

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ÂHÎ DİVANI'NIN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL
SÖZLÜĞÜ**

Seher ŞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021-Seher ŞEN

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ÂHÎ DİVANI'NIN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL
SÖZLÜĞÜ
CONTEXT INDEX AND FUNCTIONAL DICTIONARY OF
THE ÂHÎ DİVANI

Hazırlayan

Seher ŞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Seher ŞEN tarafından hazırlanan “*Âhî Divanı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü*” adlı tez çalışması 05/08/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....(İmza)

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Fatih KOYUNCU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

Prof. Dr. Hüseyin Şimşek

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2021

Seher ŞEN

ÖZET

ÂHÎ DİVANI'NIN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Seher ŞEN

Danışman: Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

2021–ix+836

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Doç. Dr. Fatih Koyuncu

Klasik şiir ürünlerini anlayabilmek adına metin şerhi, tahlil, sözlük gibi pek çok çalışma yapılmaktadır. Bu bağlamda sözlük çalışmaları da geçmişten günümüze sürekli yenileri eklenerek devam edegelmektedir. Özellikle son dönemlerde yapılan Klasik edebiyat metinleri etrafında bağlamli dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının hayli yer tuttuğunu görmekteyiz.

TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük Projesi) adı verilen sistem üzerinden oluşturulan bu sözlükler sahip olduğu bağlamli dizin ile sadece kelimelerin anlamlarını veren klasik bir sözlük olmaktan çıkarak okuyucusuna kelimelerin bağlam içerisinde nasıl farklılaşabildiğini, ne ölçüde değişebildiğini örnekleriyle görebilme fırsatı sunmaktadır. Bunların yanında şairin söz dağarcığı ve kelime tasarruflarını, hayal dünyasını, sanatını nasıl icra ettiğini daha somut verilerle açığa çıkarmaya da yardımcı olmaktadır. Ayrıca şairin yaşadığı döneme dair dil özellikleri, âdetler, gelenekler, inançlar gibi hususlarda çıkarımlar yapabilmeyi de kolaylaştırmaktadır.

Bu çalışmada 16. yüzyılın önde gelen isimlerinden olan Rumelili şair Âhî'nin –TEBDİZ sistemi üzerinden- divanının bağlamli dizin ve işlevsel sözlüğü oluşturulmuştur. Şairin bir Divan'ı, yarım bıraktığı Hüsrev ü Şîrîn mesnevisi ve ölümü dolayısıyla yarım kalan Hüsn ü Dil mesnevisi bulunmaktadır. Dilin işlevselliğini, şairin mizacını açığa çıkardığını düşündüğümüz bu ve benzeri çalışmaların Klasik Türk şiiri sahasında, hem araştırmacılar hem de meraklıları adına katkı sağlayabileceği düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Âhî, bağlamli dizin, divan, sözlük, TEBDİZ.

ABSTRACT

CONTEXT INDEX AND FUNCTIONAL DICTIONARY OF THE ÂHÎ DİVANI

M.Sc.Thesis

Preparer: Seher ŞEN

Advisor :Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

2021–ix+836

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of SocialSciences

Turkish Language andLiteratureDepartment

Jury

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Assoc. Prof. Dr. Fatih KOYUNCU

In order to understand classical poetry products, many studies such as text commentary, analysis, dictionary are carried out. In this context, dictionary studies continue from the past to the present by constantly adding new ones. We see that contextual index and functional dictionary studies take up a lot of space, especially around Classical literature texts that have been made recently.

These dictionaries, created through the system called TEBDİZ (Turkish Literature Contextual Index and Functional Dictionary Project), offer the reader the opportunity to see with examples how words can differ in context and to what extent they can change, rather than being a classic dictionary that only gives the meanings of words with its contextual index. In addition to these, it also helps to reveal the poet's vocabulary and savings, his imagination and how he performs his art with more concrete data. In addition, it makes it easier to make inferences about the language characteristics, customs, traditions and beliefs of the period in which the poet lived.

In this study, the contextual index and functional dictionary of the divan of the Rumelian poet Âhî, one of the leading names of the 16th century -over the TEBDİZ system- was created. The poet has a Divan, Hüsrev ü Şîrîn masnavi that he left unfinished, and Hüsn ü Dil masnavi, which was left unfinished due to his death. We think that this and similar studies, which we think reveal the functionality of the language and the temperament of the poet, can contribute to both researchers and enthusiasts in the field of Classical Turkish poetry.

Keywords: Âhî, contextual index, divan, dictionary, TEBDİZ.

ÖN SÖZ

Zengin külliyyatıyla paha biçilemez bir hazine olan Klasik Türk şiirini daha iyi idrak edebilmek, yorumlayabilmek, doğru bir bakış açısı yakalayabilmek henüz keşfedilmemişleri gün yüzüne çıkarabilmek adına geçmişten günümüze birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Son dönem çalışmalarına bakıldığında bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının geniş bir yer tuttuğu göze çarpmaktadır.

Bu çalışmalar, okuyucusuna araştırdıkları yahut karşılaştıkları kelimelerin anlamlarını örnekleriyle daha iyi idrak edebilme ve bağlam içerisinde ne şekilde farklılaştığını görebilme imkânı verirken; eseri çalışan kişiye de şairin sahip olduğu hayal dünyasına, bu hayallerle kelimelere nasıl ruh verdiğine, yaşadığı dönemin izlerine daha yakından tanık olma fırsatı vermektedir. Bu bağlamda biz de kısa ömürlü şairlik yolculuğuna rağmen kaynakların, adından övgüyle söz ettiği 16. yüzyıl şairi Âhî'nin Divanı'nın bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğünü meydana getirmeye gayret ettik.

Sözlük çalışmasını Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak'ın yürütücüsü olduğu TEBDİZ projesi kapsamında kurulan sistem üzerinden gerçekleştirdik. Üç aşamadan oluşan çalışmamızın ilk aşamasında Âhî Divanı transkripsiyonlu bir şekilde gentiumplus fontuyla sisteme yüklenmiştir. Sistem üzerinde divanda yer alan şiirlerin nazım şekli, vezni gibi hususları da belirtilmiştir. Anlamlandırma safhasının yer aldığı ikinci aşamada, divanda geçen kelimeler, kullanıldığı bağlama göre anlamlandırmaya çalışılmıştır. Bu süreçte çeşitli sözlüklerden, makalelerden ve TEBDİZ veri tabanından istifade edilmiştir. Üçüncü aşamada ise TEBDİZ sisteminin yardımıyla girdiğimiz metnin dizinini oluşturarak dökümü alınmış ve Âhî Divanı'nın sözlüğü oluşturulmuştur.

İki bölümden müteşekkil olan çalışmamızın bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğe değindiğimiz giriş kısmından sonraki bölümde Âhî'nin hayatı, sanatı ve eserlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Âhî Divanı'nın bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü bulunmaktadır. Bu bölümde sözlük kısmına geçmeden önce çalışmamız neticesinde Âhî Divanı'nda dikkatimizi çeken hususlara ve sözlük kullanım kılavuzuna yer verilmiştir. Sonuç ve kaynakça bölümü ile son bulan çalışmamızın, alanımıza katkı sağlayacağını umut etmekteyiz.

Çalışmam ve ders dönemim boyunca desteğini ve yardımını esirgemeyen, kendisinden ilim tahsil etmenin yanında pek çok şey öğrendiğim, talebesi olmaktan kıvanç duyduğum kıymetli danışmanım Prof. Dr. Ahmet Doğan'a; bilgisinden istifade etme imkânı bulduğum Doç.

Dr. Fatih Koyuncu hocama; başta Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak hocamız olmak üzere TEBDİZ sisteminin geliştirilmesi ve yürütülmesinde emeği geçenlere; sorularımı ve sorunlarımı nezaketiyle karşılayan Dr. Sedanur Dinçer Aslan'a; tez çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen Ar. Gör. Gıyasi Babaarslan'a; bana olan desteklerini ve inançlarını her daim yürekten hissettiğim kıymetli yol arkadaşım Durmuş Önder'e ve biricik aileme teşekkürü borç bilirim.

Seher ŞEN

Kırşehir-2021

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük.....	1
BÖLÜM I	3
1. ÂHÎ'NİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ.....	3
1.1. HAYATI.....	3
1.2. SANATI.....	4
1.3. ESERLERİ.....	9
1.3.1. Divan	9
1.3.2. Hüsrev ü Şîrîn.....	9
1.3.3. Hüsn ü Dil	10
BÖLÜM II.....	11
2. ÂHÎ DİVANİ'NİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ.....	11

2.1. SÖZLÜK ÇALIŞMASI IŞIĞINDA ÂHÎ DİVANI.....	11
2.2. SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU	39
2.2. SÖZLÜK	43
A	43
B	102
C	185
Ç	207
D	222
E	283
F	310
G	318
H	378
İ	426
L	462
J	465
K	465
L	530
M	541
N	581
O	616
Ö	641
P	648

R.....	660
S.....	673
Ş.....	728
T.....	752
U.....	782
Ü.....	789
V.....	795
Y.....	809
Z.....	849
SONUÇ.....	862
KAYNAKÇA.....	864
ÖZGEÇMİŞ.....	867

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
A	Atasözü
D	Deyim
D.İ.	Dua İfadesi
G	Gazel
H	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
K	Kaside
K	Kalıp İfade
Kt.	Kıt'a
M	Murabba
Mf.	Müfred
Mt.	Matla
T	Tahmis
TDK	Türk Dil Kurumu
TEBDİZ	Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük
vb.	Ve benzeri

GİRİŞ

Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük

Dilbilim terimi olarak bağlam, “bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü, kontekst” (sozluk.gov.tr/) anlamına gelmektedir. Bağlam kavramı için Doğan Aksan da “bir göstergenin, birlikte bulunduğu öteki göstergelerle oluşturduğu ve anlamını aydınlatan bütün, (context)” (2006; 75) tanımını yapmıştır.

Bu tanımların akabinde öğelerin işlevlerini belirleme olanağı veren bağlamlı dizin ise “sözlükbilgisinde bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge” (Vardar, 2002; 32) anlamına gelmektedir. İlk örnekleri Batı’da İncil metinlerinde görülen (Şenödeyici, 2017; 283) bağlamlı dizin çalışmaları sonraları edebiyat sahasında da uygulanmaya başlanmıştır.

Bağlamlı dizin çalışmalarının ülkemizdeki ilk sistematik örneklerini 2007’de Furkan Öztürk Bâkî Divanı’nın; 2011 yılında da Özer Şenödeyici Nâilî Divanı’nın bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğünü hazırlayarak gerçekleştirmişlerdir. Bu temelde oluşturulan TEBDİZ, yani “Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük” projesi edebî metinlerin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğünü oluşturmayı amaçlayan bir sistemdir.

TEBDİZ sistemi ile; Türk dili ile yazılmış olan eserlerdeki sözcüklerin, hangi sözcüklerle bir araya getirildiği, hangi anlamlarda ve bağlamlarda kullanıldığı ortaya konulabilmektedir. Şair/yazarların üslupları hakkında, somut ve istatistikî verilere ulaşma olanağı da veren bu sistem ile edebî eserlerdeki folklorik unsurlar tespit edilebilmekte, dilin tarihsel süreçte geçirdiği değişim takip edilebilmektedir (www.tebdiz.com/).

Biz de bu bağlamda yaşadığı çağın dilini ve hayallerini eserinde canlı bir biçimde işleyen, 16. yüzyılın önemli isimleri arasında zikredebileceğimiz Âhî’nin divanını çalışmayı uygun gördük. Bu çalışmada Âhî Divanı’nın TEBDİZ sisteminin sağladığı kolaylıklardan istifade edilerek bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü hazırlanmaya gayret edilmiştir. Sisteme veriler girilmeden önce, divanın transkripsiyonlu hâli, Necati Sungur’un hazırlamış olduğu metin esas alınarak bilgisayar ortamına aktarılmış daha sonra da nazım şekilleri, türleri, vezin gibi hususlar belirtilerek gentiumplus fontuyla sisteme girilmiştir. Bu aşamada Necati Sungur’un çalışmasının yanı sıra Mustafa Kaçalın tarafından hazırlanan metin de dikkate alınmıştır. Ardından divandaki kelimelerin, beyit içinde diğer kelimelerle bir araya geldiğinde kazandığı anlamlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Diğer araştırmacılar tarafından sisteme

girilen metinlerdeki kelimelerden oluşan ortak havuz sistemi, anlamlandırma safhasında kelimelerin diğer şair/yazarlarca nasıl tasarruf edildiğini idrak ve mukayese edebilme hususunda katkı sağlamaktadır. Bu aşamanın da bitmesiyle yaptığımız anlamlandırma işlemi, sistem tarafından dizin oluşturularak worde aktarılmış ve abecesel dizelgeye göre tasnif edilmiştir.¹ Bu çalışmanın şairin hayal dünyasını, sahip olduğu kelime dağarcığını, üslup özelliklerini ortaya çıkarması bakımından Klasik Türk şiiri sahasına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

¹Son aşamada sistemde yaşadığımız bir aksaklık dolayısıyla anlam ve dizin işlemine wordde elle oluşturmak mecburiyetinde kalmamızdan ötürü sözlük düzeninin diğer çalışmalardan farklılık arz edebileceğini belirtmekte fayda görüyoruz.

BÖLÜM I

1. ÂHÎ'NİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

Kendine has geleneği ve mazmunlarıyla sayısız şairin hayal dünyasını bünyesinde barındıran Klasik Türk şiiri vadisinde, gerek yaşadığı yüzyılda gerek kendinden sonraki yüzyıllarda şiirdeki mahareti ile adını duyurmayı başarmış önemli isimler yetişmiştir. Klasik şiirimiz varlığını sürdürdüğü altı asırlık ömründe her yüzyılda hüner sahibi şair yetiştirmiş olsa da Osmanlı toplumunun hem siyasi hem kültürel anlamda altın çağını yaşadığı 16. yüzyıl, Divan şiiri denildiğinde hemen herkesin aklına gelecek ilk isimlerden olan ve maharetleri asrını aşan Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ gibi şairlerin olduğu bir dönemdir. Şiirin ve şairin değer gördüğü bu ihtişamlı dönemi soluklayan şairlerden biri de yüzyılın ilk çeyreğinde vefat eden Âhî'dir.

Asıl adı Hasan olan ve daha çok Benli Hasan lakabı ile tanınan Âhî, sessiz tabiatı dolayısıyla Dilsiz Danişmend olarak da anılmıştır (İsen, 1988; 527). Şairin mahlasının nereden geldiği ile ilgili farklı görüşler olsa da yaygın kanaat başından geçen olaylar ve sahip olduğu mizaç dolayısıyla içinde bulunduğu ruh halini yansıttığından Âhî mahlasını aldığıdır. Divan'ında geçen:

Tutmayınca âlemi âhum ben Âhî olmadum

Kendü âhum âkıbet nâm ü nişân oldı bana (G. 2/5)

beyti ve buna benzer beyitleriyle şair, bir nevi nasıl "Âhî" mahlasını aldığını izah etmektedir (Sungur, 1994; 12).

Niğbolu'nun Tirsinik kasabasından olan Âhî'nin babası, Seydi Hoca isimli zengin bir tüccar, annesi Melek Kadın'dır (Kılıç, 2018; 167). Babasının ölümü üzerine onun mesleğini devam ettirmek üzere ticaret hayatına girdiyse de annesinin yeniden evlenmesine içerleyerek memleketinden ayrılarak İstanbul'a geldi. Burada ilim yolunu seçen Benli Hasan medreseye girdi ve Kara Bali'den kırk yaşında mülâzım oldu (Köksal, 2013).

Geç yaşta ilim tahsil etmesine karşın Âhî, şiir ve nesir alanında sergilediği maharetiyle adını duyurmaya başlamıştır. Rivayete göre Yavuz Sultan Selim şiirlerini görüp beğenince kendisi ile ilgilenilmesini ister ve bunun üzerine Kazasker Kemalpaşazâde Bursa'daki Bayezid Paşa Medresesi müderrisliğine tayinini teklif eder. Ancak çevresinin telkinlerine kapılarak bu vazifeyi küçümseyen Âhî, teklifi geri çevirir. İlginin kötüye kullanılmasına

kızan padişah, şaire yeni bir görev verilmesini istemez. Yaşanan bu talihsiz olaydan uzunca bir müddet sonra Âhî, Karaferye Medresesi'ne müderris olarak tayin edilir (İsen, 1988; 527). Şair bu vazifesini sürdürürken Manastır'dan Açık Kadı'nın kızı şair Haverî'nin kız kardeşi ile evlenir ve çok geçmeden de görevini sürdürdüğü Karaferye'de vefat eder (Kılıç, 2018; 169).

Doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmayan şairin ölüm tarihi "Sûz-ı Âhî ile tutuşdı cihân" mısraının gösterdiği H 923/M 1517 olarak kabul edilmekte ve tahminen kırk beş yaşlarında vefat ettiği düşünülmektedir (Sungur, 1994; 18).

1.2. SANATI

Şair hakkında bilgi veren kaynaklar incelendiğinde kendisinden ve sanatından övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Latifî, tezkiresinde Osmanlı şairlerinin seçkin ve müstesnalarından, son dönem gazel şairlerinin en iyilerinden (Canım, 2018; 140) olduğunu zikrederken; Kınalızâde Hasan Çelebi "gönül açan şiirleri ve cana can katan beyitleri"nin (Sungurhan, 2017; 216) varlığından söz etmiştir.

Daha çok mesnevi şairi olarak tanınan Âhî'nin özellikle Fettâh-ı Nişâbûrî'nin aynı addaki tercümesi olan Hüsn ü Dil'i, Âlî'nin bildirdiğine göre Lamî'nin eserine üstün tutulmuştur. Döneminin en ünlü harâbâtî şairlerinden yakın dostu Bursalı şair Celîlî'nin yanı sıra Vasfî, Revânî, Mesîhî, Şem'î, Zâtî gibi isimlerle de arkadaşlık etmiştir (İsen, 1988; 527). Âhî'nin, gerek Necâtî, Ahmed Paşa gibi şairlere yazdığı nazireleri gerekse Keşfî, Muhibbî, Bâkî gibi devrin önde gelen isimlerinin kendisine yazdığı nazireler (Sungur, 1994; 50) şairin nazirecilik geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu ve şiirlerinin beğenildiğini göstermektedir.

Divanında yoğun bir şekilde işlediği kimsesizlik duygusunun vermiş olduğu ıstırap ve keder dolu mısralarıyla dikkat çeken Âhî'nin, sade ve samimi söyleyişi, sanatının en belirgin özelliğidir (Doğan, 2012; 205). Şairin divanında kullandığı kelime kadrosunun ağırlığını Türkçe kelimeler oluşturmakla birlikte şiirlerinde döneminin sosyal hayatına dair izler, günlük hayatta kullanılan çok sayıda deyim ve kalıplaşmış ifadelerin varlığı söz konusudur.

İzün tozını eyleyeli başum üzre tâc

Oldum şehâ bu vechile halk ortasında aç (T. 1/3)

Dirler ki 'âşık olana ya sabr u ya sefer

Sabrum dükendi lâzım olupdur bana sefer (G. 12/1)

Bir başum bir kılıcun bir sen ü bir ben berü gel

Bu cihân böyle olur bir benüm ü bir senün (G. 49/2)

Cânımı kurbân idüp pay itdiler meh-pâreler

Ol ala gözlüm benüm gelmez mi kurbân payına (G. 100/2)

Âhî şiiirlerini besleyen edebî sanatları oluştururken, kullandığı dilin olanaklarından ve mecaz dünyasından başarılı bir şekilde faydalanmıştır. Şiiirlerinde teşbih, tevriye, istiare, hüsn-i ta'lil, tenasüp, leff ü neşr, telmih gibi edebî sanatları kullanmanın yanı sıra Rumelili şairlerin sahip oldukları bariz özelliği olarak sanat gösterme kaygısı gütmemiş ve yapmacıklığa düşmemiştir. Sade ve samimi söyleyişe zemin hazırlaması bakımından cinas sanatına çokça yer vermiştir (Sungur, 1994; 42).

Düşmen söziyle küsdi bize yâr-ı cânumuz

Kalması tende bu gam ile yarı cânumuz (G. 39/1)

Tîg-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele

Dem ola buluşavuz senün ile yâr hele (G. 95/1)

Dil rûşen olmaz Âhî cân-ı mey olmayıcak

Câm olmayınca hâne muhtâc olur ziyâya (G. 99/5)

Gelenek çizgisinde meydana getirdiği şiiirlerinde talihten şikâyet söylemleri ve ettiği “ah”lar ile Âhî'nin keder ve ıstırabı benimseyen mizacı mısralarındaki lirizm ile kendisini göstermektedir.

Şol kadar lâle gibi kanlara gark oldu tenüm

Kabrüm üzre açılan lâleye döndik efenüm (G. 65/1)

Göklere agar duhânun âteş-i âhum gibi

Yanaram yirden göge bir meh-likâya görmedin (G. 80/2)

Âhî nice hâlî olayın zâr u sitemden

Her kanda gidersem biledür âh benümle (G. 110/5)

Âhî'nin genç yaşta babasını kaybetmesi, annesinin başkasıyla evlenmesi ve bu olaylar üzerine her şeyi ardında bırakıp terk-i diyar etmesi gibi sebeplerle ruhunda oluşan kimsesizlik duygusunu dizelerinde gözlemlemek mümkündür.

Ben öksüz agladukça hadd u lebünden ayru

Şem'ün özi göyünür içi acır şarâbun (G. 46/4)

Ben yetîmün acıyup aglarsa kanlu yaşuma

Bahr-ı Kulzüm acısun deryâ-yı 'Ummân aglasun (G. 84/4)

Aglamakla çıkdı gözden Âhî ey pîr-i hired

Demdür aglarsa yetîm oldı ol oğlan aglasun (G. 84/6)

Şiirlerinde dinî-tasavvufi muhtevaya pek yer vermeyen Âhî, kederi benimseyen mizacının yanı sıra gerek zahit tipine sataşarak gerek şarap-meyhane-sevgili üçlüsünü arzu nesnesi olarak işleyerek renkli hayaller etrafında rint-meşrep bir hava sergilemektedir.

Câm-ı mey sun tâ donuklugum açılsun sâkiyâ

Gönlümün âyînesinde yine gerdüm var benüm (G. 62/4)

Mey-hânede dutıya kor idi hırkasını

Ger bilse idi zâhid hâssıyyetin şarâbun (G. 46/5)

Ruh-ı zîbâya meyl itmez didiler zâhidi ammâ

Meger bir zerrece yokdur anun gögsinde îmânı (G. 129/4)

Lebi vasfın işidenler ısırup barmagını

Didiler kanda bulunur ola bunun gibi kand (G. 11/3)

Dir gören âyîne-i hüsninde yârun hattını

Çevre olmuş mâh u mihr-efrûza gûyâ hâleler (G. 33/3)

Âhî'nin kaside gibi, daha çok devlet ricalini övmek ve caize almak için yazılan şiirlere yer vermemesi müstağni bir şair olduğunu göstermekle birlikte kendisi de kimi beyitlerinde bu özelliğini vurgulamaktadır.

Rûm'a sultân u vezîr olur ise dahi eger

Baş egüp biz çelebî kimseye paşa dimezüz (G. 37/3)

Âhi'yâ ehli degülsen bu fenâ dünyânun

Geçelümvarlığın elden saçalum n'olsa gerek (G. 57/5)

Geleneğin sahip olduğu anlam dünyası ve mazmunlardan dolayı sınırlanan hayal dünyasının getirisi olarak tekrara düşmek kusur sayılmasa da Âhî'nin aynı anlama gelen kimi beytini/mısramı neredeyse aynen tekrarladığı görülmektedir.

Hastelikten şöyle tenhâyam bu gurbet-hânede

Penbe ile agzuma su damzırur tebhâleler (G. 18/3)

Şol kadar câna teb-i hecrün harâret virdi kim

Penbe ile tamzırur su azgına tebhâleler (G. 33/2)

Nice bir koçsun seni altun beneklü câmeler

Nice bir yaksun beni bu kanlu kanlu dâglar (G. 14/3)

Derd ile yaksun beni bu kanlı kanlı dâglar

Karşuma koçsun seni altun beneklü câmeler (G. 20/2)

Âhî şiiirlerinde her ne kadar içe dönük, kapalı bir kişilik sergilese de sahip olduğu hünerin farkındadır. Kâinatı aydınlatan renkli gazellerini, şiiir sahasındaki iddiasını, kurduğu beyitlerin herhangi bir düzeltme müdahalesine ihtiyacı olmayacak kadar sağlam yapısının olduğunu, kendisine nazire demenin kolay olmadığını vurgular tarzda şiiirini ve şairliğini öven hayli fazlaca beyti bulunmaktadır.

Mihr-i ma'ânî ile yine rûşen eyledi

Etrâf-ı kâ'inâtı bu Âhî gazelleri (G. 135/5)

Yazaruz la'l-i lebin yâdına rengîn gazeli

Diyecek şii'r dirüz biz begüm inşâ dimezüz (G. 37/4)

Be Âhî üstüne bir gün dogar gün gibi ol meh-rû

Yigitsün çünkü başundan senün devlet irag olmaz (G. 38/5)

Âhi'yâ n'olsa gerek 'arsa-i nazm içre bugün

Koşalum tab'-ı semendin yine ögdüller ile (G. 105/4)

Âhî'nün eylemesün kimsene beytin tashîh

Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike (G. 98/5)

Yüri var çok sözü ko nice ötersin bülbül

Şi'r-i Âhî'ye nazîre dimecük müşkil olur (G. 27/5)

1.3. ESERLERİ

İlim yoluna ileri yaşlarında adım atan Benli Hasan, ömrü daha fazlasına vefa etmese de solukladığı bu kısa zamana sığdırdığı bir Divan'ı, yarım bırakılan Hikâyet-i Şîrîn ü Pervîz vü Rivâyet-i Gülgûn u Şebdîz mesnevisi ve yine ölümü dolayısıyla tamamlayamadığı Hüsn ü Dil mesnevisi bulunmaktadır. Âhî'nin Eğridirli Hâcî Kemâl'in Câmî'u'n-Nezâ'ir'inde iki, Edirneli Nazmî'nin Mecma'u'n-Nezâ'ir'inde 39 ve Pervâne Bey Mecmû'ası'nda 65 şiiri yer almaktadır (Köksal, 2013).

1.3.1. Divan

Âhî Divanı'nın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki mevcut iki nüshası ile Pervane Bey Mecmuası ve bazı nazire mecmualarındaki şiirlerden yararlanılarak (Doğan, 2002; 4) Necati Sungur tarafından 1990'da yüksek lisans tezi olarak tenkitli metni hazırlanmış; hazırlanan bu tez 1994'te yayımlanmıştır. Âhî'nin çok hacimli olmayan bu eseri bir kaside, bir tahmis, bir murabba, 136 gazel, bir kıt'a, üç matla' ve bir müfretten müteşekkildir.

Âhî Divanı üzerine çeşitli makalelerin yanı sıra üç de yüksek lisans tezi hazırlanmıştır: Doğan, Ahmet (2002). Âhî Divanı'nda İnsan ve Toplum. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ; Agra, Coşkun (2003). Âhî Divanı Üzerine Bir Yorum Denemesi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; Yaman, Yalçın (2014). Âhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

1.3.2. Hüsrev ü Şîrîn

Yarım kalan ve eldeki iki nüshaya göre 622 beyit hacminde bir mesnevi olan eser, aruzun “mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün” kalıbıyla kaleme alınmıştır (Köksal, 2013). Tezkire yazarlarının övgüyle bahsettiği bu eserin neden yarım kaldığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu hususta Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî, Âhî'nin bu eserini gören Nakşibendî Şeyhi Mahmud Çelebi'nin, Hüsrev'in Hz. Peygamber'in mektubunu yırtan bir hükümdar olduğu için onun hikâyesini yazmanın caiz olmayacağını söylemesi üzerine yarım

biraktığını zikrederken; Sehî Bey ise Âhî'nin ihmalkârlığı dolayısıyla yarım kaldığını belirtmiştir (Şentürk-Kartal, 2014; 363). Latîfi, şairin orijinal tasarruflarının ve sanatlı söyleyişinin bulunduğu bu eseri Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'ine nazire olarak yazdığı (Canım, 2018; 141) bilgisine yer verse de bu konuda kesin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Eser, M. Fatih Köksal tarafından 1998'de Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanmıştır.

1.3.3. Hüsn ü Dil

Kaynaklarda adından övgüyle söz edilen bu eser, Âhî'nin manzum-mensur karışık kaleme aldığı ve ölümü dolayısıyla bitiremediği mesnevisidir. İran şairi Fettâhî-i Nişâbûrî'nin aynı adlı eserinin tercümesi olarak kabul edilse de, çağdaşı Lâmiî'nin eserine olan benzerliğinden ötürü bu esere nazire olarak da kabul edilir. Şair, Karaferye'de müderris iken Kazasker Muhyiddin Mehmed Şâh Çelebi'nin telkini ile mesnevisini kaleme almıştır (Köksal, 2013).

Gelibolulu Âlî, Anadolu'da telif edilen eserler içerisinde eşi benzeri olmadığını ve şairin eserlerinin içerisinde en güzeli olduğunu zikrederken (İsen, 2017; 91) Latîfi ise mesneviden övgüyle bahsetmiş ve şairin yarım bıraktığı Hüsrev ü Şîrîn mesnevisindeki beyitler zayi olmasın diye kimisinin bu mesneviye dâhil edildiğini belirtmiştir (Canım, 2018; 143).

Şairin ölümü üzerine yarım kalan eser, kayıbiraderi şair Hâverî tarafından tamamlanmış; Çaylak Tefîk tarafından neşredilmiş (İstanbul 1287) (Sungur, 1994; 22); Mümine Çakır tarafından da yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

BÖLÜM II

2. ÂHÎ DİVANI'NIN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

2.1. SÖZLÜK ÇALIŞMASI IŞIĞINDA ÂHÎ DİVANI

Şiirlerinde hem keder hem keyif ehli halleriyle iki farklı ruh halini gösteren Âhî'nin divanında kullandığı kelimeler ve tamlamaların genellikle içkili, eğlenceli sohbet meclisi olan bezm ve bezme ait unsurlardan oluşması dikkat çekmektedir. Şair bu ortamı zikrederken “bezm, meyhane, meykede, meclis” kelimelerini kullanmıştır. İçki dağıtan “saki”den meyhanecilerin piri olan “pir-i mugan”a; eğlenceyi coşturan “mutrib”den müzik aletleri “ud, çeng ve rebab”a kadar birçok unsur, ahenkli ve rindane bir üslupla etkileyici bir şekilde zikredilmiştir.

Sâkiyâ fasl-ı bahâr oldı getür câm-ı şarâb

Mutribâ sâza el ur sen de kanı çeng ü rebâb (G. 12/1)

Klasik şiir geleneğinde gerek İlahi gerek beşerî mahiyetiyle imgesel anlama sahip olan bezmin vazgeçilmez unsuru şarap; “mey, bâde, mül, sahbâ” kelimeleriyle de ifade edilmiştir. Şarabın sunulduğu yahut konulduğu araç olarak da “kadeh, câm, piyâle, peymâne, sâgar, şîşe, kabak” kelimeleri kullanılmıştır.

Divanda şairin kullandığı özel isimleri bağlam içerisinde değerlendirdiğimizde “Kemâl-i Hücendî, Selmân, Hassan, Necâti” gibi ismiyle nam salmış büyük şairlerle kendisini mukayese ederek yahut ilişkilendirerek şairliğine ve şiirine övgü bağlamında kullandığını görmekteyiz.

“Ferahşâd, Ferhâd, Hurşid, Leylî, Mecnûn, Şîrîn, Hüsrev” gibi ünlü mesnevi karakterlerinin isimlerini ise âşık-mâşuk ilişkisindeki ruhsal tasvirleri çizmek, sevgilinin güzellik unsurlarını betimlemek ve âşık psikolojisini aktarmada teşbih aracı olarak kullanmıştır.

Divanda genellikle rint-meşrep bir havanın sergilendiği görülse de şair dinî tasavvufi bağlamda “Abdullah, Âdem, ‘Ali, Ahmed, Dâvud, Hamza, Hızır, Hüseyin, ‘Îsâ, Mustafa, Mûsa, Süleymân, Ya’kub, Yûsuf” isimlerini kullanmıştır.

Şairin divanında yer verdiği “Hasan Bâli, Hurrem, Latif, Memî, Sâni” isimlerinin kesin olarak kimleri karşıladığı bilinmemekle birlikte yakın bir dostu, sevdiği birileri olduğu düşünülebilir.

Adların yerlerini tutan, kişileri ve nesnelere temsil veya işaret ederek karşılayan (Korkmaz, 2014; 387) zamirler, Âhî’nin şiirlerindeki kelime kadrosunda önemli bir bölümü teşkil etmektedir. Divanda “ben, sen, o, biz, siz, onlar” şahıs zamirleri içerisinde en fazla “ben” kullanılırken “siz” ve “onlar” zamirleri birer defa kullanılmıştır. 213 kez kullanılan birinci tekil şahıs zamiri “ben”, bağlama göre üç farklı anlamda kullanılarak 188 kez âşığı, 24 kez şairin kendisini, bir kez de sevgiliyi karşılamaktadır.

Şair, ikinci tekil şahıs zamiri “sen”i şiirlerinde 108 kez kullanmıştır. En fazla seslenişi 65 kez kullanımıyla sevgiliye olurken 19 kez de kendisine seslenmiştir. Allah’ı temsilen dört kez kullanmış olup; dört kez âşık, dört kez zahit, iki kez bir dostu, bir kez Hasan Bâli, bir kez mutrib, bir kez saki, bir kez de şeh (padişah yahut sevgili) için kullanmıştır. Bunların yanı sıra şair teşhis sanatını kullanarak dört kez gönüle, bir kez feleğe, bir kez de nâleye (inilti) seslenmiştir.

Âhî Divanında “o”, üçüncü tekil şahıs zamiri, işaret zamiri ve işaret sıfatı olmak üzere üç farklı görevde kullanılmıştır:

1. Üçüncü tekil şahıs zamiri olarak yedi farklı kişiyi temsil etmektedir; kullanım sıklıkları beraberinde parantez içerisinde verilmiştir.

1.1. *Şeytan ve nefis ile birlikte olan kimse. (1)*

1.2. *Sevgili. (12)*

1.3. *Âşık. (2)*

1.4. *Şair Âhî. (3)*

1.5. *Rakip. (3)*

1.6. *Sevgilinin keman kaşlarını kurban ayına benzeten kişi. (1)*

1.7. *Zahit. (1)*

2. İşaret zamiri olarak, yirmi farklı bağlamda kullanılmış olup karşılıkları ve kaç beyitte geçtiklerinin sayısı parantez içerisinde verilmiştir.

2.1. *O, işaret zamiri; can kuşu. (1)*

2.2. *Âşığın sararmış, solgun yüzü. (1)*

2.3. *Dağın eteğinde görünenler. (1)*

2.4. *Mahabbetname. (1)*

2.5. *Gönül. (1)*

2.6. *Sevgilinin kaşu. (1)*

2.7. *Sevgilinin kaşını bayram hilaline benzetmek. (1)*

2.8. *Mecnun'un başındaki kuş yuvası. (1)*

2.9. *Sevgilinin güzel yüzü. (2)*

2.10. *Can yüzüğü. (1)*

2.11. *Gül.* (1)

2.12. *Güneş.* (2)

2.13. *Gözyaşı.* (1)

2.14. *Elif harfi.* (1)

2.15. *Sevgilinin gam oku.* (1)

2.16. *Sevmek.* (1)

2.17. *Göz.* (1)

2.18. *Serv.* (1)

2.19. *Dert.* (1)

2.20. *Yanak.* (1)

3. İşaret sıfatı anlamında da on kez kullanılmıştır.

Birinci çoğul şahıs zamiri “biz” ise divanda otuz kez kullanılmış, bu kullanımlarda dokuz farklı bağlam söz konusudur.

1. *Âşık ve sevgili.* (1)

2. *Âşık.* (19)

3. *Rintler.* (2)

4. *Şair Âhi.* (3)

5. *Sevgili ve çevresi.* (1)

6. *Âşık ve bulunduğu mahal.* (1)

7. *Âhi ve âşıklar.* (1)

8. *Köpekler.* (1)

9. İhtiyarlıkta olanlar. (1)

İkinci çoğul şahıs zamiri “siz” ve üçüncü çoğul şahıs zamiri “anlar” sadece birer kez kullanılmıştır. “Siz” şah, sevgili bağlamında kullanılırken; “anlar” içki meclisi ehli için kullanılmıştır.

Hem işaret zamiri hem işaret sıfatı görevi üstlenebilen “bu” kelimesi, divanda 76 defa işaret sıfatı görevinde; on iki defa da işaret zamiri olarak kullanılmıştır. İşaret zamiri olarak “bu”nun kimi yahut neyi işaret ettiği ise sözlükte ayrıntılı olarak belirtildiği üzere şu şekildedir:

1. İzzet ve hürmet.
2. Kand (şeker).
3. Sevgilinin saçının kokusu.
4. Sevgilinin kalpteki sevgisi.
5. Sevgi tohumu.
6. Ölmedikçe arzulanan her şeyin gerçekleşeceğine dair söz.
7. Delil olarak verilen iki büklüm olmuş bel.
8. Sevgilinin güzelliğe dair her şeyi kendinde toplaması.
9. Sevgiliye kavuşma, vasl.
10. Sevgilinin eziyeti.
11. Atasözü.
12. Âşıklar.

“Şu” kelimesi de hem işaret sıfatı hem işaret zamiri görevinde kullanılmıştır. Üç kez işaret sıfatı olarak kullanılan kelime, işaret zamiri olarak da âşık ve sevgili olmak üzere iki

farklı bağlama sahiptir.

Âhî Divanı'nda geçen kelime kadrosuna baktığımızda fiillerin divanın önemli bir kısmını teşkil ettiğini görmekteyiz. Divanda toplam 235 fiil bulunmaktadır. Bunların içerisinde en sık kullanılanı “ol-” fiilidir. Bağlam içerisinde “ol-” fiili, “...*vasfını taşımak; ...haline gelmek; bulunmak, var olmak; meydana gelmek, vuku bulmak; gerçekleşmek, tahakkuk etmek; uygun düşmek, yerinde olmak; gelip çatmak, yaklaşmak; yaşamak, hayat sürmek, bulunmak; geniş zamanın ve şimdiki zamanın tekil üçüncü şahsı ‘-dir’ anlamında kullanılır ve bildirme ifade eder*” şeklinde dokuz farklı anlamda kullanılmıştır. Çok kullanılan diğer fiiller ve kullanım aralıkları ise şöyledir:

ol-: 122	tut-: 13
di-: 72	ağla-: 12
gör-: 68	iç-: 12
gel-: 33	çık-: 11
bil-: 26	yan-: 11
yit-: 24	yaz-: 11
var-: 17	düş-: 10
öl-: 16	dur-: 10
sev-: 16	kal-: 10
çek-: 16	an-: 9
ko-: 15	ir-: 9
geç-: 13	iste-: 9
san-: 13	koç-: 9

yüri-: 9	dön-: 7	
işit-: 8	iriş-: 7	
it-: 8	kıl-: 7	
yık-: 8	öldür-: 7	
bak-: 7	öp-: 7	
benze-: 7		

Eserde toplam 578 tane kalıp ifade mevcuttur. Bu kalıp ifadelerin 377'si birleşik fiil, 67'si atıf vavı ile oluşturulan terkipler, 36'sı ikilemeler iken 98'i de diğer olarak sınıflandırdığımız ifadelerdir. Birleşik fiillerin çoğunluğu ise “etmek, eylemek, kılmak, olmak” yardımcı fiilleri ile oluşturulmuştur.

Yardımcı fiillerle oluşturulan birleşik fiiller içerisinde 120 defa kullanılarak en fazla “ol-” fiilinin tercih edildiği ve çoğunlukla Farsça kelimelerle kullanıldığı görülmektedir. Bu birleşik fiiller ve kullanım sıklıkları şunlardır:

âbdâr ol-: 1	‘azîz-i kâmrân ol-: 1
‘aceb ol-: 1	bâd-ı perîşân ol-: 1
âşikâr ol-: 1	bahâr ol-: 1
âşinâ ol-: 1	bâkî ol-: 1
‘âşık ol-: 2	bend ol-: 1
‘âşıkı ol-: 1	berâberi ol-: 1
ayakdaş ol-: 1	biryân ol-: 1
‘ayân ol-: 2	câvidân ol-: 1

cem' ol-: 1	hâldâr ol-: 1
ciger çâk çâk ol-: 1	hâli ol-: 1
çevre ol-: 1	hâlis ü muhlîs ol-: 1
dağ ol-: 1	hâsıl ol-: 1
dakîka-bîn ol-: 1	hayâl ol-: 1
dellâl ol-: 1	hayrân ol-: 1
der-kenâr ol-: 1	hâzır ol-: 2
dırâz ol-: 1	hem-dem ol-: 4
dîvâne ol-: 2	hezâr ol-: 1
dü-tâh ol-: 1	hezârân pâre ol-: 1
esîr-i gam-1 hicrân ol-: 1	hurrem ol-: 3
ferîd ol-: 1	iftirâ ol-: 1
gark ol-: 2	iktirân ol-: 1
gark-1 'arak ol-: 1	ırag ol-: 1
gedâsı ol-: 1	kâdir ol-: 1
germ ol-: 1	kâ'il ol-: 1
gümrâh ol-: 1	kalender ol-: 1
gün gibi zâhir ol-: 1	kan ol- : 2
günâh ol-: 1	kemân ol-: 1
güvâh ol-: 1	kurbân ol-: 3
hâ'il ol-: 1	küşte-i hâr-1 gam ol-: 1

lâzım ol-: 1	nasîb ol-: 3
mağrûr-ı hüsn ol-: 1	nâ-tüvân ol-: 1
mecnûn ol-: 1	nâzenin ol-: 1
mef-tûn ol-: 1	nevmîd ol-: 1
meh-cebîn ol-: 1	nişân ol-: 1
mekân ol-: 1	nûş-ı cân ol-:
merdûd ol-: 1	pây-dâr ol-: 1
mest ol-: 1	pây-mâl ol-: 1
mihmân ol-: 1	peykân ol-: 1
mûcîb-i mihr ü vefâ ol-: 1	pür ol-: 1
muhtâc ol-: 1	pür-hûn ol-: 1
mukârin ol-: 1	râm ol-: 2
mûnis ol-: 1	refîk ol-: 1
mu'tad ol-: 1	rûşen ol-: 1
mübârek ol-: 1	rûşenâ ol-: 1
mübtelâ ol-: 2	sağ ol-: 1
mübtelâsı ol-: 1	sâ'il ol-: 1
müşkil ol-: 2	sayru ol-: 1
müşterî ol-: 2	sebz-i tarî ol-: 1
müyesser ol-: 2	sebze-pûş ol-: 1
nakş ol-: 2	sidre-kad ol-: 1

siyâh ol-: 1

tuş ol-: 1

söz bir ol-: 1

‘üryân ol-: 1

şehîd ol-: 1

üstüvâr ol-: 1

şerh ol-: 1

vaki’ ol-: 1

şikâr ol-: 1

yâ ol-: 1

şöhre-i âfâk ol-: 1

yakîn ol-: 1

tâlib-i didâr ol-: 1

yasag ol-: 2

tâlib ol-: 1

yetîm ol-: 1

taş ol-: 2

yoldaş ol-: 1

tebâh ol-: 1

zâhir ol-: 1

Eserde 110 yerde geçen “it-“ yardımcı fiili ile meydana getirilen birleşik fiiller ve kullanım sıklığı şöyledir:

âh it-: 4

bâzû-bend it-: 1

altun it-: 1

bed-nâm it-: 1

‘arz it-: 2

bend it-: 2

“arz-ı gül-i handân it-: 1

cefâ it-: 1

âşinâlık it-: 1

cem’ it-: 2

‘ayş it-: 1

ceng it-: 1

âzâr it-: 1

cevlân it-: 1

‘azm it-: 2

cevr it-: 4

cevr ü cefâ it-: 1	günâh it-: 1
çâk it-: 1	hâk it-: 1
çâre it-: 1	halâs it-: 1
deng it-: 1	h'âr u hakîr it-: 1
dermân it-: 1	hayrân it-: 1
dest-dirâz it-: 1	hil'at it-: 1
destân it-: 1	hükm it-: 1
diger-gün it-: 1	ihyâ it-: 1
dogrulug it-: 1	ikdâm it-: 1
du'â-yı Hazret it-: 1	ikrâm-ı tâm it-: 1
dûr it-: 1	in'âm it-: 1
dü-nîm it-: 1	ırag it-: 2
efgân it-: 2	kasd it-: 1
fâş it-: 2	kemân u tîr it-: 1
ferâmûş it-: 1	kerem it-: 1
germ it-: 1	kesb-i zarâfet it-: 1
giryân it-: 1	keşf it-: 1
gömgök su it-: 1	kıyâm it-: 1
göz it-: 1	kurbân it-: 3
gûş it-: 1	lâl it-: 1
gülünç it-: 2	lutf it-: 1

mağrûr it-: 1	rahm it-: 6
mahrûm it-: 1	ri'âyet it-: 1
mansûr it-: 1	rûşen it-: 1
mehcûr it-: 1	sabr it-: 1
men' it-: 1	sa'y it-: 1
meskenet it-: 1	seyr it-: 2
meşhûr it-: 1	seyrân it-: 3
meşk it-: 1	sihr it-: 1
meyl it-: 2	su'âl it-: 1
mihr ü vefâ it-: 1	şerh-i dûzah it-: 1
münevver it-: 1	şermende it-: 1
nakş it-: 3	şikâr it-: 1
nifâk it-: 1	şikâyet it-: 1
nihân it-: 1	tahrir it-: 2
nisbet it-: 2	taksîr it-: 1
nûş it-: 2	ta'lim it-: 1
pay it-: 1	tamâm it-: 1
pertâb it-: 1	ta'n it-: 2
pîr it-: 1	târâc it-: 1
pür it-: 2	tasvîr it-: 1
pür-nûr it-: 1	temâşâ it-: 1

terk it-: 1

vasf it-: 1

teshîr it-: 1

yâd it-: 3

teşbih it-: 2

yaka it-: 1

tevakkuf it-: 1

zâr it-: 2

tevbe it-: 1

zevk it-: 1

Divanda “eyle-” yardımcı fiili ile oluşturulan birleşik fiillerin sayısı 66 olup kullanım sıklığı aşağıdaki şekildedir:

âbâd eyle-: 1

dâl eyle-: 1

ârâm eyle-: 1

def’-i humâr eyle-: 1

‘arz eyle-: 1

dirîg eyle-: 1

‘ayş-ı bahâr eyle-: 1

du’â eyle-: 1

âzâd eyle: 1

düşmanlık eyle-: 1

‘azm-i kenâr eyle: 1

fâş eyle-: 1

‘azm eyle: 2

gûş eyle-: 2

bîçâre eyle-: 1

güzer eyle-: 1

bîgânelik eyle-: 1

halvet-i hâs eyle-: 1

bünyâd eyle-: 3

hand eyle-: 1

cefâ eyle-: 1

hezâr eyle-: 1

ceng eyle: 1

hisâr eyle-: 1

cevr eyle-: 1

‘ilâc eyle-: 1

insâf eyle-: 1	revân eyle-: 1
kabûl eyle-: 1	rûşen eyle-: 1
kâmet eyle-: 1	rûsvâ-yı cihân eyle-: 1
kâr eyle-: 1	sabr eyle-: 2
kat'-ı alâka eyle-: 1	sayd u şikâr eyle-: 1
kenâr eyle-: 1	sefer eyle-: 2
kör eyle-: 1	ser-âğâz eyle-: 1
kulluk eyle-: 1	sevdâ eyle-: 1
kurbân eyle-: 1	sîne siper eyle-: 1
leyl ü nehâr eyle-: 1	sohbet eyle-: 1
lutf eyle-: 5	şerh eyle-: 1
meyl eyle-: 3	ta'bir eyle-: 1
mihr ü vefâ eyle-: 1	ta'n eyle-: 1
muzaffer eyle-: 1	tashih eyle-: 1
nakş eyle-: 1	tecellî eyle-: 1
nazar eyle-: 2	terk-i diyâr eyle-: 1
nişân eyle-: 2	terk eyle-: 1
nûş eyle-: 1	teşbih eyle-: 1
pür-hûn eyle-: 1	vefâ eyle-: 1
rahm eyle-: 1	ziyâret eyle-: 1

Şairin birleşik fiil yaparken en az kullandığı yardımcı fiil “kıl-” olmuştur. Divanda altı kez kullanılmış olup kullanım sıklığı şöyledir:

âvâre kıl-: 1

cevr ü cefâ kıl-: 1

davet kıl-: 1

dem-beste kıl-: 1

eser kıl-: 1

zârî kıl-: 1

Divanda yer alan diğer birleşik fiillerin ve deyimlerin sayısı 75'tir. Bu grupta kelimeleri birleşik fiil olarak alırken bağlama en doğru, en uygun anlamı verebilmek için kelimelerin birlikte kullanımını gerektiren noktalara dikkat edilmiştir. Yardımcı fiillerle meydana getirilen birleşik fiillerin daha çok Arapça Farsça kelimelerle kurulmasının aksine bu grupta Türkçe kelimelerle oluşturulanların çokluğu dikkat çekmektedir. Kelimeler ve kullanım sıklıkları şunlardır:

adını an-: 1

başunı çevür-: 1

agina uy-: 1

câni kuru-: 1

ağız aç-: 1

çeşme çeşme ak-: 1

ateş bırak-: 1

çeşmüne sok-: 1

'aynına gel-: 1

dâğ ur-: 1

bâkî kal-: 2

dâğlar yak-: 1

başunı kaldurma-: 1

dâm düz-: 1

başuna od yak-: 4

dâmenüne yapış-: 1

delükden delüğe sok-: 1

devleti işle-: 1

ditreme tut-: 1

döne dur-: 1

dutrya ko-: 1

eceli yakın gel-: 1

eksük koma-: 2

el öp-: 1

elden koma-: 2

elden saç-: 1

elden uç-: 1

eyü var-: 1

ferdâya sal-: 1

göklere iriş-: 1

göz yaşımı dök-: 1

gözini yum-: 1

gözlerinden gitme-: 1

gözün aç-: 1

güle bak-: 1

halâs bul-: 1

hâlin bil-: 1

havâle yap-: 1

Hızır gibi yetiş-: 1

iki bük-: 1

kapuda dikil-: 1

kemend at-: 1

kend'özinden geç-: 1

kibleden yüzünü dön-: 1

kol tola-: 1

mahrûm kal-: 1

ma'zûr tut-: 1

mey iç-: 1

mühr ur-: 1

rûze-i gam çek-: 1

saçın çözüp ağla-: 2

sıhhat bul-: 1

söz dinle-: 1

söz söyle-: 2

su gibi çağla-: 1

sûr çek-: 1

süpürüp sil-: 1

şu'le vir-: 1

tabanca ur-: 1	yalın kılıca düş-: 1
takat u sabrı düken-: 1	yay kur-: 1
taş dik-: 1	yidügi ayru git-: 1
tûl-i emel çek-: 1	yirde kalma-: 1
tûl-i emel vir-: 1	yirden götür-: 1
uyku bağı getir-: 1	yılduzı alış-: 1
vâz gel-: 2	zahm ur-: 1
yâ çek-: 1	zincirin sürü-: 1
yalın hançer çek-: 1	

Kalıp ifade olarak nitelediğimiz bu grupta sürekli kullanılan ve artık kalıplaşmış hâlde bulunan söz öbekleri, seslenme ünlemi niteliğindeki ifadeler, cümle içerisinde daha çok zarf görevinde kullanılan kalıplar bulunmaktadır. Bu grubu tasnif ederken dikkat ettiğimiz husus, kelimelerin bağlam içerisinde birlikte kazandığı anlamı karşılıyor olmasıdır. Örneğin “çarh okı” şeklinde geçen ifade ayrı ayrı anlamlandırıldığında birisi felek anlamına gelen gruba; diğeri yayla atılan demir, küçük değnek anlamına gelen gruba dahil edilecekti. Fakat geçtiği beyitte bağlam bize bu ifadenin sevgilinin kirpiğini karşıladığını göstermektedir. Dolayısıyla birlikte anlam kazanan ifadeleri ayırmamıştır. Bu grupta 98 tane kalıp ifade mevcuttur ve kullanım sıklıkları karşılarında gösterilmiştir:

Allah göstermesün: 1	aynumda degül: 1
Allah’dan üşen: 1	bağrı yufka: 1
Allah’ı seversen: 1	benüm boynıma: 1

bin câna değer: 1

aceb degül: 1

aceb mi: 10

ara yirde: 1

bayram irtesi: 6

bin kez: 1

bin dürlü: 1

bir avuç: 1

bir bölük: 1

bir dahi: 1

bir dem: 4

bir deste: 1

bir gayrı: 1

bir gün: 1

bir kerre: 4

bir kez: 1

bir lahza: 4

bir nefes: 4

bir pâre: 1

bir yan: 1

bir yana: 3

bir zamân: 1

bir zerrece: 1

birkaç dürlü: 1

bu denlü: 1

bunca demlerdür: 1

cân kuzusu: 1

cân murgı: 2

cân pâre: 2

ciger kanı: 1

çarh okı: 1

degül mi: 1

delü gönül: 1

elif gibi: 1

gönül gözi: 1

gün toğusu: 1

güzellik çağı: 1

hâli degül: 3

harâmî gamze: 1

her dem: 6

her gün: 2

her kanda: 1

her kim: 1

her ne: 4

her subh: 1

her şeb: 1

her zamân: 1

hiç kes: 1

hiç kimse: 1

hüsn iyesi: 1

iki 'âlem: 2

îmanı yok: 2

'ışk olsun: 1

Kâ'be hakkı: 1

Kamer devri: 1

kan olsun: 1

kanlu kanlu dağ: 2

kanlu kanlu yaş: 1

kara su: 1

kara şal: 1

kara yir: 1

kıl kalem: 2

kul oğlu: 1

kurban ayı: 2

la'net ana: 1

ne için: 2

ne lâzım: 1

ne tan:2

ne var: 1

ne sorarsın: 1

n'olsa gerek: 6

o kadar: 1

ola kim: 2

on dördü: 1

pîr olası: 1

revâ mı: 1

safâ geldün: 1

san kim: 1

sana ne: 1

su gibi: 1

şahin bakışlı: 1

şimden girü: 4

şol denlü: 2

şol kadar: 5

şöyle kim: 1

yıllar ile: 1

tan mı: 4

yürek yağı: 1

Tanrı hakı: 1

yüri var: 1

vây beni: 2

zerre kadar: 1

yâ Rab: 1

Sözlükte, kalıp ifadeler şeklinde belirttiğimiz atıf vavı “u, ü, vü” ile oluşturulan terkiplerin sayısı 67 olup “âh, figân, gam, cân” kelimeleri ile aynı anlamları taşıyan kelimelerin tercih edildiğini görmekteyiz. Şairin seçimlerinin, şiirinden anladığımız kadarıyla çektiği ahların kendisine nam olduğunu da hatırlarsak ruh hâli ile ilişkisinin olduğu muhakkaktır. Terkiplerin kullanım sıklığı beraberinde verilmiştir:

âh u efgân: 1

der ü dergâh: 1

âh u figân: 1

der ü dîvâr: 1

âh u zâr: 2

derd ü elem: 1

‘akl u sabr: 1

derd ü gam: 2

aks-i had ü zülf: 1

derd ü hasret: 1

âr u nâmus: 1

deşt ü sahrâ: 1

ay u gün: 1

dil ü cân: 1

bûs u kenâr: 1

dün ü gün: 1

cân ü dil: 4

dürr ü mercân: 1

cân ü ten: 2

eşk ü âh: 1

cevr ü cefâ: 2

figân u nâle: 3

defter ü dîvân: 1

fîrâk u hecr: 1

gam u gussa: 1

gam u mihnet: 1

gül ü nergis: 1

had u leb: 1

hâr ü has: 2

‘izzet ü hürmet: 1

‘ışk u mahabbet: 1

kâmet ü ebrû: 1

kîl ü kâl: 1

kurb u bu’d: 1

la’l ü mercân: 1

lutf u vefâ: 1

mâl ü mülk: 1

medh ü senâ: 1

mekr ü hiyel: 1

mest ü harâb: 2

mihr ü mâh: 1

nâle vü âh: 1

nâle vü efgân: 1

nâm ü nişân: 1

nâz ü işve: 1

nergis ü gül: 1

nûr u ziyâ: 1

pîş ü pes: 1

Rûm u Şâm: 1

rûz u şeb: 1

sağ u sol: 1

sâgar u bâde: 1

senâ vü medh: 1

sepîdî vü siyâhî: 1

sîm ü zer: 2

sultân u vezîr: 1

şâm u seher: 1

şi’r ü gazel: 1

şîve vü nâz: 2

tabîb-i dil ü cân: 3

tâc u kabâ: 1

tağ u taş: 1

taht u fevk: 1

‘ûd u rebâb: 1

zâr u sitem: 1

zâr u ser-gerdân: 1

zülf  ruh: 1

Anlamı güçlendirmek, ifade gücünü arttırmak, kavramı zenginleştirmek amacıyla (zkan-Sevinçli, 2015; 48) kullanılan ikilemeler, dilimizde yaygın kullanıma sahip ifadelerdir. Divanda geçen ikilemeler, sözlükte kalıp ifade olarak belirtilmiştir. Şiirin ahenk unsurlarını belirleme açısından daha doğru olacağını düşünerek Türkçe ikilemeler ile birlikte Farsça ikilemelere de yer verilmiştir. Eserde Türkçe ve Farsça ikilemelerin toplamı 36'dır. Bunlardan dördü "âk çâk, eşme eşme, delükden delge, gömgök" birleşik fiil,  "başdan ayaga, kıya kıya, par par" deyim içerisinde geçmektedir. Divanda "alem 'alem, eşme eşme, delükden delge" gibi çok sık kullanımı olmayan ikilemeler bulunmaktadır. Bu ikilemelerde kullandığı kelimelere bakarak şairin düşüncesini yahut hayal unsurlarını günlük hayattaki somut nesnelere nitelediğini söylemek mümkündür. Şairin kullandığı ikileme sayısının azımsanmayacak derecede oluşu, dilin olanaklarından faydalandığını ve daha çok günlük dilde yaygın kullanımı olan kelimeleri şiirine dâhil ettiğini göstermektedir.

'alem 'alem: 1

dem-be-dem: 2

Allah Allah: 1

direk direk: 1

başdan ayaga: 1

dne döne: 2

bir iki: 4

dönüp dönüp: 1

bölük bölük: 1

dn gün: 1

âk âk: 1

elden ele: 1

cümle 'âlem: 1

gömgök: 1

eşme eşme: 1

göz göz: 1

delükden delge: 1

gşe-be-gşe: 1

halka halka: 1	ser-â-ser: 1
hicrân hicrân üstine: 1	ser-tâ-pâ: 1
izi tozı: 6	sohbet-be-sohbet: 2
kaçup kaçup: 1	tatlu tatlu: 1
kanlu kanlu: 3	tâze tâze: 1
kıya kıya: 1	toptolı: 1
mihmân mihmân üstine: 1	yana yana: 1
par par: 1	yir yir: 4
pâre pâre: 1	yirden göğe: 1

Belli bir kavramı, duyguyu, düşünceyi, durumu, hayal ve istekleri, hayata dair deneyimleri dile getirmek için iki veya daha fazla sözcüğün bir araya gelmesi ve bunlardan en az birinin gerçek anlam dışında, yan anlamla, mecaz ve benzetme unsurlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan ve yeni bir anlam taşıyan (Şakar, 2021, 13) deyimler şairin şiirlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Divanda toplam 184 deyim tespit edilmiş olup bunların 163'ü birleşik fiil şeklindedir. On üç defa kullanımıyla en fazla “baş” kelimesi ile oluşturulan deyimler tercih edilmiştir.

ad eyle-	'âlemi tut-
agız üşür-	ayagina baş ko-
agzuna sög-	ayagina düş-
agzını tut-	ayak bas-
âhın al-	ayak götür-

ayru düş-

ayun on dördi

bağrına taşlar bas-

barmak ısır-

baş aç-

baş açuk

baş çıkar-

baş eg-

baş koş-

baş (üzre) tâc eyle-

baş üzre yiri (var)

başdan ayaga

başdan çıkar-

başı kayı (ol-)

başına gün tog-

başuna üş-

başını al-

başını alıp git-

benzüne kan gel-

bıçag ilige ir-

bir araya cem' ol-

bir gör-

bir yana ol-

biri bin eyle-

boynuna zincir tak-

cân al-

cân gel-

cân kulagıyla dinle-

cân vir-

câna kıy-

cânı çık-

cânuna geç-

cânuna (cana) minnet

cânunı acıt-

ciger (cigeri) kebâb ol-

ciger (cigeri) yan-

cigeri (cigerini) hûn it-

cihâna gel-

da'vâcı ol-

da'vet it-

devlet güneşi

dik gel-

dil vir-	gönlü (gönül) düş-
dili varma-	gönlüne düş-
dilini kes-	gönül al-
dilün tut-	gönül bagla-
dünyâya gel-	gönül karası (karalığı)
eksük olma-	gönül (evini, gönlünü) yap-
el sal-	gönül yık-
el ur-	gönülden geç-
el vir-	göz açdurma-
el yu-	göz dik-
ele gir-	göz kulag ol-
eli irme-	göz ucıyla nigâh it- (bak-)
elif çek-	göz yaşını bârân it-
elüne vir-	gözden çık-
etegüne yapuş-	gözi aydın (ol-)
fedâ it-	gözi görme-
feryâd eyle-	gözün üstinde kaşun yog (var dememek)
feryâd it-	gözüne (hiçbir şey) görünme-
fitne kopar-	gün dog-
göge çıkar-	hâk ol-
gönlü açıl-	

harâm ol-	kan olacak
harâret vir-	kan yalaş-
harf at-	kan yut-
hatâ it-	kan yutdur-
helâk it-	kanını iç-
helâk ol-	kara yazı
hoş geç-	kara yazulı
içi acı-	karşu var-
iki cihân	kebâb ol-
iki gözüm	kefeni çâk it-
ikide bir	kellesi kız-
îmân getir-	kıya kıya bak-
iş it-	kıyâmet kopar-
işini altun eyle-	kıyı çiz-
‘ışka (aşka) düş-	kıymet bil-
kadem bas-	kulag ur-
kadrini bil-	kulagina ir-
kan ağla-	ma’lûm ol-
kan aglat-	mûm ol-
kan hat getir-	nân u nemek hakkı
kan it-	nazar kıl-

ocagina su koy-

oda yak-

oda yan-

oda yandur-

ortaya at-

özi göyün-

par par yan-

payına düş-

revân ol-

sabrı düken-

safâ sür-

selâm eyle-

selâm vir-

sevdâya düş-

seyre çık-

sîneye çek-

târîh it- (düşür-)

tercemân ol-

tokuz tolan-

ussı git-

ümîdini kes-

üstine toz kondurma-

vâcib ol-

vatan tut-

yabana at-

yâdgâr ko-

yaka (yakayı) çâk it-

yakası açılmaduk

yanup yakıl-

yâr ol-

yaş dök-

yeni yaka

yile var-

yile vir-

yir bul-

yirden göge dek

yolumı bagla-

yüregüne dâg ur-

yüz çevir-

yüz döndür-

yüz suyu

yüz sür-

yüz vir-

yüzine bakma-

yüzi kara

zahma merhem ur-

yüzi ağ alnu açık

ziyân ol-

yüzi yirde

Şairin divanda yer verdiği atasözleri ise şu şekildedir:

“Âşık olana yâ sabr u yâ sefer”

Dirler ki ‘âşık olana ya sabr u ya sefer

Sabrum dükendi lâzım olupdur bana sefer (G. 12/1)

“Ateşi eğri olanın dumanı doğru çıkmaz”

Çıkarsa n’ola sînemden benüm dūd-ı siyâh eğri

Dütünü togrı çıksun tek olursa dūdğâh eğri (G. 113/1)

“Göz terazi, el mizan”

İzün tozını tutarsam n’ola gözümle yollarda

Efendüm cevherün kadrin bilene göz terâzûdur (G. 13/3)

“Gül dikensiz olmaz”

Yârı agyâr ile görüp inen aglama gönül

Çübilürsin ki gülün olmamak olmaz dikenini (G. 130/4)

“İt ağzını kemik tutar”

Didüm rakîbün agzı ‘aceb neyle tutulur

Dil-ber gülüp dir azgın anun üstühvân tutar (G. 15/6)

“Seveni severler”

Ne için kılmayasın bendene lutfun nazarın

Bu meseldür ki bilürsin çü severler seveni (G. 130/2)

“Yiğit başından devlet ırag değildir”

Be Âhî üstüne bir gün dogar gün gibi ol meh-rû

Yigitsün çünkü başundan senün devlet ırag olmaz (G. 38/5)

2.2. SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU

1. Alfabetik sıralama usulüne göre düzenlenmiştir.
2. Anlam verilecek kelimeler kalın ve sola dayalı, anlamları italik, beyitler de dizeleri yan yana gelecek şekilde normal yazı stili ile verilmiştir.

a‘dâ:

Düşmanlar. || Rakipler, hasımlar.

G. 125/5 ‘Işk rāzımı iñen açma ki a‘dâ işidür / Söyleme Āhî biraz meclise nādān geldi

3. Kelimelerin divanda bulunduğu yer bilgisi, sırasıyla şiirlerin türü, divandaki sıra numarası ve hangi beyitte yer aldığı beyitlerin solunda yer almaktadır.

ayru:

Ayrı, uzak.

G. 2/1 Gözlerüm yaşı şarāb-ı ergavān oldı baña / Senden **ayru** içdüğüm ey dost kıan oldı baña

G. 46/4 Ben öksüz ağladuğça hadd u lebünden ayru / Şem‘ün özi göyünür içi acır şarābuñ

4. Kelimelerin temel anlamı ile bağlamsal anlamı “||” işareti ile ayrılmış; temel anlam önce verilerek bağlamsal anlam işaretin sağında olacak şekilde düzenlenmiştir.

‘adem:

Hiçlik, yokluk. || Mana âlemi.

G. 75/5 Varursañ kûy-ı dildâra şabâ şor hâl-i Āhî’den / ‘Adem mülkine ‘azm itdüm diyâr-ı ğamdan ayrıldum

G. 94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhî / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzâr olsa

5. Kelimelerin beyitlerde birden fazla bağlamda kullanılması durumunda diğer anlamlar ayrı madde başı olarak verilmiştir.

açıl-:

(Çiçek için) Büyüyüp gonca hâinden çıkmak, açmak.

G. 23/3 Eşk-i hûn-efşânıdur Ferhâd’uñ ey Şırın-sühân / Açılanlar yir yirin deşt-i belâda lâleler

G. 65/1 Şol kadar lâle gibi kınlara ğarķ oldu tenüm / Kıbrüm üzre açılan lâleye döndi kefenüm

(Çiçek için) Büyüyüp gonca hâinden çıkmak, açmak. || (Vücudun herhangi bir yeri) Yara durumuna gelmek.

G. 33/1 Vaķtidür eflâke çıkarsa figân u nâleler / Dâĝ-ı miñnetden açıldı şinem üzre lâleler

G. 122/4 Bu pâre pâre ciger kıanı ile şinemde / Bölük bölük açılan lâlezârı gördüñ mi

Düĝümlü, dolaşık ve karışık durumdan kurtarılmak, çözülmek; kiri gitmek, temizlenmek, ağarmak veya parlamak.

G. 62/4 Cām-ı mey şun tā donuğlum açılsun sākīyā / Göñlümün āyīnesinde yine gerdüm var benüm

6. Kelimelerin temel anlamı ile bağlamsal anlamı aynı ise “||” işareti olmadan olduğu gibi verilmiştir.

beñeklü:

Benekli; ben gibi ufak nokta, işleme, desenleri bulunan.

G. 14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñeklü cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlu kanlu dāğlar

G. 20/2 Derd ile yaçsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Karşuma çoçsun seni altun beñeklü cāmeler

7. Bağlamlı dizin kısmı olduğundan dolayı kelimelerin ekleri çıkartılarak yalın haliyle verilmiştir.

añdur-:

Hatırlatmak, hatıra getirmek.

G. 125/4 Pırlikde delükanluluğum añdurdı şarāb / Şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan geldi

8. Fiillerin, kullanılması elzem olan durumların haricinde olumsuz hallerine yer verilmemiştir.
9. Deyimler, atasözleri, dua ifadeleri ve kalıp ifadeler kelimelerin yanında köşeli parantez içerisinde kısaltmalarla belirtilmiştir.

‘arz eyle- [K]:

Saygı ile anlatmak, bildirmek, ifade etmek.

G. 61/4 Ol perı bezmine var hālūñi‘arz eyle gönül / Yan yaçıl ‘ūd-şifat ney bigi efgān iderek

ayağ götür- [D]:

Çekip gitmek, birden bire ortadan kaybolmak, bir yerden ayağını çekmek.

G. 70/2 Başumuz alup ayağ götürelüm 'âlemden / Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm

10. “Bana, sana” gibi çekimli şahıs zamirlerine yalın halleriyle “ben, sen” maddelerinde yer verilmiştir ve şahıs zamirlerinin beyitte kimin için kullanıldığı bilgisi de bulunmaktadır.

ben:

Ben, birinci tekil şahıs zamiri; âşık.

G. 1/2 Çihre-i zerdüm benüm fâş itmesün diyü gamuñ / Çekdi hün-ı dîdeden eşküm niķāb-ı al aña

G. 2/1 Gözlerüm yaşı şarāb-ı ergavān oldı baña / Senden ayru içdügüm ey dost ған oldı baña

sen:

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; Allah.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / Kırb u bu'd u taht u fevk u sağ u şol u piş ü pes

11. Üçüncü tekil şahıs zamiri ve işaret zamiri olarak kullanılan “anı, anunla” gibi kelimeler “o” maddesine dâhil edilmiştir.

o:

O, üçüncü tekil şahıs zamiri; şeytan ve nefis ile birlikte olan kimse.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihān zindānı bendinden halāş / Aña kim bu şeb-rev-i İblis ü nefis oldı 'ases

O, işaret zamiri; gül.

G. 44/3 Hār-ı cevruñden yüzüne karşı inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yok

2.2. SÖZLÜK

A

ā:

Seslenme ünlemi; sevgi ve şefkat ifade eder.

G.12/2 'İşkuñ müsâfirini iñen yaqma gün gibi / Ā kıblegâh-ı Ka'be-i maksûdum ā sefer

İtiraz, sitem, ikaz ve tembih bildiren ifadelerde söze kuvvet vermek için hitap kelimesinin başına getirilir. || Ey, seslenme ünlemi.

G.113/3 Benüm rāh-ı maḥabbetde günāhum n'oldı ā zālīm / Günehlüler saña toğrı ola ben bî-günāh egri

āb:

Su.

G.9/6 Ger göre lü'lü'-i lālā şanemā dişlerüñi / Ḥacletinden şadef içinde eriyüp ola āb

G.136/2 Māhî gibi dil 'ārızuñ ābında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhî

āb-ı ḥayāt:

Efsaneye göre yalnız Hızır'ın içtiği, içeni ölümsüz kılan su, ebedî hayat suyu, bengi su. || Cana can katan, ferahlık veren şey.

G.58/4 Ne şorarsın kandadur diyü gönül āb-ı ḥayāt / Mürdeye yetmez mi la'l-i cān-fezāsi Ḥurrem'üñ

āb-ı revān:

Akarsu.

G.59/7 Tiğ-i cān-baḥşuña karşı varsa Āhî tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege yangın yürek

ābād eyle- [K]:

Bayındır duruma getirmek, imar etmek.

G.126/1 Sınem içre ‘ışk bir ğam-hāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dijvārın ābād eyledi

abdāl:

Kökleri melâmeti düşünceye uzanan, geleneksel simgeleri (hükümdarlık tacı, iktidar tahtı) terk ve reddeden, boyun ve bileklerine halkalar takarak “başıkabak yalın ayak” gezen kalenderi dervişlerin adı.

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhî kuluñdan diyessin / ‘Işk meşk itmiş durur kim Rüm **abdāl** saña

G.7/2 Dil-i tecrid ki baş koşdı ben āvāre ile / Bir levendüm ki refîk oldu bir **abdāl** baña

G.36/4 Abdāllaruz ki her tarafā yā ‘Alî diyü / Diller uzatdı sñemdeki Zülfeķārumuz

G.76/2 Ben Hüseyniyem şehā kim Kerbelā abdālıyam / Tır-i müjgān ile sñem bir nişānumdur benüm

G.101/5 Ben bir baş açuķ Rüm ili abdālıyam Āhî / Yoķdur dönüşüm cān virürin bu sözüm üzre

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Gönül abdālî yetiş tekyeye ķurbān geldi

abdāl-ı felek:

Feleğin abdālî. || Güneş.

G.107/2 Aķ bulutdur şanma ķarşu mihr yüzün ķaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

abdār ol- [K]:

Zarif, güzel, nükteli olmak.

G.30/7 Tığūñ öñince gonca bigi açılır göñül / Dil hurrem olur olıcağız sözler ābdār

‘Abdu’llāh:

Özel isim; Allah’ın kulu. || Peygamberimiz Hz. Muhammed’in babası; devrinin gençleri arasında çok beğenilen yakışıklı bir genç olduğu ve yüzünün güzelliği ile dikkat çektiği rivayet edilmektedir.

G.29/1 Luṭf ile burc-i sipihr-i hüsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehir-i melāḥat şimdi ‘Abdu’llāh’dur

G.109/1 Göklere çıkar idi ḥasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

‘aceb:

Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı; acaba.

G.15/6 Didüm rakıbüñ ağızı ‘aceb neyle tutilur / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstühvān tutar

G.27/3 Göñlümün kāfilesi kūy-ı vefa ‘azmin ider / Hāḫ ‘aceb irgüre mi ki ne uzaḫ menzil olur

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / ‘Aceb ol günlere Āhı ire mi sā’atümüz

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idün / Ki cihān ṭolmuş idi na’re-i mestān bu gice

G.111/6 Baña ḫan ağladur derd ile her dem / ‘Aceb n’itdüm ki yā Rab rüzgāra

G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āhı / Senün gibi cihānda bı-sitāre

Acayip, tuhaf, şaşırtıcı.

G.45/4 Hāyli cem’ itdi meblağ-ı hüsni / Bu ‘acebdür veli saḫāveti yok

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi ḫaddümüz dāl eylemek / Ol elif-kāmet bugün Āhı ‘aceb ad eyledi

‘aceb degül [K]:

Şaşılmaz, tuhaf değildir.

G.89/5 Şi'rün tutarsa 'alemi Āhî 'aceb degül / Şā'irler içre şimdi Kemāl-i Hucendî'sin

'aceb mi [K]:

Şaşılır mı.

G.36/3 Deryālaruz ki gözler irişmez kıramuza / Her hār u hasla dolsa 'aceb mi kenārumuz

G.40/4 'Aceb mi ol güneş tal'at kıamerle iktirān olsa / Perîdür kendü cinsinden biriyle āşinā olmuş

G.60/4 Dil ü cāna 'aceb mi mühr ursañ / Hātem-i hüsne çün nigîn olduñ

G.75/3 'Aceb mi dostlar dıvāne olsam kūh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perî yüzlü güzel ādemden ayrıldum

G.75/4 Yaşamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi ğoncamdan ayrıldum

G.94/5 Kıamer yüzlü kıara beñlü güzeller pādşāhıdır / Benüm mäh-ı siyeh-çerdem 'aceb mi hāldār olsa

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya 'aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş kıoşanuñ hevāya

G.115/5 Vaşf-ı hüsñünde ferîd olsa 'aceb mi Āhî / Gün gibi şu'le virür çünki sözünüñ güheri

G.128/1 Güllere dönse 'aceb mi yüregüm pāreleri / Ğonca-veş ağız açar her yañadan yāreleri

G.132/1 Zāhidā içsem 'aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

'aceb ol- [K]:

Tuhaf, şaşırtıcı olmak.

G.28/3 'Aceb olmaz tıfil durur dañi / Ey ğönül bilmez ise hāli nigār

‘acebā:

Merak, şüphe ve tereddüt bildiren soru zarfı.

G.51/2 Tütüyā gibi qaparlar ser-i kūyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim ‘acebā gerd-i rehüñ

acı-:

Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzölmek, merhamet etmek.

G.9/4 Görüben yüzüñi ussum gidüben düşdükte / **Acıyup** merdüm-i çeşmüm şaçar üstüme gül-āb

G.84/4 Ben yetimüñ acıyup ağılarsa kanlu yaşuma / Baħr-ı Kızlüm acısun deryā-yı ‘Ummān ağlasun

aç:

Yoksul, muhtaç kimse, fakir.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tāc / Oldum şehā bu vechile halk ortasında **aç**

Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.

T.1/5 **Aç** ol cihānda minnetle ni‘met olmasun / Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun

aç-:

Söylemek, anlatmak, ortaya koymak, izhar etmek.

G.125/5 ‘Işk rāzını inen açma ki a‘dā işidür / Söyleme Āhı biraz meclise nādān geldi

açıl-:

(Çiçek için) Büyüyüp gonca hâlimden çıkmak, açmak.

G.23/3 Eşk-i hün-efşānidur Ferhād’uñ ey Şırın-süħan / Açılanlar yir yirin deşt-i belāda

lâleler

G.65/1 Şol kadar lâle gibi kanlara ğark oldu tenüm / Kıbrüm üzre açılan lâleye döndi kefenüm

(Çiçek için) Büyüyüp gonca hâlimden çıkmak, açmak. || (Vücudun herhangi bir yeri) Yara durumuna gelmek.

G.33/1 Vaktidür eflâke çıkarsa figân u nâleler / Dâğ-ı miñnetden açıldı şinem üzre lâleler

G.122/4 Bu pâre pâre ciger kanı ile şinemde / Bölük bölük açılan lâlezârı gördüñ mi

Düğümlü, dolaşık ve karışık durumdan kurtarılmak, çözülmek; kiri gitmek, temizlenmek, ağarmak veya parlamak.

G.62/4 Câm-ı mey şun tâ donukluğum açılson sâkiyâ / Göñlümün âyinesinde yine gerdüm var benüm

ad:

İsim, şöhret.

M.1/1 Yolına revân eyleyeyin cism ile cânı / Şol âfet-i devrân ki dinür **adına** Şânî

M.1/2 İtdi dil ü cân murğını bülbül gibi giryân / Şol âfet-i devrân ki dinür **adına** Şânî

M.1/3 Kıldum bu gönül tahtına ol hüsn iyessin şâh / Şol âfet-i devrân ki dinür **adına** Şânî

M.1/4 Rüsivâ-yı cihân eyleyüp itdi beni bed-nâm / Şol âfet-i devrân ki dinür **adına** Şânî

M.1/5 Añvâlümü derdâ ki benüm itdi dige-gün / Şol âfet-i devrân ki dinür **adına** Şânî

G.82/5 Saña mañlaş yiter Āhî kim ider aduñı yâd / Her ğazel kim oğına defter ü dîvânımdan

G.119/2 Pehlevânlık adını ‘âlemde destân itmege / Kıanlı yaşlarla pür itdüm şinemün meydânını

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi kıaddümüz dâl eylemek / Ol elif-kâmet bugün Āhî ‘aceb ad eyledi

ad eyle- [D]:

Ad bırakmak, şöhret kazanmak, ad yapmak.

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi kıaddümüz dāl eylemek / Ol elif-kāmet bugün Āhı ‘aceb ad eyledi

G.126/4 Kıodı derd ehline Āhı yine Şırın yādgār / Kūhken gitdi velı ‘ālemde bir ad eyledi

a‘dā:

Düşmanlar. || Rakipler, hasımlar.

G.125/5 ‘Işk rāzını iñen açma ki a‘dā işidür / Söyleme Āhı biraz meclise nādān geldi

‘adem:

Hiçlik, yokluk. || Mana âlemi.

G.75/5 Varursañ kūy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhı‘den / ‘Adem mülkine ‘azm itdüm diyār-ı ğamdan ayrıldum

G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhı / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzār olsa

ādem:

İnsan.

K.1/1 Ey nesim-i kıudretüñ nefhinde **ādem** bir nefes / V‘ey harım-i ğülşen-i luţfuñda ‘ālem hār ü has

G.128/4 Sizüñ il ādeminüñ böyle m‘olur resm şehā / Görüben yüz çevirür ‘āşık-ı bı-çäreleri

İnsan. || Hz. Ādem.

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşa düşse tañ mı murğ-ı dil / Anda **Ādem** gözleye gendüm Hālılu‘llāh ‘ades

İnsan. || Sevgili.

G.75/3 ‘Aceb mi dostlar dıvāne olsam küh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perı yüzlü güzel
ādemden ayrıldum

‘ades:

Mercimek.

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşa düşse tañ mı murğ-ı dil / Anda Ādem gözleye gendüm
Ḥalīlu’llāh ‘ades

adına:

Namına, hesabına.

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne қаşuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri āferin
üstādına

G.106/2 Biz kemine kulları hıdmetde taқşır itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şığarsa
adına

adını añ- [K]:

Birinden, bir şeyden söz etmek.

G.78/6 Va’llāhi korқarın adını añmağa saña / Bir şi‘r-i ter didüm yine Āhı fülāna ben

‘adū:

Düşman. || Rakip.

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sā ya
yazuқlar iftirā olmuş

āferin:

Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo.

G.9/7 **Āferīn** ṭab‘-ı güher-bāruña Āhī ki senüñ / Silk-i nazm içre dizer söz yirine dürr-i hoş-âb

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetdi ḳurbān ayına / Āferīn olsun anuñ ḳurbān olayın rāyına

G.106/1 Tīr-i ğamzeñ çok iş ider fitne ḳaṣuñ adına / Kimden öğrendi bu siḫri āferīn üstādına

āfet:

İnsanın kendini kaptırıp kurtulamadığı durum; bela. || Çok güzel.

G.10/4 Hıṣm ile nazar eyleyüp āṣūfteñe her dem / Öldürmege ḳaşd itme be hey gözleri **āfet**

āfet-i devrān:

Dünya güzeli, bütün herkesi kendine hayran bırakan güzel.

M.1/1 Yolına revān eyleyeyin cism ile cānı / Şol **āfet-i devrān** ki dinür adına Şānī

M.1/2 İtdi dil ü cān murğımı bülbül gibi giryān / Şol **āfet-i devrān** ki dinür adına Şānī

M.1/3 Ḳıldum bu gönül taḫtına ol ḫüsn iyessin şāh / Şol **āfet-i devrān** ki dinür adına Şānī

M.1/4 Rüsivā-yı cihān eyleyüp itdi beni bed-nām / Şol **āfet-i devrān** ki dinür adına Şānī

M.1/5 Aḫvālümü derdā ki benüm itdi dige-gün / Şol **āfet-i devrān** ki dinür adına Şānī

āfet-i şabr u ‘aql u dīn:

Aklın, dinin ve sabrın belası.

G.60/1 Allāh Allāh ne nāzenīn olduñ / Āfet-i şabr u ‘aql u dīn olduñ

āftāb:

Güneş.

G.25/1 Sāḳī lebüñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / ‘Aks-i ruḫuñla sāġar-ı mey āftāb olur

G.46/1 Cānā götür yüzüñden luḫf eyleyüp niḳābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

G.56/2 Alnuñ ile ruħlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü mäh ile felek

G.88/3 Nūr-ı hüsünin ‘arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña baķmayam yüz döndürüp sen mähdan

G.108/2 Çü mir’āta baķa ol āftābum / Olur ruħsarı meh āyine hāle

G.109/5 Nice görünsin felek taķında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur şubħgāh

āftāb-ı şubħ-ı devlet:

Saadet sabahının güneşi.

G.53/1 Āftāb-ı şubħ-ı devletdür cemāli Aħmed’üñ / Gülsitān-ı bāğ-ı Cennetdür vişāli Aħmed’üñ

ağ:

Ak; duru, lekesiz, temiz, beyaz.

G.135/1 Ancaķ kemer ķoçar yine ol ince belleri / Hātem öper meger yine ol ağ elleri

ağ-:

(Yukarıya doğru) Çıkmak, (göğe doğru) yükselmek.

G.18/5 Şol ķadar od yaķdı āhum başlarına Āhı kim / Göklere ağdı geķüp benden fiğān u nāleler

G.71/2 Milket-i hüsünüñ metā‘ın baña ‘arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mışrı daħi ağmaz terāzūmdan benüm

G.80/2 Göklere aģar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-liķāya görmedin

G.122/3 Direk direk dikilürken ķapuñda dūd-ı dilüm / ‘Alem ‘alem göge aģan şerārı gördüñ mi

ağa:

Halk arasında saygı değer kimselere hitap ederken bey, beyefendi yerine kullanılan hitap sözü, ağa.

G.37/5 İçerüz Āhi mey-i nābı çü her hūb ile biz / Biz kul oğullarına vaqt olur ağa dimezüz

ağar-:

Ağarmak; ak olmak, beyazlaşmak. || Rengi solmak; gözlerin iyi görememesi.

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kandesin / Pırlık vaqtinde gel ey serv-i sımın-ten baña

G.81/4 Pırlıkde sā'il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağun altında unutma bir avuç hākden

ağın:

Zorba, haydut.

G.107/5 Āhi'yā çün kim bilürsin katı ağındur raqıb / Geç sen ol yüzi qaradan uyma bi'llāh ağına

ağına uy- [K]:

Zorba, haydut rakibe uymak. || Ağına, tuzağına düşmek.

G.107/5 Āhi'yā çün kim bilürsin katı ağındur raqıb / Geç sen ol yüzi qaradan uyma bi'llāh ağına

ağız:

Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

G.18/3 Hāstelikten şöyle tenhāyam bu ğurbet-hānede / Penbe ile ağzuma şu damzırur tebħäleler

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrün harāret virdi kim / Penbe ile tamzırur şu ağzına

tebhāleler

Ağız. || Dil.

G.15/6 Didüm rakıbüñ ağızı ‘aceb neyle tutilur / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstühvān tutar

Çiçeğin çanak yapraklarının bulunduğu kısım.

G.18/4 Kıan yudup ölenlerüñ derd-i derünün yazmağa / Bir varağdur lālenüñ ağızında her pergāleler

Üslup, ifade biçimi.

G.83/5 Hüseynüñ ağızın añmağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālī’nuñ ağızından zebānum tercemān olsun

ağız aç- [K]:

Ağızını açmak. || Yaraların kabuklarını kaldırması.

G.128/1 Güllere dönse ‘aceb mi yüregüm pāreleri / Gonca-veş ağız açar her yañadan yāreleri

ağız üşür- [D]:

Ağız birliği etmek, söz birliği etmek. || Şikāyet etmek, serzenişte bulunmak.

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırüñi ey kaşı kemān / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

ağla-:

Acı, keder, pişmanlık ve bâzan da sevinçten gözyaşı dökmek. || Yağmurun yağması bulutların ağlaması şeklinde tasvir edilmiştir.

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hüsne karşı ebr-i bārān ağlasun

Acı, keder, pişmanlık ve bâzan da sevinçten gözyaşı dökmek. || Üzülmek, üzüntü çekmek, kederlenmek.

G.20/3 Nāme gibi ben ara yazulı bađrı yufadur / Durmayup yařlar döküp ālūme ađlar āmeler

G.46/4 Ben öksüz ađladuđça add u lebūñden ayru / řem‘ūñ özi göyünür ii acır řarābuñ

G.62/3 řer-i dūzađ itduđūñden řanma vā‘iz giryemi / Kendū bařum ađlarum bir ğayrı derdüm var benüm

G.84/3 Bunca demlerdür anı ūn-ı cigerle beslerüm / anlar ađlarsa benümūn eřm-i giryān ađlasun

G.84/4 Ben yetimūñ acıyup ağlarsa anlı yaşuma / Bađr-ı ulzüm acısun deryā-yı ‘Ummān ağlasun

G.84/5 İtlerūñle āstānuñda tuz etmek adrini / Añıcađ nān u nemek ađını yārān ađlasun

G.84/6 Ağlamağla ığdı gözden Āhı ey pır-i ıred / Demdür ağlarsa yetim oldu ol oğlan ağlasun

G.86/4 Belini eng iki bükdi elinden zār idüp ađlar / Hevā-yı ‘ıř pır itdi beni bir nev-cüvān iūn

G.130/4 Yārı ađyār ile görüp iñen ađlama göñül / ū bilürsin ki gülūñ olmamađ olmaz diken

G.134/5 āl-i Mecnūn‘ı añup ađladuđum / Derd-i dilden ikāyet olmaz mı

Üzülmek, üzüntü çekmek, kederlenmek. || Erimek.

G.84/1 Döne döne üstüme peymāneler an ađlasun / Yana yana ālūme řem‘-i řebistān ađlasun

ağu:

Zehir.

G.6/4 ‘ıřı terk eyle baña ‘ađluñ ile ol yūri dir / Gör ne **ađular** ider bu dil-i güm-rāh baña

ağyār:

Gayrılar, başkaları. || (Aşığa göre) Sevgilisinin dost edindiği kimseler, rakip.

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile **ağyārı** gördüm nāgehān / Vay bu kāfir hoş belā-yı nāgehān oldu
baña

G.10/6 Kaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def / **Ağyār** ile ol māh kaçan eylese
şoḥbet

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

G.123/4 Yüzüm ağ alnum açuḳdur benüm ağyārı koma / Kendü kazancı durur kendü yüzi
karacıḡı

G.130/4 Yārı ağyār ile görüp iñen ağlama gönül / Çü bilürsin ki gülün olmamaḳ olmaz
diken

G.133/1 Ey lebi gonca yanuñda komaḡıl ağyārı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ ḡārı

ağyār-ı merdūd:

Geri çevrilmiş, kabul edilmemiş rakip.

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağyār-ı merdūdı yine / Beñzer ol şeytānı sürdün ey melek
dergāhdan

ağzuna sög- [D]:

*Birinin yüzüne karşı küfretmek, kötü ve kaba sözler söylemek, hakaret etmek;
ağzının payını vermek.*

G.43/3 Sögermiş ağzumuza tatlu tatlu / İñen nāzūkdür ol şırın dudacık

ağzını tut- [D]:

*Boşboğazlık etmemek, gerektiği yerde susmasını bilmek, sözüne hâkim olmak,
gelişigüzel söz söylememek.*

G.15/6 Didüm rakıbüñ **ağzı** ‘aceb neyle **tutulur** / Dil-ber gülüp dir ağzın anuñ üstüñvān

ıutar

āh:

Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya manevî bir acıyı, ağrı, ıtırıp, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb. duyguları ifade eder.

M.1/3 Dil düşdi yine bir şanemüñ 'ışkına nā-gāh / Bend oldı saçı dāmına dıvāne olup **āh**

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbülün cānında āh / Āhı'yā ol goncanuñ la'lindeki tebhāleler

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āhı naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi rāhdan

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice 'āşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.110/4 'Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü gamuñ olmasa geh gāh benümle

Feryat, inilti.

G.2/5 ıutmayınca 'ālemi **āhum** ben Āhı olmadum / Kendü **āhum** 'ākıbet nām ü nişān oldı baña

G.6/1 Saña yanmağa yiter hālümü geh gāh baña / Elif-i şıne ile dāğ-ı dilüm **āh** baña

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duhān ıutar / Geh nālem ile iki cihānı figān ıutar

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı gam-ı dildārda / Gamdan ölürdüm baña olmasa hem-dem āh eger

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lık / Āh kim fāş eyleyen rāz-ı derūnum āhdur

G.35/3 Şıne tablın döğüben āh livāsın çekerüz / Hem livāmuz çekilür hem döğülür nevbetümüz

G.50/3 İncinüp ol gonca-leb dil bülbülünün āhına / Didi luıf eyle yüri bi'llāh bizden öterek

G.64/1 Yirde almaz te-i h-1 seerghum benm / ounur arua bir gn ey felek hum benm

G.85/5 rmez ol mhun ulaına fianun i'ya / Geri hum inledr arun der  dervzesin

G.87/2 ol adar ekdm elif ol denl yakdum dlar / Kim ser--ser cismme bir il'at itdm hdan

G.91/1 h kim kyundan humdur beni mehcr iden / Bddur zr meknından ubrı dr iden

G.92/1 h kim l degl bir laza gnlm hdan / N'eyleyem bi-are dil urtulmad eyvhdan

G.92/5 i fratde fiandan lse cn tan mdur / Niceler ldi bilrsin derd ile bu hdan

G.110/5 i nice l olayın zr u sitemden / Her anda gidersem biledr h benmle

Feryat, inilti. || Beddu.

G.16/3 Dergeh-i usnne yasdanma gurr ile inen / Ki seer h arbn der  dergh ykar

G.16/4 h-1 'k irir usnnn yinesine / akın ey h akın memleketn h ykar

G.18/5 ol adar od yakd hum balarına i kim / Gklere ad gep benden fian u nleler

G.59/2 Snesini k ider seyl-b-1 ekmden zemn / Baına odlar ykar her ub humdan felek

Feryat, inilti. || h etme sonucu ıkan duman.

G.47/5 Kyında i'y gren hum u'n / Nr indi anur stine k-i mezrumn

h-1 'k:

n h.

G.16/4 h-1 'k irir usnnn yinesine / akın ey h akın memleketn h ykar

āh-ı āteşnāk:

Ateşli ah.

G.81/1 Sinede her şu'leler bu āh-ı āteşnākden / Güyyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden

āh-ı seher:

Seher vakti, sabah çekilen ah.

G.16/2 Yalıñuz çarha toğunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh yıkar

āh-ı sehergāh:

Seher vakti çekilen ah, feryat.

G.16/2 Yalıñuz çarha toğunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh yıkar

G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ sevğine / Çarhı toğuz tolanur āh-ı sehergāhum benüm

G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı sehergāh benümle / Yār olmadı bir lahzacığ ol māh benümle

āh-ı serd:

Soğuk ah; sert, şiddetli feryat.

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çoğ veli / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

āh-ı şubhgāh:

Sabah vakti ahı; âşığın sabah vaktinde çektiği ah.

G.69/1 Döndüren fānūs-ı çarhı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran hurşidi āh-ı şubhgāhumdur benüm

āh-ı şāh:

(Çekilen) en büyük ah.

G.76/1 Bu dil-i evrākda hattuñ āh-ı şāhumdur benüm / Servi-i sebz-i kabā-püş ol efendümdür benüm

āh u efgān [K]:

Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.

G.70/7 Ol gül-i tāze kulağ urmaya bülbüllerine / Āh u efgānları biz Āhı hezār eyleyelüm

āh u figān [K]:

Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayālünü senün / Halkı uyutmamağa āh u figānum var benüm

āh u zār [K]:

Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.

G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum ‘ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm var benüm

G.131/2 Za‘f ucından taqat u şabrum dükendi kalmadı / Eşk-i hünin ile şimdi āh u zār egler beni

āh it- [K]:

Feryat etmek, inlemek, şikâyet etmek.

G.29/5 Āhi’yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i ‘ışk içre cism-i nā-tüvānum kâhdur

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhı derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduqça bir āh itmege dermānı yok

G.98/3 Cāna cevri ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'ıŝķuñ ile ŝām u seher / Kerem it Tañrı'ya baķ eyleme bĭ-çāre
beni

āh kim/ki:

Ne yazık ki, eyvah ki.

G.29/4 Nits'iderdüm çıķıŝurdum gözlerüm yaŝıyla lĭk / Āh kim fāŝ eyleyen rāz-ı derūnum
āhdur

G.45/1 Āh kim cevrüñüñ nihāyeti yoķ / N'ideyin 'ıŝķumuñ da ğāyeti yoķ

G.50/1 Nāliŝümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh 'ālemi incitdi yirden
göge dek

G.58/1 Āh kim derd ile oldum mübtelāsı Hurrem'üñ / Düşdi nāgeh göñlüme zülfi hevāsı
Hurrem'üñ

G.61/2 Ol taḃıḃ-i dil ü cān āh ki ben ḥastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

G.76/5 Āh kim dildāruma ma'lūm olupdur ḥācetüm / Mūm olup yanmaķ ezelden Āhĭ
fĭkrümdür benüm

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zĭrā mekānından ğubārı dūr
iden

G.92/1 Āh kim ḥālĭ degül bir laḥza göñlüm āhdan / N'eyleyem bĭ-çāre dil ķurtulmadı
eyvāhdan

G.104/5 Ŝabrumuñ ḥırmenidür ŝinede cānum Āhĭ / Āh kim sūz-ı dil āteŝ bırağur
ḥırmenüme

G.132/6 Āhi'yā müŝkil belādur seg raķıḃe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

'ahd:

Yemin, ant.

G.30/3 Pĭr-i muğānla 'ahdi bütün eyleyenlere / Şır-ise kāseseñ felegüñ irmez inkisār

āhın al- [D]:

Birinin bedduasını almak.

G.90/4 İñende almağıl ‘uşşākuñ āhın / Eyā pır olası tāze cüvānsın

Āhi:

Mahlas. 16. yüzyıl Osmanlı şairi. Asıl adı Hasan (Benli Hasan).

K.1/11 Kō senā vü medhi gel **Āhi** du ‘ā-yı Hāzret it / Kim bu varlıktan kamu ol bir du ‘ādur saña bes

M.1/5 Oldı gönül **Āhi** yine bir dil-bere meftün / Görse saçı zencirini Leylî ola Mecnün

T.1/5 ‘Ālemde **Āhi** olmaz ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

G.2/5 Tutmayınca ‘ālemi āhum ben **Āhi** olmadum / Kendü āhum ‘ākıbet nām ü nişān oldı baña

G.3/4 Ol güzeller şāhına **Āhi** kuluñdan diyesin / ‘Işk meşk itmiş durur kim Rüm abdālī saña

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel **Āhi** yakın ol hakk ile / Vaqtidür şimdengirü ‘azm eyle Me’vā’ dan yaña

G.5/5 Hānçerinden çekdügüm şerh olmaz **Āhi** ol şehün / Diller olsa haşra dek kabrümde her süsen baña

G.6/5 Rüz-ı fūrkat nicedür gösterem **Āhi**’ye dimiş / Baña ol günleri göstermesün Allāh baña

G.7/5 Hāşre dek pır-i muğān ayağın elden kımayam / **Āhiyā** el vire ger devlet-i iqbāl baña

G.9/7 Āferin tab’-ı güher-bāruña **Āhi** ki senün / Silk-i nazm içre dizer söz yirine dürr-i hoş-āb

G.10/7 Ger hūvār u hakkır itse be **Āhi** seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāka budur ‘izzet ü hürmet

G.11/5 **Āhi**’nün irmez eli zülfüne ey yār senün / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.12/5 Dil-ber maħallesinden ırağ itme **Āhi**’yi / Yazuk degül mi eyleye bir mübtelā sefer

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer ‘ömrüm güzellik çağıdır / Şanma **Āhi** sen benüm eşk-i revānum çağlar

G.15/7 Bir şehriyāra gönlini bağladı **Āhi** kim / Atup kemend-i zülfini iqlim-i cān tutar

- G.16/5 Saña ne ortada Āhî gönül ol şāhuñdur / Kendü mālîk evine gāh yapar gāh yıkar
- G.17/5 Āhî'yi gūşe-be-gūşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şoĥbet-be-şoĥbet bir gül-i hercāyîdür
- G.18/5 Şol kadar od yakdı āhum başlarına Āhî kim / Göklere ağdı geçüp benden figān u nāleler
- G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhî şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar
- G.20/5 Defter-i hüsniñ oğur Āhî meger kim Ĥamza'nuñ / Kıssa-ĥvān gibi üşüpdür başına hengāmeler
- G.21/5 Ĥüzn-i Ya'kūb ile Āhî mübtelā kıldı beni / Mışr-ı hüsniñ ol şeker-leb Yūsuf-i Ken'ānidur
- G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey ĝonca-leb / Midĥatüñ bāğınuñ Āhî murğ-ı hoş-elĥānidur
- G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbülüñ cānında āh / Āhî'yā ol ĝoncanuñ la'lindeki tebhāleler
- G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhî / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kādîr olur
- G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu siĥri ider Āhî / Bülbül şaĥınsun uğramasun kim kebāb olur
- G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi'yā bilmezem muṭrib arada ne çeker
- G.28/5 Saña Āhî hemjñ müyesser olan / Gözlerüñde қalan ĥayāl-i nigār
- G.29/5 Āhi'yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Ĥırmen-i 'ışk içre cism-i nā-tüvānum kāhdur
- G.31/5 Beytüñ ocağın şulayup süpürüp silen / Āhî'yle bir kişinüñ ĝazel-i ābdārıdur
- G.32/6 Baña Āhî yaraşur altun beñekli cāme-ĥvāb / Külĥan içre bister-i sincābj ĥākister yiter
- G.33/5 Āhî'yā yāruñ 'arūsı ĥüsni şevķine bugün / Al vālāyı gelincikveş ṭonandı lāleler
- G.34/5 Āhî'nüñ yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var
- G.35/8 Gözümüz şışeleri izi ṭozından pür olup / 'Aceb ol günlere Āhî ire mi sātümüz

- G.36/5 Bir vakt ola ki 'ibret için halka Āhī'yā / Tārīh ola illere seng-i mezārumuz
- G.37/5 İçerüz Āhī mey-i nābī çü her hūb ile biz / Biz kul oğullarına vakt olur ağa dimezüz
- G.38/5 Be Āhī üstüne bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ devlet ırağ olmaz
- G.39/5 Āhī vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz
- G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhī münevver itmiş ol gül-ruh / Çerāğ-ı çeşm-i maşşūdı o mihrüñ rüşenā olmuş
- G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhī kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña Latīf
- G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhī'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u kenār ancak
- G.43/5 Belā aşüftesi olmuşsun Āhī / Be-hey şūrīde miskīn mübtelācık
- G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhī derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduğça bir āh itmege dermānı yok
- G.45/5 Seni gördükçe gayrı ile Āhī / Biñ kez ölür veli şikāyeti yok
- G.46/6 Āhī gönül göziyle bak bezm-i hüsni-yāra / Cān kulağıyla diñle āvāzını rebābuñ
- G.47/5 Kūyında Āhī'yā gören āhum şu 'ānı / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumuñ
- G.48/5 Cānān ışigin cennete ben virmezsin Āhī / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ
- G.49/5 Kūyumuñ dār-ı şifāsına varup Āhī didi / Uşta dīvāne benem bend ile zencir senüñ
- G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihān-ārā dimiş / Dostum Āhī seni göge çıkarur giderek
- G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme iñen Āhī'yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādīşehüñ
- G.52/7 Yıllar ile egleyen Āhī'yi şehr-i Bursa'da / Āstān-ı dergeh-i 'ālī-cenābuñdur senüñ
- G.53/5 Künc-i fūrkatde yaturken hāmduli'llāh Āhī'yā / Oldı ben dil-hasteye mūnis hayālī Aḥmed'üñ
- G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Āhī gibi bir bülbül-i şeydāsı Memi'nüñ
- G.55/5 Ne bilür hāme ki şerh eyleye hālüm Āhī / Kar'elif çıkmaya karnını yararsañ kalemüñ
- G.56/5 Dest-dırāz itdüm gece hayrānla reyḥān zülfine / Ol hümā-sāye didi Āhī elüñi öte

çek

G.57/5 Āhi'yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlığın elden şaçalum n'olsa gerek

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhī pādişāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedası Hurrem'ün

G.59/7 Tiğ-i cān-bağsuña karşı varsa Āhī tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege yangın yürek

G.60/5 Āhī'yā mū-miyānı fikrinde / Cān ü dilden daқиқа-bjn olduñ

G.61/7 Āhi'yā şöhre-i āfāk olursun āhır / Sen bu üslüb-ı Hasen şive-i Selmān iderek

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuğ Āhī'den ne derdüm var benüm

G.63/6 Gülşen-i tab'ından Āhī'nüñ saña ey gonca-leb / Gül gibi bir tāze şi'r-i dil-pesendüm var benüm

G.64/5 Odlara yan Āhī kim odlara yaқduñ 'ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum benüm

G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naқşı ile Āhī hemān / Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

G.66/5 Āhi'yā añma baña bāğ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāğ-ı cinānum var benüm

G.67/6 Derd-i dil hālī degül şi'rümde Āhī şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü derdüm var benüm

G.68/5 Kağı hār üstinde қorsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhī bārgāhum var benüm

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem' gibi Āhi'yā / Başuma odlar yaқан baht-ı siyāhumdur benüm

G.70/7 Ol gül-i tāze kulağ urmaya bülbüllerine / Āh u efgānları biz Āhī hezār eyleyelüm

G.71/5 Kışsa-i Ferhād u Mecnūn kim oқurlar Āhi'yā / Bir varaқdur defter-i 'ışk-ı mecāzumdan benüm

G.74/5 Tiğ-i hicrān ile öldürmek diler dil-ber beni / Hāzır ol vaқtüne Āhī dime bildüm bilmedüm

G.76/5 Āh kim dildāruma ma'lūm olupdur hācetüm / Mūm olup yanmaḡ ezelden Āhī
fikrūmdür benüm

G.77/5 Ḳanı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zahīr / Āhi'yā dutalum eş'ārda Selmān oldum

G.78/6 Va'llāhi ḡorḡarın adını añmaḡa saña / Bir şi'r-i ter didüm yine Āhī fülāna ben

G.79/6 Şayru olan Āhī çün saḡ istemezmiş kimseyi / Anuñ içün cümle 'ālem mübtelā olsun
dirin

G.80/6 Her ne cevritse yiridür Āhī ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bī-vefāya
görmedin

G.81/5 Şorma Āhī 'ışḡ hālinden faḡīh-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bī-
idrākden

G.82/5 Saña maḡlāş yiter Āhī kim ider aduñı yād / Her ḡazel kim oḡına defter ü
dīvānumdan

G.83/6 İtūmdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhī / Kemāl-i devleti artsun 'aziz-i kāmran
olsun

G.84/6 Ağlamaḡla çıḡdı gözden Āhī ey pīr-i ḡired / Demdür ağlarsa yetim oldı ol oḡlan
aḡlasun

G.85/5 İrmez ol māhuñ ḡulaḡına fiḡānuñ Āhī'ya / Gerçi āhum inledür çarḡuñ der ü
dervāzesin

G.86/6 Ḳudūmından benüm olurdu Āhī gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse ḡabībüm
armaḡan için

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āhī naşīb olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi
rāhdan

G.88/5 Fūrḡatūñde ḡālīn ey dil-ber bu Āhī ḡastenūñ / Ṭaḡatüm yoḡ kim diyem bārī işit
efvāhdan

G.89/5 Şi'rūñ ḡatarsa 'ālemi Āhī 'aceb degül / Şā'irler içre şimdi Kemāl-i Ḥucendi'sin

G.90/6 Bu Āhī derd ile Ferḡād'uñ oldı / Ki sen ol Ḥusrev-i şirīn-zebānsın

G.91/5 Begligūñ var Āhi'yā ḡiç kimseyi görmez gözūñ / 'Işḡ cāmıdur seni ḡod-bīn ü hem
maḡrūr iden

G.92/5 Āhī fūrḡatde fiḡāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

- G.93/5 Baña ol nāme-i a‘māl yiter Āhī kim / Yār hattıyla gāzeller ola dīvānumda
- G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhī / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzār olsa
- G.95/5 Āhi’yā raħm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Qalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele
- G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şoħbet-be-şoħbet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhī fülānuñ üstine
- G.97/5 Rindler şoħbetine t̄alib olan ‘ārife diñ / Āhī’nüñ hücresine cem‘ ola yārān bu gice
- G.98/5 Āhī’nüñ eylesün kimsene beytin taşh̄ / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike
- G.99/5 Dil rüşen olmaz Āhī cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca hāne muhtāc olur ziyāya
- G.100/5 Hūblar bayramlık in‘ām idüp ‘aşıklara / Her güzelden Āhī’nüñ bir buse düşdi payına
- G.101/5 Ben bir baş açuğ Rüm ili abdālıyam Āhī / Yokdur dönüşüm cān virürin bu sözüm üzre
- G.102/6 Qat‘-ı ‘alāqa eyle cihāndan sen Āhi’yā / Şol hiz-i bī-temizi ko mekr ü hiyel seve
- G.103/5 Bādeden başını qaldurmaz hābāb-ı mey gibi / La‘l-i nābuñ şevkine Āhī düşüp mey-hāneye
- G.104/5 Şabrumuñ hırmenidür şinede cānum Āhī / Āh kim sūz-ı dil āteş bırağur hırmenüme
- G.105/4 Āhi’yā n’olsa gerek ‘arşa-i nazm içre bugün / Qoşalum tab‘-ı semendin yine ögdüller ile
- G.107/5 Āhi’yā çün kim bilürsin qatı ağındur raqīb / Geç sen ol yüzi qaradan uyma bi’llāh ağına
- G.109/7 Āhī hāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merqadine tābe serāh
- G.110/5 Āhī nice hālī olayın zār u sitemden / Her qanda gidersem biledür āh benümle
- G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āhī / Senüñ gibi cihānda bī-sitāre
- G.112/6 Göñli evi yapılmāğa yok çāre Āhī’nüñ / Qaldı hemİN şöyle şu yir kim tebāh ola

- G.113/6 Gehî mey-hâne yolında gehî mescidedür Āhî / Hārāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri
- G.114/5 Ey baña Tañrı selāmnı virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhî gibi bir dermendüm
var idi
- G.115/5 Vaşf-ı hüsnuñde ferîd olsa 'aceb mi Āhî / Gün gibi şu'le virür çünki sözünüñ
güheri
- G.116/5 Ayaklarda ğubār olmuşdı Āhî / Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi
- G.117/5 Āhî bir şüh-ı cefākāra gönül düşdi yine / N'ideyin n'eyleyeyin vāy beni vāy beni
- G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı gönlini Āhî kim / 'Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri
- G.119/5 Gönlegin Āhî göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend ođlanını
- G.120/5 Adına düşmezdi gerçi kıddümüz dāl eylemek / Ol elif-kāmet bugün Āhî 'aceb ad
eyledi
- G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhî hemān / Yarına kıaldı işüm va'de-i didār gibi
- G.122/6 Şorar irişdüğine Āhî göz yaşını döküp / Kıbā-yı surh ile ol gül-'izārı gördüñ mi
- G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āhî yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şoğbetüñ
āvārecigi
- G.124/5 Virmese Āhî n'ola pırezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacığdur begüm er
vuşlacığı
- G.125/5 'Işk rāzını iñen açma ki a'dā işidür / Söyleme Āhî biraz meclise nādān geldi
- G.126/4 Kıodı derd ehline Āhî yine Şırın yādgār / Kūhken gitdi veli 'ālemde bir ad eyledi
- G.127/5 Şoğbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āhî senüñle yine şoğbet bākı
- G.128/5 İşidüp ğayra düşürdüğümi zülf-i siyehi / Saña mı kıaldı be Āhî didi yüz kıaraları
- G.129/5 Cemāl-i 'ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āhî kemend-i
zülfine cāmı
- G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'ışkuñ ile şām u seğer / Kerem it Tañrı'ya bak eyleme bı-çāre
beni
- G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmüş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarāb-ı hoş-ğüvār
egler beni

G.132/6 Āhi'yā müşkil belādur seg raķibe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

G.134/6 Āhi'ye daħi şefkatüñ yok mı / Şi've vü nāza gāyet olmaz mı

G.135/5 Mihr-i ma'āni ile yine rüşen eyledi / Etrāf-ı kâ'inātı bu Āhi ğazelleri

G.136/7 Bu düzd-i dil ol ķasr-ı cemāle çıķamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āhi

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ħaşal / Āhi'yā gel bî-sitāre bu hevādan vāz gel

Āhi-i āşüfte-ħāl:

Hāli perişan Ahi.

G.1/5 Garķ olur deryā-yı ğamda **Āhi-i āşüfte-ħāl** / Hızır gibi yitişüp rahm itmeseñ fı'l-ħāl aña

Āhi-yi āvāre:

Kararsız, şaşkın, perişan Āhî (şairin mahlası).

G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āhi-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n'ola ben de levend oğlanıyam

Āhi-i bî-çāre:

Çaresiz Āhi.

G.8/6 Ey ecel öldürme luţf it **Āhi-i bî-çāre**ye / Ola kim bir çāre ide ol tıbb-i cān aña

āħir:

Sonunda, akıbet, nihayet.

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āħir / Nice kâfir ki hiç 'ināyeti yok

G.61/7 Āhi'yā şöhre-i āfāk olursun āħır / Sen bu üslub-ı Ĥasen şi've-i Selmān iderek

aħker-i nār-ı firāķ:

Ayrılık ateşinin koru.

G.41/4 Aḥker-i nār-ı firāk itdi çü nūr-ı ‘arīzuñ / Yiridür karşında yanmaq eylesem sevdā
Latīf

Aḥmed:

Pek çok methedilmiş, övülmüş kimse. || Hz. Muhammed.

G.53/1 Āftāb-ı şubḥ-ı devletdür cemāli Aḥmed’üñ / Gülsitān-ı bāğ-ı Cennetdür vişāli
Aḥmed’üñ

G.53/2 Cān ü dil rahşını tārāc itmege ey dostlar / Tutdı cismümde vaṭan ḥaylī ḥayāli
Aḥmed’üñ

G.53/3 Bir nefes gitmez ḥayāli gözlerümden ḥālūñüñ / Merdüm-i çeşmümedür güyā ki
ḥālī Aḥmed’üñ

G.53/4 Bülbül-i güyā gibi bir dem ser-āğāz eylese / Nağme-i Dāvūd’a ṭa‘n eyler maḳāli
Aḥmed’üñ

G.53/5 Künc-i fūrḳatde yaturken ḥamduli’llāh Āhi’yā / Oldı ben dil-ḥasteye mūnis ḥayāli
Aḥmed’üñ

aḥsente:

Aferin, bravo.

G.10/1 ‘Uşşāḳuñı öldürmek ise sende mürüvvet / **Aḥsente** senüñ bāzūña ḳollaruña ḳuvvet

aḥşamla-:

*Bütün bir günü geçirerek akşamı etmek, akşam vaktine kadar meşgul olmak;
gecelemek, geceyi bir yerde geçirmek.*

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile **aḥşamlar** / Kim iki hafta durur gelmedi ol māh baña

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idüñ / Ḳanda aḥşamlayasın ey meh-i tābān bu
gice

Mf.1/1 Aḥşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördine irişmeden ol māh-pāremüz

āhū:

Ceylân, karaca, gazal, meral. || Güzel, dilber.

G.70/1 Gözi āhūları gel ‘azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben kūh-ı belā kaplanıyam

Ceylan, karaca, gazal, meral. || (Göz için) İri ve güzel.

G.100/4 Ya çeker ebrūlarıñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar ğamzeñ gözi āhūlarıñ alayına

G.132/6 Āhi’yā müşkil belādur seg rakıbe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

āhū-çeşm:

Ceylan gözlü.

G.4/3 Her harāmı ğamze **āhū-çeşm** olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle şahrādan yaña

aḥvāl:

“hal, durum, vaziyet” kelimelerini karşılayan çokluk bildiren kelime.

M.1/5 **Aḥvāl**ümi derdā ki benüm itdi diger-gün / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

Olup biten işler, olaylar

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfüñ gibi cānā dir gören / Olmasun bir kāfire vaқи‘ olan **aḥvāl** aña

aķ:

Kar renginde olan rengin adı, beyaz.

G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā qarın / Yār dülbendini gör aķ qarānfüller ile

G.107/2 Aķ bulutdur şanma qarşu mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe

urunur dāğına

‘ākıbet:

Sonunda, nihayet.

G.2/5 Tıtmayınca ‘ālemi āhum ben Āhı olmadum / Kendü āhum ‘ākıbet nām ü nişān oldı
baña

G.107/3 Beni giryān itmeden hālī degül bir dem raķıb / ‘Āķıbet eşkümdür anuñ şu kıoyan
ocağına

akıt-:

Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek.

K.1/5 Tālib-i dıdār olan dil-teşne vü nem-dıdeler / Cūy-ı hūn akıtdılar gözden çü Ceyhun u
Aras

G.13/4 Akıtduñ kara yirlere şu gibi kıanlı yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler daħı ey serv
dil-cüdur

‘akıķ-i Yemen:

*Çok makbul kırmızı Yemen akiki. || Kanlı gözyaşı ile akik taşı arasında renk
benzerliği yönüyle ilgi kurulmuştur.*

G.117/1 Şanemā görmeyeli gūşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende ‘akıķ-i
Yemen’i

‘akıl:

Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us.

G.6/4 ‘Işkı terk eyle baña ‘akılūñ ile ol yüri dir / Gör ne ađular ider bu dil-i güm-rāh baña

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri ‘aklum / Kıomaz bir lahza ğayrı kııl ü kıāle

‘akıl u şabr [K]:

Akil ve sabır, tahammül.

G.2/2 ‘**Akl u şabr**um kârbânın urdı bir kâfir benüm / Hey müselmânlar bu yolda çok ziyân
oldı baña

‘**aks:**

Bir cismin parlak bir yerde görünen hayali, görüntüsü.

G.108/7 Gözüm nüş idicek hûn-ı cigerden / Lebûnüñ ‘aқsidür aña piyâle

G.118/4 Hatt-ı siyâhı ‘aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihân şuyını Şâm leşkeri

‘**aks-i had ü zülf [K]:**

Yanağın ve zülfün görüntüsü.

G.136/4 ‘Aks-i had ü zülfüñ durur ey cân-ı cihânuñ / Bu çeşm-i cihân-binde sepîdî vü
siyâhî

‘**aks-i la‘l:**

Kırmızı dudağın yansıması.

G.21/3 ‘Aks-i la‘lüñle gören dir çeşm-i pür-eşküm benüm / Dürr ü mercânla müzeyyen
sayrefî dükkânıdur

‘**aks-i leb:**

(Sevgilinin) dudağının yansıması.

G.2/4 Câm-ı meyden añladum ‘**aks-i leb**üñ esrârını / ‘Älem-i ervâhdan bir sır ‘ayân oldı
baña

‘**aks-i ruḥ:**

Yanağın yansıması, ışıltısı.

G.25/1 Sâķı lebüñ çü hem-dem-i câm-ı şarâb olur / ‘Aks-i ruḥuñla sāğar-ı mey âftâb olur

al:

Pembeye kaçan parlak kırmızı renk.

G.33/5 Āhī'yā yāruñ 'arūsı hüsni şevkine bugün / Al vālāyı gelincikveş tonandı lāleler

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su'āl itdüm didi / Ehl-i 'ışkuñ ol şehūñ boynına düşmiş
kanıyam

G.108/1 Qan'ol ruhsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

al-i la'l:

Dudağın kırmızılığı.

G.38/4 Görüp ārāyiş-i hüsnuñ al-i la'lüne sögmeye / Qaçan kim şeh̄r donansa mey içmege
yasağ olmaz

āl:

Hile, düzen, aldatma.

G.3/1 Kim geyürdi gül gibi bu cāme-i alı saña / Kimler öğretti bu āli hey Hasan Bālī saña

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sīne-i şad-pāreden göz dikdiler kim
alalar

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-қaddi āl ile / Nice nāzūkdür görüñ gül-gün қabāsı
Hurrem'ūñ

al-:

Ele geçirmek. || Etkisi altına almak, kendine çekmek.

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sīne-i şad-pāreden göz dikdiler kim
alalar

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dīvānemi benden / Bend itdi baña zūlf-i semen-sāsı
Memi'nūñ

Sağlamak, elde etmek, temin etmek, istihsal etmek.

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhî kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña
Latîf

Kabul etmek.

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhî'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u
kenār ancak

ala:

Karışık renkli, alaca, benekli.

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben küh-ı belā kaplanıyam

Açık kestane renginde, ela.

G.100/2 Cānumı kırbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi
kırbān payına

alay:

Topluluk, grup, bölük.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / Kıalbe evvel kend'özin uran
müjeñ alayıdur

G.100/4 Ya çeker ebrūlaruñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar ğamzeñ gözi āhūlaruñ alayına

'alem:

Sancak, bayrak.

G.113/2 O kad bālā vü zülf egri diyār-ı hüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm 'alem ser-
keş sipāh egri

‘alem ‘alem [K]:

Bayrak gibi; kendini belli edecek bir biçimde.

G.122/3 Direk direk dikilürken қаpuñda дүд-ı dilüm / ‘Alem ‘alem göge ağan şerarı
gördüñ mi

‘ālem:

Kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin tümü. || Yeryüzü, dünya.

K.1/1 Ey nesİM-i kudretüñ nefhinde ādem bir nefes / V’ey harİM-i gülşen-i luṭfuñda ‘ālem
hār ü ḥas

T.1/1 Hüsñüñ şu‘āi ‘āleme nūr u ziyā yiter / La‘lün dil-i şikesteğe bir dem devā yiter

T.1/4 Ey çarḥ sen de yār gibi olma bİ-vefā / Zirā bu deñlü ‘āleme bir bİ-vefā yiter

T.1/5 ‘Ālemde Āhİ olmaz ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

G.3/2 Vaşluñuñ İdine kurbān itdügüñçün ‘ālemi / Şol kemān-eburñ için kurbānlar olmalı
saña

G.32/5 ‘Ār u nāmūsı n’idem ben gözyaşı besdür baña / ‘Āşıka yüz şuyı ‘ālem içre rüy-i ter
yiter

G.35/2 Ey ‘azizüm nice bir ‘āleme dellāl olalum /Yūsuf-ı Mısr bizüm bilmeyicek
kıymetümüz

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup mağrūr-ı hüsñ olma / Nazar kıl ḥāl-i ‘uşşāka ki
‘ālem bİ-ķarār ancak

G.50/1 Nālişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh ‘ālemi incitdi yirden
göge dek

G.51/4 Gözüñ üstinde қаşuñ yoğ idi ‘ālemde eger / Olmasaydı pabucı naķşı eger
secdegehüñ

G.56/4 Süz-ı āhumdan gice yandum yaқıldum ‘āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol ḥarāretten
yürek

G.59/5 Gerçi ‘ālemde perİ yüzlü melekler çok velİ / Gözüme sensüz görünmez ne perİ vü
ne melek

G.60/3 'Älemi odlara mı yaqarsın / Ne için böyle meh-cebın olduñ

G.64/5 Odlara yan Ähî kim odlara yaqduñ 'älemi / Odlara yansun göreyin näle vü ähum benüm

G.70/2 Başumuz alup ayak götürelüm 'älemden / Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm

G.86/2 N'ola 'älemde bir târih ide ol yâr-ı sengin-dil / İşigi taşını dikse mezârumda nişân için

G.88/4 Eşk ü ähum 'äleme fâş itdi râz-ı 'ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-râhdan

G.91/3 Ben Feraşşâdam ğam u ğuşşañla 'ışkumdur benüm / Hüsünüñi Hurşid gibi 'äleme meşhür iden

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihâl-i kıdd-i dost/ Nokta koyan kim durur 'älemde anuñ üstine

G.104/4 'Älemüñ halkını ko hâlüme hayrân itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem düşmenüme

G.105/1 Nev-bahâr oldı gelüñ 'ayş idelüm güller ile / Şalalum 'äleme ävâzeyi bülbüller ile

G.119/2 Pehlevânlık adını 'älemde destân itmege / Kıanlu yaşlarla pür itdüm şinemüñ meydânını

G.126/4 Kıodı derd ehline Ähî yine Şirîn yâdgâr / Kûhken gitdi velî 'älemde bir ad eyledi

'älem-i ervâh:

Ruhlar âlemi.

G.2/4 Câm-ı meyden añladum 'aks-i lebüñ esrârını / 'Älem-i ervâhdan bir sır 'ayân oldı baña

'älem-i rü'yâ:

Rüya âlemi.

G.77/4 Ey mu'abbir o mehüñ kulluğın eyle ta'bır / Dün gice 'älem-i rü'yâda çü sultân

oldum

‘ālemi tūt- [D]:

Her tarafa yayılmak, dünyayı tutmak; bilinmek, tanınmak.

G.2/5 **T**utmayınca ‘ālemi āhum ben Āh̄j olmadum / Kendü āhum ‘āķıbet nām ü nişān oldı
baña

G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum ‘ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm
var benüm

G.89/5 Şi‘rūñ tūtarsa ‘ālemi Āh̄j ‘aceb degül / Şā‘irler içre şimdi Kemāl-i H̄ucendî’sin

‘Alī:

Dört büyük halifenin sonuncusu olan, Hazreti Muhammed'in damadı ve aynı zamanda amcası Ebu Talib'in oğlu Hazreti Ali.

G.36/4 Abdāllaruz ki her tarafa yā ‘Alī diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfeķārumuz

‘ālī:

Yüksek. || Değeri yüksek, şerefli.

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzı ‘ālī şem‘ün / Olursa müşterjisi sen şem‘-i mäh-tābuñ

‘ālī-cenāb:

Haysiyetli, şerefli, yüksek ruhlu, düşmanına bile iyilik edecek yaratılışta olan (kimse). || Sevgilinin yüce ve ulaşılmaz oluşunu nitelemektedir.

G.25/3 İrmez revāk-ı tākına hergiz kemend-i āh / Ol pādīşāh-ı h̄üsñ ne ‘ālī-cenāb olur

alın:

Yüzün kaşlarla saç arasındaki bölümü.

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki haţtı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış

qara yazıdur

G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihān-ārā dimiş / Dostum Āhî seni göge çıkarur giderek

G.51/3 Qaşlaruñ mäh-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamām itdi meh-i çār-dehüñ

G.56/2 Alnuñ ile ruqlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü mäh ile felek

Allāh:

Allah, her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık.

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şāh yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı ki Allāh yıkar

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsnuñ tābına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāh'um benüm

G.87/1 Terk idüp sen şāhı yüz döndürsem ol dergāhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmîd olam Allāh'dan

G.87/4 Qāmet eylerken namāza sen kıyām itdüñ meger / Kim mü'ezzin kend'özinden geçdi ilk Allāh'dan

Allāh Allāh [K]:

Şaşma veya can sıkıntısı anlatan bir ünlem.

G.60/1 Allāh Allāh ne nāzenin olduñ / Āfet-i şabr u 'aql u dîñ olduñ

Allāh göstermesün [K]:

Olmasından, başa gelmesinden korkulan şeyler için kullanılır.

G.6/5 Rüz-ı fūrkat nicedür gösterem Āhî'ye dimiş / Baña ol günleri **göstermesün Allāh** baña

Allāh'dan üşen [K]:

Allah'tan kork; haksızlık eden, merhametsizce davranan kimselere söylenir.

G.88/2 Hecrũñ odından nice bir cãn u dil biryãn ola / Bi'llãh inşãf eyle ey dil-ber üßen
Allãh'dan

Allãh'ı severseñ [K]:

Bıkkınlık, küçümseme ve sitem ifade eder.

G.48/1 Şũfĩ ne şorayın saña ol şãhı severseñ / Mescidde bu ğãvgã nedür Allãh'ı severseñ

alt:

Bir şeyin yere bakan yüzü.

G.81/4 Pırlıkde sã'il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağuñ altında unutma bir avuç hãkden

altun:

Altın. || Altın rengi, sarı.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñeklü cãmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlu kanlu
dãğlar

G.20/2 Derd ile yaçsun beni bu kanlı kanlı dãğlar / Çarşuma çoçsun seni altun beñeklü
cãmeler

G.32/6 Baña Āhĩ yaraşur altun beñeklü cãme-hvãb / Külhan içre bister-i sincãbĩ hãkister
yiter

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tĩĝ ile zulumet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipãhumdur benim

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şãhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbãz efendüm var
idi

Altın.

G.41/3 Nãr-ı hecr ile erit ey pũte-i ğam cismümi / Hãliş altundur diyü meyl eyleye ola
Laťif

altun it- [K]:

Altın etmek, altın haline getirmek. || Kıymet ve değer kazandırmak.

G.52/2 Cevher-i 'ışkuñla rüyın t̄alibüñ altun iden / H̄āk-i iksir-i der-i devlet-meābuñdur senüñ

ammā:

Ama, fakat, lâkin, ancak.

G.10/3 Dā'im baña cevr ile cefādur işüñ **ammā** / Şimdengirü it mihr ü vefā kār be-nevbet

G.83/5 H̄üseynüñ ağızın añağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālī'nuñ ağızından zebānum tercemān olsun

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āhī naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi rāhdan

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baķduķ ol serv-i meh-likāya

G.101/3 'Aynumda degül kuhl-i Şifāhān benüm ammā / İzüñ tozınuñ minneti iki gözüm üzre

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg raķib ammā / Şaķın iğvāsına uyma begüm kör eyle şeytānı

G.129/4 Ruķ-ı zibāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yoķdur anuñ gögsinde imānı

añ-:

Adını söylemek, zikretmek, hatırlamak.

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhī derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduķça bir āh itmege dermānı yoķ

G.48/5 Cānān işigin cennete ben virmezsin Āhī / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ

G.54/4 Sünbülleri reyhânın añup şahn-ı çemende / Dik geldi çenâra kad-i bālâsı Memi'nüñ

G.66/5 Āhi'yā añma baña bāğ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāğ-ı cinānum var
benüm

G.73/4 Zāhidā kırkar şanup añma cahimi sen baña / La yahāfu 'āşikun siddikun 'an nāri'l-
cahım

G.83/5 Hüseynüñ ağızın añmağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālî'nuñ ağızından
zebānum tercemān olsun

G.84/5 İtlerüñle āstānuñda tuz etmek kadrini / Añıcağ nān u nemek haqqını yārān ağılasun

G.124/3 Gam pelâsı var iken tāt u kabā añma baña / Yüri sūfî yüri dervişe yiter vuşlacığı

G.134/5 Hāl-i Mecnūn'ı añup ağıladuğum / Derd-i dilden hikāyet olmaz mı

'anber-i sārā:

Halis, saf anber.

G.52/6 Yile viren 'anber-i sārā gibi 'ömrüm benüm / Ārzū-yı bŷy-ı luţf-ı müşk-bāruñdur
senüñ

ancağ:

(Bu kadar, o kadar ile berâber kullanıldığı zaman) Olsa olsa, onun gibi.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-ğāyet gamzekār ancağ / Cigerden tır-i müjgānuñ geçüp
cāna kıyar ancağ

Nihayet, en sonunda, neticede.

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup mağrūr-ı ḥüsn olma / Nazar kıll hāl-i 'uşşāka ki
'ālem bî-karār ancağ

Yalnız, sadece.

G.42/3 Ğubār-ı ḥāk-i pāyuñuñ nesim-i şubḥ-dem her dem / Koyup bu merdüm-i çeşme didi
hoş yādigār ancağ

G.42/4 Raķib-i bed-liķā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i kũyuñla yār ancak

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhî’ye almaz / Nigārā senden umduđı hemān būs u kenār ancak

G.135/1 Ancak kemer ķoçar yine ol ince belleri / Hātem öper meger yine ol ağ elleri

ancılayın:

Onun gibi.

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın dağı yüzi ķara levend

anda:

Orada.

K.1/8 Dāne iķün dām-ı hırşa düşse tañ mı murđ-ı dil / **Anda** Ādem gözleye gendüm Hālilu’llāh ‘ades

andan berü:

Ondan beri, o zamandan bu yana.

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayađuñ yüzüm üzre / Naķŝ oldı na‘leñ yiri iki gözüm üzre

‘andelib:

Bülbül. || Āŝık.

G.21/4 Gülistānda berg-i gül ŝanmañ dağılımsı bāddan / Küşte-i hār-ı ğam olan ‘andelibüñ ķanıdur

añdur-:

Hatırlatmak, hatıra getirmek.

G.125/4 Pırlıkde delükānluluğum aındurđı Őarāb / Şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan geldi

añla-:

Sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek, tahkik etmek, bilmek.

G.2/4 Cām-ı meyden **añladum** ‘aks-i lebüñ esrārını / ‘Ālem-i ervāhdan bir sır ‘ayān oldu baña

Bir Şeyin gerçeğini, aslını duygu ve düşünce yoluyla idrak etmek, künhüne varmak.

G.39/5 Āhĳ vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi Şanur ol bed-gümānumuz

anlar:

Onlar, üçüncü çoğul Şahıs zamiri; içki meclisi ehli.

G.19/3 Bir ayakda iki ‘ālem mülkini seyrān iden / Sāğar u bādeyle anlar kim ayakdaş oldılar

ansız:

Onsuz.

M.1/4 TuŐ olalıdan çeŐmüme ol hūb-ı dil-ārām / Bir laħza daħi eylemez **ansız** bu dil ārām

anuñ için:

Onun için; o yüzden, o sebeple, ondan ötürü.

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol Őeh-i ebrū-kemāna ben / Oğ gibi anuñ için atıldum yabana ben

G.79/6 Şayru olan Āhĳ çün Şağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle ‘ālem mübtelā olsun dirin

‘ār u nāmūs [K]:

Utanma ve namus.

G.32/5 ‘Ār u nāmūsı n’idem ben göz yaşı besdür baña / ‘Āşıka yüz şuyı ‘ālem içre rüy-i ter yiter

ara-:

Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak.

G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āhî / Senüñ gibi cihānda bî-sitāre

ara yirde [K]:

Arada.

T.1/5 ‘Ālemde Āhî olmaz ise vuşlat olmasun / Tek **ara yirde** dil-ber ile fetret olmasun

arada:

O esnada, o vakitte.

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi’yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

ārām eyle- [K]:

Dinlenmek, rahat ve huzur içinde olmak.

M.1/4 Tuş olalıdan çeşmüme ol hūb-ı dil-ārām / Bir laḫza daḫi **eylemez** ansız bu dil **ārām**

Aras:

Aras nehri.

K.1/5 Tālib-i dîdār olan dil-teşne vü nem-dîdeler / Cüy-ı hūn aḫıtdılar gözden çü Ceyḫun u

Aras

ārāyiş-i ḫüsn:

Güzelliğinin süsü.

G.38/4 Görüp āraıyış-i ħüsnüñ al-i la'lüñe sögmeye / Kaçan kim şehr donansa mey içmege yasağ olmaz

‘ārif:

İrfan sahibi olan (kimse), bilici.

G.97/5 Rindler şoĥbetine t̄alib olan ‘ārifediñ / Āĥi’nüñ ħücesine cem‘ ola yārān bu gice

‘āriż:

Yanak.

G.136/2 Māĥi gibi dil ‘āriżüñ ābında yüzerken / Māĥiyyetin anuñ nice keşf ide kemāĥi

armağan:

Bir kimseye karşılıksız olarak verilen şey, hediye, bergüzar.

G.86/6 Kudūmından benüm olurdı Āĥi gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse ĥabībüm armağan için

‘arşa-i nazm:

Şiir meydanı, söz meydanı.

G.105/4 Āĥi’yā n’olsa gerek ‘arşa-i nazm içre bugün / Koşalum tab‘-ı semendin yine ögdüller ile

art-:

Şiddetlenmek, fazlalaşmak, daha etkili duruma gelmek.

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç eĥibbā-yı cihān bilmez ne derdüm var benüm

G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamiş seni Āĥi / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmran

olsun

‘arūs-ı hüsni:

Güzellik gelini.

G.33/5 Āhī’yā yāruñ ‘arūsı hüsni şevkine bugün / Al vālāyı gelincikveş tonandı lāleler

‘arz eyle- [K]:

Saygı ile anlatmak, bildirmek, ifade etmek.

G.61/4 Ol perî bezmine var hālūni ‘arz eyle gönül / Yan yakıl ‘ūd-şifat ney bigi efgān iderek

‘arz it- [K]:

Sunmak, takdim etmek.

G.71/2 Milket-i hüsniñ metā‘ın baña ‘arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mısrî dañi ağmaz terāzūmdan benüm

G.88/3 Nūr-ı hüsniñ ‘arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz döndürüp sen māhdan

‘arz-ı ‘izār-ı gül-i handān it- [K]:

Neşeli gül yanağını arz etmek, göstermek.

G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülerek ‘arz-ı ‘izār-ı gül-i handān iderek

ārzū-yı bŷy-ı luţf-ı müşk-bār:

Saf misk kokulu, saçlarının arzusu.

G.52/6 Yile viren ‘anber-i sārā gibi ‘ömrüm benüm / Ārzū-yı bŷy-ı luţf-ı müşk-bāruñdur senüñ

as-:

Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sarkıtmak.

G.111/2 İdüpdür asmağa dil nımesini / Gözi kaçşābı müjgānın kenāre

G.121/4 Yaralu qollarımı dāğ-ı gamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma tūmār gibi

‘ases:

Gece bekçisi.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihān zindānı bendinden hālāş / Aña kim bu şeb-rev-i İblīs ü nefis oldı **‘ases**

āsītān:

Eşik.

G.51/5 Āsītānuñdan ırağ itme iñen Āhī’yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādişehūñ

asıl-:

Asılmak için; boynuna ip geçirip sallandırılarak öldürülmek, idam edilmek.

G.63/3 Zülfi ile kaçları tākında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var benüm

‘asker:

Orduda görev yapan erden generale kadar herkes, leşker.

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zulmet ‘askerin / Şem’ler altun ışık geymiş sipāhumdur benüm

āstān:

Eşik.

G.84/5 İtlerüñle āstānuñda tuz etmek adrini / Añıca nān u nemek aını yārān alasun

āstān-ı dergeh-i ‘ālī-cenāb:

Yüce kapının eii.

G.52/7 Yıllar ile egleyen Āhī’yi ehr-i Bursa’da / Āstān-ı dergeh-i ‘ālī-cenābuñdur senüñ

āikār ol- [K]:

Meydana ıkmak, belli olmak, görünmek.

K.1/2 Zıkr-i amdüñdür ki her milletden **oldı āikār** / Ka‘be’den āvāz-ı hū büthāneden
bāng-i ceres

āinā:

Yakın, yakın gelen, munis, dost.

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacı / Bize bgāne gibi āinācı

G.80/5 Āināl itmedin bgānelik eyler bize / Gör ne lu eyler ırādan āināya görmedin

āinā ol- [K]:

Tanımak, bilmek.

G.40/4 ‘Aceb mi ol güne-al‘at amerle itirān olsa / Perdür kendü cinsinden biriyle āinā
olmuş

āināl it- [K]:

Tanıdını, bildiini gösterecek ekilde davranmak, ahbapl etmek.

G.80/5 Āināl itmedin bgānelik eyler bize / Gör ne lu eyler ırādan āināya görmedin

āiyān:

Yuva, ev, mesken.

G.15/5 Nice Һarāmı dimeyeyin gözlerüñe kim / Şahn-ı Һaremde murğ-ı dile aşıyān tutar

G.31/3 Mecnūn ki yapıdı başına murğ aşıyānını / Görenler anı didi ki Leyli ‘imāridur

aşıyān-ı zāğ:

Karga yuvası. || Rakip.

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşıyān-ı zāğa varmak düşmez anuñ üstine

‘aşıq:

Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun.

G.27/4 Yārı görmek nicesi men ‘ide ilden ‘aşıq / Zerre Һurşid ziyāsına kaçan Һā’ il olur

G.28/4 ‘Aşıqına kemāli cevır itmek / Bize eksilmesün kemāl-i nigār

G.32/4 Saña gül-gün bāliş ü zer-beft pister ‘aşıqa / Seng-i Һün-ālūd bālın buriyā bister yiter

G.32/5 ‘Ar u nāmūsı n’idem ben gözyaşı besdür baña / ‘Aşıqa yüz şuyı ‘ālem içre rüy-i ter yiter

G.92/4 Dil-berā seni rakıbüñden şakınsa dil n’ola / ‘Aşıq olan kişi şaklar sevdügin bed- Һvāhdan

G.100/5 Һüblar bayramlık in‘ām idüp ‘aşıqlara / Her güzelden Āhi’nüñ bir buse düşdi payına

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben Һaste āh / Nice ‘aşıqdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye ‘aşıqlarına / Һvāce oldur ki ri‘āyet ide Һidmetkārı

‘aşıq-ı bi-çäre:

Çaresiz, zavallı aşık.

G.128/4 Sizüñ il ādeminüñ böyle m’olur resm şehā / Görüben yüz çevirür ‘aşıq-ı bi- çäreleri

‘āşık-ı bî-dil:

(Sevgiliye) gönlünü kaptırmış âşık. || Korkak, çekingen âşık.

G.8/4 ‘Āşık-ı bî-dillere cevr ü cefâ kılmaklığı / Ya o çarha öğredür ya çarh-ı ser-gerdân aña

‘āşık-ı şeydâ:

Çılgın âşık.

G.59/1 Hâr-ı müjgândan hezârân pâre olursa yürek / Ğonca-veş ey ‘āşık-ı şeydâ dilün tutmağ gerek

‘āşık ol- [K]:

Bir şey veya kimseye aşırı sevgi duymak, gönlünü kaptırmak.

G.12/1 Dirler ki ‘āşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lâzım olupdur baña sefer

G.80/1 Āşık oldum bir cemâl-i cân-fezâya görmedin / ‘Işk ile îmân getürdüm Muştafâ’ya görmedin

‘āşıkı ol- [K]:

Bir şeyin gönüllüsü, heveslisi olmak, çok üstüne düşmek.

G.102/5 Şol nâzenîni sev ki niyâz ehlin isteye / Āvâz ‘āşıkı ola şî’r ü ğazel seve

āşüfte:

Çılgın gibi seven, aşktan perişan olan, meftun.

G.10/4 Hışm ile nazar eyleyüp āşüfteñe her dem / Öldürmege kaşd itme be hey gözleri āfet

G.21/1 Haddüñüñ mäh-ı felek mihr ile ser-gerdânidur / Kaddüñüñ serv-i sehî āşüfte vü hayrânidur

G.43/5 Belâ āşüftesi olmışsun Āhî / Be-hey şürîde miskîñ mübtelâcık

G.116/1 Seg-i küyuñ beni āşüfte gördi / Du‘âlar eyleyüp üstüme ürđi

at:

Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir, düldül. || Sevgilinin naz atı.

G.94/2 Süvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādīşehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir şehsüvār olsa

G.117/3 Dil-i Mecnūn feraḥ u ḥurrem olursa n'ola ger / Leylî'nüñ atınuñ eski çuludur pīreheni

at-:

Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak.

G.15/7 Bir şehriyāra gönlini bağladı Āhî kim / Atup kemend-i zülfini iqlīm-i cān tutar

G.100/4 Ya çeker ebrūlaruñ kaşu kemānlar kılına / Tır atar ğamzeñ gözi āhūlaruñ alayına

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atdukca bu cāna tır-i müjgānı / Ḥasedden düşmenüñ cānā kurur cismindeki cānı

(-e) Düşürmek, (-e) uğratmak.

G.123/3 O kadar kirkük okı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

āteş:

Isıtmak, pişirmek için kullanılan yer veya araç.

G.46/3 Ey dil firāk u hecre şaḡın muḡārin olma / Zirā nemekle āteş kanın iḡer kebābuñ

Odun, kömür vb. maddelerin tutuşup yanması ile beliren ışıık. || Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi.

G.69/2 Mülk-i ğam sultānıyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarḡ-ı atlas üzre zerrin bārgāhumdur benüm

āteş-i āh:

Ah ateşi.

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum var benüm

G.80/2 Göklere aġar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-liķāya görmedin

G.109/1 Göklere çıkar idi hasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

G.109/5 Nice görünsin felek taķında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur şubġāh

āteş-i āh-ı seġergāh:

Seher vakti edilen ahın ateşi.

G.64/1 Yirde almaz āteş-i āh-ı seġergāhum benüm / Toķunur arġuņa bir gün ey felek āhum benüm

āteş-i ĥad:

(Sevgilinin) Yanaġının ateşi.

G.28/2 Lāle-veş yüregüme dāġ urdı / Āteş-i ĥaddi üzre ĥāl-i nigār

āteş-i hicrān:

Ayrılık ateşi. || Ayrılıġın verdiġi acı, keder.

G.9/3 Bezm-i ġamda şanemā cām-ı lebūn ĥasretine / Cigerüm āteş-i hicrānuñ ile oldu kebāb

G.109/7 Āġi ĥāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merķadine tābe serāh

āteş-i ‘ıřķ:

Aşk ateşi.

G.68/1 Āteş-i 'ışkuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl bōrk ile bir perr-i siyāhum var benüm

āteş birağ- [K]:

Ateş bırakmak, ateşe vermek.

G.104/5 Şabrumuñ hırmenidür şinede cānum Āhı / Āh kim sūz-ı dil āteş birağur hırmenüme

āvāre:

Kararsız, şaşkın, perişan. || Başıboş, belli bir düzeni olmayan, düzensiz; serseri.

G.7/2 Dil-i tecrid ki baş koşdı ben āvāre ile / Bir levendüm ki refiğ oldu bir abdāl baña

G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āhı yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şoĥbetüñ āvāreciği

āvāre kııl- [K]:

Basıboş bırakmak, işinden alıkoymak.

G.128/2 Uşda vardum diyüben göñlümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm ğamzeñ oğı yāreleri

āvāz:

Yüksek sesle bağırma, feryat, nara.

G.46/6 Āhı göñül göziyle bağ bezm-i ĥüsni-yāra / Cān kulağıyla diñle āvāzını rebābuñ

G.102/5 Şol nāzenini sev ki niyāz ehlin isteye / Āvāz 'āşıkı ola şı'r ü ğazel seve

āvāz-ı hū:

Hū sesi.

K.1/2 Zikr-i ĥamdüñdür ki her milletden oldu āşıkār / Ka'be'den āvāz-ı hū büthāneden

bāng-i ceres

āvāze:

Yüksek sesle bağırma, feryat, nara.

G.85/2 Bülbül-i şüridenüñ gūş eylemezsın nālesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülüñ āvāzesin

G.105/1 Nev-bahār oldı gelüñ ‘ayş idelüm güller ile / Şalalum ‘āleme āvāzeyi bülbüller ile

avla-:

Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek. || Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla kandırmak.

G.119/5 Göñlegin Āhı göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

ay u gün [K]:

Ay ve güneş.

G.98/4 Ruħlaruñ ay u günü kodı beni tıkdı eve / Yine bı-çāreleri şokdı delükden delüğe

ayağına baş ҡo- [D]:

Ayağına kapanmak, alçalırcasına yalvarmak.

G.107/4 Cām-ı meclis la‘l-i mey-gūnuñla öpüşdügiçün / Meskenet idüp şurāhı baş ҡor ayağına

ayağına düş- [D]:

Yardım dilemek için yalvarmak, birinin ayağına kapanmak, birinin yardımı için yalvarıp yakarmak, aman dilemek, başkalarına muhtaç olmak.

G.57/3 Vaqt ola raħm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum n’olsa gerek

ayak:

Vücutun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem.

T.1/2 Meydān-ı 'ışık içinde **ayaqları** kemān / Gamzeñ okına eylemişem şinemi nişān

G.18/2 Şāh-ı gül devrānıdır yilsün yöpürsün bād-ı şubḥ / Şāhid-i servüñ ayağına şu döksün jāleler

G.81/4 Pırlikde sâ'il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağıñ altında unutma bir avuç ḥākden

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağıñ yüzüm üzre / Naqş oldu na'leşñ yiri iki gözüm üzre

G.116/5 Ayaqlarda ğubār olmuşdı Āḥi / Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi

Kadeh. || Şarap.

G.7/5 Haşre dek pır-i muğān **ayağın** elden kıomayam / Āhiyā el vire ger devlet-i iqbāl baña

G.19/3 Bir ayağda iki 'ālem mülkini seyrān iden / Sāğar u bādeyle anlar kim ayağdaş oldılar

G.26/3 Bir kadeh meyle göz açdurmaz yağar bezm ehlini / Sākı-i gül-çihrenüñ bulunmaz ayağın çeker

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākıye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir ḥürmetümüz

Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan her biri. || Ayaklı şarap kadehi.

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāḥi gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tācdār

Vücutun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem. || Sevgilinin ayağı, huzuru.

G.107/1 Kend'özün ḥas bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-ğadüñ ayağına

ayak bas- [D]:

Bir yere varmak, ulaşmak; girmek, gelmek, uğramak.

G.130/3 Sınemüñ üstine cānā basar iseñ ayaguñ / Duruban şevçuñ ile çāk idem ol dem kefeni

ayak götür- [D]:

Çekip gitmek, birden bire ortadan kaybolmak, bir yerden ayağını çekmek.

G.70/2 Başumuz alup ayak götürelüm 'ālemden / Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

ayakdaş ol- [K]:

Yoldaş olmak. || Ayak uydurmak.

G.19/3 Bir ayakda iki 'ālem mülkini seyrān iden / Sāğar u bādeyle anlar kim ayakdaş oldılar

'ayān ol- [K]:

Görünmek, aşikâr olmak.

G.2/4 Cām-ı meyden añladum 'aks-i lebüñ esrārını / 'Ālem-i ervāhdan bir sır 'ayān oldı baña

G.7/1 Rüz-ı maşşerde 'ayān olmağa ol hāl baña / Bir levend-nāme yiter nāme-i a'māl baña

āyine:

Ayna.

G.16/4 Āh-ı 'aşıq irişür hüsnüñüñ āyinesine / Şağın ey şāh şağın memleketüñ āh yıkar

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuğlum açılsun sākiyā / Göñlümüñ āyinesinde yine gerdüm var benüm

G.108/2 Çü mir'âta bağa ol âftâbum / Olur ruhsârı meh âyine hâle

Ayna. || Âşığın gönü.

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubâr irmiş durur mir'âtuma / Ol sebedendür ki âyinemde
gerdüm var benüm

âyine-i hüsn:

*Güzellik aynası. || Sevgilinin yüzünün parlaklığı ile aynanın parlak yüzeyi arasında
ilgi kurulmuştur.*

G.33/3 Dir gören âyine-i hüsninde yârûñ hattını / Çevre olmuş mâh-ı mihr-efrûza gÿyâ
hâleler

ayır-:

Bir bütünü ayrı ayrı parçalara bölmek.

G.59/6 Nokta-veş ayırrsa tenden başumı tığ-i ecel / Harf-i 'ışkuñ mümteni'dür levh-i dilden
k'ola hağ

Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek.

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nâzumdan benüm / Rûzgâr ayırdı serv-i ser-
firâzumdan benüm

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şâhdan / Göreyin merdûd olup sürülsün ol
dergâhdan

ayıt-:

Söylemek, demek, anlatmak.

G.96/5 Ayduñuz yârâna kim şöhet-be-şöhet diyeler / Bir gazel didi yine Âhî fülânüñ
üstine

‘ayn-ı dāl:

Delilin kendisi; açık bir delil.

G.39/3 Bār-ı cefāñı çekdüğüme kaçlarıñ mişāl / Bu ‘ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

‘ayn-ı şifā-hāne:

Şifa evinin aslı.

G.124/2 Dehenüñ hastelere ‘ayn-ı şifā-hānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker vaşlacığı

‘aynına gel- [K]:

Görmek. || İtibar etmek, değer vermek.

G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı göñlini Āhî kim / ‘Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri

‘aynumda degül [K]:

Gözünde mevcut olmamak. || Gözünde olmamak; herhangi bir üzüntü veya zor durum dolayısıyla o şeye değer verecek durumda bulunmamak.

G.101/3 ‘Aynumda degül kuhl-i Şafāhān benüm ammā / İzüñ tozınıñ minneti iki gözüm üzre

ayrıl-:

(Bir yer, şey veya kimseden) Uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek.

G.75/1 Ne bilsün halk-ı ‘ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum

G.75/2 Nice şihhat bulam şimdengirü ben haste ey yārān / Tabīb-i cān ü dil olan Mesihā-demden ayrıldum

G.75/3 ‘Aceb mi dostlar diyvāne olsam kūh-ı fürkatde / Şunuñ gibi perî yüzlü güzel ādemden ayrıldum

G.75/4 Yaşamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam ‘aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi

ğoncamdan ayrıldum

G.75/5 Varursañ kûy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhġ'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı
ğamdan ayrıldum

ayru:

Ayrı, uzak.

G.2/1 Gözlerüm yaşı şarāb-ı ergavān oldı baña / Senden **ayru** içdügüm ey dost kan oldı
baña

G.46/4 Ben öksüz ağladuğça hadd u lebünden ayru / Şem'ün özi göyünür içi acır şarābuñ

ayru düş- [D]:

Birbirinden uzakta kalmak.

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nāzumdan benüm / Rūzgār ayırdı serv-i ser-
firāzumdan benüm

'ayş-ı bahār eyle- [K]:

Bahar eğlencesi yapmak.

G.70/3 Yaçalum lāle gibi tğlar eteginde buhūr / Bir beñi fülful ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

'ayş it- [K]:

Zevk ve safa sürmek, eğlenmek.

G.105/1 Nev-bahār oldı gelün 'ayş idelüm güller ile / Şalalum 'āleme āvāzeyi bülbüller ile

ayuñ on dördi [D]:

*Ayın on dördüncü gecesinde gökyüzünde ayın en büyük görünüşü olan dolunayın
parlaklığı gibi, ay kadar güzel olan; yüz güzelliği için kullanılır.*

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idün / Kanda aḡşamlayasın ey meh-i tábān bu

gice

āzād eyle- [K]:

Serbest bırakmak, salıvermek; kurtarmak, berî kılmak, duçar etmemek.

G.120/3 Çāh-ı ğam maḥbūsiyam ol şeh ḥalāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan
āzād eyledi

āzār it [K]:

İncitme, üzme, kızma.

G.34/4 İtmiş ol Tañrısın āzārlamış / Tañrıdan kırkımayup seni āzār

āzārla-:

İncitmek, üzme.

G.34/4 İtmiş ol Tañrısın āzārlamış / Tañrıdan kırkımayup seni āzār

‘aziz-i kāmṛān ol- [K]:

Mutluluğunun, bahtiyarlığının değeri artmak.

G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhî / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmṛān
olsun

‘azizüm:

Sohbetlerde “dostum” yerine kullandıkları hitap sözü.

G.35/2 Ey ‘azizüm nice bir ‘āleme dellāl olalum /Yūsuf-ı Mışır bizüm bilmeyicek
kıymetümüz

‘azm-i kenār eyle- [K]:

Kucaklamaya niyet etmek, yeltenmek.

G.70/1 Gözi ahuları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

'azm eyle- [K]:

Gitmek, yönelmek, niyetlenmek.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhī yaqın ol haqq ile / Vaqtidür şimdengirü 'azm eyle Me'vā'dan yaña

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āhī naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi rāhdan

'azm it- [K]:

Yola çıkma, kesin karar vererek bir yere yönelme. || Bir işi yapmaya kesin karar verme, bir şeyi yapmak hususunda büyük bir kararlılıkla gayret gösterme.

G.27/3 Gönlümüñ kâfilesi kūy-ı vefa 'azmin ider / Haq 'aceb irgüre mi ki ne uzaq menzil olur

G.75/5 Varursañ kūy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhī'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı ğamdan ayrıldum

B

bād:

Rüzgâr, yel.

G.21/4 Gülistānda berg-i gül şanmañ dağılmış bāddan / Küşte-i hār-ı ğam olan 'andelībūñ qanıdur

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zirā mekânından ğubārı dūr iden

bād-ı perişān ol- [K]:

Perişan rüzgâr olmak. || Dağılmak.

G.77/2 Kendümi dâne-i hâlûñ gibi cem' itmiş iken / Zülfüñi yād idicek bād-ı perîşân oldum

bād-ı şabâ:

Sabah rüzgârı.

G.48/2 Hâk-i kadem-i yârı hemân başuña görme / Ey bād-ı şabâ yürüdügüñ rāhı severseñ

bād-ı şubh:

Sabah rüzgârı.

G.18/2 Şâh-ı gül devrâmdur yilsün yöpürsün bād-ı şubh / Şâhid-i servüñ ayağına şu döksün jäleler

bâde:

Şarap, içki, mey.

G.61/6 Bâde nüş itmez iseñ göñlümüz açılmağ için / Gidelüm kûy-ı muğâna hele seyrân iderek

G.103/5 Bâdeden başını kâldurmaz habâb-ı mey gibi / La'l-i nâbuñ şevkine Âhî düşüp mey-hâneye

bâde-i gül-reng:

Gül renkli şarap.

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende gözüñ fikri ile / İçelüm **bâde-i gül-reng** olalum mest ü harâb

bâde-i telh:

Acı şarap.

G.132/2 Rüzede helvâ-yı şîrîn ile olmayan şikâr / Bâde-i telh ile olur râm bayram irtesi

bāg:

Yeşillik, çiçekli, ağaçlı yer.

G.4/2 Kāndesin ey serv kim **bāg**uñ gül ü nergisleri / Göz kulağ olmuş durur sen serv-i bālādan yaña

G.22/1 Ruḥlaruñ cān bāgınuñ berg-i gül-i ḥandānidur / Şaçlaruñ dil bezminüñ bŷy-ı ‘abır-efşānidur

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n’ola çün ey gonca-leb / Midḥatüñ bāgınuñ Āhı murğ-ı hoş-elḥānidur

G.65/3 Çekeyin ḥārını ol gülşen-i ‘ömrüm gülinüñ / Kendü bāgum çemenidür yine kendü dikenüm

G.89/1 Bāgıñ egerçi gül gibi serv-i bülendisın / Meh-rŷlaruñ efendi bugün şeh-levendisın

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāgı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez ger hezār olsa

İlgi, alāka, münasebet, rabıta.

G.31/1 Gün toğmaduğ başuma vaṭan gam diyārıdır / Merdümlerini gör gözümüñ yār bāgıdır

bāg-ı cinān:

Cennetlerin bağı, bahçesi.

G.66/5 Āhi’yā añma baña bāg-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāg-ı cinānum var benüm

bāg-ı ışk:

Aşk bağı, aşk bahçesi.

G.66/4 N’ola bāg-ı ‘ışkda ḥurrem olursam gül gibi / Bir şaçı sŷnbŷl boyı serv-i revānum var benüm

bāğ-ı İrem:

(Cennete benzetilerek yaptırıldığı rivayet edilen İrem bahçesinden kinaye) Cennet bahçesi, cennet.

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben kūh-ı belā kaplanıyam

bağır:

Göğüs, sine.

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhî şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurāhî gibi pür-hūn eyleyen / H̄asret-i cām-ı şarāb-ı la‘l-i nābuñdur senūñ

G.123/2 Bağrumı lāle gibi odlara yandurdı benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ h̄āl-i siyehkārecigi

bağla-:

İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyahut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek.

G.55/2 Nāmenūñ barmağına rîşte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şāh-ı keremūñ

G.118/3 Müşkîñ saçuñı dām düzüp murğ-ı cān içün / Bağlar ucına dāne-i h̄āl-i mu‘anberî

bağrı (yüreği) yufka [K]:

Acıklı durumlara dayanamayan, merhametli, hassas; yufka yürekli.

G.20/3 Nāme gibi ben kara yazulı bağrı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp h̄ālūme ağlar h̄āmeler

G.55/1 Nice tahrîr ideyin vaşfını derd ü elemūñ / Bağrı yufka kâğıduñ gözleri yaşlu kalemūñ

bağrına taşlar bas- [D]:

Güç bir duruma sesini çıkarmadan tahammül etmek, katlanmak, râzı olmak.

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben haste için taşlar / Kıbrüm üzre saçların çözmüş bulutlar ağlar

bahâ:

Değer, kıymet, fiyat.

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhî kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cân al bahâ aña Latîf

G.80/4 Cân deger didüm haṭâ itdüm ırakdan la'lüñe / Müşkil olur cevheri dutmağ bahāya görmedin

bahār ol- [K]:

Bahar olmak; bahar mevsiminin gelmesi. || Bir şeyin gençlik, tazelik, canlılık dönemi.

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez ger hezār olsa

bahār-ı hüsn:

Güzellik baharı. || Sevgili.

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hüsn'e karşı ebr-i bārān ağlasun

bağr-ı Kızlüm:

Kızıldeniz. || Beyitte Kızıldeniz'in acıması, hem suyunun acı olması hem de merhamet etmek bağlamında kullanılmıştır.

G.84/4 Ben yetimün acıyup ağlarsa kanlu yaşuma / Bağr-ı Kızlüm acısun deryā-yı

‘Ummān ağlasun

baht-ı siyāh:

Kara baht; kötü talih.

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem‘ gibi Āhi’yā / Başuma odlar yağan baht-ı siyāhumdur benüm

bağ-:

Görmek, anlamak, idrak etmek.

G.46/6 Āhî gönül göziyle bağ bezm-i hüsn-i yāra / Cān kulağıyla diñle āvāzını rebābuñ

G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla bağduğ ol serv-i mehlikāya

Gözleri bir şey üzerine çevirmek.

G.88/3 Nūr-ı hüsnin ‘arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bağmayam yüz döndürüp sen māhdan

G.106/4 Bağmadı benden yaña vü kılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülün kılmaz nazar feryādına

G.108/2 Çü mir’āta bağa ol āftābum / Olur ruhsārı meh āyine hāle

G.136/5 Bağup yuğarı ıasr-ı cemālüne degerken / Turmaz egilür mäh-ı nevün başda külāhı

Davranışlarını bir başkasına göre düzenlemek, onu örnek almak, ona uymak.

G.130/5 Āhi’yem āh iderem ‘ışkuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı’ya bağ eyleme bî-çāre beni

bāki:

Varlığını koruyan, devam eden, devamlı, sürekli.

G.127/2 Cān çıkınca hele hıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine hıdmet bākı

Ebedî, ölümsüz, kalımlı.

G.127/4 Bı-vefādur bu felek 'ışk u maḥabbet çoğ olur / Ne ḥüs(ü)n sende ne ḥod bende maḥabbet bākı

G.127/5 Şoḥbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yürü ey Āḥı senüñle yine şoḥbet bākı

bākı kal- [K]:

Geriye kalmak, artakalmak; ebediyen devam etmek, sürüp gitmek, kalıcı olmak.

G.127/1 Derd ü ḥasret bu degül kim ola fūrkat bākı / Derd odur kim ben ölem ḳala bu ḥasret bākı

G.127/3 Sıñeden geçdi müjen zaḥmı tırur dilde henüz / Çıkdı peykānı velı ḳaldı cerāḥat bākı

bākı ol- [K]:

Daimi, sonsuz olmak.

G.127/1 Derd ü ḥasret bu degül kim ola fūrkat bākı / Derd odur kim ben ölem ḳala bu ḥasret bākı

bālā:

Yüksek, yüce, âlî. || Uzun.

G.113/2 O ḳad bālā vü zülf egri diyār-ı ḥüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm 'alem serkeş sipāh egri

balaban:

Atmaca, doğan vb. yırtıcı bir kuş. Alıcı kuş, çakır doğan, üsküflü doğan şeklinde adlandırmalar da mevcuttur. || Sert bakışlı sevgili.

G.36/2 Şehbāzıyuz bu bîşe-i 'ışkuñ ki her zamān / Şāhin baķıřlı bir balabandur řikārumuz

bālin:

Yastık.

G.32/4 Saña gül-gün bāliř ü zer-beft pister 'āřıķa / Seng-i ĥün-ālūd bālin būriyā bister yiter

bāliř:

Yastık, yüz yastığı.

G.32/4 Saña gül-gün bāliř ü zer-beft pister 'āřıķa / Seng-i ĥün-ālūd bālin būriyā bister yiter

bāng-i ceres:

Çan sesi.

K.1/2 Zıkr-i ĥamdüñdür ki her milletden oldı āřıkār / Ka'be'den āvāz-ı hū büthāneden

bāng-i ceres

bār-ı cefā:

Cefa, eziyet yükü.

G.39/3 Bār-ı cefāñı çekdüğüme ķaşlaruñ miřāl / Bu 'ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

bār-ı firāķ:

Ayrılık yükü.

G.133/4 Deng ider bār-ı firāķ ile cefāķeřlerini / Mıve-i vaşlını şunmasa raķıbe bārı

bār-ı ĥam:

Keder yükü.

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüğümi yazdum idi / Nāmenüñ ķaddini бүkdi řanemā bār-ı ĥamuñ

bār-ı girān:

Ağır yük.

G.104/3 anda bir bār-ı girān u am u minet var ise / Yār-ı cānum gibi mukem olanur gerdenüme

bārgāh:

Girmek için izin alınması gereken yer, izinle girilebilecek makam, huzur; çadır.

G.68/5 ağı hār üstinde orsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhı bārgāhum var benüm

G.69/2 Mülk-i am sultānıyam kim dūd-ı āhum ātei / ar-ı atlas üzre zerrin bārgāhumdur benüm

bārı:

Hiç olmazsa, hiç değılse, o hālde, öyleyse.

G.88/5 Fırkatünde hālın ey dil-ber bu Āhı hastenün / akatüm yok kim diyem bārı iit efvāhdan

G.102/4 Sevmek atā imi sevicek bārı bir kii / Dünyāda seve bir anem-i bı-bedel seve

G.133/4 Deng ider bār-ı firā ile cefākelerini / Mıve-i valını unmasa rakıbe bārı

bārid:

Soğuk. || Ho olmayan, sevimsiz, insanın üzerinde soğuk bir etki bırakan, naho.

G.96/3 Āh-ı serd irimesün bārid nefesler çok velı / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

barmağ:

Parmak.

G.55/2 Nāmenüñ barmağına rişte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şāh-ı keremüñ

barmağ ısır- [D]:

Parmağı ağızında kalmak; şaşakalmak, hayretler içinde kalmak.

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağıny / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

bas-:

Ayağı yere koymak, adım atmak.

G.4/4 Ka'be haqqı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger bir kıadem bassam kiliseden yaña

Ayak altına almak, çiğnemek.

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağıñ yüzüm üzre / Naqş oldu na'leşñ yiri iki gözüm üzre

baş:

Kafa, ser. || Talihin yazıldığı yer bağlamında.

G.13/2 Benüm ebrülarum şanmañ bu iki haqqı alnumda / Başumda ey kemān-ebrü yazılmış kıara yazıdur

G.32/1 Kāse-i zehr-i felāket başuma efser yiter / Egnüme zillet libāsı cāme-i ziver yiter

Kafa, ser. || Saçlar.

G.31/3 Mecnün ki yapıdı başına murğ āşiyānını / Görenler anı didi ki Leyli 'imārıdur

Kafa, ser.

G.59/6 Noqta-veş ayırsa tenden başumı tiğ-i ecel / Harf-i 'ışkuñ mümteni' dür levh-i dilden

k'ola h ak

G.68/1  ateŐ-i 'iŐkuŐla başda d d-ı  hum var ben m / Bir kıızıl b rk ile bir perr-i siy hum
var ben m

G.68/3  ateŐ-i  humla oddan  as urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir Şeb-k l hum
var benüm

G.73/1 TiŐ-i ğamzeyle n'ola başumı y r itse d -n m / K ll  fi'lin Őadirun minhu 'ale'r-
ra'si sam m

Yara,  ıban.

G.19/5 Başlar çıkmış durur baŐrumda  h  Şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kıızılbaş
oldılar

Kişinin kendi Şahsı, zatı.

G.38/5 Be  h  üstüne bir gün doŐar gün gibi ol meh-r  / Yigitsün  unki baŐuŐdan senün
devlet ıraŐ olmaz

G.49/2 Bir başum bir kılcuŐ bir sen   bir ben ber  gel / Bu cih n böyle olur bir benüm  
bir senün

G.62/3 Şerh-i d zah itd g nden Şanma v 'iz giryemi / Kendü başum aŐlarum bir ğayrı
derdüm var benüm

G.103/3 Gördi 'uŐŐ kuŐ başında devleti yok raŐm idüp / El Şalar da'vet kıılır  aŐırup
devlet-h neye

Kişinin kendi Şahsı, zatı. || Sabah rüzgarı.

G.48/2 H k-i  adem-i y rı hem n baŐuŐna görme / Ey b d-ı Őab  y r d g n r hı severseŐ

Baş, lider,  nder.

G.51/1 Hey ne fitne başıdur  urre-i  arf-ı k leh n / Z lim n  te ucıdur ser-i zülf-i siyeh n

Baş. || Üst, tepe.

G.93/3 Sāyemi başuma ben gün doğacağı bilürin / Başa ol gün mi toğar sāye görem
yanumda

Herhangi bir şeyin veya yerin esas, ön, üst ve ileri kabul edilen tarafı. || Kafa, ser.

G.136/5 Bakup yukarı qasr-ı cemālūne degerken / Turmaz egilür mäh-ı nevūñ başda külāhı

baş aç- [D]:

Bir işi yapmaya büyük bir istekle koşmak.

G.57/3 Vaqt ola rahm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum
n'olsa gerek

baş açuq [D]:

Korkusuz, pervasız.

G.101/5 Ben bir baş açuq Rūm ili abdālıyam Āhı / Yoqdur dönüşüm cān virürin bu sözü
üzre

baş çıkar- [D]:

Görünmek, ortaya çıkmak, belirgin olmak.

G.81/1 Sinede her şu'leler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden

baş eg- [D]:

*Bir şeye razı olmak, bir durum karşısında boyun eğmek, baş eğmek, buyruk altına
girmek.*

G.37/3 Rūm'a sultān u vezir olur ise daħi eger / Baş egüp biz çelebı kimseye paşa dimezüz

baş koş- [D]:

Baş başa vermek, birlikte hareket etmek.

G.7/2 Dil-i tecrid ki **baş koşdı** ben āvāre ile / Bir levendüm ki refīk oldu bir abdāl baña

G.99/1 Baş koşdı nergis ü gül cem‘ oldu bir araya / Bir iki oñmaduklar birkaç yeñi yaķaya

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya ‘aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş koşanuñ hevāya

baş (üzre) tāk eyle- [D]:

Baş tacı etmek; çok sevmek ve saymak, el üstünde tutmak.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli **başum üzre tāk** / Oldum şehā bu vechile halk ortasında aç

baş üzre yiri (var) [D]:

Baş üstünde yeri olmak; büyük bir saygı ve ilgi ile karşılanır ve ağırlanır olmak.

G.55/3 Nāmede nām-ı humāyūnuñı tahrir ideli / Yiri baş üzredür ol nāme-i müşkīn-
raķamuñ

başdan ayağa [D]:

Tamamıyla, hepsi, baştan sona kadar; bir baştan bir başa, tepeden turnağa.

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu taķ-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāhat hişārıdur

başdan çıkar- [D]:

Kandırmak, doğru yoldan saptırmak, ayartmak, yolunu şaşırtmak.

G.11/4 Göñlüm eydür baña düş var anuñ hañçerine / Beni **başdan çıkarur** bu dil-i düşvār-
pesend

başı kayı (ol-) [D]:

Başı dertte olmak, başının derdine düşmek.

G.17/2 Gamzeñ oķından kaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da

başı kayıdur

başını kaldurma- [K]:

Bir işi aralıksız sürdürmek.

G.103/5 Bâdeden başını kaldurmaz habâb-ı mey gibi / La‘l-i nâbuñ şevkine Āhî düşüp
mey-hâneye

başına gün toğ- [D]:

Talihi yâr olmak, talihi yaver gitmek, işi hep yolunda gitmek.

G.31/1 Gün toğmaduğ başuma vañan ğam diyârıdur / Merdümlerini gör gözümüñ yâr
bâğıdur

G.93/3 Sâyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sâye görem
yanumda

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduğ üftâdelerüz / Yirlere çalma iñen sâye-i diyâr gibi

başına od yak- [K]:

Başına ateşler yakmak, başına iş, bela açmak.

G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ ne **odlar yakduğın** / Bir gice tenhâ bulup yansam biraz
hâli saña

G.18/5 Şol kadar od yakdı āhum başlarına Āhî kim / Göklere ağdı geçüp benden fiğān u
nâleler

G.59/2 Sînesini çāk ider seyl-āb-ı eşkümden zemîn / Başına odlar yakar her şubh āhumdan
felek

G.69/6 Ol meh-i nâ-mihr elinden şem‘ gibi Āhi’yā / Başuma odlar yakan baht-ı
siyāhumdur benüm

başuna üş- [D]:

Birinin başına toplanmak, gereksiz yere kalabalık yapmak.

G.20/5 Defter-i hüsnin okur Āhî meger kim Ĥamza'nuñ / Kıssa-ḥVān gibi üşüpdür başuna hengāmeler

başını al- [D]:

Kimseye haber vermeden, nereye gideceğini bildirmeden bulunduğu yerden uzaklaşmak, başını alıp gitmek.

G.70/2 Başumuz alup ayak götürelüm 'ālemden / Gel ḳalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

başını alıp git- [D]:

Başını alıp gitmek; izin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek, savuşmak.

G.94/6 Başum alup giderdüm ben 'adem mülkine dek Āhî / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzār olsa

başını çevür- [K]:

Başını döndürmek; kendine hayran bırakmak.

G.54/1 Başum çevürüp zülf-i semen-sāsı Memi'nüñ / Siḥr itdi baña nergis-i şehlāsı Memi'nüñ

başla-:

Bir işe girişmek, harekete geçmek. || Belirmek, görünmek.

Mf.1/1 Aḥşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördine irişmeden ol māh-pāremüz

başmağ:

Paşmak. || Ayakkabı.

G.7/4 Sen varup ḥāne-i ağıyāra ḳadem basduğıña / **Başmağ**uñ na'lçesi naḳşı yiter dāl baña

bayram irtesi [K]:

Bayram sonrası.

G.132/1 Zāhidā içsem ‘aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

G.132/2 Rūzede helvā-yı şırın ile olmayan şikār / Bāde-i telh ile olur rām bayram irtesi

G.132/3 Rūzede bir buse luṭf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni‘ām bayram irtesi

G.132/4 Şanuram bir deste güldür taze şāh üzre turur / Sāķinūñ destinde şol bir cām bayram irtesi

G.132/5 Rūzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Hāzır ol kim iderem içdām bayram irtesi

G.132/6 Āhi’yā müşkil belādur seg rakıbe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

bayramlık:

Bayramda verilen para veya hediye.

G.100/5 Hūblar bayramlık in‘ām idüp ‘aşıklara / Her güzelden Āhi’nūñ bir buse düşdi payına

bāzār-ı şive:

Naz, cilve pazarı.

G.15/2 Bir şivekāra müşteri oldı gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi kaçı kemān tutar

bāzū:

Pazı, kol (güç kudret)

G.10/1 ‘Uşşāķuñı öldürmek ise sende mürüvvet / Aḥsente senūñ **bāzū**ña kollaruña kuvvet

bāzū-bend it- [K]:

Kol bağı etmek. || Koruyucu olma, dış etkenlerden koruma bağlamında kullanılmıştır.

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bâzû-bend itdi şabâ şâh-ı güle goncaları

be:

Teklifsiz konuşmada birine seslenmek, dikkati çekmek, söze kuvvet vermek için kullanılan bre, ey, behey, yahu gibi bir ünlem.

G.10/7 Ger h̄vār u haķır itse be Āh̄i seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāka budur ‘izzet ü h̄ürmet

G.38/5 Be Āh̄i üstüñe bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ devlet iraq olmaz

G.111/3 Gülünç itdi beni düşmanlaruma / Be zālīm böyle m’ider yār yāra

G.128/5 İşidüp gayra düşürdügümi zülf-i siyehi / Saña mı kaldı be Āh̄i didi yüz qaraları

be hey:

Be, ey, hey ünlemlerinin genellikle hiddet, öfke, azarlama ifâde eden veya teklifsiz konuşmada kullanılan değişik bir şekli.

G.10/4 Hışm ile nazar eyleyüp āşüfteñe her dem / Öldürmege kaşd itme **be hey** gözleri āfet

G.43/5 Belā āşüftesi olmışsun Āh̄i / Behey şürîde miskîn mübtelâcık

be-gāyet:

Son derece, pek çok, fazlasıyla.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-gāyet gamzekār ancak / Cigerden tır-i müjgānuñ geçüp cāna kıyar ancak

bed-gümān:

Kötü zan sahibi, vesveseli.

G.39/5 Āh̄i vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

bed-ḥvāh:

Başkasının kötülüğünü isteyen, başkası için iyilik dilemeyen (kimse). || Rakip.

G.92/4 Dil-berā seni rakībūnden şakınsa dil n'ola / 'Āşık olan kişi şaklar sevdiğin bed-ḥvāhdan

bed-nām it- [K]:

Adını kötüye çıkarmak, dile düşürmek.

M.1/4 Rüs-vā-yı cihān eyleyüp itdi beni **bed-nām** / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānī

beden:

Vücut, gövde.

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu taq-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāḥat ḥiṣārıdır

G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naqşı ile Āḥī hemān / Bir ḥaşıra şarılı mürdeye döndi bedenüm

G.104/1 Şarılıpdur bedenüm penbe-i dāğ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kalmadı pīrāhenüme

bedr-i münjir:

Parlak dolunay.

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münjir kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana ben

beg:

Bey; Türk devletlerinde asılzâdelere, ileri gelen devlet adamlarına verilen unvan.

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

Amir, nüfuzlu, ileri gelen, sözü geçen, zengin adam.

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

beglik:

Beylik; bey olan kimsenin unvanı.

G.91/5 Begligüñ var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözün / 'Işık cāmıdur seni ħod-bjñ ü hem mağrūr iden

begüm:

Beyim; erkekler için kullanılan hitap sözü.

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğa sefer

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin ğazeli / Diyicek şî'r dirüz biz begüm inşā dimezüz

G.124/5 Virmese Āhî n'ola pîrezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacıgıdur begüm er vuşlacıgı

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg raķib ammā / Şaķın iĝvāsına uyma begüm kör eyle şeytānı

behişt-ābād:

Cennet gibi olan güzel yer.

G.106/5 Cennet-i Me'vā'dan uçmak isteseydi ħūrîler / Ger geleydi gülşenüñ bir kez behişt-ābādına

belā:

Felaket, musibet.

T.1/1 Cān gülşeninde sidre-ķadüñ müntehā yiter / Dil kişverine zülf-i siyāhuñ **belā** yiter

T.1/4 Mu‘tād oldu dil dilemez kim süre şafā / Dil-ber yolında yitmedi çekdiğüm **belā**

G.43/5 Belā āşüftesi olmışsun Āhi / Be-hey şürîde miskîn mübtelācık

G.132/6 Āhi’yā müşkil belādur seg rakıbe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

belā-yı nāgehān:

Ansızın gelen bela.

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile ağıyārı gördüm nāgehān / Vay bu kāfir hoş **belā-yı nāgehān**
oldı baña

belür-:

Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezahür etmek.

G.135/3 ‘Uşşāk hastelendi belürdi ise haţuñ / Beñzer yakın geldi bularuñ ecelleri

ben:

Ben, birinci tekil şahıs zamiri; âşık.

M.1/4 Rüsivā-yı cihān eyleyüp itdi **beni** bed-nām / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

M.1/5 Aĥvālümü derdā ki **benüm** itdi dige-gün / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

T.1/3 Bimār-ı ‘ışka şerbet ile eyleme ‘ilāc / Var ey tabıb ko **beni** derdüm **baña** yiter

G.1/2 Çihre-i zerdüm **benüm** fāş itmesün diyü gamuñ / Çekdi hūn-ı dıdeden eşküm niķāb-ı
al aña

G.2/1 Gözlerüm yaşı şarāb-ı ergavān oldu **baña** / Senden ayru içdiğüm ey dost kan oldu
baña

G.2/2 ‘Aql u şabrum kārbānın urdı bir kāfir **benüm** / Hey müselmānlar bu yolda çok ziyān
oldı **baña**

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile ağıyārı gördüm nāgehān / Vay bu kāfir hoş belā-yı nāgehān oldu
baña

G.2/4 Cām-ı meyden añladum ‘aks-i lebūñ esrārını / ‘Ālem-i ervāhdan bir sır ‘ayān oldu
baña

G.4/1 Hā çeker yaşum **beni** durmaz bu deryādan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber
K̄alata'dan yaña

G.5/1 Gamzeñ oқına nişān olmağa cān ü ten **baña** / Halk̄a halk̄a dāğlar geydürdi bir cevşen
baña

G.5/2 Lāle gibi çünki **ben** şahrā-nişinler şāhiyam / Kırmızı eyvān yiter bu kanlu p̄irāhen
baña

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı k̄andesin / P̄irlik vaқtinde gel ey serv-i s̄im̄in-ten
baña

G.5/4 H̄asteyem ma'zūr t̄ut bi'llāh eglendümse gel / Ey ecel k̄üy-ı 'ademde bir nefes eglen
baña

G.6/1 Saña yanmağa yiter h̄ālümü geh gāh **baña** / Elif-i s̄ine ile dāğ-ı dilüm āh **baña**

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aḡşamlar / Kim iki hafta durur gelmedi ol māh **baña**

G.6/3 T̄ir-i ḡamzeñ yine s̄inemde iki zaḡm urdı / İki göziyle naz̄ar eyledi ol şāh **baña**

G.6/4 'Işkı terk eyle **baña** 'aḡluñ ile ol yūri dir / Gör ne aḡular ider bu zāhid-i güm-rāh
baña

G.7/1 Rūz-ı maḡşerde 'ayān olmağa ol h̄āl **baña** / Bir levend-nāme yiter nāme-i a'māl
baña

G.7/3 Maḡla'-ı şubḡ-ı şafādur saña ol sürḡ kabā / Z̄ulmet-i şām-ı belādur bu kara şāl **baña**

G.7/4 Sen varup h̄āne-i aḡyāra k̄adem basduḡuña / Başmaḡuñ na'lçesi naḡşı yiter dāl **baña**

G.8/5 Nāme-i a'mālüm oldı rūz-ı maḡşerde **benüm** / Şol maḡabbet-nāme kim nāmuñ durur
'unvān aña

G.10/3 Dā'im **baña** cev̄r ile cefādur işüñ ammā / Şimdengirü it mihr ü vefā kār be-nevbet

G.11/4 Göñlüm eydür **baña** düş var anuñ ḡançerine / **Beni** başdan çıkarur bu dil-i düşvār-
pesend

G.12/1 Dirler ki 'aşıḡ olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lāzım olupdur **baña** sefer

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña **beni** / El-k̄ışşa vācib oldı **baña** bir yaña sefer

G.13/1 Nigārā ḡāşilum z̄ülf-i semen-būyuñda bir b̄udur / Ki 'ömr-i dırāzumda benüm
varum da bir budur

G.13/2 Benüm ebrûlarum şanmañ bu iki hattu alnumda / Başumda ey kemân-ebrû yazılmış
kara yazıdır

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben haste için tağlar / Kıbrüm üzre saçların çözmüş bulutlar
ağlar

G.14/3 Nice bir koşsun seni altun beñekli cāmeler / Nice bir yaqsun beni bu kanlu kanlu
dāğlar

G.14/4 Ben bu gurbet-hāne-i fūrkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumu
bağlar

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer ‘ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhî sen benüm eşk-i
revānum çağlar

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şah yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı ki Allāh yıkar

G.16/2 Yalñuz çarha toqunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh
yıkar

G.17/2 Gamzeñ oqından kaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da
başı kayıdır

G.18/5 Şol kadar od yaqdı āhum başlarına Āhî kim / Göklere ağdı geçüp benden figān u
nāleler

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden hāmeler / Ben kara yazulıya harf
atmasunlar nāmeler

G.20/2 Derd ile yaqsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Kırsuma koşsun seni altun beñekli
cāmeler

G.20/3 Nāme gibi ben kara yazulı bağı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp hālüme ağlar
hāmeler

G.20/4 Ben kara yazulıya harf atmaq için dem-be-dem / Ey perî-peyker selām eyler saña
ser-nāmeler

G.21/3 ‘Aks-i la‘lünle gören dir çeşm-i pür-eşküm benüm / Dürr ü mercānla müzeyyen
sayrefî dükkānidur

G.21/5 Hüzni Ya‘küb ile Āhî mübtelā kıldı beni / Mısr-ı hüsnüñ ol şeker-leb Yūsuf-ı
Ken‘ānidur

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murā-ı cānın şayd için şebbāz-ı zūlfın şalalar

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbulūñ cānında āh / Āhī'yā ol goncanuñ la'lindeki tebhāleler

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Gamdan ölürdüm baña olmasa hem-dem āh eger

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi'yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.32/2 Şāh-ı 'ışkam kūs-ı riḥletle fenādan göçmişem / Baña hicrān leşkeri mülk-i 'adem kişver yiter

G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdā-i zūlfūñle baña / Ḥayderiveş bilüme zencir-i ejder-ser yiter

G.32/5 'Ār u nāmūsı n'idem ben gözyaşı besdür baña / 'Āşıka yüz şuyı 'ālem içre rūy-i ter yiter

G.39/2 Ḥār-ı cefālar ile neler çekdüğüm benüm / Söyler çemende bülbul olup kışsa-ḥvānumuz

G.40/1 İştüdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmuş / Bi-ḥamdi'llāh benüm gibi o daḥi mübtelā olmuş

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āḥir / Nice kāfir ki hiç 'ināyeti yok

G.46/4 Ben öksüz ağladuğça ḥadd u lebūñden ayru / Şem'ūñ özi göyünür içi acır şarābuñ

G.47/2 Sūsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Ḥançerlerinden ölmüşem ol gül-'izārumuñ

G.48/5 Cānān işigin cennete ben virmezsin Āhī / Firdevsi baña añma o dergāhı severseñ

G.49/1 Ḥükmi-taḥdīrūñe çün irmedi tedbjr senūñ / Fikr-i tedbjr benüm kısmet-i taḥdīr senūñ

G.49/2 Bir başum bir kılıcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü bir senūñ

G.49/3 Tırūñe karşı senūñ sine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sine benüm tır senūñ

- G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi 'ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol haṭ-ı tezvīr senūñ
- G.49/5 Kūyinuñ dār-ı şifāsına varup Āhī didi / Uşta dīvāne benem bend ile zencīr senūñ
- G.52/6 Yile viren 'anber-i sārā gibi 'ömrüm benüm / Ārzū-yı būy-ı luṭf-ı müşk-bāruñdur senūñ
- G.54/1 Başum çevürüp zūlf-i semen-sāsı Memi'nūñ / Sihr itdi baña nergis-i şehlāsı Memi'nūñ
- G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dīvānemi benden / Bend itdi baña zūlf-i semen-sāsı Memi'nūñ
- G.55/2 Nāmenūñ barmağına rīşte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şāh-ı keremūñ
- G.61/2 Ol ṭabīb-i dil ü cān āh ki ben ḥastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek
- G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rūy-i zerdüm var benüm / Hiç eṭibbā-yı cihān bilmez ne derdüm var benüm
- G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum 'ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm var benüm
- G.62/3 Şerḥ-i düzaḥ itdüğüñden şanma vā'iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir ğayrı derdüm var benüm
- G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuqluğum açılsun sākīyā / Göñlümūñ āyīnesinde yine gerdüm var benüm
- G.62/5 Ḥāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuḫ Āhī'den ne derdüm var benüm
- G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm
- G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maḥbūb sever / Çifte öksüzler ṭaḫınmış bir levendüm var benüm
- G.63/3 Zūlf-i ile kaşları ṭaḫında cān asılmağa / Dūd-ı dilden ḳara ibrişim kemendüm var benüm
- G.63/4 Ḳıl ḳalemlemlerle yazarlar şafḫa-i defterlere / Kākül-i dil-berde bir ḳaç dürlü bendüm var benüm

G.63/5 Naş olup şinem nişân-ı zaḥmı seng-i yârda / Levh-i zerrîn üzre ḥatt-ı lâciverdüm var benüm

G.64/1 Yirde qalmaz âteş-i âh-ı seḥergâhum benüm / Toḳunur çarḥuña bir gün ey felek âhum benüm

G.64/2 Sâye-veş üftâde kullardan yanuçca kimse yoḳ / Gün gibi tenhâ yürürsin ey yüzi mâhum benüm

G.64/3 Qandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarḥı toḳuz tolanur âh-ı seḥergâhum benüm

G.64/4 Tûr-ı Mûsâ döymedi envâr-ı ḥüsnüñ tâbına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allâh'um benüm

G.65/2 Vuşlaldur ki ciger zaḥmını bend itmek içün / Yaralu şinemüñ üstinde benüm pîrehenüm

G.65/4 Hañçerüñde dikilen qanlı yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i qabrümde benüm

G.66/1 Şine-i şad-pârede dâğ-ı nihânum var benüm / Öksüzem qoynumda bir göynüklî nânum var benüm

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yâra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cânım var benüm

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde ḥayâlüñi senüñ / Halkı uyutmamağa âh u fiğânum var benüm

G.66/4 N'ola bâğ-ı 'ışqda ḥurrem olursam gül gibi / Bir şaçı sünbül boyı serv-i revânum var benüm

G.67/1 Tâlib-i iksîr-i 'ışkam rüy-i zerdüm var benüm / İşüm altun eyledüm kimden ne derdüm var benüm

G.67/2 Zaḥm-ı tîründür zırılılar dağlar cevşenlerüm / Şâh-ı 'ışkam ğam sipâhıyla neberdüm var benüm

G.67/3 Yaralu qolumda iki qanlı dâğ urdum yine / Bir nihâl üstinde iki taze verdüm var benüm

G.67/4 Pehlevânlıq şatmasun ğamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şîr-i merdüm var benüm

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir'ātuma / Ol sebebdendür ki āyinemde
gerdüm var benüm

G.68/1 Āteş-i 'ışkuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kıızıl bōrk ile bir perr-i siyāhum
var benüm

G.68/2 Kirpügüñ ebrūlaruñ göñlüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oqlu bir sipāhum
var benüm

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum
var benüm

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var
benüm

G.68/5 Kañı hār üstinde kıorsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhı bārgāhum
var benüm

G.69/1 Döndüren fānūs-ı çarhı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran hūrşidi āh-ı
şubhāhumdur benüm

G.69/2 Mülk-i ğam sultānyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarh-ı atlas üzre zerrin
bārgāhumdur benüm

G.69/3 Bir siyeh perçemlü şimīn-ber şanemden yādigār / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrin-
külāhumdur benüm

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zūlmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipāhumdur benüm

G.69/5 Na'ıçeñ naqşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde kalmış nişān-ı secdegāhumdur
benüm

G.70/5 Cigerüm mey gibi hūn itdi benüm za'f-ı humār / Kālata'ya geçelüm def'-i humār
eyleyelüm

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nāzumdan benüm / Rūzgār ayırdı serv-i ser-
firāzumdan benüm

G.71/2 Milket-i hūsnūñ metā'ın baña 'arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mısrı daħi ağmaz
terāzūmdan benüm

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum 'ömr-i
dırāzumdan benüm

G.71/4 Tütüyâ ile izûn tozını bir görmek şehâ / Hâşa li'llâh işbu çeşm-i pâk-bâzumdan
benüm

G.72/2 Halk hayrândur benüm keyfiyyet-i esrâruma / Ben şu ma'cûncı güzel esrârınıñ
hayrânıyam

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bâğ-ı İrem âhūsısın / Bu ala gönlekle ben küh-ı belâ kaplanıyam

G.73/4 Zâhidâ korçar şanup añma cahîmi sen baña / La yahâfu 'âşîkun siddîkun 'an nâri'l-
cahîm

G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'âlem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben
bilürem kim nemden ayrıldum

G.75/2 Nice şıhhat bulam şimdengirü ben haste ey yârân / Tabîb-i cân ü dil olan Mesîhâ-
demden ayrıldum

G.76/1 Bu dil-i evrâkda hattuñ âh-ı şâhumdur benüm / Servi-i sebz-i kabâ-püş ol
efendümdür benüm

G.76/3 Çarh elinden kanlar ağladan şafağ gibi baña / Câme-i surh ile ol gün yüzlü
mâhumdur benüm

G.76/4 Zâhidâ gilmân gerekmez cennet-i me'vâ saña / Bu fenâ dünyâda yârum girü
yârumdur benüm

G.77/3 Baña kâr eylemez ey kaşı kemân tır-i cefâ / Devletinde müjenüñ toptolı peykân
oldum

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrû-kemâna ben / Oğ gibi anuñ için atıldum yabana ben

G.78/2 Baña seni gerek n'iderüm pes cihânı kim / Bir daği gelsem iki olur bu cihâna ben

G.78/3 Bir yaña sen helâk idesin bir yaña zamân / Bilmem ki n'eyledüm saña n'itdüm
zamâna ben

G.78/4 Bend-i cünün-ı 'ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münîr kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana
ben

G.79/2 Bir selâm için yoluñ ögmekde 'ışk olsun baña / Merhabâsuzlarda saña merhabâ
olsun dirin

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zârî kıılır ben bir yaña / Yâ beni öldür yâ hâlüm bir yaña

olsun dirin

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş
ola olsun dirin

G.79/5 Kulları hâlin yazup ol pâdişâh-ı hüsne ben / Hem du‘â vü hem şenâ hem merhabâ
olsun dirin

G.81/2 Kâmetüm gamdan kemân olursa tañ mı kim baña / Çarh okı gibi yağar tır-i kazâ
eflâkden

G.82/2 Dil tenürında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni gam dañi bir
yanumdan

G.82/4 Şineye çekdi diyü tırüñi ey kaşı kemân / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.83/1 Şarâb-ı ergavân içsem lebünşüz baña kan olsun / İçerseñ sen benüm kanum efendi
nüş-ı cân olsun

G.83/3 Benüm rûhumdur ol lebler revânumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revân için
benüm rûhum revân olsun

G.83/4 Uzansun devr-i hüsnünde benüm ‘ömrüm dırâz olup / İlâhî isterem senden ki
‘ömrüm cavidân olsun

G.84/3 Bunca demlerdür anı hün-ı cigerle beslerüm / Kanlar ağırsa benümçün çeşm-i
giryân ağılasun

G.84/4 Ben yetimüñ acıyup ağırsa kanlu yaşuma / Bañr-ı Kûlzüm acısun deryâ-yı
‘Ummân ağılasun

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tâzesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i
güliden tâzesin

G.86/3 Benüm menşür-ı a‘mâlüm yiterdi rûz-ı maşşerde / Seg-i küyuñ izi olsa berâtumda
nişân için

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zâr idüp ağılar / Hevâ-yı ‘ışk pır itdi beni bir nev-
cüvân için

G.86/6 Kudümından benüm olurdu Āhî gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse habîbüm
armağan için

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şâhdan / Göreyin merdûd olup sürülsün ol

dergāhdan

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zirā mekānından gubārı dūr iden

G.91/3 Ben Feraḥşādam ğam u ğuşşañla ‘iŝkumdur benüm / Hüsünüñi Hırşid gibi ‘āleme meşhūr iden

G.91/4 İŝidüp cān virdüğüm dildār sögmiş şınüme / Ol du‘ādur dostlar kabrüm benüm pür-nūr iden

G.93/3 Sāyemi başuma ben ğün doğacağın bilürin / Başa ol ğün mi toğar sāye görem yanumda

G.93/4 Yidüğüm ayru giderken seg-i kūyuñla benüm / Görmedüm nān ü nemek haqqını yārānumda

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez ger hezār olsa

G.94/2 Suvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādışehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir ŝehsuvār olsa

G.94/5 Kamer yüzlü kara beñlü güzeller pādşāhidur / Benüm mäh-ı siyeh-çerdem ‘aceb mi hāldār olsa

G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhi / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-ğüzār olsa

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

G.95/2 Ey cefā-hū geleli dünyeye ben ŝimdiye dek / Görmedüm sencileyin dağı sitemkār hele

G.95/5 Āhi’yā raḥm ide ŝāyed işidüp ol gül-i ter / Qalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.97/1 Bir elif çekdi yine şıneme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice

G.98/4 Ruḥlaruñ ay u ğünü kōdı beni tıkdı eve / Yine bñ-çāreleri şokdı delükden delüğe

G.100/2 Cānumı kurbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi kurbān payına

G.101/3 ‘Aynumda degül kuḥl-i ŝifāhān benüm ammā / İzüñ tozınuñ minneti iki gözüm üzre

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben ḥaste āh / Nice ‘āşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.104/2 Şoyunup ‘ışık-ile Mecnūn gibi ‘üryān oluram / Yañılup kimse yapışmaya benüm dāmenüme

G.104/4 ‘Ālemüñ ḥalkını ḳo ḥālūme ḥayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem düşmenüme

G.106/4 Baḳmadı benden yaña vü ḳılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülün ḳılmaz nazār feryādına

G.107/3 Beni giryān itmeden ḥālī degül bir dem raḳīb / ‘Āḳıbet eşkümdür anuñ şu ḳoyan ocağına

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine baḳmayam Tañrı ḥaḳı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh nigāh

G.109/6 Mihr-i ruḥsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa baña penāh

G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı seḥergāh benümle / Yār olmadı bir laḫzacıḳ ol māh benümle

G.110/2 Gıtdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam ḳaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdi dün ü gün āh / Kim derd ü ḡamuñ olmasa geh gāh benümle

G.111/6 Baña ḳan ağladur derd ile her dem / ‘Aceb n’itdüm ki yā Rab rüzgāra

G.113/1 Çıḳarsa n’ola şinemden benüm dūd-ı siyāh egri / Dütüni toḡrı çıḳsun tek olursa dūdḡāh egri

G.113/3 Benüm rāh-ı maḥabbetde günāhum n’oldı ā zālim / Günehlüler saña toḡrı ola ben bī-günāh egri

G.116/1 Seg-i kūyuñ beni āşıfte gördi / Du‘ālar eyleyüp üstüme ürđi

G.117/4 Veh ki cellād-ı ḡam u ḥasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taḳup reseni

- G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kadd-i dil-beri / Tübā vü Sidre olmaya anuñ berāberi
- G.120/2 Bir peri-taşvirdür divāne naqş iden beni / Baña naqşı o melek yüzlü peri-zād eyledi
- G.120/3 Çāh-ı ğam maħbūsıyam ol şeh ħalāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan āzād eyledi
- G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarĥ / Başladı kendü kıyı çizmege pergār gibi
- G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhı hemān / Yarına kaldı işüm va‘de-i dıdār gibi
- G.123/2 Bağrumı lāle gibi odlara yandurdı benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ ħāl-i siyehkārecigi
- G.123/3 O kadar kirpük oķı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi
- G.123/4 Yüzüm ağ alnum açuqdur benüm aġyārı koma / Kendü kazancı durur kendü yüzi karacıġı
- G.124/2 Dehenüñ ħastelere ‘ayn-ı şifā-ħānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker vaşlacıġı
- G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u kabā añma baña / Yüri sūfı yüri dervışe yiter vuşlacıġı
- G.126/3 Mest-i bı-ĥoş oldı şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bı-ħodluġumu bir peri-zād eyledi
- G.127/1 Derd ü ħasret bu degül kim ola fūrkat bākı / Derd odur kim ben ölem kıala bu ħasret bākı
- G.127/2 Cān çıkınca hele ħıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine ħıdmet bākı
- G.127/4 Bı-vefādur bu felek ‘ışk u maħabbet çoġ olur / Ne ħüs(ü)n sende ne ħod bende maħabbet bākı
- G.128/2 Uşda vardum diyüben gönlümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm ğamzeñ oķı yāreleri
- G.131/1 Künc-i fūrkatde ümıd-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār egler beni
- G.131/2 Za‘f ucından taqat u şabrum dükendi kıalmadı / Eşk-i ħünıñ ile şimdi āh u zār egler beni

G.131/3 Yalñuzlıkda hayāl-i haddüñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar
egler beni

G.131/4 Hān-ı hüsnüñden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarḥ-ı bî-
karār egler beni

G.133/3 Baña ol māh gibi döne döne cevri eyler / Göreyin yirlere geçsün felek-i gaddārı

Ben, birinci tekil şahıs zamiri; şair Âhî.

G.2/5 Tutmayınca ‘ālemi āhum **ben** Âhî olmadum / Kendü āhum ‘ākıbet nām ü nişān oldu
baña

G.5/5 Hānçerinden çekdügüm şerh olmaz Âhî ol şehüñ / Diller olsa haşra dek kabrümde
her süsen **baña**

G.6/5 Rüz-ı fūrkat nicedür gösterem Âhî’ye dimiş / **Baña** ol günleri göstermesün Allāh
baña

G.7/5 Haşre dek pır-i muğān ayağın elden kıomayam / Âhiyā el vire ger devlet-i iqbāl **baña**

G.32/6 Baña Âhî yaraşur altun beñekli cāme-ḥvāb / Külḥan içre bister-i sincābı ḥākister
yiter

G.53/5 Künc-i fūrkatde yaturken ḥamduli’llāh Âhi’yā / Oldı ben dil-ḥasteye mūnis ḥayālî
Aḥmed’üñ

G.63/6 Gülşen-i ṭab’ından Âhî’nüñ saña ey gonca-leb / Gül gibi bir tāze şi’r-i dil-
pesendüm var benüm

G.64/5 Odlara yan Âhî kim odlara yaqduñ ‘ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum
benüm

G.66/5 Âhi’yā aña baña bāğ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yūzi bāğ-ı cinānum var
benüm

G.67/6 Derd-i dil ḥālî degül şi’rümde Âhî şerḥ olan / Kendü ḥālüm söylerem ben kendü
derdüm var benüm

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem‘ gibi Âhi’yā / Başuma odlar yaқан baḥt-ı
siyāhumdur benüm

G.71/5 Kışsa-i Ferhād u Mecnūn kim oqurlar Âhi’yā / Bir varaqdur defter-i ‘ışk-ı

mecāzumdan benüm

G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āhi-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n'ola ben de levend oğlanıyam

G.74/5 Tiğ-i hicrān ile öldürmek diler dil-ber beni / Hāzır ol vaqtüñe Āhi dime bildüm bilmedüm

G.76/2 Ben Hüseyñiyem şehā kim Kerbelā abdālıyam / Tır-i müjgān ile şñem bir nişānumdur benüm

G.76/5 Āh kim dildāruma ma'lüm olupdur hācetüm / Müm olup yanmağ ezelden Āhi fikrümdür benüm

G.78/6 Va'llāhi korğarın adını añmağa saña / Bir şî'r-i ter didüm yine Āhi fülāna ben

G.83/5 Hüseyñüñ ağızın añmağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālî'nuñ ağızından zebānum tercemān olsun

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhi kim / Yār hattıyla gazeller ola dıvānumda

G.101/5 Ben bir baş açuğ Rüm ili abdālıyam Āhi / Yoğdur dönüşüm cān virürin bu sözüüm üzre

G.110/5 Āhi nice hālî olayın zār u sitemden / Her kanda gidersem biledür āh benümle

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmın virmeyen bir vağt ola / Diyesin Āhi gibi bir derdmendüm var idi

G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'ışkuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı'ya bağ eyleme bî-çāre beni

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmüş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarāb-ı hoş-güvār egler beni

Ben, birinci tekil şahıs zamiri; levent, serseri.

G.7/2 Dil-i tecrid ki baş koşdı ben āvāre ile / Bir levendüm ki refiğ oldu bir abdāl **baña**

Ben, birinci tekil şahıs zamiri; sevgili.

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var

benüm

beñ:

Deri üzerindeki kahverengi veya siyah renkli küçük lekeler, kabartılara verilen isim, benek.

G.70/3 Yağalum lāle gibi tağlar eteginde buhür / Bir beñi fülful ile ‘ayş-ı bahār eyleyelüm

G.94/5 Kamer yüzlü kara beñlü güzeller pādşāhıdır / Benüm mäh-ı siyeh-çerdem ‘aceb mi hāldār olsa

G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pādişāhısın / Yaraşur mäh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külāh egri

be-nevbet:

Nöbetle, sırayla.

G.10/3 Dā’im baña cevr ile cefādur işüñ ammā / Şimdengirü it mihr ü vefā kār **be-nevbet**

bend:

Bağ, yular, rabıta, bağlama.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihān zindānı **bendinden** hālāş / Aña kim bu şeb-rev-i İblis ü nefis oldı ‘ases

G.49/5 Kūyınuñ dār-ı şifāsına varup Āhı didi / Uşta dıvāne benem bend ile zencir senüñ

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dıvānemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sāsı Memi’nüñ

Dört veya daha çok mısradan meydana gelen bölümlerden her biri.

G.63/4 Kıl kalemle yazarlar şafha-i defterlere / Kākül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm var benüm

G.114/4 N’idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zülfüne / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

bend-i cünün-ı 'ışk:

Aşkın deliliğinin bağı.

G.78/4 Bend-i cünün-ı 'ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

bend it- [K]:

Bağlamak, hükmü altına almak.

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dıvānemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sāsı
Memi'nün

Bağlamak. || Sarmak.

G.65/2 Vuşlaldur ki ciger zaḥmını bend itmek için / Yaralu sīnemün üstinde benüm
pırehenüm

bend ol- [K]:

Dolanmak, bağlanmak.

M.1/3 Dil düşdi yine bir şanemün 'ışkına nā-gāh / **Bend oldı** şacı dāmına dıvāne olup āh

bende:

Kul, köle, abd, memlûk; esir, tutsak, bağlı kimse. || Âşık.

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luḫfıñ nazārın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler
seveni

bende ol- [K]:

Kul, köle olmak, samimiyetle bağlanmak.

G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluḫ eylesen / Hiç sen bilür misin seni nasıl
efendisin

beñekli:

Benekli; ben gibi ufak nokta, işleme, desenleri bulunan.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñekli cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu çanlı çanlı dāğlar

G.20/2 Derd ile yaçsun beni bu çanlı çanlı dāğlar / Çarşuma çoçsun seni altun beñekli cāmeler

G.32/6 Baña Āhı yaraşur altun beñekli cāme-ḥvāb / Külhan içre bister-i sincābı ḥākister yiter

benüm boynuma [K]:

Benim boynuma, boynumun borcudur; bir kimsenin yapması şart olan şey, borç hükmünde olan görevi.

G.100/3 Cān kızusını benüm boynuma çurbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre çurbān iste çaşuñ yayına

beñze-:

(İki kimse veya şey arasında) Birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak. || Ortak tarafları sebebiyle birbirini hatırlatmak, andırmak.

G.17/1 Cān çurbān itdüren ‘uşşāka çaşuñ yayıdır / Ey güneş yüzli çaşuñ beñzer ki çurbān ayıdır

G.38/2 Yüzüñ meh-tāb-ı şevķinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemālüñ şem‘-i rüşendür aña beñzer çerāğ olmaz

G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baçduç ol serv-i meh-likāya

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetti çurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ çurbān olayın rāyına

G.135/3 ‘Uşşāk ḥastelendi belürdi ise ḥaṭuñ / Beñzer yaçın geldi bularuñ ecelleri

... gibi görünmek, öyle olduğu zannını uyandırmak.

G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilā ki bir güzelüñ derdmendisın

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyar-ı merdudı yine / Beñzer ol şeytānı sürdüñ ey melek dergāhdan

beñzet-:

(Bir kimse veya şeyin başka bir kimse veya şeyle) Arasında uygun ve benzer taraflar bulmak.

G.56/2 Alnuñ ile ruhlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü mäh ile felek

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kadd-i dil-beri / Tübā vü Sidre olmaya anuñ berāberi

beñzüne kan gel- [D]:

Benzine kan gelmek; sağlıklı duruma gelmek, canlanmak.

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze kan geldi

berāberi ol- [K]:

Bir seviyede, bir hizada, bir ve eşit olmak.

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kad-i dil-beri / Tübā vü Sidre olmaya anuñ berāberi

berāt:

Bir kimseye herhangi bir imtiyaz verildiğini gösteren belge, müsaade, izin.

G.86/3 Benüm menşür-ı a' mālüm yiterdi rüz-ı maşşerde / Seg-i küyuñ izi olsa berātumda nişān için

berg-i gül:

Gül yaprağı.

G.21/4 Gülistānda berg-i gül şanmañ dağılmış bāddan / Küşte-i hār-ı ğam olan ‘andelībūñ
қанıdur

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülūñ bir tāzesin / Sen baña ey ğonca-leb her berg-i
gülден tāzesin

berg-i gül-i ħandān:

Gülen (açılmış) gülün yaprağı.

G.22/1 Ruĥlarıñ cān bāğınuñ berg-i gül-i ħandānıdur / Şaçlarıñ dil bezminūñ bŷy-ı ‘abır-
efşānıdur

berg-i semen:

Yasemin yaprağı.

G.5/3 Gözlerüm **berg-i semen** gibi ağardı қandesin / Pırlik vaқtinde gel ey serv-i sımın-ten
baña

berü:

Beri; iki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer.

G.49/2 Bir başum bir kılcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü
bir senūñ

G.49/3 Tırüñe karşı senūñ sine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sine benüm tır
senūñ

G.73/3 Қаşlarıñ yayın қurup per-tāb it tırin berü / İnna sadrı ħāzirü li’s-sehmi va’llāhi’l-
‘azım

bes:

Kāfi, yeter, yetişir.

K.1/11 K̄o senā vü medhi gel Āh̄i du 'ā-yı H̄azret it / Kim bu varlıktan kamu ol bir du 'adur saña **bes**

G.32/5 'Ār u nāmūsı n'idem ben gözyaşı besdür baña / 'Āşıka yüz şuyı 'ālem içre rüy-i ter yiter

besle-:

Kuvvetlendirmek, güçlendirmek, takviye etmek.

G.82/3 Beslesem h̄ün-ı cigerle n'ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür cānumdan

G.84/3 Bunca demlerdür anı h̄ün-ı cigerle beslerüm / K̄anlar ağlarsa benümçün çeşm-i giryān ağlasun

G.93/2 Merdüm-i d̄ide ciger-güşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi dāmānumda

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger güşem gibi / Eşk dirler bir delükanlu levendüm var idi

beter:

Daha kötü, çok fena.

G.17/2 Gamzeñ oқından kaşuñ yayı ne gücler çekdügün / Dostum benden beter anuñ da başı kayıdur

beydağ-ı h̄āl:

Beninin piyadesi.

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydağ-ı h̄ālūñ / Ki şatranc-ı maḥabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

beyit:

Ev mesken, hane. || İki dizeden oluşan nazım birimi, beyit.

G.31/5 Beytüñ ocağını şulayup süpürüp silen / Āhî'yle bir kişinüñ ğazel-i ābdārıdur

G.98/5 Āhî'nüñ eylesün kimsene beytin taşhîh / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

Beytu'llāh:

Allah'ın evi, Kâbe.

G.29/3 Gel ziyâretten şafâ ehlini maħrûm itme kim / Muştafâ nûrı ħaķı ol çihre Beytu'llāh'dur

bez-:

Bıkmak, usanmak, bîzar olmak, ğınâ gelmek.

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı'dan bîzar

bezm:

İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi.

G.22/1 Ruħlaruñ cān bāğınuñ berg-i ğül-i ħandāıdur / Şaçlaruñ dil bezminüñ büy-ı 'abır-efşāıdur

G.26/3 Bir ħadeh meyle ğöz açdurmaz yaķar bezm ehlini / Sāķi-i ğül-çihrenüñ bulunmaz ayağın çeker

G.61/4 Ol perî bezmine var ħālünü 'arz eyle ğöñül / Yan yaķıl 'ūd-şifat ney bigi efğān iderek

bezm-i çemen:

Çimenlik, bahçe meclisi. || İçki meclisi.

G.15/4 Bezm-i çemende la'l-i lebün şevķine şehā / Lāle elinde cām-ı mey-i ergavān tutar

bezm-i ğam:

Gam meclisi.

G.9/3 **Bezm-i ğamda** şanemā cām-ı lebüñ ħasretine / Cigerüm āteş-i hicrānuñ ile oldu kebāb

G.52/5 Bezm-i ğamda şevķ-i la'lüñle ciger pür-ĥün olur / Cām-ı 'ışķuñla göñül mest ü ħarābuñdur senüñ

G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āĥi yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şoĥbetüñ āvārecigi

bezm-i ĥüsn-i yār:

Sevgilinin güzellik meclisi.

G.46/6 Āĥi göñül göziyle baķ bezm-i ĥüsn-i yāra / Cān ħulaĥıyla diñle āvāzını rebābuñ

bezm-i 'ışķ:

Aşķ meclisi.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i 'ışķuñdan tırup ħanda yıķıldum bilmedüm

bezm-i şeref:

Şeref meclisi.

G.46/2 Bezm-i şerefde toĥdı ılduzı 'ālī şem'üñ / Olursa müşterjši sen şem'-i māĥ-tābuñ

bezm-i yār:

Sevgilinin meclisi.

G.103/2 Şem'-i ser-keş kellesi kızduķça bezm-i yārda / Germ olup her dem yalıñ ħançer çeker pervāneye

bıçaĥ ilige ir- [D]:

Bıçak kemiğe dayanmak; dayanılmaz, tahammül edilmez bir durum almak, son safhaya gelmek.

G.98/3 Cāna cevr ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

bî-çāre:

Çaresiz, âciz, zavallı.

G.92/1 Āh kim hālî degül bir lahza gönüm āhdan / N'eyleyem bî-çāre dil kırtulmadı eyvāhdan

G.98/4 Ruğlarıñ ay u günü kodı beni tıkdı eve / Yine bî-çāreleri şokdı delükden delüğe

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdālarına / Şabā bî-çāre çok yeldi yöpürdi

bî-çāre eyle- [K]:

Çaresiz bırakmak.

G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'ışkuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı'ya bak eyleme bî-çāre beni

bî-çün:

Eşsiz, emsalsiz; "kendisine soru sorulamayan" anlamında olup sadece Allah için kullanılır.

K.1/3 Sensin ol **bî-çün** ki birdür saña nisbet her mekân / Kırb u bu'd u taht u fevk u şağ u sol u piş ü pes

bîgāne:

Kayıtsız, ilgisiz, alâkasız.

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacık / Bize bîgāne gibi āşinācık

bîgānelik eyle- [K]:

Yabancı, ilgisiz, kayıtsız, alakasız kalmak.

G.80/5 Āşinālīk itmedin bigānelik eyler bize / Gör ne luṭf eyler ırakdan āşināya görmedin

bigi:

Gibi, benzer.

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazırūñ daḥi yok söz bir olur

G.30/7 Tiğūñ öñince ğonca bigi açılır göñül / Dil ḥurrem olur olıcağız sözler ābdār

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āḥi kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña Latīf

G.61/2 Ol ṭabīb-i dil ü cān āh ki ben ḥastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

G.61/4 Ol perī bezmine var ḥālūñi ‘arz eyle göñül / Yan yaqıl ‘ūd-şıfat ney bigi efgān iderek

G.107/1 Kend’özin ḥas bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-ḳadūñ ayağına

bī-günāh:

Günahsız, suçsuz, masum.

G.113/3 Benüm rāh-ı maḥabbetde günāhum n’oldı ā zālīm / Günehlüler saña ṭoğrı ola ben bī-günāh egri

bi-ḥamdi’llāh:

“Allah’a şükürler olsun” anlamında dua sözü.

G.40/1 İştidüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmuş / Bi-ḥamdi’llāh benüm gibi o daḥi mübtelā olmuş

bī-ḥod:

Kendinden geçmiş, medhuş.

G.126/3 Mest-i bî-hoş oldu şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bî-hodluğumı bir perî-zād eyledi

bî-idrāk:

İdraksiz; anlama yeteneği olmayan.

G.81/5 Şorma Āhî 'ışk hālinden fakîh-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bî-idrākden

bî-karār:

Kararsız, bir karar üzere durmayan, aynı hâl üzere devam etmeyen.

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup mağrūr-ı ḥüsn olma / Nazar kıl hāl-i 'uşşāka ki 'ālem bî-karār ancak

bil/bel:

Bel; insan vücudunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer.

G.30/5 Koçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdā-i zülfüñle baña / Hayderî-veş bilüme zencir-i ejder-ser yiter

G.75/4 Yaşamı çāk idüp ğamdan ḥayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi ğoncamdan ayrıldum

G.94/3 Lebi ğonca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

G.135/1 Ancak kemer koçar yine ol ince belleri / Hâtem öper meger yine ol ağ elleri

Bardak, şişe, vazo vb.nin ortasındaki dar bölüm.

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı 'ışk pîr itdi beni bir nev-cüvān için

bil-:

Anlamak, idrak etmek, akıl erdirmek.

T.1/2 Geh yaş gelür gözümden ü geh yaş yirine kıan / Derd-i derünü **bilmege** bu mā-cerā yiter

G.8/3 Ol bu hüsn ile cihāna şıgımaz iken **bilmezem** / Kim ne vech ile mekān oldu dil-i vjırān aña

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi'yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.28/3 'Aceb olmaz tıfil durur daḫi / Ey gönül bilmez ise ḫāli nigār

G.50/2 Bilmezem ne ṭāli'-i ferḫunde-fālūñ var ki hiç / Her kiři ögse seni göge çıkarur ey melek

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşk-veş yolında döküldüm saçıldum bilmedüm

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm yañıldum bilmedüm

G.74/3 Kāmet ü ebrūñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice toğruldu egildüm bilmedüm

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i 'ışkuñdan tırup kıanda yıkıldum bilmedüm

G.93/3 Sāyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sāye görem yanumda

Tanımak.

G.17/4 Kıaşlaruñ cānā hilāl-i 'ide teşbīḫ eylemeñ / Kim bilür anı nice kej-ṭab'uñ egri rāyıdur

Bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak; anlamak, gerçeğine erişmek, idrak etmek.

- G.46/5 Mey-hānede dutıya kor idi hırkasını / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ
- G.55/5 Ne bilür hāme ki şerh eyleye hālüm Āhi / Kar'elif çıkmaya karnını yararsañ kalemüñ
- G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum
- G.77/1 N'ola hālüm ki esir-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü hayrān oldum
- G.78/3 Bir yaña sen helāk idesin bir yaña zamān / Bilmem ki n'eyledüm saña n'itdüm zamāna ben
- G.81/5 Şorma Āhi 'ışk hālinden fakih-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bi-idrākden
- G.87/3 Leblerüñle goncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yağası açılmadıķ sözler çıkar efvāhdan
- G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluķ eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisiz
- G.92/5 Āhi fūrkatde fiğāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan
- G.97/4 Yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tölmiş idi na're-i mestān bu gice
- G.107/5 Āhi'yā çün kim bilürsin katı ağındur raķib / Geç sen ol yüzi karadan uyma bi'llāh ağına
- G.117/2 Eyledi cevr ü cefā tırine göñlümi nişān / Vay ne hoş bilür imiş işbu göñülden geçeni
- G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luţfuñ nazarin / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler seveni
- G.130/4 Yarı ağıyar ile görüp iñen ağlama göñül / Çü bilürsin ki gülüñ olmamaķ olmaz diken

Bir bilim veya sanat dalında yeterli olmak. || Anlamamak.

- G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç etibbā-yı cihān bilmez ne

derdüm var benüm

bildüm bilmedüm:

“Bildiğimi unuttum” anlamında bir söz.

G.74/5 Tiğ-i hicrân ile öldürmek diler dil-ber beni / Hâzır ol vaqtüñe Āhî dime bildüm bilmedüm

bile:

Birlikte, bir arada.

G.110/5 Āhî nice hâlî olayn zâr u sitemden / Her kıanda gidersem biledür âh benümle

bi’llâh:

“Allah için, Allah hakkı için” anlamında bir yemin sözü.

G.5/4 Hâsteyem ma‘zûr tüt **bi’llâh** eglendümse gel / Ey ecel kûy-ı ‘ademde bir nefes eglen baña

G.26/2 Kıştâr-ı sîñeme ekdüñ maḥabbet toḥmını / Hây ‘ömrüm ḥâşılı bi’llâh bundan ne biter

G.50/3 İncinüp ol ğonca-leb dil bülbülinüñ âhına / Didi luḫ eyle yûri bi’llâh bizden öterek

G.88/2 Hecrüñ odından nice bir cân u dil biryân ola / Bi’llâh inşâf eyle ey dil-ber üşen Allâh’dan

G.107/5 Āhi’yâ çün kim bilürsin kıatı ağındur raķıb / Geç sen ol yûzi kıaradan uyma bi’llâh ağına

G.129/3 Kıadeh nûş eyleyüp yâra durup ikrâm-ı tām itdüm / Didi bi’llâh buyur ḥânum ki şoḫbetdür Süleymāñi

bîmâr:

Hasta. || Aşk hastası; âşık.

G.38/1 Cemâlüñ şem‘-i tâbıyla yanan dillerde dâğ olmaz / Gözüñ bîmârı olan dil ölür derd

ile sağ olmaz

bīmār-ı ʿışk:

Aşk hastası.

T.1/3 Derdüñ olalı dilde devā-yı sitem-mizāc / **Bīmār-ı ʿışk**a şerbet ile eyleme ʿilāc

biñ:

“Pek çok, sayıca çok” anlamında sayı sıfatı.

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sıne-i şad-pāreden göz dikkiler kim alalar

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir hürmetümüz

biñ cāna deger [K]:

Çok değerli olmak, karşılığında binlerce can verilebilmek.

G.124/1 Ol ciger-vuşla ki biñ cāna deger vuşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vuşlacığı

biñ kez [K]:

Pek çok kere, bin kere.

G.45/5 Seni gördükçe gayrı ile Āhı / Biñ kez ölür veli şikāyeti yok

biñ dürlü [K]:

Pek çok, çeşit çeşit, kırk türlü.

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrü-kemānuñ üstine

binā:

Yapı.

G.94/4 Ne zibā kaşr idi el-ḥaḳ zümür-rüd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

bir:

Bir, belgisiz sıfat; herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren sayı.

K.1/1 Ey nesîm-i kudretüñ nefḥinde âdem **bir** nefes / V'ey ḥarîm-i gülşen-i luṭfuñda 'âlem ḥâr ü ḥas

K.1/4 Nâr-ı Mūsâ'dur celâlüñ şemmesinden **bir** eşer / Nûr-ı Aḥmed'dür cemâlüñ pertevinden muḳtebes

K.1/10 Ravza-i 'ışkuñda cân murğını ta'lîm itmege / Bu toḳuz çarḥı aña kılduñ müşebbek **bir** kafes

K.1/11 Ḳo senâ vü medḥi gel Âḥî du'â-yı Ḥazret it / Kim bu varlıḳdan ḳamu ol **bir** du'âdur saña bes

M.1/1 Sevdüm yine **bir** ruḥları gül gonca-dehâñı / Bülbüllerini inledici şüḥ-ı cihâñı

M.1/2 **Bir** gözleri nergis yüzi gül saçları reyḥân / **Bir** lâle-ruḥ u gonca-dehen serv-i ḥırâmân

M.1/3 Dil düşdi yine **bir** şanemüñ 'ışkına nâ-gâḥ / Bend oldı saçı dāmına dıvâne olup âh

M.1/5 Oldı gönül Âḥî yine **bir** dil-bere meftûn / Görse saçı zencirini Leylî ola Mecnûn

G.1/4 Pây-mâl olalı zülfüñ gibi cânâ dir gören / Olmasun **bir** kâfire vaḳî' olan aḥvâl aña

G.2/2 'Aḳl u şabrum kârbânın urdı **bir** kâfir benüm / Hey müselmânlar bu yolda çok ziyân oldı baña

G.2/4 Câm-ı meyden añladum 'aks-i lebüñ esrârını / 'Âlem-i ervâhdan **bir** sır 'ayân oldı baña

G.3/3 Şem' gibi başuma 'ışkuñ ne odlar yaḳduğın / **Bir** gice tenhâ bulup yansam biraz ḥâlî saña

G.5/1 Gamzeñ oḳına nişân olmağa cân ü ten baña / Ḥalka ḥalka dâğlar geydürdi **bir** cevşen baña

- G.7/2 Dil-i tecrid ki baş koşdı ben āvāre ile / **Bir** levendüm ki refiḳ oldu **bir** abdāl baña
- G.8/6 Ey ecel öldürme luḫ it Āhī-yi bī-çāreye / Ola kim **bir** çāre ide ol ṭabīb-i cān aña
- G.12/5 Dil-ber maḫallesinden ırağ itme Āhī'yi / Yazuḳ degül mi eyleye bir mübtelā sefer
- G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duḫān ṭutar / Geh nālem ile iki cihānı fiḡān ṭutar
- G.15/2 Bir şivekāra müşterī oldu gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi ḳaşı kemān ṭutar
- G.15/3 Ḥāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı ḫüsnde / Bir Hindūdur ki sünbül-i ter sāyebān ṭutar
- G.15/7 Bir şehriyāra gönlini baḡladı Āhī kim / Atup kemend-i zülfini iḳlīm-i cān ṭutar
- G.17/5 Āhī'yi gūşe-be-gūşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şoḫbet-be-şoḫbet bir gül-i hercāyīdür
- G.18/4 Ḳan yudup ölenlerüñ derd-i derünın yazmaḡa / Bir varaḡdur lālenüñ aḡzında her pergāleler
- G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu ṭaḡ-ı yār / Başdan ayaḡa mülk-i melāḫat ḫiṣārıdur
- G.31/4 Zencir-i 'ışḳı boynuña kim ṭaḡdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelüñ zülfı mārıdur
- G.31/5 Beytün ocaḡını şulayup süpürüp silen / Āhī'yle bir ḳişinün ḡazel-i ābdārıdur
- G.36/2 Şehbāzıyuz bu bīşe-i 'ışḳuñ ki her zamān / Şāhin baḳışlı bir balabandur şikārumuz
- G.36/5 Bir vaḡt ola ki 'ibret için ḫalka Āhī'yā / Tārīḫ ola illere seng-i mezārumuz
- G.40/1 İştüdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmış / Bi-ḫamdi'llāh benüm gibi o daḫi mübtelā olmış
- G.41/5 Dest-i cevrüñle büküp Āhī ḳadin zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña Latīf
- G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim ḫüsñüñüñ pāyānı yoḡ / Cānuma cevr ü cefāsınüñ daḫi oranı yoḡ
- G.44/3 Ḥār-ı cevrüñden yüzüñe ḳarşu iñlersem ne ṭañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yoḡ
- G.44/5 Ḥaṭṭ-ı müşḳinüñle Rüm u Şām teşḫir itmeḡe / Ḥuṭbe-i ḫüsñüñ ṭapuñdan özge bir sultānı yoḡ
- G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya herḡiz / Āhī gibi bir bülbül-i şeydāsı Memi'nün
- G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülererek 'arz-ı 'izār-ı gül-i ḫandān iderek

G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maḥbūb sever / Çifte öksüzler taḫınmış bir levendüm var benüm

G.63/6 Gülşen-i ṭab'ından Āḥī'nüñ saña ey ḡonca-leb / Gül gibi bir tāze şī'r-i dil-pesendüm var benüm

G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naḡşı ile Āḥī hemān / Bir ḡaşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

G.66/1 Sıne-i şad-pārede dāḡ-ı nihānum var benüm / Öksüzem ḡoynumda bir ḡöynüklī nānum var benüm

G.66/4 N'ola bāḡ-ı 'ışḡda ḡurrem olursam gül gibi / Bir şaḡı sūnbül boyı serv-i revānum var benüm

G.68/1 Āteş-i 'ışḡuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl bōrk ile bir perr-i siyāhum var benüm

G.68/2 Kirpügüñ ebrūlaruñ ḡöñlüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oḡlu bir sipāhum var benüm

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan ṭas urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum var benüm

G.69/3 Bir siyeh perçemlü şimīn-ber şanemden yādigār / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrīn-külāhumdur benüm

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

G.70/3 Yaḡalum lāle gibi ṭāḡlar eteginde buḡur / Bir beñi fūlfül ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

G.70/6 İçelüm bir ḡüzelüñ zūlf ü ruḡı şevḡi ile / Çünki 'işret ḡünidür leyl ü nehār eyleyüm

G.71/5 Kışsa-i Ferḡād u Mecnūn kim oḡurlar Āḥī'yā / Bir varaḡdur defter-i 'ışḡ-ı mecāzumdan benüm

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşḡveş yolında dōkıldüm şaḡıldum bilmedüm

G.76/2 Ben ḡüseyniyem şehā kim Kerbelā abdālyam / Tır-i müjḡān ile şinem bir nişānumdur benüm

- G.77/5 Kānı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zahır / Āhi'yā dutalum eş'ārda Selmān oldum
- G.80/1 Āşık oldum bir cemāl-i cān-fezāya görmedin / 'Işık ile imān getürdüm Muştafā'ya görmedin
- G.80/2 Göklere ağar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-likāya görmedin
- G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal'ati / Uçdı gönülüm şāh-bāzı bir hümāyı görmedin
- G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal'ati / Uçdı gönülüm şāhbāzı bir hümāyı görmedin
- G.80/6 Her ne cevritse yiridür Āhı ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefāya görmedin
- G.81/1 Sıñede her şu'leler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden
- G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülün bir tāzesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i gülden tāzesin
- G.85/3 Bir büt-i sengin-dilün 'ışkıñda cān virdi diyü / Qabrümün üstindeki mermerde 'ömrüm yazasın
- G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı 'ışık pır itdi beni bir nevcüvān için
- G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzün / Beñzer dilā ki bir güzelün derdmendisiz
- G.89/4 Qullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisiz
- G.90/1 Şehā bir dil-ber-i nā-mihrbānsın / İñen şıvelüce şāh-ı cihānsın
- G.90/3 Qoyup bülbüllerün zāğ ile olma / Revā mıdur çü bir hoş gülsitānsın
- G.94/2 Süvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādişehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir şehsüvār olsa
- G.97/1 Bir elif çekdi yine sıñeme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice
- G.101/5 Ben bir baş açuğ Rüm ili abdālıyam Āhı / Yokdur dönüşüm cān virürin bu sözüm üzre
- G.102/4 Sevmek hađā imiş sevicek bārı bir kişi / Dünyāda seve bir şanem-i bî-bedel seve

G.104/3 Kanda bir bār-ı girān u ğam u miḥnet var ise / Yār-ı cānum gibi muḥkem tolanur gerdenüme

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

G.112/2 Çokdan raķibe seg dir idüm lık korķaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter sīnelü şehbāz efendüm var idi

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger gūšem gibi / Eşk dırlar bir delūķanlı levendüm var idi

G.114/4 N'idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zülfüñe / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmin virmeyen bir vaķt ola / Diyesin Āḫi gibi bir derdmendüm var idi

G.117/5 Āḫi bir şūḫ-ı cefākāra gönül düşdi yine / N'ideyin n'eyleyeyin vāy beni vāy beni

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanağınuñ / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı gönlini Āḫi kim / 'Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri

G.120/2 Bir perī-taşvirdür dīvāne naķş iden beni / Baña naķşı o melek yüzlü perī-zād eyledi

G.120/3 Çāh-ı ğam maḥbūsiyam ol şeh ḫalāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan āzād eyledi

G.123/1 Bir yürek yağı ciger vuşlası cān pārecigi / Cigerüm paraladı ğamze-i mekkārecigi

G.123/2 Bağrumı lāle gibi odlara yandurdı benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ ḫāl-i siyehkārecigi

G.126/1 Sīnem içre 'ışķ bir ğam-ḫāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dīvārın ābād eyledi

G.126/3 Mest-i bī-ḫoş oldı şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bī-ḫodluğumu bir perī-zād eyledi

Bir, sayı sıfatı.

- T.1/4 Ey çarh sen de yār gibi olma bî-vefā / Zîrā bu deñlü 'āleme **bir** bî-vefā yiter
- T.1/5 Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun / Örti döşek Necātî'ye **bir** büriyā yiter
- G.4/4 Ka'be haqqı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger **bir** qadem bassam kiliseden yaña
- G.7/1 Rüz-ı maşşerde 'ayān olmağa ol hāl baña / **Bir** levend-nāme yiter nāme-i a'māl baña
- G.13/1 Nigārā hāşılum zülf-i semen-būyuñda bir būdur / Ki 'ömr-i dırāzumda benüm varum da bir budur
- G.19/3 Bir ayağda iki 'ālem mülkini seyrān iden / Sāāar u bādeyle anlar kim ayağdaş oldılar
- G.26/3 Bir qadeh meyle göz açdurmaz yaqar bezm ehlini / Sāqî-i gül-çihrenüñ bulunmaz ayağın çeker
- G.47/4 Mihrüñ şehîdi olalı şinemde dil-berā / Bir zerresini yirde qomazlar qubārumuñ
- G.49/2 Bir başum bir kılcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü bir senüñ
- G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dıvānemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sāsı Memi'nüñ
- G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum 'ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm var benüm
- G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maşşüb sever / Çifte öksüzler taqınmış bir levendüm var benüm
- G.67/3 Yaralu qolumda iki qanlı dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki tāze verdüm var benüm
- G.67/4 Pehlevānlıq şatmasun qamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şîr-i merdüm var benüm
- G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var benüm
- G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānyam / Bir kemān-ebrü nigāruñ quluyam

ķurbānıyam

G.78/6 Va'llāhi ķorkarın adını añmağa saña / Bir Şi'r-i ter didüm yine Āhı fülāna ben

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde 'ışık olsun baña / Merķabāsuzlarda saña merķabā olsun dirin

G.86/2 N'ola 'ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengin-dil / İŞigi taşını dikse mezārumda niŐān için

G.87/2 Şol ķadar ķekdüm elif Şol deñlü yakdum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir ħil'at itdüm āhdan

G.93/1 Bir ħaŐırüm yoğ iken külbe-i aħzānumda / Būriyā naķŐı görünür ten-i 'uryānumda

G.94/6 BaŐum alup giderdüm ben 'adem mülkine dek Āhı / Öte yanında dūnyānuñ eger bir reh-güzār olsa

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim Őoĥbet-be-Őoĥbet diyeler / Bir ħazel didi yine Āhı fülānuñ üstine

G.97/1 Bir elif ķekdi yine Şıneme cānān bu gice / Şan Şarıldı baña bir serv-i ħırāmān bu gice

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tōlı kim içilmez Şol iki merķabāya

G.100/5 Hūblar bayramlık in'ām idüp 'aŐıķlara / Her güzelden Āhı'nūñ bir būse dūŐdı payına

G.120/1 Dāğlar ķün nālemi gūŐ itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferĥād būnyād eyledi

G.120/4 Gönlümi yıķduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān / Yıķdı bir Őeh Ka'beyi tekrār būnyād eyledi

G.126/4 Kōdı derd ehline Āhı yine Őırın yādġār / Kūhken gitdi veli 'ālemde bir ad eyledi

G.132/3 Rūzede bir būse luĥf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni'ām bayram irtesi

G.132/4 Őanuram bir deste güldür tāze Őāĥ üzre turur / Sāķinūñ destinde Őol bir cām bayram irtesi

G.135/2 Boynına tōlar iriŐenūñ hūblar ķolın / Bir merķabāya bizüm ile degmez elleri

Aynı, benzer.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki **birdür** saña nisbet her mekân / Kırb u bu'd u taht u fevk u sağ u
sol u piş ü pes

Ancak, yalnız, sadece.

G.13/1 Nigārā hāşilum zülf-i semen-būyuñda bir būdur / Ki 'ömr-i dırāzumda benüm
varum da bir budur

G.49/2 Bir başum bir kılcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü
bir senüñ

G.58/2 'İd-i vaşlı şevki için rūze-i gam çekmişem / Tā naşib ola diyü bir merhabası
Hurrem'üñ

G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben
bilürem kim nemden ayrıldum

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña dañi degmedük ey yār hele

Bir kere, bir defa.

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey gönca-leb / Midhatüñ bāğınuñ Āhî murg-ı hoş-
elhānidur

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhî derdüñ ile şöyle kim / Yārımı añduqça bir āh itmege dermānı
yok

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine bakmayam Tañrı haqı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh
nigāh

Eşi bulunmayan, tek olan.

G.34/5 Āhî'nüñ yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

bir avuç [K]:

Bir avucu dolduracak kadar.

G.81/4 Pırılıkde sâ'il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağın altında unutma bir avuç hâkden

bir araya cem' ol- [D]:

Bir araya gelmek; bir yerde toplanmak, buluşmak.

G.99/1 Baş koşdı nergis ü gül cem' oldı bir araya / Bir iki oñmaduklar birkaç yeñi yaqaya

bir bölük [K]:

Bir kısım, bir grup, birkaç.

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduk üftâdelerüz / Yırlere çalma iñen sâye-i dıvâr gibi

bir daği [K]:

Bir daha, yeniden, tekrar.

G.78/2 Baña seni gerek n'iderüm pes cihânı kim / Bir daği gelsem iki olur bu cihâna ben

bir dem [K]:

Bir zaman, bir an.

T.1/1 Hüsnuñ şu'âi 'âleme nûr u ziyâ yiter / La'lüñ dil-i şikesteye **bir dem** devâ yiter

G.53/4 Bülbül-i güyâ gibi bir dem ser-âğâz eylese / Nağme-i Dâvûd'a ta'n eyler maqâli
Ağmed'ün

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden qoma bir dem sâzuñı / İçelüm sâķı meyi gül yüzlilerün
yâdına

G.107/3 Beni giryân itmeden hâlî degül bir dem raķıḫ / 'Âķıbet eşkümdür anuñ şu qoyan
ocağına

bir deste [K]:

Bir tutam, bir demet.

G.132/4 Şanuram bir deste güldür tâze şâḫ üzre turur / Sâķıñuñ destinde şol bir cām

bayram irtesi

bir ğayrı [K]:

Bir başka.

G.62/3 Şerh-i dūzah itdüğünden şanma vā' iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir ğayrı
derdüm var benüm

bir gör- [D]:

Bir tutmak; eşit saymak, eşit görmek.

G.71/4 Tütüyā ile izüñ tozını bir görmek şehā / Hāşa li'llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan
benüm

bir gün [K]:

Sonra, ilerde, eninde sonunda, günün birinde.

G.38/5 Be Āhī üstüñe bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ
devlet ırağ olmaz

G.61/2 Ol tabīb-i dil ü cān āh ki ben hastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

G.64/1 Yirde ıalmaz āteş-i āh-ı sehergāhum benüm / Toğunur çarhuña bir gün ey felek
āhum benüm

G.88/3 Nūr-ı hüsnin 'arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz
döndürüp sen māhdan

bir iki [K]:

Çok az sayıda, birkaç.

G.24/2 Mücib-i mihr ü vefā ola mı haṭṭuñ gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zāhir
olur

G.86/1 Seg-i küyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğavġalar bir iki
üstüñvān için

G.99/1 Baş koşdı nergis ü gül cem' oldı bir araya / Bir iki oñmaduqlar birkaç yeñi yaqaya

G.131/4 Hân-ı hüsnünden geçüp mihmân olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarh-ı bî-
karâr egler beni

bir kere [K]:

Bir kere; bir defa.

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / Ol tabîb-i dil ü cân virmedi **bir kerre**
cevâb

G.98/1 N'ola küyuñda itüñ luţf ile bir kerrelige / Dise yapuşup etegüme bizüm gölgelige

G.100/3 Cân kızusını benüm boynuma kırbân eylemeñ / Sen hemân bir kerre kırbân iste
kaşuñ yayına

G.111/4 Tolardı nür ile kıbrüm nigârâ / Eger bir kerre gelseydüñ kenâra

bir kez [K]:

Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.

G.106/5 Cennet-i Me'vâ'dan uçmak isteseydi hürîler / Ger geleydi gülşenüñ bir kez behişt-
âbâdına

bir lahza [K]:

Kısa bir süre.

M.1/4 Tuş olalıdan çeşümüme ol hûb-ı dil-ârâm / **Bir lahza** dañi eylemez ansız bu dil ârâm

G.92/1 Āh kim hâlî degül bir lahza göñlüm âhdan / N'eyleyem bî-çäre dil kırtulmadı
eyvâhdan

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri 'aqlum / Kıomaz bir lahza ğayrı kıl ü kıale

G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı şehergāh benümle / Yār olmadı bir lahzacık ol māh benümle

bir nefes [K]:

Bir an, kısa bir süre.

G.5/4 Hâsteyem ma'zûr tût bi'llâh eglendümse gel / Ey ecel kûy-ı 'ademde **bir nefes** eglen
baña

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānıdur ol şūh ne ehl-
i dil olur

G.53/3 Bir nefes gitmez hayāli gözlerümden hālüñüñ / Merdüm-i çeşmümdedür gūyā ki
hāli Aḥmed'üñ

*Bir an, kısa bir süre. || Tek nefes, sadece bir nefes ile anlamında Hz. İsa'nın
nefesiyle ölüleri diriltmesi bağlamında kullanılmıştır.*

G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden 'İsā gibi / Nāz ü işveyle hitāb-ı müsteḫābuñdur
senüñ

bir pāre [K]:

Bir parça; azıcık, biraz.

G.124/2 Dehenüñ ḥastelere 'ayn-ı şifā-ḥānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker
vaşlacığı

bir yan [K]:

Bir yan, bir taraf; diğer yandan.

G.82/2 Dil tenürında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ğam daḫi bir
yanumdan

bir yaña [K]:

Bir tarafa, başka yöne.

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-ķışsa vācib oldı baña bir yaña sefer

Bir yandan, bir taraftan.

G.78/3 Bir yaña sen helāk idesin bir yaña zamān / Bilmem ki n'eyledüm saña n'itdüm zamāna ben

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zārī kıılır ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña olsun dirin

bir yaña ol- [D]:

Uzaklaşmak, bir tarafa çekilmek. || İki vaziyetten birini seçmek.

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zārī kıılır ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña olsun dirin

bir zamān [K]:

Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle.

G.120/4 Gönlümü yıķduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān / Yıķdı bir şeh Ka'beyi tekrār bünyād eyledi

bir zerrece [K]:

Azıcık, zerre kadar.

G.129/4 Ruḥ-ı zı̄bāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yoķdur anuñ gögsinde imānı

biraz:

Bir parça, azıcık.

G.3/3 Şem' gibi başuma 'ışkuñ ne odlar yaķduğın / Bir gice tenhā bulup yansam **biraz** hālī saña

G.116/3 Lebūñ öpdüğini gördi sāğar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze kıan geldi

G.125/5 'Işķ rāzını iñen açma ki a'dā işidür / Söyleme Āhī biraz meclise nādān geldi

biri:

Belgisiz zamir; bir tanesi; bilinen, fakat adı söylenmeyen bir kimse.

G.40/3 Gezerken nāz ile gördüm efendiyle efendisin / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehā olmuş

G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi 'ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol haṭ-ı tezvīr senūñ

Belgisiz zamir; ay.

G.40/4 'Aceb mi ol güneş-ṭal' at kamerle iktirān olsa / Perīdür kendü cinsinden biriyle āşinā olmuş

biri biñ eyle- [D]:

Çoğaltmak, arttırmak.

G.132/3 Rūzede bir būse luṭf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni'ām bayram irtesi

birkaç:

Çok olmayan, az sayıda, az.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i 'ışkuñdan ṭurup ḳanda yıkıldum bilmedüm

G.99/1 Baş ḳoşdı nergis ü gül cem' oldı bir araya / Bir iki oñmaduḳlar birkaç yeñi yaḳaya

birkaç dürlü[K]:

Birkaç çeşit.

G.63/4 Ḳıl ḳalemlemlerle yazarlar şafḫa-i defterlere /Kākül-i dil-berde birkaç dürlü bendüm var benüm

biryān ol- [K]:

Kebap olmak, kavrulmak, yanmak.

G.88/2 Hecrūñ odından nice bir cān u dil biryān ola / Bi'llāh inşāf eyle ey dil-ber üşen Allāh'dan

bġ-sitāre:

Talihsiz, bahtsız.

G.111/7 Bulınur mı 'aceb aransa Āhġ / Senüñ gibi cihānda bġ-sitāre

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ḥaşal / Āhi'yā gel bġ-sitāre bu hevādan vāz gel

bister-i sincābġ:

(Sincabi: Kahverengi ile kurşuni arasında bir renk) Sincap rengine yatak.

G.32/6 Baña Āhġ yaraşur altun beñeklü cāme-ḥvāb / Külḥan içre bister-i sincābġ ḥākister yiter

bġşe-i 'ışķ:

Aşk ormanı.

G.36/2 Şehbāzıyuz bu bġşe-i 'ışķuñ ki her zamān / Şāhin baķışlı bir balabandur şikārumuz

bit-:

(Tohum için) Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek. || Ortaya çıkmak, hâsıl olmak.

G.26/2 Kiştzār-ı sġneme ekdüñ maḥabbet toḥmını / Hāy 'ömrüm ḥāşılı bi'llāh bundan ne biter

bitür-:

Sona erdirmek, tamamlamak.

G.36/1 Dāğ oldu lāle gibi dil-i bî-ķarārumuz / Himmetle gör neler bitürür hāksārumuz

Tohumun filizlenip topraktan çıkmasına sebep olmak, yeşertmek.

G.47/1 Kābrüme dökülen gözi yaşı nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

bî-vefā:

Vefasız, sözünde durmayan, döneκ, sadakatsiz.

T.1/4 Ey çarḥ sen de yār gibi olma **bî-vefā** / Zîrā bu deñlü 'āleme bir **bî-vefā** yiter

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āhî ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefāya görmedin

G.127/4 Bî-vefādur bu felek 'ışık u maḥabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne ḥod bende maḥabbet bākî

biz:

Biz, birinci çoğul şahıs zamiri; âşık ve sevgili.

G.28/1 Olmadıysa bize vişāl-i nigār / N'ola çeşmümdedür ḥayāl-i nigār

Biz, birinci çoğul şahıs zamiri; âşık.

G.28/4 'Āşığına kemāli cevri itmek / Bize eksilmesün kemāl-i nigār

G.35/2 Ey 'azizüm nice bir 'āleme dellāl olalum / Yūsuf-ı Mısr bizüm bilmeyiceκ kıymetümüz

G.35/4 Der-i mey-ḥāne durur devlet-i sermed bize lîk / Tāli'i gör ki bugün işlemedi devletümüz

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir ḥürmetümüz

G.35/7 Devri la'lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarāb ile ḥarām oldu bizüm şöḥbetümüz

G.37/1 Ol elif-kāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-қaddür ol elif-қad aña biz lā dimezüz

G.37/2 Tübî-i cennet ise қоçмаға el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-ārā dimezüz

G.37/3 Rūm'a sulţān u vezîr olur ise dađı eger / Baş egüp biz çelebî kimseye paşa dimezüz

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Қalmadı tende bu ğam ile yarı cānumuz

G.39/5 Āhî vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacık / Bize bîğāne gibi āşinācık

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

G.80/5 Āşinālîk itmedin bîğānelik eyler bize / Gör ne luţf eyler iraqdan āşināya görmedin

G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baқduқ ol serv-i mehlikāya

G.106/2 Biz kemîne қulları hıdmetde taқşîr itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şığarsa adına

G.112/3 Cānānenüñ şarāb-ı leb-i la'li var iken / Sāķî piyāleyi bize şunmaқ günāh ola

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydaқ-ı hālūñ / Ki şatranc-ı maħabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

G.122/1 Ne naқş ider bizüm ile nigāri gördüñ mi / Ne fitneler қoparur rüzgāri gördüñ mi

G.135/2 Boynına tolar irişenüñ hūblar қolın / Bir merħabāya bizüm ile degmez elleri

Biz, birinci çoğul şahıs zamiri; rintlər.

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdı saña keyfiyyetümüz

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümze қan geldi

Biz, birinci çoğul şahıs zamiri; şair Āhi.

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin ğazeli / Diyicek ŧi'r dirtüz biz begüm inŧā dimezüz

G.37/5 İçerüz Āhi mey-i nābı çü her hūb ile biz / Biz kul oğullarına vaqt olur aĝa dimezüz

G.70/4 Zülfi dil-ber gibi vardı Ķaraman mülki yile / Varalum Rümili'ni biz de hiŧār eyleyelüm

Biz, birinci çoĝul ŧahıs zamiri; sevgili ve çevresi.

G.50/3 İncinüp ol ĝonca-leb dil bülbülinüñ āhına / Didi luft eyle yüri bi'llāh bizden öterek

Biz, birinci çoĝul ŧahıs zamiri; âŧik ve bulunduĝu mahal.

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi tāvüs-ŧıfat / N'ola gelseñ bize de nāz ile cevlan iderek

Biz, birinci çoĝul ŧahıs zamiri; ŧair Āhi ve âŧıklar.

G.70/7 Ol gül-i tāze kulaĝ urmaya bülbüllerine / Āh u eĝānları biz Āhi hezār eyleyelüm

Biz, birinci çoĝul ŧahıs zamiri; köpekler.

G.98/1 N'ola küyuñda itüñ luft ile bir kerrelige / Dise yapuŧup etegüme bizüm gölgelige

Biz, birinci çoĝul ŧahıs zamiri; ihtiyarlıkta olanlar.

G.125/4 Pirlıkde delükanlıluĝum añdurdı ŧarāb / ŧimdi bu devr-i zamānlar bize oĝlan geldi

bizār:

Bıkmuŧ, usanmuŧ, bezmiŧ.

G.34/2 Bezdüm usandum ol ŧanemden dir / Gör neler dir ŧu Tañrı'dan bizār

bostān:

Sebze bahçesi, bağ.

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacık / Bize bigāne gibi āşinācık

bostān-ı Cennet:

Cennet bahçesi.

G.44/6 Kāmet ü ruhsār u hattūñ gibi ey hūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetūñ serv ü gül ü reyhānı yok

boy:

İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki yükseklik, kamet, endam.

G.66/4 N'ola bāğ-ı 'ışkda hurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revānum var benüm

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u hasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taqup reseni

boya-:

Boyaya batırarak veya boya sürerek renk vermek. || Kaplamak, dönmüşmek.

G.119/5 Göñlegin Āhî göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

boynuña zencir taq- [D]:

Boyunduruk altına girmek, birine kul köle olmak, emri altına girmek.

G.31/4 Zencir-i 'ışkı boynuña kim taqdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelüñ zülfî mārıdur

boyun:

Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı. || Elbisenin yakası.

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su'āl itdüm didi / Ehl-i 'ışkuñ ol şehüñ boynına düşmiş

kanıyam

Vücutun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ğasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taqup
reseni

G.121/4 Yaralu qollarımı dāĝ-ı ğamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma tūmār
gibi

G.135/2 Boynına tolar irişenüñ hūblar qolın / Bir merĥabāya bizüm ile degmez elleri

boz-:

Düzgün bir şeyi düzensiz duruma sokmak, düzgünlüğünü gidermek.

G.85/4 Her gedānuñ qaddine geydürme 'ışquñ cāmesin / Kim bu zıḅā ḥil'atüñ bozduñ
hemān endāzesin

bölük bölük [K]:

Parçalara ayrılmış bir biçimde.

G.122/4 Bu pāre pāre ciger qanı ile sīnemde / Bölük bölük açılan lālezārı gördüñ mi

börk:

*Kadife, çuha, keçe ve özellikle hayvan postundan yapılmış kürksüz başlık. || Âşıĝın
başındaki aşk ateşi kızıl bir başlık olarak tasvir edilmiştir.*

G.68/1 Āteş-i 'ışquñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl börk ile bir perr-i siyāhum
var benüm

böyle:

Aynıyla, bu tarzda.

G.4/3 Her ĥarāmı ğamze āhū-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür **böyle**
şahrādan yaña

G.49/2 Bir başum bir kılıcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihân böyle olur bir benüm ü bir senüñ

G.60/3 ‘Ālemi odlara mı yaqarsın / Ne için böyle meh-cebîn olduñ

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āhî ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefāya görmedin

G.95/4 Hele sen cevri ü cefā itmede eksük komaduñ / Bu dañi böyle ola ey yüzi gülzār hele

G.111/3 Gülünç itdi beni düşmanlaruma / Be zālīm böyle m’ider yār yāra

G.128/4 Sizüñ il ādeminüñ böyle m’olur resm şehā / Görüben yüz çevirür ‘āşık-ı bî-çāreleri

bu:

Bu, işaret sıfatı.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihân zindāni bendinden hālāş / Aña kim **bu** şeb-rev-i İblis ü nefis oldı ‘ases

K.1/10 Ravza-i ‘ışkuñda cān murğını ta’līm itmege / **Bu** toköz çarhı aña kılduñ müşebbek bir kafes

K.1/11 Kō senā vü medñi gel Āhî du‘ā-yı Hāzret it / Kim **bu** varlıqdan kamu ol bir du‘ādur saña bes

M.1/3 Kıldum **bu** gönül tahtına ol hūsn iyesin şāh / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

M.1/4 Tuş olalıdan çeşmüme ol hūb-ı dil-ārām / Bir lahza dañi eylemez ansız **bu** dil ārām

T.1/1 Dil kişverine zülf-i siyāhuñ belā yiter / Yıkmağa **bu** vilāyeti ol ejdehā yiter

T.1/2 Geh yaş gelür gözümden ü geh yaş yirine kan / Derd-i derūni bilmege **bu** mā-cerā yiter

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tāt / Oldum şehā **bu** vechile halk ortasında aç

G.2/2 ‘Aql u şabrum kārbanın urdı bir kāfir benüm / Hey müselmānlar **bu** yolda çok ziyān oldı baña

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile ağıyarı gördüm nāgehān / Vay **bu** kāfir hoş belā-yı nāgehān oldı baña

- G.3/1 Kim geyürdi gül gibi **bu** cāme-i alı saña / Kimler öğretti **bu** āli hey Hasan Bālî saña
- G.4/1 Hā çeker yaşum beni durmaz **bu** deryādan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber
K̄alata'dan yaña
- G.5/2 Lāle gibi çünkü ben şahrā-nişinler şāhıyam / Kırmızı eyvān yiter **bu** kanlu pîrāhen
baña
- G.6/4 'Işkı terk eyle baña 'aqluñ ile ol yüri dir / Gör ne ağular ider **bu** dil-i güm-rāh baña
- G.7/3 Maṭla'-ı şubḥ-ı şafādur saña ol sürḥ kabā / Z̄ulmet-i şām-ı belādur **bu** kara şāl baña
- G.8/3 Ol **bu** ḥüsn ile cihāna şıgmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekān oldu dil-i vîrān
aña
- G.10/2 Raḥm eyleyüben dār-ı şifāsında habîbüm / Nāfi' diyüp içürdi **bu** sevdāyiye şerbet
- G.11/4 Gönlüm eydür baña düş var anuñ ḥançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-
pesend
- G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki ḥaṭṭı alnumda / Başumda ey kemān-ebur yazılmış
kara yazıdur
- G.13/4 Aḳıtduñ kara yirlere şu gibi kanlu yaşumı / Saña bu gözyaşı neyler daḥi ey serv dil-
cūdur
- G.13/5 Yazardum ḥaṭunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āḥî'den / Velî bu kan olacağñ içi iñen
kara şudur
- G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñekli cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlu kanlu
dāğlar
- G.14/4 Ben bu ğurbet-ḥāne-i fürkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumu
bağlar
- G.18/3 Ḥastelikten şöyle tenhāyam bu ğurbet-ḥānede / Penbe ile ağzuma şu damzırur
tebhāleler
- G.20/2 Derd ile yaçsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Karşuma çoçsun seni altun beñekli
cāmeler
- G.25/5 Gülzār-ı küyuñ içre bu sihri ider Āḥî / Bülbül şaḳınsun uğramasun kim kebāb olur
- G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ḥāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il
olur

- G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu taq-ı yār / Bařdan ayağa mülk-i melāhat hışārıdır
- G.36/2 Şehbāzıyuz bu bışe-i ‘ıřkuñ ki her zamān / Şāhin bakışlı bir balabandur řikārumuz
- G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalmadı tende bu ğam ile yarı cānumuz
- G.42/3 Ğubār-ı hāk-i pāyuñuñ nesim-i şubh-dem her dem / Qoyup bu merdüm-i çeşme didi hoş-yādigār ancak
- G.42/4 Raķıb-i bed-liķā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i küyuñla yār ancak
- G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacık / Bize bıĝāne gibi āřınacıķ
- G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhi derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduķça bir āh itmege dermāni yok
- G.48/1 Şüfı ne şorayım saña ol řāhi severseñ / Mescidde bu ğāvgā nedür Allāh’ı severseñ
- G.49/2 Bir başum bir kılcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü bir senüñ
- G.57/5 Āhi’yā ehli degülseñ bu fenā dūnyānuñ / Geçelüm varlıĝın elden řaçalum n’olsa gerek
- G.61/7 Āhi’yā şöhre-i āfāk olursun āhır / Sen bu üslüb-ı Ğasen şıve-i Selmān iderek
- G.62/5 Ğāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm aĝ alnum açuķ Āhi’den ne derdüm var benüm
- G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maĝbüb sever / Çifte öksüzler taķınmıř bir levendüm var benüm
- G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāĝ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben küh-ı belā kaplanıyam
- G.76/1 Bu dil-i evrāķda hattıñ āh-ı řāhumdur benüm / Servi-i sebz-i ķabā-püş ol efendümdür benüm
- G.76/4 Zāhidā ĝılmān gerekmez cennet-i me’vā saña / Bu fenā dūnyāda yārum girü yārumdur benüm
- G.78/2 Baña seni gerek n’iderüm pes cihānı kim / Bir daĝi gelsem iki olur bu cihāna ben
- G.81/1 Sıñede her şu’leler bu āh-ı āteřnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden
- G.85/4 Her gedānuñ ķaddine geydürme ‘ıřkuñ cāmesin / Kim bu zıbā hil’atüñ bozduñ

hemān endāzesin

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca gāvğālar bir iki üstüñvān için

G.86/5 Geçürdüm ‘ömr devrānın hevā-yı zülf-i yār ile / Naşīb olmadı çok yeldüm bu ‘ömr-i cāvidān için

G.88/5 Fūrkatünde hālin ey dil-ber bu Āhī hastenüñ / Taqatüm yok kim diyem bārī işit efvāhdan

G.90/6 Bu Āhī derd ile Ferhād’uñ oldı / Ki sen ol Hüsrev-i şırın-zebānsın

G.92/5 Āhī fūrkatde fiğāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

G.97/1 Bir elif çekdi yine şıneme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idüñ / Kanda aḥşamlayasın ey meh-i tābān bu gice

G.97/3 Seni dün gice raķīb ile görüp şöḥbetde / Düşdi yalñ kılıca şem‘-i şebistān bu gice

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tolmış idi na‘re-i mestān bu gice

G.97/5 Rindler şöḥbetine tālib olan ‘ārife diñ / Āhī’nüñ hücre sine cem‘ ola yārān bu gice

G.101/5 Ben bir baş açuķ Rūm ili abdālıyam Āhī / Yokdur dönüşüm cān virürin bu sözüm üzre

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne kaşuñ adına / Kimden öğrendi bu siḥri āferin üstādına

G.107/2 Aķ bulutdur şanma karşı mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

G.108/1 Kān’ol ruḥsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

G.122/2 Bu kanlu kanlu yaşumdan revān olup göz göz / Bu çeşme çeşme aķan cūybārı gördüñ mi

G.122/4 Bu pāre pāre ciger kanı ile şınemde / Bölük bölük açılan lālezārı gördüñ mi

G.125/4 Pırlıkde delūkanlıluğum añdurdı şarāb / Şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan geldi

G.127/1 Derd ü hasret bu degül kim ola fūrkat bākī / Derd odur kim ben ölem kıala bu hasret bākī

G.127/4 Bī-vefādur bu felek 'ışk u maḥabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne ḥod bende maḥabbet bākī

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atdukca bu cāna tır-i müjgānı / Ḥasedden düşmenüñ cānā kıurur cismindeki cānı

G.131/4 Ḥān-ı ḥüsnüñden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarḥ-ı bī-karār egler beni

G.134/1 Şıve vü nāza gāyet olmaz mı / Bu 'itāba nihāyet olmaz mı

G.135/4 Ḥoş zevk ider cihānda girībān ile kemer / Öper kıoçar toymıca bu ra'nā güzelleri

G.135/5 Mihr-i ma'ānı ile yine rüşen eyledi / Etrāf-ı kâ'inātı bu Āḥı gazelleri

G.136/1 Ey şubḥ-ı ruḥuñ maṭla'-ı envār-ı İlāḥı / Sen mihr-i bu maṭla' nice rüşen ide māhı

G.136/4 'Aks-i ḥad ü zülfüñ durur ey cān-ı cihānuñ / Bu çeşm-i cihān-binde sepıdı vü siyāḥı

G.136/6 Müşkıñ saçını tarf-ı 'izārında gören dir / Kim tutdı güneş üstine bu çetr-i siyāḥı

G.136/7 Bu düzd-i dil ol kısr-ı cemāle kıkamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āḥı

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı ḥalk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözüñ bu ibtilādan vāz gel

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ḥaşal / Āḥi'yā gel bī-sitāre bu hevādan vāz gel

Bu, işaret zamiri; izzet ve hürmet.

G.10/7 Ger ḥvār u ḥakır itse be Āḥı seni ol yār / İncinme kı 'uşşāka budur 'izzet ü ḥürmet

Bu, işaret zamiri; kand (şeker).

G.11/3 Lebi vaşfın işidenler ısırıp barmağımı / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

Bu, işaret zamiri; sevgilinin saçının kokusu.

G.13/1 Nigārā ḥāşılum zülf-i semen-būyuñda bir būdur / Ki ‘ömr-i dırāzumda benüm varum da bir budur

Bu, işaret zamiri; sevgilinin kalpteki sevgisi.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp sağladuğum ey meh bu kim / Mü’minüñ albinde cāndan sevgili imānidur

Bu, işaret zamiri; sevgi tohumu.

G.26/2 Kıştzār-ı şıneme ekdüñ mağabbet toğmını / Hāy ‘ömrüm ḥāşılı bi’llāh bundan ne biter

Bu, işaret zamiri; ölmedikçe arzulanan her şeyin gerçekleşeceğine dair söz.

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ḥāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim ā’il olur

Bu, işaret zamiri; delil olarak verilen iki büküm olmuş bel.

G.39/3 Bār-ı cefāñı çekdüğüme aşlarıñ mişāl / Bu ‘ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

Bu, işaret zamiri; sevgilinin güzelliğe dair her şeyi kendinde toplaması.

G.45/4 Ḥaylı cem’ itdi meblağ-ı ḥüsni / Bu ‘acebdür veli sađāveti yok

Bu, işaret zamiri; sevgiliye kavuşma, vasl.

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N’idelüm tağdır işi bu rāya sığmazmış dilek

Bu, işaret zamiri; sevgilinin eziyeti.

G.95/4 Hele sen cevır ü cefā itmede eksük omadüñ / Bu daği böyle ola ey yüzi gülzār hele

Bu, işaret zamiri; atasözü.

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luřfuñ nazarin / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler seveni

Bu, işaret zamiri; âşıklar.

G.135/3 ‘Uşşâk hastelendi belürdi ise ĥařuñ / Beñzer yakın geldi bularuñ ecelleri

bü:

Koku.

G.13/1 Nigārā ĥāşılum zülf-i semen-büyuñda bir būdur / Ki ‘ömr-i dırāzumda benüm varum da bir budur

buda-:

Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç, asma vb.nin dallarını kesmek, kısaltmak.

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacık / Bize bığāne gibi āşinācık

bu deñlü [K]:

Bu derece, bu ölçüde.

T.1/4 Ey çarĥ sen de yār gibi olma bı-vefā / Zırā **bu deñlü** ‘āleme bir bı-vefā yiter

bugün:

İçinde bulunan gün, vakit.

G.33/5 Āĥi’yā yāruñ ‘arūsı ĥüsni şevķine bugün / Al vālāyı gelincikveş tonandı lāleler

G.35/4 Der-i mey-ĥāne durur devlet-i sermed bize lık / Tālī’i gör ki bugün işlemedi devletümüz

G.57/1 Sākı tıoldur adehi i ielüm n'olsa gerek / ıoma yarını bugün ho geelüm n'olsa gerek

G.74/3 āmet ü ebrūñ öñüme düdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice tođrudum egildüm bilmedüm

G.89/1 Bāđuñ egeri göl gibi serv-i bülendisın / Meh-rūlaruñ efendi bugün eh-levendisın

G.90/5 Bugün hūbān-ı 'ālem ākerūñdür / Gönül tahtında āh-ı kāmranısın

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ađyār-ı merdüdi yine / Beñzer ol eytānı sürdüñ ey melek dergāhdan

G.105/4 Āhi'yā n'olsa gerek 'ara-i nazm ire bugün / oalum tab'-ı semendın yine öğdüller ile

G.120/3 āh-ı ğam maħbūsiyam ol eh halā idüp beni / Bir levendi an bugün zındāndan āzād eyledi

G.120/4 Gönlümi yıduñ bugün yapsāñ n'ola kim bir zamān / Yıdı bir eh Ka'beyi tekrār bünyād eyledi

G.120/5 Adına dümezdi geri addümüz dāl eylemek / Ol elif-āmet bugün Āhi 'aceb ad eyledi

G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āhi yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol oħbetūñ āvārecigi

G.127/5 oħbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āhi senüñle yine oħbet bāı

buhūr:

Özellikle dinî törenlerde kokusu iin yakılan ve tüterek yanınca etrāfa güzel bir koku yayan öd ağacı, amber, günlük gibi maddeler, tütsü.

G.70/3 Yaalum lāle gibi tāđlar eteginde buhūr / Bir beñi fülful ile 'ay-ı bahār eyleyelüm

bul-:

(Arayarak veya rastgele) Bir ey, bir kimse veya bir durumla karılamak, bulmak.

G.3/3 em' gibi bauma 'ıkuñ ne odlar yaduğın / Bir gice tenhā **bulup** yansam biraz ħāli

saña

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisünde sāgaruñ bulsam içerdüm kanını

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü gam-ı yār gibi / Ne ferāgat yiri var gūşe-i hāmmār gibi

Sağlamak, tedarik etmek, temin etmek.

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum ‘ömr-i dırāzumdan benüm

Erişmek, ulaşmak, varmak. || -e ermek, elde etmek, kazanmak.

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Külāhum perri ta‘n ider hilāle

bulun-:

(Aranılarak veya tesādüfen) Elde edilmek, ele geçirilmek. || Var olmak, mevcut olmak.

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āhi / Senüñ gibi cihānda bî-sitāre

bulunmaz:

Ele geçirilmesi zor veya imkânsız. || Eşsiz, emsalsiz, seçkin.

G.26/3 Bir kıadeh meyle göz açdurmaz yaķar bezm ehlini / Sāķı-i gül-çihrenüñ bulunmaz ayāğın çeker

buluş-:

Belli bir yerde bir araya gelmek, birbirini bulmak.

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

bulut:

Gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı kütlesi.

G.14/1 Bağına taşlar basup ben haste için taşlar / Kıbrüm üzre saçların çözmüş bulutlar ağlar

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nâleler / Kıbrüm üzre haşra dek yansun göyünsün lâleler

G.101/2 Tâ haşre degin sebz-i maḥabbet vire ḥāküm / Saçın çözüp ağlarsa bulutlar tozum üzre

G.107/2 Ak bulutdur şanma karşı mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

bunca:

Bu kadar, bu denli.

G.86/1 Seg-i küyuñ ne ceng eyler bu cism-i nâ-tüvân için / Ne lâzım bunca ğavġalar bir iki üstüñvân için

G.95/3 Bunca yoluñda fedâ itmiş iken cân u dili / Bir selâmuña dağı degmedük ey yâr hele

bunca demlerdür [K]:

Bunca zamandır, uzun zamandan beri.

G.84/3 Bunca demlerdür anı ḥün-ı cigerle beslerüm / Kıanlar ağlarsa benümçün çeşm-i giryân ağlasun

burc-i sipihr-i ḥüsn:

Güzellik göğünün burcu. || Sevgilinin güzelliğinin eşsizliğini vurgulamak için makamı gökyüzü kendisi de gökyüzündeki yıldız olarak tasvir edilmiştir.

G.29/1 Luṭf ile burc-i sipihr-i ḥüsne şol kim mâhdur / Şöhre-i şehre-i melâḥat şimdi 'Abdu'llâh'dur

būriyā:

Hasır.

T.1/5 Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun / Örti döşek Necāti'ye bir **būriyā** yiter

G.32/4 Saña gül-gün bāliş ü zer-beft pister 'āşıkā / Seng-i hūn-ālūd bālın būriyā bister yiter

G.93/1 Bir haşırüm yoğ iken külbe-i aḫzānumda / Būriyā naqşı görünür ten-i 'uryānumda

būs u kenār [K]:

Öpme ve kucaklama.

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhī'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u kenār ancak

būse:

Öpme, öpüş, öpücük.

G.100/5 Hūblar bayramlık in'ām idüp 'āşıklara / Her güzelden Āhī'nüñ bir buse düşdi payına

G.132/3 Rūzede bir buse luḫ eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni'ām bayram irtesi

būstān-ı leṭāfet:

Güzellik bahçesi.

G.60/2 Būstān-ı leṭāfet içinde / Gül-i nesrīn ü yāsemīn olduñ

būy-ı 'abīr-efşān:

Abīr saçan (misk gibi kokan) koku.

G.22/1 Ruḫlaruñ cān bāğīnuñ berg-i gül-i ḫandānidur / Saçlaruñ dil bezminüñ būy-ı 'abīr-efşānidur

büy-i bahār:

Bahar mevsiminin kokusu.

G.25/2 Büy-i bahār şöyle pür itdi cihānı kim / Yire inince kıatre-i şeb-nem gül-āb olur

buyur-:

(Saygılı ifâdede) Gelmek, gitmek, girmek.

G.129/3 Kıadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur hānum ki şoĥbetdür Süleymānı

bük-:

Eĝmek; kıvırmak, burmak.

G.41/5 Dest-i cevrüñle büküp Āhı kıadin zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña Laţif

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüĝümü yazdum idi / Nāmenüñ kıadını bükdi şanemā bār-ı ĝamuñ

bükül-:

Eĝilmek, eĝrilmek

G.10/6 Kıaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def^c / Ağyār ile ol māh kıaçan eylese şoĥbet

bülbül:

Çok güzel öten, sesinin güzelliĝiyle meşhur küçük kuş. || Āşık.

M.1/1 Sevdüm yine bir ruĥları gül ĝonca-dehānı / **Bülbüllerini** inledici şüĥ-ı cihānı

G.23/5 Dāĝlardur ĝüyyiā ben bülbülüñ cānında āh / Āhı'yā ol ĝoncanuñ la'lindeki tebhāleler

G.50/3 İncinüp ol ĝonca-leb dil bülbülinüñ āhına / Didi luţ eyle yüri bi'llāh bizden öterek

G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la‘l-i nābuñdur senüñ / Lāl iden bülbülleri hüsni-
hiṭābuñdur senüñ

G.70/7 Ol gül-i tāze kulağ urmaya bülbüllerine / Āh u efgānları biz Āhi hezār eyleyelüm

G.85/2 Bülbül-i şūridenüñ gūş eylemezsin nālesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülñ
āvāzesin

G.90/3 Koyup bülbüllerñ zāğ ile olma / Revā mıdur çü bir hoş gülsitānsın

G.105/1 Nev-bahār oldı gelññ ‘ayş idelüm güller ile / Şalalum ‘āleme āvāzeyi bülbüller ile

Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.

M.1/2 İtdi dil ü cān murğını **bülbül** gibi giryān / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāni

G.17/5 Āhi‘yi gūşe-be-gūşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şöhet-be-şöhet bir gül-i
hercāyidür

G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu sihri ider Āhi / Bülbül şakınsun uğramasın kim kebāb olur

G.27/5 Yüri var çok sözü ko nice ötersin bülbül / Şi‘r-i Āhi‘ye nazıre dimecük müşkil olur

G.39/2 Hār-ı cefālar ile neler çekdüğüm benüm / Söyler cemende bülbül olup kışsa-
hūvānumuz

G.62/2 Dutmasın mı āh u zārum ‘ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm
var benüm

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülññ bir tāzesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i
güllden tāzesin

G.95/5 Āhi‘yā rahm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Qalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.106/4 Baqmadı benden yaña vü kılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülñ kılmaz nazar
feryādına

bülbül-i bi-çāre:

Çaresiz, zavallı bülbül. || Āşık.

G.128/3 Uyku bağı götürür gibi şaçun ‘uğdeleri / Uykusuz kodı kamu bülbül-i bi-çāreleri

bülbül-i güyâ:

Söyleyen bülbül, konuşan bülbül.

G.53/4 Bülbül-i güyâ gibi bir dem ser-âgâz eylese / Nağme-i Dāvūd'a ta'n eyler maqālî
Aḥmed'üñ

bülbül-i nālân:

İnleyen bülbül. || Âşık.

G.44/3 Hâr-ı cevruñden yüzüne karşı inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-
i nālânı yoq

bülbül-i şeydâ:

Çılgın bülbül. || Âşık.

G.23/1 Bülbül-i şeydâ n'ola itse figân u nâleler / Dişlemişdür goncanuñ gülşende la'lin
jâleler

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Âhî gibi bir bülbül-i şeydâsı Memi'nüñ

bülbül-i şürîde:

Perişan bülbül. || Âşık.

G.85/2 Bülbül-i şürîdenüñ güş eylemezsin nâlesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülüñ
āvâzesin

bünyâd eyle- [K]:

Bina etmek, inşa etmek, kurmak.

G.120/1 Dâğlar çün nâlemi güş itdi feryâd eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhâd bünyâd
eyledi

G.120/4 Göñlümi yıqduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamân / Yıqdı bir şeh Ka'beyi tekrâr
bünyâd eyledi

G.126/1 Sınem içre 'ışk bir gam-hâne bünyâd eyledi / Seng-i miñnetle der ü dıvârın âbâd

eyledi

büt-i kāfir:

Acımasız, zalim put. || Acıması olmayan sevgili.

G.8/1 Ol **büt-i kāfir** kim oldum zār ü ser-gerdān aña / Naqş-i deyrem güyiyā kim olmışam
ḥayrān aña

büt-i sengin-dil:

Taş gibi katı yürekli, zalim put. || Zalim sevgili.

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ 'ışkında cān virdi diyü / Qabrümüñ üstindeki mermerde
'ömrüm yazasın

büt-ḥāne:

Putperestlerin ibadethanesi.

K.1/2 Zıkr-i ḥamdüñdür ki her milletden oldı āşikār / Ka'be'den āvāz-ı hū **büthāne**den
bāng-i ceres

bütün:

Eksiksiz, tam, yekpare.

G.30/3 Pır-i muğānla 'ahdi bütün eyleyenlere / Şır-ise kāsésin felegüñ irmez inkisār

büyü-:

Daha büyük duruma gelmek, irileşmek, genişlemek.

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münır kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana
ben

C

cahım:

Cehennem.

G.73/4 Zāhidā kırkır şanup añma cahımı sen baña / La yaḥāfu ‘āşıkun siddikun ‘an nāri’l-cahım

cām:

Cam veya topraktan yapılmış bardak, içki kadehi. || Şarap.

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhı gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tādār

G.91/5 Begligüñ var Āhi’yā hiç kimseyi görmez gözüñ / ‘Işık cāmıdur seni ḥod-bın ü hem mağrūr iden

G.99/5 Dil rüşen olmaz Āhi cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca ḥāne muḥtāc olur ziyāya

G.132/1 Zāhidā içsem ‘aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

G.132/4 Şanuram bir deste güldür tāze şāḥ üzre turur / Sāḳıñüñ destinde şol bir cām bayram irtesi

cām-ı ‘ışık:

Aşk kadehi. || Aşk sarhoşluğu sunan kadeh.

G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la’lünle ciger pür-ḥün olur / Cām-ı ‘ışıkñla gönül mest ü ḥarābuñdur senüñ

cām-ı leb:

Dudağının kadehi. || Sevgilinin şarap renkli (kırmızı) dudağı.

G.9/3 Bezm-i ğamda şanemā cām-ı lebüñ ḥasretine / Cigerüm āteş-i hicrānuñ ile oldı kebāb

cām-ı meclis:

Meclisin kadehi.

G.107/4 Cām-ı meclis la‘l-i mey-gūnuñla öpüşdügiçün / Meskenet idüp şurāhî baş kor
ayağına

cām-ı mey:

İçki kadehi.

G.2/4 **Cām-ı meyden** añladum ‘aks-i lebüñ esrārını / ‘Ālem-i ervāhdan bir sır ‘ayān oldı
baña

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuqluğum açılsun sākīyā / Göñlümün āyinesinde yine gerdüm
var benüm

G.99/5 Dil rüşen olmaz Āhî cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca hāne muhtāc olur
ziyāya

cām-ı mey-i ergāvān:

Erguvan renkli şarap kadehi, erguvan şarabının kadehi.

G.15/4 Bezm-i çemende la‘l-i lebüñ şevkine şehā / Lāle elinde cām-ı mey-i ergāvān tutar

G.39/4 Tūl-i emel virür dile sevdā-i zūlf-i dost / Sākî getir e cām-ı mey-i ergāvānumuz

cām-ı şahbā:

Şarap kadehi.

G.126/3 Mest-i bî-hoş oldı şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bî-ğodluğımı bir
perî-zād eyledi

cām-ı şarāb:

Şarap kadehi.

G.9/1 Sākīyā faşl-ı bahār oldı getir **cām-ı şarāb** / Muṭribā sāza el ur sen de kanı çeng ü
rebāb

cāme:

Elbise.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñekli cāmeler / Nice bir yaqsun beni bu qanlı qanlı dāğlar

G.20/2 Derd ile yaqsun beni bu qanlı qanlı dāğlar / Qarşuma çoçsun seni altun beñekli cāmeler

G.85/4 Her gedānuñ qaddine geydürme 'ışkuñ cāmesin / Kim bu zıbā hil'atüñ bozduñ hemān endāzesin

cāme-i al:

Kırmızı renkli elbise.

G.3/1 Kim geyürdi gül gibi bu **cāme-i alı** saña / Kimler öğretti bu āli hey Hasan Bālî saña

cāme-i sebz:

Yeşil elbise. || Ağacın yeşil yaprakları bağlamında kullanılmıştır.

G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

cāme-i sürh:

Kırmızı elbise.

G.76/3 Çarh elinden qanlar aqladan şafaq gibi baña / Cāme-i sürh ile ol gün yüzlü māhumdur benüm

cāme-i zer-beft:

Sırmalı elbise.

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi tāvūs-şıfat / N'ola gelseñ bize de nāz ile cevlān iderek

cāme-i zīver:

Süslü elbise.

G.32/1 Kāse-i zehr-i felāket başuma efser yiter / Egnüme zillet libāsı cāme-i zīver yiter

cāme-ḥvāb:

Yatak, gecelik.

G.32/6 Baña Āhī yaraşur altun beñekli cāme-ḥvāb / Külḥan içre bister-i sincābı ḥākister yiter

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup mağrūr-ı ḥüsn olma / Nazar kıll ḥāl-i 'uşşāka ki 'ālem bī-ķarār ancak

cān:

İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümlle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh.

M.1/1 Yolına revān eyleyeyin cism ile **cānı** / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ġamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saķlar oldu cānını

İnsanın duygularını taşıyan iç âlemi, gönül, iç, yürek.

T.1/1 **Cān** gülşeninde sidre-ķadüñ müntehā yiter / Dil kişverine zülf-i siyāhuñ belā yiter

T.1/4 Şol deñlü eyledüñ şanemā **cānuma** cefā / Mu'tād oldu dil dilemez kim süre şafā

G.10/5 **Cānına** cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan ne gelürse görürem cānuma minnet

G.22/1 Ruḥlaruñ cān bāğınuñ berg-i gül-i ḥandānidur / Şaçlaruñ dil bezminüñ büy-ı 'abır-efşānidur

G.22/3 Göñlümüñ taḥtında şimdi ey kemān-ebrü senüñ / Hüküm iden cān yirine tır-i ġamuñ peykānidur

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sīne-i şad-pāreden göz dikdiler kim alalar

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbulūñ cānında āh / Āhī'yā ol goncanuñ la'lindeki tebhāleler

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhī / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kādır olur

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüsñüñüñ pāyānı yoğ / Cānuma cevr ü cefāsınuñ dañi oranı yoğ

G.49/4 Birisi cāna tanığdur birisi 'ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol hağ-ı tezvır senüñ

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

G.82/3 Beslesem hūn-ı cigerle n'ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelir cānumdan

G.98/3 Cāna cevr ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

G.104/5 Şabrumuñ hırmenidür şinede cānum Āhī / Āh kim sūz-ı dil āteş bırağur hırmenüme

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atduğca bu cāna tır-i müjgānı / Hasedden düşmenüñ cānā kurur cismindeki cānı

G.129/5 Cemāl-i 'ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āhī kemend-i zūlfine cānı

İnsanın kendi varlığı, yaşama, yaşayış, hayat.

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-kışşa vācib oldı baña bir yaña sefer

G.17/1 Cān kurbān itdüren 'uşşāka kaşuñ yayıdur / Ey güneş yüzli kaşuñ beñzer ki kurbān ayıdur

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp sakladuğum ey meh bu kim / Mü'minüñ kalbinde cāndan sevgili imānıdur

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harāret virdi kim / Penbe ile tamzırur şu ağızına tebhāleler

G.63/3 Zūlfı ile kaşları tākında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var

benüm

G.80/4 Cān deger didüm ḥaṭā itdüm ırakdan la'lüñe / Müşkil olur cevheri dutmak bahāya görmedin

G.100/2 Cānumı ḳurbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi ḳurbān payına

Sevgili, sevilen, maşuk.

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānıdur ol şūḥ ne ehl-i dil olur

İnsanın kendi varlığı, yaşama, yaşayış, hayat. || Kuvvet, güç.

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Ḳalmadı tende bu ḡam ile yarı cānumuz

Kuvvet, güç.

G.44/2 Sidre gibi müntehā-ḳaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmaḡa serv-i sehñnüñ cānı yok

cān-ı cihān:

Dünyanın canı. || Sevgili.

G.136/4 'Aks-i ḥad ü zülfüñ durur ey cān-ı cihānuñ / Bu çeşm-i cihān-bjnde sepjdi vü siyāḥi

cān ü dil [K]:

Can ve gönül.

G.53/2 Cān ü dil raḡşını tārāc itmege ey dostlar / Tıtdı cismümde vaṭan ḡaylı ḡayāli Aḡmed'üñ

G.60/5 Āḡi'yā mū-miyānı fikrinde / Cān ü dilden daḡıḡa-bjn olduñ

G.88/2 Hecrūñ odından nice bir cān u dil biryān ola / Bi'llāḡ inşāf eyle ey dil-ber üşen

Allāh'dan

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña dağı degmedük ey yār hele

cān ü ten [K]:

Can ve beden.

G.5/1 Gamzeñ oқına nişān olmağa cān ü ten baña / Halka halka dāđlar geydürdi bir cevşen baña

G.130/1 Gel sevindür şanemā luţf u vefā ile beni / Ki cefā odları hāk itdi yaқup cān ü teni

cān al- [D]:

Öldürmek, hayatına son vermek, yok etmek. || Gönlü esir etmek.

G.19/1 Oқlarıñ cān almada tiğüñle yoldaş oldılar / Şinelerde қan yalaşdılar қarındaş oldılar

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur gamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saқlar oldı cānını

cān gel- [D]:

Canlanmak, güçlenmek.

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālı yetiş tekyeye қurbān geldi

cān қulađıyла diñle- [D]:

Büyük bir dikkatle dinlemek, dikkat kesilmek.

G.46/6 Āhı göñül göziyle baқ bezm-i hüsni yāra / Cān қulađıyла diñle āvāzını rebābuñ

cān қuzusı [K]:

Can kuzusu. || Can, ömür.

G.100/3 Cān uzusını benüm boynuma urbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre urbān iste aşıñ yayına

cān murğı [K]:

Gönül kuşu.

K.1/10 Ravza-i 'ıřkuñda **cān murğını** ta'lim itmege / Bu ouz arhı aña ıldıñ müşebbek bir afes

M.1/2 İtdi dil ü **cān murğını** bülbul gibi giryān / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

cān pāre [K]:

Can parçası, insanın canının bir parçası kadar değerli olan kimse.

G.123/1 Bir yürek yağı ciger vuşlası cān pāreciği / Cigerüm paraladı ğamze-i mekkāreciği

G.124/1 Ol ciger-vuşla ki biñ cāna deger vuşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vuşlacığı

cān vir- [D]:

Canlanmasına yol açmak.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saqladüğüm ey meh bu kim / Mü'minüñ albinde cāndan sevgili imānidur

Bir şeyi çok istemek.

G.59/7 Tiğ-i cān-baħşuña arşu varsa Āhı tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege yangın yürek

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben ğaste āh / Nice 'āşıdur şü kim cān virmeye cānāneye

Ölmek.

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ 'ıřkıñda cān virdi diyü / abrümüñ üstindeki mermerde

‘ömrüm yazasın

G.91/4 İşidüp cān virdügüm dildār sögmiş şinüme / Ol du ‘ādur dostlar şabrüm benüm pür-
nür iden

G.101/5 Ben bir baş açuķ Rüm ili abdālyam Āhġ / Yoķdur dönüşüm cān virürin bu sözüml
üzre

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben ĥaste āh / Nice ‘āřıķdur şu kim cān virmeye
cānāneye

G.131/1 Künc-i fürķatde ümġd-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār
egler beni

cānā:

Ey sevgili, ey canım.

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfün gibi cānā dir gören / Olmasun bir kāfire vaķı ‘ olan aĥvāl aña

G.17/4 Rařlaruñ cānā hilāl-i ‘ide teřbġh eylemeñ / Kim bilür anı nice keġ-şab ‘uñ egri
rāyıdur

G.38/3 Didüm cānā ‘izāruñda neden yoķ zülf-i ĥüsn-ārā / Didi gülzār-ı Cennet’dür
cemālüm anda zāġ olmaz

G.42/4 Raķġb-i bed-liķā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i
kūyuñla yār ancaķ

G.46/1 Cānā götür yüzüñden luř eyleyüp niķābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

G.129/1 Kemānkeř řařuñ atduķca bu cāna tġr-i müġgānı / Ĥasedden düřmenüñ cānā şurur
cismindeki cānı

G.130/3 řġnemüñ üstine cānā basar iseñ ayaġuñ / Duruban řevķuñ ile çāk idem ol dem
kefeni

cāna kıy- [D]:

Öldürmek, yok etmek.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-ġāyet ġamzekār ancaķ / Cigerden tġr-i müġgānuñ geçüp

cāna kıyar ancak

cānān:

Gönül verilmiş, sevgili.

G.24/5 Yalınuz cān ile cānān ele girmez Āhī / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kâdir olur

G.48/5 Cānān ışigin cennete ben virmezsin Āhī / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ

G.97/1 Bir elif çekdi yine şıneme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice

cānāne:

Sevgili, sevilen kadın.

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la‘i lebi cānāneye / Sāķiyi gör kim ne şanlar yutdurur peymāneye

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice ‘āşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.112/3 Cānānenüñ şarāb-ı lebi la‘li var iken / Sāķi piyāleyi bize şınmak günāh ola

canbāz-ı cān:

Can cambazı. || Aşığın kalbi.

G.114/4 N’idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zülfüne / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

cānı çık- [D]:

Canı çıkmak; çok yorulmak veya çok zorluk çekmek.

G.127/2 Cān çıkınca hele hıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine hıdmet bākı

cānı kuru- [K]:

Canı kurumak; bitkin, yorgun, cansız duruma düşmek.

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atduķca bu cāna tır-i müjgānı / Hasedden düşmenüñ cānā kıurur
cismindeki cānı

cānuna geç- [D]:

İçine işlemek, çok etkilemek.

G.57/4 Cānuma geçdi senüñ tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül di e geçenden geçelüm
n'olsa gerek

G.128/2 Uşda vardum diyüben gönümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm ğamzeñ okı
yāreleri

cānuna (cana) minnet [D]:

*“Arayıp da bulamadığı şey, seve seve kabul eder.” anlamında, arayıp da
bulunamayan, beklenmeyen şeyin elde edilmesi durumunda memnuniyeti belirtmek için
söylenir.*

G.10/5 Cānına cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan ne gelürse görürem **cānuma minnet**

cānumı acıt- [D]:

Birine acı vermek.

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisünde sāğaruñ bulsam
içerdüm kanını

cāvidān ol- [K]:

Ebedî, kalıcı olmak.

G.83/4 Uzansun devr-i hüsünüde benüm ‘ömrüm dırāz olup / İlāhî isterem senden ki
‘ömrüm cāvidān olsun

cefā:

Eziyet, sıkıntı, eza, cevr.

G.10/3 Dâ'im baña cevr ile **cefâdur** işüñ ammâ / Şimdengirü it mihr ü vefâ kâr be-nevbet

G.130/1 Gel sevindür şanemâ luţf u vefâ ile beni / Ki cefâ odları hâk itdi yaqub cân ü teni

cefâ eyle- [K]:

Üzmek, eziyet etmek, azap vermek.

T.1/4 Şol deñlü **eyledüñ** şanemâ cânuma **cefâ** / Mu'tād oldı dil dilemez kim süre şafâ

cefâ it- [K]:

Cefa etmek; üzme, eziyet etmek, azap vermek.

G.10/5 Cânına **cefâlar** ideyüm dir imiş ol yâr / Andan ne gelürse görürem cânuma minnet

cefâ-hû:

Eziyet çektirmeyi huy edinen. || Sevgili.

G.95/2 Ey cefâ-hû geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daği sitemkâr
hele

cefâ-kâr:

Cefa eden, eziyet veren.

G.40/1 İştüdüm bir cefâ-kâra o meh-rû mübtelâ olmuş / Bi-ğamdi'llâh benüm gibi o daği
mübtelâ olmuş

cefâkeş:

Cefa çeken, eziyet ve sıkıntıya katlanan, cefakâr.

G.133/4 Deng ider bâr-ı firâk ile cefâkeşlerini / Mıve-i vaşlını şunmasa rakıbe bârı

celâl:

Yücelik, ululuk.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ şemmesinden bir eşer / Nūr-ı Aḥmed'dür cemālūñ pertevinden muḳtebes

cellād-ı ğam:

Gam, keder celladı.

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ḥasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taḳup reseni

cem´ it- [K]:

Toplamak, bir araya getirmek.

G.45/4 Ḥaylī cem´ itdi meblağ-ı ḥüsni / Bu ´acebdür velī saḫāveti yoğ

G.77/2 Kendümi dāne-i ḫālūñ gibi cem´ itmiş iken / Zülfüñi yād idicek bād-ı perişān oldum

cem´ ol- [K]:

Toplanmak, bir araya gelmek.

G.97/5 Rindler şoḫbetine ṭālib olan ´ārife diñ / Āḫī'nüñ hücesine cem´ ola yārān bu gice

cemāl:

Güzellik; yüz güzelliği, güzel yüz.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ şemmesinden bir eşer / Nūr-ı Aḥmed'dür cemālūñ pertevinden muḳtebes

G.38/1 Cemālūñ şem´-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bīmārı olan dil ölür derd ile şağ olmaz

G.38/2 Yüzüñ meh-tāb-ı şevḳinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemālūñ şem´-i rüşendür aña beñzer çerāğ olmaz

G.38/3 Didüm cānā ´izāruñda neden yoğ zülf-i ḥüsñ-ārā / Didi gülzār-ı Cennet'dür

cemālüm anda zāğ olmaz

G.46/1 Cānā götür yüzüñden luḫ eyleyüp niḫābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

G.53/1 Āftāb-ı şubḫ-ı devletdür cemāli Aḫmed'üñ / Gülsitān-ı bāğ-ı Cennetdür vişāli
Aḫmed'üñ

cemāl-i 'ālem-ārā:

Dünyayı süsleyen güzel yüz.

G.129/5 Cemāl-i 'ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āḫ kemend-i
zūlfine cānı

cemāl-i cān-fezā:

Cana can katan güzellik.

G.80/1 Āşık oldum bir cemāl-i cān-fezāya görmedin / 'Işık ile imān getürdüm Muştafā'ya
görmedin

ceng eyle- [K]:

Savaşmak, mücadele etmek.

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca gavgālar bir iki
üstüñ için

ceng it- [K]:

Mücadele etmek, çekişmek.

G.49/3 Tırüñe karşı senüñ şine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm şine benüm tır
senüñ

cennet:

*İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak
konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve*

nimetlerle dolu yer.

G.48/5 Cānān ışigin cennete ben virmezsin Āhî / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ

cennet-i me'vā:

Sığılacak, yurt edinilecek cennet. || Cennet katlarından biri olup edebiyatımızda çok kullanılmıştır.

G.76/4 Zāhidā ğilmān gerekmez cennet-i me'vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü yārumdur benüm

G.106/5 Cennet-i Me'vā'dan uçmak isteseydi hūrîler / Ger geleydi gülşenüñ bir kez behişt-ābādına

cerāhat:

Yara.

G.127/3 Sıñeden geçdi müjen zaħmı tırur dilde henüz / Çıkdı peykānı velî kaldı cerāhat bākî

cevāb vir- [K]:

Karşılık olarak bildirmek veya söylemek. || Gereksinimi karşılamak.

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / Ol tabîb-i dil ü cān **virmedi** bir kerre **cevāb**

cevher:

Elmas, zümrüt, pırlanta gibi değerli süs eşyası, mücevher, gevher, güher.

G.13/3 İzün tozını tıtarısam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherüñ kıdrin bilene göz terāzūdur

G.80/4 Cān deger didüm haṭā itdüm ıraḡdan la'lüne / Müşkil olur cevheri dutmak bahāya görmedin

cevher-i 'ışk:

Aşk mücevheri.

G.52/2 Cevher-i 'ıřkuñla rüyın t̄alibüñ altun iden / H̄āk-i iksir-i der-i devlet-meābuñdur senüñ

cevlān it- [K]:

Dolaşmak, gidip gelmek, gezip dolaşmak.

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi t̄āvüs-şıfat / N'ola gelseñ bize de nāz ile cevlān iderek

cevr:

Haksızlık edip incitme, eziyet, cefa, gadir, zulüm.

T.1/2 Gamzeñ oķına eylemişem şinemi niřān / **Cevr**üñden özge cevr ideli çarķ-ı b̄i-amān

G.10/3 Dā'im baña **cevr** ile cefādur iřüñ ammā / şimdengirü it mihr ü vefā kār be-nevbet

G.45/1 Āh kim cevrüñüñ nihāyeti yoķ / N'ideyin 'ıřkumuñ da ğāyeti yoķ

cevr eyle- [K]:

Eziyet etmek, haksızlık ederek incitmek, zulmetmek.

G.133/3 Baña ol māh gibi döne döne cevr eyley / Göreyin yirlere geçsün felek-i ğaddarı

cevr it- [K]:

Eziyet etmek.

T.1/2 Gamzeñ oķına eylemişem şinemi niřān / Cevr^üñden özge **cevr ideli** çarķ-ı b̄i-amān

G.28/4 'Āřıkına kemāli cevr itmek / Bize eksilmesün kemāl-i nigār

G.80/6 Her ne cevritse yiridür Āh̄i ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir b̄i-vefāya görmedin

G.98/3 Cāna cevr ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

cevr ü cefâ [K]:

Eziyet ve sıkıntı.

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüsnüñüñ pâyânı yok / Cānuma cevr ü cefâsınıñ dağı oranı yok

G.117/2 Eyledi cevr ü cefâ tırine gönümi nişân / Vay ne hoş bilür imiş işbu gönülden geçeni

cevr ü cefâ it- [K]:

Eziyet ve zulüm etmek.

G.95/4 Hele sen cevr ü cefâ itmede eksük komadıñ / Bu dağı böyle ola ey yüzi gülzâr hele

cevr ü cefâ kııl- [K]:

Haksızlık ve eziyet etmek.

G.8/4 ‘Āşık-ı bî-dillere **cevr ü cefâ kıılma**klığı / Ya o çarĥa öğredür ya çarĥ-ı ser-gerdân aña

cevşen:

Zincir ve puldan yapılan örme zırh.

G.5/1 Gamzeñ okına nişân olmağa cān ü ten baña / Halka halka dāğlar geydürdi bir **cevşen** baña

G.67/2 Zaĥm-ı tırüñdür zırıhlar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı ‘ışkam ġam sipāhıyla neberdüm var benüm

Ceyĥun:

Amuderya'nın orta bölümüdür. Suları çok ve azgın bir biçimde aktığı için gözyaşlarının akışı Ceyhun'a benzetilir.

K.1/5 Tālib-i dîdār olan dil-teşne vü nem-dîdeler / Cūy-ı ĥün akıtdılar gözden çü Ceyĥun u Aras

cidd:

Bir işi çalışıp çabalayarak yapma, gayret.

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdir işi bu rāya sıgmazmış dilek

ciger:

Ciğer, bağır, yürek.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-ğāyet ğamzekār ancak / Cigerden tır-i müjgānuñ geçüp cāna kıyar ancak

G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la'lüñle ciger pür-ḥün olur / Cām-ı 'ışkuñla gönül mest ü ḥarābuñdur senüñ

G.65/2 Vuşlalardur ki ciger zaḥmını bend itmek için / Yaralu şinemüñ üstinde benüm pırehenüm

G.123/3 O kadar kirpük okı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

ciger (cigeri) çāk çāk ol- [K]:

Ciğeri parçalanmak (parça parça olmak, sızlamak); çok acılamak, büyük bir üzüntü duymak.

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lālevār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her çākden

ciger kıanı [K]:

Ciğer kıanı; gönül yarası.

G.122/4 Bu pāre pāre ciger kıanı ile şinemde / Bölük bölük açılan lālezāri gördüñ mi

ciger (cigeri) kebāb ol- [D]:

Çok büyük acı çekmek, içi yanmak, üzülmek, büyük bir derde düşmek.

G.9/3 Bezm-i ğamda Őanemā cām-ı lebüñ ğasretine / Cigerüm āteŐ-i hicrānuñ ile oldı kebāb

ciger-vuşla [K]:

Ciğer parçası, çok sevilen.

G.123/1 Bir yürek yağı ciger vuşlası cān pāreciđi / Cigerüm paraladı ğamze-i mekkāreciđi

G.124/1 Ol ciger-vuşla ki biñ cāna değer vuşlacığı / Hey ne cān pāresi olmiŐ o ciger-vuşlacığı

ciger (cigeri) yan- [D]:

Büyük bir acıya uğramak, acıdan içi yanıyor gibi olmak, çok üzölmek.

G.82/2 Dil tenürında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ğam dağı bir yanumdan

ciger-ğuşe:

Çok sevilen kimse, evlat, ciğerpare.

G.82/3 Beslesem ğün-ı cigerle n'ola ğözyaŐlarını / Çü ciger-ğuŐelerümdür ki gelir cānumdan

G.93/2 Merdüm-i dıde ciger-ğuŐelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi dāmānumda

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger ğuŐem gibi / EŞk dirler bir delüğanlı levendüm var idi

cigeri (cigerini) ğün it-[D]:

Birine acı çektirmek, üzölmesine sebep olmak.

G.70/5 Cigerüm mey gibi ğün itdi benüm za'f-ı ğumār / Ķalata'ya geçelüm def'-i ğumār eyleyelüm

cihān:

Dünya, yeryüzü.

K.1/7 Bulmasa tañ mı **cihān** zindānı bendinden ħalāş / Aña kim bu şeb-rev-i İblīs ü nefis
oldı ‘ases

T.1/5 Aç ol **cihānda** minnetle ni‘met olmasun / Tek yirde gökde zerre kadar minnet
olmasun

G.8/3 Ol bu ħüsn ile **cihāna** şıgımaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekān oldı dil-i vjırān
aña

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pür itdi cihānı kim / Yire inince katre-i şeb-nem gül-āb olur

G.42/4 Raķīb-i bed-likā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i
kūyuñla yār ancak

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhı‘ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u
kenār ancak

G.49/2 Bir başum bir kılıcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü
bir senüñ

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhı pādişāh / Sa‘y idüp var ol işiginde gedası
Ĥurrem’üñ

G.78/2 Baña seni gerek n’iderüm pes cihānı kim / Bir daħi gelsem iki olur bu cihāna ben

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez
ger hezār olsa

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tölmiş idi na‘re-i mestān bu
gice

G.102/1 Evvel cihānda la‘net aña kim güzel / Kıoca şakallu cilt kekez mübtezel seve

G.102/6 Kıat‘-ı ‘alāķa eyle cihāndan sen Āhı‘yā / Şol ħız-i bı-temizi kıo mekr ü ħiyel seve

G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āhı / Senüñ gibi cihānda bı-sitāre

G.118/4 Ĥat‘-ı siyāhı ‘aksini eşkümdedir gören / Şan kim geçer cihān şuyını Şām leşkeri

G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı göñlini Āhı kim / ‘Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri

G.135/4 Ĥoş zevķ ider cihānda giriñbān ile kemer / Öper kıoçar kıoyınca bu ra‘nā güzelleri

cihāna gel- [D]:

Dünyaya gelmek, doğmak.

G.78/2 Baña seni gerek n'iderüm pes cihānı kim / Bir daği gelsem iki olur bu cihāna ben

cilf:

Kaba, hoyrat; ayak takımından.

G.102/1 Evvel cihānda la'net aña kim güzel / Koca şakallu cilf kekez mübtezel seve

cins:

Pek çok ortak özellikleri bulunan türler topluluğu.

G.40/4 'Aceb mi ol güneş-şal'at kamerle iktirān olsa / Perjdür kendü cinsinden biriyle āşinā olmış

cism:

Beden, vücut.

M.1/1 Yolına revān eyleyeyin **cism** ile cānı / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey pūte-i ğam cismümi / Hāliš altundur diyü meyl eyleye ola Laţif

G.53/2 Cān ü dil rahşını tārāc itmege ey dostlar / Tutdı cismümde vaţan hayli hayāli Aħmed'ün

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqđum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir hil'at itdüm āhdan

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālı yetiş tekyeye kurbān geldi

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atduķca bu cāna tır-i müjgānı / Hasedden düşmenüñ cānā kurur cismindeki cānı

cism-i nā-tüvān:

Güçsüz, zayıf beden. || Âşığın aşkından zayıf düşmüş bedeni.

G.29/5 Āhi'yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i 'ışk içre cism-i nā-tüvānum
kāhdur

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca gavgālar bir iki
üstüñvān için

cüy-ı hūn:

Kan ırmağı.

K.1/5 Tālib-i dīdār olan dil-teşne vü nem-djedeler / **Cüy-ı hūn** akıtdılar gözden çü Ceyhun
u Aras

cüybār:

Nehir, ırmak, akarsu.

G.122/2 Bu kanlu kanlu yaşumdan revān olup göz göz / Bu çeşme çeşme akan cüybārı
gördüñ mi

cümle:

Tüm, bütün.

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek hāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il
olur

cümle 'ālem [K]:

Herkes, bütün insanlar.

G.79/6 Şayru olan Āhī çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle 'ālem mübtelā olsun
dirin

cünūn-ı nev-bahār-ı hūsn-i dost:

Sevgilinin güzelliğinin ilkbaharının cinneti.

G.14/2 Şöyle germ itmiş cünün-ı nev-bahār-ı hüsn-i dost / Deşt ü şahrālarda zencirin sürür
ırmağlar

cüvān:

Genç, yakışıklı, boyu posu yerinde erkek veya kadın.

G.90/4 İñende almağıl ‘uşşākuñ āhın / Eyā pır olası tāze cüvānsın

cüz’:

Bir bütünü meydana getiren kısımlardan her biri, kısım, parça.

G.101/4 Kıanlu yaşımı deftere yazmak diledükçe / Kıanlar saçılır şevk-i kalemde cüz’üm
üzre

Ç

çağır-:

*(Biriyle veya herhangi bir araçla) Bir kimseye gelmesinin istendiğini bildirmek,
davet etmek.*

G.103/3 Gördi ‘uşşākuñ başında devleti yok rahm idüp / El şalar da‘vet kıılır çağırıp
devlet-ħāneye

çağla-:

Coşkun biçimde akmak, coşmak.

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer ‘ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhı sen benüm eşk-i
revānum çağlar

çāh-ı ğam:

Gam, keder kuyusu.

G.120/3 Çāh-ı ğam maħbūsıyam ol şeh ħalāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan

āzād eyledi

çāk:

Yırtık, yarık. || Aşığın parça parça olmuş ciğeri.

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı sūsenler gibi dūd-ı dilüm her çākden

çāk it- [K]:

Yırtmak.

G.59/2 Sīnesini çāk ider seyl-āb-ı eşkūmden zemīn / Başına odlar yaqar her şubh āhumdan felek

çāker:

Kul, köle, bende.

G.90/5 Bugün hūbān-ı ‘ālem çākerūndūr / Göñül tahtında şāh-ı kāmrañsın

çāre:

İstenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol.

G.112/6 Göñli evi yapılmāğa yok çāre Āhī’nüñ / Kaldı hemīn şöyle şu yir kim tebāh ola

çāre it- [K]:

Çözüm yolu bulmak, çare bulmak, çare etmek.

G.8/6 Ey ecel öldürme luḫ it Āhī-yi bī-çāreye / Ola kim bir çāre ide ol ṭabīb-i cān aña

çarḫ:

Gökyüzü, kâinat, felek, âlem, dünya.

K.1/10 Ravza-i ‘ışkuñda cān murğını ta’līm itmege / Bu toḫuz çarḫı aña kılduñ müşebbek

bir kafes

G.16/2 Yalıñuz çarha toqunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh yıkar

G.64/1 Yirde qalmaz āteş-i āh-ı sehergāhum benüm / Toqunur çarhuña bir gün ey felek āhum benüm

G.64/3 Qandasın ey meh ki her gün mihr-i rūyuñ şevğine / Çarhı toquz tolanur āh-ı sehergāhum benüm

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağına fiğānuñ Āhi'ya / Gerçi āhum inledür çarhuñ der ü dervāzesin

Gökyüzü, kâinat, felek, âlem, dünya. || Talih, baht, zaman, devran.

T.1/4 Ey **çarh** sen de yār gibi olma bî-vefā / Zırā bu deñlü 'āleme bir bî-vefā yiter

G.8/4 'Āşık-ı bî-dillere cevr ü cefā kılmaklığı / Ya o **çarha** öğredür ya çarh-ı ser-gerdān aña

G.76/3 Çarh elinden kanlar aqladan şafaq gibi baña / Cāme-i surh ile ol gün yüzlü māhumdur benüm

G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarh / Başladı kendü kıyı çizmege pergār gibi

Felek, gökyüzü. || Hz. İsa'nın bulunduğu göğün dördüncü katı kastedilmiştir.

G.48/4 Derd ü gam için çarhda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

çarh-ı atlas:

Atlas feleği; göğün dokuzuncu katı.

G.69/2 Mülk-i gam sultānyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarh-ı atlas üzre zerrin bārgāhumdur benüm

çarh-ı bî-amān:

(Amansız) acımasız felek.

T.1/2 Gamzeñ oğına eylemişem sijnemi nişān / Cevründen özge cevri ideli **çarh-ı bi-amān**

çarh-ı bi-ķarār:

Kararsız, sabit olmayan felek.

G.131/4 Hān-ı hüsniñden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarh-ı bi-ķarār egler beni

çarh-ı ser-gerdān:

Şaşkın, perişan felek, dünya.

G.8/4 ‘Āşık-ı bi-dillere cevri ü cefā kılmaklığı / Ya o çarha öğredür ya **çarh-ı ser-gerdān** aña

çarh oğı [K]:

Çarh oku; çarh adı verilen yay ile atılan, sert ağaçtan mamul, kısa boylu, demir temrenli harp okudur.

G.81/2 Kāmetüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarh oğı gibi yağar tır-i kaza eflākden

çek-:

Katlanmak, tahammül etmek.

T.1/4 Mu ‘tād oldı dil dilemez kim süre şafā / Dil-ber yolında yitmedi **çekdügüm** belā

G.17/2 Gamzeñ oğından kaşuñ yayı ne gücler çekdügün / Dostum benden beter anuñ da başı kayıdur

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi’yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i ‘ömrüm gülünñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

(Elbise) örtmek, kapatmak.

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm fâş itmesün diyü ğamuñ / Çekdi hün-ı dîdeden eşküm niķāb-ı al aña

Yönlendirmek, kanalize etmek, iletmek.

G.4/1 Hā çeker yaşum beni durmaz bu deryādan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber Kālata'dan yaña

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-ķışsa vācib oldı baña bir yaña sefer

(Bir kimse veya bir şey yüzünden) Devamlı üzüntü ve sıkıntı içinde bulunmak, sıkıntısını çekmek.

G.5/5 Hānçerinden çekdügüm şerh olmaz Āhî ol şehüñ / Diller olsa haşra dek ķabrümde her sūsen baña

G.39/2 Hār-ı cefālar ile neler çekdügüm benüm / Söyler çemende bülbül olup ķışsa-ķvānumuz

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdügümi yazdum idi / Nāmenüñ ķaddini bükdi şanemā bār-ı ğamuñ

İçmek, yudumlamak.

G.26/3 Bir ķadeh meyle göz açdurmaz yaķar bezm ehlini / Sāķi-i gül-çihrenüñ bulunmaz ayāğın çeker

(Bir şeyi bir araçla bulunduğu yerden) Yukarıya çıkarmak.|| (Bayrak, sancak vb.) Asmak.

G.35/3 Sîne tablın dögüben āh livāsın çekerüz / Hem livāmuz çekilür hem dögülür nevbetümüz

Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında olmak, o hal içinde bulunmak, o hâle uğramak, duçar olmak.

G.39/3 Bār-ı cefâñı çekdüğüme kaçlarıñ mişâl / Bu ‘ayn-ı dâldur ki dü-tâdur miyânumuz

Çizmek, çizerek uzatmak.

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki ‘unvân-ı melâhat / ‘Unvân-ı cemâle karşı tuğrası Memi’nüñ

Uzaklaştırmak, ayırmak.

G.56/5 Dest-dırâz itdüm gice hayrânla reyhân zülfine / Ol hümâ-sâye didi Āhî elüñi öte çek

(Bir şeyi bulunduğu yerden veya diğer şeyler arasından) Çıkarmak.

G.115/4 Geldügince dile mihmân-ı gamuñ dîdelerüm / Çekdügi hün-ı cigerdür öñine mâ-
hazarı

çekil-:

(Bir şey bir vasıta ile) Bulunduğu yerden yukarıya çıkarılmak.

G.35/3 Sîne tablın döğüben āh livāsın çekerüz / Hem livāmuz çekilür hem döğülür
nevbetümüz

çelebj:

Eskiden efendi, ağa, bey yerine kullanılan unvan.

G.37/3 Rüm’a sulţân u vezîr olur ise dañi eger / Baş egüp biz çelebj kimseye paşa dimezüz

çemen:

Çimen, yeşillik yer.

G.39/2 Hâr-ı cefâlar ile neler çekdüğüm benüm / Söyler çemende bülbül olup kışşa-

ḥVānumuz

G.65/3 Çekeyin ḥārını ol gülşen-i 'ömrüm gülünüñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

çenār:

Çınar; iki çeneklilerden, boyu 30 metreyi bulabilen, gövdesi kalın, yaprakları parçalı, uzun ömürlü, gölgesi koyu olduğu için bahçe ve parklara süs ağacı olarak dikilen büyük ağaç. || Çınar yaprağının şekil bakımından insan eline benzemesi yönüyle kullanılmıştır.

G.30/2 Qadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenār

G.54/4 Sünbülleri reyḥānın aṅup şahn-ı çemende / Dik geldi çenāra qad-i bālāsı Memi'nüñ

çeng:

Yay şeklinde eğri, Türk musikisinde kullanılmış bir alet.

G.9/1 Sākiyā faşl-ı bahār oldı getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen de qanı çeng ü rebāb

G.10/6 Qaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def^c / Ağyār ile ol māh kaçan eylese şöḥbet

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / Qalbe evvel kend'özin uran müjeñ alaydur

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı 'ışq pır itdi beni bir nevcüvān için

çerāğ:

Yağ kandili ve genellikle mum, meş'ale gibi ışık veren şey. || Işık.

G.38/2 Yüzüñ meh-tāb-ı şevqinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemālüñ şem^c-i rüşendür aña beñzer çerāğ olmaz

çerâğ-ı çeşm-i maşşüd:

Maksat gözünün kandili. || Arzu edilen ışık.

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhî münevver itmiş ol gül-ruh / Çerâğ-ı çeşm-i maşşüdü o mihrüñ rüşenā olmuş

çeşm:

Göz. || Göz çukuru.

M.1/4 Tuş olalıdan çeşmüme ol hūb-ı dil-ārām / Bir lahza dağı eylemez ansız bu dil ārām

G.28/1 Olmadıysa bize vişāl-i nigār / N'ola çeşmümedür hayāl-i nigār

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhî münevver itmiş ol gül-ruh / Çerâğ-ı çeşm-i maşşüdü o mihrüñ rüşenā olmuş

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş ola olsun dirin

çeşm-i bîmār:

Hasta göz.

G.73/5 Çeşm-i bîmārına kurbān olurum dimiş raķib / İne hāze'l-kādra kaţ'an leyse yücrā min bahjım

çeşm-i cihān-bîj:

Dünyayı gören göz.

G.136/4 'Aks-i had ü zülfüñ durur ey cān-ı cihānuñ / Bu çeşm-i cihān-bîjde sepîdî vü siyāhî

çeşm-i fettān:

Fitne çıkararı göz.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-gāyet gamzekār ancaķ / Cigerden tîr-i müjgānuñ geçüp cāna kıyar ancaķ

çeşm-i giryān:

Ağlayan göz. || Âşığın ağlayan gözleri.

G.84/3 Bunca demlerdür anı hūn-ı cigerle beslerüm / anlar aqlarsa benümçün çeşm-i giryān aqlasun

çeşm-i mest:

Mahmur, baygın bakan göz.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / albe evvel kend'özin uran müjeñ alayıdur

çeşm-i pāk-bāz:

Sadık, vefalı âşığın gözü.

G.71/4 Tūtiyā ile izüñ tozunı bir görmek şehā / Hāşa li'llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan benüm

çeşm-i pür-eşk:

Gözyaşı dolu olan göz.

G.21/3 'Aks-i la'lüñle gören dir çeşm-i pür-eşküm benüm / Dürr ü mercānla müzeyyen sayrefi dükkānidur

çeşm-i pür-hūn:

Kanla dolu göz.

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen dāmen-i kühsārda / Çeşm-i pür-hūnum geyürmişdür abā-yı al aña

çeşme çeşme a- [K]:

Coşkun bir şekilde, sürekli, durmaksızın akmak.

G.122/2 Bu kanlu kanlu yaşumdan revân olup göz göz / Bu çeşme çeşme akan cüybârı gördüñ mi

çeşmüne şoq- [K]:

Gözüne sokmak; bir kimsenin görmediği veya bulamadığı bir şeyi, ona sert bir tavırla göstermek.

G.108/5 İñende şoqma çeşmüme raqıbi / Qapuma qarşu yapmağıl havâle

çetr-i siyâh:

Kara çadır. || Sevgilinin siyah saçı.

G.136/6 Müşkin saçını taraf-ı izârında gören dir / Kim tutdı güneş üstine bu çetr-i siyâhı

çevre ol- [K]:

Çevrelemek, kuşatmak, sarmak.

G.33/3 Dir gören âyine-i hüsninde yârûñ hattını / Çevre olmuş mâh-ı mihr-efrûza güyâ hâleler

çifte:

İkisi bir arada olan, ikili.

G.63/2 Bu dil-i âvâre bir yirden iki maħbûb sever / Çifte öksüzler taqınmış bir levendüm var benüm

G.68/2 Kirpügüñ ebrûlaruñ gönüm kemân u tır idüp / Çifte yaylu çifte oqlu bir sipâhum var benüm

çihre:

Çehre. || Yüz, surat, sîmâ.

G.29/3 Gel ziyâretten şafâ ehlini mahrûm itme kim / Muştafâ nûrı hâkı ol çihre Beytu'llâh'dur

G.62/5 Hâk-pây-ı yâra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuğ Āhî'den ne derdüm var benüm

çihre-i 'anber:

Anberin çehresi.

G.112/1 Göster kaçuñı kıaddi hilâlûñ dü-tâh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i 'anber siyâh ola

çihre-i zerd:

Sararmış yüz, sararmış beniz.

G.1/2 **Çihre-i zerdüm** benüm fâş itmesün diyü gamuñ / Çekdi hûn-ı dîdeden eşküm niğâb-ı al aña

G.109/3 Şıdkumuñ da'vîsine 'ışkuñ yolında dostum / Eşk-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvâh

çık-:

Peydâ olmak, meydana gelmek.

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhî şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.55/5 Ne bilür hâme ki şerh eyleye hâlüm Āhî / Kar'elif çıkmaya karnını yararsañ kalemün

Yok olmak, kalmamak, zâil olmak.

G.26/1 Tütüyâ-yı hâk-i pâyuñdur kılan kaç'-ı nazar / İki gözümse gerekmez çixsun ey nûr-ı başar

Ulaşmak, erişmek, varmak, vasıl olmak.

G.33/1 Vaktidür eflâke çıkarsa figân u nâleler / Dâğ-ı miñnetden açıldı şinem üzre lâleler

G.48/4 Derd ü ğam için çarhda 'İsâ'ya devâ şor / Ey nâle var eflâke çık ol mâhı severseñ

G.109/1 Göklere çıkar idi hasret ile âteş-i âh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi 'Abdu'llâh

G.136/7 Bu düzd-i dil ol kâsr-ı cemâle çıkamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Âhî

(Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lâle-vār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her çākden

G.113/1 Çıkarsa n'ola şinemden benüm dūd-ı siyâh egri / Dütünü tođrı çıksun tek olursa dūdgâh egri

(Laf, sır, söz) Duyulmak, yayılmak.

G.87/3 Leblerüñle ğoncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yakası açılmadıķ sözler çıkar efvâhdan

Sıyrılmak, ayrılmak.

G.127/3 Şineden geçdi müjen zaħmı turur dilde henüz / Çıkdı peykânı velî kaldı cerâhat bākî

çıkâr-:

(Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak.

G.21/2 Gizleme zülf-i 'arâķ-rizüñ külâhuñdan çıkar / Dil-berâ çün yüzüñüñ ebr-i gül-âb-efşânidur

çıkış-:

Güç yetirmek, başa çıkmak.

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lîķ / Âh kim fâş eyleyen râz-ı derūnum âhdur

çok:

Aşırı bir biçimde.

G.2/2 'Aql u şabrum kârbânın urdı bir kâfir benüm / Hey müselmânlar bu yolda çok ziyân oldu baña

G.86/5 Geçürdüm 'ömr devrânın hevâ-yı zülf-i yâr ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu 'ömr-i cavidân için

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdâlarına / Şabâ bî-çâre çok yeldi yöpürdi

Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde.

G.27/5 Yürü var çok sözü ko nice ötersin bülbül / Şi'r-i Âhî'ye nazîre dimecük müşkil olur

G.59/5 Gerçi 'âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü ne melek

G.88/4 Eşk ü âhum 'âleme fâş itdi râz-ı 'ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-râhdan

G.94/2 Süvâr-ı esb-i nâz olmuş güzeller pâdişehler çok / Atı önince seyr itsem baña bir şehsüvâr olsa

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çok durur ammâ / Koçulsa der-miyân olsa öpülse der-kenâr olsa

G.96/3 Âh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstüne

G.106/1 Tîr-i ğamzeñ çok iş ider fitne kaşuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri āferin üstādına

G.127/4 Bî-vefādur bu felek 'ışk u maħabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne hüd bende maħabbet bākî

çokdan:

Uzun zamandan beri, bir hayli zamandır.

G.112/2 Çokdan rakıbe seg dir idüm lık kırkaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

çöz-:

(Bir şeyi) Bağlı, düğümlü, sarılı veya ilikli... durumdan çıkarmak, açmak.

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nāleler / Kıbrüm üzre haşra dek yansun göyünsün lāleler

G.112/1 Göster kaşuñı kıddi hilālüñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i 'anber siyāh ola

çul:

Hayvanların üzerine konan kıl, kenevir veya yünden yapılmış örtü.

G.117/3 Dil-i Mecnūn feraḥ u hurrem olursa n'ola ger / Leylî'nüñ atınuñ eski çulidur pıreheni

çü:

Gibi.

K.1/5 Tālib-i dıdār olan dil-teşne vü nem-dıdeler / Cūy-ı hūn akıtdılar gözden **çü** Ceyhun u Aras

G.25/1 Sāķı lebüñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / 'Aks-i ruḥuñla sāğar-ı mey āftāb olur

Ne vakit ki, vaktâ ki.

G.37/5 İçerüz Āhı mey-i nābı çü her hūb ile biz / Biz kul oğullarına vaķt olur ağa dimezüz

G.108/2 Çü mir'āta baķa ol āftābum / Olur ruḥsārı meh āyine hāle

Çünkü.

G.41/4 Aḥker-i nār-ı firāk itdi çü nūr-ı 'arızuñ / Yiridür karşıñda yanmaķ eylesem sevdā Laṭıf

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehûñ kulluğın eyle ta‘bır / Dün gice ‘âlem-i rü’yâda çü sultân oldum

G.82/3 Beslesem hûn-ı cigerle n’ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür cânımdan

G.90/3 Koyup bülbüllerüñ zâğ ile olma / Revâ mıdur çü bir hoş gülsitânsın

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luţfuñ nazârın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler seveni

G.130/4 Yârı ağyâr ile görüp iñen ağlama gönül / Çü bilürsin ki gülüñ olmamağ olmaz diken

çün:

Çünkü.

K.1/9 Kağı nâkesdür kese senden ümıdın kahr ile / Ni‘met-i luţfuñla **çün** mahrûm qalmaz hiç kes

G.21/2 Gizleme zülf-i ‘arağ-riżüñ külâhuñdan çıkar / Dil-berâ çün yüzüñüñ ebr-i gül-âb-efşâındur

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n’ola çün ey gonca-leb / Midhatüñ bâđınuñ Âhi murğ-ı hoş-elhâındur

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N’idelüm taqđır işi bu rāya sıgmazmış dilek

G.60/4 Dil ü cāna ‘aceb mi mühr ursañ / Hâtem-i hüsne çün niçin olduñ

G.79/6 Şayru olan Âhi çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle ‘âlem mübtelâ olsun dirin

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihâl-i kıdd-i dost/ Noқта koyan kim durur ‘âlemde anuñ üstine

G.107/5 Âhi’yâ çün kim bilürsin katı ağındur raqıb / Geç sen ol yüzi qaradan uyma bi’llâh ağına

G.120/1 Dâğlar çün nâlemi güş itdi feryâd eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhâd bünyâd eyledi

G.136/3 Dil vechi var itse ruḥı devrinde tevaḳḳuf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāḫi

Mademki.

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoḳdur ey hümā / Tūti-i çarḫ her gice niçün ğurāb olur

G.49/1 Hük-m-i taḳdīrūñe çün irmedi tedbīr senūñ / Fikr-i tedbīr benüm kısmet-i taḳdīr senūñ

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrānıdır / Sürsün ol gün yüzli sürsün geçmedin devrānını

çünkü:

Çünkü; şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîrâ.

G.5/2 Lāle gibi **çünkü** ben şahrā-nişinler şāḫıyam / Kırmızı eyvān yiter bu kanlu pīrāhen baña

G.38/5 Be Āḫi üstüñe bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senūñ devlet ırağ olmaz

G.70/6 İçelüm bir güzelüñ zülf ü ruḥı şevki ile / Çünkü işret günidür leyl ü nehār eyleyüm

G.115/2 N'ola eşkümler ruḥ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünkü güzeller göricek sım ü zeri

G.115/5 Vaşf-ı hüsnüñde ferīd olsa 'aceb mi Āḫi / Gün gibi şu'le virür çünkü sözünñ güheri

G.133/1 Ey lebi ğonca yanuñda ḳomağıl aḡyārı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ ḫārı

G.133/5 Gördügi dil-bere Āḫi nice meyl eylesesün / Şā'irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş kārı

D

da:

“de, da” bağlacı.

G.13/1 Niğārā ḫāşlum zülf-i semen-būyuñda bir būdur / Ki 'ömr-i dırāzumda benüm

varum da bir budur

G.17/2 Gamzeñ oqından qaşuñ yayı ne gücler çekdügün / Dostum benden beter anuñ da başı kayıdur

G.45/1 Āh kim cevruñuñ nihāyeti yoq / N'ideyin 'ıřkumuñ da gāyeti yoq

G.89/2 Bendeñ olup da qapuñda n'ola kulluq eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisin

G.122/5 Kaçup kaçup da ırakdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya baqan ol gamzekarı gördüñ mi

dāğ:

Yara, yanık yarası. || Aşk, elem, keder vb. içe işleyen duyguların verdiği yanıklık, yara.

G.5/1 Gamzeñ oqına nişān olmağa cān ü ten baña / Halka halka **dāğ**lar geydürdi bir cevşen baña

G.8/2 Dil sarāyın halvet-i hāş eyledüm ol māh için / Tāze tāze **dāğ**um oldu şemse-i eyvān aña

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbülüñ cānında āh / Āhi'yā ol goncanuñ la'lindeki tebhāleler

G.38/1 Cemālūñ şem'-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bīmārı olan dil ölür derd ile sağ olmaz

G.67/2 Zahm-ı tırüñdür zırılılar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı 'ışkam gam sipāhıyla neberdüm var benüm

G.107/2 Aq bulutdur şanma qarşu mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü.

G.120/1 Dāğlar çün nālemi gūş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi

dāğ-ı dil:

Gönül yarası.

G.6/1 Saña yanmağa yiter hālümü geh gāh baña / Elif-i şine ile **dāğ-ı dilüm** āh baña

dāğ-ı ğam:

Gam, keder yarası.

G.121/4 Yaralu qollarımı dāğ-ı ğamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma tūmār gibi

dāğ-ı miḥnet:

Dert, sıkıntı, eziyet yarası.

G.33/1 Vaḳtidür eflāke çıkarsa fiğān u nāleler / Dāğ-ı miḥnetden açıldı şinem üzre lāleler

dāğ-ı nihān:

Gizli yara. || Gönül yarası.

G.66/1 Şine-i şad-pārede dāğ-ı nihānum var benüm / Öksüzem qoynumda bir göynükli nānum var benüm

dāğ-ı siyāh:

Siyah yanık, yara. || Lalenin içindeki siyahlık.

G.59/3 Tağ u taş fürqatde qan ağlamağa feryād için / Lāle hūñin-çeşm olur dāğ-ı siyāhı merdümek

dāğ ol- [K]:

Dağlanmak, yaralanmak.

G.36/1 Dāğ oldu lāle gibi dil-i bî-qarārumuz / Himmetle gör neler bitürür hāksārumuz

dāğ ur- [K]:

Dağlamak, yaralamak.

G.67/3 Yaralu qolümde iki qanlı dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki taze verdüm var
benüm

dağıl-:

Bütünlüğünü kaybedip parçalara ayrılmak, bütün durumundan çıkmak.

G.21/4 Gülistānda berg-i gül şanmañ dağılmış bāddan / Küşte-i hār-ı ğam olan ‘andeljbūñ
kanıdur

dāğlar yaq- [K]:

Dağlamak, yaralamak.

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqdum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir hil‘at
itdüm āhdan

daği:

“Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.

M.1/4 Tuş olalıdan çeşmüme ol hūb-ı dil-ārām / Bir laħza **daği** eylemez ansız bu dil ārām

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın daği yūzi qara
levend

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazırūñ daği yoq söz bir
olur

G.37/3 Rūm’a sulţān u vezir olur ise daği eger / Baş egüp biz çelebı kimseye paşa dimezüz

G.40/1 İştüdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmış / Bi-ħamdi’llāh benüm gibi o daği
mübtelā olmış

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hūsnūñ pāyānı yoq / Cānuma cevr ü cefāsınuñ daği
oranı yoq

G.71/2 Milket-i hüsünüñ metâ‘ın baña ‘arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mısrî daħi ağmaz terāzūmdan benüm

G.82/2 Dil tenūrında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ğam daħi bir yanumdan

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña daħi degmedük ey yār hele

G.95/4 Hele sen cevr ü cefā itmede eksük kıomadun / Bu daħi böyle ola ey yüzi gülzār hele

G.134/6 Āhi‘ye daħi şefkatün yok mı / Şıve vü nāza ğāyet olmaz mı

Daha.

G.13/4 Akıtdun kıara yirlere şu gibi kıanlı yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler daħi ey serv dil-cūdur

G.28/3 ‘Aceb olmaz tıfil durur daħi / Ey gönül bilmez ise hāli nigār

G.95/2 Ey cefā-hū geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daħi sitemkār hele

dā‘im:

Daima, her zaman sürekli.

G.10/3 **Dā‘im** baña cevr ile cefādur işün ammā / Şimdengirü it mihr ü vefā kār be-nevbet

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el kıoça müdām / Dil-ber odur ki sen kıoçasın dā‘im el seve

G.102/3 Sevmek midür ki sen sevesün dā‘im el şana / Sevmek odur ki sen şana sen dā‘im el seve

dā‘ire:

Halka, çember. || İçki meclisi.

G.35/5 Okuduk da‘vet idüp uğramadı dā‘ireye / Ol perî-çihre kıabül eylemedi da‘vetümüz

Sınır içi. || Çevre.

G.47/1 Kıabrüme dökülen gözi yaşı nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

daķıķa-bın ol- [K]:

İncelikleri görür hāle gelmek.

G.60/5 Āhi'yā mū-miyānı fikrinde / Cān ü dilden daķıķa-bın olduñ

dāl:

Delalet eden, delil olan, işaret eden, yol gösteren.

G.7/4 Sen varup hāne-i aġyāra ķadem basduġuña / Başmaġuñ na'lçesi naķşı yiter **dāl** baña

dāl eyle- [K]:

(Dal harfi gibi) İki büklüm etmek.

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi ķaddümüz dāl eylemek / Ol elif-ķāmet bugün Āhi 'aceb ad eyledi

dām:

Tuzak, aġ.

M.1/3 Dil düşdi yine bir şanemüñ 'ışķına nā-gāh / Bend oldu saçı **dām**ına dıvāne olup āh

G.30/1 Müjġān iki şaf oluban tıġlar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü'min ider şikār

dām-ı hırş:

Hırs tuzaġı.

K.1/8 Dāne için **dām-ı hırş**a düşse tañ mı murġ-ı dil / Anda Ādem gözleye gendüm Ĥalīlu'llāh 'ades

dām düz- [K]:

Tuzak kurmak; kuş ve hayvan yakalamak için düzen kurmak. || (Birini) Tehlikeli ve

güç bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak.

G.118/3 Müşkîn şaçuñı dām düzüp murğ-ı cān içün / Bağlar ucına dāne-i hāl-i mu‘anberî

dāmān/ dāmen:

Etek, uç, kenar.

G.93/2 Merdüm-i dıde ciger-güşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi dāmānumda

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger güşem gibi / Eşk dırler bir delükanlu levendüm var idi

dāmen-i kühsār:

Dağ eteği.

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen **dāmen-i kühsār**da / Çeşm-i pür-hünüm geyürmişdür kabā-yı al añā

dāmenüne yapış- [K]:

Eteğine yapışmak; birinin koruyuculuğu altına girmek. || Engellemek için tutmak.

G.104/2 Şoyunup ‘ışık-ile Mecnūn gibi ‘üryān oluram / Yañılıp kimse yapışmaya benüm dāmenüme

damzır-:

Damlatmak.

G.18/3 Hāstelikten şöyle tenhāyam bu ğurbet-hānede / Penbe ile ağzuma şu damzırur tebhāleler

dāne:

Tohum, habbe. || Kuş yemi.

K.1/8 **Dāne** için dām-1 hırşa düşse tañ mı murğ-1 dil / Anda Ādem gözleye gendüm
Hajlıllāh ‘ades

dāne-i hāl:

(Vücuttaki) Ben tanesi.

G.77/2 Kendümi dāne-i hālūñ gibi cem‘ itmiş iken / Zülfüñi yād idicek bād-1 perişān
oldum

dāne-i hāl-i mu‘anberī:

Anber kokulu ben tanesi.

G.118/3 Müşkīn şaçuñı dām düzüp murğ-1 cān için / Bağlar ucına dāne-i hāl-i mu‘anberī

dār:

İdama mahkūm olanların asıldığı darağacı.

G.117/4 Veh ki cellād-1 ğam u hasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taçup
reseni

dār-ı cihān:

Dünya yurdu.

G.31/4 Zencīr-i ‘ışkı boynuña kim taçdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelūñ zülfı mārıdur

dār-ı şifā:

Sağlık, şifa yurdu.

G.10/2 Raħm eyleyüben **dār-ı şifāsında** habībüm / Nāfi‘ diyüp içürdi bu sevdāyiye şerbet

G.49/5 Küyüñ dār-ı şifāsına varup Āhī didi / Uşta dıvāne benem bend ile zencīr senūñ

da‘vācı ol- [D]:

Dava etmek.

G.116/4 Gözüñ şāhid kaşuñ da‘vācı oldı / Lebüñ kanuma vardı haṭ getürdi

da‘vet:

Çağırma, gelmesini isteme, çağrı.

G.35/5 Oğduğ da‘vet idüp uğramadı dā‘ireye / Ol perı-çihre kabül eylemedi da‘vetümüz

da‘vet it- [D]:

Davet etmek, çağırma.

G.35/5 Oğduğ da‘vet idüp uğramadı dā‘ireye / Ol perı-çihre kabül eylemedi da‘vetümüz

da‘vet kııl- [K]:

Davet etmek.

G.103/3 Görđi ‘uşşākuñ başında devleti yoğ rađm idüp / El şalar da‘vet kıılur çağırup devlet-ḥāneye

da‘vı:

Dava; doğruluğuna inanılıp gerçekteşmesine uğraşılın görüş, ülkü, ideal.

G.109/3 Şıdķumuñ da‘vıesine ‘ışķuñ yolında dostum / Eşķ-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvāh

de:

“-da, -de” bağlacı.

T.1/4 Ey çarḥ sen **de** yār gibi olma bı-vefā / Zırā bu deñlü ‘āleme bir bı-vefā yiter

G.9/1 Sākiyā faşl-ı bahār oldı getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen **de** kanı çeng ü rebāb

G.34/5 Āḥı‘nün yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdı saña keyfiyyetümüz

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi tāvūs-şıfat / N'ola gelseñ bize de nāz ile cevlān iderek

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Қaraman mülki yile / Varalum Rūmili'ni biz de hişār eyleyelüm

G.89/4 Қullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisın

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze қan geldi

def' :

Zilli ve pullu bir çembere gerilmiş deriden yapılan çalgı.

G.10/6 Қaddüm бүkülüp çenge döner şinem olur def' / Ağyār ile ol māh kaçan eylese şöhet

def' -i humār eyle- [K]:

İçkiden sonra gelen baş ağrısı ve sersemliği giderme.

G.70/5 Cigerüm mey gibi hūn itdi benüm za'f-ı humār / Қalata'ya geçelüm def' -i humār eyleyelüm

defter:

Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi.

G.101/4 Қанлу yaşımı deftere yazmaq diledükçe / Қанlar saçılır şevқ-i қalemден cüz'üm üzre

defter ü divān [K]:

Mesnevi ve divan (şiiirlerin yazıldığı sayfalar ve bir araya getirildiği eser).

G.82/5 Saña maḥlāş yiter Āhi kim ider aduñı yād / Her ğazel kim oķına defter ü dıvānumdan

defter-i ḥüsn:

Güzellik defteri.

G.20/5 Defter-i ḥüsnin oķur Āhi meger kim Ḥamza'nuñ / Kıssa-ḥvān gibi üşüpdür başına hengāmeler

defter-i 'ışk-ı mecāz:

Mecazlı aşk defteri.

G.71/5 Kıřsa-i Ferhād u Mecnūn kim oķurlar Āhi'yā / Bir varaķdur defter-i 'ıřk-ı mecāzumdan benüm

deg-:

... değerinde olmak, bedeli ... olmak.

G.80/4 Cān deger didüm ḥaṭā itdüm ıraķdan la'lüne / Müşkil olur cevheri dutmaķ bahāya görmedin

Karşılığında yapılan, katlanılan veya göze alınan şeye layık olmak, o değerde bulunmak.

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña daği degmedük ey yār hele

İlişmek, takılmak.

G.115/1 Nergisüñ degmemek içün güle yavuz nazarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle ğoncaları

Aralık kalmayacak kadar yaklaşıp dokunmak, temas etmek.

G.135/2 Boynına tolar irişenüñ ḥūblar kōlın / Bir merḥabāya bizüm ile degmez elleri

G.136/5 Bakup yukarı k̄asr-ı cemālũne degerken / Turmaz egilür mäh-ı nevũn başda külāhı

degin:

Bir işin sona erdiği zamanı ve yeri gösterir, -e kadar, -e dek.

G.101/2 Tā haşre degin sebz-i maḥabbet vire ḥākūm / Şaḥın çözüp aḡlarsa bulutlar tozum
üzre

degme:

Olur olmaz, rastgele, sıradan, herhangi bir.

G.51/2 Tütüyā gibi k̄aparlar ser-i k̄uyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim ‘acebā gerd-i
rehũn

G.81/5 Şorma Āhı ‘ışk ḥālinden fakıḥ-i şehre kim / Ma‘rifet gelmez bilürsin degme bı-
idrākden

degül:

*Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi,
aralarından bazılarına olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem
olumsuz çekimini sağlayan kelime.*

G.57/5 Āhi’yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlıḡın elden şaçalum n’olsa
gerek

G.67/6 Derd-i dil ḥālı degül şı‘rümde Āhı şerḥ olan / Kendü ḥālüm söylerem ben kendü
derdüm var benüm

G.69/5 Na‘lçeñ naḡşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Ḥākde kalmış nişān-ı secdegāhumdur
benüm

G.127/1 Derd ü ḥasret bu degül kim ola fırkat bākı / Derd odur kim ben ölem k̄ala bu
ḥasret bākı

Mt.2/1 Sıñede ḥālı degül hicrān hicrān üstine / Tekyede eksük degül mihmān mihmān
üstine

degül mi [K]:

Bir hüküm bildiren cümlelerin sonunda kullanılan ve o cümlelerin belirttiği husûsun tasdik edilmesini isteyen bir soru şekli.

G.12/5 Dil-ber maħallesinden ırağ itme Āhi'yi / Yazuk degül mi eyleye bir mübtelâ sefer

dehân/dehen:

Ağız.

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri 'aqlum / Komaz bir laħza ğayrı kıl ü kâle

G.124/2 Dehenüñ hastelere 'ayn-ı şifâ-hānesidür / Meded öldüm baña bir pâre şeker vaşlacığı

dehr:

Dünya, cihan, âlem.

G.120/1 Dāğlar çün nâlemi güş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmüş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarâb-ı hoş-güvâr egler beni

dek:

Bir işin sona erdiği yeri veya zamanı gösterir; -e kadar, -e değin.

G.5/5 Hınçerinden çekdüğüm şerh olmaz Āhi ol şehüñ / Diller olsa haşra **dek** kabrümde her süsen baña

G.7/5 Haşre **dek** pır-i muğân ayagın elden komayam / Āhiyā el vire ger devlet-i iqbâl baña

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nâleler / Kabrüm üzre haşra dek yansun göyünsün lâleler

G.94/6 Başum alup giderdüm ben 'adem mülkine dek Āhi / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzâr olsa

G.95/2 Ey cefâ-hû geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daği sitemkâr
hele

delil:

Yol gösteren, kılavuz, rehber.

G.29/2 Şem‘-i ruhsârûñ gibi rüşen delilüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyâhuñda niçün güm-
râhdur

delin-:

Üzerinde delik peyda olmak, delik açılmak. || Yaralanmak.

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi hayâlûñ gönlüme / Nideyin ol gamze ucundan
delinüpdür yürek

dellâl ol- [K]:

Tellal olmak. || Vasıta olmak, aracı olmak.

G.35/2 Ey ‘azizüm nice bir ‘âleme dellâl olalum /Yūsuf-ı Mışr bizüm bilmeyicek
kıymetümüz

delü gönül [K]:

*Her zaman âşık olmaya hazır coşkun gönüllü kimsenin kendi durumu ve gönlü için
kullandığı tatlı bir serzeniş sözü.*

G.78/4 Bend-i cünün-ı ‘ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

delükanlu:

Delikanlı, genç. || Deli gibi kan akan.

G.114/3 Dâmenümde besledüm kendüm ciger güşem gibi / Eşk dirlere bir delükanlu
levendüm var idi

delükanluluk:

Delikanlılık; gençlik çağı.

G.125/4 Pırlıkde delükanluluğum aındurdu şarāb / Şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan geldi

delükden delüğe şok- [K]:

Delikten deliğe sokmak; oturmaya elverişsiz yerde bırakmak. || Çaresiz bırakmak.

G.98/4 Ruhların ay u günü kodı beni tıkdı eve / Yine bî-çāreleri şokdı delükden delüğe

dem:

Zaman, an, çağ.

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacık / Bize bîgāne gibi āşinācık

G.84/6 Ağlamakla çıkdı gözden Āhî ey pır-i hıred / Demdür ağlarsa yetim oldı ol oğlan ağlasun

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

G.130/3 Sınemüñ üstine cānā basar iseñ ayaguñ / Duruban şevkuñ ile çāk idem ol dem kefeni

dem-be-dem:

Her zaman, daima, her an.

G.20/4 Ben kara yazulıya harf atmak için dem-be-dem / Ey perî-peyker selām eyler saña ser-nāmeler

G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurāhî gibi pür-hün eyleyen / Hāsret-i cām-ı şarāb-ı la'l-i nābuñdur senüñ

dem-beste kıl-: [K]:

Nefesini kesmek, susturmak.

G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la‘l-i nābuñdur senüñ / Lāl iden bülbülleri hüsni-
hiṭābuñdur senüñ

deng it- [K]:

Şaşkın, sersem etmek.

G.133/4 Deng ider bār-ı firāk ile cefākeşlerini / Mıve-i vaşlını şunmasa rakıbe bārı

deñiz:

*Yeryüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, derya. || Çokluk,
yoğunluk.*

G.4/5 Gözlerüm yaşı **deñizler** gibi oldu kıandedür / Ol şanem seyr ietmege gelmez mi
deryādan yaña

der:

Kapı.

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağına figānuñ Āhi‘ya / Gerçi āhum inledür çarhuñ der ü
dervāzesin

der-i mey-hāne:

Meyhane kapısı.

G.35/4 Der-i mey-hāne durur devlet-i sermed bize lık / Tāli‘i gör ki bugün işlemedi
devletümüz

der ü dergāh [K]:

Kapı ve dergāh. || Herşey.

G.16/3 Dergeh-i hüsnuñe yasdanma gurūr ile inen / Ki seher āhı ğarıbüñ der ü dergāh yıkar

der ü dīvār [K]:

Kapı ve duvar.

G.126/1 Sīnem içre ‘ışk bir ğam-hāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dīvārın ābād eyledi

derd:

İnsana ıstırap veren her türlü hâl, sıkıntı, zorluk, üzüntü, hastalık.

T.1/3 **Derdüñ** olalı dilde devā-yı sitem-mizāc / Bīmār-ı ‘ışka şerbet ile eyleme ‘ilāc

T.1/3 Bīmār-ı ‘ışka şerbet ile eyleme ‘ilāc / Var ey ṭabīb ko beni **derdüm** baña yiter

G.9/5 Haste-dil **derdine** em şordı lebinden nice kim / Ol ṭabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhī şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.20/2 Derd ile yaqsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Karşuma koşsun seni altun beñekli cāmeler

G.38/1 Cemālūñ şem‘-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bīmārı olan dil ölür derd ile sağ olmaz

G.44/7 Nā-tüvān oldı bu Āhī derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduqça bir āh itmege dermānı yok

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tığın dirig / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş ol ey yürek

G.58/1 Āh kim derd ile oldum mübtelāsı Hurrem’üñ / Düşdi nāgeh göñlüme zülfi hevāsı Hurrem’üñ

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç eṭibbā-yı cihān bilmez ne derdüm var benüm

G.62/3 Şerḥ-i düzah itdüğüñden şanma vā‘iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir ğayrı derdüm var benüm

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuk Āhī’den ne derdüm var benüm

G.67/1 T̄alib-i iksir-i 'işkam r̄y-i zerd̄üm var benüm / İşüm altun eyledüm kimden ne derdüm var benüm

G.67/6 Derd-i dil h̄al̄ı degül şi' r̄ümde Āh̄ı şerh̄ olan / Kendü h̄al̄üm söylerem ben kendü derdüm var benüm

G.82/2 Dil tenürında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ğam dağı bir yanumdan

G.90/6 Bu Āh̄ı derd ile Ferh̄ād'uñ oldı / Ki sen ol H̄usrev-i şir̄in-zebānsın

G.92/5 Āh̄ı f̄ürkatde fiġāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

G.95/5 Āhi'yā raħm ide řāyed işidüp ol gül-i ter / Qalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.111/6 Baña qan aġladur derd ile her dem / 'Aceb n'itdüm ki yā Rab r̄üzgāra

G.121/1 Ne muřāhib bulunur derd ü ğam-ı yār gibi / Ne ferāgat yiri var ğuşe-i ħammār gibi

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / řoħbet esbābı gerek ħücreye yārān geldi

G.126/4 Qodı derd ehline Āh̄ı yine řir̄in yādġār / Kūhken gitdi vel̄ı 'ālemde bir ad eyledi

G.127/1 Derd ü ħasret bu degül kim ola f̄ürkat bāqı / Derd odur kim ben ölem qala bu ħasret bāqı

G.131/1 Künc-i f̄ürkatde ümid-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār egler beni

derd-i derün:

Gönül derdi.

T.1/2 Geh yaş gelür gözümden ü geh yaş yirine qan / **Derd-i derüm** bilmege bu mā-cerā yiter

G.18/4 Qan yudup ölenlerüñ derd-i derünün yazmaġa / Bir varaqdur lālenüñ aġzında her pergāleler

derd-i dil:

Gönül derdi.

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden hāmeler / Ben ara yazulıya harf atmasunlar nāmeler

G.67/6 Derd-i dil hālĭ degül Şi‘rümde Āhĭ Şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü derdüm var benüm

G.134/5 Hāl-i Mecnün’ı añup aqladıgum / Derd-i dilden hikāyet olmaz mı

derd ü elem [K]:

Dert ve keder.

G.55/1 Nice taħrır ideyin vaşfını derd ü elemün / Bağrı yufa kāđıduñ gözleri yaşlu alemün

derd ü ğam [K]:

Üzüntü ve keder.

G.48/4 Derd ü ğam için arhda ‘İsā’ya devā Şor / Ey nāle var eflāke ık ol māhı severseñ

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıqla geerdi dün ü gün āh / Kim derd ü ğamuñ olmasa geh ğāh benümle

derd ü hāsret [K]:

Keder ve özleyiş.

G.127/1 Derd ü hāsret bu degül kim ola fürat bāı / Derd odur kim ben ölem ala bu hāsret bāı

derdā:

Yazık, eyvah.

M.1/5 Aħvālümü **derdā** ki benüm itdi diğer-ğün / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Őāñı

derdmend:

Derdi olan, dertli, üzüntülü. || Âşık.

G.89/3 Nâleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilâ ki bir güzelüñ derdmendisın

G.114/5 Ey baña Tañrı selâmnı virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Âhi gibi bir derdmendüm
var idi

dergâh:

Kapı, eşik, huzur, makam. || İlâhi sevgilinin yanı, eşiği.

G.48/5 Cânân işigin cennete ben virmezsin Âhi / Firdevsi baña añma o dergâhı severseñ

Bir büyüğün, büyük bir yerin herkes için başvurma yeri olan kapısı, huzuru, eşiği.

G.87/1 Terk idüp sen şâhı yüz döndürsem ol dergâhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmîd
olam Allâh'dan

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şâhdan / Göreyin merdûd olup sürülsün ol
dergâhdan

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyar-ı merdûdı yine / Beñzer ol şeytânı sürdüñ ey melek
dergâhdan

dergâh-ı 'adl:

Adalet kapısı; adalet eşiği.

K.1/6 Zâlim-i bî-dâd için **dergâh-ı 'adl**üñdür penâh / Zûlm-i bî-feryâd için yâduñ durur
feryâd-res

dergeh-i hüsn:

Güzellik kapısı.

G.16/3 Dergeh-i hüsnüñe yasdanma gurûr ile inen / Ki seher âhi garîbüñ der ü dergâh yıkar

der-kenâr ol- [K]:

Kucağa alınmak, kucakta olmak.

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

dermān:

Kuvvet, güç, mecal, takat.

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhī derdūn ile şöyle kim / Yārını añduqça bir āh itmege dermānı yok

dermān it- [K]:

Şifa vermek, iyileştirmek.

G.61/2 Ol tabīb-i dil ü cān āh ki ben hastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

der-miyān:

Ortada.

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

derūn:

Kalp, yürek, iç, bâtn.

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her çākden

dervāze:

Kale ve şehirlerin, külliyelerin büyük giriş kapısı.

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağma fiğānuñ Āhī'ya / Gerçi āhum inledür çarhuñ der ü dervāzesin

derviş:

Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş kimse; kanaatkâr, saf, alçak gönüllü, her şeyi hoş gören kimse.

G.124/3 Gam pelâsı var iken tâc u kabâ aña baña / Yüri sūfî yüri dervîşe yiter vuşlacığı

deryâ:

Deniz.

G.4/1 Hâ çeker yaşum beni durmaz bu **deryâ**dan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber Kâlata'dan yaña

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldı kandedür / Ol şanem seyr itmege gelmez mi **deryâ**dan yaña

G.19/2 La'l ü mercânı leb-i cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

G.36/3 Deryâlaruz ki gözler irişmez karamuza / Her hâr u hasla dolsa 'aceb mi kenârumuz

deryâ-yı ğam:

Gam denizi.

G.1/5 Garķ olur **deryâ-yı ğam**da Āhî-yi āşüfte-ħâl / Hızr gibi yitişüp rahm itmeseñ fî'l-ħâl aña

deryâ-yı 'Ummân:

Umman denizi. || Umman denizindeki suyun çokluğu ile ilgi kurulmuştur.

G.84/4 Ben yetimüñ acıyup ağlarsa kanlu yaşuma / Baħr-ı Kızüm acısun deryâ-yı 'Ummân ağlasun

dest:

El.

G.132/4 Şanuram bir deste güldür taze şāḥ üzre turur / Sāḳīnūñ destinde şol bir cām bayram irtesi

dest-i cevr:

Eziyet eli; eziyet eden el.

G.41/5 Dest-i cevrūñle büküp Āḥī ḳadin zūlfūñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā añā Latīf

dest-dırāz it- [K]:

El uzatmak.

G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice ḥayrānla reyḥān zūlfine / Ol hümā-sāye didi Āḥī elüñi öte çek

dest-i ğam:

Gam eli. || Saki.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i 'ışḳuñdan ṭurup ḳanda yıḳıldum bilmedüm

dest-i kilik-i şun':

Kudret kaleminin eli. || Allah tarafından yaratılma.

Mt.3/1 Şafḥa-i ruḥsāruña ol noḳta-i ḥāl-i siyāḥ / Dest-i kilik-i şun' ile ḳonmuş nişān-ı büsegāḥ

destān it- [K]:

Destanlaştırmak; destan olarak anlatmak. || Duyurmak.

G.119/2 Pehlevānlık adını 'ālemde destān itmege / Ḳanlu yaşlarla pür itdüm şinemūñ meydānını

deşt-i belā:

Bela çölü.

G.23/3 Eşk-i hūn-efşāmidur Ferhād'uñ ey Şirīn-sūhan / Açılanlar yir yirin deşt-i belāda
lāleler

deşt ü şahrā [K]:

Ova, bozkır ve çöl.

G.14/2 Şöyle germ itmiş cünūn-ı nev-bahār-ı hūsn-i dost / Deşt ü şahrālarda zencirin sürür
ırmağlar

destmāl:

El ve yüz silmeye yarayan mendil, peşkir, yağlık vb. şeyler.

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hūсне karşı ebr-i bārān
ağlasun

G.121/4 Yaralu kollarımı dāğ-ı gamuñdan nice bir / Destmāl ile asam boynuma tūmār gibi

devā:

Tedbir, çare, derman.

T.1/1 Hūsnüñ şu'āi 'āleme nūr u ziyā yiter / La'lüñ dil-i şikesteğe bir dem **devā** yiter

G.48/4 Derd ü gam için çarhda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

devā-yı sitem-mizāc:

Zulüm ile karışmış deva.

T.1/3 Derdüñ olalı dilde **devā-yı sitem-mizāc** / Bīmār-ı 'ışka şerbet ile eyleme 'ilāc

devāt-ı çeşm-i Āhī:

Āhī'nin gözünün diviti.

G.13/5 Yazardum haṭunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhî'den / Velî bu kan olacağıñ içi iñen
kara şudur

devlet:

Mutluluk, saâdet, tâlih, baht.

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhî / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kâdir olur

G.38/5 Be Āhî üstüne bir gün doğar gün gibi ol meh-rû / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ
devlet ırağ olmaz

G.77/3 Baña kār eylemez ey kaşı kemān tır-i cefā / Devletinde müjenüñ toptolı peykān
oldum

G.103/3 Gördi 'uşşākuñ başında devleti yok rahm idüp / El şalar da'vet kılar çağırup
devlet-hāneye

devlet-i iqbāl:

Baht açıklığı; bahtı açık ve mutlu olmak.

G.7/5 Haşre dek pır-i muğān ayağın elden kımayam / Āhiyā el vire ger **devlet-i iqbāl** baña

devlet-i sermed:

Ebedi mutluluk.

G.35/4 Der-i mey-hāne durur devlet-i sermed bize lık / Tāli'i gör ki bugün işlemedi
devletümüz

devlet güneşi [D]:

İyi talih, şans, beklenmeyen kısmet.

G.48/3 Zulmetde koma kullaruñ ey necm-i sa'âdet / Devlet güneşi nūr-ı sehergāhı severseñ

devlet-hāne:

*Saygı duyulan bir kimse ile konuşulurken “eviniz, konağınız” anlamında kullanılır.
|| Sevgilinin evi.*

G.103/3 Gördi ‘uşşākuñ başında devleti yok rahm idüp / El şalar da‘vet kıılır çağırup
devlet-hāneye

devleti işle- [K]:

Talihi yaver gitmek. || Talihi iyi olmak, işi yolunda gitmek.

G.35/4 Der-i mey-hāne durur devlet-i sermed bize lık / Tāli‘i gör ki bugün işlemedi
devletümüz

devr:

Zaman.

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānyam / Bir kemān-ebrū nigāruñ kıluyam
kurbānyam

G.136/3 Dil vechi var itse ruñı devrinde tevaqquf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāhi

devr-i hüsñ:

Güzelliğinin devri, güzellik zamanı.

G.83/4 Uzansun devr-i hüsñünde benüm ‘ömrüm dırāz olup / İlāhi isterem senden ki
‘ömrüm cāvidān olsun

devr-i kamer:

*Ay devri. || Halk arasında “ahir zaman”; İslam kozmolojisine göre bütün
gezegenlerin devirleri bitmiş en son olarak Kamer gezegeni devretmektedir. Bu devirde
çok fitneler çıkmakla birlikte sonunda kıyametin kopacağına inanılır.*

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrānidur / Sürsün ol gün yüzlü sürsün
geçmedin devrānını

devr-i la‘l:

(Sevgilinin) Lal gibi kırmızı dudaklarının devri, zamanı.

G.35/7 Devr-i la‘lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarâb ile harâm oldu bizüm
sohbetümüz

devr-i zamân:

Zamanın devri; kader, talih.

G.125/4 Pırlıkde delükanlıluğum añdurdı şarâb / Şimdi bu devr-i zamânlar bize oğlan
geldi

devrân:

Zaman, devir.

G.18/2 Şâh-ı gül devrânıdır yilsün yöpürsün bād-ı şubh / Şâhid-i servüñ ayağına şu döksün
jâleler

G.86/5 Geçürdüm ‘ömr devrânın hevâ-yı zülf-i yâr ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu ‘ömr-
i cāvidân için

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrânıdır / Sürsün ol gün yüzli sürsün
geçmedin devrânını

dırâz ol- [K]:

Uzun olmak, uzamak.

G.83/4 Uzansun devr-i hüsünüde benüm ‘ömrüm dırâz olup / İlâhî isterem senden ki
‘ömrüm cāvidân olsun

di-:

Demek, söylemek.

G.1/4 Pây-mâl olalı zülfüñ gibi cānâ **dir** gören / Olmasun bir kâfire vaqı‘ olan aḥvāl aña

G.3/4 Ol güzeller şâhına Āhî kuluñdan **diyesin** / ‘Işk meşk itmiş durur kim Rüm abdāl

saña

G.6/4 ‘İşki terk eyle baña ‘aqluñ ile ol yüri **dir** / Gör ne ağular ider bu dil-i güm-rāh baña

G.6/5 Rüz-ı fūrkat nicedür gösterem Āhî’ye **dimiş** / Baña ol günleri göstermesün Allāh
baña

G.10/2 Raḥm eyleyüben dār-ı şifāsında habībüm / Nāfi’ **diyüp** içürdi bu sevdāyīye şerbet

G.10/5 Cānına cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan ne gelürse görürem cānuma minnet

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler kanda bulunur ola bunuñ gibi kand

G.12/1 Dirler ki ‘āşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lāzım olupdur baña sefer

G.15/6 Didüm raḳībūñ ağızı ‘aceb neyle tutilur / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstühvān
tutar

G.21/3 ‘Aks-i la‘lūñle gören dir çeşm-i pür-eşküm benüm / Dürr ü mercānla müzeyyen
sayrefī dükkānidur

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ḥāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ’il
olur

G.27/5 Yüri var çok sözü ço nice ötersin bülbül / Şi’r-i Āhî’ye nazīre dimecük müşkil olur

G.30/5 Koçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.31/4 Zencir-i ‘işki boynuña kim taqdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelüñ zülf-i mārıdur

G.33/3 Dir gören āyīne-i ḥüsünde yāruñ ḥaṭṭını / Çevre olmuş mäh-ı mihr-efrūza güyā
ḥāleler

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı’dan bizār

G.34/3 Seni ḥāzır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

G.37/3 Rüm’a sultān u vezir olur ise daḫi eger / Baş egüp biz çelebī kimseye paşa dimezüz

G.38/3 Didüm cānā ‘izāruñda neden yok zülf-i ḥüsn-ārā / Didi gülzār-ı Cennet’dür
cemālüm anda zāğ olmaz

G.42/3 Ğubār-ı ḥāk-i pāyuñuñ nesim-i şubḥ-dem her dem / Koyup bu merdüm-i çeşme didi
hoş-yādigār ancak

G.49/5 Kūyınıñ dār-ı şifāsına varup Āhî didi / Uşta dīvāne benem bend ile zencir senüñ

G.50/3 İncinüp ol gönca-leb dil bülbülünüñ āhına / Didi luṭf eyle yüri bi’llāh bizden öterek

G.56/5 Dest-dirāz itdüm gice hayrānla reyhān zūlfine / Ol hümā-sāye didi Āhî elüñi öte çek

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

G.68/4 Gün toğusı kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var benüm

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su'āl itdüm didi / Ehl-i 'ışkuñ ol şehüñ boynına düşmiş kanyam

G.73/5 Çeşm-i bjmārına kurbān olurum dimiş raqıb / İnne hāze'l-kādra kaṭ'an leyse yücrā min bahım

G.74/5 Tiğ-i hicrān ile öldürmek diler dil-ber beni / Hāzır ol vaqtüñe Āhî dime bildüm bilmedüm

G.79/1 Ol güzeller şāhına medḥ ü šenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du'ā olsun dirin

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde 'ışk olsun baña / Merḥabāsuzlarda saña merḥabā olsun dirin

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zārî kıılır ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña olsun dirin

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş ola olsun dirin

G.79/5 Kulları hālın yazup ol pādişāh-ı hüsne ben / Hem du'ā vü hem šenā hem merḥabā olsun dirin

G.79/6 Şayru olan Āhî çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle 'ālem mübtelā olsun dirin

G.80/4 Cān deger didüm ḥaṭā itdüm ırağdan la'lüñe / Müşkil olur cevheri dutmaḥ bahāya görmedin

G.88/5 Fürkatüñde hālın ey dil-ber bu Āhî hastenüñ / Taḳatüm yok kim diyem bārî işit efvāhdan

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şöḥbet-be-şoḥbet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhî fülānuñ üstine

- G.97/5 Rindler şoħbetine t̄alib olan ‘ārifē diñ / Āħi’nüñ ħücesine cem‘ ola yārān bu gice
- G.98/1 N’ola kūyuñda itüñ luţf ile bir kerrelige / Dise yapuşup etegüme bizüm gölgelige
- G.114/5 Ey baña Tañrı selāmın virmeyen bir vaķt ola / Diyesin Āħi gibi bir derdmendüm var idi
- G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma göñül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse yiri
- G.120/1 Dāğlar çün nālemi güş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi
- G.128/2 Uşda vardum diyüben göñlümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm ğamzeñ oķı yāreleri
- G.128/5 İşidüp ğayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı kıaldı be Āħi didi yüz kıaraları
- G.129/3 Kıadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi’llāh buyur ħānum ki şoħbetdür Süleymāñı
- G.129/4 Ruĥ-ı zıbāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yokdur anuñ gögsinde imāñı
- G.132/3 Rūzede bir buse luţf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni‘ām bayram irtesi
- G.136/6 Müşķin şaçını t̄arf-ı ‘izārında gören dir / Kim t̄ıtdı güneş üstine bu çetr-i siyāħı
- Mt.1/1 Kim dimişler es-saħıyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak.

- M.1/1 Yolına revān eyleyeyin cism ile cāñı / Şol āfet-i devrān ki **dinür** adına Şāñı
- M.1/2 İtdi dil ü cāñ murğını bülbül gibi giryan / Şol āfet-i devrān ki **dinür** adına Şāñı
- M.1/3 Kııldum bu göñül taħtına ol ħüsn iyessin şāħ / Şol āfet-i devrān ki **dinür** adına Şāñı
- M.1/4 Rüsvä-yı cihān eyleyüp itdi beni bed-nām / Şol āfet-i devrān ki **dinür** adına Şāñı
- M.1/5 Aĥvālümü derdā ki benüm itdi diger-gün / Şol āfet-i devrān ki **dinür** adına Şāñı
- G.15/5 Nice ħarāmı dimeyeyin gözlerüñe kim / Şaħn-ı ħareme murğ-ı dile āşiyān t̄utar
- G.30/6 Mihrüñ yanında görine Pervin didükleri / Garķ-ı ‘araķ olınca kaçan yār-ı gül-‘izār

- G.31/3 Mecnūn ki yapıdı başına murğ āşiyānını / Görenler anı didi ki Leylî ‘imārıdur
- G.37/1 Ol elif-ķāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-ķaddür ol elif-ķad aña biz lā dimezüz
- G.37/2 Tūbî-i cennet ise ķoçmağa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-ķeşe biz serv-i dil-ārā dimezüz
- G.37/5 İçerüz Āhî mey-i nābı çü her hūb ile biz / Biz ķul oğullarına vaķt olur ağa dimezüz
- G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār içün yāra / Meded hey ol semen-sā ya yazuķlar iftirā olmış
- G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihān-ārā dimiş / Dostum Āhî seni göge çıkarur giderek
- G.78/4 Bend-i cünün-ı ‘ışķa dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben
- G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhî / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmran olsun
- G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baķduķ ol serv-i mehlikāya
- G.108/3 Lebūñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş gūyiyā la‘l üzre jāle
- G.112/2 Çoķdan raķibe seg dir idüm lıķ ķorķaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola
- G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger gūšem gibi / Eşk dirler bir delūķanlı levendüm var idi
- G.118/4 Hattı-ı siyāhı ‘aksini eşķümde dir gören / Şan kim geķer cihān şuyını Şām leşkeri

Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek. || Kaleme almak, oluşturmak.

- G.37/4 Yazaruz la‘l-i lebin yādına rengin ğazeli / Diyicek şi‘r dirüz biz begüm inşā dimezüz
- G.78/6 Va’llāhî ķorķarın adımı añmağa saña / Bir şi‘r-i ter didüm yine Āhî fülāna ben
- G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şoķbet-be-şoķbet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhî fülānuñ üstine

dib:

Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı.

G.68/5 Kağı hār üstinde kırsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhī bārgāhum var benüm

dide:

Göz.

G.115/4 Geldügince dile mihmān-ı ğamuñ dıdelerüm / Çekdügi hūn-ı cigerdür öñine mā-
hazarı

dide-i giryān:

Ağlayan göz.

G.82/1 Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan / Kime kan ağlayayın dide-i giryānumdan

diger-gün it- [K]:

Değiştirmek, başkalaştırmak.

M.1/5 Aḥvālūmi derdā ki benüm itdi **diger-gün** / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

dik:

(Bir bitkiyi) Kök salıp yetişmesi için toprağa yerleştirmek.

G.112/4 Tığ-i cefā ile öliceκ şınem üstine / Süsen diküñ nişāne-i şemşir-i āh ola

dik gel- [D]:

İtiraz etmek, boyun eğmeyip baş kaldırmak, karşı gelmek, kafa tutmak.

G.54/4 Sünbülleri reyḥānın añup şahn-ı çemende / Dik geldi çenāra kad-i bālāsı Memi'nüñ

diken:

Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı. || Sevgilinin güle eziyetinin de

dikenine benzetilmesi bağlamında kullanılmıştır.

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i ‘ömrüm gülünñ / Kendü bāgum çemenidür yine kendü dikenüm

G.68/5 Kağı hār üstinde kırsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhī bārgāhum var benüm

dikeni olmaz (dikensiz) gül olmaz [A]:

Dikensiz gül olmaz; iyi veya güzel olan her şeyin az çok sıkıntı veren bir yanı da bulunur.

G.130/4 Yarı ağıyar ile görüp iñen ağlama gönül / Çü bilürsin ki gülünñ olmamağ olmaz diken

dikil-:

Dikilmek. || Geçmek, takılmak.

G.65/4 Hañçeründe dikilen kanlu yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i kabrümde benüm

dil:

Gönül, yürek.

M.1/2 İtdi **dil** ü cān murğını bülbül gibi giryān / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānī

M.1/3 **Dil** düşdi yine bir şanemünñ ‘ışkına nā-gāh / Bend oldı saçı dāmına dıvāne olup āh

M.1/4 Tuş olalıdan çeşmüme ol hūb-ı dil-ārām / Bir lahza dañi eylemez ansız bu **dil** ārām

T.1/1 Cān gülşeninde sidre-kađunñ müntehā yiter / **Dil** kişverine zülf-i siyāhuñ belā yiter

T.1/3 Derdünñ olalı **dilde** devā-yı sitem-mizāc / Bīmār-ı ‘ışka şerbet ile eyleme ‘ilāc

T.1/4 Mu‘tād oldı **dil** dilemez kim süre şafā / Dil-ber yolında yitmedi çekdügüm belā

G.8/2 **Dil** sarāyın halvet-i hāş eyledüm ol māh için / Tāze tāze dağum oldı şemse-i eyvān aña

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-kışşa vācib oldı baña bir yaña sefer

- G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yâruñ naqşını / Şimdi şâ'irler qodılar şî'ri naqqâş oldılar
- G.22/1 Ruqlaruñ cân bâğınıñ berg-i gül-i handâmıdır / Saçlaruñ dil bezminüñ bûy-ı 'abır-efşâındur
- G.22/2 Dilde mihrüñ cân virüp saqladuâum ey meh bu kim / Mü'minüñ qalbinde cândan sevgili imânıdır
- G.29/2 Şem'-i ruhsâruñ gibi rüşen delîlüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyâhuñda niçün güm-râhdur
- G.30/7 Tığüñ öñince gonca bigi açılır gönül / Dil hurrem olur olcağız sözler âbdâr
- G.38/1 Cemâlüñ şem'-i tâbıyla yanan dillerde dâğ olmaz / Gözüñ bîmârı olan dil ölür derd ile sağ olmaz
- G.39/4 Tül-i emel virür dile sevdâ-yı zülf-i dost / Sâkıj getür e câm-ı mey-i ergavânumuz
- G.46/3 Ey dil firâq u hecre şağın muqârin olma / Zirâ nemekle âteş qanın içer kebâbuñ
- G.50/3 İncinüp ol gonca-leb dil bülbülinüñ âhına / Didi luţ eyle yûri bi'llâh bizden öterek
- G.55/2 Nâmenüñ barmağına rişte-i cân baqladı dil / Ki varup benden elin öpe o şâh-ı keremüñ
- G.61/3 Ol kim sebz-i tarî ola gülistân-ı vişâl / Hele ey dil gözüñüñ yaşını bârân iderek
- G.82/2 Dil tenürında ciger yandığı yetmez midî kim / Yidi derd ile beni qam dağı bir yanumdan
- G.92/1 Âh kim hâlî degül bir lahza gönülüm âhdan / N'eyleyem bi-çâre dil qurtulmadı eyvâhdan
- G.92/4 Dil-berâ seni raqîbüñden şağınsa dil n'ola / 'Âşık olan kişi şaqlar sevdügin bed-hvâhdan
- G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yâr hele
- G.99/5 Dil rüşen olmaz Âhî câm-ı mey olmayıcağ / Câm olmayınca hâne muhtâc olur ziyâya
- G.111/2 İdüpdür asmağa dil nişmesini / Gözi qaşşâbı müjgânın qenâre
- G.115/4 Geldügince dile mihmân-ı gamuñ dîdelerüm / Çekdügi hün-ı cigerdür öñine mâ-ğazarı

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek ĥücreye yārān geldi

G.127/3 Şineden geçdi müjen zaĥmı tūrur dilde henüz / Çıkdı peykānı veli kaldı cerāĥat bākı

G.136/2 Māĥı gibi dil ‘arızuñ ābında yüzerken / Māĥiyyetin anuñ nice keşf ide kemāĥı

G.136/3 Dil vechi var itse ruĥı devrinde tevaĥkuf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāĥı

Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı.

G.5/5 Ĥançerinden çekdügüm şerh olmaz Āĥı ol şehūñ / **D**iller olsa haşra dek ĥabrümde her süsen baña

Nefesli çalgı, kilit, anahtar, terazi vb. aletlerdeki ince, yassı ve genellikle hareketli kısım, uzun çıkıntılı kısım, çıkıntı şeklindeki uzantı. || Hz. Ali'nin kılıcının ucu.

G.36/4 Abdāllaruz ki her tarafa yā ‘Alı diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfeĥārumuz

dil-i aşüfte:

Çılgın gibi seven, aşktan perişan olan gönül.

G.72/5 Ey dil-i aşüfte ben de Āĥı-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n’ola ben de levend oĥlanyam

dil-i āvāre:

Perişan gönül.

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maĥbüb sever / Çifte öksüzler taĥınmış bir levendüm var benüm

dil-i bĥ-ĥarār:

Istırapla dolu, mustarip gönül.

G.36/1 Dāĥı oldı lāle gibi dil-i bĥ-ĥarārımız / Himmetle gör neler bitürür ĥāksārımız

dil-i dıvāne:

Çılgın, deli gönül.

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dıvānemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sāsi
Memi'nüñ

dil-i düşvār-pesend:

Güç beğenen gönül.

G.11/4 Gönüm eydür baña düş var anuñ hançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-
pesend

dil-i evrāk:

Gönül sayfası.

G.76/1 Bu dil-i evrākda hattıñ āh-ı şāhumdur benüm / Servi-i sebz-i kabā-püş ol
efendümdür benüm

dil-i güm-rāh:

Yolunu kaybetmiş, şaşırılmış gönül.

G.6/4 'İşkı terk eyle baña 'aqluñ ile ol yüri dir / Gör ne ağular ider bu **dil-i güm-rāh** baña

dil-i Mecnün:

Mecnun'un gönlü.

G.117/3 Dil-i Mecnün feraḥ u hurrem olursa n'ola ger / Leyli'nüñ atıñ eski çulidur
pıreheni

dil-i şikeste:

Gönlü kırık, kırık gönüllü, hüzünlü.

T.1/1 Hüsniñ şu'āi 'āleme nūr u ziyā yiter / La'lüñ **dil-i şikeste**ye bir dem devā yiter

dil-i tecrid:

Kendini her şeyden soyutlamış olan gönül.

G.7/2 **Dil-i tecrid** ki baş koşdı ben āvāre ile / Bir levendüm ki refīk oldu bir abdāl baña

dil-i vjran:

Yıkık, harabe gönül.

G.8/3 Ol bu hüsni ile cihāna şıgmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekān oldu **dil-i vjran**
aña

dil ü cān [K]:

Gönül ve can.

G.60/4 Dil ü cāna 'aceb mi mühr urşañ / Hātem-i hüsne çün niğın olduñ

dil vir- [D]:

Gönül vermek; bütün varlığı ile bağlanmak, gönül bağlamak.

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşkveş yolında döküldüm
şaçıldum bilmedüm

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āhı ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bı-vefāya
görmedin

dilā:

Ey gönül.

G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilā ki bir güzelüñ derdmendisın

dil-ber:

Gönlü kendine çeken, güzel. || Sevgili.

M.1/5 Oldı gönül Āhî yine bir **dil-bere** meftûn / Görse şacı zencirini Leylî ola Mecnûn

T.1/4 Mu‘tād oldı dil dilemez kim süre şafâ / **Dil-ber** yolında yitmedi çekdiğüm belâ

T.1/5 ‘Ālemde Āhî olmaz ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde **dil-ber** ile fetret olmasun

G.4/1 Hâ çeker yaşum beni durmaz bu deryâdan yaña / Seyre çıkmışdur meger **dil-ber**
Kâlatâ’dan yaña

G.4/3 Her harâmî gamze âhû-çeşm olan **dil-ber**lere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle
şahrâdan yaña

G.12/5 Dil-ber maħallesinden ırağ itme Āhî’yi / Yazuk degül mi eyleye bir mübtelâ sefer

G.15/6 Didüm rakîbüñ ağızı ‘aceb neyle tutılır / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstüñvân
tutar

G.43/2 Kâmer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şâhî dil-ber Muştafâcık

G.57/3 Vaqt ola rahm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum
n’olsa gerek

G.74/5 Tiğ-i hicrân ile öldürmek diler dil-ber beni / Hâzır ol vaqtüne Āhî dime bildüm
bilmedüm

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āhî ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefâya
görmedin

G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhî / Kemâl-i devleti artsun ‘aziz-i kâmrân
olsun

G.88/2 Hecrûñ odından nice bir cân u dil biryân ola / Bi’llâh inşâf eyle ey dil-ber üşen
Allâh’dan

G.88/5 Fırkatüñde hâlin ey dil-ber bu Āhî hastenüñ / Taqatüm yok kim diyem bârî işit
efvâhdan

G.102/2 Lâyık mıdur ki sen sevesin el çoça müdâm / Dil-ber odur ki sen çoçasın dâ’im el
seve

G.106/2 Biz kemjine kulları hıdmetde takşir itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şığarsa
adına

G.133/5 Gördüğü dil-bere Āhî nice meyl eylesesün / Şâ’irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş

kārı

dil-ber-i ser-keş:

Dik başlı, inatçı güzel.

G.37/2 Tübî-i cennet ise koşmağa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-ārā dimezüz

dil-ber-i nā-mihrbān:

Şefkatsiz dilber, sevgili.

G.90/1 Şehā bir dil-ber-i nā-mihrbānsın / İnen şıvelüce şāh-ı cihānsın

dil-ber-i zerrin-külāh:

Altın külahlı güzel. || Sevgili.

G.69/3 Bir siyeh perçemlü şimîn-ber şanemden yādigār / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrin-külāhumdur benüm

dil-berā:

Ey gönlü kendine çeken sevgili, ey güzel.

G.21/2 Gizleme zülf-i 'araḳ-rizūn külāhuñdan çıkar / Dil-berā çün yüzüñüñ ebr-i gül-āb-efşāndur

G.47/4 Mihrūñ şehīdi olalı şinemde dil-berā / Bir zerresini yirde komazlar gubārumuñ

G.92/4 Dil-berā seni raḳībūñden şaḳınsa dil n'ola / 'Aşık olan kişi şaḳlar sevdügin bed-ḥvāhdan

dil-cū:

Gönül arayan, gönül çeken.

G.13/4 Aḳıtduñ kara yirlere şu gibi ḳanlı yaşımı / Saña bu gözyaşı neyler daḳı ey serv dil-

cüdur

dildār:

Gönlü kendine bağlamış olan kimse, sevgili.

G.76/5 Āh kim dildāruma ma'lūm olupdur hācetüm / Mūm olup yanmağ ezelden Āhī
fıkrümdür benüm

G.91/4 İşidüp cān virdüğüm dildār söğmiş şınüme / Ol du'ādur dostlar qabrüm benüm pür-
nūr iden

dil-ḥaste:

Gönlü yaralı, gönül hastası, âşık.

G.53/5 Künc-i fūrkatde yaturken ḥamduli'llāh Āhi'yā / Oldı ben dil-ḥasteye mūnis ḥayālī
Aḥmed'üñ

dile-:

İstemek, aramak.

T.1/4 Mu'tād oldı dil **dilemez** kim süre şafā / Dil-ber yolında yitmedi çekdügüm belā

Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temenni etmek, niyaz etmek.

G.74/5 Tiğ-i hicrān ile öldürmek diler dil-ber beni / Ḥāzır ol vaqtüñe Āhī dime bildüm
bilmedüm

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol
dergāhdan

G.101/4 Qanlı yaşımı deftere yazmağ diledükçe / Qanlar saçılır şevq-i qalemdeñ cüz'üm
üzre

dilek:

Olması istenen şey, istek, arzu, talep, rica, temenni.

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdir işi bu rāya sıgmazmış dilek

dili varma- [D]:

Söylemeye gönü razi olmamak, cesaret edip söyleyememek.

G.83/5 Hüseynüñ ağızın añağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālî'nuñ ağızından zebānum tercemān olsun

dilini kes- [D]:

Bir şeyi konuşmaya son vermek, bir konu hakkında söz söylememek, susmak. || (Kamış) kalemin ucunu düzeltmek.

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden hāmeler / Ben kara yazulıya harf atmasunlar nāmeler

dilüñ tut- [D]:

Dilini tutmak; ağızını açmamak. || Sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak.

G.59/1 Hār-ı müjgāndan hezārān pāre olursa yürek / Gonca-veş ey 'aşık-ı şeydā dilüñ tutmağ gerek

dil-rübā:

Gönül kapan, herkesi kendine bağlayan, aşık olunan güzel.

G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı gönülini Āhî kim / 'Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri

dil-teşne:

Bağrı yanık, susamış gönül.

K.1/5 Tālib-i didār olan **dil-teşne** vü nem-dideler / Cüy-ı hün ağıtdılar gözden çü Ceyhun u

Aras

diñle-:

İşitmek için kulak vermek, isteyerek duymak.

G.85/2 Bülbül-i şüridenüñ güş eylemezsın nâlesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülüñ
āvâzesin

direk:

*Destek veya taşıma vazifesi görmek üzere bulunduğu yere dikine yerleştirilen uzun
ve kalın ağaç, demir vb.*

G.59/4 Hānesini göñlümün yapduğda mi ‘mār-ı ezel / Revzeni zaħm oldu vü tır-i gamuñ yir
yir direk

direk direk [K]:

Direk gibi.

G.122/3 Direk direk dikilürken қаpuñda dūd-ı dilüm / ‘Alem ‘alem göge ağan şerāri
gördüñ mi

diriğ eyle- [K]:

Esirgemek.

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tığın diriğ / Sen gerek қan ol gerek derd ile taş
ol ey yürek

diril-:

Canlanmak, hayat kazanmak, yaşar duruma gelmek.

G.67/4 Pehlevānlıқ şatmasun gamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şır-i merdüm
var benüm

diş:

Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.

G.9/6 Ger göre lü'lü'-i lālā şanemā **diş**lerüni / Hacetinden şadef içinde eriyüp ola āb

dişle-:

Bir şeyin bir parçasını ısırarak. || Goncanın üzerine düşen çiy tanelerinin, goncanın açılmasına katkı sağlaması yönüyle ısırarak bir şeyi açmak tasavvuru oluşturulmuştur.

G.23/1 Bülbül-i şeydā n'ola itse fiğān u nāleler / Dişlemiştir goncanuñ gülşende la'lin jāleler

ditreme tut- [K]:

Titremek, titremeye tutulmak.

G.73/2 Ditreme tutsa n'ola şemşir-i müjgānuñ görüp / Küllü şey'in bi'z-żarūri hāfin 'an sayfin harim

djvān:

Eskiden şairlerin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerini, nazım şekillerine ve kafiyelerinin son harfine göre belli bir sıraya bağlı kalarak düzenledikleri şiir mecmuası.

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhī kim / Yār hattıyla gazeller ola djvānumda

djvāne:

Çılgın, deli, mecnun; düşkün.

G.49/5 Kūyimuñ dār-ı şifāsına varup Āhī didi / Uşta djvāne benem bend ile zencir senüñ

G.120/2 Bir perī-taşvirdür djvāne naqş iden beni / Baña naqşı o melek yüzlü perī-zād eyledi

djvāne ol- [K]:

Delibe dönmek.

M.1/3 Dil düşdi yine bir şanemün 'ışkına nā-gāh / Bend oldı saçı dāmına **diyvāne** olup āh

G.75/3 'Aceb mi dostlar diyvāne olsam kūh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perı yüzlü güzel
ādemden ayrıldum

diyār:

Memleket, ülke, belde.

G.31/1 Gün toğmaduğ başuma vañan ğam diyārıdır / Merdümlerini gör gözümün yār
bāğıdır

diyār-ı ğam:

Keder ülkesi. || Dünyevî dertlerin bulunduğu hâl, mahal.

G.75/5 Varursañ kūy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhı'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı
ğamdan ayrıldum

diyār-ı hüsñ:

Güzellik ülkesi.

G.113/2 O kad bālā vü zülf egri diyār-ı hüsñ pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm 'alem ser-
keş sipāh egri

diyü/diye:

Diye; biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar.

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm fāş itmesün **diyü** ğamuñ / Çekdi hün-ı dıdeden eşküm niķāb-ı
al āña

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey püte-i ğam cismümi / Hālîş altundur diyü meyl eyleye ola
Lañîf

G.58/2 'İd-i vaşlı şevki için rüze-i ğam çekmişem / Tā naşîb ola diyü bir merħabāsı
Hurrem'ün

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayālünü senün / Halkı uyutmamağa āh u fiğānum var
benüm

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırünü ey kaşı kemān / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.103/1 Niçün öykündün diyü la'1-i lebi cānāneye / Sākıyi gör kim ne şanlar yutdurur
peymāneye

Diyerek, deyip.

G.36/4 Abdāllaruz ki her tarafa yā 'Alī diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfeğārumuz

G.57/4 Cānuma geçdi senün tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül diye geçenden geçelüm
n'olsa gerek

G.58/4 Ne şorarsın şandadır diyü gönül āb-ı hayāt / Mürdeye yetmez mi la'1-i cān-fezāsı
Hurrem'ün

G.74/4 Dest-i gam birkaç içürdi kim şafā geldün diyü / Bezm-i 'ışkuñdan şurup şanda
yıkıldum bilmedüm

Olarak, niyetine.

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilün 'ışkında cān virdi diyü / Şabrümüñ üstindeki mermerde
'ömrüm yazasın

diz-:

*(Ortasından iplik veya tel geçirmek suretiyle) Sıralamak. || Düzenlemek,
hazırlamak.*

G.9/7 Āferin şab'-ı güher-bāruña Āhı ki senün / Silk-i nazm içre **dizer** söz yerine dürr-i hoş-
āb

dizil-:

Dizi haline gelmek, sıralanmak.

G.108/3 Lebüñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş güyyā la'1 üzere jāle

doğ-:

(Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulû etmek.

G.38/5 Be Āhî üstüne bir gün doğar gün gibi ol meh-rû / Yigitsün çünkü başundan senün devlet ırağ olmaz

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münjr kim / Teşbjh idem mi sen güneşi dün toğana ben

doğruluğ it- [K]:

Doğru hareket etme, dürüstlük etmek.

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrû-kemāna ben / Oğ gibi anuñ için atıldum yabana ben

dol-:

(Boş bir şey veya yer) İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak. || Çevrelenmek, kalabalıklaşmak.

G.36/3 Deryâlaruz ki gözler irişmez kıramuza / Her hâr u hasla dolsa ‘aceb mi kenârumuz

dolaş-:

İlişmek, sataşmak.

G.78/4 Bend-i cünün-ı ‘ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

donan-:

Süslenmek, bezenmek, donatılmak.

G.38/4 Görüp ārāyiş-i hüsnuñ al-i la‘lüne sögmeye / Kıaçan kim şehri donansa mey içmege yasağ olmaz

donuqluğ:

Donuk olma durumu, canlı ve parlak olmama, solukluk ve matlık. || Kederlilik, üzüntü içinde olma hâli.

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donukluğum açılsun sâkiyâ / Gönlümün âyinesinde yine gerdüm var benüm

dost:

Sevgili.

G.2/1 Gözlerüm yaşı şarâb-ı ergavân oldu baña / Senden ayru içdüğüm ey **dost** kan oldu baña

Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse.

G.53/2 Cân ü dil rahşını tārâc itmege ey dostlar / Tıtdı cismümde vatan haylî hayâlî Aḥmed'ün

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nâzumdan benüm / Rûzgâr ayırdı serv-i serfirâzumdan benüm

G.75/3 'Aceb mi dostlar dıvâne olsam küh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perî yüzlü güzel âdemden ayrıldum

G.91/4 İşidüp cân virdüğüm dildâr sögmiş şınüme / Ol du'âdur dostlar kabrüm benüm pürnür iden

G.104/4 'Älemün halkını ço hâlüme hayrân itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem düşmenüme

dostum:

Saygı ve yakınlık belirten hitap sözü.

G.17/2 Gamzeñ okından kaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da başı kayıdur

G.27/1 Dir imiş cümle murâd ölmeyicek hâşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il olur

G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihân-ârâ dimiş / Dostum Āhî seni göge çıkarur giderek

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrâna yüz virdüm yañıldum bilmedüm

G.109/3 Şıdķumuñ da'vısine 'ışķuñ yolında dostum / Eşķ-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvâh

dög-:

Dövmek; bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak. || Davul çalmak.

G.35/3 Sîne tablın dögüben âh livāsın çekerüz / Hem livāmuz çekilür hem dögülür nevbetümüz

dök-:

Akıtmak, dökmek.

G.18/2 Şāh-ı gül devrānidur yilsün yöpürsün bād-ı şubḥ / Şāhid-i servüñ ayağına şu döksün jäleler

dökül-:

(Gözyaşı, kan vb. için) Akmak.

G.47/1 Kıbrüme dökülen gözi yaşı nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

Akmak. || Sarf edilmek, harcanmak.

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşķ-veş yolında döküldüm saçıldum bilmedüm

dön-:

Benzemek. || Dönüşmek.

G.10/6 Kıaddüm bükülüp çenge döner şınem olur def' / Ağyār ile ol māh kaçan eylese şöḥbet

G.65/1 Şol kadar lāle gibi kanlara ğarķ oldu tenüm / Kıbrüm üzre açılan lāleye döndi kefenüm

G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naķşı ile Āhı hemān /Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

G.128/1 Güllere dönse ‘aceb mi yüregüm pāreleri / Ğonca-veş ağız açar her yañadan yāreleri

(Bir yere) Geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek.

G.87/5 Kūyuña ‘azm eyledi Āhı naşıb olmadı āh / Gerçi gitdi Ka‘be’ye ammā ki döndi rāhdan

Belirli bir yerde dolaşmak.

Mt.1/1 Kim dimişler es-saḫıyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

Kendi eksenı üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek.

Mt.1/1 Kim dimişler es-saḫıyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

döndür-:

(Bir şeyi kendi mihveri veya başka bir şey etrafında) Hareket ettirmek.

G.69/1 Döndüren fānūs-ı çarḫı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran ḫurşıdı āh-ı şubḡāhumdur benüm

döne döne [K]:

Dönerek, tekrar tekrar. || İçki meclisinde kadehin elden ele dolaştırılması yani devr edişi bağlamında kullanılmıştır.

G.84/1 Döne döne üstüme peymāneler kan ağlasun / Yana yana ḫālüme şem‘-i şebistān ağlasun

Dönerek, tekrar tekrar.

G.133/3 Baña ol mâh gibi döne döne cevır eýler / Göreyin yirlere geçsün felek-i gaddârı

döne dur-:

Dönmeye devam etmek.

G.56/2 Alnuñ ile ruhlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü mâh ile felek

dönüp dönüp [K]:

Döne dolaşa, döne döne.

G.122/5 Kaçup kaçup da ırakdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya bağan ol gamzekârı gördüñ mi

dönüş:

Dönmek işi ve tarzı, dönme.

G.101/5 Ben bir baş açuğ Rüm ili abdālıyam Āhı / Yoğdur dönüşüm cân virürin bu sözüm üzre

döşek:

Yatak.

T.1/5 Tek yirde gökde zerre kaçadar minnet olmasun / Örti **döşek** Necāti'ye bir büriyā yiter

döy-:

Tahammül etmek, dayanmak.

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsnüñ tábına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāh'um benüm

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

du‘ā:

Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.

K.1/11 *Qo senā vü medhi gel Āhi du‘ā-yı Hāzret it / Kim bu varlıqdan qamu ol bir du‘ādur saña bes*

G.79/1 *Ol güzeller şāhına medh ü şenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du‘ā olsun dirin*

G.79/5 *Qulları hālin yazup ol pādişāh-ı hüsne ben / Hem du‘ā vü hem şenā hem merhabā olsun dirin*

Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz. || Sevgilinin ettiği küfrün âşık nezdinde dua olarak kabul edildiği görülmektedir.

G.91/4 *İşidüp cān virdüğüm dildār sögmiş şinüme / Ol du‘ādur dostlar qabrüm benüm pür-nür iden*

du‘ā-yı Hāzret it- [K]:

Allah'a dua etmek, yalvarmak.

K.1/11 *Qo senā vü medhi gel Āhi du‘ā-yı Hāzret it / Kim bu varlıqdan qamu ol bir du‘ādur saña bes*

du‘ā eyle- [K]:

Allah'a yalvarmak.

G.116/1 *Seg-i kūyuñ beni āşüfte gördi / Du‘ālar eyleyüp üstüme ürdi*

dūd-ı āh:

Ahın dumanı. || Çekilen ateşli ahlardan çıkan duman, yürek yangını.

G.25/4 *Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yokdur ey hümā / Tütü-i çarh her gice niçün gurāb olur*

G.68/1 *Āteş-i ‘ışkuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl bōrk ile bir perr-i siyāhum*

var benüm

G.69/1 Döndüren fânüs-ı çarhı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran hırşıdı āh-ı
şubhğāhumdur benüm

G.69/2 Mülk-i ğam sultānıyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarh-ı atlas üzre zerrin
bārgāhumdur benüm

G.119/5 Gönlegin Āhı göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

dūd-ı dil:

Gönül dumanı. || Çekilen ateşli ahlardan çıkan duman.

G.63/3 Zülfi ile kaşları tākında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var
benüm

G.81/3 Çāk çāk oldu ciğer yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her
çākden

G.122/3 Direk direk dikilürken kapuñda dūd-ı dilüm / ‘Alem ‘alem göge ağan şerāri
gördüñ mi

dūd-ı siyāh:

Kara duman. || Āşığıñ ahından çıkan duman.

G.113/1 Çıkarırsa n’ola sīnemden benüm dūd-ı siyāh egri / Dütünü toğrı çıksun tek olursa
dūdğāh egri

dudağ:

*Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her
biri.*

G.43/3 Sögermiş ağzumuza tatlı tatlı / İñen nāzūkdür ol şırın dudacık

dūdğāh egri olursa dütünü tođrı çıksun [A]:

Baca eğri de olsa dumanı doğru çıkar; yaradılıştan iyi ve doğru olan kimse, ne

denli elverişsiz ortam içinde bulunursa bulunsun niteliğini yitirmez.

G.113/1 Çıķarsa n'ola řinemden benüm dūd-ı siyāh egri / Dūtünü tođrı çıķsun tek olursa
dūdđāh egri

duhān:

Duman.

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duhān ıtatar / Geh nālem ile iki cihānı fiđān ıtatar

G.80/2 Göklere ağar duhānum āteř-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-liķāya
görmedin

dur-:

(Hareket hālinde olan bir şey) Bir noktada kalmak, karar kılmak.

G.4/1 Hā çeker yaşum beni **dur**maz bu deryādan yaña / Seyre çıķmıřdur meger dil-ber
Ķalata'dan yaña

Beklemek.

G.4/2 Ķandesin ey serv kim bāđuñ gül ü nergisleri / Göz ķulađ olmuş **dur**ur sen serv-i
bālādan yaña

Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.

G.65/4 Ħaçerüñde dikilen ķanlı yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i
ķabrümde benüm

*Mali olmakta veya emrinde, yanında bulunmakta devam etmek, tasarrufundaki,
nezdindeki varlığı sürmek.*

G.129/3 Ķadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur ħānum ki
řoĥbetdür Süleymāñi

Beklemek, sabretmek.

G.130/3 Sjnemüñ üstine cānā basar iseñ ayaguñ / Duruban şevkuñ ile çāk idem ol dem kefeni

dür it-[K]:

Uzaklaştırmak.

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zirā mekānından ğubārı dūr iden

durma-:

Sürekli, durmadan, aralıksız, kesintisiz.

G.20/3 Nāme gibi ben kıara yazulı bağı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp hālūme ağlar hāmeler

durur:

-dır, -dir, -dur, -dür bildirme eki.

K.1/6 Zālīm-i bī-dād için dergāh-ı ‘adlūndür penāh / Zūlm-i bī-feryād için yāduñ **durur** feryād-res

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhī kuluñdan diyesin / ‘Işık meşk itmiş **durur** kim Rūm abdālī saña

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aḡşamlar / Kim iki hafta **durur** gelmedi ol māh baña

G.8/5 Nāme-i a‘mālüm oldı rüz-ı maḡşerde benüm / Şol maḡabbet-nāme kim nāmuñ **durur** ‘unvān aña

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağırumda Āhī şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Gamdan ölürdüm baña olmasa hem-dem āh eger

G.28/3 ‘Aceb olmaz tıfil durur daḡı / Ey gönül bilmez ise hālī nigār

G.35/4 Der-i mey-hâne durur devlet-i sermed bize lîk / Tâli'i gör ki bugün işlemedi devletümüz

G.47/3 Hâküm ziyâret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan naqş-ı na'l-i esbi durur şeh-süvârumuñ

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubâr irmiş durur mir'âtuma / Ol sebebdendür ki âyînemde gerdüm var benüm

G.94/3 Lebi ğonca beli ince güzeller çok durur ammâ / Koçulsa der-miyân olsa öpülse der-kenâr olsa

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihâl-i kıadd-i dost/ Nokta koyan kim durur 'âlemde anuñ üstine

G.123/4 Yüzüm ağ alnum açuğdur benüm ağyârı koma / Kendü kazancı durur kendü yüzi karacığı

G.136/4 'Aks-i had ü zülfüñ durur ey cān-ı cihānuñ / Bu çeşm-i cihān-bînde sepîdî vü siyâhî

“-ip” ve “-e” ekleriyle yapılmış zarf-fiillerden sonra devamlılık bildiren yardımcı fiil olarak kullanılır.

G.33/4 Hümret -i la'l-i nigāra ğonca öykündüğü'çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jäleler

dut-/tut:

Tutmak; varsaymak, farz etmek.

G.77/5 Kānı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zahîr / Āhi'yā dutalum eş'ârda Selmān oldum

G.134/2 Tutalum kıl ğünāh itse şehā / Luţf-ı şehden himāyet olmaz mı

... olarak alıkoymak, ... kabul etmek.

G.80/4 Cān değer didüm haţā itdüm ırağdan la'lüñe / Müşkil olur cevheri dutmak bahāya görmedin

dutış-:

Yanmaya başlamak, ateş almak.

G.56/4 Sūz-ı āhumdan gice yandum yağıldum ‘āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol harāretten yürek

dutıya қо- [K]:

Bir mal vb. rehin olarak bırakmak.

G.46/5 Mey-hānede dutıya қор idi hırқasını / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ

dü-nīm it- [K]:

İki parça etmek. || Parçalamak, bölmek.

G.73/1 Tığ-i ğamzeyle n’ola başumı yār itse dü-nīm / Küllü fi’lin şādirun minhu ‘ale’r-ra’si samıjım

dükkān:

Çarşıda mal satmaya mahsus açık oda, mahal.

G.21/3 ‘Aks-i la’lūñle gören dir çeşm-i pür-eşķüm benüm / Dürr ü mercānla müzeyyen sayrefī dükkānıdur

dülbend:

Tülbent sözünüñ eski metinlerde rastlanan asıl şekli; pamuk ipliğinden dokunmuş, çok yumuşak, çok seyrek ve ince bez.

G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā qarın / Yār dülbendini gör aķ қaranfüller ile

dün:

İçinde bulunulan günden bir önceki gün.

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehūñ қulluğın eyle ta’bır / Dün gice ‘ālem-i rü’yāda çü sulţān

oldum

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal'ati / Uçdı gönüm şāh-bāzı bir hümāyı
görmedin

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idüñ / Kanda aḥşamlayasın ey meh-i tābān bu
gice

G.97/3 Seni dün gice raḳīb ile görüp şoḥbetde / Düşdi yalıñ kılıca şem'-i şebistān bu gice

Gece.

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münır kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana
ben

dün gün [K]:

Gece gündüz.

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç etibbā-yı cihān bilmez ne
derdüm var benüm

dün ü gün [K]:

Gece gündüz.

G.110/4 'Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü gamuñ olmasa geh gāh
benümle

dünyā:

İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan; hayat.

G.57/5 Āhi'yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlığın elden saçalum n'olsa
gerek

G.76/4 Zāhidā ğılmān gerekmez cennet-i me'vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü
yārumdur benüm

G.94/6 Başum alup giderdüm ben 'adem mülkine dek Āhi / Öte yanında dünyānuñ eger bir

reh-güzār olsa

G.102/4 Sevmek haṭā imiş sevicek bārī bir kişi / Dünyāda seve bir şanem-i bî-bedel seve

dünyāya gel- [D]:

Doğmak.

G.95/2 Ey cefā-ḥū geveli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daḥi sitemkār
hele

dürlü:

Türlü; çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif.

G.126/2 'Işkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şirīn kıldı gāh Ferhād eyledi

dürr-i dendān:

İnci diş.

G.108/3 Lebūñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş güyyiā la'l üzre jāle

dürr-i hoş-āb:

Parlak inci.

G.9/7 Āferīn ṭab'-ı güher-bāruña Āḥī ki senüñ / Silk-i nazm içre dizer söz yirine **dürr-i
hoş-āb**

dürr ü mercān [K]:

İnci ve mercan.

G.21/3 'Aks-i la'lüñle gören dir çeşm-i pür-eşkülüm benüm / Dürr ü mercānla müzeyyen
sayrefī dükkānıdur

düş:

Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler, rüya.

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayālūni senūñ / Halkı uyutmamağa āh u figānum var
benüm

düş-:

(Tuzak, kapan, ağ vb. ile) Gafıl avlanıp tutulmak, yakalanmak. || Kendini kaptırmak, kapılmak, ... içinde bulunmak.

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşa **düş**se tañ mı murğ-ı dil / Anda Ādem gözleye gendüm
Halīlu'llāh 'ades

(Bir şey veya kimse) Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek. || (Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak.

G.9/4 Görüben yüzüni ussum gidüben **düş**dukde / Acıyup merdüm-i çeşmüm şaşar üstüme
gül-āb

Başını alıp gitmeye koyulmak, kendini -e atmak. || (Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak.

G.11/4 Gönlüm eydür baña düş var anuñ hançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-
pesend

Payına isabet etmek.

G.19/2 La'l ü mercāni leb-i cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzüñ / Hayf nā-dāna düşüpdür o güher
vuşlacığı

Damlamak, dökülmek.

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su'al itdüm didi / Ehl-i 'ışkuñ ol şehüñ boynına düşmiş

kanıyam

Yansımak, aksetmek, vurmak.

G.74/3 Qāmet ü ebrūñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice toğruldu
egildüm bilmedüm

Yakışık almak.

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşiyān-ı zāğa varmak düşmez anuñ
üstine

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi qaddümüz dāl eylemek / Ol elif-qāmet bugün Āhı ‘aceb ad
eyledi

(Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak.

G.103/5 Bādeden başını kaldurmaz habāb-ı mey gibi / La‘l-i nābuñ şevkine Āhı düşüp
mey-hāneye

düşmān/düşmen:

*(Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse,
yağı, hasım, adū.*

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalması tende bu ğam ile yarı cānumuz

G.104/4 ‘Ālemüñ halkını qo hālüme hayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem
düşmenüme

G.111/3 Gülünç itdi beni düşmanlaruma / Be zālīm böyle m’ider yār yāra

G.129/1 Kemānkeş qaşuñ atduqca bu cāna tır-i müjgānı / Hasedden düşmenüñ cānā qurur
cismindeki cānı

düşmanlık eyle- [K]:

Düşman gibi davranıp kötülük etmek, zarar vermek.

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

düşür-:

Hoşa gitmeyecek bir yere düşmesine yol açmak. || Kaptırmak.

G.128/5 İşidüp gayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı kaldı be Āhĭ didi yüz qaraları

Uğratmak, duçar etmek.

G.129/5 Cemāl-i ‘ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āhĭ kemend-i zülfine cānı

dü-tā:

İki kat, bükülmüş, gerilmiş, kamburu çıkmış.

G.39/3 Bār-ı cefāñı çekdügüme kaşlaruñ mişāl / Bu ‘ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

dü-tāh ol- [K]:

İki büküm olmak.

G.112/1 Göster kaşuñı kıddi hilālūñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i ‘anber siyāh ola

düz-:

Bulup sağlamak, temin etmek, tedarik etmek.

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi hayālūñ gönlüme / Nideyin ol gamze ucından delinüpdür yürek

düzd-i dil:

Gönül hırsız.

G.136/7 Bu düzd-i dil ol kısr-ı cemāle çıkamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āhĭ

E

e:

İtiraz, sitem, ikaz ve tembih bildiren ifadelerde söze kuvvet vermek için hitap kelimesinin başına getirilir.

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

“Öyle ise, öyle olunca, mademki öyle” anlamlarında bir söz.

G.39/4 Tūl-i emel virür dile sevdā-i zūlf-i dost / Sākı getir e cām-ı mey-i ergāvānumuz

ebedi:

Sonsuz, ölümsüz, bâkî; sürekli, devamlı.

G.16/1 İl yapar gönülüm evini benüm ol şāh yıkar / Kimse yapmaz ebedi anı ki Allāh yıkar

ebr:

Bulut. || Nikāb (örtü).

G.46/1 Cānā götür yüzünden luṭf eyleyüp niḳābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

ebr-i bārān:

Yağmur bulutu. || Yağmur yüklü bulut, gözyaşıyla elindeki mendili ıslatan biri şeklinde tasvir edilmiştir.

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hüsne karşı ebr-i bārān ağlasun

ebr-i gül-āb-efşān:

Gül suyu saçan bulut.

G.21/2 Gizleme zūlf-i ‘araḳ-rizūñ külāhuñdan çıkar / Dil-berā çün yüzünüñ ebr-i gül-āb-

efşāındur

ebrū:

Kaş.

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki haţtı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış
kara yazıdur

G.68/2 Kirpügüñ ebrūlaruñ gönüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oklı bir sipāhum
var benüm

G.69/5 Na'ıçeñ naqşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde kalmış nişān-ı secdegāhumdur
benüm

G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baķduķ ol serv-i meh-
likāya

G.100/4 Ya çeker ebrūlaruñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar ğamzeñ gözi āhūlaruñ alayına

ebrū-kemān:

Kaşı yay gibi düzgün olan, keman kaşlı. || Sevgili.

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrū-
kemānuñ üstine

ecel:

Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamanı, ömrün son demı.

G.5/4 Hasteyem ma'zūr tut bi'llāh eglendümse gel / Ey **ecel** kūy-ı 'ademde bir nefes eglen
baña

G.8/6 Ey **ecel** öldürme luţ it Āhi-yi bı-çāreye / Ola kim bir çāre ide ol tabıb-i cān aña

eceli yakın gel- [K]:

Takdir edilmiş olan ölüm zamanı gelip çatmak.

G.135/3 'Uşşāk hastelendi belürdi ise haţuñ / Beñzer yakın geldi bularuñ ecelleri

efendi:

Sahip durumunda olan, buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, sahip.

G.34/5 Āhi'nün yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbāz efendüm var idi

G.127/2 Cān çıkınca hele hıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine hıdmet bākı

Sahip durumunda olan, buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, sahip. || Sevgili.

G.40/3 Gezerken nāz ile gördüm efendiyle efendisin / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehā olmuş

G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

G.76/1 Bu dil-i evrākda hattuñ āh-ı şāhumdur benüm / Servi-i sebz-i kabā-püş ol efendümdür benüm

G.79/1 Ol güzeller şāhına medh ü şenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du'ā olsun dirin

G.83/1 Şarāb-ı ergavān içsem lebüñsüz baña kan olsun / İçerseñ sen benüm kanum efendi nüş-ı cān olsun

G.89/1 Bāđuñ egerçi gül gibi serv-i bülendisin / Meh-rūlaruñ efendi bugün şeh-levendisiz

G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluk eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisin

efendüm:

Saygı, nezâket ve sevgi ifadesi olarak kullanılır.

G.13/3 İzüñ tozını tutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherüñ kadrin bilene göz terâzûdur

efgân it- [K]:

Feryat etmek, haykırmak.

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgân idicek / Āhi'yâ bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.61/4 Ol perî bezmine var hâlûñi 'arz eyle gönül / Yan yakıl 'ūd-şifat ney bigi efgân iderek

eflāk:

Felekler, gökler.

G.33/1 Vaḳtidür eflāke çıkarsa fiğân u nâleler / Dâğ-ı miḥnetden açıldı şinem üzre lâleler

G.48/4 Derd ü ğam için çarḥda 'İsâ'ya devâ şor / Ey nâle var eflāke çık ol mâhı severseñ

G.81/2 Ḳametüm ğamdan kemân olursa tañ mı kim baña / Çarḥ oḳı gibi yağar tır-i ḳazâ eflākden

G.94/4 Ne zıḅâ ḳaşr idi el-ḥaḳ zümürüd-reng eflāküñ / Binâsı pâydar olsa esâsı üstüvâr olsa

efser:

Taç.

G.32/1 Kâse-i zehr-i felâket başuma efsar yiter / Egnüme zillet libâsı câme-i ziver yiter

efvâh:

Ağızlar.

G.87/3 Leblerüñle ğoncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yaḳası açılmadıḳ sözler çıkar efvâhdan

G.88/5 Fırkatũnde hālin ey dil-ber bu Āhĩ hastenũn / Tākatũm yok kim diyem bārĩ işit
efvāhdan

eger:

“Eğer, şayet” anlamlarındaki şart edatı.

G.26/4 Hem-demũm āhum durur řām-ı gam-ı dildārda / Gamdan ölürdũm baña olmasa
hem-dem āh eger

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizũm řerbetũmũz / Gũn gibi zāhir olurdı saña
keyfiyyetũmũz

G.37/3 Rũm’a sultān u vezĩr olur ise daħi eger / Baş egũp biz řelebĩ kimseye paşa dimezũz

G.51/4 Gözüñ üstinde řařuñ yoğ idi ‘ālemde eger / Olmasaydı pabucı naķřı eger
secdegehũn

G.94/6 Başum alup giderdũm ben ‘adem mũlkine dek Āhĩ / Öte yanında dũnyānuñ eger bir
reh-güzār olsa

G.105/2 Bir yũzi gül lebi mũl servi kenār eyleyi gör / ‘İşret isterseñ eger güller ile mũller
ile

G.111/4 Toldardı nũr ile řabrũm nigārā / Eger bir kerre gelseydũn kenāra

G.127/2 Cān çıkınca hele hĩdmetde ben eksũk şomadum / Eger ölmezsem efendi yine
hĩdmet bāķĩ

egerçi:

Nasıl ki, ... olduğu, ... yaptığı gibi.

G.89/1 Bāęuñ egerçi gül gibi serv-i bũlendisin / Meh-rũlaruñ efendi bugün şeh-levendisın

Her ne kadar, ... ise de, gerçi.

G.89/4 Kullāb-ı zũlf egerçi bir zencĩr-i dil geçer / Ey nāle sen de hāste gũnũller kemendisın

egil-:

(İnsan) Vücudunun belden yukarısını aşağıya doğru eğmek. || Namazda rükûa varmak.

G.74/3 Kâmet ü ebrûñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyâmet nice toğruldu egildüm bilmedüm

Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak.

G.136/5 Baqıp yukarı qasr-ı cemâlüne degerken / Turmaz egilür mâh-ı nevün başda külâhı

egin:

Vücut, beden, sırt, arka.

G.32/1 Kâse-i zehr-i felâket başuma efser yiter / Egnüme zillet libâsı câme-i ziver yiter

egle-:

Eğlemek; avutmak, oyalamak.

G.52/7 Yıllar ile egleyen Āhi'yi şehr-i Bursa'da / Āstân-ı dergeh-i 'âlî-cenâbuñdur senüñ

G.131/1 Künc-i fûrkatde ümîd-i vaşl-ı yâr egler beni / Cân virürdüm derd ile ol intizâr egler beni

G.131/2 Zâ'f ucından taqat u şabrum dükendi qalmadı / Eşk-i hünîñ ile şimdi âh u zâr egler beni

G.131/3 Yalıñuzlıqda hayâl-i haddüñ ey meh-rû gelüp / Şem' gibi her gice par par yanar egler beni

G.131/4 Hân-ı hüsnüñden geçüp mihmân olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarh-ı bî-qarâr egler beni

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferâmüş itmek için Āhi'yâ / Mest olup her gün şarâb-ı hoş-güvâr egler beni

eglen-:

(Zevk ve neşe veren şeylerle) Hoşça vakit geçirmek.

G.5/4 Hastezem ma'zür tüt bi'llâh **eg**lendümse gel / Ey ecel kûy-ı 'ademde bir nefes eglen
baña

Oyalanmak, durmak, eğleşmek, beklemek, kalmak.

G.5/4 Hastezem ma'zür tüt bi'llâh eg**len**dümse gel / Ey ecel kûy-ı 'ademde bir nefes **eg**len
baña

egri:

Hata, yanlış.

G.17/4 Kaşlaruñ cānā hilāl-i 'ide teşbîh eylemeñ / Kim bilür anı nice keş-ṭab'uñ egri
rāyıdur

*Doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, münhani, doğru
karşıtı.*

G.113/1 Çıķarsa n'ola şinemden benüm dūd-ı siyāh egri / Dütüni toğrı çıķsun tek olursa
dūdğāh egri

G.113/4 İñende keş-rev olmasun bizümle beydaķ-ı hālūñ / Ki şatranc-ı maḥabbetde
degöldür rāh-ı şāh egri

G.113/6 Geḫi mey-hāne yolında geḫi mesciddedür Āḫi / Ḥarāb-ı mest-i 'ışķ olmış yürür
geh toğrı gāh egri

Yay gibi, kavis biçiminde olan, kavisli, mukavves.

G.113/2 O ķad bālā vü zülf egri diyār-ı ḫüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm 'alem ser-
keş sipāh egri

G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pādişāhısın / Yaraşur māh-ı nev gibi geyerseñ şeb-
külāh egri

Kanunun, hak ölçülerinin ve ahlāk kurallarının gerektirdiği şekilde davranmayan,

namuslu, dürüst ve güvenilir olmayan.

G.113/2 O kad bālā vü zülf egri diyār-ı hüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm ‘alem ser-keş sipāh egri

Hakka veya aslına uygun olmayan, yanlış, hatalı.

G.113/3 Benüm rāh-ı maḥabbetde günāhum n’oldı ā zālīm / Günehlüler saña toğrı ola ben bĭ-günāh egri

ehil:

Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar.

G.26/3 Bir kadeh meyle göz açdurmaz yaķar bezm ehlini / Sākĭ-i gül-çihrenüñ bulunmaz ayağın çeker

Sahip, mālİK.

G.29/3 Gel ziyāretten şafā ehlini maḥrūm itme kim / Muştafā nūrı ḥaķı ol çihre Beytu’llāh’dur

Bir işin ustası, o işte becerikli, maharetli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse.

G.57/5 Āhi’yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlığın elden şaçalum n’olsa gerek

G.102/5 Şol nāzenĭni sev ki niyāz ehlin isteye / Āvāz ‘āşĭķı ola şĭ’r ü ğazel seve

G.126/4 Kōdı derd ehline Āhĭ yine Şĭrĭn yādgār / Kūhken gitdi velĭ ‘ālemde bir ad eyledi

ehl-i dil:

Gönül adamı, gönlünde birlik ve huzur zevkini bulan, gerçeği idrāk etmekten gelen gönül zenginliği ve müsāmahaya sahip (kimse), irfan sahibi, ârif.

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānıdur ol şūḥ ne ehl-i dil olur

G.51/5 Āsitānuñdan ıraġ itme iñen Āhġ'yi kim / Ehl-i dil ulları yanında gerek pādiřehũñ

G.109/7 Āhġ hak olur ise ger āteř-i hicrn ile / Ehl-i diller yazalar meradine tbe serh

ehl-i 'işk:

Aşk ehli.

G.72/4 Al kemhadan yaa itmiş su'al itdũm didi / Ehl-i 'iřkuñ ol řehũñ boynına dũřmiř
anıyam

ejdeh:

Bũyũk yılan.

T.1/1 Dil kişverine zũlf-i siyahuñ bel yiter / Yımaġa bu vilyeti ol **ejdeh** yiter

ek-:

*(ũrũn elde etmek iin) Topraġa tohum atmak veya gũmmek. || Yerleştirmek,
koymak.*

G.26/2 Kiřtar-ı şineme ekdũñ maabbet tohumunu / Hy 'ũmrũm haşılı bi'llh bundan ne
biter

eksil-:

Yok olmak.

G.28/4 'aşıına kemli cevr itmek / Bize eksilmesũn kem-i nigr

eksũk:

Tam ve mũkemmel olmayan, kusurlu, uezũrlũ, sakat, mayup.

G.99/4 Ebrũlaruñ hille beñzer didũk biz amm / Eksũk nazarla badu ol serv-i meh-
liaya

Mt.2/1 şinede halġ degũl hicrn hicrn uestine / Tekyede eksũk degũl mihmn mihmn

üstine

eksük kıoma- [K]:

Eksik bırakmamak, her şeyi yapmak, uygulamak.

G.95/4 Hele sen cevır ü cefâ itmede eksük kıomadun / Bu dağı böyle ola ey yüzi gülzâr hele

G.127/2 Cân çıkınca hele kııdmetde ben eksük kıomadum / Eger ölmezsem efendi yine kııdmet bâkı

eksük olma- [D]:

Her vakit ve her fırsatta bulunmak.

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç etıbbâ-yı cihân bilmez ne derdüm var benüm

G.99/3 Hem-dem olursa nâlem nâya ‘aceb midür kim / Feryadı eksük olmaz baş kıoşanuñ hevâya

G.123/5 Bezm-i gamda bugün Âhı yine âvâre yürür / Eksük olmaz hele ol şoĥbetün âvârecigi

eksüklık:

Tam ve mükemmel olmama, kusur, noksanlık, hanel.

G.51/3 Kıaşlarun mâh-ı neve gösterüp eksüklıkını / Alnuñ işını tamâm itdi meh-i çâr-dehün

el:

Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü.

G.15/4 Bezm-i çemende la‘l-i lebün şevkıne şehâ / Lâle elinde câm-ı mey-i ergavân tutar

G.56/5 Dest-dırâz itdüm gıce ĥayrânla reyĥân zülfıne / Ol hümâ-sâye didi Âhı elünı öte çek

G.83/2 Elüm ol kıan olacağdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūĥun la‘l-i şırını gözüm kıan

itdi an olsun

G.135/1 Anca kemer oar yine ol ince belleri / Hatem oper meger yine ol a elleri

G.135/2 Boynına olar irienn hublar olun / Bir merabaya bizm ile degmez elleri

Yakın olmayan kimse, yabancı.

G.102/2 Lay mdur ki sen sevesin el oa mdm / Dil-ber odur ki sen oasın d'im el seve

G.102/3 Sevmek mdr ki sen sevesn d'im el ana / Sevmek odur ki sen ana sen d'im el seve

Mf.1/1 Asamlamaa baladı ellere imdiden / On drdine irimeden ol mh-premz

el p- [K]:

Saygı ifadesi olarak bir kimsenin elini pp alnına koymak.

G.55/2 Nmenn barmna rite-i cn baladı dil / Ki varup benden elin pe o h- keremn

el al- [D]:

aret etmek, hedef gstermek, emir vermek.

G.103/3 Grdi 'un baında devleti yo rahm idp / El alar da'vet ılır aırup devlet-hneye

el ur- [D]:

El vurmak, demek, dokunmak, el atmak. || Bir ie girimek, balamak, yapmak.

G.9/1 Siy fal- bahr oldu getr cm- arb / Murib sza **el ur** sen de anı eng  rebb

el vir- [D]:

Olanak sağlamak, fırsat vermek. || Tarikatlarda mürşit, bir müride, başkalarına yol gösterme izni vermek.

G.7/5 Haşre dek pîr-i muğân ayağın elden kıomayam / Āhiyā **el vire** ger devlet-i iqbāl baña

Olanak sağlamak, fırsat vermek.

G.37/2 Tūbî-i cennet ise kıoçmağa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-ārā dimezüz

el yu- [D]:

El yumak; vazgeçmek, el çekmek, el etek çekmek, el etek silkelemek.

G.83/2 Elüm ol kıan olacağıdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūhuñ la‘1-i şırını gözüm kıan itdi kıan olsun

ela:

Gözde sarıya çalan kestane rengi.

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben küh-ı belā kıaplanıyam

elden ele [K]:

Bir kişiden ötekine.

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın dağı yüzi kıara levend

elden kıoma- [K]:

Elden bırakmamak, hiç terk etmemek.

G.7/5 Haşre dek pîr-i muğân ayağın **elden kıomayam** / Āhiyā el vire ger devlet-i iqbāl baña

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden kıoma bir dem sāzuñı / İçelüm sāķı meyi gül yüzlilerüñ yādına

elden saç- [K]:

Elden çıkarmak; vazgeçmek.

G.57/5 Āhi'yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlığın elden saçalum n'olsa gerek

elden uç- [K]:

Elinden uçup gitmek. || Elinden gitmek; bir şeyi yitirmek, o şeyden yoksun kalmak.

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbāz efendüm var idi

ele gir- [D]:

Ele geçmek, elde edilmek, kazanmak, sahip olmak.

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhi / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kādır olur

el-ħaḫ:

Doğrusu, gerçekten, hakikaten.

G.94/4 Ne zıḫā ḫaṣr idi el-ħaḫ zümüröd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

eli irme- [D]:

Yetişememek, ulaşmaya gücü yetememek.

G.11/5 Āhi'nüñ irmez eli zülfüñe ey yār senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

G.132/5 Rüzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Hāzır ol kim iderem iḫdām bayram irtesi

elif-i şine:

Sinede elif şeklinde, dikine açılmış yara.

G.6/1 Saña yanmağa yiter hālümü geh gāh baña / **Elif-i şine** ile dāğ-ı dilüm āh baña

elif çek- [D]:

Elif harfine benzer şekilde göğüste boylamasına yara açmak, birine eziyet etmek, acı çektirmek.

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqdum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir hil‘at itdüm āhdan

G.97/1 Bir elif çekdi yine şineme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice

elif gibi [K]:

Arap alfabesinin ilk harfinin adı. || İnce, uzun ve dimdik.

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i kıdd-i dost/ Nokta koyan kim durur ‘ālemde anuñ üstine

elif-қad:

Elif boylu.

G.37/1 Ol elif-қāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-қaddür ol elif-қad aña biz lā dimezüz

elif-қāmet:

Elif gibi düzgün ve uzun boylu. || Sevgili.

G.37/1 Ol elif-қāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-қaddür ol elif-қad aña biz lā dimezüz

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi қaddümüz dāl eylemek / Ol elif-қāmet bugün Āhī ‘aceb ad eyledi

elik-:

Utanmak, sıkılmak, mahzun olmak.

G.98/2 Ger güzer eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Sıne luşından anuñ muhkem utanup elike

elinden:

“-den dolayı, yüzünden, sebebiyle” gibi anlamlara gelen ifade.

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem‘ gibi Āhi’yā / Başuma odlar yaķan baht-ı siyāhumdur benüm

G.76/3 Çarĥ elinden ķanlar aĝladan şafaķ gibi baña / Cāme-i surĥ ile ol ğün yüzlü māhumdur benüm

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp aĝlar / Hevā-yı ‘ıřķ pır itdi beni bir nevcüvān için

G.111/5 Elüñden yaķamı çāk idüp irte / Şikāyetler idem Perverdigār’a

el-kışşa:

Sözün kırsası, kısacası.

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-kışşa vācib oldu baña bir yaña sefer

elma:

Kabuĝu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi.

G.65/4 Hānçerüñde dikilen ķanlı yürekler gibidür / Her söĝütde duran elma ser-i ķabrümde benüm

elüne vir- [D]:

Eline vermek; teslim etmek. || Geri çevirmek.

G.35/6 İçerüz biz ayaĝı sākıye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir hürmetümüz

em:

İlaç, deva, çare. || Leb (dudak) bağlamında emmek.

G.9/5 Haste-dil derdine **em** şordı lebinden nice kim / Ol tabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

emānet:

Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse, vedia. || Allah'ın insanlara bir gün geri almak üzere verdiği can.

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ğamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saçlar oldı cānını

endāze:

Ölçü, derece, mertebe.

G.85/4 Her gedānuñ ıaddine geydürme 'ıřkuñ cāmesin / Kim bu zıbā hil'atüñ bozduñ hemān endāzesin

engüşter-i cān:

Can yüzüğü. || Can veren yüzük.

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhı kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña Latıf

envār-ı hüsn:

Güzellik nurları.

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsnüñ tābına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāh'um benüm

er:

Yiğit, kahraman kimse.

G.124/5 Virmese Āhī n'ola pīrezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacıdır begüm er vuşlacığı

eri-:

(Katı bir cisim) Bir sıvı içinde katılığını kaybedip dağılmak, o sıvıya karışmak.

G.9/6 Ger göre lü'lü'-i lālā şanemā dişlerüñi / Hacetinden şadef içinde eriyüp ola āb

erit-:

Erimesini sağlamak, erimesine yol açmak. || Gitgide azaltıp yok olmasına sebep olmak, ortadan kaldırmak.

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey pūte-i ğam cismümü / Hāliš altundur diyü meyl eyleye ola Latîf

es-:

(Hava için) Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek. || Gitmek, ulaşmak.

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

esās:

Bir şeyi meydana getiren ana unsur, asıl yapı, temel.

G.94/4 Ne zībā kaşr idi el-ḥaḳ zümür-rüd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

esbāb:

Sebepler.

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoḫbet esbābı gerek hücreye yārān

geldi

eşer:

Eser, iz, nişan.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ şemmesinden bir eşer / Nūr-ı Aḥmed'dür cemālūñ pertevinden muḳtebes

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoḳdur ey hümā / Tūtī-i çarḫ her gice niçün ğurāb olur

eşer kııl- [K]:

İz bırakmak, tesir etmek.

G.106/4 Baḳmadı benden yaña vü kıılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülūñ kıılmaz naḫar feryādına

esİR-i ğam-ı hicrān ol- [K]:

Ayrılık derdinin esiri olmak.

G.77/1 N'ola ḫālüm ki esİR-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü ḫayrān oldum

eski:

Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş, köhne.

G.117/3 Dil-i Mecnūn feraḫ u ḫurrem olursa n'ola ger / Leylī'nūñ atnuñ eski çuludur pıreheni

esle-:

Dinlemek, sayıp itaat etmek, itibar etmek.

G.115/3 Dir idüm zūlfine tolaşma göñül eslemedūñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse yiri

esrār:

Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler, herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar.

G.2/4 Cām-ı meyden añladum ‘aks-i lebūñ **esrār**ını / ‘Ālem-i ervāhdan bir sır ‘ayān oldu
baña

G.72/2 Halk hayrāndur benüm keyfiyyet-i esrāruma / Ben şu ma‘cūncı güzel esrārınıñ
hayrānyam

es-saḥiyyu:

Cömert.

Mt.1/1 Kim dimişler es-saḥiyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

eş‘ār:

Şiirler, manzum sözler.

G.77/5 Kānı bir şāh-ı kemāl ıssı k’ola saña zahır / Āhi’yā dutalum eş‘ārda Selmān oldum

eşk:

Gözyaşı.

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm fāş itmesün diyü ğamuñ / Çekdi hūn-ı dīdeden eşküm niķāb-ı
al āña

G.107/3 Beni giryān itmeden hālī degül bir dem raķīb / ‘Āķıbet eşkümdür anuñ şu koyan
ocağına

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger gūşem gibi / Eşk dirler bir delūķanlı
levendüm var idi

G.115/2 N’ola eşkümler ruḥ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünki güzeller göricek
sım ü zeri

G.118/4 Haṭṭ-ı siyāhı ‘aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını Şām leşkeri

eşk-i çeşm:

Gözyaşı.

G.109/3 Şıdkumuñ da'vîsine 'ışkuñ yolında dostum / Eşk-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvâh

eşk-i hûn-efşân:

Kan saçan gözyaşı.

G.23/3 Eşk-i hûn-efşânıdır Ferhâd'uß ey Şîrîn-sühan / Açılanlar yir yirin deşt-i belâda lâleler

eşk-i hûnîn:

Kanlı gözyaşı.

G.131/2 Za'f ucından taqat-i şabrum dükendi kalmadı / Eşk-i hûnîn ile şimdi âh u zâr egler beni

eşk-i revân:

Akan gözyaşı.

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer 'ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhî sen benüm eşk-i revānum çağlar

eşk ü âh [K]:

Gözyaşı ve feryat.

G.88/4 Eşk ü âhum 'âleme fâş itdi rāz-ı 'ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-rāhdan

eşk-veş:

Gözyaşı gibi.

G.74/1 Bir vefâsuz yâra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşk-veş yolında döküldüm
şaçıldum bilmedüm

etegüne yapuş- [D]:

Yalvarıp yakarmak, bir şeyi olmasını, yapılmasını çok istemek.

G.98/1 N'ola kūyuñda itüñ luţ ile bir kerrelige / Dise yapuşup etegüme bizüm gölgelige

eţibbâ-yı cihân:

Dünyanın tabipleri.

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç eţibbâ-yı cihân bilmez ne
derdüm var benüm

eţrâf-ı kâ'inât:

Evrenin çevresi; kâinatın tamamı.

G.135/5 Mihr-i ma'ânî ile yine rüşen eyledi / Eţrâf-ı kâ'inâtı bu Āhî gazelleri

ev:

Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane.

G.16/2 Yalñuz çarha tókunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zâlimler evin āh-ı sehergāh
yıklar

G.16/5 Saña ne ortada Āhî gönül ol şāhuñdur / Kendü mālîk evine gāh yapar gāh yıklar

G.98/4 Ruhlaruñ ay u günü kódi beni tıkdı eve / Yine bî-çäreleri şokdı delükden delüğe

evc-i felek:

Gökyüzünün en yüksek noktası/doruğu.

G.11/5 Āhî'nüñ irmez eli zülfüñe ey yār senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

evvel:

Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak.

G.17/3 Çeşm-i mestûñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehâ / Kâlbe evvel kend'özin uran müjeñ alayıdur

G.102/1 Evvel cihânda la'net aña kim güzel / Koca şakallu cilt kekez mübtezel seve

ey:

Seslenme ünlemi; hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.

K.1/1 Ey nesim-i kudretüñ nefhinde âdem bir nefes / V'ey harim-i gülşen-i lutfuñda 'âlem hâr ü has

T.1/3 Bimâr-ı 'ışka şerbet ile eyleme 'ilâc / Var ey tabîb ko beni derdüm baña yiter

T.1/4 Ey çarh sen de yâr gibi olma bî-vefâ / Zirâ bu deñlü 'âleme bir bî-vefâ yiter

G.2/1 Gözlerüm yaşı şarâb-ı ergavân oldu baña / Senden ayru içdüğüm ey dost kan oldu baña

G.4/2 Kandesin ey serv kim bâğuñ gül ü nergisleri / Göz kulağ olmuş durur sen serv-i bâlâdan yaña

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kandesin / Pîrlük vaktinde gel ey serv-i sîmîn-ten baña

G.5/4 Hasteyem ma'zûr tut bi'llâh eglendümse gel / Ey ecel küy-i 'ademde bir nefes eglen baña

G.8/6 Ey ecel öldürme lutf it Âhî-yi bî-çâreye / Ola kim bir çâre ide ol tabîb-i cân aña

G.11/1 Güle ta'n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la'l-i lebüñ eyler ise goncaya hand

G.11/5 Âhî'nüñ irmez eli zülfüñe ey yâr senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.13/2 Benüm ebrûlarum şanmañ bu iki hañtı alnumda / Başumda ey kemân-ebrû yazılmış kara yazıdur

G.13/4 Akıtduñ kara yirlere şu gibi kanlu yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler dañi ey serv

dil-cüdur

G.16/4 Āh-ı 'aşığ irişür hüsnuññ āyinesine / Şağın ey şāh şağın memleketüñ āh yıkar

G.17/1 Cān qurbān itdüren 'uşşāka qaşuñ yayıdur / Ey güneş yüzli qaşuñ beñzer ki qurbān ayıdur

G.20/4 Ben kara yazulıya harf atmak için dem-be-dem / Ey perı-peyker selām eyler saña ser-nāmeler

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp sakladuğum ey meh bu kim / Mü'minüñ qalbinde cāndan sevgili imānidur

G.22/3 Gönlümüñ tahtında şimdi ey kemān-ebür senüñ / Hüküm iden cān yirine tır-i gamuñ peykānidur

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey gonca-leb / Midhatüñ bağınıñ Āhı murğ-ı hoş-elhānidur

G.23/3 Eşk-i hün-efşānidur Ferhād'uñ ey Şirīn-sühan / Açılanlar yir yirin deşt-i belāda lāleler

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murā-ı cānın şayd için şehbāz-ı zülfin şalalar

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoğdur ey hümā / Tütü-i çarğ her gece niçün gurāb olur

G.26/1 Tütüyā-yı hāk-i pāyuñdur kılan kağ'-ı nazār / İki gözümse gerekmez çıksun ey nūr-ı başār

G.28/3 'Aceb olmaz tıfil durur dağı / Ey gönül bilmez ise hāli nigār

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

G.35/2 Ey 'azizüm nice bir 'āleme dellāl olalum /Yūsuf-ı Mışr bizüm bilmeyicek kıymetümüz

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey püte-i gam cismümi / Hālış altundur diyü meyl eyleye ola Latıf

G.44/6 Qāmet ü ruhsār u hattuñ gibi ey hür-ı-behişt / Bostān-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyhānı yoğ

G.46/3 Ey dil firāğ u hecre şağın muqārin olma / Zırā nemekle āteş qanın içer kebābuñ

G.48/2 Hāk-i qadem-i yarı hemān başuña görme / Ey bād-ı Şabā yürüdüğüñ rāhı severseñ

- G.48/3 Zülmetde koma kullaruñ ey necm-i sa'âdet / Devlet güneşi nūr-ı seḥergāhı severseñ
- G.48/4 Derd ü ğam için çarḥda 'İsā'ya devā sor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ
- G.50/2 Bilmezem ne tāli'-i ferḥunde-fālūñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek
- G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tigin dirig / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş ol ey yürek
- G.53/2 Cān ü dil rahşını tārāc itmege ey dostlar / Tıtdı cismümde vaṭan ḥaylī ḥayālī Aḥmed'ūñ
- G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdır işi bu rāya sığmazmış dilek
- G.57/4 Cānuma geçdi senūñ tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül di e geçenden geçelüm n'olsa gerek
- G.59/1 Ḥār-ı müjgāndan hezārān pāre olursa yürek / Ğonca-veş ey 'āşık-ı şeydā dilūñ tutmağ gerek
- G.61/3 Ol kim sebz-i tarī ola gülistān-ı vişāl / Hele ey dil gözünüñ yaşımı bārān iderek
- G.63/6 Gülşen-i ṭab'ından Āḥi'nūñ saña ey ğonca-leb / Gül gibi bir tāze şir-i dil-pesendüm var benüm
- G.64/1 Yirde kalmaz āteş-i āh-ı seḥergāhum benüm / Toğunur çarḥuña bir gün ey felek āhum benüm
- G.64/2 Sāye-veş üftāde kullardan yanunca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi māhum benüm
- G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarḥı toğuz tolanur āh-ı seḥergāhum benüm
- G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āḥi-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n'ola ben de levend oğlanıyam
- G.75/2 Nice şıḥat bulam şimdengirü ben ḥaste ey yārān / Ṭabīb-i cān ü dil olan Mesīḥādemden ayrıldum
- G.77/3 Baña kār eylemez ey kaşı kemān tır-i cefā / Devletinde müjenüñ toptolı peykān oldum

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehûñ kulluğın eyle ta‘bır / Dün gice ‘âlem-i rü’yâda çü sultân oldum

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırûñi ey kaşı kemân / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.84/6 Ağlamaqla çıkdı gözden Āhı ey pır-i hıred / Demdür ağlarsa yetım oldı ol oğlan ağlasun

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tazesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i gülden tazesin

G.85/2 Bülbül-i şırıdenüñ güş eylemezsın nâlesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülüñ âvâzesin

G.88/2 Hecrüñ odından nice bir cân u dil biryân ola / Bi’llâh inşâf eyle ey dil-ber üşen Allâh’dan

G.88/5 Fırkatüñde hâlin ey dil-ber bu Āhı hastenüñ / Taķatüm yok kim diyem bārı işit efvâhdan

G.89/4 Kullâb-ı zülf egerçi bir zencır-i dil geçer / Ey nâle sen de haste gönüller kemendisın

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağyâr-ı merdüdi yine / Beñzer ol şeytânı sürdüñ ey melek dergâhdan

G.95/2 Ey cefâ-hü geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin dağı sitemkâr hele

G.95/3 Bunca yoluñda fedâ itmiş iken cân u dili / Bir selâmuña dağı degmedük ey yâr hele

G.95/4 Hele sen cevri cefâ itmede eksük ķomadun / Bu dağı böyle ola ey yüzi gülzâr hele

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idüñ / Kanda ağşamlayasın ey meh-i tâbân bu gice

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden ķoma bir dem sâzuñı / İçelüm sâķı meyi gül yüzlilerüñ yâdına

G.109/5 Nice görünsin felek taķında ey meh âftâb / Āteş-i âhumla odlara yanupdur şubĥgâh

G.109/6 Mihr-i ruhsâruñdan ey meh-rü yanardum hecrden / Sâye-i zülf-i siyâhuñ olmasa baña penâh

G.114/5 Ey baña Tañrı selâmın virmeyen bir vaķt ola / Diyesin Āhı gibi bir derdmendüm

var idi

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü gam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek ĥücreye yārān geldi

G.127/5 Şoĥbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āĥi senüñle yine şoĥbet bākı

G.131/3 Yalıñuzlıkda ĥayāl-i ĥaddüñ ey meh-rü gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar egler beni

G.131/4 Ĥān-ı ĥüsnüñden geçüp miĥmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarĥ-ı bĭ-ĥarār egler beni

G.132/5 Rūzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Ĥāzır ol kim iderem iĥdām bayram irtesi

G.133/1 Ey lebi ĥonca yanuñda ĥomaĥıl aĥyārı / Çünki olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ ĥārı

G.136/1 Ey şubĥ-ı ruĥuñ maṭla‘-ı envār-ı İläĥi / Sen miĥri bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

G.136/4 ‘Aks-i ĥad ü zülfüñ durur ey cān-ı cihānuñ / Bu çeşm-i cihān-bĭnde sepĭdĭ vü siyāĥi

eyā:

Ey, hey.

G.90/4 İñende almaĥıl ‘uşşāĥuñ āĥın / Eyā pĭr olası tāze cüvānsın

eyit-:

Söylemek, demek, anlatmak.

G.11/4 Göñlüm **eyd**ür baña düş var anuñ ĥançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-pesend

G.66/2 Ben didüm la‘l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

eyle-:

Etmek, yapmak.

G.30/3 Pîr-i muğânla ‘ahdi bütün eyleyenlere / Şîr-ise kâsesin felegüñ irmez inkisâr

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhî kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña
Latîf

G.126/2 ‘Işkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şîrîñ kıldı gāh Ferhād eyledi

G.126/3 Mest-i bî-hoş oldı şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bî-ğodluğımı bir
peri-zād eyledi

eyü:

İyi. || Olması gerektiği gibi, tam ve doğru bir şekilde.

G.39/5 Āhî vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

eyü var- [K]:

İyi yapmak, iyi etmek, iyi hareket etmek.

G.108/4 Eyü vardı seni mey tutdı sākî / Niçün tolandurur yirüñ piyāle

eyvāh:

*Beklenmedik, kötü, hoş gitmeyen bir haber veya olay karşısında duyulan acınma,
üzülme sözü.*

G.92/1 Āh kim hālî degül bir lahza göñlüm āhdan / N’eyleyem bî-çāre dil kırtulmadı
eyvāhdan

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam kaldı hemān yalıñuz eyvāh
benümle

eyvān:

Köşk, kasır, kemerli yüksek bina, çardak.

G.5/2 Lāle gibi çünkü ben şahrā-nişinler şāhıyam / Kırmızı eyvān yiter bu kanlu pîrāhen
baña

eyyām:

Günler.

G.132/1 Zāhidā içsem ‘aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

ezelden:

Yaratılışından itibaren, yaratıldığından beri.

G.76/5 Āh kim dildāruma ma‘lūm olupdur hācetüm / Mūm olup yanmağ ezelden Āhī fikrūmdür benüm

F

faḳīh-i şeh̄r:

Şehrin fıkıh alimi.

G.81/5 Şorma Āhī ‘ışk hālinden faḳīh-i şeh̄re kim / Ma‘rifet gelmez bilürsin degme bī-idrākden

fānūs-ı çarḫ:

Feleğin fanusu. || Gök kubbe.

G.69/1 Döndüren fānūs-ı çarḫı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran ḫurşīdi āh-ı şubḫāhumdur benüm

faşl-ı bahār:

Bahar mevsimi.

G.9/1 Sāḳiyā **faşl-ı bahār** oldı getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen de ḳanı çeng ü rebāb

fāş it- (eyle-) [K]:

(Bir sırrı) Meydana vurmak, açığa çıkarmak.

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm **fâş** itmesün diyü ğamuñ / Çekdi hün-ı dıdeden eşküm niķāb-ı
al aña

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lık / Āh kim fâş eyleyen rāz-ı derūnum
āhdur

G.88/4 Eşk ü āhum 'āleme fâş itdi rāz-ı 'ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-
rāhdan

fedā it- [D]:

Kıymak, gözden çıkarmak.

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña daħi degmedük ey yār hele

felek:

*Gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki,
kadere hâkim olduğuna inanılan güç, talih, baht.*

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır şimdi **felek** iķbāl aña / Raħm ide şāyed gönül var eyle 'arz-ı
hāl aña

G.30/3 Pır-i muġānla 'ahdi bütün eyleyenlere / Şır-ise kâsesin felegün irmez inkisār

G.64/1 Yirde kıalmaz āteş-i āh-ı seħergāhum benüm / Toķunur çarħuña bir gün ey felek
āhum benüm

G.127/4 Bı-vefādur bu felek 'ışķ u maħabbet çoġ olur / Ne hūs(ü)n sende ne ħod bende
maħabbet bākı

Mt.1/1 Kim dimişler es-saħiyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

Gökyüzü, sema.

G.56/2 Alnuñ ile ruħlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü mäh ile
felek

G.59/2 Sınesini çāk ider seyl-āb-ı eşkümünden zemın / Başına odlar yaķar her şubħ āhumdan

felek

G.109/5 Nice görünsin felek taķında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur şubḡāh

felek-i ġaddār:

Zalim, acımasız, insafsız felek.

G.133/3 Baña ol māh gibi dōne dōne cevri eyler / Göreyin yirlere geġsün felek-i ġaddārı

fenā:

Gelip geġici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fānılık. || Dünya, geġici ālem.

G.32/2 Şāh-ı 'ıřķam kūs-ı riḡletle fenādan göġmişem / Baña hicrān leşkeri mülk-i 'adem kişver yiter

Gelip geġici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fānılık.

G.57/5 Āhi'yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geġelüm varlıġın elden şaġalum n'olsa gerek

G.76/4 Zāhidā ġılmān gerekmez cennet-i me'vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü yārumdur benüm

ferāġat:

Vazgeġmenin, gönül tokluġunun verdiġi rahatlık, huzur.

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü ġam-ı yār gibi / Ne ferāġat yiri var ġüşe-i ḡammār gibi

ferāḡ:

İġ açan, aydınlık.

G.117/3 Dil-i Mecnūn ferāḡ u ḡurrem olursa n'ola ger / Leylī'nūñ atınuñ eski ġulıdır

p̄ireheni

Feraḥşād:

Hurşidname'nin erkek kahramanı.

G.91/3 Ben Feraḥşādam ğam u ğuşşañla 'ıŝkumdur benüm / Hüsñüñi Hurşid gibi 'āleme meşhūr iden

ferāmūş it- [K]:

Unutmak.

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmūş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarāb-ı hoş-güvār egler beni

ferdāya şal- [K]:

Yarına bırakmak, tehir etmek, ertelemek.

G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhi hemān / Yarına kaldı işüm va' de-i dıdār gibi

Ferhād:

Klasik edebiyatta mesnevilere konu olan Fars kökenli Hüsrev ü Şîrîn ve Ferhād ü Şîrîn aşk hikâyelerinin ünlü erkek kahramanı.

G.23/3 Eşk-i hün-efşānidur Ferhād'uñ ey Şîrîn-süḥan / Açılanlar yir yirin deşt-i belāda lāleler

G.90/6 Bu Āhi derd ile Ferhād'uñ oldu / Ki sen ol Husrev-i şîrîn-zebānsın

G.120/1 Dāğlar çün nālemi ğuş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi

G.126/2 'ışkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şîrîn kıldı gāh Ferhād eyledi

ferid ol- [K]:

Tek olmak, eşsiz ve benzersiz olmak.

G.115/5 Vaşf-ı hüsnünde ferîd olsa 'aceb mi Āhî / Gün gibi şu'le virür çünkü sözünün güheri

feryād:

Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırtı, haykırış, çığlık, avaz, figan.|| Şikâyet etme, sızlanma, inleme.

G.59/3 Tağ u taş fūrkatde kıan ağlamağa feryād için / Lāle hūnün-çeşm olur dāğ-ı siyāhı merdümek

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya 'aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş koşanuñ hevāya

G.106/4 Baqmadı benden yaña vü kıılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülün kıılmaz nazar feryādına

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

feryād eyle- [D]:

Feryat etmek; yüksek sesle haykırmak.

G.120/1 Dāğlar çün nālemi gūş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi

feryād it- [D]:

Şikâyet etmek.

G.82/1 Kime feryād ideyin nāle vü efğānumdan / Kime kıan ağlayayın dide-i giryānumdan

feryād-res:

Feryat edenin imdadına yetişen, yardım eden (kimse).

K.1/6 Zālim-i bî-dād için dergāh-ı 'adlündür penāh / Zulm-i bî-feryād için yāduñ durur

feryād-res

fetret:

İki vak'a arasındaki zaman.

T.1/5 'Älemde Āhî olmaz ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile **fetret** olmasun

feyz:

Nimet, bağış, ihsan, kerem.

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa 'isyānı / Feyz irişüp 'ināyet olmaz mı

figān:

Istirapla bağıрма, haykırma, feryat.

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duhān tutar / Geh nālem ile iki cihānı figān tutar

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağına figānuñ Āhî'ya / Gerçi āhum inledür çarhuñ der ü dervāzesin

G.92/5 Āhî fūrkatde figāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

figān u nāle [K]:

Feryat ve inilti.

G.18/5 Şol kadar od yaqdı āhum başlarına Āhî kim / Göklere ağıdı geçüp benden figān u nāleler

G.23/1 Bülbül-i şeydā n'ola itse figān u nāleler / Dişlemişdür goncanuñ gülşende la'lin jāleler

G.33/1 Vahtidür eflāke çıkarırsa figān u nāleler / Dāğ-ı miñnetden açıldı şinem üzre lāleler

fikr:

Düşünce; niyet, istek.

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende gözüñ fikri ile / İçelüm bâde-i gül-reng olalum mest ü ħarâb

G.60/5 Āĥi'yâ mû-miyâni fikrinde / Cân ü dilden daĥıka-bın olduñ

G.76/5 Āĥ kim dildâruma ma'lûm olupdur ħâcetüm / Mûm olup yanmaĥ ezelden Āĥi fikrûmdür benüm

G.108/8 Miyânuñla dehânuñ fikri 'aqlum / Ķomaz bir laĥza ġayrı ħıl ü ħâle

fikr-i tedbîr:

Tedbir fikri; tedbiri düşünmek.

G.49/1 Ĥükm-i taĥdîrüne çün irmedi tedbîr senüñ / Fikr-i tedbîr benüm ħısmet-i taĥdîr senüñ

fî'l-ĥâl:

Bu halde, bu durumda.

G.1/5 Garĥ olur deryâ-yı ġamda Āĥi-yi âşüfte-ĥâl / Ĥızır gibi yitişüp raĥm itmeseñ **fî'l-ĥâl** aña

firâĥ u hecr [K]:

Hicran ve ayrılık.

G.46/3 Ey dil firâĥ u hecre şaĥın muĥârin olma / Zîrâ nemekle âteş ħanın içer kebâbuñ

firdevs:

Cennet.

G.48/5 Cânân işigin cennete ben virmezsin Āĥi / Firdevsi baña aña o dergâhı severseñ

Firenk:

Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

G.4/4 Ka‘be haqqı ol **Firenk** oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger bir adem bassam
kiliseden yaña

fitne:

Karışıklık, fesat, kargaşalık; arabozucu kimse, kışkırtıcı, fitneci.

G.51/1 Hey ne fitne başıdur urre-i arf-ı k lehuñ / Z limuñ  te ucıdur ser-i zülf-i siyehuñ

G.106/1 Tır-i ęamzeñ ođ iş ider fitne ařuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri  ferin
 st dına

Karışıklık, fesat, kargaşalık.

G.113/2 O ad b l  v  zülf egri diy r-ı hüsn p r- ş b / Mem lik fitne şeh z lim ‘alem ser-
keş sip h egri

fitne-i  hir zam n:

Ahir zaman fitnesi; kıyamete yakın bir zamanda ortaya ıkacak fitne ve kargaşa.

G.90/2 Kıy metsin kıy met oparursın / Meger kim fitne-i  hir zam nsın

fitne opar- [D]:

Yalan yanlış haber yaymak, ortalığı karıştırmak, fitne ıkarmak.

G.122/1 Ne nařř ider bizüm ile nig rı gördüñ mi / Ne fitneler oparur r zg rı gördüñ mi

f l n:

Falan, fil n. || Falan kişi; şairin şiir söylediği kişi.

G.78/6 Va’ll hi orarın adımı añmaęa saña / Bir şi‘r-i ter didüm yine  hi f l na ben

G.96/5 Ayduñuz y r na kim řoħbet-be-řoħbet diyeler / Bir ęazel didi yine  hi f l nuñ
 stine

füfül:

Karabiber; Divan edebiyatında teşmil yoluyla sevgilinin beni için kullanılmıştır.

G.70/3 Yağalum lāle gibi taşlar eteginde buhür / Bir beñi füfül ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

fürkat:

Ayrılık, ayrılış, firak, hicran.

G.59/3 Tağ u taş fürkatde kan ağlamağa feryād için / Lāle hūnün-çeşm olur dāğ-ı siyāhı merdümek

G.88/5 Fürkatünde hālin ey dil-ber bu Āhî hastenüñ / Taqatüm yok kim diyem bārî işit efvāhdan

G.92/5 Āhî fürkatde figāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

G.127/1 Derd ü hasret bu degül kim ola fürkat bākî / Derd odur kim ben ölem qala bu hasret bākî

G**gāh:**

Zaman, vakit.

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine bakmayam Tañrı haqı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh nigāh

gāh ... gāh ...:

Bazen, bazı zaman, kâh.

G.126/2 'İşkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şirîn kıldı gāh Ferhād eyledi

ğam:

Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm fāş itmesün diyü **ğamuñ** / Çekdi hūn-ı dîdeden eşküm niqāb-ı

al aña

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Gamdan ölürdüm baña olmasa
hem-dem āh eger

G.31/1 Gün toğmaduğ başuma vañan ğam diyārıdur / Merdümlerini gör gözümüñ yār
bāğıdur

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalması tende bu ğam ile yarı cānumuz

G.67/2 Zaħm-ı tırüñdür zırılılar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı ‘ışkam ğam sipāhıyla neberdüm
var benüm

G.75/4 Yağamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam ‘aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi
ğoncamları ayrıldım

G.81/2 Qametüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarh oğı gibi yağar tır-i kazā
eflākden

G.82/2 Dil tenürında ciger yandığı yetmez midı kim / Yıdı derd ile beni ğam dağı bir
yanımdan

G.110/2 Gıtdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam kaldı hemān yalıñuz eyvāh
benümle

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāk u kabā añma baña / Yürı süfı yürı dervışe yıter vuşlacığı

ğam -ı hecr:

Ayrılık kederi.

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüğümü yazdım idi / Nāmenüñ qaddini bükdi şanemā bār-
ı ğamuñ

ğam-ı yār:

Sevgilinin (sebepe olduğı) gamı, kederi.

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü ğam-ı yār gibi / Ne ferāğat yırı var güşe-i ħammār gibi

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoħbet esbābı gerek ħücreye yārān
geldi

ġam u ġuşşa [K]:

Keder ve tasa.

G.91/3 Ben Feraġşādam ġam u ġuşşañla ‘iškumdur benüm / Ĥüsnüñi Ĥuršid gibi ‘āleme mešhür iden

ġam u miġnet [K]:

Keder ve sıkıntı.

G.104/3 Ķanda bir bār-ı girān u ġam u miġnet var ise / Yār-ı cānum gibi muġkem šolanur gerdenüme

ġam-ġāne:

Gam yuvası.

G.126/1 Sınem içre ‘išk bir ġam-ġāne bünyād eyledi / Seng-i miġnetle der ü dıvārın ābād eyledi

gamze:

Göz süzerek göz ucu ile bakma, göz kuyruğunda görülen gönül çekici hareket.

T.1/2 **Gamzeñ** oġına eylemişem sınımi nišān / Cevrũnden özge cevr ideli çarġ-ı bĩ-amān

G.5/1 **Gamzeñ** oġına nišān olmaġa cān ü ten baña / Ĥalka ġalka dāġlar geydürdi bir cevšen baña

G.17/2 Gamzeñ oġından ġašuñ yayı ne gücler çekdüġün / Dostum benden beter anuñ da bašı ġayıdur

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi ġayālũñ gũñlüme / Nideyin ol ġamze ucından delinũpdür yürek

G.67/4 Pehlevānlıġ šatmasun ġamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür šĩr-i merdüm var benüm

G.100/4 Ya çeker ebrũlaruñ ġašı kemānlar ġılına / Tĩr atar ġamzeñ gözi āhũlaruñ alayına

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ğamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saçlar oldu cānını

G.128/2 Uşda vardum diyüben göñlümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm ğamzeñ oğı yāreleri

ğamze-i mekkāre:

Hilekār, düzenbaz bakış. || Sevgilinin aldatıcı yan bakışı.

G.123/1 Bir yürek yağı ciger vuşlası cān pārecigi / Cigerüm parladı ğamze-i mekkārecigi

ğamzekār:

Gamzeli, süzgün bakışlı.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-ĝāyet ğamzekār ancak / Cigerden tır-i müjgānuñ geçüp cāna kııyar ancak

G.122/5 Kıaçup kaçup da ırakdan dönüp dönüp yüzüme / Kııya kııya bağan ol ğamzekārı gördüñ mi

ĝarīb:

Kimseyiz, zavallı, biçare.

G.16/3 Dergeh-i hüsnüñe yasanma ĝurür ile iñen / Ki seher āhı ĝarībüñ der ü dergāh yıkar

garđ ol- [K]:

Boğulmak, batmak.

G.1/5 **Garđ olur** deryā-yı ĝamda Āhi-yi āşüfte-hāl / Hızr gibi yitişüp rahm itmeseñ fı'l-hāl āña

G.65/1 Şol kadar lāle gibi kanlara ĝarđ oldu tenüm / Kıabrüm üzre açılan lāleye döndi kefenüm

garđ-ı 'arağ ol- [K]:

Tere boğulma, ter içinde kalma.

G.30/6 Mihrüñ yanında görine Pervîn didükleri / Garķ-ı ‘araķ olınca kaçan yār-ı gül-‘izār

ğāvğā:

Kavga; şiddetli tartışma veya dövüş, mücadele.

G.48/1 Şūfī ne şorayım saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu ğāvğā nedür Allāh’ı severseñ

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğāvğālar bir iki üstüñvān için

ğāyet:

Son, nihayet.

G.45/1 Āh kim cevruñüñ nihāyeti yok / N’ideyin ‘ışkumuñ da ğāyeti yok

G.134/1 Şīve vü nāza ğāyet olmaz mı / Bu ‘itāba nihāyet olmaz mı

G.134/6 Āhi’ye daħi şefkatüñ yok mı / Şīve vü nāza ğāyet olmaz mı

ğayr:

Başka bir kimse, başkası. || Rakip.

G.45/5 Seni gördükçe ğayrı ile Āhī / Biñ kez ölür velī şikāyeti yok

G.128/5 İşidüp ğayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı kaldı be Āhī didi yüz қарaları

ğayrı:

Başka.

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri ‘aqlum / Қomaz bir laħza ğayrı ķil ü kāle

ğazel:

Divan edebiyatının, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan, ilk beytinin mısraları birbiriyle, diğer beyitlerinin ikinci mısraları birinci beyitle kafiyeli, 5 ile 15

beyitten ibaret ünlü nazım şekli.

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin ğazeli / Diyicek şî'r dirtüz biz begüm inşā dimezüz

G.82/5 Saña maḥlāş yiter Āhî kim ider aduñı yād / Her ğazel kim oḳına defter ü dîvānumdan

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhî kim / Yār ḥattıyla ğazeller ola dîvānumda

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şoḥbet-be-şoḥbet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhî fülānuñ üstine

G.135/5 Mihr-i ma'ānî ile yine rüşen eyledi / Eṭrāf-ı kâ'inatı bu Āhî ğazelleri

ġazel-i ābdār:

Zarif, güzel ğazel.

G.31/5 Beytün ocağını şulayup süpürüp silen / Āhî'yle bir kişinüñ ğazel-i ābdārıdur

geç-:

Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek, yaşanmak. || Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak, ortadan kalkmak.

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer 'ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhî sen benüm eşk-i revānum çağlar

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrānıdır / Sürsün ol gün yüzli sürsün geçmedin devrānını

Geride bırakmak, aşmak.

G.18/5 Şol kadar od yaḳdı āhum başlarına Āhî kim / Göklere ağdı geçüp benden fiğān u nāleler

Saplanmak, batmak, girmek.

G.42/1 Nigārā çeşm-i fettānuñ be-ğāyet ğamzekār ancak / Cigerden tîr-i müjgānuñ geçüp

cāna kıyar ancak

Vazgeçmek.

G.57/4 Cānuma geçdi senüñ tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül diye geçenden geçelüm
n'olsa gerek

G.57/5 Āhi'yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlığın elden şaçalum n'olsa
gerek

G.107/5 Āhi'yā çün kim bilürsin katı ağındur rakı̄b / Geç sen ol yüzi karadan uyma bi'llāh
ağına

Bir yerden başka bir yere gitmek.

G.70/5 Cigerüm mey gibi hūn itdi benüm za'f-ı humār / Qalata'ya geçelüm def'-i humār
eyleyelüm

... bilinmek, ... şeklinde anılmak.

G.89/4 Qullāb-ı zūlf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisın

Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek, yaşamak.

G.110/4 'Ömrüm yalnızlıkla geçirdi dün ü gün āh / Kim derd ü gamuñ olmasa geh gāh
benümle

*(Bir yeri) İçinden veya üstünden yol almak suretiyle aşip geride bırakmak, boydan
boya kat etmek.*

G.118/4 Haṭṭ-ı siyāhı 'aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını Şām leşkeri

G.131/4 Hān-ı hüsnünden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarḥ-ı bi-
qarār egler beni

Etkisini kuvvetle hissettirmek, işlemek, nüfuz etmek.

G.127/3 Sineden geçdi müjen zahmı turur dilde henüz / Çıkdı peykānı veli kaldı cerāhat
bākı

geçür-:

Yaşamak, yaşayıp tüketmek.

G.86/5 Geçürdüm 'ömr devrānın hevā-yı zülf-i yār ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu 'ömr-
i cāvidān için

gedā:

Dilenci, yoksul, fakir; köle. || Aşkın kölesi olabilecekler.

G.85/4 Her gedānuñ kıddine geydürme 'ışkuñ cāmesin / Kim bu zıbā hil'atüñ bozduñ
hemān endāzesin

gedāsı ol- [K]:

Dilencisi olmak; kölesi olmak.

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhı pādīşāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedāsı
Hurrem'ün

geh gāh:

Vakit vakit, bazı bazı, ara sıra.

G.6/1 Saña yanmağa yiter hālümü **geh gāh** baña / Elif-i şine ile dāğ-ı dilüm āh baña

G.110/4 'Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü gamuñ olmasa geh gāh
benümle

geh (gāh)... geh (gāh)...:

Bazen, bazı zaman, kâh.

T.1/2 **Geh** yaş gelür gözümdeñ ü **geh** yaş yirine kıan / Derd-i derünü bilmege bu mā-cerā
yiter

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duḥān tutar / Geh nālem ile iki cihānı figān tutar

G.16/5 Saña ne ortada Āhî gönül ol şāhuñdur / Kendü mālîk evine gāh yapar gāh yıkar

G.113/6 Gehî mey-ḥāne yolında gehî mescidedür Āhî / Ḥarāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri

gehî ... gehî ...:

Ara sıra, bazen, bazı defa.

G.113/6 Gehî mey-ḥāne yolında gehî mescidedür Āhî / Ḥarāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri

gel-:

(Bir şey veya kimse) Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerdan daha yakın bir yere varmak.

K.1/11 Kō senā vü medḥi **gel** Āhî du'ā-yı Ḥazret it / Kim bu varlıktan kamu ol bir du'adur
saña bes

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kandesin / Pîrlîk vaktinde **gel** ey serv-i sîmîn-ten
baña

G.49/2 Bir başum bir kılıcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü
bir senüñ

G.49/3 Tîrüne karşı senüñ sine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sine benüm tîr
senüñ

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār
eyleyelüm

G.70/2 Başumuz alup ayak götürelüm 'ālemden / Gel kalender olalum terk-i diyār
eyleyelüm

G.104/4 'Ālemüñ halkımı kō ḥālūme ḥayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem
düşmenüme

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan
vāz gel

Ortaya çıkmak, baş göstermek, zuhur etmek.

T.1/2 Geh yaş **gelür** gözümden ü geh yaş yirine **қан** / Derd-i derünü bilmege bu mā-cerā yiter

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek **gelür** hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğa sefer

G.88/3 Nür-ı hüsnin ‘arz idüp her dem **gelürse** āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz döndürüp sen māhdan

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān **geldi** / Göñül abdālı yetiş tekyeye **ķurbān** geldi

(Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyāret etmek.

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldu **ķandedür** / Ol şanem seyr itmege **gelmez** mi deryādan yaña

G.5/4 Hasteyem ma‘zür tüt bi’llāh eglendümse **gel** / Ey ecel kūy-ı ‘ademde bir nefes eglen baña

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aḥşamlar / Kim iki hafta durur **gelmedi** ol māh baña

G.29/3 Gel ziyāretten şafā ehlini maḥrūm itme kim / Muşafā nūrı ḥaķı ol çihre Beytu’llāh’dur

G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülerek ‘arz-ı ‘izār-ı gül-i ḥandān iderek

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi ṭāvūs-şıfat / N’ola gelseñ bize de nāz ile cevlan iderek

G.100/2 Cānumı **ķurbān** idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm **gelmez** mi **ķurbān** payına

G.105/1 Nev-bahār oldu **gelüñ** ‘ayş idelüm güller ile / Şalalum ‘āleme āvāzeyi bülbüller ile

G.106/5 Cennet-i Me’vā’dan uçmaķ isteseydi ḥūrīler / Ger geleydi gülşenüñ bir kez behişt-ābādına

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma **gelmez** / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

G.111/4 Tolardı nūr ile kabrüm nigārā / Eger bir kerre gelseydüñ kenāra

G.115/4 Geldügince dile mihmān-ı gamuñ dıdelerüm / Çekdügi hūn-ı cigerdür öfine mā-
hazarı

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü gam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek hücreye yārān
geldi

G.125/5 ‘Işk rāzını iñen açma ki a‘dā işidür / Söyleme Āhi biraz meclise nādān geldi

G.130/1 Gel sevindür şanemā luţf u vefā ile beni / Ki cefā odları ĥāk itdi yaqub cān ü teni

G.131/3 Yalñuzlıkda ĥayāl-i ĥaddüñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar
egler beni

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ĥaşal / Āhi‘yā gel bî-sitāre bu hevādan vāz
gel

Çıkmak, sâdir olmak, sudur etmek.

G.10/5 Cānına cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan ne gelürse görürem cānuma minnet

G.81/5 Şorma Āhi ‘ışk ĥālinden faĥih-i şehre kim / Ma‘rifet gelmez bilürsin degme bî-
idrākden

Doĥmak, neşet etmek, hâsıl olmak.

G.82/3 Beslesem hūn-ı cigerle n‘ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür
cānumdan

*(Bir kimse veya yer üzerinde) Belli bir durum veya sıfatın etkisi görünür, hissedilir
olmak.*

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü gam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek hücreye yārān
geldi

gele:

Gel, hele gel, haydi gel.

G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülerek ‘arz-ı ‘izār-ı gül-i handān iderek

gelincik-veş:

Gelincik gibi. || Gelincikgiller familyasından, yazın çok yaygın olarak kırlarda ve tahıl tarlalarında yetişen, tarıma zararlı, parlak kırmızı, çok nadir olarak da beyaz veya pembe renkli çiçekleri sebebiyle süs bitkisi olarak yetiştirilen güzel bir bitki.

G.33/5 Āhi’yā yāruñ ‘arūsı hüsni şevkine bugün / Al vālāyı gelincik-veş tonandı lāleler

gendüm:

Buğday tanesi.

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşa düşse tañ mı murğ-ı dil / Anda Ādem gözleye **gendüm**
Halīlu’llāh ‘ades

Buğday tanesi. || Aşığın canı.

G.29/5 Āhi’yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i ‘ışk içre cism-i nā-tüvānum
kāhdur

ger:

Eğer, şayet.

G.4/4 Ka‘be hākkı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem **ger** bir qadem bassam
kiliseden yaña

G.7/5 Haşre dek pır-i muğān ayağın elden kımayam / Āhiyā el vire **ger** devlet-i iqbāl baña

G.9/6 **Ger** göre lü’lü’-i lālā şanemā dişlerüñi / Hacletinden şadef içinde eriyüp ola āb

G.10/7 Ger hıvār u hākkir itse be Āhi seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāka budur ‘izzet ü hürmet

G.46/5 Mey-hānede dutiya kıor idi hırkasını / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez
ger hezār olsa

G.98/2 Ger güzer eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Şıne lutfından anuñ muhkem utanup

elike

G.106/5 Cennet-i Me'vâ'dan uçmak isteseydi hürjler / Ger geleydi gülşenüñ bir kez behişt-
âbâdına

G.109/7 Âhî hâk olur ise ger âteş-i hicrân ile / Ehl-i diller yazalar merķadine tâbe serâh

G.112/5 Luţf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gül den ķabâ vü nergis-i zerden külâh ola

G.117/3 Dil-i Mecnûn feraĥ u hurrem olursa n'ola ger / Leylî'nüñ atnuñ eski çulıdur
pıreheni

gerçi:

Her ne kadar, ... ise de, vâkıa.

G.11/5 Âhî'nüñ irmez eli zülfüñe ey yâr senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.59/5 Gerçi 'âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü
ne melek

G.85/5 İrmez ol mâhuñ kulaĥına fiĥânuñ Âhî'ya / Gerçi âhum iñledür çarĥuñ der ü
dervâzesin

Aslına bakılırsa, aslında, doğrusu.

G.24/1 Gerçi Yûsuf bigi mümtâz güzel nâdir olur / İki 'âlemde nazırüñ daĥi yok söz bir
olur

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi ĥayâlüñ gönlüme / Nideyin ol ĥamze ucından
delinüpdür yürek

G.87/5 Kûyuña 'azm eyledi Âhî naşib olmadı âh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammâ ki döndi
râhdan

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi ķaddümüz dâl eylemek / Ol elif-ķâmet bugün Âhî 'aceb ad
eyledi

gerçi kim:

Gerçi.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehâ / Kâlbe evvel kend'özin uran müjeñ alaydur

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tazesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i gülden tazesin

gerd:

Toz, toprak. || Dert, keder.

G.62/4 Câm-ı mey şun tâ donuqluğum açıl sun sâkiyâ / Göñlümün âyinesinde yine gerdüm var benüm

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubâr irmiş durur mir'âtuma / Ol sebeddendir ki âyinemde gerdüm var benüm

gerd-i reh:

Yolun tozu, yürüyünce yoldan kalkan toz. || Sevgilinin ayak tozu.

G.51/2 Tütiyâ gibi çaparlar ser-i küyuñda şehâ / Degme gözler mi görür kim 'acebâ gerd-i rehün

gerden:

Gerdan kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli; vücudun omuzlarla baş arasında kalan kısmı.

G.104/3 Kanda bir bâr-ı girân u ğam u miñnet var ise / Yâr-ı cānum gibi muhkem tolanur gerdenüme

gerek:

Lazım, elzem.

G.4/3 Her harâmî ğamze âhū-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi **gerekdür** böyle şahrâdan yaña

G.51/5 Âsitānuñdan ırağ itme iñen Âhî'yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pâdişehün

G.59/1 Hār-ı müjgāndan hezārān pāre olursa yürek / Ğonca-veş ey ‘āşık-ı şeydā dilüñ tütmağ gerek

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek hücreye yārān geldi

gerek-:

Gerekli olmak, lazım gelmek, icap etmek, iktiza etmek.

G.26/1 Tütüiyā-yı ĥāk-i pāyuñdur kılan қағ‘-ı nażar / İki gözümse gerekmez çıksun ey nūr-ı başar

G.76/4 Zāhidā ğılmān gerekmez Cennet-i Me’vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü yārumdur benüm

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez ger hezār olsa

gerek.. gerek..:

Bağlaç; kelimeleri, kelime öbeklerini, görevdeş öğeleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan kelime. || İster.. ister..

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tıĥın dirığ / Sen gerek қan ol gerek derd ile taş ol ey yürek

germ it- [K]:

Hararetlendirmek, çoşkunluk vermek, şevklendirmek.

G.14/2 Şöyle germ itmiş cünün-ı nev-bahār-ı hüsn-i dost / Deşt ü şahrālarda zencirin sürür ırmağlar

germ ol- [K]:

Sınmak. || Hararet kazanmak, hararetlenmek.

G.103/2 Şem‘-i ser-keş kellesi kızdıkuçca bezm-i yārda / Germ olup her dem yalıñ ĥançer

çeker pervâneye

gez-:

Hava alma, hoş vakit geçirme vb. amaçlarla bir yere gitmek, seyran etmek.

G.40/3 Gezerken nâz ile gördüm efendiyle efendisın / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehâ olmuş

getür-:

Eriştirmek, ulaştırmak.

G.9/1 Sâkiyâ faşl-ı bahâr oldı **getür** cām-ı şarâb / Muṭribâ sâza el ur sen de kıanı çeng ü rebâb

G.39/4 Tûl-i emel virür dile sevdâ-i zûlf-i dost / Sâkı getür e cām-ı mey-i ergavânumuz

(Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.

G.121/3 Getürüp nokṭa gibi ortaya atdı beni çarḥ / Başladı kendü kıyı çizmege pergâr gibi

gey-:

Giyemek; örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zûlmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş sipâhumdur benüm

G.104/1 Şarılupdur bedenüm penbe-i dâğ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kıalmadı pırâhenüme

G.113/5 Kıamer gibi yüzi beñlü güzeller pâdişâhısın / Yaraşur mâh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külâh egri

geydür-:

Giydirmek.

G.5/1 Gamzeñ oğına nişān olmağa cān ü ten baña / Halka halka dāğlar **geydür**di bir cevşen baña

G.85/4 Her gedānuñ kıddine geydürme ‘ışkuñ cāmesin / Kim bu zıbbā hıl‘atüñ bozduñ hemān endāzesin

geyür-:

Giydirmek.

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen dāmen-i kühsārda / Çeşm-i pür-hūnum **geyür**mişdür kabā-yı al aña

G.3/1 Kim **geyür**di gül gibi bu cāme-i alı saña / Kimler öğretti bu āli hey Hasan Bālī saña

ğılmān:

Gulamlar, gençler; Cennette hizmet eden delikanlılar. || Yarenlik etme bağlamında kullanılmıştır.

G.76/4 Zāhidā ğılmān gerekmez Cennet-i Me’vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü yārumdur benüm

gibi:

“Gibi” edatı; benzetme ve örnek ifade eder.

M.1/2 İtdi dil ü cān murğımı bülbül **gibi** giryān / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānī

T.1/4 Ey çarh sen de yār **gibi** olma bī-vefā / Zırā bu deñlü ‘āleme bir bī-vefā yiter

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfüñ **gibi** cānā dir gören / Olmasun bir kāfire vaқи‘ olan aḥvāl aña

G.3/1 Kim geyürdi gül **gibi** bu cāme-i alı saña / Kimler öğretti bu āli hey Hasan Bālī saña

G.3/3 Şem‘ **gibi** başuma ‘ışkuñ ne odlar yaқduğın / Bir gice tenhā bulup yansam biraz ḥālī saña

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler **gibi** oldu kıdedür / Ol şanem seyr ietmege gelmez mi deryādan yaña

G.5/2 Lāle **gibi** çünkü ben şahrā-nişinler şāhıyam / Kırmızı eyvān yiter bu kıanlı pırāhen

baña

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen **gibi** ağardı kandesin / Pırlık vaktinde gel ey serv-i sımın-ten
baña

G.9/2 Yine nergis **gibi** gülşende gözüñ fikri ile / İçelüm bāde-i gül-reng olalum mest ü
harāb

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

G.12/2 'İşkuñ müsāfirini iñen yakma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maķsūdum ā sefer

G.14/4 Ben bu ğurbet-ħāne-i fūrķatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kıanlı şular gibi yolumu
bağlar

G.17/5 Āħi'yi ğuşe-be-ğuşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şoħbet-be-şoħbet bir gül-i
hercāyīdür

G.20/3 Nāme gibi ben kıara yazulı bağırı yufķadur / Durmayup yaşlar döküp ħālūme ağlar
ħāmeler

G.20/5 Defter-i ħüsnin okur Āħi meger kim Ħamza'nuñ / Kıssa-ħvān gibi üşüpdür başına
hengāmeler

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āħi'yā bilmezem muṭrib arada ne
çeker

G.29/2 Şem'-i ruşsāruñ gibi rüşen delīlüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyāhuñda niçün ğüm-
rāhdur

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāħi gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tācdār

G.36/1 Dāğ oldu lāle gibi dil-i bī-ķarārumuz / Himmetle ğör neler bitürür ħāksārumuz

G.38/5 Be Āħi üstüñe bir ğün doğar ğün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ
devlet ırağ olmaz

G.39/5 Āħi vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-ğümānumuz

G.40/1 İştüdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmış / Bi-ħamdi'llāh benüm gibi o daħi
mübtelā olmış

G.43/1 Bu dem bostān bu dem bostān budacıķ / Bize bīğāne gibi āşinācıķ

G.43/4 Gözüm yaşı gibi kıanlı şarābı / Senüñle içelüm iki kıabacıķ

G.44/2 Sidre gibi müntehâ-kaddi şalaldan sâyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehînüñ câni yok

G.44/6 Kâmet ü ruhsâr u hâttuñ gibi ey hür-ı-behişt / Bostân-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyhâni yok

G.45/3 Nice teşbîh idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kâmeti yok

G.51/2 Tütüya gibi çaparlar ser-i küyuñda şehâ / Degme gözler mi görür kim 'acebâ gerd-i rehüñ

G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurâhî gibi pür-hün eyleyen / Hâsret-i câm-ı şarâb-ı la'l-i nâbuñdur senüñ

G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyâ iden 'İsâ gibi / Nâz ü işveyle hitâb-ı müstetâbuñdur senüñ

G.52/6 Yile viren 'anber-i sârâ gibi 'ömrüm benüm / Ârzü-yı büy-ı luğf-ı müşk-bâruñdur senüñ

G.53/4 Bülbül-i güya gibi bir dem ser-âgâz eylese / Nağme-i Dâvûd'a ta'n eyler maqâli Aḥmed'üñ

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Âhî gibi bir bülbül-i şeydâsı Memi'nüñ

G.62/2 Dutmasun mı âh u zârum 'âlemi bülbül gibi / Reşk-i gülzâr-ı İrem bir tâze verdüm var benüm

G.63/1 Câme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

G.63/6 Gülşen-i tab'ından Âhî'nüñ saña ey gonca-leb / Gül gibi bir tâze şî'r-i dil-pesendüm var benüm

G.64/2 Sâye-veş üftâde kullardan yanunca kimse yok / Gün gibi tenhâ yürürsin ey yüzi mâhum benüm

G.65/1 Şol kadar lâle gibi kanlara garç oldu tenüm / Kâbrüm üzre açılan lâleye döndi kefenüm

G.65/4 Hânçerüñde dikilen kanlu yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i kâbrümde benüm

G.66/4 N'ola bâğ-ı 'ışıkda hurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revânum

var benüm

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem' gibi Āhi'yā / Başuma odlar yağan baht-ı
siyāhumdur benüm

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār
eyleyelüm

G.70/3 Yaçalum lāle gibi tğlar eteginde buhūr / Bir beñi fülful ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Karaman mülki yile / Varalum Rūmili'ni biz de hişār
eyleyelüm

G.70/5 Cigerüm mey gibi hūn itdi benüm za'f-ı humār / Kālata'ya geçelüm def'-i humār
eyleyelüm

G.75/3 'Aceb mi dostlar dīvāne olsam kūh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perī yüzlü güzel
ādemden ayrıldum

G.75/4 Yaşamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi
ġoncamdan ayrıldum

G.76/3 Çarh elinden kanlar aġladan şafağ gibi baña / Cāme-i surh ile ol gün yüzlü
māhumdur benüm

G.77/2 Kendümi dāne-i hālūñ gibi cem' itmiş iken / Zülfüñi yād idicek bād-ı perişān
oldum

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrū-kemāna ben / Oğ gibi anuñ için atıldum yabana ben

G.80/2 Göklere aġar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-likāya
görmedin

G.81/2 Kāmetüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarh oğı gibi yaġar tır-i kazā
eflākden

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her
çākden

G.89/1 Bāġuñ egerçi gül gibi serv-i bülendisiz / Meh-rūlaruñ efendi bugün şeh-levendisiz

G.91/3 Ben Feraşādam ġam u ġuşañla 'ışkımdur benüm / Hüsünüñi Hürşid gibi 'āleme
meşhūr iden

G.93/2 Merdüm-i dīde ciger-ġuşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi

dāmānumda

G.95/5 Āhi'yā rahm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Kālayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.96/4 Kāşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrü-kemānuñ üstine

G.97/2 Ayuñ on dördü gibi dün gece meclisde idüñ / Kānda aḥşamlayasın ey meh-i tābān bu gece

G.103/5 Bādeden başını kaldurmaz ḥabāb-ı mey gibi / La'l-i nābuñ şevkine Āhi düşüp mey-ḥāneye

G.104/2 Şoyunup 'ışık-ile Mecnūn gibi 'üryān oluram / Yañılıp kimse yapışmaya benüm dāmenüme

G.104/3 Kānda bir bār-ı girān u ğam u miḥnet var ise / Yār-ı cānum gibi muḥkem tolanur gerdenüme

G.108/1 Kān'ol ruḥsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

G.111/7 Bulınur mı 'aceb aransa Āhi / Senüñ gibi cihānda bî-sitāre

G.113/5 Kāmer gibi yüzi beñlü güzeller pādişāhısın / Yaraşur māh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külāh egri

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şebbāz efendüm var idi

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger güşem gibi / Eşğ dirler bir delükanlu levendüm var idi

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmin virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhi gibi bir derdmendüm var idi

G.115/5 Vaşf-ı ḥüsnüñde ferid olsa 'aceb mi Āhi / Gün gibi şu'le virür çünki sözünñ güheri

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü ğam-ı yār gibi / Ne ferāgat yiri var güşe-i ḥammār gibi

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduğ üftādelerüz / Yirlere çalma iñen sāye-i diyvār gibi

G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarḥ / Başladı kendü kıyı çizmege pergār gibi

G.121/4 Yaralu kıollarımı dāğ-ı ğamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma tūmār gibi

- G.121/5 Ol kıyâmet beni ferdâya şalup Âhî hemân / Yarına kaldı işüm va‘de-i dîdâr gibi
- G.123/2 Bağrumı lâle gibi odlara yandurdu benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ hâl-i siyehkârecigi
- G.128/3 Uyku bağı götürür gibi saçun ‘uğdeleri / Uykusuz kodı kamu bülbül-i bî-çâreleri
- G.131/3 Yalñuzlıkda hayâl-i haddüñ ey meh-rû gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar egler beni
- G.133/3 Baña ol mâh gibi döne döne cevr eyler / Göreyin yirlere geçsün felek-i gaddârı
- G.136/2 Mâhî gibi dil ‘arızun âbında yüzerken / Mâhiyyetin anuñ nice keşf ide kemâhî
- G.136/7 Bu düzd-i dil ol kasr-ı cemâle çıkamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Âhî

gice:

Gece; güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarınca kadar süren karanlık zaman.

- G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ ne odlar yakduğın / Bir **gice** tenhâ bulup yansam biraz hâli saña
- G.25/4 Çün düd-ı âhumun eşeri yokdur ey hümâ / Tütî-i çarh her gice niçün gurâb olur
- G.38/2 Yüzün meh-tâb-ı şevkinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemâlün şem‘-i rüşendür aña beñzer çerâğ olmaz
- G.50/1 Nâlişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Âh ki ol meh ‘âlemi incitdi yirden göge dek
- G.56/4 Süz-ı âhumdan gice yandum yakıldum ‘âleme / Yir yirin dutışdı yandı ol harâretten yürek
- G.56/5 Dest-dırâz itdüm gice hayrânla reyhân zülfine / Ol hümâ-sâye didi Âhî elüñi öte çek
- G.77/4 Ey mu‘abbir o mehün kulluğın eyle ta‘bîr / Dün gice ‘âlem-i rü’yâda çü sultân oldum
- G.97/1 Bir elif çekdi yine şıneme cânân bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırâmân bu gice
- G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idün / Kanda ahsamlayasın ey meh-i tâbân bu

gice

G.97/3 Seni dün gice raķib ile görüp şöhetde / Düşdi yalñ kılıca şem‘-i şebistān bu gice

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tölmiş idi na‘re-i mestān bu gice

G.97/5 Rindler şöhetine t̄alib olan ‘ārifē diñ / Āhī‘nün hücesine cem‘ ola yārān bu gice

G.131/3 Yalñuzlıkda hayāl-i haddüñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar egler beni

gicele-:

(Bir yerde) Geceyi geçirmek.

G.6/2 Kimler ile **giceler** kimler ile aḥşamlar / Kim iki hafta durur gelmedi ol māh baña

gider-:

Ortadan kaldırmak, yok etmek, izale etmek.

G.73/6 Giderüp gönli ḳarasın merhem urdı zaḥmuma / Muşafā bedrū‘d-dücā hel lā ‘alā ḥulḳin ‘azim

giderek:

Yavaş yavaş, derece derece, gittikçe.

G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihān-ārā dimiş / Dostum Āhī seni göge çıkarur giderek

giribān:

Elbise yakası.

G.135/4 Hoş zevḳ ider cihānda giribān ile kemer / Öper ḳoçar toyınca bu ra‘nā güzelleri

girü:

Geri; yine, tekrar.

G.76/4 Zāhidā ğılmān gerekmez cennet-i me'vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü yārumdur benüm

giryān it- [K]:

Ağlatmak.

M.1/2 İtdi dil ü cān murgını bülbül gibi **giryān** / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānġ

G.107/3 Beni giryān itmeden ħālġ degül bir dem raķġb / 'Āķġbet eşkümdür anuñ şu koyan ocaġına

giryē:

Ağlama ağlayış; gözyaşı.

G.62/3 Şerġ-i dūzaġ itdüġüñden řanma vā'iz giryemi / Kendü bařum aġlarum bir ġayrı derdüm var benüm

git-:

(Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doġru hareket etmek, bir mesafe kat edip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azimet etmek.

G.61/6 Bāde nūř itmez iseñ göñlümüz açılmaġ için / Gidelüm kūy-ı muġāna hele seyrān iderek

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āġġ nařġb olmadı āġ / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi rāhdan

Temelli uzaklaşmak, ayrılmak.

G.110/2 Gitdüñ řanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam ķaldı hemān yalıñuz eyvāġ benümle

(Devamlı veya geçici bir süre kalmak üzere) Bulunduġu yerden ayrılmak.

G.110/5 Āhî nice hālî olayın zār u sitemden / Her kıanda gidersem biledür āh benümle

Yok olmak, eser kalmamak.

G.126/4 Kōdı derd ehline Āhî yine Şırın yādgar / Kūhken gitdi velî ‘ālemde bir ad eyledi

giy-:

Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftūñi tāvūs-şıfat / N’ola gelseñ bize de nāz ile cevlān iderek

giyāh:

Ot.

G.109/2 Zūlf-i ‘anber-şikenūñ hasreti ile ölsem / Kābrüm üzre yitişür kāh-şıfat mihr giyāh

gizle-:

Başkalarının göremeyeceği bir yere koymak veya belli olmayacak bir duruma sokmak, saklamak.

G.21/2 Gizleme zūlf-i ‘arağ-rızūñ külāhuñdan çıkar / Dil-berā çün yüzünüñ ebr-i gül-āb-efşānidur

ğonca:

Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk.

G.11/1 Güle ta’n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la’l-i lebūñ eyler ise ğoncaya ħand

G.23/1 Būlbül-i şeydā n’ola itse figān u nāleler / Dişlemişdür ğoncanuñ gülşende la’lin jāleler

G.30/7 Tığūñ öñince ğonca bigi açılır göñül / Dil ħurrem olur olıcağız sözler ābdār

G.33/4 ħumret -i la’l-i nigāra ğonca öykündüğü’çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur

jäleler

G.87/3 Leblerüñle göncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yaķası açılmaduk sözler çıkar
efvāhdan

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle
göncaları

*Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk. || Klasik şiir geleneğinde sevgilinin güzellik vasfı
olarak dudağı, oldukça küçük -hatta nokta gibi- hayal edilir ve açmamış goncaya
benzetilir.*

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbülün cānında āh / Āhī'yā ol goncanuñ la'lindeki
tebhāleler

G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la'l-i nābuñdur senüñ / Lāl iden bülbülleri hūsn-i
hiṭābuñdur senüñ

G.75/4 Yaķamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi
göncamdan ayrıldum

G.94/3 Lebi gönca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-
kenār olsa

G.133/1 Ey lebi gönca yanuñda koṃağıl aġyārı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ hārı

gönca-leb:

Dudakları gönca gibi olan, gönca dudaklı. || Sevgili.

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey gönca-leb / Midḥatüñ bāġınuñ Āhī murġ-ı hoş-
elḥāmidur

G.50/3 İncinüp ol gönca-leb dil bülbülünün āhına / Didi luṭf eyle yūri bi'llāh bizden öterek

G.63/6 Gülşen-i ṭab'ından Āhī'nün saña ey gönca-leb / Gül gibi bir tāze şi'r-i dil-
pesendüm var benüm

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülün bir tāzesin / Sen baña ey gönca-leb her berg-i
gülden tāzesin

ġonca-dehān:

Gonca ağızlı, ağızı küçük ve güzel olan. || Sevgili.

M.1/1 Sevdüm yine bir ruġları gül **ġonca-dehānı** / Būlbūllerini inledici šūġ-ı cihānı

ġonce-dehen:

Gonca ağızlı.

M.1/2 Bir gözleri nergis yüzi gül šaçları reyġān / Bir lāle-ruġ u **ġonce-dehen** serv-i ġırāmān

ġonca-veš:

Gonca gibi.

G.59/1 Ĥār-ı müjġāndan hezārān pāre olursa yürek / Ĥonca-veš ey ‘āšık-ı šeydā dilūñ tütmaġ gerek

G.128/1 Güllere dönse ‘aceb mi yüregüm pāreleri / Ĥonca-veš ağız açar her yañadan yāreleri

ġöç-:

Yurt deġištirmek, ġöç etmek. || Terk etmek.

G.32/2 šāh-ı ‘ıškam kūs-ı riġletle fenādan ġöçmišem / Baña hicrān leškeri mülk-i ‘adem kišver yiter

ġöge çıkar- [D]:

Ašırı derecede övmek.

G.50/2 Bilmezem ne tāli ‘-i ferġunde-fālūñ var ki hiç / Her kiši ögse seni ġöge çıkarur ey melek

G.50/5 Alnuña meh yüzüñe mihr-i cihān-ārā dimiš / Dostum Āġi seni ġöge çıkarur giderek

gögüs:

Bağır, sine; kalp, gönül.

G.129/4 Ruḥ-ı zibāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yoḡdur anuñ gögsinde imānı

gök:

Gök, gökyüzü.

T.1/5 Aç ol cihānda minnetle ni'met olmasun / Tek yirde **gökde** zerre kadar minnet olmasun

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duḡān tutar / Geh nālem ile iki cihānı fiḡān tutar

G.18/5 Şol kadar od yaḡdı āhum başlarına Āḡ kim / Göklere aḡdı geḡüp benden fiḡān u nāleler

G.34/5 Āḡi'nüñ yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

G.80/2 Göklere aḡar duḡānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-liḡāya görmedin

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal'ati / Uḡdı göñlüm şāh-bāzı bir hümāyı görmedin

G.109/1 Göklere çıkar idi ḡasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi 'Abdu'llāh

G.122/3 Direk direk dikilürken ḡapuñda dūd-ı dilüm / 'Alem 'alem göge aḡan şerārı gördüñ mi

Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.

G.119/5 Göñlegin Āḡi göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oḡlanını

göklere iriş- [K]:

Göklere erişmek, çıkmak; çok yükselmek, çok şiddetli olmak.

G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilā ki bir güzelüñ derdmendisın

gölgelik:

Gölge yapmaya yarayan, gölgesinde oturlan şemsiye, tente, çardak vb. şey. || Köpeklerin yuva ettiği yer bağlamında kullanılmakla birlikte köpeklerin himayesi de kastedilmiştir.

G.98/1 N'ola küyüñda itüñ luř ile bir kerrelige / Dise yapuşup etegüme bizüm gölgelige

gömgök şu it [K]:

Aşırı derecede ıslatmak.

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hüsne karşı ebr-i bārān ağlasun

gönder-:

Gitmesini sağlamak veya gitmesine yol açmak, yollamak, irsal etmek.

G.86/6 Kudūmından benüm olurdı Āhı gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse habībüm armağan için

göñlek:

Gömlek; vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi.

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala göñlekle ben küh-ı belā kaplanıyam

G.119/5 Göñlegin Āhı göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

göñlü açıl- [D]:

Kaygı ve sıkıntıdan kurtulmak, neşelenmek, keyfi yerine gelmek, ferahlamak. || Sevgilinin kılıcı karşısında bulunma bağlamında kalbini hedef haline getirmek anlamında da kullanılmıştır.

G.30/7 Tığūñ öñince gonca bigi açılır göñül / Dil hurrem olur olıcağız sözler ābdār

Kaygı ve sıkıntıdan kurtulmak, neşelenmek, keyfi yerine gelmek, ferahlamak.

G.61/6 Bāde nūş itmez iseñ göñlümüz açılmağ için / Gidelüm kūy-ı muğāna hele seyrān iderek

göñlü (göñül) düş- [D]:

Âşık olmak, tutulmak.

G.117/5 Āhı bir şūh-ı cefākāra göñül düşdi yine / N'ideyin n'eyleyeyin vāy beni vāy beni

göñlüne düş- [D]:

Hatırlamak.

G.58/1 Āh kim derd ile oldum mübtelāsı Hurrem'üñ / Düşdi nāgeh göñlüme zülfi hevāsı Hurrem'üñ

göñül:

İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevi yönü, yürek, dil.

M.1/3 Kıldum bu **göñül** tahtına ol hūsn iyesin şāh / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

M.1/5 Oldı **göñül** Āhı yine bir dil-bere meftūn / Görse şacı zencirini Leylî ola Mecnūn

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır şimdi felek iqbāl aña / Raħm ide şāyed **göñül** var eyle 'arz-ı hāl aña

G.11/4 Göñlüm eydür baña düş var anuñ hañçerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-pesend

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zjrā begüm mübārek olur gün toğa sefer

G.15/2 Bir şivekāra müşterî oldı göñül yine / Bāzār-ı şivede gözi қаşı kemān tutar

G.16/5 Saña ne ortada Āhı göñül ol şāhuñdur / Kendü mālîk evine gāh yapar gāh yıkar

G.22/3 Göñlümün tahtında şimdi ey kemān-ebrū senün / Hüküm iden cān yirine tır-i gamuñ peykānidur

G.27/3 Göñlümün kāfilesi kūy-ı vefa 'azmin ider / Hağ 'aceb irgüre mi ki ne uzak menzil

olur

G.28/3 ‘ Aceb olmaz tıfil durur daħi / Ey gönül bilmez ise hālî nigār

G.44/4 Küfr-i zülfünden perişān gönlümün hālî bilür / İder ol miskîne raħm itmeyenün
imānı yok

G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la‘lünle ciger pür-hün olur / Cām-ı ‘ışkuñla gönül mest ü
harābuñdur senün

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi hayālün gönlüme / Nideyin ol ğamze ucından
delinüpdür yürek

G.57/4 Cānuma geçdi senün tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül diye geçenden geçelüm
n’olsa gerek

G.58/4 Ne şorarsın kandadur diyü gönül āb-ı hayāt / Mürdeye yetmez mi la‘l-i cān-fezāsı
Hurrem’ün

G.59/4 Hānesini gönlümün yapduğda mi‘mār-ı ezel / Revzeni zaħm oldu vü tır-i ğamuñ yir
yir direk

G.61/4 Ol perî bezmine var hālünü ‘arz eyle gönül / Yan yakıl ‘ūd-şifat ney bigi efgān
iderek

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuğlugum açılsun sākiyā / Gönlümün āyiñesinde yine gerdüm
var benüm

G.68/2 Kirpüğüñ ebrūlaruñ gönlüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oğlu bir sipāhum
var benüm

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zārî kıılır ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña
olsun dirin

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal‘ati / Uçdı gönlüm şāh-bāzı bir hümāyı
görmedin

G.89/4 Kullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisın

G.90/5 Bugün hūbān-ı ‘ālem çākerüñdür / Gönül tahtında şāh-ı kāmrañsın

G.92/1 Āh kim hālî degül bir lahza gönlüm āhdan / N’eyleyem bî-çāre dil kurtulmadı
eyvāhdan

G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma gönül eslemedün / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse

yiri

G.117/2 Eyledi cevri ü cefâ tırine gönülümü nişân / Vay ne hoş bilür imiş işbu gönülden geçeni

G.125/1 Leblerin yâd idicek cismümüze cân geldi / Gönül abdâlı yetiş tekyeye kurbân geldi

G.128/2 Uşda vardum diyüben gönülümü âvâre kılar / Cânuma geçdi benüm gamzeñ okı yâreleri

G.130/4 Yârı ağyâr ile görüp inen ağlama gönül / Çü bilürsin ki gülün olmamak olmaz diken

gönül al- [D]:

Birini sevindirmek, memnun etmek. || Âşık etmek.

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola gönlin alur / Hey kimün cânıdur ol şüh ne ehl-i dil olur

gönül bağla- [D]:

Gönül vermek, içten sevmek, ilgi duymak, bir kimseye veya bir şeye severek bağlanmak, kendisini bir kimse veya işe adanmak.

G.15/7 Bir şehriyâra gönlini bağladı Âhî kim / Atup kemend-i zülfini iqlim-i cân tutar

G.118/5 Bir dil-rübâya bağladı gönlini Âhî kim / ‘Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri

gönül gözi [K]:

Manevi temizliğin ve olgunluğun insana verdiği uyanıklık, gördüğü şeyin gerçeğine varma hassası, kalp gözü, sağgörü, basiret.

G.46/6 Âhî gönül göziyle bak bezm-i hüsn-i yâra / Cân kulağıyla diñle âvâzını rebābuñ

gönül kararı (karalığı) [D]:

Gönlün aşk ateşiyle yanmaktan kararmış hâli. || İç sıkıntısı, ümitsizlik.

G.73/6 Giderüp gönli arasın merhem urdı zamuma / Mutafa bedru'd-duca hel la 'ala
hulkin 'azim

gönül (evini, gönlünü) yap- [D]:

*Gönül almak, birinin gönül kırgınlığını giderip onu sevindirmek, memnun etmek,
hoşnut etmek.*

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şah yıkar / Kimse yapmaz ebedi anı ki Allāh yıkar

G.112/6 Gönli evi yapılmaga yok çare Āhi'nün / aldı hemın şöyle Şu yir kim tebāh ola

gönül yıq- [D]:

Birini çok üzecek bir davranışta bulunmak, üzüp gücendirmek.

G.120/4 Gönlümü yıqduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān / Yıkdı bir Şeh Ka'beyi tekrār
bünyād eyledi

gönülden geç- [D]:

İçtenlikle bir Şey yapmayı veya bir Şeyin olmasını dilemek.

G.117/2 Eyledi cevr ü cefā tırine gönlümü niŐān / Vay ne hoş bilür imiş işbu gönülden
geçeni

gör-:

(Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.

M.1/5 Oldı gönül Āhi yine bir dil-bere meftün / Görse Őaı zencirini Leyli ola Mecnün

G.9/4 Görüben yüzüñi ussum gidüben düŐdukde / Acıyup merdüm-i çeşmüm Őaar üstüme
gül-āb

G.12/4 Görsem yüzüñi gönlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toga
sefer

G.27/4 Yārı görmek nicesi men' ide ilden 'aşık / Zerre hurşid ziyāsına açan hā'il olur

G.31/1 Gün toğmadu başuma vaan ğam diyārıdır / Merdümlerini gör gözümüñ yār

bāğıdur

G.34/3 Seni hâzır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayâlünü senün / Halkı uyutmamağa ah u figānum var
benüm

G.80/1 Āşık oldum bir cemāl-i cān-fezāya görmedin / 'Işık ile imān getürdüm Muştafā'ya
görmedin

G.80/2 Göklere ağar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-likāya
görmedin

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal'ati / Uçdı gönüm şāhbāzı bir hümāyı
görmedin

G.80/4 Cān deger didüm haṭā itdüm ırağdan la'lüne / Müşkil olur cevheri dutmak bahāya
görmedin

G.80/5 Āşinālık itmedin bigānelik eyler bize / Gör ne luṭf eyler ırağdan āşināya görmedin

G.80/6 Her ne cevr itse yiridür Āhı ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bi-vefāya
görmedin

G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā qarın / Yār dülbendini gör ak қaranfüller ile

G.128/4 Sizün il ādeminün böyle m'olur resm şehā / Görüben yüz çevirür 'āşık-ı bi-
çäreleri

(Bir şeyin oluşuna veya var olduğuna) Şahit olmak, müşahede etmek.

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfün gibi cānā dir **gören** / Olmasun bir kāfire vaқи' olan ahvāl aña

G.6/4 'Işkı terk eyle baña 'aqluñ ile ol yüri dir / **Gör** ne ağular ider bu dil-i güm-rāh baña

G.9/6 Ger **göre** lü'lü'-i lālā şanemā dişlerünü / Hacetinden şadef içinde eriyüp ola āb

G.10/5 Cānına cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan ne gelürse görürem cānuma minnet

G.31/3 Mecnün ki yapıdı başına murğ āşiyānını / Görenler anı didi ki Leyli' imāridur

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı'dan bizār

G.35/4 Der-i mey-hāne durur devlet-i sermed bize liğ / Tāli'i gör ki bugün işlemedi

devletümüz

G.36/1 Dāğ oldu lāle gibi dil-i bî-ķarārumuz / Himmetle gör neler bitürür hāksārumuz

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şim-āb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın
tenhā Latîf

G.45/5 Seni gördükçe ğayrı ile Āhî / Biñ kez ölür velî şikāyeti yok

G.47/5 Kūymda Āhî'yā gören āhum şu 'āını / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumuñ

G.58/3 Şarmaşup her şeb ķoçar ol serv-ķaddi āl ile / Nice nāzūkdür görüñ gül-gün ķabāsı
Hurrem'üñ

G.64/5 Odlara yan Āhî kim odlara yakduñ 'ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum
benüm

G.80/5 Āşinālık itmedin bîġānelik eyler bize / Gör ne luţf eyler irākdan āşināya görmedin

G.88/1 Her kim ayırmaķ diler ben ķuluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol
dergāhdan

G.93/3 Sāyemi başuma ben ġün doğacaġın bilürin / Başa ol ġün mi toġar sāye görem
yanumda

G.95/2 Ey cefā-hū geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daġı sitemķār
hele

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la'1-i lebi cānāneye / Sāķiyi gör kim ne ķanlar yutdurur
peymāneye

G.103/3 Gördi 'uşşāķuñ başında devleti yok raġm idüp / El şalar da'vet ķılır çağırup
devlet-hāneye

G.115/2 N'ola eşķümle ruġ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünki güzeller göricek
şim ü zeri

G.116/3 Lebüñ öpdüğini gördi sāġar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

G.118/4 Hatt-ı siyāhı 'aksini eşķümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını Şām leşkeri

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ġamzeñüñ peykānını / Her ķişi tende emānet saķlar oldu
cānını

G.119/5 Gönlegin Āhî göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oġlanını

- G.122/1 Ne naqş ider bizüm ile nigârı gördüñ mi / Ne fitneler koparur rûzgârı gördüñ mi
- G.122/2 Bu kanlu kanlu yaşumdan revân olup göz göz / Bu çeşme çeşme akan cüybârı gördüñ mi
- G.122/3 Direk direk dikilürken kapuñda düd-ı dilüm / ‘Alem ‘alem göge ağan şerârı gördüñ mi
- G.122/4 Bu pâre pâre ciger kanı ile şinemde / Bölük bölük açılan lâlezârı gördüñ mi
- G.123/3 O kadar kirpük oқи pârelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pârecigi
- G.130/4 Yârı ağıyâr ile görüp iñen ağlama göñül / Çü bilürsin ki gülüñ olmamağ olmaz diken
- G.133/3 Baña ol mâh gibi döne döne cevr eyler / Göreyin yirlere geçsün felek-i gaddârı
- G.136/3 Dil vechi var itse ruñı devrinde tevaqquf / Çün gördi şacı silsilesin nâ-mütenâhî
- G.136/6 Müşkîñ şacını taraf-ı ‘izârında gören dir / Kim tutdı güneş üstine bu çetr-i siyâhı

Karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek.

- G.2/3 Seyre çıkdum yâr ile ağıyârı **gördüm** nâgehân / Vay bu kâfir hoş belâ-yı nâgehân oldu baña
- G.11/2 Öykünür zülfine yâruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın dañı yüzi kara levend
- G.21/3 ‘Aks-i la‘lûñle gören dir çeşm-i pür-eşküñ benüm / Dürr ü mercânla müzeyyen sayrefî dükkânıdır
- G.33/3 Dir gören âyîne-i hüsninde yâruñ hañtını / Çevre olmuş mâh-ı mihr-efrûza güyâ hâleler
- G.38/4 Görüp arâyış-i hüsnüñ al-i la‘lûñe sögmeye / Kaçan kim şehir donansa mey içmege yasağ olmaz
- G.40/3 Gezerken nâz ile gördüm efendiyle efendisin / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehâ olmuş
- G.73/2 Ditreme tutsa n’ola şemşir-i müjgânuñ görüp / Küllü şey’in bi’z-zarûri hâfin ‘an sayfin harîm

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyar-ı merdūdı yine / Beñzer ol şeytānı sürdüñ ey melek dergāhdan

G.97/3 Seni dün gice rakıb ile görüp şöhetde / Düşdi yalıñ kılıca şem'-i şebistān bu gice

G.108/3 Lebünde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş güyyiyā la'l üzre jāle

G.117/1 Şanemā görmeyeli gūşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende 'aķık-i Yemen'i

G.122/5 Kaçup kaçup da ırakdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya baķan ol ğamzekāri gördüñ mi

G.122/6 Şorar irişdüğine Āhı göz yaşını döküp / Kıbā-yı sürh ile ol gül-'izāri gördüñ mi

G.133/5 Gördügi dil-bere Āhı nice meyl eylesesün / Şā'irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş kārı

Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek.

G.48/2 Hāk-i kadem-i yārı hemān başuña görme / Ey bād-ı Şabā yürüdüğüñ rāhı severseñ

G.116/1 Seg-i kūyuñ beni āşüfte gördi / Du'ālar eyleyüp üstüme ürdi

Farketmek.

G.51/2 Tütüyā gibi қаparlar ser-i kūyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim 'acebā gerd-i rehüñ

... ile karşılaşmak, (iyi durumlar için) erişmek, nail olmak.

G.93/4 Yidüğü ayru giderken seg-i kūyuñla benim / Görmedüm nān ü nemek haķķını yārānumda

Zarf-fiillerin olumlu şeklinden sonra geldiğinde hareket anlamı taşıyan süreklilik fiilleri yapar.

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

göriin-:

Görülür halde olmak, görülebilecek durum veya nitelikte olmak.

G.1/3 Läleler şanmañ **görinen** dāmen-i kühsārda / Çeşm-i pür-hūnum geyürmişdür çabā-yı
al aña

G.93/1 Bir haşırüm yoğ iken külbe-i aḫzānumda / Būriyā naqşı görünür ten-i ‘uryānumda

Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek, zuhur etmek.

G.30/6 Mihrüñ yanında görine Pervīn didükleri / Garḫ-ı ‘araḫ olınca kaçan yār-ı gül-‘izār

G.109/5 Nice görünsin felek taḫında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur
şubḫgāh

göster-:

Yaşatmak, yaşamasına yol açmak. || Öğretmek, bildirmek.

G.6/5 Rūz-ı fūrḫat nicedür **gösterem** Āḫī’ye dimiş / Baña ol günleri göstermesün Allāh
baña

Öğretmek, bildirmek, anlatmak.

G.51/3 Kaşlaruñ māh-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamām itdi meh-i çār-dehüñ

Göz önüne sermek, başkalarının gözleri önüne koymak, teşhir etmek, izhar etmek.

G.112/1 Göster kaşuñı ḫaddi hilālūñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i ‘anber siyāh ola

... olarak öne sürmek, ... olarak bildirmek.

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanaḫınuñ / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

götür-:

Açmak, kaldırmak.

G.46/1 Cānā götür yüzünden luḫ eyleyüp niḫābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

göynükl:

Yanık, yanmış.

G.66/1 Şine-i şad-pārede dāğ-ı nihānum var benüm / Öksüzem ḫoynumda bir göynükl
nānum var benüm

göyün-:

Yanmak.

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd ḫılsun nāleler / Ḳabrüm üzre haşra dek yansun
göyünsün lāleler

göz:

Görme organı, göz.

K.1/5 Ṭālib-i dīdār olan dil-teşne vü nem-dīdeler / Cūy-ı ḫūn aḫıtdılar **gözden** çü Ceyḫun u
Aras

M.1/2 Bir **gözleri** nergis yüzi gül saçları reyḫān / Bir lāle-ruḫ u ḡonce-dehen serv-i ḫırāmān

T.1/2 Geh yaş gelür **gözüm**den ü geh yaş yirine ḫan / Derd-i derūnı bilmege bu mā-cerā
yiter

G.2/1 **Gözlerüm** yaşı şarāb-ı ergavān oldu baña / Senden ayru içdügüm ey dost ḫan oldu
baña

G.4/5 **Gözlerüm** yaşı deñizler gibi oldu ḫandedür / Ol şanem seyr ietmege gelmez mi
deryādan yaña

G.5/3 **Gözlerüm** berg-i semen gibi ağardı ḫandesin / Pırlik vaktinde gel ey serv-i şimīn-ten
baña

G.6/3 Ṭır-i ḡamzeñ yine şinemde iki zaḫm urdı / İki **göziyle** naḫar eyledi ol şāh baña

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende **gözün** fikri ile / İçelüm bāde-i gül-reng olalum mest ü

ḥarāb

G.10/4 Hışm ile nazar eyleyüp āşüfteñe her dem / Öldürmege kaçd itme be hey gözleri āfet

G.13/3 İzün tozını tutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherün ḡadrin bilene göz terāzūdur

G.15/2 Bir şivekāra müşterī oldı gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi kaçı kemān tutar

G.15/5 Nice ḥarāmı dimeyeyin gözlerüne kim / Şahn-ı ḥaremde murğ-ı dile āşiyān tutar

G.26/1 Tütüyā-yı ḥāk-i pāyuñdur kılan kaç'-ı nazar / İki gözümse gerekmez çıksun ey nūr-ı başar

G.28/5 Saña Āḫi hemjñ müyesser olan / Gözleründe ḡalan ḡayāl-i nigār

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lık / Āh kim fāş eyleyen rāz-ı derūnum āhdur

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tığlar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü'min ider şikār

G.31/1 Gün toğmaduḡ başuma vaṭan ḡam diyārıdır / Merdümlerini gör gözümün yār bāğıdır

G.35/8 Gözümüz şışeleri izi tozından pür olup / 'Aceb ol günlere Āḫi ire mi sā'atümüz

G.36/3 Deryālaruz ki gözler irişmez ḡaramuza / Her ḡār u ḡasla dolsa 'aceb mi kenārumuz

G.38/1 Cemālün şem'-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözün bımārı olan dil ölür derd ile şağ olmaz

G.43/4 Gözüm yaşı gibi ḡanlı şarābı / Senüñle içelüm iki ḡabacık

G.47/1 ḡabrüme dökülen gözi yaşı nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

G.51/2 Tütüyā gibi ḡaparlar ser-i kūyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim 'acebā gerd-i rehün

G.55/1 Nice taḡrır ideyin vaşfını derd ü elemün / Baḡrı yufḡa kāğıduñ gözleri yaşlu ḡalemün

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdü ḡayālün gönlüme / Nideyin ol ḡamze ucından delinüpdür yürek

G.70/1 Gözi āhūları gel 'azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben kūh-ı belā kaplanıyam

G.75/1 Ne bilsün halk-ı ‘ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum

G.81/4 Pırılıkde sâ’il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağūñ altında unutma bir avuç hākden

G.83/2 Elüm ol kan olacağdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūhuñ la‘l-i şırını gözüm kan itdi kan olsun

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hüsne karşı ebr-i bārān ağlasun

G.100/2 Cānumı kırbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi kırbān payına

G.100/4 Ya çeker ebrūlaruñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar gāmzeñ gözi āhūlaruñ alayına

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağūñ yüzüm üzre / Nağş oldu na‘lçeñ yiri iki gözüm üzre

G.101/3 ‘Aynumda degül kuhl-i Şifāhān benüm ammā / İzüñ tozınuñ minneti iki gözüm üzre

G.108/7 Gözüm nüş idicek hūn-ı cigerden / Lebūñuñ ‘ağsidür aña piyāle

G.111/2 İdüpdür asmağā dil nımesini / Gözi kaşşābı müjgānın kenāre

G.116/4 Gözüñ şahid kaşuñ da‘vācı oldu / Lebūñ kanuma vardı hağ getürdi

G.117/1 Şanemā görmeyeli güşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende ‘ağık-i Yemen’i

G.132/6 Āhi’yā müşkil belādur seg rakıbe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

göz açdurma-[D]:

Gözünü açtırmamak; başka bir şey yapmasına fırsat vermemek, şiddetli baskı altında tutmak.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / Kālbe evvel kend’özin uran müjeñ alayıdur

G.26/3 Bir kadeh meyle göz açdurmaz yağar bezm ehlini / Sāki-i gül-çihrenüñ bulunmaz

ayağın çeker

göz dik- [D]:

Bir şeyi elde etmeyi aklına koymak, bunun için büyük bir istek duymak.

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sīne-i şad-pāreden göz dikediler kim alalar

göz göz [K]:

Delik delik.

G.122/2 Bu ғанlu ғанlu yaşumdan revān olup göz göz / Bu çeşme çeşme ақан cūybārı gördüñ mi

göz it- [K]:

Gözle işaret etmek. || Göz koymak; (bir şey veya kimseyi) elde etmeyi arzulamak, ele geçirmeyi aklına koymak.

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg raқıb ammā / Şaқın iğvāsına uyma begüm kör eyle şeytānı

göz kulağ ol- [D]:

Görme, işitme yoluyla bilgi edinmeye çalışmak.

G.4/2 Қandesin ey serv kim bāguñ gül ü nergisleri / **Göz kulağ** olmuş durur sen serv-i bālādan yaña

göz ucıyla nigāh it- (bak-) [D]:

Göz ucıyla bakmak; başını çevirmeden gözlerini yana çevirerek, sezdirmeden bakmak.

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine baқmayam Tañrı haқı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh nigāh

göz yaşını bārān it- [D]:

Gözyaşını yağmur etmek, gözyaşını sel etmek; çok ağlamak.

G.61/3 Ol kim sebz-i tarī ola gülistān-ı vişāl / Hele ey dil gözünüñ yaşını bārān iderek

göz yaşını dök- [K]:

Ağlamak.

G.122/6 Şorar irişdüğine Āhī göz yaşını döküp / Qabā-yı surh ile ol gül-‘izārı gördüñ mi

gözden çık- [D]:

Gözden olmak, kör olmak. || Değer kaybetmek, önemsizleşmek, itibarı, saygınlığı kalmamak.

G.84/6 Ağlamakla çıktı gözden Āhī ey pīr-i hıred / Demdür ağlarsa yetim oldı ol oğlan ağlasun

gözi aydın (ol-) [D]:

Sevdiği, beklediği birine kavuşmasına, sevinçli bir gün olmasına veya sevindirici bir haber almasına “kutlu olsun” demek, kutlama amacıyla söylenen söz. || Hastalanmış gözün iyileşmesi.

G.86/6 Qudūmindan benüm olurdı Āhī gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse habībüm armağan için

gözi görme- [D]:

Belli bir şeyden başka bir şeyle ilgilenmemek.

G.91/5 Begligüñ var Āhi’yā hiç kimseyi görmez gözün / ‘Işk cāmıdur seni hūd-bjn ü hem mağrūr iden

gözini yum- [K]:

Gözünü kapamak, uyumak.

G.50/1 Nâlişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh 'ālemi incitdi yirden
göge dek

gözle-:

Bir şeyin olmasını veya birinin gelmesini beklemek, intizar etmek.

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşa düşse tañ mı murğ-ı dil / Anda Ādem **gözleye** gendüm
Ḥalīlu'llāh 'ades

gözleründen gitme- [K]:

Zihninden hiç çıkmamak, hiç unutmamak, hep görür gibi olmak.

G.53/3 Bir nefes gitmez ḥayāli gözlerümden ḥālūñüñ / Merdüm-i çeşmümdedür gūyā ki
ḥāli Aḥmed'üñ

gözüm:

Sevilen bir kimseye hitap sözü.

G.131/4 Ḥān-ı ḥüsnüñden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarḥ-ı bî-
ḫarār egler beni

gözün aç- [K]:

Dikkatli olmak, dikkat etmek.

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı ḥalḫ ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan
vāz gel

gözün üstünde kaşuñ yoğ (var dememek) [D]:

*Bir kimseyi incitmek, onun alınmasına, üzülmesine sebep olacak herhangi bir
söz söylememek ve davranışta bulunmamak, istediğini yapmasına izin vermek, birini hoş
karşılama.*

G.51/4 Gözüñ üstinde қаsuñ yoğ idi ‘ālemde eger / Olmasaydı pabucı naқsı eger secdegehüñ

gözüne (hiçbir şey) görünme- [D]:

Kendi derdi dolayısıyla hiçbir şeye değer vermemek; yanında bir değeri olmamak.

G.59/5 Gerçi ‘ālemde perı yüzlü melekler çok velı / Gözüme sensüz görünmez ne perı vü ne melek

gözyaşı:

Ağlarken gözlerden akan berrak sıvı, yaş.

G.13/4 Aқıtduñ kara yirlere şu gibi қanlu yaşımı / Saña bu gözyaşı neyler dağı ey serv dil-cüdür

G.32/5 ‘Ār u nāmūsı n’idem ben gözyaşı besdür baña / ‘Āşıқа yüz şuyı ‘ālem içre rüy-i ter yiter

G.82/3 Beslesem hūn-ı cigerle n’ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür cānumdan

ğubār:

Toz, ince toprak.

G.47/4 Mihrüñ şehıdı olalı sīnemde dil-berā / Bir zerresini yirde қomazlar ğubārumuñ

G.67/5 Hıtt-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir’ātuma / Ol sebeddendür ki āyīnemde gerdüm var benüm

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zırā mekānından ğubārı dūr iden

G.116/5 Ayaklarda ğubār olmışdı Āhı / Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi

ğubār-ı hāk-i pāy:

Ayak (bastığı) toprağının tozu.

G.42/3 Ğubār-ı hāk-i pāyuñuñ nesim-i şubh-dem her dem / Koyup bu merdüm-i çeşme didi
hoş-yādigār ancak

ğurāb:

Karga.

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoğdur ey hümā / Tūt-i çarh her gice niçün Ğurāb olur

ğurbet-hāne:

Yabancı memleket. || Dünya.

G.18/3 Hastelikten şöyle tenhāyam bu Ğurbet-hānede / Penbe ile ağzuma şu damzırur
tebhāleler

ğurbet-hāne-i fūrkat:

Ayrılığın yabancı memleketi.

G.14/4 Ben bu Ğurbet-hāne-i fūrkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumu
bağlar

ğurūr:

Kendini beğenme, büyüklük taslama, kibir.

G.16/3 Dergeh-i hüsnuñe yasdanma Ğurūr ile iñen / Ki seher āhı Ğarībūñ der ü dergāh yıkar

gūş eyle- [K]:

Kulak vermek, dinlemek.

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmīl olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözün māhir olur

G.85/2 Būlbūl-i şūrīdenūñ gūş eylemezsin nālesin / Ey gül-i ter diñlemezsın būlbūlūñ
āvāzesin

gūş it- [K]:

İşitmek, dinlemek, kulak vermek.

G.120/1 Dāğlar çün nālemi gūş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi

gūşe-be-gūşe:

Köşeden köşeye.

G.17/5 Āhī'yi gūşe-be-gūşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şoḥbet-be-şoḥbet bir gül-i hercāyīdür

gūşe-i dükkân:

Dükkân köşesi.

G.117/1 Şanemā görmeyeli gūşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende 'aķıķ-i Yemen'i

gūşe-i gülzār-ı ḥüsn:

Güzelliğinin (gül) bahçesinin köşesi.

G.15/3 Ḥāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı ḥüsnde / Bir Hindüdur ki sünbül-i ter sāyebān tutar

gūşe-i ḥammār:

Meyhane köşesi.

G.121/1 Ne muşāḥib bulunur derd ü ğam-ı yār gibi / Ne ferāğat yiri var gūşe-i ḥammār gibi

gūyā:

Adeta, sanki, gibi.

G.33/3 Dir gören āyīne-i ḥüsünde yāruñ ḥaṭṭını / Çevre olmuş māh u mihr-efrūza gūyā ḥāleler

gūyā ki:

Güya, sanki.

G.53/3 Bir nefes gitmez hayālî gözlerümden hālünün / Merdüm-i çeşmümdür gūyā ki hālî Aḥmed'ün

gūyiyā:

Güya, sanki.

G.8/1 Ol büt-i kāfir kim oldum zār ü ser-gerdān aña / Naḫş-i deyrem **gūyiyā** kim olmuşam hayrān aña

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbülün cānında āh / Āḫi'yā ol ḡoncanuñ la'lindeki tebḫāleler

G.81/1 Sıñede her şu'leler bu āh-ı āteşnākden / Gūyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış ḫākden

G.108/3 Lebūñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş gūyiyā la'l üzre jāle

güç:

Yapılması, başa çıkılması zor olan, zor, müşkül, çetin.

G.17/2 Gamzeñ oḫından ḫaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da başı ḫayıdur

güher:

Bir şeyin özü, esası, varlığındaki deḡişmeyen aslî maya, cevher.

G.115/5 Vaşf-ı ḫüsnüñde ferīd olsa 'aceb mi Āḫi / Gün gibi şu'le virür çünki sözünün güheri

Cevher, mücevher, elmas, inci.

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzün / Ḥayf nā-dāna düşüpdür o güher vuşlacığı

göl:

Göl ağacının katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği. || Gölün al rengi ile sevgilinin yüzü ve yanağının pembeliği bağlamında ilgi kurulmuştur.

M.1/1 Sevdüm yine bir ruhları **göl** gönca-dehānı / Bülbüllerini iñledici şüh-ı cihānı

M.1/2 Bir gözleri nergis yüzü **göl** saçları reyhān / Bir lāle-ruh u gönca-dehen serv-i hırāmān

G.11/1 Gölle ta'n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la'l-i lebüñ eyler ise göncaya hānd

G.43/2 Kamer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şāhı dil-ber Muştafācık

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzünü olmaya hergiz / Āhı gibi bir bülbül-i şeydāsı Memi'nüñ

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i 'ömrüm gülünüñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

G.105/1 Nev-bahār oldu gelüñ 'ayş idelüm güller ile / Şalalum 'āleme āvāzeyi bülbüller ile

G.105/2 Bir yüzü gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden koma bir dem sāzuñı / İçelüm sāķı meyi gül yüzlilerüñ yādına

Göl ağacının katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği. || Gölün kırmızı rengi.

G.3/1 Kim geyürdi **göl** gibi bu cāme-i alı saña / Kimler öğretti bu āli hey Hasan Bālī saña

G.112/5 Luṭf eyle serv öykünemez saña ger aña / Göllden kabā vü nergis-i zerden külāh ola

Göl ağacının katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği.

G.44/3 Hār-ı cevrüñden yüzüne karşı iñlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālāmı yok

G.44/6 Kāmet ü ruhsār u haṭṭuñ gibi ey hür-ı-behişt / Bostān-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyhānı yok

G.66/4 N'ola bāğ-ı 'ışkda hurrem olursam gül gibi / Bir saç sünbül boyı serv-i revānum var benüm

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülün bir tazesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i gülden tazesin

G.89/1 Bāğün egerçi gül gibi serv-i bülendisin / Meh-rūlaruñ efendi bugün şeh-levendisin

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

G.106/4 Bağmadı benden yaña vü kılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülün kılmaz nazar feryādına

G.115/1 Nergisün degmemek için güle yavuz nazarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle goncaları

G.128/1 Güllere dönse 'aceb mi yüregüm pāreleri / Gonca-veş ağız açar her yañadan yāreleri

G.132/1 Zāhidā içsem 'aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

G.132/4 Şanuram bir deste güldür taze şāğ üzre turur / Sāķinün destinde şol bir cām bayram irtesi

Gül ağacının katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği. || Gülün renk, koku, görüntü bakımından estetik olarak güzelliği bağlamında kullanılmış; şair, şiirinin güzelliğini güle benzetmiştir.

G.63/6 Gülşen-i tab'ından Āhī'nün saña ey gonca-leb / Gül gibi bir taze şi'r-i dil-pesendüm var benüm

gül-:

(Bir kimse bir şeyi tuhaf bulduğu veya bir şeye sevindiği zaman) Kesik kesik sesler çıkarmak sûretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak.

G.15/6 Didüm rakībün ağız 'aceb neyle tutulur / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstühvān tutar

Ses çıkarmadan hafifçe gülümsemek, tebessüm etmek.

G.61/1 Gele gel bir tarafa nâz ile seyrân iderek / Gülerek ‘arz-ı ‘izâr-ı gül-i handân iderek

G.132/3 Rûzede bir bûse luţf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni‘âm bayram irtesi

gül-âb:

Gül suyu.

G.9/4 Görüben yüzüni ussum gidüben düşdükde / Acıyup merdüm-i çeşmüm şaşar üstüme

gül-âb

G.25/2 Bûy-i bahâr şöyle pür itdi cihânı kim / Yire inince kıatre-i şeb-nem gül-âb olur

gül-i gülzâr-ı cinân:

Cennetin gül bahçesinin gülü.

G.133/1 Ey lebi gonca yanuñda kıomağıl ağıyârı / Çünkü olmaz gül-i gülzâr-ı cinânıñ hârı

gül-i hercâyi:

Kararsız gül.

G.17/5 Âhi’yi güşe-be-güşe zâr iden bülbül gibi / Yüriyen şöhet-be-şöhet bir gül-i hercâyıdır

gül-i nesrîn:

Yaban gülü.

G.60/2 Bûstân-ı leţâfet içinde / Gül-i nesrîn ü yâsemîn olduñ

gül-i tâze:

Taze gül. || Genç, körpe sevgili.

G.70/7 Ol gül-i taze kulağ urmaya bülbüllerine / Āh u efgānları biz Āhī hezār eyleyelüm

gül-i ter:

Taze gül. || Sevgili.

G.85/2 Bülbül-i şüridenüñ gūş eylemezsın nālesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülüñ āvāzesin

G.95/5 Āhi'yā raħm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Qalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanağınıñ / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

gül-gün:

Gül renkli; pembe, kırmızı.

G.32/4 Saña gül-gün bāliš ü zer-beft pister 'āşıka / Seng-i hūn-ālūd bālın büriyā bister yiter

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-қaddi āl ile / Nice nāzūkdür görüñ gül-gün қabāsı Hurrem'üñ

gül ü nergis [K]:

Gül ve nergis.

G.4/2 Qandesin ey serv kim bāguñ **gül ü nergisleri** / Göz kulağ olmuş durur sen serv-i bālādan yaña

güle baқ- [K]:

Gülerek bakmak, iltifat etmek.

G.22/4 Bir güle baқsañ yüzine n'ola çün ey gonca-leb / Midhatüñ bāğınıñ Āhī murğ-ı hoş-elhāndur

gülistān/ gülsitān:

Gül bahçesi.

G.21/4 Gülistānda berg-i gül şanmañ dağılmış bāddan / Küşte-i hār-ı gam olan ‘andelībūñ
kanıdur

G.90/3 Koyup bülbüllerüñ zāğ ile olma / Revā mıdur çü bir hoş gülsitānsın

13. asır Fars şairlerinden Sadi-i Şirazi'nin ahlaki ve didaktik mahiyetteki eseri.

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zārāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma ki hep şā‘ir
olur

gülistān-ı vişāl:

Vuslat gülistanı; sevgiliye kavuşulan gül bahçesi.

G.61/3 Ol kim sebz-i tarī ola gülistān-ı vişāl / Hele ey dil gözünüñ yaşını bārān iderek

gül-‘izār:

Gül yanaklı, gül gibi pembe yanaklı.

G.47/2 Süsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Hānçerlerinden ölmüşem ol gül-
‘izārumuñ

G.122/6 Şorar irişdüğine Āhī göz yaşını döküp / Kābā-yı sürh ile ol gül-‘izārı gördüñ mi

gül-ruḥ:

Gül yanaklı. || Sevgili.

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhī münevver itmiş ol gül-ruḥ / Çerāğ-ı çeşm-i maşşūdı o mihrüñ
rūşenā olmuş

gülsitān-ı bāğ-ı Cennet:

Cennet bağının gül bahçesi.

G.53/1 Āftāb-ı şubḥ-ı devletdür cemāli Aḥmed’üñ / Gülsitān-ı bāğ-ı Cennetdür vişāli
Aḥmed’üñ

gölşen:

Bahçe, gül bahçesi.

T.1/1 Cān **gölşen**inde sidre-şadūñ mūntehā yiter / Dil kişverine zūlf-i siyāhuñ belā yiter

G.9/2 Yine nergis gibi **gölşende** gözūñ fikri ile / İçelüm bāde-i gül-reng olalum mest ü harāb

G.23/1 Būlbūl-i şeydā n'ola itse fiğān u nāleler / Dişlemişdür goncanuñ gülşende la'lin jāleler

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yūzi gülşensüz gerekmez ger hezār olsa

G.106/5 Cennet-i Me'vā'dan uçmak isteseydi hūriler / Ger geleydi gülşenūñ bir kez behişt-ābādına

gölşen-i 'ömr:

Ömrün gül bahçesi.

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i 'ömrüm gülünūñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

gölşen-i tab':

Tabiatının, mizacının gül bahçesi.

G.63/6 Gölşen-i tab'ından Āhi'nūñ saña ey gonca-leb / Gül gibi bir tāze şi'r-i dil-pesendüm var benüm

gülünç it- [K]:

Gülünecek duruma düşürmek.

G.104/4 'Ālemūñ halkını ko hālūme hayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem düşmenüme

G.111/3 Gülünç itdi beni düşmanlaruma / Be zālīm böyle m'ider yār yāra

glzr:

Gl bahçesi, glen, gülistan. || Sevgilinin güzelliğini betimlemek bağlamında kullanılmıtır.

G.95/4 Hele sen cevr  cef itmede eksük kmadu / Bu daği böyle ola ey yüzi glzr hele

glzr-ı Cennet:

Cennetin gl bahçesi.

G.38/3 Didüm cn 'izruda neden yok zülf-i hüsn-r / Didi glzr-ı Cennet'dr cemlm anda zğ olmaz

glzr-ı ky:

(Sevgiliye ait) mahallenin gl bahçesi.

G.25/5 Glzr-ı kyu içre bu sihri ider h / Bülbül aınsun uğramasun kim kebb olur

gmrh:

Yolunu kaybetmi, yolunu aırmı (kimse).

G.29/2 em'-i rusru gibi ren dellm var iken / Dil eb-i zülf-i siyhuda nin gmrh rhdur

gmrh ol- [K]:

Yolunu aırmak, doğru yoldan ayrılmak.

G.110/3 Nlem iidp kimse benüm yanuma gelmez / imden giriş feryd ola gmrh benümle

gün:

Zaman, vakit.

G.6/5 Rūz-ı fūrkat nicedür gösterem Āhî'ye dimiş / Baña ol **günleri** göstermesün Allāh
baña

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / 'Aceb ol günlere Āhî ire mi sâ'atümüz

Güneş.

G.12/2 'Işkuñ müsāfirini iñen yaqma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maqşūdum ā sefer

G.12/4 Görsem yüzüñi gönlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğa
sefer

G.38/5 Be Āhî üstüne bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünki başuñdan senüñ
devlet ırağ olmaz

G.64/2 Sāye-veş üftāde kullardan yanunca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi
māhum benüm

G.76/3 Çarḥ elinden kanlar ağladan şafaḥ gibi baña / Cāme-i sürḥ ile ol gün yüzlü
māhumdur benüm

G.115/5 Vaşf-ı hüsnünde ferid olsa 'aceb mi Āhî / Gün gibi şu'le virür çünki sözünñ
güheri

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrānıdır / Sürsün ol gün yüzlü sürsün
geçmedin devrānını

Güneş. || Sevgili.

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Külāhum perri ta'n ider hilāle

*Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman
parçası.*

G.24/2 Mücib-i mihr ü vefā ola mı ḥaṭṭuñ gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zāhir
olur

G.131/4 Hān-ı hüsnünden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarḥ-ı bi-
qarār egler beni

(İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bu zaman parçasının belli bir olayı göstereni.

G.70/6 İçelüm bir güzelün zülf ü ruhu şevki ile / Çünkü 'işret gündür leyl ü nehâr eyleyüm

gün doğ- [D]:

Sabahleyin güneş ufkun arkasından çıkıp görünmek.

G.93/3Sâyemi başuma ben gün doğacağı bilürin / Başa ol gün mi toğar sâye görem yanumda

gün toğusu [K]:

Doğu yönü, güneşin doğduğu yön.

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrâblu bir secdegâhum var benüm

gün gibi zâhir ol- [K]:

Çok açık, çok belli, aşikâr olmak.

G.35/1 Zâhidâ içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zâhir olurdu saña keyfiyyetümüz

günâh:

Dince suç olduğu açıklanmamış olsa da insanlara zarar verdiği, vicdanları incittiği, doğrudan uzaklaştığı için suç sayılabilecek iş ve davranış, suç, yazık.

G.113/3 Benüm râh-ı maḥabbetde günâhum n'oldı â zâlim / Günehlüler saña toğrı ola ben bî-günâh egri

günâh it- [K]:

Günâh işlemek.

G.134/2 Tatalum kul günāh itse şehā / Luṭf-ı şehden himāyet olmaz mı

günāh ol- [K]:

Kabahat, kusur olmak. || Yazık olmak.

G.112/3 Cānānenūñ şarāb-ı leb-i la'li var iken / Sāķi piyāleyi bize şunmaķ günāh ola

gündüz:

Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün. || Aydınlık.

G.38/2 Yüzüñ meh-tāb-ı şevķinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemālūñ şem'-i rüşendür aña beñzer çerāğ olmaz

günehlüler:

Günah işleyenler, günahkârlar.

G.113/3 Benüm rāh-ı maḥabbetde günāhum n'oldı ā zālīm / Günehlüler saña toğrı ola ben bî-günāh egri

güneş:

Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayâtın devâmi için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyâyâ en yakın yıldız, şems. || Parlaklığı ve etrafı aydınlatması bağlamında kullanılmaktadır.

G.17/1 Cān qurbān itdüren 'uşşāķa ķaşuñ yayıdır / Ey güneş yüzli ķaşuñ beñzer ki qurbān ayıdır

G.45/3 Nice teşbîh idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi ķāmeti yok

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münîr kim / Teşbîh idem mi sen güneşi dün toğana ben

G.136/6 Müşķin saçını taraf-ı 'izārında gören dir / Kim tutdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

güneş-ṭal'at:

Güneş yüzlü; güneş gibi parlak yüzlü.

G.40/4 ‘ Aceb mi ol güneş-tal ‘ at kamerle iktirān olsa / Perîdür kendü cinsinden biriyle āşinā olmış

güvāh:

Şahit, delil, tanık.

G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi ‘ ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol haṭ-ı tezvîr senün

güvāh ol- [K]:

Şahit olmak.

G.109/3 Şıdķumuñ da‘vîsine ‘ ışkuñ yolında dostum / Eşk-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvāh

güzel:

Çekici, cazip kimse. || Sevgili.

G.3/4 Ol **güzeller** şāhına Āhî kuluñdan diyesin / ‘Işk meşk itmiş durur kim Rüm abdālî saña

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazîrün daḥî yok söz bir olur

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma ki hep şā‘ir olur

G.31/4 Zencîr-i ‘ışkı boynuña kim taḥdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelün zülfî mārıdur

G.43/2 Kamer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şāhı dil-ber Muştafācık

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüsñüñ pāyānı yok / Cānuma cevr ü cefāsınuñ daḥî oranı yok

G.70/6 İcelüm bir güzelün zülf ü ruḥı şevki ile / Çünkü ‘işret günidür leyl ü nehār eyleyüm

G.72/2 Halk ḥayrāndur benüm keyfiyyet-i esrāruma / Ben şu ma‘cūncı güzel esrārınuñ ḥayrānyam

- G.79/1 Ol güzeller şāhına medh ü šenā olsun dirin / Pādišāhuma efendüme du‘ā olsun dirin
- G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzün / Beñzer dilā ki bir güzelün derdmendisin
- G.94/2 Suvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādişehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir şehsuvār olsa
- G.94/3 Lebi ğonca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa
- G.94/5 Kamer yüzlü kara beñlü güzeller pādīşāhıdur / Benüm māh-ı siyeh-çerdem ‘aceb mi hāldār olsa
- G.100/5 Hūblar bayramlık in‘ām idüp ‘āşıklara / Her güzelden Āhī’nün bir buse düşdi payına
- G.102/1 Evvel cihānda la‘net aña kim güzel / Koca şakallu cilt kekez mübtezel seve
- G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pādīşāhısın / Yaraşur māh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külāh egri
- G.115/2 N’ola eşkümler ruḥ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünki güzeller göricek sım ü zeri
- G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı gönlini Āhī kim / ‘Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri
- G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye ‘āşıklarına / Hıvāce oldur ki ri‘āyet ide hıdmetkārı
- G.133/5 Gördügi dil-bere Āhī nice meyl eylemesün / Şā‘irün çünki güzel sevmek olurmuş kārı
- G.135/4 Hoş zevk ider cihānda giribān ile kemer / Öper çoçar toyınca bu ra‘nā güzelleri

Göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren, cemil.

- G.75/3 ‘Aceb mi dostlar dıvāne olsam küh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perı yüzlü güzel ādemden ayrıldum
- G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbāz efendüm var idi

güzellik:

Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsn.

G.42/2 Güzellik cāme-ḥVābında yatup mağrūr-ı hüsn olma / Nazar kı1 ḥāl-i ‘uşşāka ki
‘ālem bī-ḳarār ancak

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāḡı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez
ger hezār olsa

güzellik çağı:

Güzelliklerle dolu, coşkun geçen zaman. || Gençlik.

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer ‘ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āḥī sen benüm eşk-i
revānum çağlar

güzer eyle- [K]:

Geçmek. || İsbet etmek, saplanmak.

G.98/2 Ger güzer eyler ise şıneme tır-i ḡam-ı dost / Şıne luṭfindan anuñ muḥkem utanup
elike

H

hā:

Süreklilik gösteren bir ünlem.

G.4/1 **Hā** çeker yaşum beni durmaz bu deryādan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber
Ḳalata’dan yaña

ḥabāb-ı mey:

Şarabın üzerindeki hava kabarcıkları.

G.103/5 Bādeden başını ḳaldurmaz ḥabāb-ı mey gibi / La‘l-i nābuñ şevḳine Āḥī düşüp
mey-ḥāneye

haber:

Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dair orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşiyān-ı zāğa varmağ düşmez anuñ üstine

habib:

Sevgili, dost.

G.10/2 Raħm eyleyüben dār-ı şifāsında **habib**üm / Nāfi‘ diyüp içürdi bu sevdāyiye şerbet

G.86/6 Kudūmindan benüm olurdı Āhî gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse habibüm armağan için

hVāce:

Hoca; efendi, sahip, reis.

G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye ‘aşıklarına / HVāce oldur ki ri‘āyet ide hıdmetkārı

hācet:

Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç. || Mum olup yanmak; âşığın ihtiyacı aşk ateşiyle yanmaktır.

G.76/5 Āh kim dildāruma ma‘lüm olupdur hācetüm / Müm olup yanmağ ezelden Āhî fikrümdür benüm

haclet:

Şaşırma, acayibine gitme, taaccüb. || Utanma, arlanma.

G.9/6 Ger göre lü‘lü’-i lālā şanemā dişlerüñi / **Haclet**inden şadef içinde eriyüp ola āb

had:

Yanak. || Sevgilinin yanağı.

G.21/1 Haddüñüñ mäh-ı felek mihr ile ser-gerdānidur / Qaddüñüñ serv-i sehî āşüfte vü hayrānidur

hād u leb [K]:

Yanak ve dudak.

G.46/4 Ben öksüz ağladuqça hād u lebüñden ayru / Şem'ün özi göyünür içi acır şarābuñ

hafta:

Birbiri arkasına gelen yedi günden ibaret zaman bölümü.

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aḥşamlar / Kim iki **hafta** durur gelmedi ol mäh baña

hā'il ol- [K]:

Engel olmak, mâni olmak.

G.27/4 Yārı görmek nicesi men'ide ilden 'āşık / Zerre hurşid ziyāsına kaçan hā'il olur

hāk:

Allah.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhî yakın ol **hāk** ile / Vaqtidür şimdengirü 'azm eyle Me'vā'dan yaña

G.27/3 Göñlümüñ kâfilesi küy-ı vefa 'azmin ider / Hāk 'aceb irgüre mi ki ne uzak menzil olur

Hakkı için; kutsal şeyleri anlatan kelimelerden sonra getirilerek ant içmek için söylenen bir söz.

G.29/3 Gel ziyâretten şafâ ehlini maḥrûm itme kim / Muştafâ nûrı hākı ol çihre Beytu'llāh'dur

Bir şey üstündeki yazı vb. şeyi kazıma.

G.59/6 Nokta-veş ayırsa tenden başımı tığ-i ecel / Harf-i 'ışkuñ mümteni'dür levh-i dilden
k'ola haq

hāk:

Toprak. || Kabir, mezar.

G.47/3 Hāküm ziyāret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan naqş-ı na'l-i esbi durur şeh-süvārumuñ

G.101/2 Tā haşre degin sebz-i maḥabbet vire hāküm / Şaḥın çözüp ağılarsa bulutlar tozum
üzre

Toprak. || Yer, zemin.

G.69/5 Na'lçeñ naqşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde qalmıñ nişān-ı secdegāhumdur
benüm

G.81/1 Sinede her şuleler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmıñ hākden

G.81/4 Pırlıkde sā'il olmış şol ağarmıñ gözlerüm / Ayağüñ altında unutma bir avuç hākden

hāk-i iksir-i der-i devlet-meāb:

Mutluluk kaynağı kapının şifa veren toprağı.

G.52/2 Cevher-i 'ışkuñla rüyın t̄alibüñ altun iden / Hāk-i iksir-i der-i devlet-meābuñdur
senüñ

hāk-i kadem-i yār:

Yārin, sevgilinin ayak bastığı toprak.

G.48/2 Hāk-i kadem-i yārı hemān başuña görme / Ey bād-ı Şabā yürüdüğüñ rāhı severseñ

hāk-i mezār:

Mezar toprağı.

G.47/5 Kūyında Āhī'yā gören āhum şu'āını / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumūñ

hāk it- [K]:

Toprak etmek, öldürmek, yok etmek.

G.130/1 Gel sevindür şanemā luṭf u vefā ile beni / Ki cefā odları hāk itdi yaqūp cān ü teni

hāk ol- [D]:

Toprak olmak; ölmek.

G.109/7 Āhī hāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merqadine tābe serāh

hākister:

Kül.

G.32/6 Baña Āhī yaraşur altun beñeklü cāme-ḥvāb / Külhan içre bister-i sincābī hākister yiter

hāk-pāy-ı yār:

Yârin ayağıının toprağı.

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağı alnum açuq Āhī'den ne derdüm var benüm

hāksār:

Toz toprak içinde kalmış. || Perişan, düşkün, hakir.

G.36/1 Dāğ oldu lāle gibi dil-i bī-ḡarārumuz / Himmetle gör neler bitürür hāksārumuz

hāl:

Vaziyet, hāl, durum, keyfiyet. || Kötü durum, sıkıntı, dert.

G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ ne odlar yaqduğın / Bir gice tenhā bulup yansam biraz **hālī** saña

G.6/1 Saña yanmağa yiter **hālūmi** geh gāh baña / Elif-i sīne ile dāğ-ı dilüm āh baña

G.7/1 Rūz-ı maḥşerde ‘ayān olmağa ol **hāl** baña / Bir levend-nāme yiter nāme-i a‘māl baña

G.20/3 Nāme gibi ben kara yazulı bağı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp hālūme ağlar hāmeler

G.28/3 ‘Aceb olmaz tıfil durur daḥi / Ey gönül bilmez ise hālī nigār

G.55/5 Ne bilür hāme ki şerh eyleye hālüm Āhī / Kar‘elif çıkmaya qarnını yararsañ kalemün

G.61/4 Ol perī bezmine var hālūñi ‘arz eyle gönül / Yan yaqıl ‘ūd-şifat ney bigi efgān iderek

G.67/6 Derd-i dil hālī degül şī‘rümde Āhī şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü derdüm var benüm

G.77/1 N’ola hālüm ki esīr-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n’eyleyeyüm vālih ü hayrān oldum

G.79/3 Haste gönülüm bir yaña zārī kıılır ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña olsun dirin

G.79/5 Qulları hālīn yazup ol pādīşāh-ı hūsne ben / Hem du‘ā vü hem şenā hem merḥabā olsun dirin

G.81/5 Şorma Āhī ‘ışk hālinden faqīh-i şehre kim / Ma‘rifet gelmez bilürsin degme bi-idrākden

G.84/1 Döne döne üstüme peymāneler qan ağlasun / Yana yana hālūme şem‘-i şebistān ağlasun

G.88/5 Fürkatünde hālīn ey dil-ber bu Āhī hastenün / Taqatüm yok kim diyem bārī işit efvāhdan

G.104/4 ‘Ālemün halkımı qo hālūme hayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem düşmenüme

hāl-i Āhī:

(Şair) *Âhî'nin hâli, vaziyeti.*

G.75/5 Varursañ kûy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhî'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı ğamdan ayrıldum

hāl-i Mecnūn:

Mecnun'un hali.

G.134/5 Hāl-i Mecnūn'ı añup ağladuğum / Derd-i dilden hikāyet olmaz mı

hāl-i 'uşşāk:

Âşıkların hâli. || Âşıkların dūşkūnlüğü, kararsız olmayışları ve aşk yolunda sadakatle ilerlemeleri bağlamında bir hâl söz konusudur.

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup mağrūr-ı ḥüsn olma / Nazar kııl hāl-i 'uşşāka ki 'ālem bî-ḳarār ancak

hāl:

Vücuttaki küçük esmer benek, ben.

G.53/3 Bir nefes gitmez ḥayālî gözlerümden hālūññ / Merdüm-i çeşmümedür gūyā ki hālî Aḥmed'ün

hāl-i nigār:

Sevgilinin (yüzündeki) beni.

G.28/2 Lāle-veş yüregüme dāğ urdı / Āteş-i ḥaddi üzre hāl-i nigār

hāl-i siyāh:

Siyah ben.

G.15/3 Hāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı ḥüsnde / Bir Hindūdur ki sūnbül-i ter sāyebān tutar

hāl-i siyehkâre:

(Sevgilinin yanağında bulunan) günahkâr ben.

G.123/2 Bağrumı lâle gibi odlara yandurdu benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ hāl-i siyehkârecigi

halâş bul- [K]:

Kurtulmak.

K.1/7 **Bul**masa tañ mı cihân zindânı bendinden **halâş** / Aña kim bu şeb-rev-i İblîs ü nefis oldı 'ases

halâş it- [K]:

Kurtarmak.

G.120/3 Çâh-ı gam maḥbûsıyam ol şeh halâş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindândan âzâd eyledi

hâldâr ol- [K]:

Benli olmak, yüzünde beni olmak.

G.94/5 Kamer yüzlü kara beñlü güzeller pādşâhıdur / Benüm mâh-ı siyeh-çerdem 'aceb mi hâldâr olsa

hâle:

Ayın, bazen de güneşin etrafında görülen parlak halka şeklindeki ışık, ay ağılı, ayla.

G.33/3 Dir gören âyîne-i ḥüsniinde yâruñ ḥaṭṭımı / Çevre olmuş mâh u mihr-efrûza güyâ hâleler

G.108/2 Çü mir'âta baқа ol âftâbum / Olur ruḥsârı meh âyîne hâle

hâlî degül [K]:

Hâlî olmamak (kalmamak); o şey orada hep mevcut olmak, o şeysiz olmamak.

G.92/1 Āh kim hālî degül bir lahza gönüm āhdan / N'eyleyem bi-çäre dil kırtulmadı eyvāhdan

G.107/3 Beni giryān itmeden hālî degül bir dem raķib / 'Āķibet eşkümdür anuñ şu kıoyan ocağına

Mt.2/1 Sıñede hālî degül hicrān hicrān üstine / Tekyede eksük degül mihmān mihmān üstine

hālî ol- [K]:

Ayrı, uzak olmak.

G.110/5 Āhî nice hālî olayın zār u sitemden / Her kıanda gidersem biledür āh benümle

hālin bil- [K]:

Bir kimsenin içinde bulunduğı güç durumu anlayarak sezip anlayış göstermek.

G.44/4 Küfr-i zülfüñden perişān gönümün hālin bilür / İder ol miskıne rahm itmeyenün ĵimānı yok

Ĥalîlu'llāh:

Allah'ın dostu (Hazret-i İbrahim Peygamber).

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşā düşse tañ mı murğ-ı dil / Anda Ādem gözleye gendüm

Ĥalîlu'llāh 'ades

hālîş:

Katışık olmayan, katışiksız, saf.

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey püte-i ğam cismümi / Ĥalîş altundur diyü meyl eyleye ola Latîf

hālîş ü muĥlîş ol- [K]:

Halis muhlis olmak; eksiksiz olmak.

G.57/2 Varalum meykedede hâliş ü muhliş olalum / Şoĥbet-i ehl-i riyâdan kaçalum n'olsa gerek

halk:

Ahali, insanlar.

T.1/3 İzün tozını eyleyeli başum üzre tâc / Oldum şehâ bu vechile **halk** ortasında aç

G.36/5 Bir vaĥt ola ki 'ibret için halka Āhi'yâ / Tārîh ola illere seng-i mezârumuz

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde ĥayâlünü senün / Halkı uyutmamaĥa âh u fiĥânum var benüm

G.72/2 Halk ĥayrândur benüm keyfiyyet-i esrâruma / Ben şu ma'cûncı güzel esrârınıñ ĥayrânyam

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrû-kemânuñ üstine

G.104/4 'Ālemün halkını ĥo ĥâlüme ĥayrân itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem düşmenüme

halk-ı 'âlem:

Dünya halkı, herkes.

G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'âlem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum

halka halka [K]:

İç içe halkalar biçiminde, kıvrım kıvrım.

G.5/1 Gamzeñ okına nişân olmaĥa cân ü ten baña / **Halka halka** dâĥlar geydürdi bir cevşen baña

halvet-i hâş eyle- [K]:

(Tenhada) Özel görüşme yapmak.

G.8/2 Dil sarāyın ḥalvet-i ḥāṣ eyledüm ol mäh için / Tāze tāze dāğum oldı şemse-i eyvān
añā

ḥāme:

Kalem.

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden ḥāmeler / Ben ḳara yazulıya ḥarf
atmasunlar nāmeler

G.20/3 Nāme gibi ben ḳara yazulı bağı yufḳadur / Durmayup yaşlar döküp ḥālüme ağlar
ḥāmeler

G.55/5 Ne bilür ḥāme ki şerh eyleye ḥālüm Āḥi / Ḳar’elif çıḳmaya ḳarnını yararsañ
ḳalemüñ

ḥamduli’llāh:

Allah’a hamdolsun, elhamdülillāh.

G.53/5 Künc-i fūrḳatde yaturken ḥamduli’llāh Āḥi’yā / Oldı ben dil-ḥasteye münis ḥayālī
Aḥmed’üñ

Ḥamza:

Hz. Hamza. || Peygamber Efendimizin amcası.

G.20/5 Defter-i ḥüsnin oḳur Āḥi meger kim Ḥamza’nuñ / Ḳıssa-ḥvān gibi üşüpdür başına
hengāmeler

ḥān:

Hükümdar, padişah. || Sevgili.

G.129/3 Ḳadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi’llāh buyur ḥānum ki
şoḥbetdür Süleymāñ

h̄ān-ı h̄üsn:

Güzellik hanı, binası.

G.131/4 H̄ān-ı h̄üsnünden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarh-ı bî-
karār egler beni

h̄ançer:

Kamadan küçük, ucu eğri ve sivri, iki yanı keskin bıçak. || Sevgilinin kaş, kirpiği ve bakışı için kullanılır.

G.5/5 **H̄ançer**inden çekdiğüm şerh olmaz Āh̄i ol şehūñ / Diller olsa haşra dek kabrümde
her süsen baña

G.11/4 Göñlüm eydür baña düş var anuñ h̄ançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-
pesend

G.47/2 Süsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / H̄ançerlerinden ölmüşem ol gül-
‘izārumuñ

G.65/4 H̄ançeründe dikilen kanlu yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i
kabrümde benüm

h̄and eyle- [K]:

Gülmek.

G.11/1 Güle ta‘n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la‘l-i lebūñ eyler ise
göncaya h̄and

h̄āne:

Ev. || Kalp.

G.59/4 H̄ānesini göñlümüñ yapduğda mi‘mār-ı ezel / Revzeni zaḥm oldu vü tır-i gamuñ yir
yir direk

G.99/5 Dil rüşen olmaz Āh̄i cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca h̄āne muhtāc olur
ziyāya

hâne-i ağıyar:

Rakibin evi.

G.7/4 Sen varup **hâne-i ağıyara** qadem basduğına / Başmağıñ na'ıçesi naqşı yiter dâl baña

hār:

Diken.

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i 'ömrüm gülinüñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

G.68/5 Kağı hār üstinde qorsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhı bārgāhum var benüm

G.133/1 Ey lebi gonca yanuñda qomağıl ağıyārı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı cinānuñ hārı

hār-ı cefā:

Cefa, eziyet dikenini.

G.39/2 Hār-ı cefālar ile neler çekdüğüm benüm / Söyler çemende bülbül olup kışsa-hvānumuz

hār-ı cevri:

Eziyet dikenini.

G.44/3 Hār-ı cevriñden yüzüñe qarşu iñlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yoq

hār-ı müjgān:

Kirpiğinin dikenini.

G.59/1 Hār-ı müjgāndan hezārān pāre olursa yürek / Gonca-veş ey 'āşık-ı şeydā dilüñ tutmaq gerek

ḥarāb-ı mest-i 'ışk:

Aşk sarhoşunun viranı.

G.113/6 Gehî mey-ḥāne yolında gehî mescidedür Āhî / Ḥarāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri

ḥarām ol- [D]:

*Bir şeye erişemez olmak, bir şey eline geçmez olmak, bir şeyden hiç yararlanamaz
olmak.*

G.35/7 Devr-i la'lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarāb ile ḥarām oldu bizüm
şoḥbetümüz

ḥarāmî:

Haydut, hırsız.

G.15/5 Nice ḥarāmî dimeyeyin gözlerüñe kim / Şahn-ı ḥaremde murğ-ı dile āşiyān tutar

ḥarāmî ğamze [K]:

(Sevgilinin) haramî (hırsız) yan bakışı.

G.4/3 Her **ḥarāmî ğamze** āhū-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle
şahrādan yaña

ḥarāret:

Sıcaklık. || Coşkunluk, şevk, ateşlilik; âşığın ah ateşi.

G.56/4 Süz-ı āhumdan gice yandum yağıldum 'āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol ḥarāretten
yürek

ḥarāret vir- [D]:

Vücut ısısını yükseltip susamak.

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harāret virdi kim / Penbe ile ʔamzırur şu ağına
tebhāleler

ḥarf at- [D]:

Laf atmak, birisine sözlü olarak sataşmak, dokunaklı söz söylemek.

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden ḥāmeler / Ben ʔara yazulıya ḥarf
atmasunlar nāmeler

G.20/4 Ben ʔara yazulıya ḥarf atmağ için dem-be-dem / Ey perı-peyker selām eyler saña
ser-nāmeler

ḥarf -i ‘ışk:

Aşkın harfi. || Sevgilinin aşkının sözü.

G.59/6 Nokʔa-veş ayırsa tenden başumı tığ-i ecel / Ḥarf-i ‘ışkuñ mümteni‘dür levh-i dilden
k'ola ḥağ

ḥarım-i gülşen-i luṭf:

Lütuf gülşenin haremî.

K.1/1 Ey nesım-i ʔudretüñ nefhinde ādem bir nefes / V'ey ḥarım-i gülşen-i luṭfuñda ‘ālem
ḥār ü ḥas

ḥvār u ḥağır it- [K]:

Değersiz, itibarsız etmek.

G.10/7 Ger ḥvār u ḥağıritse be Āḥı seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāka budur ‘izzet ü ḥürmet

ḥār ü ḥas [K]:

Çalı çırpı.

K.1/1 Ey nesim-i kudretün nefhinde âdem bir nefes / V'ey harim-i gülşen-i lutfunda 'âlem
hâr ü has

Çalı çırpı. || Her türlü insan.

G.36/3 Deryâlaruz ki gözler irişmez kıramuza / Her hâr u hasla dolsa 'aceb mi kenârumuz

has:

Dal veya ot kırıntısı, yonga, çöp.

G.107/1 Kend'özin has bigi şalmayan yaşı ırmağına / Râstî yüz sürmez ol serv-quadün
ayağına

Hasan Bâlî:

Özel isim.

G.3/1 Kim geyürdi gül gibi bu câme-i alı saña / Kimler öğretti bu âli hey **Hasan Bâlî** saña

G.83/5 Hüseynün ağzın añağa dilüm varmaz benüm ammâ / Hasan Bâlî'nuñ ağzından
zebânum tercemân olsun

hased:

Başkasında olan bir nimeti çekememe, kendisine faydası olmadığı halde kıskançlık sebebiyle karşısındakinin sahip olduğu nimetten mahrum kalmasını isteme, çekememe, günüleme.

G.129/1 Kemânkeş kaşuñ atduğca bu câna tır-i müjgâni / Hasedden düşmenün cânâ kurur
cismindeki cânı

haşır:

Hasır; saz ve kurumuş bitki saplarından örülmüş taban örtüsü.

G.65/5 Yirde pehlûlarumuñ naqşı ile Âhî hemân / Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

G.93/1 Bir haşırüm yoğ iken külbe-i aHzânımda / Buriyâ naqşı görünür ten-i 'uryânımda

hāşıl:

Ortaya çıkan, elde edilen kazanç, kâr.

G.13/1 Nigārā hāşılum zülf-i semen-büyuñda bir bûdur / Ki ‘ömr-i dırāzumda benüm varum da bir budur

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum ‘ömr-i dırāzumdan benüm

hāşıl ol- [K]:

Elde etmek, meydana gelmek.

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek hāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ’il olur

hāşılı:

Sonuç olarak, sözün kısası, velhâsıl, hulâsa.

G.26/2 Kiştzâr-ı şıneme ekdüñ maḥabbet toḥmını / Hây ‘ömrüm hāşılı bi’llâh bundan ne biter

ḥasret:

Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştîyak.

G.9/3 Bezm-i ğamda şanemâ cām-ı lebüñ ḥasretine / Cigerüm âteş-i hicrānuñ ile oldı kebāb

G.109/1 Göklere çıkar idi ḥasret ile âteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

G.109/2 Zülf-i ‘anber-şikenüñ ḥasreti ile ölsem / Kābrüm üzre yitişür kâh-şıfat mihr giyāh

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ḥasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taḥup reseni

G.127/1 Derd ü ḥasret bu degül kim ola fūrkat bākî / Derd odur kim ben ölem qala bu

hasret bākī

hasret-i cām-ı şarāb-ı la'l-i nāb:

Saf kırmızı (renkli) dudağının şarap kadehinin hasreti.

G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurāhī gibi pür-hūn eyleyen / Hasret-i cām-ı şarāb-ı la'l-i nābuñdur senüñ

haste:

Hasta kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli; sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse.

G.5/4 Hasteyem ma'zūr tut bi'llāh eglendümse gel / Ey ecel kūy-ı 'ademde bir nefes eglen baña

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben haste için taşlar / Kabrüm üzre saçların çözmüş bulutlar ağlar

G.18/3 Hastelikten şöyle tenhāyam bu gurbet-hānede / Penbe ile ağzuma şu damzırur tebhāleler

G.61/2 Ol tabīb-i dil ü cān āh ki ben hastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

G.75/2 Nice şihhat bulam şimdengirü ben haste ey yārān / Tabīb-i cān ü dil olan Mesihādemden ayrıldum

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zārī kıllur ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña olsun dirin

G.88/5 Fürkatünde hālin ey dil-ber bu Āhī hastenüñ / Taqatüm yok kim diyem bārī işit efvāhdan

G.89/4 Kullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisiz

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice 'aşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.124/2 Dehenüñ hastelere 'ayn-ı şifā-hānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker vaşlacığı

Hasta. || Sevgilinin baygın, süzgün ve şehla bakışı hasta olarak nitelendirilmiştir.

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş
ola olsun dirin

haste-dil:

Hasta gönül, aşk derdiyle dertli olan gönül.

G.9/5 **Haste-dil** derdine em şordı lebinden nice kim / Ol tabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre
cevāb

hastelen-:

Sağlığı bozulmak, hasta olmak.

G.135/3 ‘Uşşāk hastelendi belürdi ise haṭuñ / Beñzer yakın geldi bularuñ ecelleri

Hāşa li’llāh [D.İ.]:

Allah göstermesin, asla, hiçbir zaman.

G.71/4 Tütüyā ile izüñ tozını bir görmek şehā / Hāşa li’llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan
benüm

haşr:

Ölülerin diriltip bir araya toplandığı zaman, kıyamet.

G.5/5 Hānçerinden çekdügüm şerh olmaz Āhī ol şehüñ / Diller olsa **haşra** dek kabrümde
her süsen baña

G.7/5 **Hāşre** dek pīr-i muğān ayağın elden kımayam / Āhiyā el vire ger devlet-i iqbāl baña

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra’d kılsun nāleler / Kabrüm üzre haşra dek yansun
göyünsün lāleler

G.101/2 Tā haşre degin sebz-i maḥabbet vire hāküm / Saçın çözüp ağılarsa bulutlar tozum
üzre

ḥaṭ:

Çizgi.

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki ḥaṭṭı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış
kara yazıdur

Sevgilinin yüzündeki ince ayva tüyleri.

G.13/5 Yazardum ḥaṭṭunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhî'den / Velî bu kıan olacağun içi inen
kara şudur

G.24/2 Mūcib-i mihr ü vefā ola mı ḥaṭṭun gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zāhir
olur

G.33/3 Dir gören āyine-i ḥüsninde yāruñ ḥaṭṭını / Çevre olmuş māh-ı mihr-efrūza gūyā
hāleler

G.44/6 Kāmet ü ruḥsār u ḥaṭṭun gibi ey ḥūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetün serv ü gül ü
reyḥānı yok

G.76/1 Bu dil-i evrākda ḥaṭṭun āh-ı şāhumdur benüm / Servi-i sebz-i kıabā-puş ol
efendümdür benüm

G.135/3 'Uşşāk ḥastelendi belürdi ise ḥaṭṭun / Beñzer yakın geldi bularun ecelleri

Sevgilinin ayva tüyü. || Yazı.

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhî kim / Yār ḥaṭṭıyla ğazeller ola dıvānumda

ḥaṭ-ı dil-ber:

Gönlü kendine çeken sevgilinin ayva tüyleri.

G.67/5 Ḥaṭṭ-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir'ātuma / Ol sebebdendür ki āyinemde
gerdüm var benüm

ḥaṭ-ı lāciverd:

Lacivert çizgi, yazı.

G.63/5 Nağş olup sînem nişân-ı zağmı seng-i yârda / Levh-i zerrîn üzre hıtt-ı lâciverdüm
var benüm

hıtt-ı müşkin:

(Sevgilinin) yüzünde bulunan misk kokulu ayva tüyleri.

G.44/5 Hıtt-ı müşkinüñle Rüm u Şâm teşhîr itmege / Hıtt-be-i hüsñüñ tapuñdan özge bir
sulţâmı yok

hıtt-ı siyâh:

Siyah ayva tüyü.

G.118/4 Hıtt-ı siyâhı ‘aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihân şuyını Şâm leşkeri

hıtt-ı tezvîr:

Yalan yazısı. || Sevgilinin yüzündeki arabozucu, fitne çıkaran ayva tüyleri.

G.49/4 Birisi câna tanıkdur birisi ‘ışka güvâh / Şâhid-i eşk benüm ol hıtt-ı tezvîr senüñ

hıttâ:

*İstemeyerek ve bilmeyerek yapılan kusur, bir kasıt olmadan yapılan yanlışlık,
yanılma.*

G.102/4 Sevmek hıttâ imiş sevicek bārî bir kişi / Dünyâda seve bir şanem-i bî-bedel seve

hıttâ it- [D]:

Yanlışlık yapmak, yanılığa düşmek.

G.80/4 Cân deger didüm hıttâ itdüm ırakdan la‘lüñe / Müşkil olur cevheri dutmak bahâya
görmedin

hâtem:

Yüzük.

G.135/1 Ancağ kemer çoçar yine ol ince belleri / Hâtem öper meger yine ol ağ elleri

hâtem-i hüsni:

Güzellik mührü. || Güzellik yüzüğü.

G.60/4 Dil ü cāna ‘aceb mi mühr urşañ / Hâtem-i hüsne çün niğın olduñ

havâle yap- [K]:

(Bir yerden bir yere) Yollamak, göndermek.

G.108/5 İñende şoğma çeşümüme rağibi / Kapuma karşı yapmağıl havâle

hây:

“Vay, eyvah” anlamında yakınma ve seslenme bildirir.

G.26/2 Kiştâr-ı sîname ekdüñ mağabbet toğmını / Hây ‘ömrüm hâşılı bi’llâh bundan ne biter

hayâl:

Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sureti.

G.53/2 Cān ü dil rağşını tārāc itmege ey dostlar / Tutdı cismümde vağan haylî hayâli Ağmed’üñ

G.53/3 Bir nefes gitmez hayâli gözlerümden hâlünüñ / Merdüm-i çeşümüdedür güyâ ki hâli Ağmed’üñ

G.53/5 Künc-i fūrkatde yaturken hamduli’llâh Āhi’yâ / Oldı ben dil-hasteye münis hayâli Ağmed’üñ

G.56/3 Gerçi göz uğrulatoryup düzdi hayâlünüñ göñlüme / Nideyin ol gamze ucından delinüpdür yürek

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayālūñi senūñ / Halkı uyutmamağa āh u fiğānum var
benüm

hayāl-i had:

Yanağının hayali.

G.131/3 Yalıñuzlıqda hayāl-i haddūñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar
egler beni

hayāl-i nigār:

(Resim gibi güzel) Sevgilinin hayali.

G.28/1 Olmadıysa bize vişāl-i nigār / N’ola çeşmümdedür hayāl-i nigār

G.28/5 Saña Āhî hemin müyesser olan / Gözlerüñde kalan hayāl-i nigār

hayāl ol- [K]:

Görünmez olmak, yok olmak.

G.75/4 Yaşamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam ‘aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi
ğoncamdand ayrıldum

Hayderi-veş:

Haydarî gibi. || Haydarîlik XVII. yüzyılda Seyyid Kutbeddin Hayderî Zâveî tarafından kurulduğu söylenen, çoğu kollarına ve bellerine halkalar ve çingirdaklar takarak Anadolu ve Rumeli yörelerinde gezici derviş olarak yaşayan, her türlü kayıttan ve dünya bağlarından sıyrılıp aşkı Tanrı’ya ve ölümsüzlüğe ulaşmanın tek yolu olarak gören Melâmiye koludur; mensuplarına da Haydarî denilmektedir.

G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdâ-i zülfüñle baña / Hayderi-veş bilüme zencir-i ejder-
ser yiter

hayf:

Eyvah, yazık, heyhat.

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzün / Hayf nā-dāna düşüpdür o güher
vuşlacığı

hayli:

Oldukça fazla, çokça, epey.

G.45/4 Hayli cem' itdi meblağ-ı hüsni / Bu 'acebdür veli saḥāveti yok

G.53/2 Cān ü dil rahşını tārāc itmege ey dostlar / Tutdı cismümde vaḥan hayli hayāli
Aḥmed'ün

hayrān:

Kendinden geçmiş, çok beğenen, şaşırılmış.

G.21/1 Haddünün mäh-ı felek mihr ile ser-gerdānidur / Qaddünün serv-i sehı aşüfte vü
hayrānidur

G.72/2 Halk hayrāndur benüm keyfiyyet-i esrāruma / Ben şu ma'cūncı güzel esrārınun
hayrānyam

G.77/1 N'ola hālüm ki esir-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü hayrān
oldum

Hayranlık; hayran olma durumu. || Tutku, aşırı istek.

G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice hayrānla reyḥān zūlfine / Ol hümā-sāye didi Āḥi elüni öte
çek

hayrān it- [K]:

Şaşırtmak, hayrette bırakmak, şaşkın hāle getirmek.

G.104/4 'Ālemün halkını qo hālüme hayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem
düşmenüme

ḥayrān ol- [K]:

Çok beğenmek, kendinden geçmek; bağlanmak.

G.8/1 Ol büt-i kâfir kim oldum zâr ü ser-gerdân aña / Nağş-i deyrem güyiyâ kim **olmuşam ḥayrān** aña

ḥāşşıyyet:

(Yiyecek, içecek için) Fayda, yarar.

G.46/5 Mey-ḥānede dutıya qor idi hırkasını / Ger bilse idi zâhid ḥāşşıyyetin şarābuñ

ḥāzır:

İstenen yerde bulunan, mevcut olan.

G.34/3 Seni ḥāzır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

ḥāzır ol- [K]:

Hazır durumda bulunmak.

G.74/5 Tiğ-i hicrān ile öldürmek diler dil-ber beni / Ḥāzır ol vaqtüñe Āhî dime bildüm bilmedüm

G.132/5 Rūzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Ḥāzır ol kim iderem iqdām bayram irtesi

Ḥazret-i Ḥağ:

Allah.

G.134/4 Kādı olduğda irte Ḥazret-i Ḥağ / Ḥūblardan şikāyet olmaz mı

hecr:

Ayrılık.

G.88/2 Hecrūñ odından nice bir cān u dil biryān ola / Bi'llāh inşāf eyle ey dil-ber üşen

Allāh'dan

G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa
baña penāh

helāk it [D]:

Mahvetmek, yok etmek; bitkin duruma getirmek, perişan etmek.

G.78/3 Bir yaña sen helāk idesin bir yaña zamān / Bilmem ki n'eyledüm saña n'itdüm
zamāna ben

helāk ol- [D]:

Yorulmak, bitkin duruma gelmek.

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze ған
geldi

hele:

“Biraz bekle, dur bakalım” anlamında bir söz.

G.24/2 Mūcib-i mihr ü vefā ola mı ھاٹtuñ gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zāhir
olur

G.95/5 Āhi'yā raħm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Ҙalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

*Tehdit, uyarı, vaat, temenni bildiren bir cümle ile bu cümleden önce veya sonra
gelen ve bu tehdit veya vaadin sebebi durumunda olan cümleyi birbirine bağlar.*

G.61/3 Ol kim sebz-i tarj ola gülistān-ı vişāl / Hele ey dil gözünüñ yaşımı bārān iderek

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

*Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği
zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle, bilhassa, bahusus,
her şeyden önce.*

G.61/6 Bāde nūş itmez iseñ göñlümüz açılmağ için / Gidelüm kūy-ı muğāna hele seyrān iderek

G.78/4 Bend-i cünün-ı 'ışka dolaşduñ delü göñül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

G.95/2 Ey cefā-ḥū geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daḥi sitemkār hele

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña daḥi degmedük ey yār hele

G.95/4 Hele sen cevır ü cefā itmede eksük komaduñ / Bu daḥi böyle ola ey yüzi gülzār hele

G.123/5 Bezm-i gamda bugün Āḥi yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şoḥbetüñ āvārecigi

G.127/2 Cān çıkınca hele ḥıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine ḥıdmet bākı

helik:

Duvar örülürken büyük taşların arasına konulan ufak taşlar. || Başkaları tarafından düzeltme işlemi helik, küçük taşa benzetilmesi ve estetik zevki bozmaması açısından gereksiz olması bağlamında kullanılmıştır..

G.98/5 Āḥi'nüñ eylesesün kimsene beytin taşḥıḥ / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

ḥelvā-yı şırın:

Tatlı, lezzetli helva.

G.132/2 Rūzede ḥelvā-yı şırın ile olmayan şikār / Bāde-i telḥ ile olur rām bayram irtesi

hem:

Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösterir.

G.91/5 Begligüñ var Āḥi'yā hiç kimseyi görmez gözün / 'Işk cāmıdur seni ḥod-bın ü hem mağrūr iden

G.104/4 'Ālemüñ halkını o hālūme hayrān itme / Gel gülün itme beni dostuma hem düşmenüme

hem... hem...:

Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösteren bağla.

G.35/3 Sıne ablın dögüben āh livāsın ekerüz / Hem livāmuz ekilür hem dögülür nevbetümüz

G.79/5 ulları hālın yazup ol pādişāh-ı hüsne ben / Hem du'ā vü hem šenā hem merhabā olsun dirin

hemān:

Derhal, abucak, hi vakit geirmeden.

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toa sefer

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āh'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u kenār anca

G.48/2 Hāk-i adem-i yārı hemān başuñna görme / Ey bād-ı Şabā yürüdüğüñ rāhı severseñ

G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naşı ile Āh hemān / Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

G.85/4 Her gedānuñ addine geydürme 'işuñ cāmesin / Kim bu zıbā hil'atüñ bozduñ hemān endāzesin

G.100/3 Cān uzusını benüm boynuma urbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre urbān iste aşuñ yayına

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam aldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āh hemān / Yarına aldı işüm va'de-i dıdār gibi

hem-dem:

Birlikte bulunan, samimi, canciğer arkadaşı, dost.

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Ğamdan ölürdüm baña olmasa
hem-dem āh eger

G.75/1 Ne bilsün halk-ı ‘ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben
bilürem kim nemden ayrıldum

hem-dem-i cām-ı şarāb:

Şarap kadehinin dostu.

G.25/1 Sākı lebün çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / ‘Aks-i ruhuñla sāgar-ı mey āftāb olur

hem-dem ol- [K]:

Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Ğamdan ölürdüm baña olmasa
hem-dem āh eger

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānidur ol şūh ne ehl-
i dil olur

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya ‘aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş қоşanuñ
hevāya

G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı seḡergāh benümle / Yār olmadı bir laḡzacıķ ol māh benümle

hemİN:

Ancak, sadece. || Her zaman.

G.28/5 Saña Āhİ hemİN müyesser olan / Gözlerüñde kalan ḡayāl-i nigār

G.112/6 Göñli evi yapıлмаğa yoķ çāre Āhİ’nüñ / Qaldı hemİN şöyle şu yir kim tebāh ola

hem-kāse:

Aynı kāseyi (kadehi) paylaşmak.

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tölmiş idi na‘re-i mestān bu gice

hem-rāh:

Yol arkadaşı, yoldaş.

G.88/4 Eşk ü āhum ‘āleme fāş itdi rāz-ı ‘ışkumı / Çok maḥalde töhmet irer kişiye hem-rāhdan

hengāme:

Gürültü, patırtı, şamata. || Kalabalık.

G.20/5 Defter-i ḥüsnin okur Āhî meger kim Ḥamza’nuñ / Kıssa-ḥvān gibi üşüpdür başına hengāmeler

henüz:

Daha, hâlâ.

G.127/3 Sıñeden geçdi müjen zaḥmı turur dilde henüz / Çıkdı peykānı velî kaldı cerāḥat bākî

hep:

Sürekli olarak, her zaman, daima.

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma ki hep şā‘ir olur

her:

Her, belgisiz sıfat; hep, bütün, herkes.

K.1/2 Zıkr-i ḥamdüñdür ki **her** milletden oldı āşikār / Ka‘be’den āvāz-ı hū büthāneden bāng-i ceres

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma ki hep şā‘ir

olur

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmīl olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözin māhir olur

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānıdur ol şūḥ ne ehl-i dil olur

G.36/3 Deryālaruz ki gözler irişmez қaramuza / Her ḥār u ḥasla dolsa ‘aceb mi kenārumuz

G.50/2 Bilmezem ne tāli‘-i ferḥunde-fālūñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek

G.85/4 Her gedānuñ қaddine geydürme ‘ışkuñ cāmesin / Kim bu zıḅā ḥil‘atüñ bozduñ hemān endāzesin

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ḡamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saқlar oldı cānını

Her, belgisiz sıfat; bütün, her bir.

K.1/3 Sensin ol bı-çün ki birdür saña nisbet **her** mekān / Қurb u bu‘d u taht u fevқ u sağ u sol u pış ü pes

G.4/3 **Her** ḥarāmı ḡamze āhū-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle saḥrādan yaña

G.5/5 Ḥançerinden çekdügüm şerh olmaz Āḥı ol şehüñ / Diller olsa haşra dek қabrümde **her** süsen baña

G.18/4 Қan yudup ölenlerüñ derd-i derünın yazmağa / Bir varaқdur lālenüñ ağızında her pergāleler

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zārāfet idemez / Her Gülistān oқuyan şanma ki hep şā‘ir olur

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoқdur ey hümā / Tütü-i çarḥ her gice niçün ḡurāb olur

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efḡān idicek / Āhi’yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.36/4 Abdāllaruz ki her tarafa yā ‘Alı diyü / Diller uzatdı sınemdeki Zülfeқārumuz

G.37/5 İçerüz Āḥı mey-i nābı çü her ḥüb ile biz / Biz қul oğullarına vaқt olur ağa dimezüz

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tığın dirîğ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş ol ey yürek

G.65/4 Hınçeründe dikilen kanlu yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i kabrümde benüm

G.68/5 Kağı hâr üstinde kırsam säyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhî bārgāhum var benüm

G.81/1 Sıñede her şu'leler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her çākden

G.82/4 Sıñeye çekdi diyü tırüñi ey kaşı kemān / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.82/5 Saña maḥlāş yiter Āhî kim ider aduñı yād / Her gazel kim oķına defter ü dıvānumdan

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tāzesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i gülden tāzesin

G.100/5 Hūblar bayramlık in'ām idüp 'aşıklara / Her güzelden Āhî'nüñ bir büse düşdi payına

G.123/3 O kadar kirpük oķı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

G.128/1 Güllere dönse 'aceb mi yüregüm pāreleri / Ğonca-veş ağız açar her yañadan yāreleri

G.131/3 Yalıñuzlıkda ḥayāl-i ḥaddüñ ey meh-rū gelüp / Şem' gibi her gice par par yanar egler beni

her dem [K]:

Her zaman, her an, daima.

G.10/4 Hıışm ile nazar eyleyüp āşüfteñe **her dem** / Öldürmege kaşd itme be hey gözleri āfet

G.42/3 Ğubār-ı ḥāk-i pāyuñuñ nesim-i şubḥ-dem her dem / Kıoyup bu merdüm-i çeşme didi ḥoş-yādigār ancak

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tāzesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i

gülden tazesin

G.88/3 Nür-ı hüsnin 'arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz döndürüp sen māhdan

G.103/2 Şem'-i ser-keş kellesi kızduqça bezm-i yārda / Germ olup her dem yalın hançer çeker pervāneye

G.111/6 Baña qan ağladur derd ile her dem / 'Aceb n'itdüm ki yā Rab rüzgāra

her gün [K]:

Sürekliçe, sürekli olarak.

G.64/3 Qandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarhı toquz tolanur āh-ı sehergāhum benüm

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmüş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarāb-ı hoş-güvār egler beni

her qanda [K]:

Her nerede, her nereye.

G.110/5 Āhi nice hālī olayın zār u sitemden / Her qanda gidersem biledür āh benümle

her kim [K]:

Hangi kimse ki.

G.88/1 Her kim ayırmaq diler ben quluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol dergāhdan

her ne [K]:

Her ne, her ne olursa olsun, her şey.

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş ola olsun dirin

G.106/2 Biz kemine qulları hıdmetde taqşır itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şıgarsa

adına

G.115/3 Dir idüm zülfine olaşma gönül eslemedn / Yiridür şimdi saņa her ne iderlerse yiri

Ne kadar.

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āh ol dil-ber saņa / Böyle dil virmek neden bir b-vefāya görmedin

her şubh[K]:

Her sabah.

G.59/2 Snesini āk ider seyl-āb-ı eşkümden zemn / Başına odlar yağar her şubh āhumdan felek

her şeb [K]:

Her gece.

G.58/3 şarmaşup her şeb koçar ol serv-ķaddi āl ile / Nice nāzükdür grn gl-gün ķabāı Hürrem'n

her zamān [K]:

Ara vermeden, sürekli, daima, sık sık.

G.36/2 řehbāzıyuz bu bşe-i 'ıřķn ki her zamān / řāhin baķıřlı bir balabandur řikārumuz

hergiz:

Asla, kat'iyen, hiçbir vakit, hiçbir şekilde.

G.25/3 İrmez revāk-ı tākına hergiz kemend-i āh / Ol pādiřāh-ı hüsn ne 'āl-cenāb olur

G.54/5 Vaşf itmek içun gl yüzini olmaya hergiz / Āh gibi bir bülbül-i řeydāı Memi'nn

hevā:

İstek, arzu, heves, meyil.

G.58/1 Āh kim derd ile oldum mübtelāsı Hurrem'üñ / Düşdi nāgeh göñlüme zülfi hevāsı
Hurrem'üñ

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya 'aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş koşanuñ
hevāya

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ḥaşal / Āhi'yā gel bî-sitāre bu hevādan vāz
gel

hevā-yı 'ışķ:

Aşķın hevesi, arzusu.

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı 'ışķ pîr itdi beni bir nev-
cüvān için

hevā-yı zülf-i yār:

Sevgilinin saçının arzusu.

G.86/5 Geçürdüm 'ömr devrānın hevā-yı zülf-i yār ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu 'ömr-
i cāvidān için

hey:

Seslenme ünlemi; seslenmek ve bir kimsenin dikkatini çekmek için kullanılır.

G.2/2 'Aql u şabrum kārbanın urdı bir kāfir benüm / **Hey** müselmānlar bu yolda çok ziyān
oldı baña

G.3/1 Kim geyürdi gül gibi bu cāme-i alı saña / Kimler öğretti bu āli **hey** Hasan Bālî saña

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānidur ol şūḥ ne ehl-
i dil olur

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur 'adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sā ya
yazuğlar iftirā olmuş

G.51/1 Hey ne fitne başıdır turre-i taraf-ı külehüñ / Zâlimüñ öte ucıdır ser-i zülf-i siyehüñ

G.64/4 Tûr-ı Mûsâ döymedi envâr-ı hüsnüñ tâbına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş
Allâh'um benüm

G.74/3 Kâmet ü ebrüñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyâmet nice toğrulдум
egildüm bilmedüm

G.83/3 Benüm rûhumdur ol lebler revânumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revân için
benüm rûhum revân olsun

G.124/1 Ol ciger-vaşla ki biñ câna deger vaşlacığı / Hey ne cân pâresi olmuş o ciger-
vaşlacığı

G.131/4 Hân-ı hüsnüñden geçüp mihmân olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarh-ı bı-
karâr egler beni

hezâr eyle- [K]:

Bin yapmak, arttırmak, çoğaltmak, sayısız hâle getirmek.

G.70/7 Ol gül-i tâze kulağ urmaya bülbüllerine / Âh u efgânları biz Âhî hezâr eyleyelüm

hezâr ol- [K]:

Bin olmak. || Binlerce sayıda, çok olmak.

G.94/1 Güzellik nev-bahârında cihân bâğı bahâr olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez
ger hezâr olsa

hezârân pâre ol- [K]::

Bin parça olmak.

G.59/1 Hâr-ı müjgândan hezârân pâre olursa yürek / Ğonca-veş ey 'âşık-ı şeydâ dilüñ
tutmağ gerek

hicrân:

Ayrılık.

G.32/2 Şāh-1 'ıŝkām kūs-1 riħletle fenādan göçmiŝem / Baña hicrān leŝkeri mülk-i 'adem kiŝver yiter

hicrān hicrān üstine:

Ayrılık ayrılık üstine. || Ayrılığın eksik olmayışı.

Mt.2/1 Sıñede ħālī degül hicrān hicrān üstine / Tekyede eksük degül mihmān mihmān üstine

hiç:

Olumsuz yargılı cümlelerde filin anlamını pekiŝtiren bir söz; asla.

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āħir / Nice kāfir ki hiç 'ināyeti yok

G.50/2 Bilmezem ne tāli' -i ferħunde-fālūñ var ki hiç / Her kiŝi ögse seni göge çıkarur ey melek

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç eṭibbā-yı cihān bilmez ne derdüm var benüm

G.71/2 Milket-i ħüsnüñ metā'ın baña 'arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mıŝrı daħi ağmaz terāzūmdan benüm

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

Bir işin herhangi bir zamanda yapılıp yapılmadığını sormak için soru cümlelerinde kullanılır.

G.89/2 Bendeñ olup da ħapuñda n'ola ħulluħ eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisin

hiç kes [K]:

Hiç kimse.

K.1/9 Kañı nākesdür kese senden ümıdın ħahr ile / Ni' met-i luṭfuñla çün maħrüm ħalmaz

hiç kes

hiç kimse [K]:

Hiçbir insan, hiçbir şahıs.

G.91/5 Begligün var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözüñ / 'Işık cāmıdur seni hōd-bjn ü hem mağrūr iden

hikāyet:

Hikāye; belli bir yer ve zamanda geçmiş olan olayların anlatıldığı romandan daha küçük edebî tür, öykü.

G.134/5 Hāl-i Mecnūn'ı añup ağladuğum / Derd-i dilden hikāyet olmaz mı

hilāl:

Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu. || Ayın hilal şeklindeki görüntüsü ile sevgilinin kaşlarının kavisli oluşu arasında şekil benzerliği yönüyle ilgi kurulmuştur.

G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla bakduk ol serv-i meh-likāya

Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu.

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Külāhum perri ta'n ider hilāle

G.112/1 Göster kaşuñı kıddi hilālūñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i 'anber siyāh ola

hilāl-i 'id:

Bayram hilali.

G.17/4 Kaşlaruñ cānā hilāl-i 'ide teşbīh eylemeñ / Kim bilür anı nice kej-tab'uñ egri rāyıdur

hil'at:

Kaftan. || Aşk elbisesinin kıymetini göstermek için -eskiden padişah ve vezirlerin giydiği- süslü kaftana benzetilmiştir.

G.85/4 Her gedānuñ kıddine geydürme 'ışkuñ cāmesin / Kim bu zı̄bā hıl'atūñ bozduñ hemān endāzesin

hıl'at it- [K]:

Kaftan yapmak.

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqdum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir hıl'at itdüm āhdan

hımāyet:

Hımāye; koruma, esirgeme, sahip çıkma.

G.134/2 Tıtalum kul günāh itse şehā / Luṭf-ı şehden hımāyet olmaz mı

himmət:

Çalışma, gayret, emek. || Mānen büyük kimselerin, ermişlerin dilediklerini yerine getiren mânevî gücü, mânevî yardımı, lutfu.

G.11/5 Āhî'nüñ irmez eli zülfüñe ey yār senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.36/1 Dāğ oldı lāle gibi dil-i bî-ķarārumuz / Himmetle gör neler bitürür hāksārumuz

Hindū:

Hintli. || Yüzdeki ve vücuttaki ben.

G.15/3 Hıl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı hüsnde / Bir Hindūdur ki sünbül-i ter sāyebān tutar

hişār:

Bir yerin korunması için yapılan yüksek duvarlı, kuleli, bazen etrafı hendeklerle çevrili küçük kale, kirman.

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu taq-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāhat hışārıdur

hışār eyle- [K]:

Kale yapmak, kale niyetine kullanmak, sığınmak.

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Qaraman mülki yile / Varalum Rūmili'ni biz de hışār eyleyelüm

hıtāb-ı müsteṭāb:

Güzel seslenişler, güzel sözler.

G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden 'İsā gibi / Nāz ü işveyle hıtāb-ı müsteṭābuñdur senüñ

hız-i bı-temiz:

Temiz olmayan ibne oğlan.

G.102/6 Kaṭ'-ı 'alāka eyle cihāndan sen Āhi'yā / Şol hız-i bı-temizi қо mekr ü hıyel seve

hıdmet:

Hizmet; bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev.

G.106/2 Biz kemine kulları hıdmetde taqşır itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şıgarsa adına

G.127/2 Cān çıkınca hele hıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine hıdmet bākı

hıdmetkār:

Hizmetkār; hizmet eden kimse, hizmetçi.

G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye 'aşıklarına / Hıvāce oldur ki ri'āyet ide hıdmetkārı

hırka:

Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarikata göre değişen, kollu, yakasız, pamuklu giyecek.

G.46/5 Mey-hänede dutıya qor idi hırkasını / Ger bilse idi zâhid hâşşıyyetin şarâbuñ

hırmen:

Harman.

G.104/5 Şabrumuñ hırmenidür şinede cānum Āhı / Āh kim sūz-ı dil âteş bırağur hırmenüme

hırmen-i 'ışk:

Aşk harmanı.

G.29/5 Āhi'yâ āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i 'ışk içre cism-i nâ-tüvānum kâhdur

hışm:

Öfke, kızgınlık, gazap.

G.10/4 Hışm ile nazır eyleyüp âşüfteñe her dem / Öldürmege qaşd itme be hey gözleri âfet

Hızr gibi yitiş- [K]:

En sıkışık anda yardıma yetişmek.

G.1/5 Garq olur deryâ-yı gamda Āhı-yi âşüfte-hâl / Hızr gibi yitişüp rahm itmeseñ fı'l-hâl aña

hod:

Kendi, bizzat, -de, dahi.

G.127/4 Bı-vefâdur bu felek 'ışk u maħabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne hod bende

maḥabbet bākī

ḥod-bīn:

Sadece kendini gören (kimse), mağrur, kibirli.

G.91/5 Begligüñ var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözün / 'Işık cāmıdur seni ḥod-bīn ü hem mağrūr iden

ḥoş:

Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile ağıyārı gördüm nāgehān / Vay bu kāfir **ḥoş** belā-yı nāgehān oldı baña

G.30/5 Qoçsam bilün olur mı didüm didi ḥoş ola / Öpsem lebünı didüm idi didi kim ne var

G.42/3 Ğubār-ı ḥāk-i pāyuñuñ nesim-i şubḥ-dem her dem / Qoyup bu merdüm-i çeşme didi ḥoş yādīgār ancak

G.79/4 Nemden incindün benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmün her ne dirse ḥoş ola olsun dirin

G.90/3 Qoyup bülbüllerün zāğ ile olma / Revā mıdur çü bir ḥoş gülsitānsın

G.117/2 Eyledi cevri ü cefā tırine gönlümü nişān / Vay ne ḥoş bilür imiş işbu gönülden geçeni

G.135/4 Hoş zevk ider cihānda giribān ile kemer / Öper қоçar toyınca bu ra'nā güzelleri

ḥoş geç- [D]:

Hoş vakit geçirmek, eğlenmek.

G.57/1 Sākī tıldur qadehi iç içelüm n'olsa gerek / Qoma yarımı bugün ḥoş geçelüm n'olsa gerek

ḥüb:

Güzel.

G.37/5 İçerüz Āhî mey-i nābı çü her hûb ile biz / Biz kul oğullarına vaqt olur ağa dimezüz

G.100/5 Hûblar bayramlık in‘ām idüp ‘āşıklara / Her güzelden Āhî’nüñ bir buse düşdi payına

G.134/4 Kādı olduıda irte Hâzret-i Hâk / Hûblardan şikāyet olmaz mı

G.135/2 Boynına tolar irişenüñ hûblar kolın / Bir merhabāya bizüm ile degmez elleri

hûb-ı dil-ārā:

Gönüle huzur veren güzel.

M.1/4 Tıuş olalıdan çeşmüme ol **hûb-ı dil-ārām** / Bir lahza dahi eylemez ansız bu dil ārām

hûbān-ı ‘ālem:

Ālemin güzelleri.

G.90/5 Bugün hûbān-ı ‘ālem çākerüñdür / Gönül tahtında şāh-ı kāmrañsın

humret -i la‘l-i nigār:

Sevgilinin dudağının kızılığı.

G.33/4 Humret -i la‘l-i nigāra gonca öykündüğü’çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jāleler

hün-ı ciger:

Ciğer kanı.

G.82/3 Beslesem hün-ı cigerle n’ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelir cānumdan

G.84/3 Bunca demlerdür anı hün-ı cigerle beslerüm / Kanlar ağılarsa benümçün çeşm-i giryān ağılasun

G.108/7 Gözüm nüş idicek hün-ı cigerden / Lebünüñ ‘aқsidür aña piyāle

G.115/4 Geldügince dile mihmān-ı gamuñ dıdelerüm / Çekdügi hün-ı cigerdür öñine mā-

h azarı

h n-ı d de:

Gözün kanlanması.

G.1/2  ihre-i zerdüm benüm f ş itmesün diyü gamu n / çekdi **h n-ı d deden** e k m ni ab-ı
al a a

h n n- e m:

Kanlı göz. || Kanlı gözyaşı d ken göz.

G.59/3 Ta  u ta  f rkatde kan a lama a fery d içün / L le h n n-çeşm olur d g-ı siy hı
merdümek

h r-ı-behi t:

Cennet hurisi. || Sevgili.

G.44/6 K amet   ruhs r u hattın gibi ey h r-ı-behi t / Bost n-ı Cennet n serv   g l  
reyh nı yok

h ri:

Cennet kızı.

G.106/5 Cennet-i Me'v 'dan uçmak isteseydi h ri ler / Ger geleydi g l en n bir kez behi t-
 b dına

Hürrem:

Özel isim. || Sevinçli,  en, gönül açıcı (sevgili).

G.58/1  h kim derd ile oldum m btel sı Hürrem' n / D  di n geh gönlüme zülfi hev sı
Hürrem' n

G.58/2  d-i va lı  vki içün r ze-i gam  ekmi em / T  na ıb ola diyü bir merhab sı
Hürrem' n

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-қaddi āl ile / Nice nāzūkdür görüñ gül-gün қabāsı
Hurrem'ün

G.58/4 Ne şorarsın қandadur diyü gönül āb-ı hayāt / Mürdeye yetmez mi la'l-i cān-fezāsı
Hurrem'ün

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhī pādişāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedāsı
Hurrem'ün

hurrem ol- [K]:

Sevinmek, mutlu olmak.

G.30/7 Tiğün öñince gonca bigi açılır gönül / Dil hurrem olur olıcağız sözler ābdār

G.66/4 N'ola bāğ-ı 'ışıkda hurrem olursam gül gibi / Bir şacı sünbül boyı serv-i revānum
var benüm

G.117/3 Dil-i Mecnūn ferağ u hurrem olursa n'ola ger / Leyli'nün atnuñ eski çulıdur
pıreheni

hurşid:

Güneş. || Parlaklığı ve aydınlığı münasebetiyle sevgilinin yüzü güneşe benzetilir.

G.27/4 Yarı görmek nicesi men' ide ilden 'aşık / Zerre hurşid ziyāsına kaçan hā'il olur

G.69/1 Döndüren fānūs-ı çarhı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran hurşidi āh-ı
şubhgāhumdur benüm

Hurşidname'nin kadın kahramanı. || Güneş.

G.91/3 Ben Ferağşādam gam u guşşañla 'ışıkumdur benüm / Hüsünüñi Hurşid gibi 'āleme
meşhūr iden

hutbe-i hüsn:

Güzellik hutbesi. || Hutbe; kitapların başındaki süslü nesir başlangıcı.

G.44/5 Hatt-ı müşkinünle Rüm u Şām teşhīr itmege / Hutbe-i hüsnün tapuñdan özge bir

sultānı yok

hücre:

Dışarı ile ilgisi mümkün mertebe az olan küçük oda, odacık.

G.97/5 Rindler şöhbetine t̄alib olan ‘ārife diñ / Āhi’nüñ hücreğine cem‘ ola yārān bu gice

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şöhbet esbābı gerek hücreye yārān geldi

hük-m-i taqdır:

Takdir hükümü. || Takdir-i İlahi.

G.49/1 Hük-m-i taqdırüne çün irmedi tedbir senüñ / Fikr-i tedbir benüm kısmet-i taqdır senüñ

hük-m it- [K]:

Yönetmek, idare etmek.

G.22/3 Göñlümün tahtında şimdi ey kemān-ebrü senüñ / Hük-m iden cān yirine tır-i ğamuñ peykānıdır

hümā:

Kafdağı’nda ve daimî karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alâmet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsanevi kuş, talih kuşu. || Sevgilinin ulaşılmaz ve arzulanan oluşu bağlamında kullanılmaktadır.

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yokdur ey hümā / Tütü-i çarh her gice niçün ğurāb olur

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal’ati / Uçdı göñlüm şāhbāzı bir hümāyı görmedin

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşiyān-ı zāğa varmak düşmez anuñ üstine

hümā-yı ʔal'at:

Güzel yüzlü hüma, kuş.

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı ʔal'ati / Uçdı gönüm şāh-bāzı bir hümāyı görmedin

hümā-sāye:

Hüma gibi gölgesi âleme uğur ve zenginlik veren, lütuf ve iyilikleri her yanı kaplamış olan (kimse). || Sevgili.

G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice hayrānla reyhān zülfine / Ol hümā-sāye didi Āhı elüñi öte çek

hürmet:

Bir şeye veya bir kimseye değer vermekten ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve itina gösterme duygusu, saygı.

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir hürmetümüz

Hüseyn:

Hüseyn; özel isim.

G.83/5 Hüseynüñ ağızın añmağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālī'nuñ ağızından zebānum tercemān olsun

Hüseyni:

Hız. Hüseyni'le ilgili olan; Hız. Hüseyni'e tabi olanlar, onun yolundan gidenler.

G.76/2 Ben Hüseyniyem şehā kim Kerbelā abdālyam / Tır-i müjgān ile şınem bir nişānumdur benüm

hüsn:

Güzellik.

T.1/1 **Hüs**nün şu 'āi 'āleme nūr u ziyā yiter / La'lün dil-i şikesteye bir dem devā yiter

G.8/3 Ol bu **hüs**n ile cihāna şıgmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekān oldu dil-i vırān
āña

G.16/4 Āh-ı 'āşık irişür hüs'nünün āyinesine / Şaķın ey şāh şaķın memleketün āh yıķar

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüs'nünün pāyānı yoķ / Cānuma cevr ü cefāsınun daķı
oranı yoķ

G.91/3 Ben Feraşşādam ğam u ğuşşānla 'ışķumdur benüm / Hüs'nünü Hürşid gibi 'āleme
meşhūr iden

G.127/4 Bı-vefādur bu felek 'ışķ u maķabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne hōd bende
maķabbet bāķı

hüsn-i **hı**tāb:

Söylediklerinin güzelliği.

G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la'l-i nābuñdur senün / Lāl iden bülbülleri hüs-n-i
hıtābuñdur senün

hüsn iyesi [K]:

Güzellik sahibi. || Sevgili.

M.1/3 Kıldum bu gönül tahtına ol **hüs**n iyesin şāh / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

Hüsrev-i şirīn-zebān:

*Tatlı dilli şah, Hüsrev. || Hüsrev ü Şirin adlı mesnevilerdeki erkek kahramanlardan
biri.*

G.90/6 Bu Āhı derd ile Ferhād'un oldu / Ki sen ol Hüsrev-i şirīn-zebānsın

hüsn-i Ya'ķūb:

Hz. Yakub'un üzüntüsü.

G.21/5 Hüzni Ya'küb ile Ahî mübtelâ kıldı beni / Mısr-ı hüsnüñ ol şeker-leb Yüsuf-ı Ken'anıdur

İ

i-:

Ek fîlin duyulan geçmiş zaman eki almış şekli.

G.10/5 Cānına cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan ne gelürse görürem cānuma minnet

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek hāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il olur

G.30/2 Kadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenār

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsnüñ tābına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāh'um benüm

G.102/4 Sevmek haṭā imiş sevicek bārj bir kişi / Dünyāda seve bir şanem-i bî-bedel seve

G.117/2 Eyledi cevri ü cefā tırine gönlümi nişān / Vay ne hoş bilür imiş işbu gönülden geçeni

Ek fîlin görülen geçmiş zaman eki almış şekli.

G.30/5 Koçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.46/5 Mey-hānede dutıya kor idi hırkasımı / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ

G.51/4 Gözüñ üstinde kaşuñ yoğ idi 'ālemde eger / Olmasaydı pabucı naqşı eger secdegehüñ

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüğümü yazdum idi / Nāmenüñ kaddini bükdi şanemā bār-ı gamuñ

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm yañıldum bilmedüm

G.94/4 Ne zibā kaşr idi el-haḫ zümür-rüd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idüñ / Kanda aḫşamlayasın ey meh-i tībān bu

gice

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān ʔolmuş idi na‘re-i mestān bu
gice

G.109/1 Göklere çıkar idi ʔasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

G.112/2 Çokdan rakıbe seg dir idüm lık ʔorqaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm
var idi

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbāz efendüm var
idi

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger güşem gibi / Eşık dırler bir delükanlu
levendüm var idi

G.114/4 N’idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zülfüñe / Kıl ʔalemle yazacak bir ince
bendüm var idi

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmin vermeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhı gibi bir derdmendüm
var idi

G.115/3 Dir idüm zülfine ʔolaşma gönül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse
yiri

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze ʔan
geldi

‘ibret:

Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders.

G.36/5 Bir vaqt ola ki ‘ibret için ʔalkā Āhı’yā / Tārīh ola illere seng-i mezārumuz

ibrışim:

Bükülmüş ipekten iplik; böyle iplikten yapılma.

G.63/3 Zülfı ile ʔaşları ʔağında cān asılmağa / Dūd-ı dilden ʔara ibrişim kemendüm var
benüm

ibtilā:

Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun olma, tutku.

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan vāz gel

iç:

Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

T.1/2 Meydān-ı 'ışık içinde ayakları kemān / Gamzeñ okına eylemişem şnemi nişān

G.9/6 Ger göre lü'lü'-i lālā şanemā dişlerüñi / Hacletinden şadef içinde eriyüp ola āb

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhî pādişāh / Sa'y idüp var ol ışiginde gedāsı Hurrem'ün

G.60/2 Būstān-ı leţāfet içinde / Gül-i nesrîn ü yāsemjñ olduñ

Bir şeyin dışa bakmayan tarafı, içeride kalan yüzü.

G.13/5 Yazardum haţunuñ vaşfın devāt-ı çeşm-i Āhî'den / Velî bu kıan olacağün içi iñen kıara şudur

iç-:

Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

G.2/1 Gözlerüm yaşı şarāb-ı ergavān oldu baña / Senden ayru içdüğüm ey dost kıan oldu baña

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende gözün fikri ile / İcelüm bāde-i gül-reng olalum mest ü harāb

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdu saña keyfiyyetümüz

- G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir hürmetümüz
- G.37/5 İçerüz Āhî mey-i nābî çü her hûb ile biz / Biz kul oğullarına vaqt olur ağa dimezüz
- G.43/4 Gözüm yaşı gibi kanlu şarābı / Senüñle içelüm iki kabacık
- G.83/1 Şarāb-ı ergāvān içsem lebüñsüz baña kan olsun / İçerseñ sen benüm kanum efendi nüş-ı cān olsun
- G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden koma bir dem sāzuñı / İçelüm sāķi meyi gül yüzlilerüñ yādına

İçmek; içki kullanmak.

- G.57/1 Sāķi ṭoldur kadehi iç içelüm n'olsa gerek / Koma yarını bugün hoş geçelüm n'olsa gerek
- G.70/6 İçelüm bir güzelüñ zülf ü ruḥı şevķi ile / Çünkü 'işret günidür leyl ü nehār eyleyüm
- G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir ṭolı kim içilmez şol iki merḥabāya
- G.132/1 Zāhidā içsem 'aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

içi acı- [D]:

Çok acımak, üzülmek.

- G.46/4 Ben öksüz ağladuķça ḥadd u lebüñden ayru / Şem'üñ özi göyünür içi acır şarābuñ

içinde:

(Zaman bildiren kelimelerle) Belli bir sürede, süresince, zarfında.

- G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānyam / Bir kemān-ebrü nigāruñ kuluyam kurbānyam

içre:

İçine.

G.9/7 Āferīn ṭab‘-ı güher-bāruña Āhī ki senūñ / Silk-i nazm **içre** dizer söz yirine dürr-i ḥoş-āb

İçinde.

G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu sihri ider Āhī / Bülbül şaķınsun uğramasun kim kebāb olur

G.29/5 Āhi‘yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i ‘ışķ içre cism-i nā-tüvānum kāhdur

G.32/5 ‘Ār u nāmūsı n’idem ben gözyaşı besdür baña / ‘Āşıķa yüz şuyı ‘ālem içre rüy-i ter yiter

G.32/6 Baña Āhī yaraşur altun beñeklü cāme-ḥvāb / Külḥan içre bister-i sincābī ḥākister yiter

G.89/5 Şi‘rūñ ṭatarsa ‘ālemi Āhī ‘aceb degül / Şā‘irler içre şimdi Kemāl-i Hıucendī’sin

G.105/4 Āhi‘yā n’olsa gerek ‘arşa-i nazm içre bugün / Qoşalum ṭab‘-ı semendin yine ögdüller ile

G.126/1 Sıñem içre ‘ışķ bir ğam-ḥāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dıvārın ābād eyledi

içün:

“-e göre” anlamında edat.

K.1/6 Zālīm-i bī-dād **içün** dergāh-ı ‘adlūñdür penāh / Zūlm-i bī-feryād içün yāduñ durur feryād-res

K.1/6 Zālīm-i bī-dād içün dergāh-ı ‘adlūñdür penāh / Zūlm-i bī-feryād **içün** yāduñ durur feryād-res

“Uğruna, yoluna” anlamlarında edat.

K.1/8 Dāne **içün** dām-ı hırşa düşse tañ mı murğ-ı dil / Anda Ādem gözleye gendüm Ḥalīlu’llāh ‘ades

G.3/2 Vaşluñuñ ‘ıdine ḳurbān itdügüñçün ‘ālemi / Şol kemān-ebrūñ **içün** ḳurbānlar olmalı

saña

G.8/2 Dil sarāyın ḥalvet-i ḥāş eyledüm ol māh için / Tāze tāze dāğum oldı şemse-i eyvān
añā

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben ḥaste için tağlar / Qabrüm üzre saçların çözmüş bulutlar
ağlar

G.41/1 Sen kemān-ebrū için olalı qaddüm yā Latif / Rūz u şeb vird-i zebān idinmişümdür
yā Latif

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde ‘ışk olsun baña / Merḥabāsuzlarda saña merḥabā
olsun dirin

G.83/3 Benüm rūhumdur ol lebler revānumdur benüm ol qad / Hey ol serv-i revān için
benüm rūhum revān olsun

G.84/3 Bunca demlerdür anı ḥün-ı cigerle beslerüm / Qanlar ağlarsa benümçün çeşm-i
giryān ağlasun

G.86/1 Seg-i küyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğavğālar bir iki
üstüḥvān için

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı ‘ışk pır itdi beni bir nev-
cüvān için

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı ḥalk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan
vāz gel

“Amacıyla, maksadıyla” anlamında edat.

G.20/4 Ben qara yazulıya ḥarf atmaq için dem-be-dem / Ey perı-peyker selām eyler saña
ser-nāmeler

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i ḥırām / Murg-ı cānın şayd için şehbāz-ı
zülfin şalalar

G.36/5 Bir vaqt ola ki ‘ibret için ḥalka Āḥı’yā / Tārīḥ ola illere seng-i mezārumuz

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Āḥı gibi bir bülbül-i şeydāsı Memi’nün

G.58/2 ‘İd-i vaşlı şevki için rüze-i ğam çekmişem / Tā naşib ola diyü bir merḥabāsı
Ḥurrem’ün

G.59/3 Tağ u taş fūrkatde kan ağlamağa feryād için / Lāle hūnīn-çeşm olur dāğ-ı siyāhı merdümek

G.61/6 Bāde nūş itmez iseñ göñlümüz açılmağ için / Gidelüm kūy-ı muğāna hele seyrān iderek

G.65/2 Vuşlaldur ki ciger zaḥmını bend itmek için / Yaralu sīnemūñ üstinde benüm pīrehenüm

G.86/2 N'ola 'ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengīn-dil / İşıgi taşını dikse mezārumda nişān için

G.86/3 Benüm menşūr-ı a'mālüm yiterdi rūz-ı maḥşerde / Seg-i kūyuñ izi olsa berātumda nişān için

G.86/5 Geçürdüm 'ömr devrānın hevā-yı zūlf-i yār ile / Naşīb olmadı çok yeldüm bu 'ömr-i cāvidān için

G.86/6 Kudūmından benüm olurdu Āhī gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse ḥabībüm armağan için

G.115/1 Nergisūñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle ḡoncaları

G.118/3 Müşķin şaçuñı dām düzüp murğ-ı cān için / Baḡlar ucına dāne-i ḥāl-i mu'anberī

G.131/5 Zehrini dehrūñ ferāmūş itmek için Āhi'yā / Mest olup her ḡün şarāb-ı ḥoş-ḡüvār egler beni

“-den dolayı, -den ötürü” anlamında edat.

G.33/4 Hūmret -i la'l-i nigāra ḡonca öykündüḡi'çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jāleler

G.48/4 Derd ü ḡam için çarḡda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ḡavḡālar bir iki üstüñvān için

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merḡabāya

G.107/4 Cām-ı meclis la'l-i mey-ḡūnuñla öpüşdüḡiçün / Meskenet idüp şurāhī baş ḡor ayaḡına

“Hakkında” anlamında edat.

G.40/2 Dimişler kim vefâsuzdur ‘adûlar yâr için yâra / Meded hey ol semen-sâ ya yazuqlar iftirâ olmuş

içür-:

İçmesini sağlamak, içeceği ikram etmek.

G.10/2 Raḥm eyleyüben dâr-ı şifâsında habîbüm / Nâfi ‘ diyüp içürdi bu sevdâyîye şerbet

İçirmek; içki verip sarhoş etmek.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafâ geldün diyü / Bezm-i ‘ışkuñdan tırup kanda yıkıldum bilmedüm

‘id:

Bayram.

G.3/2 Vaşluñuñ ‘idine kurbân itdügüñçün ‘âlemi / Şol kemân-ebürüñ için kurbânlar olmalı saña

‘id-i vaşl:

Kavuşma bayramı; âşık ile sevgilinin bir araya geleceği zaman.

G.58/2 ‘Id-i vaşlı şevki için rûze-i ğam çekmişem / Tâ naşîb ola diyü bir merḥabâsı Hurrem’üñ

idin-:

Edinmek; ... durumuna getirmek, devamlı yapar olmak.

G.41/1 Sen kemân-ebürü için olalı kıddüm yâ Latîf / Rûz u şeb vird-i zebân idinmişümdür yâ Latîf

iftirā ol- [K]:

Bir kimseye aslı olmayan bir suç yükleme, bir kabahat yakıştırma.

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sāya yazuqlar
iftirā olmuş

iġvā:

Baştan çıkarma, yolunu şaşırtma, ayartma.

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg raqīb ammā / Şağın iġvāsına uyma begüm kör
eyle şeytānı

iġyā it- [K]:

Canlandırmak, hayatiyet kazandırmak.

G.52/4 Bir nefesde mürdeler iġyā iden ‘İsā gibi / Nāz ü işveyle ħiṭāb-ı müsteṭābuñdur
senüñ

iġbāl:

Mutluluk, saadet, baht, talih.

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır şimdi felek **iġbāl** aña / Raḥm ide şāyed gönül var eyle ‘arż-ı
ḥāl aña

iġdām it- [K]:

Bir şeyi elde etmek için gayretle çalışmak, sürekli çaba göstermek.

G.132/5 Rūzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Ḥāzır ol kim iderem iġdām bayram
irtesi

iken:

Ek fiilin zarf fiil eki almış biçimi. || “Durumunda olmak” anlamında kullanılmıştır.

G.8/3 Ol bu hüsn ile cihāna şıgmaz **iken** bilmezem / Kim ne vech ile mekân oldu dil-i vjırān aña

G.29/2 Şem‘-i ruhsāruñ gibi rüşen deljlüm var **iken** / Dil şeb-i zülf-i siyāhuñda niçün güm-rāhdur

G.77/2 Kendümi dāne-i hālūñ gibi cem‘ itmiş **iken** / Zülfüñi yād idicek bād-ı perişān oldum

G.93/1 Bir haşırüm yoğ **iken** külbe-i aḫzānumda / Būriyā naqşı görünür ten-i ‘uryānumda

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş **iken** cān u dili / Bir selāmuña daḫi degmedük ey yār hele

G.112/3 Cānānenüñ şarāb-ı leb-i la‘li var **iken** / Sākı piyāleyi bize şunmak günāh ola

G.124/3 Gam pelāsı var **iken** tēc u ḳabā aña baña / Yürü sūfı yürü dervişe yiter vuşlacığı

iki:

İki, sayı sıfatı; birden sonra gelen sayı.

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aḫşamlar / Kim **iki** hafta durur gelmedi ol māh baña

G.6/3 Tır-i ğamzeñ yine şinemde **iki** zaḫm urdı / **İki** göziyle nazar eyledi ol şāh baña

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu **iki** ḫaṭṭı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış kara yazıdur

G.26/1 Tūtiyā-yı ḫāk-i pāyuñdur ḳılan ḳaṭ‘-ı nazar / **İki** gözümse gerekmez çıksun ey nūr-ı başar

G.30/1 Müjgān **iki** şaf oluban tığlar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü‘min ider şikār

G.43/4 Gözüm yaşı gibi ḳanlu şarābı / Senüñle içelüm **iki** ḳabacık

G.54/2 Misk ile çeküpdür **iki** ‘unvān-ı melāḫat / ‘Unvān-ı cemāle ḳarşu tuğrası Memi’ñüñ

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden **iki** maḫbūb sever / Çifte öksüzler ṭaḳınmış bir levendüm var benüm

G.67/3 Yaralı ḳolumda **iki** ḳanlu dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde **iki** taze verdüm var benüm

G.68/4 Gün toğusu ḳibleli dirlerse vechi var baña / Kim **iki** miḫrāblu bir secdegāhum var

benüm

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir ʔolı kim içilmez şol iki merhabāya

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağuß yüzüm üzre / Nağş oldı na'leşñ yiri iki gözüm üzre

G.101/3 'Aynumda degül kuhl-i Şifāhān benüm ammā / İzüñ ʔozınuñ minneti iki gözüm üzre

Birden sonra gelen sayının adı; iki.

G.78/2 Baña seni gerek n'iderüm pes cihānı kim / Bir dağı gelsem iki olur bu cihāna ben

iki 'ālem [K]:

İki cihān; dünya ile ahret.

G.19/3 Bir ayağda iki 'ālem mülkini seyrān iden / Sāğar u bādeyle anlar kim ayağdaş oldılar

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki 'ālemde nazırüñ dağı yok söz bir olur

iki bük- [K]:

İki bükmek, iki büküm olmak; beli bükük, öne doğru eğik bir biçimde.

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı 'ışk pır itdi beni bir nevcüvān için

iki cihān [D]:

Dünya ile ahiret.

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duhān ʔutar / Geh nālem ile iki cihānı figān ʔutar

iki gözüm [D]:

Sevgi ile söylenilen seslenme sözü.

G.79/4 Nemden incindün benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmün her ne dirse hoş
ola olsun dirin

ikide bir [D]:

Sıklıkla, sürekli, ikide birde.

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir hürmetümüz

iklîm-i cân:

Can ülkesi. || Aşığın kalbi.

G.15/7 Bir şehriyâra gönlünü bağladı Āhî kim / Atup kemend-i zülfini iklîm-i cân tutar

ikrâm-ı tām it- [K]:

Eksiksiz, tam ikramda bulunmak.

G.129/3 Kadeh nüş eyleyüp yâra durup ikrâm-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur hānum ki
şoḥbetdür Süleymānî

iktirān ol- [K]:

Yaklaşma, yanına gelme, yakın olma.

G.40/4 ' Aceb mi ol güneş-ṭal' at kamerle iktirān olsa / Perîdür kendü cinsinden biriyle āşinā
olmuş

il:

El, başkası.

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şāh yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı ki Allāh yıkar

G.27/4 Yārı görmek nicesi men' ide ilden ' aşık / Zerre hürşid ziyāsına kaçan hā' il olur

G.36/5 Bir vaqt ola ki ' ibret için ḥalka Āhî'yā / Tārîh ola illere seng-i mezārumuz

El; ülke, yurt, memleket, diyar.

G.128/4 Sizüñ il âdeminüñ böyle m'olur resm şehâ / Görüben yüz çevirür 'âşık-ı bî-
çäreleri

'ilâc eyle- [K]:

Derman olmak, şifa vermek; sıkıntısını gidermek.

T.1/3 Derdüñ olalı dilde devâ-yı sitem-mizâc / Bîmâr-ı 'ışka şerbet ile **eyleme 'ilâc**

İlâhî:

"Ey benim Allah'ım" anlamında Allah'a hitap sözü.

G.83/4 Uzansun devr-i hüsnüñde benüm 'ömrüm dırâz olup / İlâhî isterem senden ki
'ömrüm câvidân olsun

ile:

"Beraber, birlikte" anlamında edat.

K.1/9 Kâğı nâkesdür kese senden ümîdin kahr **ile** / Ni'met-i luţfuñla çün mahrûm kalmaz
hiç kes

T.1/5 'Älemde Ähî olmaz ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber **ile** fetret olmasun

G.4/6 İrmedin şâm-ı ecel Ähî yakıñ ol haqq **ile** / Vaqtidür şimdengirü 'azm eyle Me'vâ'dan
yaña

G.6/2 Kimler **ile** giceler kimler **ile** aḡşamlar / Kim iki hafta durur gelmedi ol mâh baña

G.6/4 'İşkı terk eyle baña 'aḡluñ **ile** ol yüri dir / Gör ne aḡular ider bu zâhid-i güm-râh
baña

G.7/2 Dil-i tecrid ki baş koşdı ben âvâre **ile** / Bir levendüm ki refîk oldı bir abdâl baña

G.8/3 Ol bu hüsn **ile** cihâna şıḡmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekân oldı dil-i vîrân
aña

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende gözüñ fikri **ile** / İçelüm bâde-i gül-reng olalum mest ü

ḥarāb

G.10/4 Hışm ile nazar eyleyüp āŝüfteñe her dem / Öldürmege kaşd itme be hey gözleri āfet

G.10/6 Qaddüm bükölüp çenge döner şinem olur def^c / Ağyār ile ol māh kaçan eylese ŝoḥbet

G.11/5 Āḥi'nün irmez eli zülfüñe ey yār senün / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.16/3 Dergeh-i ḥüsnüñe yasdanma gurūr ile iñen / Ki ŝeḥer āhı ğarıbün der ü dergāḥ yıkar

G.19/3 Bir ayakda iki 'ālem mülkini seyrān iden / Sāğar u bādeyle anlar kim ayakdaş oldılar

G.20/2 Derd ile yaqsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Qarşuma çoqsun seni altun beñekli cāmeler

G.21/1 Haddünün māh-ı felek mihr ile ser-gerdānidur / Qaddünün serv-i ŝeḥi āŝüfte vü ḥayrānidur

G.21/5 Hüzni Ya'qūb ile Āḥi mübtelā kıldı beni / Mıŝr-ı ḥüsnün ol ŝeker-leb Yūsuf-ı Ken'ānidur

G.23/2 Sūzen-i müjġānlarun biñ āl ile cān riŝtesin / ŝine-i ŝad-pāreden göz dikdiler kim alalar

G.24/4 Muḥribe uymağ ile kāmil olur 'ūd u rebāb / Her ki gūŝ eyleye üstād sözün māhir olur

G.26/3 Bir qadeh meyle göz açdurmaz yaqar bezm ehlini / Sāqi-i gül-çihrenün bulunmaz ayağın çeker

G.29/1 Luḥf ile burc-i sipihr-i ḥüsne şol kim māhdur / şöhre-i ŝeḥr-i melāḥat şimdi 'Abdu'llāh'dur

G.30/3 Pır-i muġānla 'ahdi bütün eyleyenlere / şır-ise kāseseñ felegün irmez inkisār

G.31/5 Beytün ocağını şulayup süpürüp silen / Āḥi'yle bir kişinün ğazel-i ābdānidur

G.32/2 ŝāh-ı 'ıŝkam kūs-ı riḥletle fenādan göçmiŝem / Baña hicrān leŝkeri mülk-i 'adem kiŝver yiter

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir ḥürmetümüz

G.35/7 Devr-i la'lünde senün şöyle yasağ oldu meye / Ki ŝarāb ile ḥarām oldu bizüm ŝoḥbetümüz

- G.37/5 İçerüz Āhi mey-i nābı ü her hūb ile biz / Biz ul oğullarına vat olur aġa dimezüz
- G.38/1 Cemālūñ Őem‘-i tābıyla yanan dillerde dāġ olmaz / Gözūñ bīmārı olan dil ölür derd ile Őaġ olmaz
- G.40/4 ‘Aceb mi ol güneş-tal‘at amerle itirān olsa / Peridür kendü cinsinden biriyle āŐinā olmiŐ
- G.42/4 Raıb-i bed-liķā cānā cihānda bulmamıŐken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i kūyuñla yār ancak
- G.45/5 Seni gördükçe ġayrı ile Āhi / Biñ kez ölür veli Őikāyeti yok
- G.46/6 Āhi gönül göziyle ba bezm-i hūsn-i yāra / Cān ulaġıyla diñle āvāzını rebābuñ
- G.56/2 Alnuñ ile ruħlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü māh ile felek
- G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-pūŐ olmiŐ efendüm var benüm
- G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naŐı ile Āhi hemān / Bir haŐıra Őarılu mürdeye döndi bedenüm
- G.70/3 Yaalum lāle gibi tāġlar eteginde buhūr / Bir beñi fūlfūl ile ‘ayŐ-ı bahār eyleyelüm
- G.76/3 arħ elinden anlar aġladan Őafa gibi baña / Cāme-i sūrħ ile ol gün yüzlü māhumdur benüm
- G.78/5 Dün doġdı dünle büyüdi bedr-i münir kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toġana ben
- G.84/5 İtlerūñle āstānuñda tuz etmek adrini / Añıca nān u nemek haķķını yārān aġlasun
- G.86/5 Geçürdüm ‘ömr devrānının hevā-yı zūlf-i yār ile / NaŐıb olmadı çok yeldüm bu ‘ömr-i cāvidān içün
- G.90/3 oyup bülbüllerūñ zāġ ile olma / Revā midur ü bir hoŐ ġülsitānsın
- G.95/1 Tiġ-i hecr ile benüm Őimdi dilüm yar hele / Dem ola buluŐavuz senūñ ile yār hele
- G.97/3 Seni dün gice raıb ile görüp Őoħbetde / DūŐdi yalıñ ılıca Őem‘-i Őebistān bu gice
- G.105/1 Nev-bahār oldu gelūñ ‘ayŐ idelüm ġüller ile / Őalalum ‘āleme āvāzeyi bülbüller ile
- G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā arın / Yār dūlbendini gör a aranfūller ile
- G.105/4 Āhi’yā n’olsa gerek ‘arşa-i nazm içre bugün / oŐalum tab‘-ı semendin yine

ögdüller ile

G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı seḥergāh benümle / Yār olmadı bir laḥzacık ol māh benümle

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam ḳaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü ğamuñ olmasa geh ğāh benümle

G.111/6 Baña ḳan ağladur derd ile her dem / ‘Aceb n’itdüm ki yā Rab rüzgāra

G.112/2 Çoḳdan raḳıbe seg dir idüm lık ḳorkaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

G.113/4 İñende keĵ-rev olmasun bizümle beydaḳ-ı ḥālūñ / Ki şatranc-ı maḥabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

G.122/1 Ne naḳş ider bizüm ile nigārı gördüñ mi / Ne fitneler ḳoparur rüzgārı gördüñ mi

G.122/6 Şorar irişdüğine Āhı göz yaşını döküp / Ḳabā-yı sürḥ ile ol gül-‘izārı gördüñ mi

G.126/2 ‘İşḳdur dürlü libās ile tecellı eyleyen / Ğāh özin Şırın ḳıldı ğāh Ferhād eyledi

G.127/5 Şoḫbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āhı senüñle yine şoḫbet bāḳı

G.130/4 Yāri ağyār ile görüp iñen ağlama göñül / Çü bilürsin ki gülüñ olmamaḳ olmaz diken

G.132/2 Rüzede ḥelvā-yı şırın ile olmayan şikār / Bāde-i telḥ ile olur rām bayram irtesi

G.135/2 Boynına ḫolar irişenüñ ḥüblar ḳolın / Bir merḫabāya bizüm ile degmez elleri

“Araç, vasıta” anlamında edat.

T.1/3 Derdüñ olalı dilde devā-yı sitem-mizāc / Bıñmār-ı ‘ışḳa şerbet ile eyleme ‘ilāc

G.15/6 Didüm raḳıbüñ ağzı ‘aceb neyle tutilur / Dil-ber gülüp dir ağzın anuñ üstüñvān tutar

G.18/3 Ḥastelikten şöyle tenhāyam bu ğurbet-ḥānede / Penbe ile ağzuma şu damzırur

tebhāleler

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tıǵlar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü`min ider şikār

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harāret virdi kim / Penbe ile tāmzırur şu aǵzına
tebhāleler

G.36/1 Dāǵ oldı lāle gibi dil-i bı-қarārumuz / Himmetle gör neler bitürür hāksārumuz

G.41/2 Levh-i zerde gör ki sım-āb ile ne naqş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın
tenhā Latıf

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey pūte-i ğam cismümi / Hāliş altundur diyü meyl eyleye ola
Latıf

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhı kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña
Latıf

G.44/5 Hatt-ı müşkinüñle Rüm u Şām teşhır itmege / Hıttıbe-i hüsnuñ tapuñdan özge bir
sultānı yok

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āhır / Nice kāfir ki hiç `ināyeti yok

G.46/1 Cānā götür yüzüñden luft eyleyüp niķābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

G.52/2 Cevher-i `ışkuñla rüyın tālībüñ altun iden / Hāk-i iksir-i der-i devlet-meābuñdur
senüñ

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki `unvān-ı melāhat / `Unvān-ı cemāle karşı tuǵrası Memi`nüñ

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dıvānemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sāsı
Memi`nüñ

G.63/4 Kıl kalemlele yazarlar şafha-i defterlere / Kākül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm
var benüm

G.67/4 Pehlevānlık şatmasun ğamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şır-i merdüm
var benüm

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum
var benüm

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tıǵ ile zulmet `askerin / Şem`ler altun ışık geymiş
sipāhumdur benüm

G.73/1 Tıǵ-i ğamzeyle n`ola başumı yār itse dü-nım / Küllü fi`lin şādirun minhu `ale`r-

ra'si samim

G.74/5 Tiğ-i hicrân ile öldürmek diler dil-ber beni / Hâzır ol vaqtüne Âhî dime bildüm bilmedüm

G.80/1 Âşık oldum bir cemâl-i cân-fezāya görmedin / 'Işık ile imân getürdüm Muşafâ'ya görmedin

G.82/3 Beslesem hün-ı cigerle n'ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür cānumdan

G.84/2 Destmâlin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahâr-ı hüsne karşı ebr-i bārân ağlasun

G.84/3 Bunca demlerdür anı hün-ı cigerle beslerüm / Kıanlar ağlarsa benümçün çeşm-i giryân ağlasun

G.95/1 Tiğ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senün ile yâr hele

G.98/5 Âhî'nün eylesün kimsene beytin taşhîh / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

G.114/4 N'idelüm irgürmedük canbâz-ı cānı zülfüne / Kı1 kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

G.119/2 Pehlevānlık adını 'ālemde destān itmege / Kıanlı yaşlarla pür itdüm şinemün meydānını

G.119/5 Gönlegin Âhî göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

G.121/4 Yaralu kıollarımı dāğ-ı gamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma tūmār gibi

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze kıan geldi

G.126/1 Şinem içre 'ışık bir gam-hāne bünyād eyledi / Seng-i miñnetle der ü dıvārın ābād eyledi

G.133/4 Deng ider bār-ı firāk ile cefākeşlerini / Miñve-i vaşlını şunmasa rakıbe bārı

G.135/5 Mihr-i ma'ānı ile yine rüşen eyledi / Etrāf-ı kâ'inatı bu Âhî gazelleri

Mt.3/1 Şafha-i ruhsāruña ol nokta-i hāl-i siyāh / Dest-i kilik-i şun' ile kıonmuş nişān-ı büsegāh

“ile” bağlacı; iki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.

- M.1/1 Yolına revān eyleyeyin cism **ile** cānı / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı
- G.2/3 Seyre çıkdum yār **ile** aġyārı gördüm nāgehān / Vay bu kāfir hoş belā-yı nāgehān oldu baña
- G.6/1 Saña yanmağa yiter hālümü geh gāh baña / Elif-i şıne **ile** dāğ-ı dilüm āh baña
- G.10/3 Dā'im baña cev **ile** cefādur işüñ ammā / Şimdengirü it mihr ü vefā kār be-nevbet
- G.24/5 Yalñuz cān ile cānān ele girmez Āhı / Devlet ol kişiye kim şım ü zere kādır olur
- G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdā-i zülfüñle baña / Hayderiveş bilüme zencir-i ejder-ser yiter
- G.46/3 Ey dil firāk u hecre şaķın muķārin olma / Zirā nemekle āteş kanın iķer kebābuñ
- G.49/5 Kūyinuñ dār-ı şifāsına varup Āhı didi / Uşta dıvāne benem bend ile zencir senüñ
- G.56/2 Alnuñ ile ruħlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü māh ile felek
- G.63/3 Zülfü ile kaşları tākında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var benüm
- G.67/2 Zaħm-ı tırüñdür zırnhlar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı 'ışķam ġam sipāhıyla neberdüm var benüm
- G.68/1 Āteş-i 'ışķuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl bōrk ile bir perr-i siyāhum var benüm
- G.71/4 Tütüyā ile izüñ tozını bir görmek şehā / Hāşa li'llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan benüm
- G.75/1 Ne bilsün hāķ-ı 'ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum
- G.76/2 Ben Hüseyñiyem şehā kim Kerbelā abdālıyam / Tır-i müjgān ile şınem bir nişānumdur benüm
- G.82/2 Dil tenürında ciġer yandüġi yetmez midı kim / Yidi derd ile beni ġam daħi bir yanumdan

G.87/3 Leblerüñle goncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yaķası açılmadıķ sözler çıkar efvāhdan

G.91/3 Ben Feraḥşādam ğam u ğuşsañla ‘ışkumdur benüm / Hüsñüñi Hürşid gibi ‘āleme meşhür iden

G.92/5 Āhı fürkatde fiġāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

G.93/4 Yidügüm ayru giderken seg-i kūyuñla benüm / Görmedüm nān ü nemek haķķını yārānumda

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri ‘aķlum / Kōmaz bir laḥza ğayrı ķil ü ķāle

G.109/1 Göklere çıkar idi ḥasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

G.109/3 Şıdķumuñ da’vīsine ‘ıŝkuñ yolında dostum / Eşķ-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvāh

G.115/2 N’ola eşķümle ruḥ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünkü güzeller göricek sım ü zeri

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ḥasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taķup reseni

G.131/2 Ža’f ucından taķat u şabrum dükendi ķalmadı / Eşķ-i ḥünñ ile şimdi āh u zār egler beni

G.132/1 Zāhidā içsem ‘aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram irtesi

G.135/4 Hoş zevķ ider cihānda giriḃān ile kemer / Öper ķoçar toynca bu ra’nā güzelleri

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ḥaşal / Āhi’yā gel bı-sitāre bu hevādan vāz gel

“-den dolayı, yüzünden” anlamında edat.

G.8/3 Ol bu ḥüsñ ile cihāna şıĝmaz iken bilmezem / Kim ne vech **ile** mekān oldu dil-i vırān aña

G.9/3 Bezm-i ğamda şanemā cām-ı lebün ḥasretine / Cigerüm āteş-i hicrānuñ **ile** oldu kebāb

G.15/1 Gāh āhum ile yiri göĝi bir duḥān tutar / Geh nālem ile iki cihānı fiġān tutar

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhî şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.38/1 Cemālūñ şem‘-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bīmārı olan dil ölür derd ile sağ olmaz

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalmanı tendi bu ğam ile yarı cānumuz

G.39/2 Hār-ı cefālar ile neler çekdüğüm benüm / Söyler cemende bülbül olup kıssa-
hūvānumuz

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhî derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduqça bir āh itmege dermānı yok

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tığın dirığ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş ol ey yürek

G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la‘lūñle ciger pür-hūn olur / Cām-ı ‘ışkuñla gönül mest ü hārābuñdur senüñ

G.55/4 Gam-ı hecrūñle neler çekdüğümü yazdum idi / Nāmenüñ qaddini bükdi şanemā bār-ı ğamuñ

G.58/1 Āh kim derd ile oldum mübtelāsı Hurrem’üñ / Düşdi nāgeh gönlüme zülfi hevāsı Hurrem’üñ

G.68/1 Āteş-i ‘ışkuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl bōrk ile bir perr-i siyāhum var benüm

G.70/6 İcelüm bir güzelüñ zülf ü ruḥı şevki ile / Çünkü ‘işret günidür leyl ü nehār eyleyüm

G.84/6 Ağlamakla çıkdı gözden Āhî ey pır-i hıred / Demdür ağlarsa yetim oldu ol oğlan ağlasun

G.90/6 Bu Āhî derd ile Ferhād’üñ oldu / Ki sen ol Hüsrev-i şırın-zebānsın

G.109/2 Zülf-i ‘anber-şikenüñ ḥasreti ile ölsem / Qabrüm üzre yitişür kāh-şıfat mihr giyāh

G.109/5 Nice görünsin felek taqında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur şubḡāh

G.109/7 Āhî ḥāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merqadine tābe serāh

G.112/4 Tığ-i cefā ile ölicecek şınem üstine / Süsen diküñ nişāne-i şemşir-i āh ola

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanağınuñ / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

- G.122/4 Bu pāre pāre ciger kani ile sīnemde / Bölük bölük açılan lālezārı gördüñ mi
- G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze kan geldi
- G.130/3 Sīnemüñ üstine cānā basar iseñ ayaguñ / Duruban şevkuñ ile çāk idem ol dem kefeni
- G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'ışkuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı'ya bak eyleme bī-çāre beni
- G.131/1 Künc-i fūrkatde ümīd-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār egler beni

Bazı soyut adlara getirildiğinde "... olarak, ... bir biçimde" anlamında durum zarfları oluşturan bir söz.

- G.40/3 Gezerken nāz ile gördüm efendiyle efendisin / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehā olmuş
- G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden 'İsā gibi / Nāz ü işveyle hitāb-ı müsteṭābuñdur senüñ
- G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdir işi bu rāya sıgmazmış dilek
- G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice hayrānla reyhān zülfine / Ol hümā-sāye didi Āhi elüñi öte çek
- G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-қaddi āl ile / Nice nāzükdür görüñ gül-gün қabāsı Hurrem'üñ
- G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülerек 'arz-ı 'izār-ı gül-i ḥandān iderek
- G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi ṭāvūs-şıfat / N'ola gelseñ bize de nāz ile cevlan iderek
- G.95/5 Āhi'yā raḥm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Қalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele
- G.98/1 N'ola küyuñda itüñ luṭf ile bir kerrelige / Dise yapuşup etegüme bizüm gölgelige
- G.99/4 Ebrülaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baқduқ ol serv-i mehlikāya
- G.104/2 Şoyunup 'ışk-ile Mecnün gibi 'üryān oluram / Yañılıp kimse yapışmaya benüm

dāmenüme

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü ğamuñ olmasa geh ğāh
benümle

G.111/4 Tılardı nūr ile ıabrüm nigārā / Eger bir kerre gelseydüñ kenāra

G.130/1 Gel sevindür Őanemā luıf u vefā ile beni / Ki cefā odları ħāk itdi yaıup cān ü teni

ilet-:

Götürmek veya getirmek, ulaştırmak, eriştirmek.

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ħasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma ıakup
reseni

ilk:

Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı.

G.87/4 Kāmet eylerken namāza sen kıyām itdüñ meger / Kim mü’ezzin kend’özinden
geıdi ilk Allāh’dan

ıimān:

Allah’a inanma, dinî inanı. || İnanmak, kalben itikat ve lisanen ikrar etmek.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saıladııum ey meh bu kim / Mü’minüñ ıalbinde cāndan
sevgili ıimānidur

ıimān getir- [D]:

Gönül rızasıyla Müslümanlııı kabul etmek; yürekten inanmak.

G.80/1 Āřık oldum bir cemāl-i cān-fezāya görmedin / ‘Işık ile ıimān getürdüm Muřafā’ya
görmedin

ıimānı yok [K]:

İmanı olmayan; acımasız, insafsız.

G.44/4 Küfr-i zülfünden perişân gönlümün hâlin bilür / İder ol miskine rahm itmeyenün
îmānı yok

G.129/4 Ruḥ-ı zibāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yoḡdur anuñ
gögsinde îmānı

‘imār:

Bir yeri bayındır duruma getirme işi, bayındırlık.

G.31/3 Mecnūn ki yapıdı başına murḡ āşiyānını / Görenler anı didi ki Leyli ‘imāridur

in-:

Yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pür itdi cihānı kim / Yire inince ḡatre-i şeb-nem gül-āb olur

in‘ām it- [K]:

Lütuf ve ihsanda bulunmak.

G.100/5 Hūblar bayramlık in‘ām idüp ‘āşıklara / Her güzelden Āhî’nün bir buse düşdi
payına

‘ināyet:

Lütuf, ihsan, iyilik.

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āhir / Nice kāfir ki hiç ‘ināyeti yoḡ

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa ‘isyānı / Feyz irişüp ‘ināyet olmaz mı

ince:

Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan. || Zariif.

G.75/4 Yaḡamı çāk idüp ḡamdan ḡayāl olsam ‘aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi

ğoncamdan ayrıldum

G.94/3 Lebi ğonca beli ince ğüzeller çok durur ammā / Kõçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

G.135/1 Ancağ kemer kõçar yine ol ince belleri / Hātem öper meger yine ol ağ elleri

Özenle ve küçük ayrıntılarına kadar emek verilerek, üzerinde durularak titizlikle yapılan.

G.114/4 N'idelüm irğürmedük canbāz-ı cānı zülfüne / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

incin-:

Gönlü kırılmak, gücüne gidip üzülmek.

G.10/7 Ger h̄vār u h̄aķır itse be Āh̄i seni ol yār / İncinme ki 'uşşāka budur 'izzet ü h̄ürmet

G.50/3 İncinüp ol ğonca-leb dil bülbülinün āhına / Didi luğ eyle yüri bi'llāh bizden öterek

G.79/4 Nemden incindün benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmün her ne dirse hoş ola olsun dirin

incit-:

Gönlünü kırmak, gücendirip üzülmesine sebep olmak.

G.50/1 Nālişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh 'ālemi incitdi yirden göge dek

iñen:

Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade.

G.12/2 'Işkuñ müsāfirini iñen yakma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maķsüdum ā sefer

G.13/5 Yazardum h̄aṭunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āh̄i'den / Velī bu kan olacağün içi iñen kara şudur

G.16/3 Dergeh-i h̄üsnüne yasdanma ğurūr ile iñen / Ki seher āhı ğarībün der ü dergāh yıkar

G.43/3 Sögermiş ağzumuza tatlu tatlu / İnen nāzūkdür ol şırın dudacıq

G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme inen Āhı'yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādişehūñ

G.90/1 Şehā bir dil-ber-i nā-mihrbānsın / İnen şıvelüce şāh-ı cihānsın

G.90/4 İñende almağıl 'uşşākuñ āhın / Eyā pır olası tāze cüvānsın

G.108/5 İñende şokma çeşmüme raqıbi / Qapuma qarşu yapmağıl havāle

G.113/4 İñende keş-rev olmasun bizümle beydağ-ı hālūñ / Ki şatranc-ı maħabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduq üftādelerüz / Yirlere çalma inen sāye-i dıvār gibi

G.125/5 'Işk rāzını inen açma ki a'dā işidür / Söyleme Āhı biraz meclise nādān geldi

G.130/4 Yarı ağıyār ile görüp inen aqlama gönül / Çü bilürsin ki gülūñ olmamaq olmaz diken

inkisār:

Kırılma.

G.30/3 Pır-i muğānla 'ahdi bütün eyleyenlere / Şır-ise kāseseñ felegüñ irmez inkisār

iñle-:

Acı ve üzüntü ifade eden kesik kesik sesler çıkarmak.

G.44/3 Hār-ı cevruñden yüzüñe qarşu iñlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yoq

iñlet-:

Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek.

M.1/1 Sevdüm yine bir ruħları gül gonca-dehānı / Bülbüllerini **iñledici** şūh-ı cihānı

İnlemesine yol açmak.

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağına figānuñ Āhı'ya / Gerçi āhum iñledür çarhuñ der ü

dervāzesin

inna sadrı hāziri li's-sehmi va'llāhi'l-azim:

Allah'a yemin olsun ki, benim göğsüm senin oklarına açıktır (hedef olmaya hazırdır).

G.73/3 Kaşlaruñ yayın kuruş per-tāb it tırin berü / İna sadrı hāziri li's-sehmi va'llāhi'l-azim

inne hāze'l-kādra kaṭ'an leyse yücrā min bahim:

Böylesi kadir bilirlilik, başka bir yaratıktan da asla beklenmez.

G.73/5 Çeşm-i bımārına kurbān olurum dimiş rakıb / İne hāze'l-kādra kaṭ'an leyse yücrā min bahim

inşāf eyle- [K]:

Hakça davranmak, adâlet göstermek, acıyıp merhamet etmek.

G.88/2 Hecrüñ odından nice bir cān u dil biryān ola / Bi'llāh inşāf eyle ey dil-ber üşen Allāh'dan

inşā:

Divan edebiyatı sanatlarına çok fazla yer veren, Arapça, Farsça kelimelerle yüklü, süslü, secîli nesir.

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin gāzeli / Diyicek şî'r dirüz biz begüm inşā dimezüz

intizār:

Bekleme, bekleyiş.

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

G.131/1 Künc-i fūrkatde ümüd-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār

egler beni

ir-:

Ulaşmak.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhî yakın ol haqq ile / Vaqtidür şimdengirü ‘azm eyle
Me’vâ’dan yaña

G.25/3 İrmez revāk-ı tākına hergiz kemend-i āh / Ol pādişāh-ı hüsne ‘ālî-cenāb olur

G.30/3 Pîr-i muğānla ‘ahdi bütün eyleyenlere / Şîr-ise kâsesin felegüñ irmez inkisār

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / ‘Aceb ol günlere Āhî ire mi sâ‘atümüz

G.59/7 Tiğ-i cān-bahşuña karşı varsa Āhî tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege
yangın yürek

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir’ātuma / Ol sebebdendür ki āyînemde
gerdüm var benüm

Erişmek, yetişmek.

G.49/1 Hükme-i taqdîrüne çün irmedi tedbîr senüñ / Fikr-i tedbîr benüm kısmet-i taqdîr
senüñ

Ermek; gelmek, gelip çatmak, erişmek.

G.88/4 Eşk ü āhum ‘āleme fāş itdi rāz-ı ‘ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-
rāhdan

G.132/1 Zāhidā içsem ‘aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyām bayram
irtesi

irgür-:

Ulaştırmak, eriştirmek.

G.27/3 Gönlümün kâfilesi küy-ı vefa ‘azmin ider / Hakk ‘aceb irgüre mi ki ne uzak menzil
olur

G.114/4 N'idelüm irgürmedük canbâz-ı cānı zülfüñe / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

iriş-:

Erişmek, yetişmek, ulaşmak.

G.16/4 Āh-ı 'āşık irişür hüsñüñüñ āyinesine / Şaķın ey şāh şaķın memleketüñ āh yıķar

G.36/3 Deryālaruz ki gözler irişmez kıramuza / Her hār u hāsıla dolsa 'aceb mi kenārumuz

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok veli / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

G.134/3 Tевbe şuyı yumazsa 'isyānı / Feyz irişüp 'ināyet olmaz mı

Erişmek; yetişmek, ulaşmak. || Görmek, karşılaşmak.

G.122/6 Şorar irişdüğine Āhi göz yaşını döküp / Kābā-yı surh ile ol gül-'izāri gördüñ mi

Yetişmek, yetişip dokunmak.

G.135/2 Boynına tolar irişenüñ hūblar kolın / Bir merhabāya bizüm ile degmez elleri

(Belli bir zaman) Gelmek, gelip çatmak, ermek.

Mf.1/1 Aķşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördine irişmeden ol māh-pāremüz

irte:

Erte; sabah vaktinde, sabah.

G.111/5 Elüñden yaķamı çāk idüp irte / Şikāyetler idem Perverdigār'a

G.134/4 Kādı olduğda irte Hāzret-i Hāķ / Hūblardan şikāyet olmaz mı

'İsā:

Hız. İsa; Kur'an'da zikredilen kitap sahibi peygamber, Mesih, Ruhullah, İbn-i

Meryem. || Göğün dördüncü katında bulunması ve nefesiyle ölüleri diriltmesi bağlamında kullanılmıştır.

G.48/4 Derd ü ğam için çarḥda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden 'İsā gibi / Nāz ü işveyle ḥitāb-ı müsteṭābuñdur senüñ

ise:

Eklendiği cümleye koşul anlamı veren ek.

T.1/5 'Ālemde Āhī olmaz **ise** vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

G.10/1 'Uşşāḳuñı öldürmek **ise** sende mürüvvet / Aḥsente senüñ bāzūña kollaruña kuvvet

G.11/1 Güle ta'n itse ruḥuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la'l-i lebüñ eyler **ise** goncaya ḥand

G.28/3 'Aceb olmaz tıfil durur daḥi / Ey gönül bilmez **ise** ḥāli nigār

G.30/2 Ḳadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve ṭabanca urur **ise** yiridür çenār

G.30/3 Pjir-i muġānla 'ahdi bütün eyleyenlere / Şır-**ise** kāseseñ felegüñ irmez inkisār

G.30/4 Öp cāmın ayaġını şurāḥi gibi müdām / Meclisde olmaġ ister **iseñ** şāh-ı tācdār

G.31/4 Zencir-i 'ışḳı boynuña kim ṭaḳdı dir **iseñ** / Dār-ı cihānda bir güzelüñ zülfi mārıdur

G.37/2 Ṭübī-i cennet **ise** çoçmaġa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-ārā dimezüz

G.37/3 Rüm'a sultān u vezir olur **ise** daḥi eger / Baş egüp biz çelebī kimseye paşa dimezüz

G.61/6 Bāde nüş itmez **iseñ** gönülümüz açılmaġ için / Gidelüm küy-ı muġāna hele seyrān iderek

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āhī-yi āvāreyem / Sen levend **iseñ** n'ola ben de levend oġlanıyam

G.98/2 Ger güzer eyler **ise** sijneme tır-i ğam-ı dost / Sijne luṭfindan anuñ muḥkem utanup elike

G.104/3 anda bir b r-1 gir n u am u minet var ise / Y r-1 c num gibi mukem olanur gerdenüme

G.105/2 Bir yüzi g l lebi m l servi ken r eyleyi g r / 'Iret isterse  eger güller ile müller ile

G.109/4 Mihr ile m hu n yüzine bamayam Ta rı aı / Bir göz ucıyla ider ise  ba a g h nig h

G.109/7  h   k olur ise ger  te-i hicr n ile / Ehl-i diller yazalar meradine t be ser h

G.130/3 S nem n üstine c n  basar ise  ayau n / Duruban evu n ile  k idem ol dem kefeni

G.135/3 'U k astelendi belürdi ise au n / Be zer yaın geldi bularu n ecelleri

iste-:

(Bir eye karı) İstek duymak, (o eyi) arzulamak, arzu etmek.

G.30/4  p c min ayaını ur h  gibi m d m / Meclisde olma ister ise   h-1 t cd r

G.102/5 ol n zenini sev ki niy z ehlin isteye /  v z 'aıı ola i' r   güzel seve

G.105/2 Bir yüzi g l lebi m l servi ken r eyleyi g r / 'Iret isterse  eger güller ile müller ile

G.105/3 Görmek isterse n z ol m hı ser-t -p  arın / Y r dülbendini g r a aranf ller ile

(Bir eyin yapılmasını veya kendine verilmesini) Dilemek, talep etmek.

G.58/5 Olma isterse  cih n iinde  h  p di h / Sa'y idüp var ol iiginde ged sı Hurrem' n

G.79/6 ayru olan  h   n a istemezmi kimseyi / Anu  i n cümle ' lem m btel  olsun dirin

G.83/4 Uzansun devr-i  sn nde benüm 'ömrüm dır z olup / İl h  isterem senden ki 'ömrüm c vid n olsun

G.100/3 C n uzusını benüm boynuma urb n eyleme n / Sen hem n bir kerre urb n iste au n yayına

G.106/5 Cennet-i Me'vā'dan uçmak isteseydi hūriler / Ger geleydi gülşenüñ bir kez behişt-
âbâdına

'isyân:

Karşı gelme, itaatsizlik etme, baş kaldırma.

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa 'isyâni / Feyz irişüp 'inâyet olmaz mı

iş:

Yapılan şey, davranış, eylem.

G.10/3 Dâ'im baña cevr ile cefâdur işüñ ammâ / Şimdengirü it mihr ü vefâ kâr be-nevbet

İş, vazife, görev.

G.51/3 Kaşlaruñ mâh-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamâm itdi meh-i çâr-dehüñ

(İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) -e bağlı olan, ... ile ilgili.

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdîr işi bu rāya
sıgmazmış dilek

Bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun.

G.121/5 Ol kıyâmet beni ferdāya şalup Āhî hemân / Yarına kaldı işüm va' de-i didâr gibi

iş it- [D]:

*İş etmek; aldatmak, birine beklemediği bir davranışta bulunarak onu zarara
sokmak.*

G.106/1 Tîr-i gamzeñ çok iş ider fitne kaşuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri āferin
üstâdına

işbu:

Bu işaret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.

G.71/4 Tütüya ile izüñ tozını bir görmek şehā / Hāşa li'llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan benüm

G.117/2 Eyledi cevr ü cefā tırine göñlümi nişān / Vay ne hoş bilür imiş işbu göñülden geçeni

G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı göñlini Āhî kim / 'Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri

işig:

Eşik; (isim tamlamasının ikinci ögesi olarak) geçiş yeri, giriş yeri, giriş sınırı, hemen yakını.

G.48/5 Cānān işigin cennete ben virmezsin Āhî / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ

Eşik. || Kapı; sevgilinin kapısı.

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhî pādişāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedası Hurrem'üñ

G.86/2 N'ola 'ālemde bir tārîh ide ol yār-ı sengin-dil / İşigi taşını dikse mezārumda nişān içün

işini altun eyle- [D]:

İşini altın etmek; gayret göstererek, başılamayacak gibi olan bir işi başarıya ulaştırmak.

G.67/1 Tālib-i iksir-i 'işkam rüy-i zerdüm var benüm / İşüm altun eyledüm kimden ne derdüm var benüm

işit-:

Duymak, haber almak.

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

G.40/1 İşitdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmış / Bi-ḥamdi'llāh benüm gibi o daḥi mübtelā olmış

G.88/5 Fürkatünde ḥālin ey dil-ber bu Āḥi ḥastenūñ / Taḫatüm yok kim diyem bārī iřit efvāhdan

G.91/4 İşidüp cān virdüğüm dildār sögmiş şınüme / Ol du'ādur dostlar ḫabrüm benüm pür-nür iden

G.95/5 Āhi'yā raḥm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Ḳalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

G.125/5 'Iřḳ rāzını iñen açma ki a'dā işidür / Söyleme Āḥi biraz meclise nādān geldi

G.128/5 İşidüp ḡayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı ḫaldı be Āḥi didi yüz ḫaraları

işle-:

Yapmak.

G.106/2 Biz kemjine ḫulları ḫıdmetde taḫşir itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şıḡarsa adına

'işret:

İçki içme, içki.

G.70/6 İçelüm bir güzelün zülf ü ruḫı şevḫi ile / Çünkü 'işret günidür leyl ü nehār eyleyüm

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

iřtibāh:

Şüphe etme, şüphelenme. || Karışıklık.

G.112/2 Çoḫdan raḫibe seg dir idüm liḳ ḫorḫaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iřtibāh ola

it:

Köpek.

G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamiş seni Āhi / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmran olsun

G.84/5 İtlerüñle āstānuñda tuz etmek ıadrini / Añıcağ nān u nemek haqqını yārān ağlasun

G.98/1 N’ola kūyuñda itüñ luř ile bir kerrelige / Dise yapuřup etegüme bizüm gölgelige

G.112/2 Çokdan raqıbe seg dir idüm lık qorqaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iřtibāh ola

it-:

Etmek, bir işi yapmak.

G.6/4 ‘Işkı terk eyle baña ‘aqluñ ile ol yüri dir / Gör ne ağular ider bu dil-i güm-rāh baña

G.23/1 Bülbül-i şeydā n’ola itse fiğān u nāleler / Dişlemişdür ğoncanuñ gülşende la‘lin jāleler

G.41/4 Aħker-i nār-ı firāğ itdi çü nūr-ı ‘arızuñ / Yiridür qarřuñda yanmağ eylesem sevdā Latıf

G.44/4 Küfr-i zülfüñden perişān göñlümüñ hālin bilür / İder ol miskıne raħm itmeyenüñ imānı yok

G.111/2 İdüpdür asmağā dil niimesini / Gözi qařřābı müjğānın qenāre

G.111/3 Gülünç itdi beni dūřmanlaruma / Be zālīm böyle m’ider yār yāra

Etmek; kullanmak.

G.61/7 Āhi’yā şöhre-i āfāğ olursun āħır / Sen bu üslüb-ı Ĥasen şıve-i Selmān iderek

Kötülük yapmak, kötülükte bulunmak.

G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma göñül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse yiri

‘itāb:

Azarlama, paylama.

G.134/1 Şi've vü nāza gāyet olmaz mı / Bu 'itāba nihāyet olmaz mı

'izār:

Yanak.

G.38/3 Didüm cānā 'izāruñda neden yok zülf-i ḥüsn-ārā / Didi gülzār-ı Cennet'dür
cemālüm anda zāğ olmaz

iz:

Bir şeyin bir yerde bıraktığı belirti. || Ayak izi.

G.86/3 Benüm menşür-ı a 'mālüm yiterdi rüz-ı maḥşerde / Seg-i kūyuñ izi olsa berātumda
nişān için

izi tozu [K]:

İzinin tozu. || Sevgilinin yürümesiyle meydana çıkan ayağının altından kalkan toz.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tāc / Oldum şehā bu vechile halk ortasında aç

G.13/3 İzüñ tozını tutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherüñ ḳadrin bilene göz
terāzūdur

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / 'Aceb ol günlere Āḥi ire mi sâ'atümüz

G.71/4 Tütüya ile izüñ tozını bir görmek şehā / Ḥāşa li'llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan
benüm

G.86/6 Ḳudūmından benüm olurdu Āḥi gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse ḥabībüm
armağan için

G.101/3 'Aynumda degül kuḥl-i Şifāhān benüm ammā / İzüñ tozunuñ minneti iki gözüm
üzre

'izzet:

Hürmet, saygı, ikram.

G.42/4 Raķib-i bed-liķā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i
kūyuñla yār ancak

‘izzet ü hürmet [K]:

Yücelik ve saygı.

G.10/7 Ger h̄vār u haķır itse be Āhı seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāka budur ‘izzet ü hürmet

I

ılduz:

Yıldız; ışıklı ve sabit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri. || Şans, talih, baht.

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzı ‘ālī şem‘üñ / Olursa müşterisi sen şem‘-i mäh-tābuñ

ırağ it- [K]:

Uzaklaştırmak.

G.12/5 Dil-ber maħallesinden ırağ itme Āhı’yi / Yazuk degül mi eyleye bir mübtelā sefer

G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme iñen Āhı’yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādişehüñ

ırağ ol- [K]:

Uzak olmak. || Eksik olmamak.

G.38/5 Be Āhı üstüñe bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ devlet ırağ olmaz

ırağ:

Uzak.

G.80/4 Cān deger didüm haķā itdüm ırağdan la’lüñe / Müşkil olur cevheri dutmağ bahāya görmedin

G.80/5 Āşinālık itmedin bigānelik eyler bize / Gör ne luṭf eyler ırakdan āşināya görmedin

G.122/5 Kaçup kaçup da ırakdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya bağan ol ğamzekārı
gördüñ mi

ırmağ:

İrmak; doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu.

G.14/2 Şöyle germ itmiş cünün-ı nev-bahār-ı hüsn-i dost / Deşt ü şahrālarda zencirin sürür
ırmağlar

G.107/1 Kend'özin ḥas bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-ḳadüñ
ayağına

ıssı:

Sahip.

G.77/5 Ḳanı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zahır / Āhi'yā dutalum eş'ārda Selmān oldum

ışık:

*Yüksek derecede ısıtılan cisimlerin veya çeşitli enerji biçimleriyle uyarılan
cisimlerin gaz ışığı yaydığı gözle görülen ışım.*

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tiğ ile zulmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipāhumdur benüm

'ışk:

Aşk, aşırı sevgi, gönül verme.

G.3/3 Şem' gibi başuma 'ışkuñ ne odlar yaḳduğın / Bir gice tenhā bulup yansam biraz ḥālī
saña

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhi ḳuluñdan diyesin / 'İşk meşk itmiş durur kim Rüm abdālī
saña

G.6/4 'İşkı terk eyle baña 'aḳluñ ile ol yürü dir / Gör ne ağular ider bu dil-i güm-rāh baña

- G.12/2 'Işkuñ müsāfirini iñen yaqma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maqsūdum ā sefer
- G.45/1 Āh kim cevrüñüñ nihāyeti yok / N'ideyin 'ışkumuñ da gāyeti yok
- G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi 'ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol haṭ-ı tezvīr senüñ
- G.80/1 Āşık oldum bir cemāl-i cān-fezāya görmedin / 'Işk ile imān getürdüm Muştafā'ya görmedin
- G.81/5 Şorma Āhi 'ışk hālinden fakīh-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bi-idrākden
- G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ 'ışkında cān virdi diyü / Kıbrümüñ üstindeki mermerde 'ömrüm yazasın
- G.85/4 Her gedānuñ kıddine geydürme 'ışkuñ cāmesin / Kim bu zıbā hil'atüñ bozduñ hemān endāzesin
- G.91/3 Ben Feraḥşādam ğam u ğuşşāñla 'ışkumdur benüm / Hüsünüñi Hürşid gibi 'āleme meşhūr iden
- G.91/5 Begligüñ var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözüñ / 'Işk cāmıdur seni ḥod-bın ü hem mağrūr iden
- G.104/2 Şoyunup 'ışk-ile Mecnūn gibi 'üryān oluram / Yañılıp kimse yapışmaya benüm dāmenüme
- G.109/3 Şıdkumuñ da'vīsine 'ışkuñ yolında dostum / Eşk-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvāh
- G.125/5 'Işk rāzını iñen açma ki a'dā işidür / Söyleme Āhi biraz meclise nādān geldi
- G.126/1 Sınem içre 'ışk bir ğam-hāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dıvārın ābād eyledi
- G.126/2 'Işkdur dürlü libās ile tecellī eyleyen / Gāh özin Şirīn kıldı gāh Ferhād eyledi
- G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'ışkuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı'ya bak eyleme bi-çāre beni

'ışk u maḥabbet [K]:

Aşk ve sevgi.

G.127/4 Bî-vefâdur bu felek 'ışk u maḥabbet çoğ olur / Ne ḥüs(ü)n sende ne ḥod bende maḥabbet bâkî

'ışk olsun [K]:

Beğenilmeyecek bir davranış, bir tutum karşısında kınama, sitem bildiren söz.

G.79/2 Bir selâm için yoluñ ögmekde 'ışk olsun baña / Merḥabâsuzlarda saña merḥabâ olsun dirin

'ışka (aşka) düş- [D]:

Âşık olmak, tutulmak, birini çok sevmek.

M.1/3 Dil **düş**di yine bir şanemüñ 'ışkına nâ-gâh / Bend oldı şaçı dāmına dıvâne olup âh

J

jâle:

Sabahları yaprak ve çiçeklerde görülen su damlaları, çiy, şebnem

G.18/2 Şâh-ı gül devrânıdur yilsün yöpürsün bād-ı şubḥ / Şâhid-i servüñ ayağına şu döksün jâleler

G.23/1 Bülbül-i şeydâ n'ola itse fiğân u nâleler / Dişlemişdür goncanuñ gülşende la'lin jâleler

G.33/4 Ḥumret -i la'l-i nigâra gonca öykündüğü'çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jâleler

G.108/3 Lebüñde dürr-i dendânın gören dir / Dizilmiş güyyiâ la'l üzre jâle

K

ķabâ:

Üste giyilen elbise, önü daima açık duran kaftan, cüppe.

G.58/3 Şarmaşup her şeb ķoçar ol serv-ķaddi âl ile / Nice nâzükdür görüñ gül-gün ķabâsı

Ḥurrem'üñ

G.112/5 Luṭf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden ḳabā vü nergis-i zerden külāh ola

ḳabā-yı al:

Kırmızı renkli elbise.

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen dāmen-i kühsārda / Çeşm-i pür-ḥünüm geyürmişdür **ḳabā-yı al** aña

ḳabā-yı sürḥ:

Kırmızı elbise.

G.122/6 Şorar irişdüğine Āḥi göz yaşını döküp / Ḳabā-yı sürḥ ile ol gül-'izāri gördüñ mi

ḳabaḳ:

İçki kadehi, şarap tası, şarap kabı.

G.43/4 Gözüm yaşı gibi ḳanlı şarābı / Senüñle içelüm iki ḳabacık

Ka'be:

Kābe; bütün Müslümanların kiblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, beytullah. || Gönül.

K.1/2 Zıkr-i ḥamdüñdür ki her milletden oldı āşikār / **Ka'be**'den āvāz-ı hū büthāneden bāng-i ceres

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āḥi naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi rāhdan

G.120/4 Gönlümi yıḳduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān / Yıḳdı bir şeh Ka'beyi tekrār bünyād eyledi

Ka'be ḥaḳḳı [K]:

Kâbe hakkı için; Kâbe üzerine yemin olsun ki.

G.4/4 Ka'be haqqı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kâfirem ger bir qadem bassam
kiliseden yaña

qabr:

Mezar.

G.5/5 Hañçerinden çekdügüm şerh olmaz Āhi ol şehün / Diller olsa haşra dek qabrümde
her süsen baña

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben haste için taşlar / Qabrüm üzre saçların çözmüş bulutlar
ağlar

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nâleler / Qabrüm üzre haşra dek yansun
göyünsün lâleler

G.47/1 Qabrüme dökülen gözi yaşı nigârumuñ / Nergis bitürdi dâ'iresinde mezârumuñ

G.65/1 Şol kadar lâle gibi kanlara garq oldu tenüm / Qabrüm üzre açılan lâleye döndi
kefenüm

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilün 'ışkında cân virdi diyü / Qabrümün üstindeki mermerde
'ömrüm yazasın

G.91/4 İşidüp cân virdüğüm dildâr sögmiş şünüme / Ol du'adur dostlar qabrüm benüm pür-
nür iden

G.109/2 Zülf-i 'anber-şikenün hasreti ile ölsem / Qabrüm üzre yitişür kâh-şifat mihr giyâh

G.111/4 Tolardı nür ile qabrüm nigârâ / Eger bir kerre gelseydün kenâra

qabül eyle- [K]:

Kabul etmek, (şöyle veya böyle) değerlendirmek, telakkî etmek.

G.35/5 Oquduğ da'vet idüp uğramadı dâ'ireye / Ol perî-çihre qabül eylemedi da'vetümüz

qaç-:

(Birşeyi) Yapmayı istememek, geri durmak, kaçınmak. || Uzak durmak.

G.57/2 Varalum meykedede hâliş ü muhliş olalum / Şoĥbet-i ehl-i riyâdan kaçalum n'olsa gerek

kaçan:

Ne vakit, ne zaman ki.

G.10/6 Kaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def' / Ağyâr ile ol mâh kaçan eylese şoĥbet

G.27/4 Yârı görmek nicesi men' ide ilden 'aşık / Zerre ĥurşîd ziyâsına kaçan hâ'il olur

G.30/6 Mihrün yanında görine Pervîn didükleri / Garķ-ı 'araķ olınca kaçan yâr-ı gül-'izâr

G.38/4 Görüp ârâyîş-i ĥüsnün al-i la'lüne sögmeye / Kaçan kim şehr donansa mey içmege yasağ olmaz

kaçup kaçup [K]:

Sürekli kaçarak, uzaklaşarak.

G.122/5 Kaçup kaçup da ırağdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya baķan ol ġamzekârı gördün mi

ķad:

Boy, endam.

G.10/6 Kaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def' / Ağyâr ile ol mâh kaçan eylese şoĥbet

G.21/1 Ĥaddünün mâh-ı felek mihr ile ser-gerdânidur / Kaddünün serv-i sehî âşüfte vü ĥayrânidur

G.41/1 Sen kemân-ebrü için olalı kaddüm yâ Latîf / Rûz u şeb vird-i zebân idinmişümdür yâ Latîf

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Âĥî kadin zülfün bigi / Eyle bir engüşter-i cân al bahâ aña Latîf

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüğümü yazdum idi / Nâmenün kaddini bükdi şanemâ bâr-

ı ğamuñ

G.83/3 Benüm rûhumdur ol lebler revānumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revān için
benüm rûhum revān olsun

G.85/4 Her gedānuñ kıaddine geydürme ‘ışkıuñ cāmesin / Kim bu zıbbā hıl‘atüñ bozduñ
hemān endāzesin

G.112/1 Göster kıaşıuñı kıaddi hilālüñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i ‘anber siyāh ola

G.113/2 O kad bālā vü zülf egri diyār-ı hüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm ‘alem ser-
keş sipāh egri

G.120/5 Adına düşmezdi gerçi kıaddümüz dāl eylemek / Ol elif-kāmet bugün Āhı ‘aceb ad
eyledi

kad-i bālā:

Uzun boy. || Sevgilinin uzun boyu.

G.54/4 Sünbülleri reyhānın añup şahn-ı çemende / Dik geldi çenāra kad-i bālāsı Memi’nüñ

kad-i dil-ber:

Gönlü kendine çeken sevgilinin boyu.

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kad-i dil-beri / Tübā vü Sidre olmaya anuñ berāberi

kad-i nigār:

Sevgilinin boyu.

G.30/2 Kad-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenār

kadeh:

*İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyāle. || Bu bardağın alabileceği
miktar da olan (içki).*

G.26/3 Bir kadeh meyle göz açdurmaz yağar bezm ehlini / Sākı-i gül-çihrenüñ bulunmaz
ayağın çeker

G.57/1 Sākı tıoldur adehi i ielüm n'olsa gerek / ıoma yarını bugün hoş geelüm n'olsa gerek

G.129/3 adeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur hānum ki Őohbetdür Süleymānı

adem:

Adım.

G.4/4 Ka'be haı ol Firenk oqlanı ıblem olmasa / Kāfirem ger bir **adem** bassam kiliseden yaña

adem bas- [D]:

Teşrif etmek, gelmek, ayak basmak; yakınlaşmak.

G.7/4 Sen varup hāne-i agyāra **adem** basduqluña / Bařmaqluñ na'lesi naşı yiter dāl baña

ādir ol- [K]:

Gücü yetmek, muktedir olmak.

G.24/5 Yalınuz cān ile cānān ele girmez Āhı / Devlet ol kişiye kim şim ü zere ādir olur

ādi:

İslām hukukuyla yönetilen devletlerde halk arasında ıkan anlaşmazlıqları, her türlü davayı halletmek üzere devlet tarafından tayin edilen memur. || Hakim.

G.134/4 ādi olduqla irte Hāzret-i Hā / Hūblardan řikāyet olmaz mı

adrini bil- [D]:

Gereken deqleri vermek, kıymetini bilmek.

G.13/3 İzün tozını tıatarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherün adrin bilene göz terāzūdur

kafe:

Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme.

K.1/10 Ravza-i 'ışkuñda cān murğını ta'lim itmege / Bu toköz çarhı aña kılduñ müşebbek bir **kafe**

kāfile:

Kāfile, yolcu bölüğü, birlikte hareket eden topluluk. || Aşığın sevgiliye ulaşmaya çalışan gönlü yolculuğa çıkan bir kāfile, kervan olarak nitelendirilmiştir.

G.27/3 Gönlümün kāfilesi kūy-ı vefa 'azmin ider / Haka 'aceb irgüre mi ki ne uzak menzil olur

kāfir:

Hakkı tanımayan, bilmeyen, örten.

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfün gibi cānā dir gören / Olmasun bir **kāfire** vaqi' olan aḥvāl aña

G.4/4 Ka'be ḥaqqı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / **Kāfirem** ger bir qadem bassam kiliseden yaña

Hakkı tanımayan, bilmeyen, örten. || Acımasız; sevgili.

G.2/2 'Aql u şabrum kārbānın urdı bir **kāfir** benüm / Hey müselmānlar bu yolda çok ziyān oldı baña

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile ağıyārı gördüm nāgehān / Vay bu **kāfir** hoş belā-yı nāgehān oldı baña

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āḥir / Nice kāfir ki hiç 'ināyeti yok

Divan edebiyatında siyah (renk).

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tıglar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü'min ider şikār

kāğd:

Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak.

G.55/1 Nice taħrİR ideyin vaşfını derd ü elemüñ / Bağrı yufka kāğıduñ gözleri yaşlu
kalemüñ

kāh:

Saman çöpü, saman. || Aşğın aşk derdinden takatsiz kalan bedeninin zayıflığı saman çöpüne benzetilmiştir.

G.29/5 Āhi`yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i `ışk içre cism-i nā-tüvānum
kāhdur

kāh-şifat:

Saman gibi, samana benzer.

G.109/2 Zülf-i `anber-şikenüñ ĥasreti ile ölsem / Kābrüm üzre yitişür kāh-şifat mihr giyāh

ķahr:

İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder.

K.1/9 Kāngı nākesdür kese senden ümİdin ķahr ile / Ni`met-i luţfuñla çün maħrüm ķalmaz
hiç kes

ķā`il ol- [K]:

Razı olmak.

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ĥaşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim ķā`il
olur

kākül:

Alına düşen kısa saç demeti, perçem.

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum ‘ömr-i dırāzumdan benüm

kākül-i dil-ber:

Gönlü kendine çeken güzelin saçı, perçemi.

G.63/4 Kıl kalemlemlerle yazarlar şafha-i defterlere / Kākül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm var benüm

kal-:

(Şu veya bu hâlini) Koruyup devam ettirmek, (o hâli) sürüp gitmek, devam etmek.

G.28/5 Saña Āhî hemîn müyesser olan / Gözleründe kalan hayāl-i nigār

G.95/5 Āhi’yā rahm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Kālayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

Var durumda olmak, mevcut bulunmak.

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Kalmadı tende bu ğam ile yarı cānumuz

G.69/5 Na’lçeñ naqşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde kalmış nişān-ı secdegāhumdur benüm

G.104/1 Şarılupdur bedenüm penbe-i dāğ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kalmadı pīrāhenüme

G.131/2 Ža’f ucından taqat u şabrum dükendi kalmadı / Eşk-i hūnîñ ile şimdi āh u zār egler beni

-de, ... içinde olmak, ... kendisini kaplamış olmak.

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam kaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

(Olduğu yerde ve olduğu halde) Durmak.

G.112/6 Göñli evi yapılmğa yok çäre Āhî'nüñ / Qaldı hemİN şöyle şü yir kim tebāh ola

(Başka zamana) Birakılmak, (geriye) atılmak, ertelenmek, tehir edilmek.

G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhî hemān / Yarına qaldı işüm va' de-i didār gibi

(Bir iş bir kimseye) Görev olarak düşmek, terettüp etmek.

G.128/5 İşidüp ğayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı qaldı be Āhî didi yüz qaraları

qal'a:

Kale kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

G.74/2 Şehr-i vaşluñ qal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm yañıldum bilmedüm

Qalata:

Galata, İstanbul'un maruf semti. Divan şiirinde güzelleri ve meyhaneleri dolayısıyla sıkça kullanılmış bir yer ismidir.

G.4/1 Hā çeker yaşum beni durmaz bu deryādan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber **Qalata**'dan yaña

G.70/5 Cigerüm mey gibi hün itdi benüm za'f-ı humār / Qalata'ya geçelüm def'-i humār eyleyelüm

qalb:

İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, seziş yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın mânevî varlığının merkezi, gönül.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / Qalbe evvel kend'özin uran müjeñ alayıdur

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saqladüğüm ey meh bu kim / Mü'minüñ qalbinde cāndan sevgili imānidur

qalb-i 'uřřāk:

Āřıkların kalbi.

G.91/2 Leřker-i hūbāna sen řāhı muzaffer eyledi / Qalb-i 'uřřāka sipāh-ı guřşayı manřūr iden

qalem:

Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde alet. || Kamış kalem.

G.55/1 Nice taħrır ideyin vaşfını derd ü elemün / Bağrı yufka kāđıduñ gözleri yaşlu qalemün

G.55/5 Ne bilür hāme ki şerh eyleye hālüm Āhi / Qar'elif çıkmaya qarnını yararsañ qalemün

qalender ol- [K]:

Dünya malına önem vermeyen, müsamahakār, yumuşak huylu, alçak gönüllü, olur olmaz şeyin üstünde durmayan kimse olmak.

G.70/2 Başumuz alup ayak götürelüm 'ālemden / Gel qalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

qamer:

Ay, mah.

G.40/4 'Aceb mi ol güneş-şal'at qamerle iqtirān olsa / Perıdür kendü cinsinden biriyle āřınā olmuş

G.94/5 Qamer yüzlü qara beñlü güzeller pādřāhıdur / Benüm mäh-ı siyeh-çerdem 'aceb mi hāldār olsa

G.113/5 Qamer gibi yüzi beñlü güzeller pādiřāhısın / Yaraşur mäh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külāh egri

Ḳamer devri [K]:

Ay devri. || Eskiler yedi gezegenin her birinin biner yıl devir sürdüğüne, altı yıldızın devrinin geçip yedinci yıldız olan Ay'ın devri içinde bulunduğumuza inanırlardı. İlk devir Zühhal devridir ki Hz. Âdem ile başlamıştır. Bu devirlerden her biri bin yıl sürer. İçinde bulunduğumuz devir son devirdir ki Hz. Muhammed'in devridir.

G.43/2 Ḳamer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şâhı dil-ber Muştafâcık

ḳāmet:

Boy, endam.

G.44/6 Ḳāmet ü ruhsār u ḥaṭṭuñ gibi ey ḥūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyḥānı yok

G.45/3 Nice teşbîḥ idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi ḳāmeti yok

G.81/2 Ḳāmetüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarḥ oḳı gibi yağar tır-i ḳazā eflākden

ḳāmet ü ebrū [K]:

(Sevgiliye ait) boy ve kaş.

G.74/3 Ḳāmet ü ebrūñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey ḳıyāmet nice toğrulдум egildüm bilmedüm

ḳāmet eyle- [K]:

Namaza kalkılması için “kad ḳāmeti ’s-salâ” diyerek ezan okumak.

G.87/4 Ḳāmet eylerken namāza sen ḳıyām itdüñ meger / Kim mü’ezzin kend’özinden geçdi ilk Allāh’dan

kāmil:

Noksansız, tam, bütün.

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmil olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözün māhir olur

ķamu:

Hep, bütün.

K.1/11 Ŗo senā vü medħi gel Āħi du‘ā-yı Ėazret it / Kim bu varlıķdan **ķamu** ol bir du‘ādur saña bes

G.128/3 Uyķu bağı getürür gibi Ŗaçun ‘uķdeleri / Uyķusuz ķodı ķamu bülbül-i bĳ-ķāreleri

ķan:

İnsan ve hayvanların damarlarında dolaşan, böylece hücreleri besleyerek hayatın devamını sağlayan, plazma ve yuvarlardan meydana gelen kırmızı sıvı, dem, hün.

T.1/2 Geh yaş gelür gözümünden ü geh yaş yirine **ķan** / Derd-i derünü bilmege bu mā-cerā yiter

G.2/1 Gözlerüm yaşı Ŗarāb-ı ergāvān oldu baña / Senden ayru içdüğüm ey dost **ķan** oldu baña

G.21/4 Gülistānda berg-i gül Ŗanmañ dağılmış bāddan / Kūşte-i hār-ı ğam olan ‘andelĳbün ķanıdur

G.72/4 Al kemhādan yaķa itmiş su‘āl itdüm didi / Ehl-i ‘iřķun ol Ŗehün boynına düşmiş ķanıyam

Vücuttaki hayati sıvı, kan. || Āşığın yüreğindeki aşkın acısıyla gözünden akıttığı kanlı gözyaşı, yüreğinin kanaması yahut sevgilinin cevrenden vücudunda meydana gelen yaralardan sürekli akan kan kastedilmiştir.

G.65/1 Ŗol ķadar lāle gibi ķanlara ğarķ oldu tenüm / Ėabrüm üzre açılan lāleye döndi kefenüm

G.83/1 Ŗarāb-ı ergāvān içsem lebünsüz baña ķan olsun / İçerseñ sen benüm ķanum efendi nüş-ı cān olsun

Kan, kan gibi kıpkırmızı renk.

G.13/5 Yazardum haṭunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhî'den / Velî bu kan olacağıñ içi iñen
kara şudur

Vücuttaki hayati sıvı. || Kanlı gözyaşı.

G.101/4 Kanlu yaşımı deftere yazmağ diledükçe / Kanlar saçılır şevk-i kaleminden cüz'üm
üzre

kan ağla- [D]:

Çok büyük üzüntü içinde olmak, çok acı çekmek, kederden kanlı gözyaşı dökmek.

G.59/3 Tağ u taş fūrkatde kan ağlamağa feryād için / Lāle hūn-ın-çeşm olur dāğ-ı siyāhı
merdümek

G.82/1 Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan / Kime kan ağlayayın dīde-i giryānumdan

G.84/3 Bunca demlerdür anı hūn-ı cigerle beslerüm / Kanlar ağlarsa benümçün çeşm-i
giryān ağlasun

*Çok büyük üzüntü içinde olmak, çok acı çekmek, kederden kanlı gözyaşı dökmek. ||
Rengi dolayısıyla kadehlerde yer alan şarap ile kan arasında ilgi kurulmuş ve kadehlerdeki
içkinin içilmesi yahut dökülmesi kan ağlamak şeklinde tahayyül edilmiştir.*

G.84/1 Döne döne üstüme peymāneler kan ağlasun / Yana yana hālüme şem'-i şebistān
ağlasun

kan ağlat- [D]:

Çok sıkıntı çektirmek.

G.76/3 Çarh elinden kanlar ağladan şafağ gibi baña / Cāme-i surh ile ol gün yüzlü
māhumdur benüm

G.111/6 Baña kan ağladur derd ile her dem / 'Aceb n'itdüm ki yā Rab rüzgāra

kan haṭ getir- [D]:

Ölüm fermanını getirmek.

G.116/4 Gözüñ şāhid қаşuñ da‘ vācı oldı / Lebüñ қанума vardı һағ getürdi

қан it- [D]:

Öldürmek, kan dökmek.

G.83/2 Elüm ol қан olacaқdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūһuñ la‘l-i şırını gözüm қан itdi қан olsun

қан ol- [K]:

Kana bulanmak, yaralanmak.

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tiğın dirig / Sen gerek қан ol gerek derd ile taş ol ey yürek

Kan olmak, kan gibi olmak. || Şarabın tatsız yahut öldürücü olması bağlamında kullanılmıştır.

G.83/1 Şarāb-ı ergāvān içsem lebüñsüz baña қан olsun / İçerseñ sen benüm қанum efendi nüş-ı cān olsun

қан olacaқ [D]:

Şarap.

G.83/2 Elüm ol қан olacaқdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūһuñ la‘l-i şırını gözüm қан itdi қан olsun

қан olsun [K]:

Zehir olsun; “gözü kör olsun”deyimine benzer bir mana taşımaktadır.

G.83/2 Elüm ol қан olacaқdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūһuñ la‘l-i şırını gözüm қан itdi қан olsun

kan yalaş- [D]:

Eski bir geleneğe göre kardeş olmak için iki kişinin birbirinin birer damla kanını yalamak, kan kardeşi olmak.

G.19/1 Oğların cān almada tığūnle yoldaş oldılar / Sınelerde kan yalaşdılar qarındaş oldılar

kan yut- [D]:

Çok ıstırap çekmek, elem ve eziyete katlanmak.

G.18/4 Kan yudup ölenlerūn derd-i derūnın yazmağa / Bir varakdur lālenūn ağzında her pergāleler

kan yuttur- [D]:

Kan yutturmak; çok eza, cefa etmek, pek çok ıstırap çektirmek. || Kan ile şarap arasında renk benzerliği münasebetiyle ilgi kurularak kadehin kan rengi şarapla doldurulması kan yutturmak şeklinde tahayyül edilmiştir.

G.103/1 Niçün öykündūn diyü la'1-i lebi cānāneye / Sākīyi gör kim ne kanlar yutdurur peymāneye

şand:

Şeker, şeker kamışı usaresi. || Beyitte sevgilinin dudağı ile şeker arasında ilgi kurulmuştur.

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler şanda bulunur ola bunuñ gibi şand

şanda/ şande:

Nerede.

G.4/2 **Şandesin** ey serv kim bāguñ gül ü nergisleri / Göz kulağ olmuş durur sen serv-i bālādan yaña

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldı **şandedür** / Ol şanem seyr ietmege gelmez mi

deryādan yaña

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı **ķandesin** / Pırlık vaktinde gel ey serv-i sımın-ten
baña

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler ķande bulunur ola bunuñ gibi ķand

G.58/4 Ne şorarsın ķandadır diyü gönül āb-ı hayāt / Mürdeye yetmez mi la'l-i cān-fezāsı
Hurrem'üñ

G.64/3 Ķandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevķine / Ćarķı toķuz tolanur āh-ı
seĥergāhum benüm

G.74/4 Dest-i ĥam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i 'ışķuñdan tırup ķanda
yıkıldum bilmedüm

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dün gice meclisde idüñ / Ķanda aĥşamlayasın ey meh-i tábān bu
gice

G.104/3 Ķanda bir bār-ı girān u ĥam u miĥnet var ise / Yār-ı cānum gibi muĥkem tolanur
gerdenüme

ķanĥı:

Hangi.

K.1/9 **Ķanĥı** nākesdür kese senden ümjdin ķahr ile / Ni'met-i luţfuñla ĥün maĥrüm ķalmaz
hiĥ kes

G.68/5 Ķanĥı ĥār üstinde ķorsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āĥı bārgāhum
var benüm

ķanı:

Hani, nerede.

G.9/1 Sāķiyā faşl-ı bahār oldı getür cām-ı şarāb / Muţribā sāza el ur sen de **ķanı** ĥeng ü
rebāb

G.77/5 Ķanı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zāĥır / Āĥi'yā dutalum eş'ārda Selmān oldum

kanını iç- [D]:

Kanını kurutmak. || Öldürmeye kastetmek, çok eziyet çektirmek.

G.46/3 Ey dil firāk u hecre şaķın muķārın olma / Zırā nemekle āteş kanın içre kebābuñ

Öldürmeye kastetmek, çok eziyet çektirmek. || Şarap içmek.

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisüñde sāgaruñ bulsam içerdüm kanını

kanlı:

Kanlı; kan bulaşmış. || Renk bağlamında kırmızı.

G.5/2 Lāle gibi çünkü ben şahrā-nişinler şāhıyam / Kırmızı eyvān yiter bu **kanlı** pırāhen baña

G.14/4 Ben bu ğurbet-hāne-i fūrkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumu bağlar

G.43/4 Gözüm yaşı gibi kanlı şarābı / Senüñle içelüm iki kabacık

Kanlı; kan bulaşmış, kanlanmış olan.

G.65/4 Hānçerüñde dikilen kanlı yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i kabrümde benüm

İçinde veya üstünde kan bulunan.

G.67/3 Yaralı kolumda iki kanlı dāğ urdum yine / Bir nihāl üstünde iki taze verdüm var benüm

kanlı kanlı dāğ [K]:

Kanlı kanlı yara, yanık. || Taze yara.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñekli cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlı kanlı dāğlar

G.20/2 Derd ile yaqsun beni bu anlı anlı dğlar / arşıma oqsun seni altun beñeklü cämeler

anlı anlı yaş [K]:

Çok fazla aqlama sonunda akıtılan ıstırap dolu gözyaşı.

G.122/2 Bu anlı anlı yaşumdan revān olup göz göz / Bu çeşme çeşme aan cūybārı gördüñ mi

anlı yaş [K]:

Kanlı yaş; çok fazla aqlama sonunda akıtılan ıstırap dolu gözyaşı.

G.13/4 Aıtduñ ara yirlere şu gibi anlı yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler dağı ey serv dil-cüdur

G.84/4 Ben yetimüñ acıyup aqlarsa anlı yaşuma / Baħr-ı ulzüm acısun deryā-yı ‘Ummān aqlasun

G.101/4 anlı yaşımı deftere yazmağ diledükçe / anlar saılır şevk-i alemde cüz’üm üzre

G.119/2 Pehlevānlık adını ‘ālemde destān itmege / anlı yaşlarla pür itdüm şinemüñ meydānını

an’ol:

Kanı (hani) ve ol (o) kelimelerinin vezin gereği bitişik yazımı.

G.108/1 an’ol ruhsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

ap-:

Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak.

G.51/2 Tütüyā gibi aparlar ser-i kūyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim ‘acebā gerd-i rehüñ

kapla-:

Çepeçevre sarmak, kuşatmak.

G.107/2 Aşk bulutdur şanma karşı mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

kaplan:

Kedigillerden, Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, sarımtrak kahverenkli postu kendine has şekilli siyah çizgilerle kaplı, karnı beyaz, kuyruğu halka halka, çok kuvvetli, iri, çevik, yırtıcı hayvan. || Âşığın aşk acısı ve sevgilinin eziyetleri karşısında korkusuz ve dirençli olması bağlamında kullanılmıştır.

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben kūh-ı belā kaplanıyam

kapu:

Kapı. || Makam, huzur.

G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluk eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisin

G.108/5 İñende şokma çeşmüme rakıbi / Kapuma karşı yapmağıl havāle

kapuda dikil- [K]:

Kapıya dikilmek, kapıya dayanmak; elde etmek istediği şey için gelip direnmek.

G.122/3 Direk direk dikilürken kapuñda dūd-ı dilüm / 'Alem 'alem göge ağan şerārı gördüñ mi

kār:

Fayda, kazanç.

G.10/3 Dā'im baña cevr ile cefādur işüñ ammā / Şimdengirü it mihr ü vefā **kār** be-nevbet

G.133/5 Gördüğü dil-bere Āhî nice meyl eylesesün / Şā'irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş kārı

kār eyle- [K]:

Tesir etmek, müessir olmak, fayda vermek.

G.77/3 Baña kār eylemez ey қаşı kemān tjr-i cefā / Devletinde müjenüñ toptoli peykān oldum

қара:

Yeryüzünün denizlerin dışında kalan kısmı, toprak. || Kıyı; yakın, civar, çevre.

G.36/3 Deryālaruz ki gözler irişmez қарамуза / Her ҳār u ҳasla dolsa ‘aceb mi kenārumuz

Kömür renginde olan, siyah renkli.

G.63/3 Zülfi ile қаşları тқında cān asılmaға / Dūd-ı dilden қара ibrişim kemendüm var benüm

G.94/5 Қamer yüzlü қара beñlü güzeller pādşāhıdur / Benüm māh-ı siyeh-çerdem ‘aceb mi ҳāldār olsa

қара şu [K]:

Gözyaşı.

G.13/5 Yazardum ҳаtunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhı’den / Velı bu қan olacaғuñ içi iñen қара şudur

қара şal [K]:

Siyah renkli şal. || Āşığın sevgilinin kölesi oluşu ve sevgiliden ayrı olmakla iç dünyasında yaşadığı ıstırabı göstermesi bağlamında kara şal tasviri yapılmıştır.

G.7/3 Maṭla‘-ı şubḥ-ı şafādur saña ol sürḥ kabā / Zulmet-i şām-ı belādur bu **қара şal** baña

қара yazı [D]:

Kötü kader, talihsizlik.

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki haţtı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış
kara yazıdur

kara yazulı [D]:

Kara bahtlı, talihsiz, bahtsız.

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden hāmeler / Ben kara yazulıya harf
atmasunlar nāmeler

G.20/4 Ben kara yazulıya harf atmağ için dem-be-dem / Ey perî-peyker selām eyler saña
ser-nāmeler

G.20/4 Ben kara yazulıya harf atmağ için dem-be-dem / Ey perî-peyker selām eyler saña
ser-nāmeler

Kara bahtlı, talihsiz, bahtsız. || Siyah mürekkeple yazılmış.

G.20/3 Nāme gibi ben kara yazulı bağı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp hālüme ağlar
hāmeler

kara yir [K]:

Toprak, zemin, yer.

G.13/4 Ağıtduñ kara yirlere şu gibi kanlı yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler dağı ey serv
dil-cüdur

Ķaraman:

Ķaraman ili.

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Ķaraman mülki yile / Varalum Rümili'ni biz de hişār
eyleyelüm

ķaranfül:

Karanfil; kırmızı, pembe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı otsu süs bitkisi.

G.105/3 Görmek isterseñüz ol mâhı ser-tâ-pâ qarın / Yâr dülbendini gör aq karanfüller ile

kârbân:

Kârvan, kervan, tüccar ve yolcu kafilesi.

G.2/2 ‘Aql u şabrum **kârbânın** urdı bir kâfir benüm / Hey müselmânlar bu yolda çok ziyân oldı baña

qar’elif:

Kara elif. || Kamışın derdi temsil etmesi dolayısıyla şair kendisi ve kalem arasında ilişki kurmuş ve kamışın içinden bir elif harfi bile çıkmayacağını, kendisi ile kıyas edemeyeceğini ispat bağlamında kullanılmıştır.

G.55/5 Ne bilür hâme ki şerh eyleye hâlüm Āhî / Qar’elif çıkmaya qarınını yararsañ qalemün

qarın:

Bazı şeylerin şişkin ve içi boş kısmı.

G.55/5 Ne bilür hâme ki şerh eyleye hâlüm Āhî / Qar’elif çıkmaya qarınını yararsañ qalemün

qarındaş:

Kardeş.

G.19/1 Oqlaruñ cân almada tiğüñle yoldaş oldılar / Sınelerde qan yalaşdılar qarındaş oldılar

qarın:

Yakın, karib.

G.105/3 Görmek isterseñüz ol mâhı ser-tâ-pâ qarın / Yâr dülbendini gör aq qaranfüller ile

qarşu:

Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi.

G.20/2 Derd ile yaqsun beni bu qanlı qanlı dağlar / Qarşuma qoçsun seni altun beñeklü cämeler

G.84/2 Destmâlin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahâr-ı hüsne qarşu ebr-i bārān ağlasun

Ön, kat, huzur.

G.41/4 Aħker-i nār-ı firāq itdi çü nūr-ı ‘arızuñ / Yiridür qarşuñda yanmaq eylesem sevdā Latif

Yüzünü döndürmüş olarak, yönelmiş olarak, doğru.

G.44/3 Hār-ı cevrüñden yüzüñe qarşu inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yoq

G.49/3 Tırüñe qarşu senüñ sine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sine benüm tır senüñ

G.84/2 Destmâlin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahâr-ı hüsne qarşu ebr-i bārān ağlasun

G.107/2 Aq bulutdur şanma qarşu mihr yüzün qaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

G.108/5 İñende şoqma çeşmüme raqıbi / Qapuma qarşu yapmağıl havāle

qarşu var- [D]:

Karşılamağa gitmek, karşılamak.

G.59/7 Tığ-i cān-baħşuña qarşu varsa Āhı tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege yangın yürek

kaşd it- [K]:

Niyetlenmek, amaçlamak.

G.10/4 Hışm ile nazār eyleyüp āşüfteñe her dem / Öldürmege **kaşd it**me be hey gözleri āfet

kāse:

Çini, toprak veya camdan yapılmış çukur çanak. || Felek, sırla kaplanmış bir kaseye benzetilmiştir.

G.30/3 Pır-i muğānla ‘ahdi bütün eyleyenlere / Şır-ise kāsesin felegüñ irmez inkisār

kāse-i zehr-i felāket:

Felaket zehrinin çanağı.

G.32/1 Kāse-i zehr-i felāket başuma efser yiter / Egnüme zillet libāsı cāme-i ziver yiter

kaşr:

Köşk, küçük saray, kâşane.

G.94/4 Ne zibā kaşr idi el-ḥaḳ zümür-rüd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

kaşr-ı cemāl:

Güzellik köşkü.

G.136/5 Baḳup yuḳarı kaşr-ı cemālüñe degerken / Turmaz egilür mäh-ı nevüñ başda külāhı

G.136/7 Bu düzd-i dil ol kaşr-ı cemāle çıḳamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āhı

kaşşāb:

Kasap kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli. || Kan dökücü, hunhar kimse.

G.111/2 İdüpdür asmağa dil nişmesini / Gözi kaçşābı müjgānın kenāre

kaş:

Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.

G.15/2 Bir şivekāra müşteri oldı gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi kaşı kemān tutar

G.17/1 Cān kurbān itdüren ‘uşşāka kaşuñ yayıdır / Ey güneş yüzli kaşuñ beñzer ki kurbān ayıdır

G.17/2 Gamzeñ oğından kaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da başı kayıdır

G.17/4 Kaşlarıñ cānā hilāl-i ‘ide teşbih eylemeñ / Kim bilür anı nice kej-ṭab‘uñ egri rāyıdır

G.39/3 Bār-ı cefāñı çekdüğüme kaşlarıñ mişāl / Bu ‘ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

G.47/3 Hāküm ziyāret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan naqş-ı na‘l-i esbi durur şeh-süvārumuñ

G.51/3 Kaşlarıñ māh-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamām itdi meh-i çār-dehüñ

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki ‘unvān-ı melāḥat / ‘Unvān-ı cemāle kaşı tuğrası Memi’nüñ

G.63/3 Zülfi ile kaşları ṭākında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var benüm

G.73/3 Kaşlarıñ yayın kurup per-tāb it tırin berü / İna sadrı ḥāzirü li’s-sehmi va’llāhi’l-‘azim

G.77/3 Baña kār eylemez ey kaşı kemān tır-i cefā / Devletinde müjenüñ toptolı peykān oldum

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırüñi ey kaşı kemān / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler ḥalk / Kimse toz kondurmaz ol ebrü-kemānuñ üstine

G.100/3 Cān kuzusını benüm boynuma kurbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre kurbān iste kaşuñ yayına

G.100/4 Ya çeker ebrülarıñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar gamzeñ gözi āhülarıñ alayına

G.106/1 Tır-i gamzeñ çok iş ider fitne kaşuñ adına / Kimden öğrendi bu sihri āferin

üstādına

G.112/1 Göster қаşuñı қaddi hilālūñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i ‘anber siyāh ola

G.116/4 Gözüñ şāhid қаşuñ da‘vācı oldı / Lebüñ қanuma vardı हात getürdi

G.129/1 Kemānkeş қаşuñ atduқca bu cāna tır-i müjgānı / Hasedden düşmenüñ cānā қurur cismindeki cānı

қағ ‘-ı ‘alāқа eyle- [K]:

Alakayı, ilgiyi kesmek.

G.102/6 Қағ ‘-ı ‘alāқа eyle cihāndan sen Āhi’yā / Şol hız-i bı-temizi қо mekr ü hiyel seve

қағ ‘-ı nazar:

Nazarıtibara almama, hesaba katmama.

G.26/1 Tütüyā-yı hāk-i pāyuñdur қılan қағ ‘-ı nazar / İki gözümse gerekmez çıқsun ey nūr-ı başar

қатı:

Çok, pek, pek çok.

G.107/5 Āhi’yā çün kim bilürsin қатı ağındur raқıb / Geç sen ol yüzi қaradan uyma bi’llāh ağına

қatre-i şeb-nem:

Çiy damlası.

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pūr itdi cihānı kim / Yire inince қatre-i şeb-nem gül-āb olur

қазanc:

Kazanç; satılan bir mal, yapılan bir iş veya harcanan bir emek karşılığında elde edilen para, getiri, temettü.

G.123/4 Yüzüm ağ alnum açuğdur benüm ağyārı koma / Kendü kazancı durur kendü yüzi
karacığı

kebāb:

Ateşte veya susuz olarak bir kap içinde pişirilen et yemeğı. || Aşık.

G.46/3 Ey dil firāk u hecre şaşın muğārın olma / Zırā nemekle āteş kanın içre kebābuñ

kebāb ol- [D]:

Kebab gibi yanmak, çok üzölmek, kahrolmak.

G.25/5 Gülzār-ı kuyuñ içre bu sihri ider Āhı / Bülbül şaşınsun uğramasun kim kebāb olur

kebk-i hırām:

*Salına salına, naz ve eda ile yürüyen keklik. || Salınarak yürümesi bağlamında
sevgili ile ilgi kurulmuştur.*

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murā-ı cānın şayd içün şebbāz-ı
zülfin şalalar

kebüter:

*Güvercin. || Bir av kuşu olarak avcı kuşlarla birlikte anıldığı gibi sevgili yerinde de
kullanılmaktadır.*

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şebbāz efendüm var
idi

kefen:

*Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız
mintan.*

G.65/1 Şol kadar lāle gibi kanlara ğarğ oldı tenüm / Kabrüm üzre açılan lāleye döndü
kefenüm

kefeni ak it- [D]:

Kefeni yırtmak; ağır bir hastalıkta ölüm tehlikesini atlatmak.

G.130/3 Sınemüñ üstine cānā basar iseñ ayaguñ / Duruban şevkuñ ile ak idem ol dem kefeni

kej-rev:

Eğri gidişli, düşüncesi ve gidişi kötü, tuttuğu yol çarpık olan.

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydağ-ı hālūñ / Ki şatranc-ı maħabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

kej-ıab‘:

Tabiatı eğri.

G.17/4 Kaşlaruñ cānā hilāl-i ‘ide teşbih eylemeñ / Kim bilür anı nice kej-ıab‘uñ egri rāyıdur

kekez:

Kötü huylu, sapık erkek.

G.102/1 Evvel cihānda la‘net aña kim güzel / Koca şağallu cilt kekez mübtezel seve

kellesi kız- [D]:

Yanmak, tutuşmak. || Çok öfkelenmek, sinirlenmek, kafası kızmak, kafası bozulmak.

G.103/2 Şem‘-i ser-keş kellesi kızduğça bezm-i yārda / Germ olup her dem yalıñ hançer çeker pervāneye

kemāhı:

Olduğu gibi, tam manasıyla, hakkıyla.

G.136/2 Māhî gibi dil ‘arîzuñ âbında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhî

kemāl:

*Bir şeyin tam ve noksansız dereceye erişmiş olması durumu, mükemmellik, tamlık. ||
Hüner.*

G.28/4 ‘Āşıkına kemāli cevır itmek / Bize eksilmesün kemāl-i nigār

kemāl-i devlet:

Talihin, saadetin mükemmelliği.

G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhî / Kemāl-i devleti artsun ‘azîz-i kāmṛān
olsun

Kemāl-i Hucendî:

Acem şairlerinden Kemal-i Hucendi.

G.89/5 Şi‘rūñ tutarsa ‘ālemi Āhî ‘aceb degül / Şā‘irler içre şimdi Kemāl-i Hucendî’sin

kemāl-i nigār:

Sevgilinin olgunluğu. || Sevgilinin ustalığı.

G.28/4 ‘Āşıkına kemāli cevır itmek / Bize eksilmesün kemāl-i nigār

kemān:

Yay.

T.1/2 Meydān-ı ‘ışk içinde ayakları **kemān** / Gamzeñ oğına eylemişem sünemi nişān

Eğri, kavisli, yay gibi ince.

G.15/2 Bir şivekāra müşteri oldu gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi kaçı kemān tutar

G.77/3 Baña kār eylemez ey kaçı kemān tır-i cefā / Devletinde müjenüñ toptolı peykān

oldum

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırüni ey kaşı kemān / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.100/4 Ya çeker ebrüaruñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar gamzeñ gözi ahūaruñ alayına

kemān u tır it- [K]:

Yay ve ok etmek. || Yay gibi germek ve okla doldurmak.

G.68/2 Kirpügüñ ebrüaruñ gönlüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oklu bir sipāhum var benüm

kemān-ebrü:

Kaşı yay gibi düzgün olan, keman kaşlı.

G.3/2 Vaşluñuñ 'idine qurbān itdügüñçün 'ālemi / Şol kemān-ebrüñ için qurbānlar olmalı saña

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānyam / Bir kemān-ebrü nigāruñ quluyam qurbānyam

G.100/1 Kim kemān-ebrüaruñ beñzetti qurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ qurbān olayın rāyına

Kaşı yay gibi düzgün olan, keman kaşlı. || Sevgili.

G.13/2 Benüm ebrülarum şanmañ bu iki haţtı alnumda / Başumda ey kemān-ebrü yazılmış kara yazıdur

G.22/3 Gönlümüñ tahtında şimdi ey kemān-ebrü senüñ / Hüküm iden cān yirine tır-i gamuñ peykānidur

G.41/1 Sen kemān-ebrü için olalı qaddüm yā Latîf / Rüz u şeb vird-i zebān idinmişümdür yā Latîf

kemān ol- [K]:

Yay gibi olmak; bükülmek.

G.81/2 K̄ametüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarh oķı gibi yaĝar tır-i każā eflākden

kemānkeş:

Okçu, okçulukta maharet sahibi olan kimse, tirendaz.

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atduķca bu cāna tır-i müjĝanı / Hasedden düşmenüñ cānā ķurur cismindeki cānı

kemend:

Eskiden idamlarda kullanılan ilmekli yaĝlı kayış.

G.63/3 Zülfi ile kaşları tākında cān asılmaĝa / Dūd-ı dilden ķara ibrişim kemendüm var benüm

Uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ucu ilmikli ip.

G.89/4 Kullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geķer / Ey nāle sen de ĥaste gönüller kemendisiz

G.136/7 Bu düzd-i dil ol ķasr-ı cemāle çıķamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āĥi

kemend-i āh:

Ah ipi. || Kemend hem uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ipe hem de eskiden idamlarda kullanılan ilmikli yaĝlı kayışta denir. Ayrıca divan şiirinde sevgilinin saç kıvrımı anlamına da gelir.

G.25/3 İrmez revāk-ı tākına herģiz kemend-i āh / Ol pādişāh-ı ĥüsn ne ‘ālī-cenāb olur

kemend-i zülf:

Sevgilinin saçının baĝı.

G.15/7 Bir şehriyāra gönlini baĝladı Āĥi kim / Atup kemend-i zülfini iķlīm-i cān tutar

G.129/5 Cemāl-i ‘ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āĥi kemend-i zülfine cānı

kemend at- [K]:

Kemendi ucundan tutup birkaç kere döndürdükten sonra ilmiği yakalanmak istenen şeye geçecek şekilde fırlatmak.

G.11/5 Āhî'nüñ irmez eli zülfüñe ey yār senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi
kemend

kemer:

Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı.

G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdā-yı zülfüñle baña / Hayderiyeş bilüme zencir-i ejder-
ser yiter

G.135/1 Ancağ kemer çoçar yine ol ince belleri / Hâtem öper meger yine ol ağ elleri

G.135/4 Hoş zevk ider cihānda giribān ile kemer / Öper çoçar toyınca bu ra'nā güzelleri

kemhā:

Düz veya desenli dokunan makbul eski bir ipek kumaş çeşidi, havsız kadife.

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su'āl itdüm didi / Ehl-i 'ışkuñ ol şehüñ boynına düşmiş
kanıyam

kemjine:

Hakir, âciz, dūn, zavallı.

G.106/2 Biz kemjine kulları hıdmetde taqşir itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şığarsa
adına

kenār:

Kıyı, sahil. || Yakın, civar, çevre.

G.36/3 Deryālaruz ki gözler irişmez kıramuza / Her hār u hasla dolsa 'aceb mi kenārumuz

Et çengeli. || Sevgilinin kirpikleri çengele benzetilmiştir.

G.111/2 İdüpdür asmağa dil nişmesini / Gözi kaçşābı müjgānın kenāre

Kucak, kucaklama; yan.

G.111/4 Tılardı nūr ile kabrüm nigārā / Eger bir kerre gelseydüñ kenāra

kenār eyle- [K]:

Kucaklamak.

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

kend'özin:

Kendisi, kendi özü.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / Kāalbe evvel kend'özin uran müjeñ alayıdur

G.107/1 Kend'özin has bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-қadüñ ayağına

kend'özinden geç- [K]:

Kendinden geçmek; bir durumun etkisine veya çekiciliğine kendini kaptırmak.

G.87/4 Kāmēt eylerken namāza sen kıyām itdüñ meger / Kim mü'ezzin kend'özinden geçdi ilk Allāh'dan

kendü:

Kendi, dönüşlülük zamiri.

G.2/5 Tıtmayınca 'ālemi āhum ben Āhı olmadum / **Kendü** āhum 'ākıbet nām ü nişān oldı

baña

G.16/5 Saña ne ortada Āhî gönül ol şāhuñdur / Kendü mālîk evine gāh yapar gāh yıkar

G.40/4 ‘ Aceb mi ol güneş-tal‘at kamerle iktirān olsa / Perîdür kendü cinsinden biriyle āşinā olmuş

G.62/3 Şerh-i dūzaḥ itdügününden şanma vā‘iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir gayrı derdüm var benüm

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i ‘ömrüm gülinüñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

G.67/6 Derd-i dil hālî degül şî‘rümde Āhî şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü derdüm var benüm

G.77/2 Kendümi dāne-i hālün gibi cem‘ itmiş iken / Zülfüñi yād idicek bād-ı perişān oldum

G.93/2 Merdüm-i dide ciger-güşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi dāmānumda

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger güşem gibi / Eşk dirler bir delükanlu levendüm var idi

G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarḥ / Başladı kendü kıyı çizmege pergār gibi

G.123/4 Yüzüm ağ alnum açuḥdur benüm ağyārı koma / Kendü kazancı durur kendü yüzi qaracıḡı

Kerbelā:

Bağdat civarında Hz. Hüseyin’in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yerin ismi olup mecazen “matem yeri” manasına gelir.

G.76/2 Ben Hüseyniyem şehā kim Kerbelā abdālıyam / Tır-i müjgān ile şinem bir nişānumdur benüm

kerem it- [K]:

Bağışta, iyilikte bulunmak.

G.130/5 Āhi'yem āh iderem 'iṣḡuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı'ya bağ eyleme bġ-çāre
beni

kesb-i zarāfet it- [K]::

Güzellik, incelik kazanmak.

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān oğuyan şanma ki hep şā'ir
olur

keşf it- [K]:

*(Gizli, bilinmeyen veya tanınmayan bir şeyi) Anlamak, tanımak, öğrenmek, ne
olduğunu anlayıp bilmek.*

G.136/2 Māhġ gibi dil 'arġzuñ ābında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhġ

kevşer:

Cennette bulunduğuna inanılan kutsal ırmak, havuz veya çeşme.

G.66/5 Āhi'yā añma baña bāđ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāđ-ı cinānum var
benüm

keyfiyet:

*Bir şeyin taşıdığı şu veya bu hāl, nasıl ve ne türlü olduğu, varlıklar arasındaki
farkları meydana getiren durum, vasıf, nitelik.*

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdu saña
keyfiyyetümüz

keyfiyyet-i esrār:

Sırların durumu, keyfi.

G.72/2 Halk hayrāndur benüm keyfiyyet-i esrāruma / Ben şu ma'cūncı güzel esrārınuñ
hayrānyam

ki:

“ki” bağlacı.

K.1/2 Zıkr-i hamdündür **ki** her milletden oldı âşikâr / Ka‘be‘den âvâz-ı hû büthânenen
bāng-i ceres

K.1/3 Sensin ol bî-çün **ki** birdür saña nisbet her mekân / Kırb u bu‘d u taht u fevk u sağ u
şol u pîş ü pes

M.1/1 Yolına revân eyleyeyin cism ile cānı / Şol âfet-i devrân **ki** dinür adına Şânî

M.1/2 İtdi dil ü cān murğını bülbül gibi giryân / Şol âfet-i devrân **ki** dinür adına Şânî

M.1/3 Kıldum bu gönül tahtına ol hüsn iyessin şāh / Şol âfet-i devrân **ki** dinür adına Şânî

M.1/4 Rüsivā-yı cihān eyleyüp itdi beni bed-nām / Şol âfet-i devrân **ki** dinür adına Şânî

M.1/5 Ahvālümü derdā **ki** benüm itdi dige-gün / Şol âfet-i devrân **ki** dinür adına Şânî

G.7/2 Dil-i tecrid **ki** baş koşdı ben âvāre ile / Bir levendüm **ki** refîk oldı bir abdāl baña

G.9/7 Āferîñ tab‘-ı güher-bāruña Āhî **ki** senüñ / Silk-i nazm içre dizer söz yirine dürr-i hoş-
āb

G.10/7 Ger hıvār u haķır itse be Āhî seni ol yār / İncinme **ki** ‘uşşāka budur ‘izzet ü hürmet

G.12/1 Dirler **ki** ‘aşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lâzım olupdur baña sefer

G.13/1 Nigārā hāşılum zülf-i semen-būyuñda bir bûdur / **Ki** ‘ömr-i dırāzumda benüm
varum da bir budur

G.15/3 Hāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı hüsnde / Bir Hindüdur **ki** sünbül-i ter sâyebān tutar

G.16/1 İl yapar gönülüm evini benüm ol şāh yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı **ki** Allāh yıkar

G.16/3 Dergeh-i hüsnüñe yasdanma gurūr ile iñen / **Ki** seher āhı ğarîbüñ der ü dergāh yıkar

G.17/1 Cān kırbān itdüren ‘uşşāka kaşuñ yayıdur / Ey güneş yüzli kaşuñ beñzer **ki** kırbān
ayıdur

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma **ki** hep şā‘ir
olur

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmil olur ‘ūd u rebāb / Her **ki** gūş eyleye üstād sözün māhir olur

G.27/3 Gönülümüñ kâfilesi küy-ı vefa ‘azmin ider / Hāķ ‘aceb irgüre mi **ki** ne uzak menzil

olur

G.31/3 Mecnûn ki yaptı başına murğ âşiyânını / Görenler anı didi ki Leyli 'imâridur

G.35/4 Der-i mey-hâne durur devlet-i sermed bize lîk / Tâli'i gör ki bugün işlemedi devletümüz

G.35/7 Devr-i la'lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarâb ile haram oldu bizüm sohbetümüz

G.36/2 Şehbâziyuz bu bişe-i 'ışkuñ ki her zamân / Şâhin bakışlı bir balabandur şikârumuz

G.36/3 Deryâlaruz ki gözler irişmez kıramuza / Her hâr u hasla dolsa 'aceb mi kenârumuz

G.36/4 Abdâllaruz ki her tarafa yâ 'Alî diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfeğârumuz

G.36/5 Bir vaqt ola ki 'ibret için halka Âhî'yâ / Târîh ola illere seng-i mezârumuz

G.39/3 Bâr-ı cefâñı çekdüğüme kaşlaruñ mişâl / Bu 'ayn-ı dâldur ki dü-tâdur miyânumuz

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şim-âb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstâdsın tenhâ Latîf

G.42/2 Güzellik câme-hvâbında yatup mağrûr-ı hüsn olma / Nazar kıll hâl-i 'uşşâka ki 'âlem bi-karâr ancak

G.45/2 Beni zulm ile öldürür âhîr / Nice kâfir ki hiç 'inâyeti yok

G.50/1 Nâlişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Âh ki ol meh 'âlemi incitdi yirden göge dek

G.50/2 Bilmezem ne tâli'-i ferhunde-fâlûñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek

G.55/2 Nâmenüñ barmağına rişte-i cân bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şâh-ı keremüñ

G.55/5 Ne bilür hâme ki şerh eyleye hâlüm Âhî / Kar'elif çıkmaya kırnını yararsañ kalemüñ

G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarhı tokuz tolanur âh-ı sehergâhum benüm

G.65/2 Vuşlalardur ki ciger zağmını bend itmek için / Yaralu şinemüñ üstinde benüm pîrehenüm

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir'ātuma / Ol sebebdendür ki āyinemde
gerdüm var benüm

G.71/2 Milket-i hüsünüñ metā'ın baña 'arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mısrı daħi ağmaz
terāzūmdan benüm

G.77/1 N'ola hālüm ki esır-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü hayrān
oldum

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş
ola olsun dirin

G.82/3 Beslesem hūn-ı cigerle n'ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür
cānumdan

G.83/4 Uzansun devr-i hüsünüñde benüm 'ömrüm dırāz olup / İlāhı isterem senden ki
'ömrüm cāvidān olsun

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āhı naşīb olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi
rāhdan

G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilā ki bir güzelüñ derdmendisın

G.90/6 Bu Āhı derd ile Ferhād'uñ oldı / Ki sen ol Hüsrev-i şırın-zebānsın

G.97/4 Yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tölmiş idi na're-i mestān bu
gice

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el қоça müdām / Dil-ber odur ki sen қоçasın dā'im el
seve

G.102/3 Sevmek midür ki sen sevesün dā'im el şana / Sevmek odur ki sen şana sen dā'im
el seve

G.102/5 Şol nāzenini sev ki niyāz ehlin isteye / Āvāz 'aşığı ola şı'r ü ğazel seve

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

G.111/6 Baña қan ağladur derd ile her dem / 'Aceb n'itdüm ki yā Rab rüzgāra

G.112/1 Göster қаşuñı қaddi hilālüñ dü-tāh ola / Çöz zülfüñi ki çihre-i 'anber siyāh ola

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydaқ-ı hālüñ / Ki şatranc-ı maħabbetde
degüldür rāh-ı şāh egri

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u hāsret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taқup

reseni

G.124/1 Ol ciger-vuşla ki biñ cāna deger vuşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vuşlacığı

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek ĥücreye yārān geldi

G.125/5 ‘Işķ rāzını iñen açma ki a ‘dā işidür / Söyleme Āĥi biraz meclise nādān geldi

G.129/3 Ķadeh nūş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi’llāh buyur ĥānum ki şoĥbetdür Süleymāñi

G.130/1 Gel sevindür şanemā luţf u vefā ile beni / Ki cefā odları ĥāk itdi yaķup cān ü teni

G.130/2 Ne içün kılmayasın bendeñe luţfuñ nazārın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler seveni

G.130/4 Yāri aġyār ile görüp iñen aġlama göñül / Çü bilürsin ki gülüñ olmamaķ olmaz diken

G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye ‘āşıklarına / Ĥvāce oldur ki ri ‘āyet ide ĥıdmetkārı

ķil ü ķāl [K]:

Dedikodu, boş söz.

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri ‘aķlum / Ķomaz bir laĥza ġayrı ķil ü ķāle

ķilise:

Hıristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer.

G.4/4 Ka‘be ĥaķķı ol Firenk oġlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger bir ķadem bassam
ķiliseden yaña

ķim:

“ki” gibi kullanılan bir bağlaç.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihān zindānı bendinden ĥalāş / Aña **ķim** bu şeb-rev-i İblis ü nefis oldı ‘ases

K.1/11 o senā vü medhi gel Āhi du‘ā-yı Hāzret it / **Kim** bu varlıktan amu ol bir du‘ādur saña bes

T.1/4 Mu‘tād oldu dil dilemez **kim** süre şafā / Dil-ber yolında yitmedi ekdügüm belā

G.1/1 Şol melek-hū **kim** ılır şimdi felek ibāl aña / Raħm ide şāyed gönül var eyle ‘arz-ı hāl aña

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhi uluñdan diyesin / ‘Işk meşk itmiş durur **kim** Rūm abdālī saña

G.4/2 andesin ey serv **kim** bāguñ gül ü nergisleri / Göz ulağ olmuş durur sen serv-i bālādan yaña

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aħşamlar / **Kim** iki hafta durur gelmedi ol māh baña

G.8/1 Ol büt-i kāfir **kim** oldum zār ü ser-gerdān aña / Naş-i deyrem güyiyā **kim** olmuşam hayrān aña

G.8/3 Ol bu hūsn ile cihāna şıgmaz iken bilmezem / **Kim** ne vech ile mekān oldu dil-i vjirān aña

G.8/5 Nāme-i a‘mālüm oldu rüz-ı maħşerde benüm / Şol maħabbet-nāme **kim** nāmuñ durur ‘unvān aña

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice **kim** / Ol abīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

G.15/5 Nice hārāmı dimeyeyin gözlerüñe kim / Şahn-ı haremde murğ-ı dile āşiyān tutar

G.15/7 Bir şehriyāra gönlini baqladı Āhi kim / Atup kemend-i zülfini iqlim-i cān tutar

G.18/5 Şol adar od yaqdı āhum başlarına Āhi kim / Göklere aqdı geüp benden figān u nāleler

G.19/3 Bir ayakda iki ‘ālem mülkini seyrān iden / Sāgar u bādeyle anlar kim ayakdaş oldılar

G.19/5 Başlar ıkmiş durur baqrumda Āhi şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.20/5 Defter-i hūsnin oqrur Āhi meger kim Hāzra‘nuñ / ıssa-hūvān gibi üşüpdür başına hengāmeler

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saqladugum ey meh bu kim / Mü‘minüñ albinde cāndan

sevgili imānidur

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sīne-i şad-pāreden göz dikdiler kim alalar

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhi / Devlet ol kişiye kim şim ü zere qādir olur

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pūr itdi cihānı kim / Yire inince qatre-i şeb-nem gül-āb olur

G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu sihr-i ider Āhi / Bülbül şaқınsun uğramasun kim kebāb olur

G.29/1 Luţf ile burc-i sipihr-i hūsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehr-i melāhat şimdi ‘Abdu’llāh’dur

G.29/3 Gel ziyāretden şafā ehlini maḥrūm itme kim / Muştafā nūrı ḥaқı ol çihre Beytu’llāh’dur

G.29/5 Āhi’yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i ‘ışk içre cism-i nā-tüvānum kāhdur

G.30/5 Qoçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu taқ-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāhat ḥişārıdur

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ ḥarāret virdi kim / Penbe ile tamzırur şu ağızına tebḥāleler

G.38/4 Görüp ārāyiş-i ḥüsnuñ al-i la’lüñe sögmeye / Qaçan kim şehr donansa mey içmege yasağ olmaz

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sā ya yazuқlar iftirā olmış

G.42/4 Raқıb-i bed-liқā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i kūyuñla yār ancak

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim ḥüsnuñuñ pāyānı yoқ / Cānuma cevr ü cefāsınuñ daḥi oranı yoқ

G.44/3 Hār-ı cevrüñden yüzüñe qarşu inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālāmı yoқ

G.45/3 Nice teşbīh idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kāmeti yoқ

G.47/2 Sūsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Hānçerlerinden ölmüşem ol gül-‘izārumuñ

G.51/2 Tütüyâ gibi çaparlar ser-i küyuñda şehâ / Degme gözler mi görür kim 'acebâ gerd-i rehûñ

G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme iñen Āhî'yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pâdişehûñ

G.59/7 Tiğ-i cān-bağşuñâ karşı varsa Āhî tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege yangın yürek

G.64/5 Odlara yan Āhî kim odlara yakduñ 'ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum benüm

G.66/5 Āhi'yā añma baña bāğ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāğ-ı cinānum var benüm

G.67/4 Pehlevānlık şatmasun ğamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şîr-i mürdüm var benüm

G.68/4 Gün toğusı kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var benüm

G.69/2 Mülk-i ğam sultāniyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarğ-ı atlas üzre zerrin bārgāhumdur benüm

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tiğ ile zulmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş sipāhumdur benüm

G.71/5 Kışsa-i Ferhād u Mecnūn kim oğurlar Āhi'yā / Bir varağdur defter-i 'ışk-ı mecāzumdan benüm

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i 'ışkuñdan turup kanda yıkıldum bilmedüm

G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum

G.76/2 Ben Hüseyniyem şehâ kim Kerbelā abdāliyam / Tîr-i müjgān ile şinem bir nişānumdur benüm

G.78/2 Baña seni gerek n'iderüm pes cihānı kim / Bir daği gelsem iki olur bu cihāna ben

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münîr kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana ben

G.81/1 Sînede her şu'eler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden

G.81/2 K̄ametüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarh okı gibi yağar tır-i kazā
eflākden

G.81/5 Şorma Āhî 'ışk hālinden fakīh-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bî-
idrākden

G.82/2 Dil tenūrında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ğam daħi bir
yanumdan

G.82/5 Saña maħlāş yiter Āhî kim ider aduñı yād / Her ğazel kim okına defter ü
dîvānumdan

G.85/4 Her gedānuñ kaddine geydürme 'ışkuñ cāmesin / Kim bu zîbā ħil'atüñ bozduñ
hemān endāzesin

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqđum dağlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir ħil'at
itdüm āhdan

G.87/4 K̄āmet eylerken namāza sen kıyām itdüñ meger / Kim mü'ezzin kend'özinden
geçdi ilk Allāh'dan

G.88/5 Fürkatüñde hālın ey dil-ber bu Āhî hastenüñ / Taqatüm yok kim diyem bārî işit
efvāhdan

G.90/2 Kıyāmetsin kıyāmet qoparursın / Meger kim fitne-i āħir zamānsın

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhî kim / Yār ħaţtıyla ğazeller ola dîvānumda

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i kadd-i dost/ Noқта koyan kim durur 'ālemde anuñ
üstine

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şöħbet-be-şoħbet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhî fülānuñ
üstine

G.98/5 Āhî'nüñ eylesün kimsene beytin taşħiħ / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok
helike

G.99/2 Ol lebler içün içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merħabāya

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya 'aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş qoşanuñ
hevāya

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağüñ yüzüm üzre / Naqş oldı na'leş yiri iki gözüm
üzre

- G.102/1 Evvel cihānda la‘net aña kim güzel / Koca şakallu cilf kekez mübtezel seve
- G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la‘i lebi cānāneye / Sākıyı gör kim ne kanlar yutdurur peymāneye
- G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice ‘āşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye
- G.107/2 Aşk bulutdur şanma karşı mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına
- G.107/5 Āhi’yā çün kim bilürsin katı ağındur rakı̄b / Geç sen ol yüzi karadan uyma bi’llāh ağına
- G.108/1 Kan’ol ruhsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala
- G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdü dūn ü gün āh / Kim derd ü ğamuñ olmasa geh gāh benümle
- G.112/6 Göñli evi yapımağa yok çāre Āhi’nüñ / Qaldı hemñin şöyle şu yir kim tebāh ola
- G.118/5 Bir dil-rübāya bağladı göñlini Āhi kim / ‘Aynına gelmez işbu cihānuñ güzelleri
- G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ğamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saqlar oldı cānını
- G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisünde sāgaruñ bulsam içerdüm kanını
- G.120/1 Dāğlar çün nālemi gūş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi
- G.120/4 Göñlümi yıqduñ bugün yapsañ n’ola kim bir zamān / Yıkdı bir şeh Ka’beyi tekrār bünyād eyledi
- G.123/3 O kadar kirpük oқи pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi
- G.126/3 Mest-i bî-hoş oldı şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bî-ğodlugumu bir perî-zād eyledi
- G.127/1 Derd ü hasret bu degül kim ola fūrkat bākı̄ / Derd odur kim ben ölem qala bu hasret bākı̄
- G.132/5 Rūzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Hāzır ol kim iderem iqdām bayram irtesi

Mt.1/1 Kim dimişler es-saḥiyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

Soru zamiri; hangi kimse.

G.3/1 **Kim** geyürdi gül gibi bu cāme-i alı saña / **Kimler** öğretti bu āli hey Hasan Bālī saña

G.6/2 **Kimler** ile giceler **kimler** ile aḥşamlar / Kim iki hafta durur gelmedi ol māh baña

G.17/4 Қаşlaruñ cānā hilāl-i ‘ide teşbīh eylemeñ / Kim bilür anı nice kej-ṭab‘uñ egri rāyıdur

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ḥāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ‘il olur

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alır / Hey kimüñ cānidur ol şūḥ ne ehl-i dil olur

G.31/4 Zencir-i ‘ışkı boynuña kim ṭaḫdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelüñ zülfı mārıdur

G.67/1 Ṭālib-i iksir-i ‘ışkam rüy-i zerdüm var benüm / İşüm altun eyledüm kimden ne derdüm var benüm

G.82/1 Kime feryād ideyin nāle vü efğānumdan / Kime kan ağlayayın dide-i giryānumdan

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i ḳadd-i dost/ Nokta ḳoyan kim durur ‘ālemde anuñ üstine

G.97/4 Yine bilsem ki ‘aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān ṭolmuş idi na‘re-i mestān bu gice

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetdi ḳurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ ḳurbān olayın rāyına

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne ḳaşuñ adına / Kimden öğrendi bu siḥri āferiñ üstādına

G.136/6 Müşḳiñ saçımı ṭarf-ı ‘izārında gören dir / Kim ṭıtdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

kimi:

Belgisiz zamir; kimi, bazısı.

G.19/2 La‘l ü mercāni leb-i cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi ṭaş oldılar

kimse:

Belgisiz zamir; (olumsuz cümlelerde) hiçbir şahıs, hiçbir insan.

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şâh yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı ki Allâh yıkar

G.37/3 Rûm'a sulţân u vezîr olur ise dağı eger / Baş egüp biz çelebî kimseye paşa dimezüz

G.64/2 Sâye-veş üftâde kıllardan yanuçca kimse yok / Gün gibi tenhâ yürürsin ey yüzi mâhum benüm

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayâlünü senün / Halkı uyutmamağa âh u figânum var benüm

G.79/6 Şayru olan Âhî çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle 'âlem mübtelâ olsun dirin

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrü-kemānuñ üstine

G.98/5 Âhî'nüñ eylesün kimsene beytin taşhîh / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

G.104/2 Şoyunup 'ışk-ile Mecnün gibi 'üryân oluram / Yañılup kimse yapışmaya benüm dāmenüme

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

kirpük:

Kirpik; göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu killardan her biri.

G.68/2 Kirpügüñ ebrülarıñ gönlüm kemān u tîr idüp / Çifte yaylu çifte oklı bir sipāhum var benüm

G.123/3 O kadar kirpük oğı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

kişi:

İnsan, kişi, şahıs.

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhı / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kādır olur

G.50/2 Bilmezem ne tāli‘-i ferhunde-fālūñ var ki hiç / Her kiři ögse seni göge çıkarur ey melek

G.88/4 Eşk ü āhum ‘āleme fāř itdi rāz-ı ‘ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-rāhdan

G.92/4 Dil-berā seni rakıbüñden şakınsa dil n’ola / ‘Āřık olan kişi şaklar sevdügin bed-hıvāhdan

G.102/4 Sevmek ĥaťā imiř sevicek bārı bir kiři / Dünyāda seve bir řanem-i bı-bedel seve

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ġamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet şaklar oldu cānını

İnsan, kişi, şahıs. || Vasfı.

G.31/5 Beytūñ ocaġını řulayup süpürüp silen / Āhı’yle bir kiřinūñ ġazel-i ābdārıdur

kiřzār-ı şıne:

Baġırdaki ekin tarlası. || Kalp.

G.26/2 Kiřzār-ı şıneme ekdūñ maħabbet toħmını / Hāy ‘ömrüm ĥāřılı bi’llāh bundan ne biter

kişver:

Memleket, ülke.

T.1/1 Cān ġülřeninde sidre-ķadūñ müntehā yiter / Dil **kiřverine** zülf-i sıyāhuñ belā yiter

G.32/2 řāh-ı ‘ıřkam kūs-ı riħletle fenādan ġöçmiřem / Baña hicrān leřkeri mülk-i ‘adem kiřver yiter

ķible:

Müslümanların namazda yöneldiġi cihet, Mekke şehrinin ve Kābe’nin bulunduġu

yön. || *Sığınılan, başvuru, mukaddes tutulan yer, şey veya makam.*

G.4/4 Ka'be hakkında ol Firenk oğlanı **kıblem** olmasa / Kāfirem ger bir kadem bassam
kiliseden yaña

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var
benüm

kıbleden yüzünü dön- [K]:

Kıbleden yüz çevirmek; doğru yoldan çıkmak.

G.87/1 Terk idüp sen şahı yüz döndürsem ol dergāhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmid
olam Allāh'dan

kıblegāh-ı Ka'be-i maksūd:

Emel, amaç Kabe'sinin kiblesi.

G.12/2 'İşkuñ müsāfirini iñen yakma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maksūdum ā sefer

kııl:

İnsan ve hayvan vücudunda biten sertçe ve kalınca tüy.

G.100/4 Ya çeker ebrūlaruñ kaşı kemānlar kılına / Tır atar gāmeñ gözi āhūlaruñ alayına

kııl-:

Yapmak, etmek, eylemek.

K.1/10 Ravza-i 'ışkuñda cān murğını ta'lim itmege / Bu toğuz çarlı aña **kıılduñ** müşebbek
bir kafes

M.1/3 **kııldum** bu gönül tahtına ol hūsn iyesin şah / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

G.1/1 Şol melek-hū kim **kıılır** şimdi felek ikbāl aña / Raħm ide şāyed gönül var eyle 'arz-ı
hāl aña

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nāleler / Kıbrüm üzre haşra dek yansun
göyünsün lāleler

G.21/5 Hüzni Ya'küb ile Ahî mübtelâ kıldı beni / Mısr-ı hüsnüñ ol şeker-leb Yüsuf-ı Ken'ânıdur

G.26/1 Tütüyâ-yı hâk-i pâyüñdur kılan kaç'-ı nazar / İki gözümse gerekmez çıksun ey nür-ı başar

G.126/2 'Işkdur dürlü libâs ile tecellî eyleyen / Gâh özin Şirîn kıldı gâh Ferhâd eyledi

kıl kalem [K]:

Eskiden ressam ve tezhipçilerin ince çizgi çekmek ve resim yapmak için kullandıkları tek kıldan ibaret fırça.

G.63/4 Kıl kalemle yazarlar şafha-i defterlere / Kâkül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm var benüm

G.114/4 N'idelüm irgürmedük canbâz-ı cânı zülfüñe / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

kılca:

Çok az, çok ufak, pek önemsiz, kıl kadar.

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kâkülde ben / Kılca hâşıl bulmadum 'ömr-i dırâzumdan benüm

kılıç:

Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz uzun kesici silah, kılıç. || Sevgilinin kirpiği/bakışı.

G.49/2 Bir başum bir kılıcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihân böyle olur bir benüm ü bir senüñ

Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz uzun kesici silah, kılıç.

G.67/4 Pehlevânlık şatmasun gamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şir-i merdüm

var benüm

kırmızı:

Al, kızıl renk.

G.5/2 Lâle gibi çünkü ben şahrâ-nişinler şâhıyam / **Kırmızı** eyvân yiter bu kanlu pîrâhen
baña

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külâhum
var benüm

kısmet-i taqdîr:

Takdir kısmeti; takdir edilenin imkânlar ölçüsünde değişebilmesi.

G.49/1 Hükûm-i taqdîrüne çün irmedi tedbîr senûñ / Fikr-i tedbîr benüm kısmet-i taqdîr
senûñ

kıssa-i Ferhâd u Mecnûn [K]:

Ferhat (Şirin ile Ferhat) ve Mecnun (Leyla ile Mecnun) hikâyesi.

G.71/5 Kıssa-i Ferhâd u Mecnûn kim oğurlar Āhi'yâ / Bir varağdur defter-i 'ışk-ı
mecâzumdan benüm

kıssa-hvân:

Kıssa söyleyen, hikâye anlatan kimse.

G.20/5 Defter-i hüsnin oğur Āhî meger kim Ĥamza'nuñ / Kıssa-hvân gibi üşüpdür başına
hengâmeler

G.39/2 Ĥâr-ı cefâlar ile neler çekdüğüm benüm / Söyler çemende bülbül olup kıssa-
hvânımız

kıya kıya bağ- [D]:

Naz ve işveyle göz ucuyla yan bakışla bakmak; yan yan bakmak. II. Ters ters, öfkeli

öfkeli, öldürücü bir şekilde bakmak.

G.122/5 Kaçup kaçup da ırakdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya bağan ol gamzekarı
gördün mi

kıyām it- [K]:

Ayağa kalkmak, ayakta durmak. || Namazda ayakta durmak.

G.87/4 Kāmet eylerken namāza sen kıyām itdün meger / Kim mü'ezzin kend'özinden
geçdi ilk Allāh'dan

kıyāmet:

Felâket, büyük sıkıntı, bela ve musibet, afet. || Sevgili.

G.74/3 Kāmet ü ebrün önüne düşdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice toğrulдум
egildüm bilmedüm

G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhî hemān / Yarına kaldı işüm va' de-i didār gibi

*Semâvî dinlerdeki ortak inanişaya göre takdir edilen zamanı gelince bu âlemin ve bu
âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, ahiret
hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman. || Gürültülü karışıklık,
kaynaşma, gürültü, patırtı, velvele.*

G.90/2 Kıyāmetsin kıyāmet kıparursın / Meger kim fitne-i āhîr zamānsın

kıyāmet kıpar- [D]:

Aşırı gürültülere, kargaşaya yol açmak.

G.90/2 Kıyāmetsin kıyāmet kıparursın / Meger kim fitne-i āhîr zamānsın

kıyı çiz- [D]:

*Etrafını çizmek. || Bir işi yapmaktan kaçınmak, bir tarafa çekilmek, kenar çizmek,
yan çizmek.*

G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarh / Başladı kendü kıyı çizmege pergâr gibi

kıymet bil- [D]:

(Bir şey veya kimseye) Taşdığı değere yakışır şekilde davranmak, davranışını ona göre ayarlamak, takdir etmek.

G.35/2 Ey ‘azizüm nice bir ‘āleme dellāl olalum / Yūsuf-ı Mısr bizüm bilmeyicek kıymetümüz

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzün / Hayf nā-dāna düşüpdür o güher vuşlacığı

kızıl:

Parlak kırmızı renk.

G.68/1 Āteş-i ‘ışkuñla başda dūd-ı āhum var benüm / Bir kızıl börk ile bir perr-i siyāhum var benüm

kızılbaş:

Başı kızıl (kırmızı) rengine olan. || Şii ve Alevi.

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhî şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

ko-:

Koymak; bırakmak, vazgeçmek, terk etmek.

K.1/11 **Ko** senā vü medhi gel Āhî du‘ā-yı Hāzret it / Kim bu varlıktan kamu ol bir du‘ādur saña bes

T.1/3 Bimār-ı ‘ışka şerbet ile eyleme ‘ilāc / Var ey tabīb **ko** beni derdüm baña yiter

G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yāruñ naqşını / Şimdi şā‘irler kodılar şî‘ri naqqāş oldılar

G.27/5 Yüri var çok sözü ko nice ötersin bülbül / Şî‘r-i Āhî’ye nazîre dimecük müşkil olur

- G.48/3 Zulmetde koma kullaruñ ey necm-i sa'âdet / Devlet güneşi nür-ı sehergâhı severseñ
G.98/4 Ruhlaruñ ay u günü kodı beni tıkdı eve / Yine bî-çâreleri şokdı delükden delüğe
G.102/6 Kaṭ'-ı 'alâka eyle cihāndan sen Āhi'yā / Şol hîz-i bî-temîzi ko mekr ü hîyel seve
G.123/4 Yüzüm ağ alnum açuğdur benüm ağıyârı koma / Kendü kazancı durur kendü yüzi
karacığı

Koymak; bırakmak.

- G.47/4 Mihrüñ şehîdi olalı sînemde dil-berā / Bir zerresini yirde komazlar ğubārumuñ
G.68/5 Kağı hār üstinde korsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhî bārgāhum
var benüm
G.104/4 'Ālemüñ halkını ko hālüme hayrān itme / Gel gülünç itme beni dostuma hem
düşmenüme
G.128/3 Uyku bağı getürür gibi şaçuñ 'uğdeleri / Uykusuz kodı kamu bülbül-i bî-çâreleri

Koymak. || Düşünmek.

- G.57/1 Sākı taldur kadehi iç içelüm n'olsa gerek / Koma yarını bugün hoş geçelüm n'olsa
gerek

Koymak; izin vermek, serbest bırakmak, ellememek.

- G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri 'aqlum / Komaz bir laḫza ğayrı kıl ü kâle
G.133/1 Ey lebi ğonca yanuñda komağıl ağıyârı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ hārı

koça:

İhtiyar.

- G.102/1 Evvel cihānda la'net aña kim güzel / Koca şakallu cilt kekez mübtezel seve

koç-:

Kucaklamak, sarmak.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñeklü cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlu kanlu dāğlar

G.20/2 Derd ile yaçsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Çarşuma çoçsun seni altun beñeklü cāmeler

G.30/5 Çoçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.37/2 Tübî-i cennet ise çoçmağa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-ārā dimezüz

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-çaddi āl ile / Nice nāzükdür görüñ gül-gün çabası Hurrem'üñ

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çoç durur ammā / Çoçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el çoça müdām / Dil-ber odur ki sen çoçasın dā'im el seve

G.135/1 Ancaç kemer çoçar yine ol ince belleri / Hātem öper meger yine ol ağ elleri

G.135/4 Hoş zevç ider cihānda giribān ile kemer / Öper çoçar çoyınca bu ra'nā güzelleri

çol:

İnsanın omzundan parmak uçlarına kadar olan organı.

G.10/1 'Uşşākuñı öldürmek ise sende mürüvvet / Ahsente senüñ bāzūña çollaruña çuvvet

G.67/3 Yaralu çolumda iki kanlu dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki taze verdüm var benüm

G.121/4 Yaralu çollarımı dāğ-ı gamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma çümār gibi

çol çola- [K]:

Sarılmak, kucaklamak.

G.135/2 Boynına çolar irişenüñ hüblar çolın / Bir merçabāya bizüm ile degmez elleri

k'ola:

Ki ola, ki olsun.

G.59/6 Noқта-veş ayırsa tenden başımı tığ-i ecel / Harf-i 'ışkuñ mümteni' dür levh-i dilden
k'ola haq

G.77/5 Qanı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zahır / Āhi'yā dutalum eş'ārda Selmān oldum

qon-:

Koymak işi yapılmak, konulmak, bırakılmak, yerleştirilmek.

Mt.3/1 Şafha-i ruhsāruña ol noқта-i hāl-i siyāh / Dest-i kilik-i şun' ile qonmuş nişān-ı
büsegāh

qorq-:

Çekinmek, saygı duymak.

G.34/4 İtmiş ol Tañrısın āzārlamış / Tañrıdan qorqmayup seni āzār

Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkemek.

G.73/4 Zāhidā qorqar şanup añma cahımı sen baña / La yaḥāfu 'āşiqun siddiqun 'an nāri'l-
cahım

Bir şeyi yapmaya cesaret edememek.

G.78/6 Va'llāhi qorqarın adını añmağa saña / Bir şi'r-i ter didüm yine Āhi fülāna ben

qorqaram:

Endişe, şüphe, tereddüt ve ihtimal bildirir.

G.112/2 Çokdan raqıbe seg dir idüm liq qorqaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

koş-:

Büyük bir ilgi duyarak istekle gitmek.

G.105/4 Āhi'yā n'olsa gerek 'arşa-i nazm içre bugün / Koşalum tab'-ı semendin yine
ögdüller ile

koy-:

(Bir yere) Bırakmak, (bir yere) yerleştirmek.

G.42/3 Ğubār-ı hāk-i pāyuñuñ nesim-i şubh-dem her dem / Koyup bu merdüm-i çeşme didi
hoş-yādigār ancak

Bırakmak, terk etmek.

G.90/3 Koyup bülbüllerüñ zāğ ile olma / Revā midur çü bir hoş gülsitānsın

Yazmak.

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i kıdd-i dost/ Noқта koyan kim durur 'ālemde anuñ
üstine

koyun:

Birini veya bir şeyi koruyan, emniyet altına alan, şefkatle saran çevre, bağır, sine.

G.66/1 Şine-i şad-pārede dāğ-ı nihānum var benüm / Öksüzem koynumda bir göynüklü
nānum var benüm

köpür-:

Köpük çıkararak kabarmak, köpük oluşturmak. || Çok kızmak, öfkelenmek.

G.116/3 Lebüñ öpdüğünü gördi sāğar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

kör eyle- [K]:

Kör olmasına sebep olmak, kör hâle getirmek.

G.129/2 Nifâk idüp göz idermiş tapuña seg rakı̇b ammā / Şağın iğvāsına uyma begüm kör eyle şeytānı

ķudūm:

Uzak bir yerden, uzun bir yoldan gelme, bir yere ayak basma.

G.86/6 Ķudūmından benüm olurdı Āhı̇ gözlerüm aydın / İzi tozını gönderse ħabı̇büm armağan için

kūh-ı belā:

Bela dağı. || Aşk.

G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben kūh-ı belā kaplanıyam

kūh-ı fūrķat:

Ayrılık dağı.

G.75/3 ‘Aceb mi dostlar dı̇vāne olsam kūh-ı fūrķatde / Şunuñ gibi perı̇ yüzlü güzel ādemden ayrıldum

kūhken:

Dağı delen, dağı kazan. || Ferhat için kullanılmıştır.

G.126/4 Ķodı̇ derd ehline Āhı̇ yine Şırın yādğār / Kūhken gitdi velı̇ ‘ālemde bir ad eyledi

kuhl-i Şıfāhān:

(Sürmesi ile meşhur şehir) Isfahan sürmesi.

G.101/3 ‘Aynumda degül kuhl-i Şıfāhān benüm ammā / İzün tozunuñ minneti iki gözüm üzre

kul:

Allah tarafından yaratılmış olan insan; bende, birinin bağılısı.

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhī **ku**luñdan diyesin / 'Işk meşk itmiş durur kim Rüm abdālī saña

G.48/3 Zulmetde koma kullaruñ ey necm-i sa'ādet / Devlet güneşi nūr-ı sehergāhı severseñ

G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme iñen Āhī'yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādişehūñ

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānıyam / Bir kemān-ebrū nigāruñ kuluyam kurbānıyam

G.77/4 Ey mu'abbir o mehūñ kulluğın eyle ta'bir / Dün gice 'ālem-i rü'yāda çü sultān oldum

G.79/5 Kulları hālin yazup ol pādişāh-ı hüsne ben / Hem du'ā vü hem šenā hem merhabā olsun dirin

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol dergāhdan

G.134/2 Tūtalum kul günāh itse šehā / Luṭf-ı şehden himāyet olmaz mı

Allah tarafından yaratılmış olan insan.

G.64/2 Sāye-veş üftāde kullardan yanūca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi māhum benüm

G.106/2 Biz kemjine kulları hıdmetde taqşir itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şıgarsa adına

kul oğlu [K]:

İnsanoğlu, insan.

G.37/5 İçerüz Āhī mey-i nābı çü her hūb ile biz / Biz kul oğullarına vaqt olur ağa dimezüz

kulağ ur- [D]:

Dinlemek, kulak vermek, söylenenleri dikkatle dinlemek. || Dikkate almak,

önemsemek.

G.70/7 Ol gül-i taze kulağ urmaya bülbüllerine / Āh u efgānları biz Āhī hezār eyleyelüm

kulağına ir- [D]:

Söylenilen şeyin muhatabına ulaşması, işitilmek.

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağına fiğānuñ Āhī'ya / Gerçi āhum inledür çarhuñ der ü dervāzesin

kullāb-ı zülf:

Saçının çengeli, kancası. || Sevgilinin saçının kıvrımı.

G.89/4 Kullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisin

kulluğ eyle- [K]:

Kul olmak; (bir kimse veya şeyin) hükmü altında olmak, ona kayıtsız şartsız bağlanmak.

G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluğ eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisin

kurb u bu'd [K]:

Yakınlık ve uzaklık.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / **Kurb u bu'd** u taht u fevķ u sağ u sol u piş ü pes

kurbān:

Bir amaç uğruna kendini feda eden veya feda edilen kimse.

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānyam / Bir kemān-ebrū nigāruñ kuluyam kurbānyam

Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan. || Bir amaç uğruna kendini feda eden veya feda edilen kimse; âşığın canı.

G.100/2 Cānumı ҡurbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi ҡurbān payına

G.100/3 Cān ҡuzusını benüm boynuma ҡurbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre ҡurbān iste ҡaşıñ yayına

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālı yetiş tekyeye ҡurbān geldi

ҡurbān ayı [K]:

Arabî aylardan zilhicce. || Hilal. (Sevgilinin kaşları bağlamında).

G.17/1 Cān ҡurbān itdüren ‘uşşāka ҡaşıñ yayıdur / Ey güneş yüzli ҡaşıñ beñzer ki ҡurbān ayıdur

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetti ҡurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ ҡurbān olayın rāyına

ҡurbān it- [K]:

(Canı) bir gaye uğruna feda etme.

G.3/2 Vaşluñuñ ‘idine ҡurbān itdügüñçün ‘ālemi / Şol kemān-ebrūñ için ҡurbānlar olmalı saña

G.17/1 Cān ҡurbān itdüren ‘uşşāka ҡaşıñ yayıdur / Ey güneş yüzli ҡaşıñ beñzer ki ҡurbān ayıdur

G.100/2 Cānumı ҡurbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi ҡurbān payına

ҡurbān eyle- [K]:

Kurban kesmek. || (Bir kimse veya şeyi) Bir uğurda feda etmek.

G.100/3 Cān kıuzusını benüm boynuma kıurbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre kıurbān iste kıaşıñ yayına

kıurbān ol- [K]:

Bir gaye uğrunda feda olma.

G.3/2 Vaşluñuñ 'ıdine kıurbān itdügüñçün 'ālemi / Şol kemān-ebrūñ için **kıurbānlar olmalı** saña

G.73/5 Çeşm-i bımārına kıurbān olurum dimiş rakı̄b / İñne hāze'l-kādra kıat'an leyse yücrā min bahjım

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetti kıurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ kıurbān olayın rāyına

kıurtul-:

(Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selāmete çıkmak, halās olmak.

G.92/1 Āh kim hālī degül bir lahza göñlüm āhdan / N'eyleyem bı-çāre dil kıurtulmadı eyvāhdan

kūs-ı riħlet:

Göç davulu. || Ölüm davulu; ecel.

G.32/2 Şāh-ı 'ışķam kūs-ı riħletle fenādan göçmişem / Baña hicrān leşkeri mülk-i 'adem kışver yiter

kıuşan-:

(Kılıç, kemer, kıuşak vb. şeyleri) Beline bağlamak.

G.32/3 Sen kıuşan zerrin kemer sevdā-yı zülfüñle baña / Ĥayderiyeş bilüme zencir-i ejder-ser yiter

ķuvvet:

Kudret, zor, g¼ç, zaaf mukabili.

G.10/1 ‘Uşşāķuñı öld¼rmek ise sende m¼r¼vvet / Aķsente sen¼ñ bāz¼ña ķollaruña **ķuvvet**

k¼y:

K¼y, mahalle, semt. || Aşıĝın mezarının bulunduĝu yer.

G.47/5 K¼yında Āķi’yā g¼ren āhum Şu ‘āını / N¼r indi Şanur ¼stine ķāk-i mezārum¼ñ

K¼y, mahalle, semt; sevgilinin bulunduĝu yer.

G.49/5 K¼yumuñ dār-ı Őifāsına varup Āķi didi / Uşta d¼vāne benem bend ile zencir sen¼ñ

G.87/5 K¼yuña ‘azm eyledi Āķi naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka‘be’ye ammā ki d¼ndi rāhdan

G.91/1 Āh kim k¼yuñdan āhumdur beni mehc¼r iden / Bāddur zırā mekānından ĝubārı d¼r iden

G.98/1 N’ola k¼yuñda it¼ñ luķ ile bir kerrelige / Dise yapuşup eteg¼me biz¼m g¼lgelige

G.112/2 Çoķdan rakibe seg dir id¼m l¼ķ ķorķaram / K¼yuñ it¼ñle ortada bir iştibāh ola

k¼y-ı ‘adem:

Yokluk k¼y¼, hiçlik diyarı.

G.5/4 Hāsteyem ma‘z¼r t¼t bi’llāh eĝlend¼mse gel / Ey ecel **k¼y-ı ‘ademde** bir nefes eĝlen baña

k¼y-ı dildār:

G¼nl¼ kendine baĝlamış olan sevgilinin mahallesi, semti.

G.75/5 Varursañ k¼y-ı dildāra Őabā Şor ķāl-i Āķi’den / ‘Adem m¼lkine ‘azm itd¼m diyār-ı ĝamdan ayrıldum

kūy-ı muġān:

Meyhanecilerin semti.

G.61/6 Bāde nūş itmez iseñ göñlümüz açılmaġ için / Gidelüm kūy-ı muġāna hele seyrān iderek

kūy-ı vefa:

Vefa, sadakat semti.

G.27/3 Göñlümün kâfilesi kūy-ı vefa ‘azmin ider / Hāķ ‘aceb irgüre mi ki ne uzaķ menzil olur

kūfr-i zūlf:

Saçının karanlıġı; Arapçada “gece karanlıġı” manasına gelen kūfūr kelimesi aynı zamanda manevi karanlık, zulmet olarak da kabul edildiğinden divan edebiyatında sevgilinin saçının siyahlıġını anlatmak için “zūlf” ile birlikte kullanılmıştır.

G.44/4 Kūfr-i zūlfünden perişān göñlümün hālin bilür / İder ol miskiñe raħm itmeyenün ĵmānı yok

kūlāh:

Başa takılan şapka veya taç.

G.21/2 Gizleme zūlf-i ‘araķ-riżün kūlāhuñdan çıkar / Dil-berā çün yüzünüñ ebr-i gül-āb-efşānidur

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Kūlāhum perri ta‘n ider hilāle

G.112/5 Luţf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden kabā vü nergis-i zerden kūlāh ola

G.136/5 Baķup yuķarı ķasr-ı cemālüne degerken / Tırmaz egilür māh-ı nevün başda kūlāhı

kūlbe-i aħzān:

“Hüzünler kulübesi” içinde sevgili için gam çekilen kulübe, beytü’l-ahzan. || Hz. Yakub’un oġlu Hz. Yusuf için gözyaşı döktüğü Külbe-i Ahzān’a telmihte bulunulmuştur.

G.93/1 Bir haşırüm yoğ iken külbe-i aḫzānumda / Būriyā naqşı görünür ten-i ‘uryānumda

külhan:

Hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ocağı.

G.32/6 Baña Āhı yaraşur altun beñeklü cāme-ḥvāb / Külhan içre bister-i sincābı ḥākister
yiter

küllü fi ‘lin şādirun minhu ‘ale’r-ra’ si samım:

Ondan sādır olan (gelen) her fiil başımızın üzerindedir.

G.73/1 Tiğ-i ğamzeyle n’ola başımı yār itse dü-nım / Küllü fi ‘lin şādirun minhu ‘ale’r-
ra’ si samım

küllü şey’in bi’z-zarūri hāfin ‘an sayfin ḥarım:

İster istemez olacak olan her şey, keskin kılıçtan korkar.

G.73/2 Ditreme tıtsa n’ola şemşir-i müjgānuñ görüp / Küllü şey’in bi’z-zarūri hāfin ‘an
sayfin ḥarım

künc-i fūrkat:

Ayrılık köşesi.

G.53/5 Künc-i fūrkatde yaturken ḥamduli’llāh Āhi’yā / Oldı ben dil-ḥasteye mūnis ḥayāli
Aḥmed’ūñ

G.131/1 Künc-i fūrkatde ümıd-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār
egler beni

küs-:

Darılmak, gücenmek, gücenip görüşmez olmak.

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalmadı tende bu ğam ile yarı cānumuz

küşte-i hār-ı ğam ol- [K]:

Keder dikeninden ölmüş.

G.21/4 Gülistānda berg-i gül şanmañ dağılmış bāddan / Küşte-i hār-ı ğam olan ‘andeljbūñ
қанıdur

L

lā:

“Yok, değil” anlamına gelen olumsuzluk edatı.

G.37/1 Ol elif-ķāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-ķaddür ol elif-ķad aña biz lā
dimezüz

la yahāfu ‘āşıkun siddīkun ‘an nāri’l-caħim:

Gerçek âşık olan, cehennem ateşinden korkmaz.

G.73/4 Zāhidā korķar şanup añma caħimi sen baña / La yahāfu ‘āşıkun siddīkun ‘an nāri’l-
caħim

lāl it- [K]:

Susturmak, dilsiz bırakmak.

G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la‘l-i nābuñdur senüñ / Lāl iden bülbülleri ħüsn-i
ħiṭābuñdur senüñ

la‘l:

Kırmızı renkli değerli bir taş. Kırmızı dudak.

T.1/1 Ĥüsnüñ şu ‘āi ‘āleme nūr u ziyā yiter / **La‘l**üñ dil-i şikesteye bir dem devā yiter

G.23/5 Dāğlardur gūyiyā ben bülbülün cānında āh / Āħi’yā ol goncanuñ la‘lindeki
tebhāleler

G.80/4 Cān deger didüm haṭā itdüm ıraḡdan la'lüñe / Müşkil olur cevheri dutmaḡ bahāya görmedin

G.108/3 Lebüñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş güyyiā la'l üzre jāle

la'l-i cān-fezā:

Cana can katan kırmızı dudak.

G.58/4 Ne şorarsın ḡandadur diyü gönül āb-ı hayāt / Mürdeye yetmez mi la'l-i cān-fezāsı Ḥurrem'üñ

la'l-i leb:

Dudaḡının kırmızısı.

G.11/1 Güle ṭa'n itse ruḡuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la'l-i lebüñ eyler ise ḡoncaya ḡand

G.15/4 Bezm-i çemende la'l-i lebüñ şevḡine şehā / Lāle elinde cām-ı mey-i ergavān tutar

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin ḡazeli / Diyicek şî'r dirüz biz begüm inşā dimezüz

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la'l-i lebi cānāneye / Sāḡıyi gör kim ne ḡanlar yutdurur peymāneye

la'l-i leb-i yār:

Sevgilinin kırmızı dudaḡı.

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

la'l-i mey-gün:

Şarap renkli dudak.

G.107/4 Cām-ı meclis la'l-i mey-günüñla öpüşdüḡiḡün / Meskenet idüp şurāḡı baş ḡor ayaḡına

la‘l-i nāb:

Berrak ve katıksız kırmızı şarap.

G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la‘l-i nābuñdur senüñ / Lāl iden bülbülleri hüsn-i
hiṭābuñdur senüñ

G.103/5 Bādeden başını kıldurmaz ḥabāb-ı mey gibi / La‘l-i nābuñ şevkine Āhî düşüp
mey-ḥāneye

la‘l-i şîrîn:

Tatlı dudak.

G.83/2 Elüm ol kıan olacağdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūḥuñ la‘l-i şîrîni gözüm kıan
itdi kıan olsun

la‘l ü mercān [K]:

*Yakut ve mercan. || Kırmızı rengi, güzelliği ve kıymeti yönüyle sevgilinın dudağı ile
kıyas edilmek için kullanılmıştır.*

G.19/2 La‘l ü mercānı leb-i cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

la‘lin:

Lal rengi, kırmızı.

G.23/1 Bülbül-i şeydā n’ola itse fiğān u nāleler / Dişlemiştür goncanuñ gülşende la‘lin
jāleler

lāle:

*Zambakgillerden yaprakları uzun ve mızrağı andırır, çiçeği ise kadehe benzer çok
renkli bir çiçek.*

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen dāmen-i küḥsārda / Çeşm-i pür-ḥünüm geyürmiştür kıbā-yı
al āña

G.5/2 **Lāle** gibi çünkü ben şahrâ-nişînler şâhıyam / Kırmızı eyvân yiter bu kanlu pîrâhen
baña

G.15/4 Bezm-i çemende la'l-i lebüñ şevkine şehâ / Lāle elinde cām-ı mey-i ergavân tutar

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nâleler / Qabrüm üzre haşra dek yansun
göyünsün lāleler

G.18/4 Kan yudup ölenlerüñ derd-i derûnın yazmağa / Bir varağdur lālenüñ ağzında her
pergāleler

G.23/3 Eşk-i hûn-efşânıdır Ferhād'uñ ey Şîrîn-sühan / Açılanlar yir yirin deşt-i belāda
lāleler

G.33/1 Vahtidür eflāke çıkarsa figān u nâleler / Dāğ-ı miñnetden açıldı şinem üzre lāleler

G.33/5 Āhi'yā yāruñ 'arûsı hûsni şevkine bugün / Al vālâyı gelincik-veş tonandı lāleler

G.36/1 Dāğ oldu lāle gibi dil-i bî-ğarārımız / Himmetle gör neler bitürür hāksārımız

G.59/3 Tağ u taş fûrkatde kan ağlamağa feryād için / Lāle hūñin-çeşm olur dāğ-ı siyāhı
merdümek

G.65/1 Şol kadar lāle gibi kanlara garğ oldu tenüm / Qabrüm üzre açılan lāleye döndi
kefenüm

G.70/3 Yağalum lāle gibi tağlar eteginde buhūr / Bir beñi fülful ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

G.81/1 Şinede her şu'leler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden

G.108/1 Kan'ol ruhsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

G.123/2 Bağrumı lāle gibi odlara yandurdı benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ hāl-i
siyehkārecigi

lāle-ruḥ:

Lale gibi al yanaklı.

M.1/2 Bir gözleri nergis yüzi gül saçları reyḥān / Bir **lāle-ruḥ** u gonce-dehen serv-i
hūrāmān

lāle-vār:

Lale gibi. || Lalenin ortasındaki siyahlık ile ilgi kurulmuştur.

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her çākden

lāle-veş:

Lale gibi. || Lalenin ortasındaki siyahlık ile ilgi kurulmuştur.

G.28/2 Lāle-veş yüregüme dāğ urdı / Āteş-i haddi üzre hāl-i nigār

lālezār:

Lāle bahçesi.

G.122/4 Bu pāre pāre ciger kıanı ile sīnemde / Bölük bölük açılan lālezārı gördüñ mi

la‘net añā [K]:

Ona lanet olsun; “Allah rahmetinden, af ve merhametinden mahrum etsin” anlamında beddua sözü.

G.102/1 Evvel cihānda la‘net añā kim güzel / Kıoca şaķallu cilt kekez mübtezel seve

Laţif:

Özel isim; yumuşak, hoş, ince bir güzelliği olan. || “En ince işlerin bütün inceliklerini bilen, en ince şeyleri yapan, kullarına ince yollardan çeşitli faydalar ulaştırın” anlamında Esmā-i Hüsna’dan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.

G.41/1 Sen kemān-ebrü için olalı kıaddüm yā Laţif / Rüz u şeb vird-i zebān idinmişümdür yā Laţif

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şim-āb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın tenhā Laţif

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey püte-i ğam cismümi / Hālîş altundur diyü meyl eyleye ola Laţif

G.41/4 Aĥker-i nār-ı firāķ itdi çü nūr-ı ‘arızuñ / Yiridür karşıñda yanmaķ eylesem sevdā

Latîf

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhi kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña

Latîf

lāyık:

Uygun, yaraşır, münasip.

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murā-ı cānın şayd için şebbāz-ı zülfin şalalar

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el қоça müdām / Dil-ber odur ki sen қоçasın dā'im el seve

lāzım ol- [K]:

Gerekmek, gerekli olmak, ihtiyaç duyulmak.

G.12/1 Dirler ki 'aşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lāzım olupdur baña sefer

leb:

Dudak. || Sevgilinin dudağı.

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / Ol tabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağını / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

G.25/1 Sākı lebüñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / 'Aks-i ruhuñla sāğar-ı mey āftāb olur

G.30/5 Қоçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.66/5 Āhi'yā aña baña bāğ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāğ-ı cinānum var benüm

G.75/4 Yaқamı çāk idüp ğamdan hayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi ğoncamdan ayrıldum

G.83/1 Şarāb-ı ergavān içsem lebüñsüz baña kıan olsun / İçerseñ sen benüm kıanum efendi nüş-ı cān olsun

G.83/3 Benüm rûhumdur ol lebler revānumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revān için benüm rûhum revān olsun

G.87/3 Leblerüñle goncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yağası açılmadık sözler çıkar efvāhdan

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çok durur ammā / Koçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merhabāya

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

G.108/3 Lebüñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş güyyā la'l üzre jāle

G.108/7 Gözüm nüş idicek hūn-ı cigerden / Lebüñüñ 'aksidür aña piyāle

G.116/3 Lebüñ öpdüğünü gördi sāğar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

G.116/4 Gözüñ şahid kaşuñ da'vācı oldu / Lebüñ kanuma vardı haṭ getürdi

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisüñde sāğaruñ bulsam içerdüm kanını

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālı yetiş tekyeye kurbān geldi

G.133/1 Ey lebi gonca yanuñda komağıl ağyārı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ hārı

leb-i cānān:

Sevgilinin dudağı.

G.19/2 La'l ü mercānı leb-i cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

leşker:

Asker.

G.32/2 Şāh-ı 'ışkam kūs-ı riḥletle fenādan göçmişem / Baña hicrān leşkeri mülk-i 'adem kişver yiter

G.118/4 Haṭṭ-ı siyāhı 'aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını şām leşkeri

leşker-i hicrân:

Ayrılık askeri.

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm
yañıldum bilmedüm

leşker-i hübān:

Güzeller ordusu.

G.91/2 Leşker-i hübāna sen şāhı muzaffer eyledi / Qalb-i 'uşşāka sipāh-ı guşşayı manşūr
iden

levend:

Asker; yakışıklı kimse, ayyaş.

G.7/2 Dil-i tecrid ki baş koşdı ben āvāre ile / Bir **levendüm** ki refik oldu bir abdāl baña

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın dañi yüzi qara
levend

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki mañbüb sever / Çifte öksüzler taqınmış bir levendüm
var benüm

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum
var benüm

G.120/3 Çāh-ı ğam mañbūsiyam ol şeh halāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan
āzād eyledi

Kabadayı, cesur, yiğit, hareketli.

G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āhi-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n'ola ben de levend
oğlanıyam

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger gūşem gibi / Eşk dirler bir delūkanlu
levendüm var idi

G.119/5 Gönleğin Āhı göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

levend-nāme:

Osmanlı donanması kuralları ve donanmada bulunan gemicilerin uyması gerekenler konusunda bilgi veren askerî metin. || Serserilik kitabı.

G.7/1 Rūz-ı maḥşerde ‘ayān olmağa ol ḥāl baña / Bir **levend-nāme** yiter nāme-i a‘māl baña

levh-i dil:

Gönül levhası, gönül sayfası.

G.59/6 Noḳta-veş ayırsa tenden başumı tığ-i ecel / Harf-i ‘ışkuñ mümteni‘dür levh-i dilden k'ola ḥaḳ

levh-i zer:

Altın levha.

G.41/2 Levh-i zerde gör ki sım-āb ile ne naḳş itmışem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın tenhā Latıf

levh-i zerrin:

Altından levha.

G.63/5 Naḳş olup sīnem nişān-ı zaḥmı seng-i yārda / Levh-i zerrin üzre ḥaṭṭ-ı lāciverdüm var benüm

leyl ü nehār eyle- [K]:

Bir şeyi gece gündüz demeden sürekli yapmak.

G.70/6 İçelüm bir güzelün zülf ü ruḥı şevki ile / Çünkü ‘işret günidür leyl ü nehār eyleyüm

Leyli:

Leyla ile Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

M.1/5 Oldı gönül Āhî yine bir dil-bere meftûn / Görse saçı zencirini **Leyli** ola Mecnûn

G.31/3 Mecnûn ki yaptı başına murğ âşiyânını / Görenler anı didi ki Leyli 'imâridur

G.117/3 Dil-i Mecnûn feraḥ u ḥurrem olursa n'ola ger / Leyli'nüñ atınuñ eski çulıdur
pîreheni

libās:

Elbise, giyecek şey.

G.32/1 Kāse-i zehr-i felâket başuma efsar yiter / Egnüme zillet libâsı cāme-i zîver yiter

G.126/2 'Işkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şirîn kıldı gāh Ferhād eyledi

lık:

Lâkin.

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lık / Āh kim fâş eyleyen rāz-ı derûnum
āhdur

G.35/4 Der-i mey-ḥâne durur devlet-i sermed bize lık / Tâli'i gör ki bugün işlemedi
devletümüz

G.112/2 Çokdan rakibe seg dir idüm lık korqaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

livā:

Bayrak, sancak.

G.35/3 Sîne tablın döğüben āh livāsın çekerüz / Hem livāmuz çekilür hem döğülür
nevbetümüz

luḥf:

İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk. || Bağış, bağışlama, ihsan, kerem,

cömertlik.

G.29/1 Luṭf ile burc-i sipihr-i ḥüsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehri melāḥat şimdi
'Abdu'llāh'dur

G.98/1 N'ola kūyuñda itüñ luṭf ile bir kerrelige / Dise yapuşup etegüme bizüm gölgelige

G.98/2 Ger güzer eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Sıne luṭfından anuñ muḥkem utanup
elike

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luṭfuñ naẓarın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler
seveni

luṭf-ı şeh:

Padişahın lütfu. || Sevgilinin lütfu.

G.134/2 Tıtalum kul günāh itse şehā / Luṭf-ı şehden ḥimāyet olmaz mı

luṭf u vefā [K]:

İyilik ve dostluk.

G.130/1 Gel sevindür şanemā luṭf u vefā ile beni / Ki cefā odları ḥāk itdi yaqup cān ü teni

luṭf eyle- [K]:

İyi davranmak, hoş muamele etmek, iyilikte bulunmak.

G.46/1 Cānā götür yüzüñden luṭf eyleyüp niķābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

G.50/3 İncinüp ol ğonca-leb dil bülbülinüñ āhına / Didi luṭf eyle yüri bi'llāh bizden öterek

G.80/5 Āşinālık itmedin biĝānelik eyler bize / Gör ne luṭf eyler irāqdan āşināya görmedin

G.112/5 Luṭf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gül den kabā vü nergis-i zerden külāh ola

G.132/3 Rūzede bir buse luṭf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni'ām bayram
irtesi

luṭf it- [K]:

İhsanda, iyilikte bulunmak.

G.8/6 Ey ecel öldürme **luṭf it** Āhi-yi bî-çāreye / Ola kim bir çāre ide ol ṭabīb-i cān aña

lü' lü' -i lālā:

Parlak, iri inci.

G.9/6 Ger göre **lü' lü' -i lālā** şanemā dişlerüñi / Hacetinden şadef içinde eriyüp ola āb

M

mā-cerā:

Yaşanan olaylar dizisi, baştan geçen, vuku bulan hal ve olay. || 'su' ve 'akmak' paralelliğinde.

T.1/2 Geh yaş gelür gözümdeñ ü geh yaş yirine kıan / Derd-i derünü bilmege bu **mā-cerā** yiter

ma'cūncı:

Macun yapan veya satan kimse.

G.72/2 Halk hayrāndur benüm keyfiyyet-i esrāruma / Ben şu ma'cūncı güzel esrārınıñ hayrānyam

mağrūr-ı hūsn ol- [K]:

Güzellik mağruru olmak, güzelliğiyle böbürlenmek.

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup mağrūr-ı hūsn olma / Nazar kııl ḥāl-i 'uşşāka ki 'ālem bî-karār ancak

mağrūr it- [K]:

Gururlandırmak, kibirlendirmek.

G.91/5 Begligūñ var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözün / 'Işık cāmıdur seni ḥod-bın ü hem

mağrūr iden

māh:

Gökteki ay, kamer. || Ay gibi güzel, sevgili.

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aḥşamlar / Kim iki hafta durur gelmedi ol **māh** baña

G.8/2 Dil sarāyın ḥalvet-i ḥāş eyledüm ol **māh** için / Tāze tāze dāgum oldu şemse-i eyvān aña

G.10/6 Ḳaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def^ç / Ağyār ile ol māh kaçan eylese şöḥbet

G.29/1 Luṭf ile burc-i sipihr-i ḥüsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehri-i melāḥat şimdi ‘Abdu’llāh’dur

G.48/4 Derd ü ğam için çarḥda ‘İsā’ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

G.64/2 Sāye-veş üftāde ḳullardan yanuñca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi māhum benüm

G.76/3 Çarḥ elinden ḳanlar ağladan şafaḳ gibi baña / Cāme-i sürḥ ile ol gün yüzlü māhumdur benüm

G.85/5 İrmez ol māhuñ ḳulağına fiğānuñ Āḥi’ya / Gerçi āhum inledür çarḥuñ der ü dervāzesin

G.88/3 Nūr-ı ḥüsniñ ‘arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña baḳmayam yüz döndürüp sen māhdan

G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā ḳarın / Yār dülbendini gör aḳ ḳaranfüller ile

G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı seḥergāh benümle / Yār olmadı bir laḥzacıḳ ol māh benümle

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ḥaşal / Āhi’yā gel bî-sitāre bu hevādan vāz gel

Gökteki ay, kamer.

G.33/3 Dir gören āyine-i ḥüsniñde yāruñ ḥatṭını / Çevre olmuş māh u mihr-efrūza güyā ḥāleler

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine baķmayam Tañrı haķı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh nigāh

G.133/3 Baña ol māh gibi döne döne cevri eyler / Göreyin yirlere geķsün felek-i ğaddarı

G.136/1 Ey şubħ-ı ruħuñ maṭla‘-ı envār-ı İlāhî / Sen mihrî bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

māh-ı felek:

Gökyüzünün ayı.

G.21/1 Haddüñüñ māh-ı felek mihr ile ser-gerdānıdır / Qaddüñüñ serv-i sehî āşüfte vü hayrānıdır

māh-ı nev:

Yeni ay, hilal. || Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki hali ile sevgilinin kaşının yay gibi kavisli oluşu arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur.

G.51/3 Kaşlaruñ māh-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamām itdi meh-i çār-dehüñ

G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pādîşāhısın / Yaraşur māh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külāh egri

G.132/5 Rüzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Hāzır ol kim iderem iķdām bayram irtesi

G.136/5 Baķup yukarı kaşr-ı cemālüne degerken / Turmaz egilür māh-ı nevüñ başda külāhı

māh-ı siyeh-çerde:

Kara yağız ay. || Sevgili.

G.94/5 Kamer yüzlü kara beñlü güzeller pādşāhıdır / Benüm māh-ı siyeh-çerdem ‘aceb mi hāldār olsa

maħabbet:

Sevgi. || Aşk, sevda.

G.26/2 Kiştzār-ı sîneme ekdüñ maħabbet toħmını / Hāy ‘ömrüm hāşılı bi’llāh bundan ne

biter

G.127/4 Bî-vefâdur bu felek 'ışk u maḥabbet çoğ olur / Ne ḥüs(ü)n sende ne ḥod bende
maḥabbet bâkî

maḥabbet-nāme:

Sevgi mektubu; âşığın aşkını bildiren yazı.

G.8/5 Nāme-i a'mālüm oldı rûz-ı maḥşerde benüm / Şol **maḥabbet-nāme** kim nāmuñ
durur 'unvān aña

maḥal:

Yer, mekân, mevki, cay.

G.88/4 Eşk ü āhum 'āleme fāş itdi rāz-ı 'ışkumı / Çok maḥalde töhmet irer kişiye hem-
rāhdan

maḥalle:

*Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. ||
Sevgilinin bulunduğu yer.*

G.12/5 Dil-ber maḥallesinden ırağ itme Āhi'yi / Yazuk degül mi eyleye bir mübtelâ sefer

mā-ḥaşal:

Hulâsa, söziün kısası.

Kt.1/2 Yılduzuñ ol mäh ile alışmamışdur mā-ḥaşal / Āhi'yā gel bî-sitāre bu hevādan vāz
gel

mā-ḥazar:

Hazır olan şey, hazır olarak bulunan şey, her ne varsa.

G.115/4 Geldüince dile mihmān-ı gamuñ dîdelerüm / Çekdügi ḥün-ı cigerdür öñine mā-
ḥazarı

maḥbūb:

Sevilen kimse, sevgili.

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maḥbūb sever / Çifte öksüzler taḥınmış bir levendüm
var benüm

maḥbūs:

Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş.

G.120/3 Çāh-ı ğam maḥbūsıyam ol şeh ḥalāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan
āzād eyledi

māhı:

Balık.

G.136/2 Māhı gibi dil ‘arızuñ ābında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhı

māhir:

Usta, becerikli, eli işe yatkın, mahāretli, marifetli (kimse).

G.24/4 Muḥrıbe uymağ ile kāmıl olur ‘ūd u rebāb / Her ki ğuş eyleye üstād sözün māhir olur

māhiyyet:

Bir şeyin ne olduğunu belirleyen asıl unsur, nitelik.

G.136/2 Māhı gibi dil ‘arızuñ ābında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhı

maḥlāş:

Şairlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad.

G.82/5 Saña maḥlāş yiter Āhı kim ider aduñı yād / Her ğazel kim oḳına defter ü
dīvānumdan

māh-pāre:

“Ay parçası” yüzü ay gibi parlak ve güzel olan kimse. || Sevgili.

Mf.1/1 Aḥşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördine irişmeden ol māh-pāremüz

maḥrūm it- [K]:

Birinin istediği şeyi vermemek veya istediğini elde etmesine engel olmak, yoksun bırakmak.

G.29/3 Gel ziyāretten şafā ehlini maḥrūm itme kim / Muşafā nūrı ḥakı ol çihre Beytu’llāh’dur

maḥrūm ḳal- [K]:

Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek.

K.1/9 Ḳaḅı nākesdür kese senden ümüdin ḳahr ile / Ni‘met-i luḫfuñla çün **maḥrūm ḳalmaz** hiç kes

maḳāl:

Söz, lakırdı, laf.

G.53/4 Bülbül-i güyā gibi bir dem ser-āgāz eylese / Nağme-i Dāvūd’a ta‘n eyler maḳāli Aḥmed’üñ

māl ü mülk [K]:

Mal mülk; taşınır veya taşınmaz her türlü maddi varlık.

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āḥi‘ye almaz / Niğārā senden umduğı hemān būs u kenār ancak

ma‘lūm ol- [D]:

İçine doğmak.

G.76/5 Āh kim dildāruma ma'lūm olupdur hācetüm / Mūm olup yanmak ezelden Āhī
fıkrūmdür benüm

mālik:

Bir şeye sahip olan (kimse), sahip.

G.16/5 Saña ne ortada Āhī gönül ol şāhuñdur / Kendü mālik evine gāh yapar gāh yıkar

mā-melek:

Bir kimsenin sahip olduğu her şey, varı yoğu, mal varlığı.

Mt.1/1 Kim dimişler es-saḥiyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

manşūr it- [K]:

Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmek.

G.91/2 Leşker-i hūbāna sen şāhı muzaffer eyledi / Qalb-i 'uşşāka sipāh-ı gūşşayı manşūr
iden

mār:

Yılan. || Sevgilinin saçının siyah ve kıvrım kıvrım olması yönüyle ilgi kurulmuştur.

G.31/4 Zencir-i 'ışkı boynuña kim taqdı dir iseñ / Dār-ı cihānda bir güzelün zülfi mārıdur

ma'rifet:

*Varlıkların hakikatini ve ilāhî sırları tefekkür, keşif ve ilham yoluyla kavrama,
gerçeği bilme, irfan.*

G.81/5 Şorma Āhī 'ışk hālinden faqih-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bi-
idrākden

maṭla‘ :

Bir kaside veya gazelin mısraları birbiriyle kaftiyeli olan ilk beyti.

G.136/1 Ey şubḥ-ı ruḥuñ maṭla‘ -ı envār-ı İlähî / Sen mihri bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

maṭla‘ -ı envār-ı İlähî:

İlahi nurların doğuş yeri.

G.136/1 Ey şubḥ-ı ruḥuñ maṭla‘ -ı envār-ı İlähî / Sen mihri bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

maṭla‘ -ı şubḥ-ı şafā:

Huzur sabahının doğuşu.

G.7/3 Maṭla‘ -ı şubḥ-ı şafādur saña ol sürḥ kabā / Zülmet-i şām-ı belādur bu kara şāl baña

ma‘zür tüt- [K]:

Ma'zur görmek, özrünü kabul etmek.

G.5/4 Hıstayem ma‘zür tüt bi’llāh eglendümse gel / Ey ecel kūy-ı ‘ademde bir nefes eglen baña

meblağ-ı ḥüsn:

Güzellik tutarı. || Güzelliğe dair her şey.

G.45/4 Ḥaylî cem‘ itdi meblağ-ı ḥüsni / Bu ‘acebdür velî saḥāveti yok

meclis:

Sohbet etmek, eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu.

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi’yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhî gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tācdār

G.97/2 Ayuñ on dördü gibi dün gice meclisde idüñ / Kanda aḥşamlayasın ey meh-i tābān bu

gice

G.116/3 Lebũñ öpdüğini gördi sāğar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebũñ öpdükçe kim / Meclisũnde sāğaruñ bulsam içerdüm kanını

G.125/5 ‘Işk rāzını iñen açma ki a‘dā işidür / Söyleme Āhı biraz meclise nādān geldi

Mecnũn:

Delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden akli başından gitmiş kimse. || Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı.

G.31/3 Mecnũn ki yaptı başına murğ āşiyānını / Görenler anı didi ki Leylî ‘imārıdur

G.104/2 Şoyunup ‘ışk-ile Mecnũn gibi ‘üryān oluram / Yañılup kimse yapışmaya benüm dāmenüme

mecnũn ol- [K]:

Mecnun olmak, tutulmak, sevdalanmak.

M.1/5 Oldı gönül Āhı yine bir dil-bere meftũn / Görse saçı zencirini Leylî **ola Mecnũn**

meded:

“Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah” anlamlarında kullanılmaktadır.

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sā ya yazuqlar iftirā olmış

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

G.124/2 Dehenũñ hastelere ‘ayn-ı şifā-ḥānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker vaşlacığı

medḥ ü šenā:

Övme, yüceltme.

G.79/1 Ol güzeller şâhına medh ü şenâ olsun dirin / Pâdişâhuma efendüme du‘â olsun dirin

mef tün ol- [K]:

Tutulmak, gönül vermek, vurulmak.

M.1/5 Oldı gönül Āhî yine bir dil-bere **mef tün** / Görse saçı zencirini Leylî ola Mecnûn

meger:

Meğer, oysa, oysaki.

G.4/1 Hâ çeker yaşum beni durmaz bu deryâdan yaña / Seyre çıkmışdur **meger** dil-ber
Kâlata’dan yaña

G.20/5 Defter-i hüsnin okur Āhî meger kim Hâzma’nuñ / Kıssa-hıvân gibi üşüpdür başına
hengâmeler

G.87/4 Kâmet eylerken namâza sen kıyâm itdün meger / Kim mü’ezzin kend’özinden
geçdi ilk Allâh’dan

G.90/2 Kıyâmetisin kıyâmet kopardursın / Meger kim fitne-i âhîr zamânsın

G.129/4 Ruğ-ı zîbâya meyl itmez didiler zâhîdi ammâ / Meger bir zerrece yokdur anuñ
gögsinde îmânı

G.135/1 Ancağ kemer kôçar yine ol ince belleri / Hâtem öper meger yine ol ağ elleri

meh:

Gökteki ay, kamer. || Ay gibi güzel, sevgili.

G.22/2 Dilde mihrün cân virüp sakladuğum ey meh bu kim / Mü’minün kalbinde cândan
sevgili îmânıdur

G.50/1 Nâlişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh ‘âlemi incitdi yirden
göge dek

G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihân-ârâ dimiş / Dostum Āhî seni göge çıkarur giderek

G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarhı tokuz tolanur âh-ı
sehergâhum benüm

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehûñ kulluğın eyle ta‘bîr / Dûn gice ‘âlem-i rû’yâda çü sultân oldum

G.108/2 Çü mir’âta bağa ol âftâbum / Olur ruhsârı meh âyîne hâle

G.109/5 Nice görünsin felek tağında ey meh âftâb / Āteş-i âhumla odlara yanupdur şubhğâh

meh-i çâr-deh:

Ayın on dördü; dolunay.

G.51/3 Kaşlaruñ mâh-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamâm itdi meh-i çâr-dehûñ

meh-i nâ-mihr:

Sevgisiz ay. || Sevgilinin âşığına ilgisiz ve kayıtsız kalması bağlamında kullanılmıştır.

G.69/6 Ol meh-i nâ-mihr elinden şem‘ gibi Āhi’yâ / Başuma odlar yağan baht-ı siyâhumdur benüm

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nâ-mihr ser-gerdânyam / Bir kemân-ebrû nigâruñ kuluyam kurbânıyam

meh-i tâbân:

Yüzü ay gibi parlayan, ay gibi parlak yüzlü. || Sevgili.

G.97/2 Ayuñ on dördi gibi dūn gice meclisde idūñ / Qanda aḥşamlayasın ey meh-i tâbân bu gice

meh-cebîn ol- [K]:

Ay alınlı, ay gibi parlak olmak. || Açık alınlı, alını açık, temiz olmak.

G.60/3 ‘Ālemi odlara mı yağarsın / Ne içün böyle meh-cebîn olduñ

mehcūr it- [K]:

Uzaklaştırmak, ayrı düşürmek.

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zirā mekānından ğubārı dūr iden

meh-liqā:

Yüzü ay gibi olan, ay yüzlü güzel kadın. || Sevgili.

G.80/2 Göklere aġar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-liqāya görmedin

meh-pāre:

“Ay parçası” yüzü ay gibi parlak ve güzel olan kimse; güzel.

G.100/2 Cānumı kırbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi kırbān payına

meh-rū:

“Ay yüzlü” yüzü ay gibi parlayan güzel. || Sevgili.

G.38/5 Be Āhı üstüñe bir gün doġar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünkü başuñdan senüñ devlet ıraġ olmaz

G.40/1 İştüdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmuş / Bi-ħamdi’llāh benüm gibi o daħi mübtelā olmuş

G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa baña penāh

G.131/3 Yalıñuzlıkda ħayāl-i ħaddüñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar egler beni

“Ay yüzlü” yüzü ay gibi parlayan güzel.

G.89/1 Bāġuñ egerçi gül gibi serv-i bülendisiz / Meh-rūlaruñ efendi bugün şeh-levendisiz

meh-tāb-ı şevk:

Işığının (aya benzeyen) parlaklığı.

G.38/2 Yüzüñ meh-tāb-ı şevkından ne tañ olsa gice gündüz / Cemālüñ şem'-i rüşendür aña
beñzer çerāğ olmaz

mekān:

Yer, mahal, cāy, mesken.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her **mekān** / Kırb u bu'd u taht u fevķ u sağ u
şol u pış ü pes

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zırā mekānından ğubārı dūr
iden

mekān ol- [K]:

Mekān, yer, mahal olma.

G.8/3 Ol bu hüsn ile cihāna şıgmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile **mekān** oldu dil-i vjran
aña

mekr ü ħiyel [K]:

Hile ve aldatmalar.

G.102/6 Kať'-ı 'alāķa eyle cihāndan sen Āhi'yā / Şol ħız-i bî-temizi ķo mekr ü ħiyel seve

melek:

*Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri. || Güzel yüzlü
sevgili.*

G.50/2 Bilmezem ne tāli'-i ferħunde-fālüñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey
melek

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taķdır işi bu rāya
sıgmazmış dilek

G.59/5 Gerçi 'âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü
ne melek

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyar-ı merdûdı yine / Beñzer ol şeytânı sürdüñ ey melek
dergâhdan

G.120/2 Bir perî-taşvirdür dîvâne naqş iden beni / Baña naqşı o melek yüzlü perî-zâd
eyledi

melek-hû:

Melek huylu.

G.1/1 Şol **melek-hû** kim kıılır şimdi felek iqbâl aña / Raħm ide şâyed gönül var eyle 'arz-ı
hâl aña

memâlik:

Memleketler, ülkeler.

G.113/2 O kad bâlâ vü zülf egri diyâr-ı hüsñ pür-âşüb / Memâlik fitne şeh zâlim 'alem ser-
keş sipâh egri

Memi:

Özel isim. || Mahbub, sevgili.

G.54/1 Başum çevürüp zülf-i semen-sâsı Memi'nüñ / Sihr itdi baña nergis-i şehlâsı
Memi'nüñ

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki 'unvân-ı melâhat / 'Unvân-ı cemâle kaşı tuğrası Memi'nüñ

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dîvânemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sâsı
Memi'nüñ

G.54/4 Sünbülleri reyħânın añup şahn-ı çemende / Dik geldi çenâra kad-i bâlâsı Memi'nüñ

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Āhî gibi bir bülbül-i şeydâsı Memi'nüñ

memleket:

Bir devletin, bir hükümdârın yönetimi altında bulunan yer, ülke. || Sevgilinin bulunduğu yer.

G.16/4 Āh-1 ‘aşık irişür hüsnuñüñ āyinesine / Şağın ey şāh şağın memleketüñ āh yıkar

men‘ it- [K]:

Yasaklamak, engellemek, önüne geçmek.

G.27/4 Yarı görmek nicesi men‘ ide ilden ‘aşık / Zerre hırşid ziyāsına kaçan hā`il olur

menşür-ı a‘ māl:

Amel defteri.

G.86/3 Benüm menşür-ı a‘ mālüm yiterdi rüz-ı maşşerde / Seg-i kūyuñ izi olsa berātumda nişān için

menzil:

Varılacak yer. || Sevgiliye kavuşma.

G.27/3 Gönlümün kâfilesi kūy-ı vefa ‘azmin ider / Hâk ‘aceb irgüre mi ki ne uzak menzil olur

merdüd ol- [K]:

Kovulmak, defedilmek.

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şāhdan / Göreyin merdüd olup sürülsün ol dergāhdan

merdüm:

Göz bebeği.

G.31/1 Gün toğmaduğ başuma vağan gam diyārıdır / Merdümlerini gör gözümün yār bāğıdır

merdüm-i çeşm:

Göz bebeği.

G.9/4 Görüben yüzüñi ussum gidüben düşdükde / Acıyup **merdüm-i çeşmüm** şaçar üstüme gül-âb

G.42/3 Ğubâr-ı hâk-i pâyuñuñ nesim-i şubh-dem her dem / Koyup bu **merdüm-i çeşme** didi hoş-yâdigâr ancak

G.53/3 Bir nefes gitmez hayâli gözlerümden hâlûñüñ / **Merdüm-i çeşmümdedür** güyâ ki hâli Aḥmed'üñ

merdüm-i dide:

Göz bebeği.

G.93/2 **Merdüm-i dide** ciger-güşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi dāmānumda

merdümek:

Göz bebeği.

G.59/3 Tağ u taş fūrkatde kan ağlamağa feryâd için / Lâle hūñin-çeşm olur dağ-ı siyâhı **merdümek**

merḥabâ:

Selam. || Hatır sormak.

G.58/2 'İd-i vaşlı şevki için rûze-i ğam çekmişem / Tâ naşib ola diyü bir merḥabâsı Ḥurrem'üñ

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merḥabāya

G.135/2 Boynına tolar irişenüñ hūblar kolın / Bir merḥabāya bizüm ile degmez elleri

Övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır.

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde ‘ışk olsun baña / Merḥabāsuzlarda saña merḥabā olsun dirin

G.79/5 Kulları ḥālin yazup ol pādişāh-ı ḥüsne ben / Hem du‘ā vü hem šenā hem merḥabā olsun dirin

merḥabāsuz:

Merhabasız; merhabası olmayan, selam vermeyen.

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde ‘ışk olsun baña / Merḥabāsuzlarda saña merḥabā olsun dirin

merḳadin:

Mezar, kabir.

G.109/7 Āḥi ḥāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merḳadine tābe serāh

mermer:

Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilāya elverişli, billurlaşmış bir çeşit kireç taşı. || Mezar taşı.

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ ‘ışkında cān virdi diyü / Kābrümüñ üstindeki mermerde ‘ömrüm yazasın

Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilāya elverişli, billurlaşmış bir çeşit kireç taşı. || Sağlam ve dayanıklılığı bağlamında kullanılmıştır.

G.98/5 Āḥi’nüñ eylesün kimsene beytin taşḫiḥ / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

mescid:

Namaz kılınacak, ibadet edilecek yer, câmi.

G.48/1 Şüfî ne şorayın saña ol şāḥı severseñ / Mescidde bu gāvġā nedür Allāh’ı severseñ

G.74/3 Kāmet ü ebrūñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice toğruldu
egildüm bilmedüm

G.113/6 Gehi mey-hāne yolında gehi mescidedür Āhi / Hārāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri

meşel:

Atasözü.

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luḫfuñ naẓarın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler
seveni

Mesihā-dem:

Mesihā nefesli.|| Hz İsa gibi ölümlere nefesiyle can veren.

G.75/2 Nice şihhat bulam şimdengirü ben ḫaste ey yārān / Ṭabīb-i cān ü dil olan Mesihā-
demden ayrıldum

meskenet it- [K]:

Miskinlik, âcizlik etmek.

G.107/4 Cām-ı meclis la'1-i mey-gūnuñla öpüşdüğiçün / Meskenet idüp şurāhi baş kor
ayağına

mest-i bî-ḫoş:

Sarhoşluk durumu.

G.126/3 Mest-i bî-ḫoş oldı şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bî-ḫodluğumu bir
perj-zād eyledi

mest ü ḫarāb [K]:

Aşırı derecede içmiş, çok sarhoş.

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende gözün fikri ile / İçelüm bāde-i gül-reng olalum **mest ü**

ḥarāb

G.52/5 Bezm-i ğamda ŧevk-i la'lüñle ciger pür-ḥün olur / Cām-ı 'ıŧkuñla ğöñül mest ü ḥarābuñdur senüñ

mest ol- [K]:

Kendinden geçmek, sarhoş olmak.

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmüŧ itmek için Āhi'yā / Mest olup her ğün ŧarāb-ı ḥoŧ-ğüvār egler beni

meŧhür it- [K]:

Herkesçe bilinmek, tanınmak.

G.91/3 Ben Feraḥŧādam ğam u ğuŧŧañla 'ıŧkumdur benüm / Ḥüsnüñi Ḥuŧŧid gibi 'āleme meŧhür iden

meŧk it- [K]:

Öğrenmek için çalıŧma, alıŧtırma yapma.

G.3/4 Ol ğüzeller ŧāhına Āhi kuluñdan diyesin / 'ıŧk meŧk itmiŧ durur kim Rüm abdālı saña

metā' :

Maddi manevi sermaye, varlık, servet. || Sevgilinin sahip olduğu ğüzelliği ve ilgisi.

G.71/2 Milket-i ḥüsnüñ metā'ın baña 'arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mıŧrı dağı ağmaz terāzümdan benüm

me'vā:

Yurt, mesken, yer, makam, sığınacak yer. || Ahiret yurdu.

G.4/6 İrmedin ŧām-ı ecel Āhi yaçın ol ḥađk ile / Vaktidür ŧimdengirü 'azm eyle me'vādan yaña

mey:

Şarap, bâde.

G.26/3 Bir kadeh meyle göz açdurmaz yaçar bezm ehlini / Sâkı-i gül-çihrenüñ bulunmaz
ayağın çeker

G.35/7 Devr-i la'lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarâb ile harâm oldu bizüm
şoĥbetümüz

G.70/5 Cigerüm mey gibi hün itdi benüm za'f-ı humâr / Kâalata'ya geçelüm def'-i humâr
eyleyelüm

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden koma bir dem sâzuñı / İçelüm sâkı meyi gül yüzlilerüñ
yâdına

G.108/4 Eyü vardı seni mey tutdı sâkı / Niçün tolandurur yirüñ piyâle

G.116/3 Lebüñ öpdüğini gördi sâğar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

mey-i nâb:

Halis, katıksız şarap.

G.37/5 İçerüz Âhî mey-i nâbı çü her hûb ile biz / Biz kul oğullarına vaĥt olur aĥa dimezüz

G.125/3 Zâhidâ biz de yübüsetle helâk olmuş idük / Mey-i nâb ile biraz beñzümüze kan
geldi

G.127/5 Şoĥbeti var mey-i nâb ile bugün yârânuñ / Yürü ey Âhî senüñle yine şoĥbet bâkı

mey iç- [K]:

Şarap içmek, içki içmek.

G.38/4 Görüp ârâyiş-i hüsnuñ al-i la'lüne sögmeye / Kaçan kim şehri donansa mey içmege
yasağ olmaz

meydân:

Bir şeyin, bir hususun ortaya döküldüğü, cereyan ettiği yer. || Kalp.

G.119/2 Pehlevānlık adını ‘ālemde destān itmege / Kānlu yaşlarla pür itdüm sīnemūñ meydānını

meydān-ı ‘ışk:

Aşk meydanı.

T.1/2 **Meydān-ı ‘ışk** içinde ayakları kemān / Gamzeñ oğına eylemişem sīnemi nişān

mey-hāne:

İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer.

G.46/5 Mey-hānede dutıya kor idi hırkasını / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ

G.113/6 Gehı mey-hāne yolında gehı mescidedür Āhı / Harāb-ı mest-i ‘ışk olmuş yürür geh toğrı gāh egri

meykede:

Meyhane.

G.57/2 Varalum meykedede hāliş ü muhliş olalum / Şoħbet-i ehl-i riyādan kaçalum n’olsa gerek

meyl eyle- [K]:

Bir yöne doğru yönelmek, eğilmek, eğik duruma gelmek. || (Bir kimseye veya bir şeye) Yönelmek, sevgi, ilgi, alāka göstermek, istek ve arzu duymak.

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey pūte-i ğam cismümi / Hāliş altundur diyü meyl eyleye ola Latıf

G.115/2 N’ola eşkümler ruħ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünkü güzeller göricek sım ü zeri

G.133/5 Gördüğü dil-bere Āhı nice meyl eylesün / Şā‘irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş kārı

meyl it- [K]:

Meyletmek. || (Bir kimseye veya bir şeye) Yönelmek, sevgi, ilgi, alâka göstermek, istek ve arzu duymak.

G.115/2 N'ola eşkümler ruḥ-ı zerdüme meyl eylese yâr / Meyl ider çünkü güzeller göricek sîm ü zeri

G.129/4 Ruḥ-ı zîbâya meyl itmez didiler zâhidi ammâ / Meger bir zerrece yokdur anuñ gögsinde îmânı

mezâr:

Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.

G.47/1 Kıbrûme dökülen gözi yaşı nigârumuñ / Nergis bitürdi dâ'iresinde mezârumuñ

G.86/2 N'ola 'âlemde bir târîh ide ol yâr-ı sengin-dil / İşigi taşını dikse mezârumda nişân için

mezellet:

Alçalma, bayağılaşma, hakir ve zelil olma durumu, bayağılık, hakirlik.

G.62/5 Hâk-pây-ı yâra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuḳ Āhî'den ne derdüm var benüm

mi:

Soru eki.

G.4/3 Her ḥarâmî ğamze âhû-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek **mi** gerekdür böyle şahrâdan yaña

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldu kıandedür / Ol şanem seyr ietmege gelmez **mi** deryâdan yaña

G.27/3 Gönlümüñ kâfilesi küy-ı vefa 'azmin ider / Hâḳ 'aceb irgüre mi ki ne uzak menzil olur

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / 'Aceb ol günlere Āhî ire mi sâ'atümüz

G.51/2 Tütüyâ gibi qaparlar ser-i küyuñda şehâ / Degme gözler mi görür kim 'acebâ gerd-i rehûñ

G.58/4 Ne şorarsın kandadır diyü gönül âb-ı hayât / Mürdeye yetmez mi la'l-i cân-fezâsı Hurrem'ûñ

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münîr kim / Teşbîh idem mi sen güneşi dün toğana ben

G.82/2 Dil tenûrında ciger yandığı yetmez midî kim / Yidi derd ile beni gam dağı bir yanumdan

G.89/2 Bendeñ olup da qapuñda n'ola kulluq eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisiz

G.93/3 Sâyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sâye görem yanumda

G.100/2 Cânımı qurbân idüp pay itdiler meh-pâreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi qurbân payına

G.111/3 Gülünç itdi beni düşmanlaruma / Be zâlim böyle m'ider yâr yâra

G.122/1 Ne naqş ider bizüm ile nigârı gördüñ mi / Ne fitneler qoparur rûzgârı gördüñ mi

G.122/2 Bu qanlı qanlı yaşumdan revân olup göz göz / Bu çeşme çeşme aqan cüybarı gördüñ mi

G.122/3 Direk direk dikilürken qapuñda dūd-ı dilüm / 'Alem 'alem göge ağan şerârı gördüñ mi

G.122/4 Bu pâre pâre ciger qanı ile şinemde / Bölük bölük açılan lâlezârı gördüñ mi

G.122/5 Qaçup qaçup da ırâqdan dönüp dönüp yüzüme / Qıya qıya baqan ol gamzekârı gördüñ mi

G.122/6 Şorar irişdüğine Âhî göz yaşını döküp / Qabâ-yı sürh ile ol gül-'izârı gördüñ mi

G.128/4 Sizüñ il âdeminüñ böyle m'olur resm şehâ / Görüben yüz çevirür 'aşık-ı bî-çâreleri

midhat:

Övme, methetme.

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey gönca-leb / Midhatüñ bāğınuañ Āhî murğ-ı hoş-
elhānidur

mihmān-ı ğam:

Gam, keder misafiri.

G.115/4 Geldügince dile mihmān-ı ğamuñ dıdelerüm / Çekdügi hūn-ı cigerdür öñine mā-
hazarı

mihmān mihmān üstine [K]:

Misafir misafir üstine. || Misafirin eksik olmayışı.

Mt.2/1 Sıñede hālî degül hicrān hicrān üstine / Tekyede eksük degül mihmān mihmān
üstine

mihmān ol- [K]:

Misafir, konuk olmak.

G.131/4 Hān-ı hüsñünden geçüp mihmān olaydum ey gözüm / Hey bir iki gün bu çarh-ı bî-
çarār egler beni

mihr:

Güneş. || Sevgi.

G.21/1 Haddüñüñ mäh-ı felek mihr ile ser-gerdānidur / Qaddüñüñ serv-i sehî aşüfte vü
hayrānidur

G.30/6 Mihrüñ yanında görüne Pervin didükleri / Garğ-ı 'arağ olunca kaçan yār-ı gül-'izār

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhî münevver itmiş ol gül-ruh / Çerāğ-ı çeşm-i maqşüdü o mihrüñ
rüşenā olmuş

G.107/2 Aq bulutdur şanma qarşu mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe
urunur dāğına

G.109/2 Zülfi 'anber-şikenüñ hasreti ile ölsem / Qabrüm üzre yitişür käh-şifat mihr giyāh

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine bakmayam Tañrı haqı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh nigāh

G.136/1 Ey şubh-ı ruhuñ maṭla‘-ı envār-ı İlāhı / Sen mihr-i bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

Sevgi.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saqladuāum ey meh bu kim / Mü‘minüñ qalbinde cāndan sevgili ĵmānidur

G.47/4 Mihrüñ şehıdı olalı sĵnemde dil-berā / Bir zerresini yirde qomazlar ĵubārumuñ

mihr-i burc-i şeref:

Şeref burcunun güneşi.

G.109/1 Göklere çıkar idi hasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

mihr-i cihān-ārā:

Cihanı süsleyen güneş. || Sevgilinin yüzünün parlaklığı bağlamında kullanılmıştır.

G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihān-ārā dimiş / Dostum Āhı seni göge çıkarur giderek

mihr-i ma‘ānı:

Mana güneşi.

G.135/5 Mihr-i ma‘ānı ile yine rüşen eyledi / Eṭrāf-ı kā’inātı bu Āhı gazelleri

mihr-i ruhsār:

Yanağının güneşi.

G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa baña penāh

mihr-i rüy:

Yüzünün güneşi; güneş gibi parlak yüz.

G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarhı toköz tolanur āh-ı sehergāhum benüm

mihr-efrūz:

Güneşi parlatan.

G.33/3 Dir gören āyine-i hüsünde yāruñ haṭṭını / Çevre olmuş mäh u mihr-efrūza gūyā hāleler

mihr ü mäh [K]:

Güneş ve ay.

G.56/2 Alnuñ ile ruḥlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü mäh ile felek

mihr ü vefā eyle- [K]:

Sevgi ve sadakat göstermek.

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam kaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

mihr ü vefā it- [K]:

Sevgi ve dostluk göstermek.

G.10/3 Dā'im baña cevr ile cefādur işüñ ammā / Şimdengirü **it mihr ü vefā** kār be-nevbet

mihrāb:

Cāmi, mescit gibi ibadet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer. || Yüceliğinden, güzelliğinden vb. üstün niteliklerinden dolayı kendisine yönelinen makam veya kimse.

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var

benüm

milket-i hüsn:

Güzellik ülkesi.

G.71/2 Milket-i hüsnüñ metâ'ın baña 'arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mıŝrı dađı ağmaz terāzūmdan benüm

millet:

Bir dine, bir kavmiyete mensup topluluk.

K.1/2 Zıkr-i ħamdüñdür ki her **millet**den oldı āŝikār / Ka'be'den āvāz-ı hū büthāneden bāng-i ceres

mi' mār-ı ezel:

Ezel mimarı. || Allah.

G.59/4 Ĥānesini gönñümñ yapığda mi' mār-ı ezel / Revzeni zağm oldı vü tır-i ğamuñ yir yir direk

minnet:

Yapılan bir iyiliğın yükü, ağırlığı altında ezilme, iyilik yapana karşı kendini dâima borçlu hissetme.

T.1/5 Aç ol cihānda **minnet**le ni'met olmasun / Tek yirde gökde zerre kadar **minnet** olmasun

G.101/3 'Aynumda degül kuđl-i Ŗıfāhān benüm ammā / İzüñ tozınıñ minneti iki gözüm üzre

Yapılan iyiliğe karşı teşekkür etme, ŝükür, hamt etme.

G.35/6 İçerüz biz ayağı sākiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir ħürmetümüz

mir'āt:

Ayna. || Âşığın gönli.

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir'ātuma / Ol sebebdendür ki āyinemde
gerdüm var benüm

Ayna.

G.108/2 Çü mir'āta bağa ol āftābum / Olur ruhsarı meh āyine hāle

mişāl:

Örnek.

G.39/3 Bār-ı cefāñı çekdüğüme kaşlaruñ mişāl / Bu 'ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

misk:

*Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan
kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde.*

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın dañi yüzi kara
levend

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki 'unvān-ı melāhat / 'Unvān-ı cemāle karşı tuğrası Memi'nüñ

miskīn:

Âciz, zavallı (kimse).

G.43/5 Belā āşüftesi olmışsun Āhı / Behey şūrīde miskīn mübtelācık

G.44/4 Küfr-i zülfüñden perişān göñlümüñ hālin bilür / İder ol miskīne raħm itmeyenüñ
İMĀNı yok

mıye-i vaşl:

Kavuşma meyvesi.

G.133/4 Deng ider bār-ı firāk ile cefākeşlerini / Mıve-i vaşlını şunmasa rakıbe bārı

miyān:

Kemer bağlanacak yer, bel.

G.39/3 Bār-ı cefānı çekdüğüme kaşlarıñ mişāl / Bu ‘ayn-ı dāldur ki dü-tādur miyānumuz

G.108/8 Miyānuñla dehānuñ fikri ‘aqlum / Kōmaz bir laḫza ğayrı kıl ü kāle

mı:

“mı” soru eki.

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murā-ı cānın şayd için şebbāz-ı zülfin şalalar

G.24/2 Mūcib-i mihr ü vefā ola mı ḫaṭṭuñ gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zāhir olur

G.30/5 Kōçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.34/3 Seni ḫāzır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

G.44/3 Ḫār-ı cevrüñden yüzüñe karşı iñlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül- i nālānı yok

G.47/2 Sūsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Ḫançerlerinden ölmüşem ol gül- ‘izārumuñ

G.60/3 ‘Ālemi odlara mı yaḫarsın / Ne için böyle meh-cebñ olduñ

G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum ‘ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm var benüm

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el kōça müdām / Dil-ber odur ki sen kōçasın dā’im el seve

G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āḫı / Senüñ gibi cihānda bñ-sitāre

G.128/5 İşidüp ğayra düşürdüğümi zülf-i siyehi / Saña mı kaldı be Āḫı didi yüz qaraları

G.134/1 Şıve vü nāza ğāyet olmaz mı / Bu ‘itāba nihāyet olmaz mı

G.134/2 Tūtalum kul günāh itse şehā / Luṭf-ı şehden ḫimāyet olmaz mı

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa ‘isyānı / Feyz irişüp ‘ināyet olmaz mı

G.134/4 Kādı olduğda irte Hāzret-i Hāk / Hūblardan şikāyet olmaz mı

G.134/5 Hāl-i Mecnūn’ı añup ağladuğum / Derd-i dilden hikāyet olmaz mı

G.134/6 Āhi’ye daği şefkatūn yok mı / Şi’ve vü nāza gāyet olmaz mı

Mısr-ı hūsn:

Güzellik Mısrı. || Güzelliği ile meşhur Hz. Yusuf’a ev sahipliği yapan şehir, Mısrı.

G.21/5 Hūzn-i Ya’kūb ile Āhi mübtelā kıldı beni / Mısr-ı hūsnūn ol şeker-leb Yūsuf-ı
Ken’ānidur

mu‘abbir:

Görülen rüyalardan anlam çıkararak, rüya tabir eden, düş yoran kimse.

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehūn kulluğın eyle ta’bır / Dün gice ‘ālem-i rü’yāda çü sultān
oldum

mūcib-i mihr ü vefā ol- [K]:

Sevgi ve sadakat gerektirmek, gerekli olmak.

G.24/2 Mūcib-i mihr ü vefā ola mı hātūn gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zāhir
olur

muḥkem:

İyice, adamakıllı, sağlamca.

G.98/2 Ger güzer eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Şine luḥfindan anuñ muḥkem utanup
elike

G.104/3 Kanda bir bār-ı girān u ğam u miḥnet var ise / Yār-ı cānum gibi muḥkem ṭolanur
gerdenüme

muhtāc ol- [K]:

Gereksinim duymak.

G.99/5 Dil rüşen olmaz Āhi cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca hāne muhtāc olur ziyāya

muḳārin ol- [K]:

Bir yerde, bir arada bulunmak, birlikte olmak, bitişik, yakın olmak.

G.46/3 Ey dil firāk u hecre şaḳın muḳārin olma / Zīrā nemekle āteş ḳanın iḳer kebābuñ

muḳtebes:

Kendine ait olmayıp birinden veya bir yerden faydalanmak üzere alınan, faydalanılan.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ şemmesinden bir eşer / Nūr-ı Aḳmed'dür cemālūñ pertevinden **muḳtebes**

mū-miyān:

Beli kıl gibi denecek kadar ince olan, çok ince belli (güzel).

G.60/5 Āhi'yā mū-miyānı fikrinde / Cān ü dilden daḳıḳa-bjn olduñ

mūm ol- [D]:

Yanacak bir hāle bürünmek. || Yola gelmek; birine itaat etmek, boyun eğmek.

G.76/5 Āh kim dildāruma ma'lūm olupdur ḳacetüm / Mūm olup yanmaḳ ezelden Āhi fikrūmdür benüm

mūnis ol- [K]:

Arkadaş olmak, dost olmak, yakın olmak.

G.53/5 Künc-i fūrḳatde yaturken ḳamduli'llāh Āhi'yā / Oldı ben dil-ḳasteye mūnis ḳayāli

Aḥmed'üñ

murād:

Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ḥāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il olur

G.124/5 Virmese Āhî n'ola pîrezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacığıdur begüm er vuşlacığı

murğ:

Kuş.

G.31/3 Mecnūn ki yaptı başına murğ āşiyānını / Görenler anı didi ki Leylî 'imārıdur

murğ-ı cān:

Can, gönül kuşu. || Āşığın canı.

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i ḥırām / Murğ-ı cānın şayd için şebbāz-ı zülfin şalalar

G.118/3 Müşkîñ şaçunuñ dām düzüp murğ-ı cān için / Bağlar ucına dāne-i ḥāl-i mu'anberî

murğ-ı dil:

Gönül kuşu.

K.1/8 Dāne için dām-ı hırşa düşse tañ mı **murğ-ı dil** / Anda Ādem gözleye gendüm Ḥalîlu'llāh 'ades

G.15/5 Nice ḥarāmî dimeyeyin gözlerüñe kim / Şaḥn-ı ḥaremde murğ-ı dile āşiyān tutar

murğ-ı ḥoş-elḥān:

Güzel sesli kuş. || Bülbül.

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey gönca-leb / Midhatüñ bāğınuañ Āhı murğ-ı hoş-
elhānidur

muşāhib:

Biriyle karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı olan kimse.

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü gam-ı yār gibi / Ne ferāgat yiri var gūşe-i hammār gibi

Muşafā:

İslam peygamberi Hz. Muhammed'in adlarındandır.

G.29/3 Gel ziyāretten şafā ehlini maħrūm itme kim / Muşafā nūrı haķı ol çihre
Beytu'llāh'dur

G.80/1 Āşık oldum bir cemāl-i cān-fezāya görmedin / 'Işık ile imān getürdüm Muşafā'ya
görmedin

*Maddi manevi yönden artırılıp saf ve seçkin duruma getirilmiş veya cinsi içinden en
temizi, en iyisi ve en hālisi olarak seçilmiş (kimse). || Şairin şiirini atfettiği bir kişinin ismi
olmakla birlikte Hz. Muhammed'e telmih edilmiştir.*

G.43/2 Kamer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şāhı dil-ber Muşafācık

Muşafā bedrū'd-dücā hel lā 'alā hūlķin 'azīm:

*Yani karanlıkların nuru olan Hz. Muhammed Mustafa, en yüce ahlak üzerine değil
midir?*

G.73/6 Giderüp gönli karasın merhem urdı zaħmuma / Muşafā bedrū'd-dücā hel lā 'alā
hūlķin 'azīm

mu'tād ol- [K]:

Alışkanlık hāliline gelme, alışılmış olma.

T.1/4 Mu'tād oldu dil dilemez kim süre şafā / Dil-ber yolında yitmedi çekdügüm belā

muṭrib:

Bir musiki aleti çalan kimse, sazende.

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmīl olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözün māhir olur

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi’yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.106/3 Țırma ey muṭrib elūñden Țoma bir dem sāzuñı / İçelüm sāķı meyi gül yüzlilerūñ yādına

muṭribā:

Ey çalgıcı.

G.9/1 Sāķiyā faşl-ı bahār oldı getür cām-ı şarāb / **Muṭribā** sāza el ur sen de Țanı çeng ü rebāb

muẓaffer eyle- [K]:

Üstünlük, galibiyet kazandırmak.

G.91/2 Leşker-i hūbāna sen şāhı muẓaffer eyledi / Țalb-i ‘uşşāķa sipāh-ı gūşşayı manşūr iden

mübārek ol- [K]:

Kutlu, bereketli, uğurlu olmak.

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğa sefer

mübtelā:

(Bir derde, bir hastalığa) Tutulmuş.

G.12/5 Dil-ber maḥallesinden ırağ itme Āhi’yi / Yazuķ degül mi eyleye bir mübtelā sefer

G.21/5 Hūzn-i Ya'kūb ile Āhī mübtelā kıldı beni / Mısr-ı hūsnūñ ol ŧeker-leb Yūsuf-ı Ken'anıdur

G.43/5 Belā āşüftesi olmışsun Āhī / Behey şūrīde miskīn mübtelācık

mübtelā ol- [K]:

Düşkün olmak, alışmak, tutulmak.

G.40/1 İştüdüm bir cefā-kāra o meh-rū mübtelā olmuş / Bi-ḥamdi'llāh benüm gibi o daḥi mübtelā olmuş

G.79/6 Şayru olan Āhī çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle 'ālem mübtelā olsun dirin

mübtelāsı ol- [K]:

Düşküni, tutkunu olmak.

G.58/1 Āh kim derd ile oldum mübtelāsı Hurrem'üñ / Düşdi nāgeh göñlüme zülfi hevāsı Hurrem'üñ

mübtezel:

İtibarsız, değersiz, bayağı (kimse).

G.102/1 Evvel cihānda la'net aña kim güzel / Koca şağallu cıl kekez mübtezel seve

müdām:

Devamlı olarak, ara vermeden, her zaman, daima.

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhī gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tācdār

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el қоça müdām / Dil-ber odur ki sen қоçasın dā'im el seve

mü'ezzin:

Namaz vakitlerini haber vermek için ezan okumakla görevli kimse.

G.87/4 Kāmet eylerken namāza sen kıyām itdūñ meger / Kim mü'ezzin kend'özinden geçdi ilk Allāh'dan

mühr ur- [K]:

Mühür basmak, mühürlemek. || Sevgilinin âşığıın kalbine hükmetmesi, etkisi altına alması bağlamında kullanılmıştır.

G.60/4 Dil ü cāna 'aceb mi mühr ursañ / Hâtem-i hüsne çün niğın olduñ

müje:

Kirpik.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehā / Kālbe evvel kend'özin uran müjeñ alayıdur

G.77/3 Baña kār eylemez ey kaşı kemān tır-i cefā / Devletinde müjenüñ toptolı peykān oldum

G.127/3 Sıñeden geçdi müjen zaħmı tırur dilde henüz / Çıkdı peykānı veli kaldı cerāhat bākı

müjgān:

Kirpikler, kirpik.

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tığlar tutar / Dāmyıla gözi kāfiri mü'min ider şikār

G.111/2 İdüpdür asmağa dil nişmesini / Gözi kaşşābı müjgānın kenāre

mül:

Şarap, mey.

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

Şarap, mey. || Kırmızı rengi bağlamında sevgilinin dudağıyla benzerlik kurulmuştur.

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenār eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

mülk:

Memleket, ülke, yurt; varlık, mevcudiyet, sahip olunan şey.

G.19/3 Bir ayağda iki 'alem mülkini seyrān iden / Sāğar u bādeyle anlar kim ayağdaş oldılar

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Karaman mülki yile / Varalum Rümili'ni biz de hişār eyleyelüm

G.75/5 Varursañ kūy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhī'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı ğamdan ayrıldum

G.94/6 Başum alup giderdüm ben 'adem mülkine dek Āhī / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzār olsa

mülk-i 'adem:

Yokluk ülkesi. || Ahiret yurdu.

G.32/2 Şāh-ı 'ışkam kūs-ı riħletle fenādan göçmişem / Baña hicrān leşkeri mülk-i 'adem kişver yiter

mülk-i ğam:

Gam mülkü, keder ülkesi.

G.69/2 Mülk-i ğam sultānıyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarħ-ı atlas üzre zerrin bārgāhumdur benüm

mülk-i melāħat:

Güzellik ülkesi.

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu taq-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāhat hişārıdır

mü' min:

Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslamiyet'in diğer iman esaslarına inanan, iman sahibi kimse, müslüman.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saqladugum ey meh bu kim / Mü' minüñ qalbinde cāndan sevgili imānıdır

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tıglar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü' min ider şikār

mümtāz:

Seçilmiş, seçkin.

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki 'ālemde nazırüñ daħi yoq söz bir olur

münevver it- [K]:

Aydınlık etmek, nurlandırmak.

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhı münevver itmiş ol gül-ruh / Çerāğ-ı çeşm-i maqşūdı o mihrüñ rüşenā olmuş

müntehā:

Nihayet bulan yer, en uç, son, bir şeyin gayete erdiği yer.

T.1/1 Cān gülşeninde sidre-қadüñ müntehā yiter / Dil kişverine zülf-i siyāhuñ belā yiter

müntehā-қad:

Sevgilinin erişilmesi güç çok uzun boyu.

G.44/2 Sidre gibi müntehā-қaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehñüñ cānı yoq

müntehā ol- [K]:

Son noktaya ulaşmak.

G.40/3 Gezerken nāz ile gördüm efendiyle efendisin / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehā olmuş

mümteni:

Olamaz, olması imkânsız, olanaksız.

G.59/6 Noқта-veş ayırsa tenden başımı tığ-i ecel / Harf-i 'ışkuñ mümteni' dür levh-i dilden k'ola hâk

mürde:

Ölü, ölmüş (kimse).

G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden 'İsā gibi / Nāz ü işveyle hitāb-ı müsteṭābuñdur senüñ

G.58/4 Ne şorarsın kãdadur diyü gönül āb-ı hayāt / Mürdeye yetmez mi la'l-i cān-fezāsı Hurrem'üñ

G.65/5 Yirde pehlūlarumuñ naqşı ile Āhı hemān / Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

mürüvvet:

İnsaf, insaniyet, lütüfkârlık.

G.10/1 'Uşşākuñı öldürmek ise sende mürüvvet / Ahsente senüñ bāzūña kollaruña kuvvet

müsāfir:

Misafir; konuk

G.12/2 'İşkuñ müsāfirini iñen yakma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maḳsūdum ā sefer

Müselmān:

Müslüman.

G.2/2 ‘Aql u şabrum kārbanın urdı bir kāfir benüm / Hey **müselmān**lar bu yolda çok ziyān oldu baña

müşebbek:

Teşbik edilmiş, eczası ağ ve kafes gibi örülmüş şebîke şekline konulmuş.

K.1/10 Ravza-i ‘ışkuñda cān murğını ta‘līm itmege / Bu tokuz çarhı aña kılduñ **müşebbek** bir kafes

müşkil:

Zor, güç, çetin.

G.132/6 Āhi’yā müşkil belādur seg raķıbe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

müşkil ol- [K]:

Zor olmak, güç olmak, çetin olmak.

G.27/5 Yüri var çok sözü қо nice ötersin bülbül / Şi‘r-i Āhi’ye nazıre dimecük müşkil olur

G.80/4 Cān deger didüm haṭā itdüm ıraḡdan la‘lüñe / Müşkil olur cevheri dutmaķ bahāya görmedin

müşkin:

Misk kokulu.

G.118/3 Müşkin şaçuñı dām düzüp murğ-ı cān içün / Bağlar ucına dāne-i hāl-i mu‘anberī

G.136/6 Müşkin şaçımı ṭarf-ı ‘izārında gören dir / Kim tıtdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

müşteri ol- [K]:

Alıcı olmak. || Gönül düşürmek, sevdalanmak.

G.15/2 Bir şivekâra müşteri oldu gönül yine / Bâzâr-ı şivede gözi kaşı kemân tutar

Alıcı olmak. || Müşteri; dokuz uydusu bulunan ve güneşe yakınlığı bakımından beşinci sırada yer alan en büyük gezegen; Jüpiter.

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzu 'ālî şem'ũñ / Olursa müşterisi sen şem'-i mäh-tābuñ

müyesser ol- [K]:

Nasip olmak.

G.28/5 Saña Āhî hemîñ müyesser olan / Gözlerũnde kalan hayāl-i nigār

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdîr işi bu rāya sığmazmış dilek

müzeyyen:

Bezenmiş, süslenmiş, ziynetli.

G.21/3 'Aks-i la'lũñle gören dir çeşm-i pür-eşküm benüm / Dürr ü mercânla müzeyyen sayrefî dükkānidur

N

nā-dān:

Sert ve gönül kırıcı, kaba (kimse), nobran.

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzũñ / Hayf nā-dāna düşüpdür o güher vuşlacığı

Cahil, bilmez, bilgisiz (kimse).

G.125/5 'Işk rāzını iñen açma ki a'dā işidür / Söyleme Āhî biraz meclise nādān geldi

nādir:

Az bulunur, az görülür, seyrek, ender.

G.24/1 Gerçi Yüsuf bigi mümtâz güzel nâdir olur / İki 'âlemde nazîrûñ dañi yok söz bir olur

nâfi':

Faydalı.

G.10/2 Rañm eyleyüben dâr-ı şifâsında habîbüm / **Nâfi'** diyüp içürdi bu sevdâyîye şerbet

nâ-gâh/ nâgeh:

Ansızın, birdenbire.

M.1/3 Dil düşdi yine bir şanemüñ 'ışkına **nâ-gâh** / Bend oldı saçı dâmına dîvâne olup âh

G.58/1 Âh kim derd ile oldum mübtelâsı Hurrem'üñ / Düşdi nâgeh göñlüme zülfi hevâsı
Hurrem'üñ

nâgehân:

Ansızın, birdenbire.

G.2/3 Seyre çıkdum yâr ile ağıyarı gördüm **nâgehân** / Vay bu kâfir hoş belâ-yı nâgehân
oldı baña

G.129/5 Cemâl-i 'âlem-ârâsın temâşâ iderek yâruñ / Düşürdi nâgehân Âhî kemend-i
zulfine cânı

nağme-i Dāvūd:

Hz. Davud'un nağmesi (güzel, etkileyici ses bağlamında).

G.53/4 Bülbül-i güyâ gibi bir dem ser-âgâz eylese / Nağme-i Dāvūd'a ta'n eyler maķâlî
Añmed'üñ

nâkes:

Alçak, soysuz, düzenbaz.

K.1/9 Kağı **nākes**dür kese senden ümidin kahr ile / Ni‘met-i luḡfuñla çün mahrūm kalmaz
hiç kes

naḡḡāş:

Renkli resim ve süsleme yapan sanatkâr.

G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yāruñ naḡşını / Şimdi şā‘irler ḡodılar şî‘ri naḡḡāş
oldılar

naḡş:

Resim, tasvir, görüntü.

G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yāruñ naḡşını / Şimdi şā‘irler ḡodılar şî‘ri naḡḡāş
oldılar

İz.

G.7/4 Sen varup ḡāne-i aḡyāra ḡadem basduḡuña / Başmaḡuñ na‘lçesi **naḡş**ı yiter dāl baña

G.51/4 Gözüñ üstinde ḡaşuñ yoḡ idi ‘ālemde eger / Olmasaydı pabucı naḡşı eger
secdegehüñ

G.65/5 Yirde pehlûlarumuñ naḡşı ile Āḡḡ hemān / Bir ḡaşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

G.69/5 Na‘lçeñ naḡşı degül ebrûlarumdan yir yirin / Ḥākde ḡalmış nişān-ı secdegāhumdur
benüm

G.93/1 Bir ḡaşîrüm yoḡ iken külbe-i aḡzānumda / Bûriyā naḡşı görünür ten-i ‘uryānumda

naḡş-i deyr:

Kilise süsü.

G.8/1 Ol büt-i kāfir kim oldum zār ü ser-gerdān aña / **Naḡş-i deyr**em ḡüiyā kim olmuşam
ḡayrān aña

nağş-ı na‘l-i esb:

(Sevgilinin) Atının nal izi.

G.47/3 Hāküm ziyāret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan nağş-ı na‘l-i esbi durur şeh-süvārumuñ

nağş eyle- [K]:

Resmini, tasvirini yapmak, resmini çizmek. || İyice yerleştirmek, kalıcı şekilde yerleştirmek.

G.120/2 Bir perî-taşvîrdür dîvāne nağş iden beni / Baña nağşı o melek yüzlü perî-zād eyledi

nağş it- [K]:

Süslemek, bezemek, nakış yapmak.

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şim-āb ile ne nağş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın tenhā Latîf

Resmini, tasvirini yapmak, resmini çizmek.

G.120/2 Bir perî-taşvîrdür dîvāne nağş iden beni / Baña nağşı o melek yüzlü perî-zād eyledi

Resmini, tasvirini yapmak, resmini çizmek. || Hile yapmak.

G.122/1 Ne nağş ider bizüm ile niğārı gördüñ mi / Ne fitneler kıparur rüzgārı gördüñ mi

nağş ol- [K]:

Kalıcı şekilde yerleşmek. || Süslenmek.

G.63/5 Nağş olup şinem nişān-ı zaḥmı seng-i yārda / Levh-i zerrin üzre ḥaṭṭ-ı lāciverdüm var benüm

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağüñ yüzüm üzre / Nağş oldu na‘lçeñ yiri iki gözüm üzre

na'ıçe:

Daha fazla dayanması için ayakbabiların ökçesine çakılan demir.

- G.7/4 Sen varup hâne-i ağıyāra kadem basduğıña / Başmağıñ **na'ıçesi** naqşı yiter dāl baña
G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağıñ yüzüm üzre / Naqş oldı na'ıçeñ yiri iki gözüm üzre

Bu demir ile sevgilinin kaşları arasında şekil benzerliğı yönüyle ilgi kurulmuştur.

- G.69/5 Na'ıçeñ naqşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde kalmış niřān-ı secdegāhumdur benüm

nāle:

İnleme, inilti.

- G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duhān tutar / Geh nālem ile iki cihānı fiğān tutar
G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nāleler / Kıbrüm üzre haşra dek yansun göyünsün lāleler
G.48/4 Derd ü ğam için çarhda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ
G.85/2 Bülbül-i şūrīdenüñ gūş eylemezsin nālesin / Ey gül-i ter diñlemezsın bülbülüñ āvāzesin
G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilā ki bir güzelüñ derdmendisın
G.89/4 Kıllāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de haste gönüller kemendisın
G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya 'aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş kışanuñ hevāya
G.106/4 Baqmadı benden yaña vü kılmadı nālem eşer / Nitekim gül bülbülüñ kılmaz nazar feryādına
G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle
G.120/1 Dāğlar çün nālemi gūş itdi feryād eyledi / Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād

eyledi

nāle vü āh [K]:

İnilti ve feryat.

G.64/5 Odlara yan Āhı kim odlara yaqduñ ‘ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum
benüm

nāle vü efgān [K]:

İnleme ve feryat.

G.82/1 Kime feryād ideyin nāle vü efgānumdan / Kime qan aqlayayın dıde-i giryānumdan

nāliş:

İnleme, inilti, feryat, nale.

G.50/1 Nālişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh ‘ālemi incitdi yirden
göge dek

nām:

İsim, ad; ün, şöret, şan.

G.8/5 Nāme-i a‘mālüm oldı rüz-ı maşşerde benüm / Şol maşabbet-nāme kim **nāmuñ** durur
‘unvān aña

nām-ı humāyün:

Kutlu, mübarek isim.

G.55/3 Nāmede nām-ı humāyünüñi taħriř ideli / Yiri baş üzredür ol nāme-i müşkıñ-
raqamuñ

nām ü nişān [K]:

Ün, şan, şöhet.

G.2/5 Tutmayınca 'ālemi āhum ben Āhı olmadum / Kendü āhum 'ākıbet **nām ü nişān** oldu
baña

namāz:

*İslām dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine
farz kılınmış olan ve İslām'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet.*

G.87/4 Kāmet eylerken namāza sen kıyām itdün meger / Kim mü'ezzin kend'özinden
geçdi ilk Allāh'dan

nāme:

Mektup.

G.20/1 Dillerin kessün benüm derd-i dilümden hāmeler / Ben kara yazulıya harf
atmasunlar nāmeler

G.20/3 Nāme gibi ben kara yazulı bağı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp hālüme ağlar
hāmeler

G.55/2 Nāmenün barmağına rişte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şah-ı
keremün

G.55/3 Nāmede nām-ı humāyūnuñı taħrİR ideli / Yiri baş üzredür ol nāme-i müşkİN-
raķamuñ

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdügümi yazdum idi / Nāmenün kıddini bükdi şanemā bār-
ı ğamuñ

nāme-i a'māl:

Amel defteri.

G.7/1 Rüz-ı maħşerde 'ayān olmağa ol hāl baña / Bir levend-nāme yiter **nāme-i a'māl**
baña

G.8/5 **Nāme-i a'māl**üm oldu rüz-ı maħşerde benüm / Şol maħabbet-nāme kim nāmuñ durur

‘unvān añā

G.93/5 Baña ol nāme-i a‘māl yiter Āhī kim / Yār haṭṭıyla ğazeller ola dīvānumda

nāme-i müşkīn-raqam:

Misk kokulu yazılar yazan mektup.

G.55/3 Nāmede nām-ı humāyūnuñı taḥrīr ideli / Yiri baş üzredür ol nāme-i müşkīn-raqamuñ

nā-mütenāhī:

Sonsuz, sonu sınırı olmayan.

G.136/3 Dil vechi var itse ruḥı devrinde tevakkuf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāhī

nān:

Ekmek. || Aşığın kimsesizliğini ve çaresizliğini tasvir bağlamında sinesinde taşıdığı gönül yarası koynundaki yanık bir ekmeğe benzetilmiştir.

G.66/1 Şıne-i şad-pārede dāğ-ı nihānum var benüm / Öksüzem koynumda bir göynüklī nānum var benüm

nān u nemek ḥaqqı [D]:

Tuz ekmek hakkı; iyilikleri görülen, sofrasında yemek yenen kimselere olan vefa borcu, duyulan minnet ve şükran.

G.84/5 İtlerüñle āstānuñda tuz etmek qadrini / Añıcaq nān u nemek ḥaqqını yārān ağlasun

G.93/4 Yidügüm ayru giderken seg-i kūyuñla benüm / Görmedüm nān ü nemek ḥaqqını yārānumda

nār-ı hecr:

Ayrılık ateşi.

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey pūte-i ğam cismūmi / Hālīş altundur diyū meyl eyleye ola
Laţif

nār-ı Mūsā:

Musa'nın ateşi.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ şemmesinden bir eşer / Nūr-ı Aħmed'dür cemālūñ
pertevinden muķtebes

na're-i mestān:

Sarhoşların narası.

G.97/4 Yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kāse idūñ / Ki cihān tölmiş idi na're-i mestān bu
gice

nasıl:

*Bir kimse veya bir şey hakkında bilgi almak için kullanılan soru sıfatı; ne biçim, ne
türlü, ne gibi.*

G.89/2 Bendeñ olup da ğapuñda n'ola ğulluķ eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl
efendisin

naşib ol- [K]:

(Bir şey bir kimse için) Mümkün olmak, gerçekleşmek.

G.58/2 'İd-i vaşlı şevki için rūze-i ğam çekmişem / Tā naşib ola diyū bir merħabası
Hurrem'ūñ

G.86/5 Geçürdüm 'ömr devrānının hevā-yı zūlf-i yār ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu 'ömr-
i cāvidān için

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āhı naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi
rāhdan

naşūh:

“Halis, samimi” anlamındaki kelime dilimizde “kesinlikle bozulmaması gereken tövbe” anlamındaki Nasuh tövbesi (Tevbe-i Nasuh) söyleyişinde geçer.

G.83/2 Elüm ol an olacadan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūhuñ la‘1-i şırını gözüm an itdi an olsun

nā-tüvān ol- [K]:

Kuvvetsiz, güçsüz, zayıf olmak.

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhī derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduça bir āh itmege dermānı yok

nāy:

Ney; mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

G.99/3 Hem-dem olursa nālem nāya ‘aceb midür kim / Feryādı eksük olmaz baş oşanuñ hevāya

nāz:

Kendini beğendirmek amacıyla takınılan edalı tavır, cilve.

G.40/3 Gezerken nāz ile gördüm efendiyle efendisin / Birisi sidre -ad olmuş birisi müntehā olmuş

G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülerek ‘arz-ı ‘izār-ı gül-i handān iderek

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi āvūs-şıfat / N’ola gelseñ bize de nāz ile cevlan iderek

nāz ü işve [K]:

Naz ve cilve.

G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden ‘İsā gibi / Nāz ü işveyle ıāb-ı müsteābuñdur senüñ

nazar:

Bakış, bakma, göz atma.

G.99/4 Ebrûlaruñ hilâle beñzer didük biz ammâ / Eksük nazarla baķduķ ol serv-i meh-likâyâ

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bâzû-bend atdı şabâ şâh-ı güle ğoncaları

nazar eyle- [K]:

Bakmak.

G.6/3 Tır-i ğamzeñ yine sînemde iki zaķm urdı / İki göziyle **nazar eyledi** ol şâh baña

G.10/4 Hışm ile **nazar eyleyüp** âşüfteñe her dem / Öldürmege kaşd itme be hey gözleri âfet

nazar kııl- [D]:

Seyretmek, bakmak. || İncelemek amacıyla bakmak, düşünerek bakmak.

G.42/2 Güzellik câme-ĥvâbında yatup maĝrûr-ı ĥüsn olma / Nazar kııl ĥâl-i ‘uşşâķa ki ‘âlem bî-ķarâr ancak

G.106/4 Baķmadı benden yaña vü kıılmadı nâlem eşer / Nitekim ğül bülbülüñ kıılmaz nazar feryâdına

Bakmak. || Lütuf ve keremle bakmak.

G.130/2 Ne için kıılmayasın bendeñe luţfuñ nazarin / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler seveni

nâzenîñ:

İşveli, cilveli, nazlı.

G.102/5 Şol nâzenîñi sev ki niyâz ehlin isteye / Āvâz ‘âşıkı ola şi‘r ü ğazel seve

nāzenin ol- [K]:

İşveli, cilveli, nazlı olmak.

G.60/1 Allāh Allāh ne nāzenin olduñ / Āfet-i şabr u ‘aql u dñ olduñ

nāzük:

İnce yapılı, kaba olmayan, narin.

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-ğaddi āl ile / Nice nāzükdür görüñ gül-gün kabāsi
Hurrem’üñ

nażır:

Eş, benzer, misal.

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nażırüñ dañi yok söz bir
olur

nażire:

Bir söze, bir davranışa karşılık olarak söylenen söz veya yapılan davranış. || Bir şâirin manzum eserine başka bir şâir tarafından aynı vezin ve kâfiye ile yazılan benzer manzume.

G.27/5 Yüri var çok sözü ço nice ötersin bülbül / Şi‘r-i Āhî‘ye nażire dimecük müşkil olur

nāzük:

İnce yapılı, kaba olmayan, narin.

G.43/3 Sögermiş ağzumuza tatlu tatlu / İñen nāzükdür ol şırın dudacık

ne:

Ne kadar, oldukça fazla anlamında.

G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ **ne** odlar yaqduğın / Bir gice tenhā bulup yansam biraz hāli saña

G.6/4 ‘Işkı terk eyle baña ‘aqluñ ile ol yüri dir / Gör **ne** ağular ider bu dil-i güm-rāh baña

G.17/2 Gamzeñ oqından qaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da başı qayıdur

G.25/3 İrmez revāq-ı tākına hergiz kemend-i āh / Ol pādişāh-ı hüsñ ne ‘ālī-cenāb olur

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alır / Hey kimüñ cānidur ol şūh ne ehl-i dil olur

G.27/3 Göñlümüñ kāfilesi kūy-ı vefa ‘azmin ider / Hāq ‘aceb irgüre mi ki ne uzak menzil olur

G.50/2 Bilmezem ne tāli‘-i ferhunde-fālūñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek

G.51/1 Hey ne fitne başıdur turre-i taraf-ı külehūñ / Zālimūñ öte ucıdur ser-i zülf-i siyehūñ

G.60/1 Allāh Allāh ne nāzenin olduñ / Āfet-i şabr u ‘aql u dīn olduñ

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsñüñ tābına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāh’um benüm

G.94/4 Ne zibā qaşr idi el-hāq zümür-rüd-reng eflākūñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

G.117/2 Eyledi cevr ü cefā tırine göñlümi nişān / Vay ne hoş bilür imiş işbu göñül den geçeni

G.122/1 Ne naqş ider bizüm ile nigārı gördüñ mi / Ne fitneler koparur rüzgārı gördüñ mi

G.124/1 Ol ciger-vaşla ki biñ cāna deger vaşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vaşlacığı

“Hangi” anlamında soru sıfatı.

G.8/3 Ol bu hüsñ ile cihāna şığmaz iken bilmezem / Kim **ne** vech ile mekān oldu dil-i vjirān aña

G.15/6 Didüm raqībūñ ağızı ‘aceb neyle tutılır / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstühvān tutar

“Her ne” anlamında.

G.10/5 Cānna cefālar ideyüm dir imiş ol yār / Andan **ne** gelürse görürem cānuma minnet

“Hangi şey” anlamında.

G.26/2 Kıştār-ı sīneme ekdün maḥabbet toḥmını / Hāy ‘ömrüm ḥāşılı bi’llāh bundan ne biter

G.48/1 Şūfī ne şorayın saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu ğāvġā nedür Allāh’ı severseñ

G.55/5 Ne bilür ḥāme ki şerh eyleye ḥālüm Āhī / Kar’elif çıkmaya karnını yararsañ kalemün

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç eṭibbā-yı cihān bilmez ne derdüm var benüm

“Birçok şey” anlamında.

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgān idicek / Āhi’yā bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı’dan bızār

G.36/1 Dāġ oldu lāle gibi dil-i bī-ķarārumuz / Himmetle gör neler bitürür ḥāksārumuz

G.39/2 Ḥār-ı cefālar ile neler çekdügüm benüm / Söyler çemende bülbül olup kışsa-ḥvānumuz

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdügümü yazdum idi / Nāmenün ḳaddini bükdi şanemā bār-ı ğamuñ

Nasıl.

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şim-āb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın tenhā Latīf

G.80/5 Āşinālīķ itmedin bīġānelik eyler bize / Gör ne luṭf eyler ıraķdan āşināya görmedin

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğāvġālar bir iki

üstülvān için

G.87/3 Leblerüñle ğoncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yaķası açılmadıķ sözler çıkar
efvāhdan

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la‘l-i lebi cānāneye / Sāķiyi gör kim ne şanlar yutdurur
peymāneye

Bazı kelimelerle kullanıldığında onların gereksizliğini ve yokluğunu bildirir.

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuķ Āhī‘den ne
derdüm var benüm

G.66/2 Ben didüm la‘l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var
benüm

G.67/1 Tālib-i iksir-i ‘iřķam rüy-i zerdüm var benüm / İşüm altun eyledüm kimden ne
derdüm var benüm

G.75/1 Ne bilsün ħalk-ı ‘ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben
bilürem kim nemden ayrıldum

ne için [K]:

Niçin, neden; hangi sebepten.

G.60/3 ‘Ālemi odlara mı yaķarsın / Ne için böyle meh-cebīn olduñ

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luřfuñ naşarın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler
seveni

ne lāzım [K]:

Ne gerek var.

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğavğālar bir iki
üstülvān için

ne.. ne..:

Bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.

G.59/5 Gerçi 'âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü ne melek

G.121/1 Ne muşâhib bulunur derd ü gam-ı yâr gibi / Ne ferâgat yiri var güşe-i hammâr gibi

G.127/4 Bî-vefâdur bu felek 'ışk u maḥabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne ḥod bende maḥabbet bâkî

neberd:

Savaş, cenk, mücadele, kavga.

G.67/2 Zaḥm-ı tîrûndür zırıklar dağlar cevşenlerüm / Şâh-ı 'ışkam gam sipâhıyla neberdüm var benüm

necm-i sa'âdet:

Mutluluk yıldızı. || Sevgili.

G.48/3 Zulmetde koma kullaruñ ey necm-i sa'âdet / Devlet güneşi nür-ı şehergâhı severseñ

neden:

Soru zarfı; niçin, hangi sebepten.

G.38/3 Didüm cānā 'izāruñda neden yok zülf-i ḥüsn-ārā / Didi gülzār-ı Cennet'dür cemālüm anda zāğ olmaz

G.42/4 Raḳîb-i bed-liḳā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu 'izzet kim seg-i küyuñla yâr ancak

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āhî ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefāya görmedin

ne ṭañ [K]:

Şaşılır mı. || Şaşılmaz.

G.38/2 Yüzüñ meh-tâb-ı şevkıñden ne tañ olsa gice gündüz / Cemâlüñ şem‘-i rüşendür aña beñzer çerâğ olmaz

G.44/3 Hâr-ı cevruñden yüzüñe karşı iñlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nâlânı yok

ne var [K]:

Ne olur, ne çıkar.

G.30/5 Kõçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

Necâti:

15. yüzyılın meşhur şairi. Asıl adı İsa'dır.

T.1/5 Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun / Örti döşek **Necâti**'ye bir büriyâ yiter

nefes:

Suluk.

K.1/1 Ey nesim-i kudretüñ nefhinde âdem bir **nefes** / V'ey harim-i gülşen-i luftuñda 'âlem hâr ü has

Suluk. || An, vakit.

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgân idicek / Âhi'yâ bilmezem muṭrib arada ne çeker

Suluk. || Suluk alıp veren canlı varlık; insan.

G.96/3 Âh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok veli / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

nefh:

Üfürmek: nefh-i sûr, nefh-i rûh.

K.1/1 Ey nesîm-i kudretüñ **nefh**inde âdem bir nefes / V'ey harîm-i gülşen-i luţfuñda 'âlem hâr ü has

nefs:

Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvani arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaaflarının merkezi.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihân zindânı bendinden hâlâş / Aña kim bu şeb-rev-i İblîs ü **nefs** oldu 'ases

nem:

Neyim; bütün varım.

G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'âlem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum

Neyimden, neyden, neden. || Gözyaşı.

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Haste çeşmüñ her ne dirse hoş ola olsun dirin

nem-dide:

Gözü yaşlı.

K.1/5 Tâlib-i didâr olan dil-teşne vü **nem-dideler** / Cüy-ı hûn akıtdılar gözden çü Ceyhün u Aras

nemed:

Keçe.

G.68/5 Kañı hâr üstinde kırsam sâyebânumdur nemed / Her diken dibinde Âhî bârgâhum

var benüm

nemek:

Tuz.

G.46/3 Ey dil firāk u hecre şağın muğārin olma / Zīrā nemekle āteş kanın içer kebābuñ

nergis:

Bir çenekliler sınıfının nergisgiller familyasından, lâle gibi soğanla üretilen, beyaz veya sarı çiçekli, soğanı zehirli süs bitkisi. || Sevgilinin gözü ve mahmur bakışı andırır.

M.1/2 Bir gözleri **nergis** yüzi gül saçları reyhān / Bir lâle-ruḥ u ğonce-dehen serv-i ḥirāmān

G.9/2 Yine **nergis** gibi gülşende gözüñ fikri ile / İçelüm bâde-i gül-reng olalum mest ü ḥarāb

G.47/1 Kıbrūme dökülen gözi yaşı nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle ğoncaları

nergis-i şehlā:

Şehlā göz. || Güzel ve baygın bakışlı göz.

G.54/1 Başum çevürüp zülf-i semen-sāsı Memi'nüñ / Siḥr itdi baña nergis-i şehlāsı Memi'nüñ

nergis-i zer:

Altın sarısı nergis.

G.112/5 Luṭf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden kabā vü nergis-i zerden külāh ola

nergis ü gül [K]:

Nergis ve gül.

G.99/1 Baş koşdı nergis ü gül cem ‘ oldı bir araya / Bir iki oñmaduklar birkaç yeñi yakaya

nesim-i kudret:

Kudret esintisi.

K.1/1 Ey **nesim-i kudretüñ** nefhinde âdem bir nefes / V’ey harim-i gülşen-i luṭfuñda ‘âlem
ḥār ü ḥas

nesim-i şubḥ-dem:

Sabah vakti esen hoş ve latif rüzgâr.

G.42/3 Ğubâr-ı ḥâk-i pâyuñuñ nesim-i şubḥ-dem her dem / Koyup bu merdüm-i çeşme didi
hoş-yâdigâr ancak

ne şorarsın [K]:

Soracak ne var, zaten durum ortada.

G.58/4 Ne şorarsın kandadur diyü gönül âb-ı hayât / Mürdeye yetmez mi la’l-i cân-fezâsı
Ḥurrem’üñ

nev-bahâr:

İlkbahar.

G.94/1 Güzellik nev-bahârında cihân bâğı bahâr olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez
ger hezâr olsa

G.105/1 Nev-bahâr oldı gelüñ ‘ayş idelüm güller ile / Şalalum ‘âleme âvâzeyi bülbüller ile

nevbet:

Resmî yerlerde muayyen vakitlerde çalınan davul, dümbelek gibi şeyler, bando, mızıka.

G.35/3 Sıne tablın döğüben âh livâsın çekerüz / Hem livâmuz çekilür hem döğülür

nevbetümüz

nev-cüvân:

Delikanlı, genç; taze. || Sevgili.

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zâr idüp ağlar / Hevâ-yı ‘ışk pîr itdi beni bir nev-cüvân için

nevmîd ol- [K]:

Ümitsiz olmak.

G.87/1 Terk idüp sen şâhı yüz döndürsem ol dergâhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmîd olam Allâh’dan

nev-rüz:

Eski takvimlere göre yılın ve baharın ilk günü sayılan martın yirmi birine rastlayan gün.

G.132/1 Zâhidâ içsem ‘aceb mi câm bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile gül eyyâm bayram irtesi

ney:

Kamış. || Mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

G.26/5 Ney gibi ben her nefes meclisde efgân idicek / Âhi’yâ bilmezem muṭrib arada ne çeker

G.61/4 Ol perî bezmine var hâlünü ‘arz eyle gönül / Yan yakıl ‘üd-şifat ney bigi efgân iderek

neyle-:

Ne etmek, ne yapmak.

G.13/4 Aķıtduñ ara yirlere Şu gibi anlı yaşımı / Saña bu gz yaşı neyler dağı ey serv dil-cdudur

G.77/1 N'ola hlm ki esir-i gam-ı hicrn oldum / Bilmezem n'eyleyeym vlih  hayrn oldum

G.78/3 Bir yaña sen helk idesin bir yaña zamn / Bilmem ki n'eyledm saña n'itdm zamna ben

G.92/1 h kim hl degl bir lağza gnlm hdan / N'eyleyem b-are dil urtulmadı eyvhdan

G.117/5 h bir Őh-ı cefkra gnl dŐdı yine / N'ideyin n'eyleyeyin vy beni vy beni

ni'm:

Nimetler.

G.132/3 Rzede bir bse luf eyle didm gldi didi / Birine biñ eyleyem ni'm bayram irtesi

nice:

Nasıl.

G.6/5 Rz-ı frat **nicedr** gsterem h'ye dimiş / Baña ol gnleri gstermesn Allh baña

G.15/5 Nice hrm dimeyeyin gzlerne kim / Őahn-ı hremde murđ-ı dile Őiyn tatar

G.27/1 Dir imiş cmle murd lmeyicek hŐıl olur / Dostum bu nice szdr buña kim 'il olur

G.27/4 Yrı grmek nicesi men' ide ilden 'Őık / Zerre hrŐıd ziysına aan h'il olur

G.45/3 Nice teŐbh idem saña gneŐi / Kim anuñ serv gibi meti yok

G.55/1 Nice tahriş ideyin vaşfını derd  elemn / Bağrı yufa kđıduñ gzleri yaşlu alemn

G.58/3 Şarmaşup her Şeb oar ol serv-addi l ile / Nice nzkdr grn gl-gn absı Hurrem'n

G.74/3 Kāmet ü ebrūñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice tođrudum egildüm bilmedüm

G.75/1 Ne bilsün halk-ı 'ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşıyla bir ben bilürem kim nemden ayrıldum

G.75/2 Nice şihhat bulam şimdengirü ben haste ey yārān / Tabīb-i cān ü dil olan Mesihā-demden ayrıldum

G.98/3 Cāna cevri ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice 'āşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.108/1 Kan'ol ruhsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

G.109/5 Nice görünsin felek taķında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur şubhğāh

G.110/5 Āhī nice hālī olayın zār u sitemden / Her ķanda gidersem biledür āh benümle

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin ķadd-i dil-beri / Tübā vü Sidre olmaya anuñ berāberi

G.119/5 Gönlegin Āhī göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend ođlanını

G.133/5 Gördügi dil-bere Āhī nice meyl eylesün / Şā'irüñ ķunki güzel sevmek olurmuş ķarı

G.136/1 Ey şubh-ı ruhuñ maţla'-ı envār-ı İlāhī / Sen mihri bu maţla' nice rüşen ide māhı

G.136/2 Māhī gibi dil 'arızuñ ābında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhī

Çok, pek çok, birçok.

G.16/2 Yalıñuz çarķa toķunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı seherğāh yıķar

G.17/4 Kaşlaruñ cānā hilāl-i 'ide teşbih eylemeñ / Kim bilür anı nice keş-ţab'uñ egri rāyıdur

G.19/5 Başlar çıķmış durur bağrumda Āhī şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kıızılbaş oldılar

G.27/5 Yürü var çok sözü ķo nice ötersin bülbül / Şi'r-i Āhī'ye nazire dimecük müşkil olur

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āhır / Nice kāfir ki hiç ‘ināyeti yok

G.92/5 Āhī fūrkatde fiğāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

nice bir [K]:

Ne vakte kadar.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñeklü cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlu kanlu dāğlar

G.35/2 Ey ‘azizüm nice bir ‘āleme dellāl olalum /Yūsuf-ı Mısr bizüm bilmeyicek kıymetümüz

G.88/2 Hecrūñ odından nice bir cān u dil biryān ola / Bi’llāh inşāf eyle ey dil-ber üşen Allāh’dan

G.93/2 Merdüm-i dıde ciger-güşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi dāmānumda

G.121/4 Yaralu qollarumı dāğ-ı gamuñdan nice bir / Dest-māl ile asam boynuma tūmār gibi

nice kim:

O kadar çok, pek çok.

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / Ol tabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

G.71/3 Nice kim tūl-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum ‘ömr-i dırāzumdan benüm

niçün:

“Neden, niçin, hangi sebeple” anlamında soru zarfı.

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoçdur ey hümā / Tūtı-i çarlı her gice niçün gurāb olur

G.29/2 Şem‘-i ruhsāruñ gibi rüşen delilüm var iken / Dil şeb-i zūlf-i siyāhuñda niçün güm-rāhdur

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la‘l-i lebi cānāneye / Sāķiyi gör kim ne ķanlar yutdurur
peymāneye

G.108/4 Eyü vardı seni mey tıtdı sāķi / Niçün tolandurur yirüñ piyāle

n’idem/ n’ideyin/ n’idelüm:

Ne yapayım, ne edeyim.

G.32/5 ‘Ār u nāmūsı n’idem ben gözyaşı besdür baña / ‘Āşıķa yüz şuyı ‘ālem içre rüy-i ter
yiter

G.45/1 Āh kim cevruññ nihāyeti yok / N’ideyin ‘ışķumuñ da ğāyeti yok

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N’idelüm taķdır işi bu rāya
sıgmazmış dilek

G.56/3 Gerçi göz uğrulatory düzdi hayālñ göñlüme / N’ideyin ol ğamze ucından
delinüpdür yürek

G.78/2 Baña seni gerek n’iderüm pes cihānı kim / Bir daķi gelsem iki olur bu cihāna ben

G.114/4 N’idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zülfüne / Kıl ķalemle yazacak bir ince
bendüm var idi

G.117/5 Āhı bir şüh-ı cefākāra göñül düşdi yine / N’ideyin n’eyleyeyin vāy beni vāy beni

nifāķ it- [K]:

Ara bozuculuk, fitnelik etmek.

G.129/2 Nifāķ idüp göz idermiş tapuña seg rakıb ammā / Şaķın iğvāsına uyma begüm kör
eyle şeytānı

nigār:

Resim gibi güzel sevgili.

G.28/3 ‘Aceb olmaz tıfil durur daķı / Ey göñül bilmez ise hāli nigār

G.39/5 Āhı vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhı münevver itmiş ol gül-ruķ / Çerāğ-ı çeşm-i maķşūdı o mihrüñ

rūşenā olmuş

G.47/1 abrūme dklen gzi yaşı nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānyam / Bir kemān-ebrū nigāruñ uluyam urbānyam

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki dyemez kimseler hi intizāra

G.122/1 Ne naş ider bizüm ile nigārı grdüñ mi / Ne fitneler oparur rüzgārı grdüñ mi

nigārā:

Ey resim gibi güzel sevgili.

G.13/1 Nigārā hāşilum zlf-i semen-byuñda bir bdur / Ki 'ömr-i dırāzumda benüm varum da bir budur

G.42/1 Nigārā eşm-i fettānuñ be-gāyet gānzekār ancak / Cigerden tır-i müjgānuñ geçüp cāna ıyar ancak

G.42/5 Cihānuñ māl ü mlkini virürseñ Āhi'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān bs u kenār ancak

G.111/4 Tolardı nr ile abrüm nigārā / Eger bir kerre gelseydüñ kenāra

nigīn:

Yüzük, yüzük kaşı.

G.60/4 Dil ü cāna 'aceb mi mhr ursañ / Hātem-i hsne n nigīn olduñ

nihāl:

Fidan. || Āşığın kolu.

G.67/3 Yaralu olumda iki anlı dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki tāze verdüm var benüm

nihāl-i add-i dost:

Sevgilinin fidan boyu.

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i kıadd-i dost/ Nokta kıoyan kim durur ‘ālemde anuñ
üstine

nihān it- [K]:

Gizlemek, saklamak.

G.46/1 Cānā götür yüzünden luř eyleyüp niķābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

nihāyet:

Son.

G.45/1 Āh kim cevruñuñ nihāyeti yok / N’ideyin ‘ıřkımuñ da ğāyeti yok

G.134/1 Şıve vü nāza ğāyet olmaz mı / Bu ‘itāba nihāyet olmaz mı

niķāb:

Yüz örtüsü, peçe.

G.46/1 Cānā götür yüzünden luř eyleyüp niķābuñ / İtme nihān cemālin ebriyle āftābuñ

niķāb-ı al:

Kırmızı renkte örtü, peçe.

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm fāř itmesün diyü ğamuñ / Çekdi hūn-ı dıdeden eşküme **niķāb-ı
al** aña

nıme:

Yarım, yarı, buçuk.

G.111/2 İdüpdür asmağa dil nımesini / Gözi kıařşābı müjğānın ķenāre

ni‘met:

Nimet; lütuf eseri olan iyilik, ihsan, bağış.

T.1/5 Aç ol cihānda minnetle **ni‘met** olmasun / Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun

ni‘met-i lu‘f:

Lütuf nimeti.

K.1/9 Kağı nākesdür kese senden ümidin kahr ile / **Ni‘met-i lu‘fu**la çün mahrūm kıalmaz hiç kes

nisbet:

Göre, nazaran, nispetle.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña **nisbet** her mekân / Kıurb u bu‘d u taht u fevķ u sağ u sol u piş ü pes

nisbet it- [K]:

Oranlamak, kıyaslamak, karşılaştırmak.

G.19/2 La‘l ü mercānı leb-i cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

G.87/3 Leblerünle gıncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yaķası açılmadıķ sözler çıkar efvāhdan

nişān:

İşaret, belirti, iz, alamet.

G.76/2 Ben Hüseyniyem şehā kim Kerbelā abdālıyam / Tır-i müjgān ile sınıem bir nişānumdur benüm

G.86/2 N’ola ‘ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengin-dil / İşigi taşını dikse mezārumda nişān için

G.86/3 Benüm menşūr-ı a‘mālüm yiterdi rüz-ı maşşerde / Seg-i küyuñ izi olsa berātumda nişān için

nişān-ı busegāh:

Öpülecek yerin alameti, işareti.

Mt.3/1 Şafha-i ruhsāruña ol noқта-i hāl-i siyāh / Dest-i kilik-i şun' ile қонmış nişān-ı busegāh

nişān-ı secdegāh:

Secde izi.

G.69/5 Na'ıçeñ naқşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde қalmış nişān-ı secdegāhumdur benüm

nişān-ı zaһm:

Yara izi.

G.63/5 Naқş olup şinem nişān-ı zaһmı seng-i yārda / Levh-i zerrin üzre һатт-ı lāciverdüm var benüm

nişān eyle- [K]:

Hedef tahtası yapmak, nişan etmek.

T.1/2 Gamzeñ oқına eylemişem şinemi **nişān** / Cevrūñden özge cevrideli çarһ-ı bī-amān

G.117/2 Eyledi cevri ü cefā tırine göñlümi nişān / Vay ne hoş bilür imiş işbu göñülden geçeni

nişān ol- [K]:

Hedef olmak.

G.5/1 Gamzeñ oқına **nişān olmağa** cān ü ten baña / Halka halka dāğlar geydürdi bir cevşen baña

nişâne-i şemşir-i âh:

Ah kılıcının işareti.

G.112/4 Tiğ-i cefâ ile öliceğ sînem üstine / Süsen diküñ nişâne-i şemşir-i âh ola

n'itdüm:

Ne ettim, ne yaptım.

G.78/3 Bir yaña sen helâk idesin bir yaña zamân / Bilmem ki n'eyledüm saña n'itdüm zamâna ben

G.111/6 Baña çan ağladur derd ile her dem / ' Aceb n'itdüm ki yâ Rab rûzgâra

nitekim:

Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için "gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi" anlamlarında kullanılır.

G.106/4 Bakmadı benden yaña vü kılmadı nâlem eşer / Nitekim gül bülbülün kılmaz nazar feryâdına

nits'iderdüm:

"Ne yapar ederdim" anlamında; zorluklarla başa çıkma bağlamında kullanılmaktadır.

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lîk / Āh kim fâş eyleyen râz-ı derûnum âhdur

niyâz:

Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica.

G.102/5 Şol nâzenîni sev ki niyâz ehlin isteye / Āvâz 'âşıkı ola şî'r ü ğazel seve

noқта:

Bazı harflere konan küçük işaret.

G.96/2 Toğridur çün kim elif gibi nihâl-i kıdd-i dost/ Nokta koyan kim durur 'âlemde anuñ üstine

Çok küçük boyutlarda işaret, benek.

G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarh / Başladı kendü kıyı çizmege pergâr gibi

noқта-i hâl-i siyâh:

Siyah benin noktası.

Mt.3/1 Şafha-i ruhsâruña ol noқта-i hâl-i siyâh / Dest-i kilik-i şun' ile konmuş nişân-ı büsegâh

noқта-veş:

Nokta gibi.

G.59/6 Noқта-veş ayırса tenden başumı tığ-i ecel / Harf-i 'ışkuñ mümteni' dür levh-i dilden k'ola haq

n'ola:

Ne olur, ne çıkar.

G.13/3 İzün tozını tutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherün kıdrin bilene göz terâzûdur

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n'ola çün ey gonca-leb / Midhatün bāğınun Āhı murğ-ı hoş-elhâmidur

G.23/1 Bülbül-i şeydâ n'ola itse figân u nâleler / Dişlemiştir goncanun gülşende la'lin jâleler

G.28/1 Olmadıysa bize vişâl-i nigâr / N'ola çeşmümdedir hayâl-i nigâr

G.61/5 Giyicek câme-i zer-beftüni tāvüs-şifat / N'ola gelseñ bize de nâz ile cevlân iderek

G.66/4 N'ola bāğ-ı 'ışkda hurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revânum

var benüm

G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āhî-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n'ola ben de levend oğlanyam

G.73/1 Tığ-i ğamzeyle n'ola başumı yār itse dü-nım / Küllü fi'lin şādirun minhu 'ale'r-ra'si samım

G.73/2 Ditreme tıtsa n'ola şemşir-i müjgānuñ görüp / Küllü şey'in bi'z-zarūri hāfin 'an sayfın harım

G.77/1 N'ola hālüm ki esir-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü hayrān oldum

G.82/3 Beslesem hūn-ı cigerle n'ola gözyaşlarını / Çü ciger-güşelerümdür ki gelür cānumdan

G.86/2 N'ola 'ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengin-dil / İşigi taşını dikse mezārumda nişān için

G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluğ eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisiz

G.92/4 Dil-berā seni raķībūñden şaķınsa dil n'ola / 'Āşık olan kişi şaķlar sevdüğün bed-hvāhdan

G.98/1 N'ola kūyuñda itüñ luř ile bir kerrelige / Dise yapuşıp etegüme bizüm gölgelige

G.113/1 Çıkarsa n'ola şinemden benüm düd-ı siyāh egri / Dütünü toğrı çıkısun tek olursa düdgāh egri

G.115/2 N'ola eşküme ruħ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünkü güzeller göricek şım ü zeri

G.117/3 Dil-i Mecnūn feraħ u hurrem olursa n'ola ger / Leyli'nüñ atınuñ eski çulıdır pırezeni

G.120/4 Göñlümi yıķduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān / Yıķdı bir şeh Ka'beyi tekrār bünyād eyledi

G.124/5 Virmese Āhî n'ola pırezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacığdur begüm er vuşlacığı

n'oldı:

Ne oldu, nedir.

G.113/3 Benüm rāh-ı maḥabbetde günāhum n'oldı ā zālīm / Günehlüler saña toğrı ola ben bĭ-günāh egri

n'olsa gerek [K]:

Ne olur, ne çıkar ki.

G.57/1 Sākĭ ṭoldur ḳadehi iç içelüm n'olsa gerek / Ḳoma yarını bugün hoş geĉelüm n'olsa gerek

G.57/2 Varalum meykedede ḥālīş ü muḥliş olalum / Şoḥbet-i ehl-i riyādan ḳaçalum n'olsa gerek

G.57/3 Vaĉt ola raḥm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum n'olsa gerek

G.57/4 Cānuma geĉdi senüñ tĭr-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül diye geĉenden geĉelüm n'olsa gerek

G.57/5 Āhi'yā ehl-i degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geĉelüm varlığın elden şaçalum n'olsa gerek

G.105/4 Āhi'yā n'olsa gerek 'arşa-i nazm içre bugün / Ḳoşalum ṭab'-ı semendin yine ögdüller ile

nūr:

Işık, aydınlık. || Ālemi aydınlattıcı olduğu için Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Muhammed hakkında kullanılan bir kelimedir.

G.29/3 Gel ziyāretten şafā ehlini maḥrūm itme kim / Muşafā nūrı ḥaĉı ol çihre Beytu'llāh'dur

Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziya.

G.111/4 Ṭolardı nūr ile ḳabrüm niğārā / Eger bir kerre gelseydüñ kenāra

nūr-ı Aḥmed:

Hz. Muhammed'in nuru.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ şemmesinden bir eşer / **Nūr-ı Aḥmed**'dür cemālūñ pertevinden muḳtebes

nūr-ı 'ārız:

Yanağının ışığı, aydınlığı.

G.41/4 Aḥker-i nār-ı firāḳ itdi çü nūr-ı 'ārızūñ / Yiridür karşıñda yanmaḳ eylesem sevdā Latîf

nūr-ı başar:

Göz nuru. || Sevgili.

G.26/1 Tūtiyā-yı ḥāk-i pāyuñdur kılan қағ'-ı naḫar / İki gözümse gerekmez çıḳsun ey nūr-ı başar

nūr-ı ḥüsn:

Güzellik nuru.

G.88/3 Nūr-ı ḥüsnin 'arż idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña baḳmayam yüz döndürüp sen māhdan

nūr-ı seḫergāh:

Seher vaktinin aydınlığı.

G.48/3 Zülmetde ḳoma ḳullaruñ ey necm-i sa'ādet / Devlet güneşi nūr-ı seḫergāhı severseñ

nūr u ziyā [K]:

Aydınlık ve parlaklık.

T.1/1 Hüsnuñ şu'âi 'âleme **nūr u ziyā** yiter / La'lüñ dil-i şikesteğe bir dem devā yiter

nūr in- [K]:

Kutsal bir yere gökten ilahi ışık yağmak.

G.47/5 Kūyında Āhı'yā gören āhum şu'âinı / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumuñ

nüş-ı cān ol- [K]:

Afiyet olmak, cana can katmak.

G.83/1 Şarāb-ı ergavān içsem lebüñsüz baña kan olsun / İçerseñ sen benim kanum efendi
nüş-ı cān olsun

nüş eyle- [K]:

İçmek.

G.129/3 Kadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur hānum ki
şoĥbedür Süleymāñi

nüş it- [K]:

İçmek.

G.61/6 Bāde nüş itmez iseñ göñlümüz açılmağ için / Gidelüm kūy-ı muğāna hele seyrān
iderek

G.108/7 Gözüm nüş idicek hūn-ı ciğerden / Lebüñüñ 'aqsidür aña piyāle

nüh-felek:

Dokuz felek.

G.50/1 Nālišümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh 'âlemi incitdi yirden
göge dek

O

o:

1. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; şeytan ve nefis ile birlikte olan kimse.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihân zindânı bendinden hâlâş / Aña kim bu şeb-rev-i İblîs ü nefis
oldı 'ases

1.1. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; sevgili.

G.1/1 Şol melek-hû kim kıılır şimdi felek iqbâl aña / Raħm ide şâyed gönül var eyle 'arz-ı
hâl aña

G.8/1 Ol büt-i kâfir kim oldum zâr ü ser-gerdân aña / Naķş-i deyrem güyiyâ kim olmuşam
hayrân aña

G.8/2 Dil sarâyın hâlvet-i hâş eyledüm ol mâh için / Tâze tâze dâgum oldu şemse-i eyvân
aña

G.8/3 Ol bu hüsni ile cihâna şıgmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekân oldu dil-i vîrân
aña

G.8/4 'Āşık-ı bî-dillere cevr ü cefâ kıılmaķlığı / Ya o çarħa öğredür ya çarħ-ı ser-gerdân
aña

G.10/5 Cânına cefâlar ideyüm dir imiş ol yâr / Andan ne gelürse görürüm cânuma minnet

G.11/4 Gönlüm eydür baña düş var anuñ hançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvâr-
pesend

G.37/1 Ol elif-kâmete biz serv-i dil-ârâ dimezüz / Serv-ķaddür ol elif-ķad aña biz lâ
dimezüz

G.40/1 İştüdüm bir cefâ-kâra o meh-rû mübtelâ olmuş / Bi-ħamdi'llâh benüm gibi o daħi
mübtelâ olmuş

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümânuñ üstine / Āşiyân-ı zâğa varmak düşmez anuñ
üstine

G.102/2 Lâyık mıdur ki sen sevesin el ķoça müdâm / Dil-ber odur ki sen ķoçasın dâ'im el
seve

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin ķad-i dil-beri / Tübâ vü Sidre olmaya anuñ berâberi

1.2. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; âşık.

G.1/4 Pây-mâl olalı zülfüñ gibi cānā dir gören / Olmasun bir kâfire vaqî‘ olan aḥvāl aña

G.66/2 Ben didüm la‘l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var
benüm

1.3. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; şair Âhî.

G.1/5 Garç olur deryā-yı ğamda Āhî-yi āşüfte-ḥāl / Hızır gibi yitişüp raḥm itmeseñ fî‘l-ḥāl
aña

G.8/6 Ey ecel öldürme luṭf it Āhî-yi bî-çāreye / Ola kim bir çāre ide ol ṭabîb-i cān aña

G.116/5 Ayaklarda ğubār olmuşdı Āhî / Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi

1.4. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; rakip.

G.15/6 Didüm raqîbüñ ağızı ‘aceb neyle tutilur / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstüḥvān
tutar

G.42/4 Raqîb-i bed-liqā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i
kūyuñla yār ancak

G.107/3 Beni giryān itmeden ḥālî degül bir dem raqîb / ‘Āqîbet eşkümdür anuñ şu kıoyan
ocağına

*1.5. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; sevgilinin keman kaşlarını kurban ayına benzeten
kişi.*

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetti kıurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ kıurbān olayın
rāyına

1.6. O, üçüncü tekil şahıs zamiri; zahit.

G.129/4 Ruḥ-ı zîbāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yokdur anuñ
ğögsinde imānı

2. *O, işaret zamiri; can kuşu.*

K.1/10 Ravza-i 'ışkuñda cān murğını ta'lim itmege / Bu tokuz çarhı aña kılduñ müşebbek
bir kafes

2.1. *O, işaret zamiri; âşığın sararmış, solgun yüzü.*

G.1/2 Çihre-i zerdüm benüm fâş itmesün diyü gamuñ / Çekdi hūn-ı dıdeden eşküm niķāb-ı
al aña

2.2. *O, işaret zamiri; dağın eteğinde görünenler.*

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen dāmen-i kühsārda / Çeşm-i pür-hūnum geyürmişdür ķabā-yı
al aña

2.3. *O, işaret zamiri; mahabbetname*

G.8/5 Nāme-i a'mālüm oldı rüz-ı maḥşerde benüm / Şol maḥabbet-nāme kim nāmuñ durur
'unvān aña

2.4. *O, işaret zamiri; gönül.*

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şāh yıķar / Kimse yapmaz ebedi anı ki Allāh yıķar

2.5. *O, işaret zamiri; sevgilinin kaşu.*

G.17/2 Gamzeñ oķından kaşuñ yayı ne gücler çekdüğün / Dostum benden beter anuñ da
başı ķayıdur

2.6. *O, işaret zamiri; sevgilinin kaşını bayram hilaline benzetmek.*

G.17/4 Kaşlaruñ cānā hilāl-i 'ide teşbīh eylemeñ / Kim bilür anı nice keķ-ķab'uñ egri
rāyıdur

2.7. *O, işaret zamiri; Mecnun'un başındaki kuş yuvası.*

G.31/3 Mecnûn ki yapıdı başına murğ âşiyânını / Görenler anı didi ki Leylî 'imâridur

2.8. *O, işaret zamiri; sevgilinin güzel yüzü.*

G.38/2 Yüzüñ meh-tâb-ı şevkinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemâlüñ şem'-i rüşendür aña beñzer çerâğ olmaz

G.38/3 Didüm cānā 'izāruñda neden yok zülf-i hüsñ-ārā / Didi gülzār-ı Cennet'dür cemālüm anda zāğ olmaz

2.9. *O, işaret zamiri; can yüzüğü.*

G.41/5 Dest-i cevruñle büküp Āhî kadın zülfüñ bigi / Eyle bir engüşter-i cān al bahā aña Latîf

2.10. *O, işaret zamiri; gül.*

G.44/3 Hār-ı cevruñden yüzüñe karşı inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālāmı yok

2.11. *O, işaret zamiri; güneş.*

G.45/3 Nice teşbih idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kāmeti yok

G.88/3 Nūr-ı hüsñin 'arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz döndürüp sen māhdan

2.12. *O, işaret zamiri; gözyaşı.*

G.84/3 Bunca demlerdür anı hūn-ı cigerle beslerüm / Qanlar ağılarsa benümçün çeşm-i giryān ağılasun

2.13. *O, işaret zamiri; elif harfi.*

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i qadd-i dost/ Nokta koyan kim durur 'ālemde anuñ

üstine

2.14. *O, işaret zamiri; sevgilinin gam oku.*

G.98/2 Ger güzër eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Şıne luţfindan anuñ muĥkem utanup elike

2.15. *O, işaret zamiri; sevmek.*

G.102/3 Sevmek midür ki sen sevesün dā'im el şana / Sevmek odur ki sen şana sen dā'im el seve

2.16. *O, işaret zamiri; göz.*

G.108/7 Gözüm nüş idicek ĥün-ı cigerden / Lebüñüñ 'aķsidür aña piyāle

2.17. *O, işaret zamiri; serv.*

G.112/5 Luţf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden ĥabā vü nergis-i zerden külāh ola

2.18. *O, işaret zamiri; dert.*

G.127/1 Derd ü ĥasret bu degül kim ola fırķat bāķı / Derd odur kim ben ölem ĥala bu ĥasret bāķı

2.19. *O, işaret zamiri; yanak.*

G.136/2 Māĥı gibi dil 'arızuñ ābında yüzerken / Māĥiyyetin anuñ nice keşf ide kemāĥı

3. *O, işaret sıfatı.*

G.40/1 İştüm bir cefā-kāra o meh-rü mübtelā olmuş / Bi-ĥamdi'llāh benüm gibi o daĥı mübtelā olmuş

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āĥı münevver itmiş ol gül-ruĥ / Çerāĝ-ı çeşm-i maķşüdi o mihrüñ

rūšenā olmuş

G.48/5 Cānān işigin cennete ben virmezsin Āhî / Firdevsi baña añma o dergāhı severseñ

G.55/2 Nāmenüñ barmağına rîşte-i cān bağıladı dil / Ki varup benden elin öpe o şāh-ı keremüñ

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehüñ kulluğın eyle ta‘bîr / Dün gice ‘ālem-i rü’yāda çü sulţān oldum

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Külāhum perri ta‘n ider hilāle

G.113/2 O kıad bālā vü zülf egri diyār-ı hüsñ pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm ‘alem serkeş sipāh egri

G.120/2 Bir perî-taşvîrdür dîvāne naķş iden beni / Baña naķşı o melek yüzlü perî-zād eyledi

G.124/1 Ol ciger-vaşla ki biñ cāna deger vaşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vaşlacığı

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzüñ / Hāyf nā-dāna düşüpdür o güher vuşlacığı

o kıadar [K]:

Onca.

G.123/3 O kıadar kirpük okı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

ocaķ:

Bir şeyin hazırlanıp kıvama getirildiğı, en çok bulunduğı yer.

G.31/5 Beytüñ ocağını şulayup süpürüp silen / Āhî’yle bir kışinüñ ğazel-i ābdārıdur

ocağına şu kıoy- [D]:

Ocağını söndürmek, evini barkını yıkmak, çoluk çocuğunu yok etmek.

G.107/3 Beni giryān itmeden hālî degül bir dem raķîb / ‘Āķıbet eşkümdür anuñ şu kıoyan ocağına

od:

Ateş. || Aşk, ayrılık, hasret, azap, hırs vb. duyguların yakıcı etkisi.

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum
var benüm

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zulmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipāhumdur benüm

G.88/2 Hecrūñ odından nice bir cān u dil biryān ola / Bi'llāh inşāf eyle ey dil-ber üşen
Allāh'dan

G.130/1 Gel sevindür şanemā luţf u vefā ile beni / Ki cefā odları hāk itdi yakup cān ü teni

oda yaq- [D]:

*Ateşe atmak, yakmak, tehlikeli bir işe sokmak; üzme, canını yakmak, sıkıntı ve acı
vermek.*

G.60/3 'Ālemi odlara mı yaqarsın / Ne için böyle meh-cebın olduñ

G.64/5 Odlara yan Āhı kim odlara yaqduñ 'ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum
benüm

oda yan- [D]:

Günahlardan dolayı çok acı çekmek, sıkıntıda olmak, kederlenmek, dert çekmek.

G.64/5 Odlara yan Āhı kim odlara yaqduñ 'ālemi / Odlara yansun göreyin nāle vü āhum
benüm

G.109/5 Nice görünsin felek taķında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur
şubhğāh

oda yandur- [D]

Birini ateşe atmak, dert vermek, birinin canını yakmak

G.123/2 Bağrumı lāle gibi odlara yandurdu benüm / Bir siyeh-çerdecigüñ hāl-i

siyehkârecigi

oğlan:

Yetişkin erkek, delikanlı.

G.4/4 Ka‘be hağkı ol Firenk **oğlanı** kıblem olmasa / Kâfirem ger bir ıadem bassam
kiliseden yaňa

G.72/5 Ey dil-i ařıfte ben de Āhi-yi āvāreyem / Sen levend iseň n’ola ben de levend
oğlanıyam

G.84/6 Ağlamakla ıııkdı gözden Āhi ey pır-i hıred / Demdür ağlarsa yetim oldı ol oğlan
ağlasun

G.119/5 Gönlegin Āhi göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend ođlanını

G.125/4 Pırlıkde delükanlıluğum aındurdu řarāb / şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan
geldi

oğ:

*Yay denilen aletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir,
sehim, nāvek. || Sevgilinin kirpiği veya yan bakışı.*

T.1/2 Gamzeň **ođına** eylemiřem řinemi niřān / Cevrũnden özge cevrideli ıarh-ı bı-amān

G.5/1 Gamzeň **ođına** niřān olmađa cān ü ten baňa / Halka halka dāđlar geydürdi bir cevřen
baňa

G.17/2 Gamzeň ođından řařuň yayı ne gücler ıekdüđün / Dostum benden beter anuň da
başı kıayıdur

G.19/1 Ođlarıň cān almada tiđüňle yoldař oldılar / řinelerde kıan yalařdılar kıarındař
oldılar

G.68/2 Kirpüğüň ebrũlarıň gönlüm kemān u tır idüp / ıifte yaylı ıifte ođlu bir sipāhum
var benüm

G.123/3 O kıadar kirpük oğı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

G.128/2 Uřda vardum diyüben gönlümü āvāre kıılır / Cānuma geıdı benüm gamzeň oğı

yâreleri

Yay denilen aletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir, sehim, nâvek.

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrû-kemâna ben / Oğ gibi anuñ içün atıldum yabana ben

oğu-:

Bir metni seslendirmek, yüksek sesle kırâat etmek.

G.20/5 Defter-i hüsnin oğur Āhi meger kim Ĥamza'nuñ / Kıssa-ıvân gibi üşüpdür başına hengâmeler

Bir yazıda anlatılmak istenen mânâyı anlamak, öğrenmek.

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarâfet idemez / Her Gülistân oğuyan şanma ki hep şâ'ir olur

Çağırarak, davet etmek.

G.35/5 Oğuduğ da'vet idüp uğramadı dâ'ireye / Ol perî-çihre kabûl eylemedi da'vetümüz

Bir yazıda ne yazıldığını sadece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek.

G.71/5 Kışsa-i Ferhâd u Mecnûn kim oğurlar Āhi'yâ / Bir varağdur defter-i 'ışk-ı mecâzumdan benüm

G.82/5 Saña mahlaş yiter Āhi kim ider aduñı yâd / Her ğazel kim oğına defter ü dîvânumdan

ol:

1. O, işaret sıfatı.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / Kırb u bu'd u taht u fevk u sağ u sol u piş ü pes

K.1/11 K̄o senā vü medhî gel Āhî du 'ā-yı Hāzret it / Kim bu varlıktan kamu **ol** bir du 'ādur saña bes

M.1/3 Kıldum bu gönül tahtına **ol** hüsniyesin şāh / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Šānî

M.1/4 Tuş olalıdan çeşmüme **ol** hūb-ı dil-ārām / Bir lahza daħi eylemez ansız bu dil ārām

T.1/1 Dil kişverine zūlf-i siyāhuñ belā yiter / Yıkmağa bu vilāyeti **ol** ejdehā yiter

G.3/4 **Ol** güzeller şāhına Āhî kuluñdan diyesin / 'Işk meşk itmiş durur kim Rūm abdālî saña

G.4/4 Ka 'be hākkı **ol** Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger bir qadem bassam kiliseden yaña

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldu kandedür / **Ol** şanem seyr ietmege gelmez mi deryādan yaña

G.5/5 Hānçerinden çekdügüm şerh olmaz Āhî **ol** şehūñ / Diller olsa haşra dek qabrümde her süsen baña

G.6/2 Kimler ile giceler kimler ile aħşamlar / Kim iki hafta durur gelmedi **ol** māh baña

G.6/3 Tır-i gāmzeñ yine şinemde iki zaħm urdı / İki göziyle nazār eyledi **ol** şāh baña

G.6/5 Rūz-ı fūrkat nicedür gösterem Āhî'ye dimiş / Baña **ol** günleri göstermesün Allāh baña

G.7/1 Rūz-ı maħşerde 'ayān olmağa **ol** hāl baña / Bir levend-nāme yiter nāme-i a 'māl baña

G.7/3 Maṭla ' -ı şubħ-ı şafādur saña **ol** sürh kabā / Zūlmet-i şām-ı belādur bu kara şāl baña

G.8/1 **Ol** büt-i kāfir kim oldum zār ü ser-gerdān aña / Naqş-i deyrem güyiyā kim olmışam hayrān aña

G.8/2 Dil sarāyın halvet-i hāş eyledüm **ol** māh için / Tāze tāze dāgum oldu şemse-i eyvān aña

G.8/6 Ey ecel öldürme luṭf it Āhî-yi bî-çāreye / Ola kim bir çāre ide **ol** ṭabīb-i cān aña

G.9/1 Hāste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / **Ol** ṭabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

G.10/5 Cānına cefālar ideyüm dir imiş **ol** yār / Andan ne gelürse görürüm cānuma minnet

G.10/6 Kaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def^c / Ağyār ile **ol** māh kaçan eylese

şoĥbet

G.10/7 Ger ĥvār u ĥaĥır itse be Āĥı seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāka budur ‘izzet ü ĥürmet

G.16/1 İl yapar göñlüm evini benüm ol şāĥ yıĥar / Kimse yapmaz ebedı anı ki Allāĥ yıĥar

G.16/5 Saña ne ortada Āĥı göñül ol şāĥuñdur / Kendü mālİK evine gāĥ yapar gāĥ yıĥar

G.19/5 Başlar çıĥmış durur baĥrumda Āĥı şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kıızılbaş oldılar

G.21/5 Ĥüzn-i Ya‘kūb ile Āĥı mübtelā kıldı beni / Mışr-ı ĥüsnüñ ol şeker-leb Yūsuf-ı Ken‘ānıdur

G.23/5 Dāĥlardur güyiyā ben bülbülüñ cānında āĥ / Āĥı’yā ol ĥoncanuñ la‘lindeki tebhāleler

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āĥı / Devlet ol kişiyे kim şım ü zere ĥādir olur

G.25/3 İrmez revāĥ-ı tākına hergiz kemend-i āĥ / Ol pādişāĥ-ı ĥüsn ne ‘ālī-cenāb olur

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alır / Hey kimüñ cānıdur ol şūĥ ne ehl-i dil olur

G.29/3 Gel ziyāretten şafā ehlini maĥrūm itme kim / Muştafā nūrı ĥaĥı ol ĥihre Beytu’llāĥ’dur

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı’dan bızār

G.35/5 Oĥuduĥ da‘vet idüp uĥramadı dā’ireye / Ol perı-ĥihre ĥabül eylemedi da‘vetümüz

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / ‘Aceb ol günlere Āĥı ire mi sātümüz

G.37/1 Ol elif-ĥāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-ĥaddür ol elif-ĥad aña biz lā dimezüz

G.37/1 Ol elif-ĥāmete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-ĥaddür ol elif-ĥad aña biz lā dimezüz

G.38/5 Be Āĥı üstüñe bir gün doĥar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün ĥünki başuñdan senüñ devlet ıraĥ olmaz

G.39/5 Āĥı vefāda bizi eyü añlamaz niĥār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār içün yāra / Meded hey ol semen-sā ya yazuĥlar iftirā olmış

G.40/4 ‘Aceb mi ol güneş tal’at kamerle iktirān olsa / Peridür kendü cinsinden biriyle āşinā olmış

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhî münevver itmiş ol gül-ruḥ / Çerāğ-ı çeşm-i maḫşūdî o mihrūñ rüşenā olmış

G.43/3 Sögermiş ağzumuza tatlu tatlu / İñen nāzūkdür ol şirîn dudacık

G.44/4 Küfr-i zülfüñden perişān göñlümün ḥālin bilür / İder ol miskiñe raḥm itmeyenün ĵmānı yok

G.47/2 Sūsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Ḥançerlerinden ölmüşem ol gül-‘izārumūñ

G.48/1 Şūfî ne şorayın saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu gāvġā nedür Allāh’ı severseñ

G.48/4 Derd ü ġam için çarḥda ‘İsā’ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi ‘ışka güvāḥ / Şāhid-i eşk benüm ol ḥaṭ-ı tezvîr senün

G.50/1 Nālişümden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh ‘ālemi incitdi yirden göge dek

G.50/3 İncinüp ol ġonca-leb dil bülbülinün āhına / Didi luṭf eyle yürî bi’llāh bizden öterek

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tiġin dirîġ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş ol ey yürek

G.55/3 Nāmede nām-ı humāyūnuñı taḥrîr ideli / Yiri baş üzredür ol nāme-i müşkin-raḫamuñ

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi ḥayālün göñlüme / Nideyin ol ġamze ucından delinüpdür yürek

G.56/4 Süz-ı āhumdan gice yandum yağıldum ‘āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol ḥarāretten yürek

G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice ḥayrānla reyḥān zülfine / Ol hümā-sāye didi Āhî elüñi öte çek

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-ḫaddi āl ile / Nice nāzūkdür görüñ gül-ġün ḫabāsı Ḥurrem’ün

G.61/2 Ol ṭabîb-i dil ü cān āh ki ben ḥastesini / Öldüriser bigi bir ġün yine dermān iderek

G.61/4 Ol perî bezmine var ḥālünî ‘arz eyle göñül / Yan yağıl ‘ūd-şifat ney bigi eġġān

iderek

G.65/3 Çekeyin hārını ol gülşen-i ‘ömrüm gülinüñ / Kendü bāğum çemenidür yine kendü dikenüm

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir’ātuma / Ol sebebdendür ki āyınemde gerdüm var benüm

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem‘ gibi Āhi’yā / Başuma odlar yağan baht-ı siyāhumdur benüm

G.70/7 Ol gül-i tāze kulağ urmaya bülbüllerine / Āh u efgānları biz Āhî hezār eyleyelüm

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nāzumdan benüm / Rūzgār ayırdı serv-i serfirāzumdan benüm

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum ‘ömr-i dırāzumdan benüm

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su’āl itdüm didi / Ehl-i ‘ışkuñ ol şehüñ boynına düşmiş kanıyam

G.76/3 Çarh elinden kanlar ağıladan şafağ gibi baña / Cāme-i sürh ile ol gün yüzlü māhumdur benüm

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrū-kemāna ben / Oğ gibi anuñ için atıldum yabana ben

G.79/1 Ol güzeller şāhına medh ü şenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du‘ā olsun dirin

G.79/5 Kulları hālın yazup ol pādişāh-ı hūsne ben / Hem du‘ā vü hem şenā hem merhabā olsun dirin

G.80/6 Her ne cevr itse yiridür Āhî ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefāya görmedin

G.83/2 Elüm ol kan olacağdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşūhuñ la‘l-i şirini gözüm kan itdi kan olsun

G.83/3 Benüm rūhumdur ol lebler revānumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revān için benüm rūhum revān olsun

G.83/6 İtumdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhî / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmran olsun

G.84/2 Destmālin gözleri yaşıyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı hūsne karşı ebr-i bārān

ağlasun

G.84/6 Ağlamakla çıktı gözden Āhî ey pîr-i hîred / Demdür ağlarsa yetim oldı ol oğlan
ağlasun

G.85/5 İrmez ol mâhuñ kulağına figānuñ Āhî'ya / Gerçi āhum inledür çarhuñ der ü
dervāzesin

G.86/2 N'ola 'ālemde bir târîh ide ol yâr-ı sengin-dil / İşıgi taşını dikse mezârumda nişân
içün

G.87/1 Terk idüp sen şāhı yüz döndürsem ol dergāhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmîd
olam Allāh'dan

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol
dergāhdan

G.90/6 Bu Āhî derd ile Ferhād'uñ oldı / Ki sen ol Hüsrev-i şîrîn-zebānsın

G.91/4 İşidüp cān virdügüm dildār sögmiş şünüme / Ol du'ādur dostlar kabrüm benüm pür-
nür iden

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyâr-ı merdūdi yine / Beñzer ol şeytānı sürdüñ ey melek
dergāhdan

G.93/3Sāyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sāye görem
yanumda

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhî kim / Yâr hatıyyla gazeller ola dîvānumda

G.94/1 Güzellik nev-bahārında cihān bāğı bahār olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez
ger hezār olsa

G.95/5 Āhi'yā rahm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Kālayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşiyān-ı zāğa varmağ düşmez anuñ
üstine

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ
üstine

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrü-
kemānuñ üstine

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merhabāya

- G.99/4 Ebrūlaruñ hilāle beñzer didük biz ammā / Eksük nazarla baqduq ol serv-i meh-likāya
- G.100/2 Cānumı qurbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi qurbān payına
- G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā qarın / Yār dülbendini gör aq qaranfüller ile
- G.106/2 Biz kemıne kulları hıdmetde taqşır itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şıgarsa adına
- G.107/1 Kend'özin has bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-quadūñ ayağına
- G.107/5 Āhi'yā çün kim bilürsin katı ağındur raqıb / Geç sen ol yüzi qaradan uyma bi'llāh ağına
- G.108/2 Çü mir'āta baqa ol āftābum / Olur ruhsarı meh āyine hāle
- G.110/1 Hem-dem olalı āh-ı sehergāh benümle / Yār olmadı bir lahzacıq ol māh benümle
- G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrānidur / Sürsün ol gün yüzli sürsün geçmedin devrānını
- G.119/5 Göñlegin Āhi göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını
- G.120/3 Çāh-ı gam maħbūsıyam ol şeh halāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan āzād eyledi
- G.120/5 Adına düşmezdi gerçi qaddümüz dāl eylemek / Ol elif-kāmet bugün Āhi 'aceb ad eyledi
- G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhi hemān / Yarına qaldı işüm va'de-i dıdār gibi
- G.122/5 Qaçup kaçup da ırāqdan dönüp dönüp yüzüme / Qıya kıya baqan ol gamzekarı gördüñ mi
- G.122/6 Şorar irişdüğine Āhi göz yaşını döküp / Qabā-yı sürh ile ol gül-'izarı gördüñ mi
- G.123/5 Bezm-i gamda bugün Āhi yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şoħbetüñ āvārecigi
- G.124/1 Ol ciger-vuşla ki biñ cāna deger vuşlacığı / Hey ne cān pāresi olmış o ciger-vuşlacığı
- G.130/3 Sınemüñ üstine cānā basar iseñ ayağıñ / Duruban şevquñ ile çak idem ol dem

kefeni

G.131/1 Künc-i fürkatde ümîd-i vaşl-ı yâr egler beni / Cân virürdüm derd ile ol intizâr
egler beni

G.132/6 Âhi'yâ müşkil belâdur seg raķibe âh kim / Ol gözi âhû olursa râm bayram irtesi

G.133/3 Baña ol mâh gibi döne döne cevri eyle / Göreyin yirlere geçsün felek-i ğaddârı

G.135/1 Ancaķ kemer ķoķar yine ol ince belleri / Hâtem öper meger yine ol ağ elleri

G.136/7 Bu düzd-i dil ol ķasr-ı cemâle çıķamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Âhi

Kt.1/2 Yılduzuñ ol mâh ile alışmamışdur mâ-ħaşal / Âhi'yâ gel bî-sitâre bu hevâdan vâz
gel

Mt.3/1 Şafha-i ruhsâruña ol noķta-i hâl-i siyâh / Dest-i kill-i şun' ile ķonmıř nişân-ı
büsegâh

Mf.1/1 Aħşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördine irişmeden ol mâh-pâremüz

O, üçüncü tekil şahıs zamiri; gönül.

G.6/4 'Iřķı terk eyle baña 'aķluñ ile ol yürü dir / Gör ne ağular ider bu dil-i güm-râh baña

O, üçüncü tekil şahıs zamiri; sevgili.

G.8/3 **Ol** bu ħüsn ile cihâna şığmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekân oldu dil-i vjşân
aña

G.34/4 İtmış ol Tañrısın âzârlamış / Tañrıdan ķorķmayup seni âzâr

G.133/2 Güzel oldur ki vefâ eyleye 'âşıklarına / Hıvâce oldur ki ri'âyet ide ħıdmetķârı

O, üçüncü tekil şahıs zamiri; saki.

G.35/6 İçerüz biz ayağı sâķiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir ħürmetümüz

O, üçüncü tekil şahıs zamiri; hoca.

G.133/2 Güzel oldur ki vefâ eyleye 'âşıklarına / Hıvâce oldur ki ri'âyet ide ħıdmetķârı

O, işaret zamiri; yeşil elbise giyen servi.

G.76/1 Bu dil-i evrākda hattuñ āh-ı şāhumdur benüm / Servi-i sebz-i kabā-püş ol efendümdür benüm

ol-:

1. ... vasfını taşımak.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihān zindānı bendinden hālāş / Aña kim bu şeb-rev-i İblīs ü nefis oldı ‘ases

T.1/4 Ey çarh sen de yār gibi olma bî-vefā / Zırā bu deñlü ‘āleme bir bî-vefā yiter

T.1/5 Aç ol cihānda minnetle ni‘met olmasun / Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun

G.2/3 Seyre çıkdum yār ile ağıyarı gördüm nāgehān / Vay bu kāfir hoş belā-yı nāgehān oldı baña

G.2/5 Tutmayınca ‘ālemi āhum ben Āhı olmadum / Kendü āhum ‘ākıbet nām ü nişān oldı baña

G.8/5 Nāme-i a‘mālüm oldı rüz-ı maşşerde benüm / Şol maşabbet-nāme kim nāmuñ durur ‘unvān aña

G.19/4 Şol kadar tasvır iderler dilde yāruñ naqşını / Şimdi şā‘irler qodılar şı‘ri naqqāş oldılar

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhı şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān oquyan şanma ki hep şā‘ir olur

G.25/1 Sākı lebüñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / ‘Aks-i ruhuñla sāgar-ı mey āftāb olur

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimüñ cānidur ol şüh ne ehl-i dil olur

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhı gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tādār

- G.36/5 Bir vakt ola ki 'ibret için halka Āhi'yā / Tārīh ola illere seng-i mezārumuz
- G.37/3 Rūm'a sultān u vezir olur ise daħi eger / Bař egüp biz çelebī kimseye pařa dimezüz
- G.39/2 Hār-ı cefālar ile neler çekdügüm benüm / Söyler cemende bülbül olup kışşa-
hıvānumuz
- G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhi pādiřāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedāsi
Hurrem'üh
- G.60/1 Allāh Allāh ne nāzenin olduñ / Āfet-i şabr u 'aql u dīn olduñ
- G.60/2 Būstān-ı leřāfet içinde / Gül-i nesrīn ü yāsemīn olduñ
- G.60/4 Dil ü cāna 'aceb mi mühr ursañ / Hātem-i hüsne çün nigīn olduñ
- G.75/2 Nice şışhat bulam şimdengirü ben haste ey yārān / Tabīb-i cān ü dil olan Mesīhā-
demden ayrıldum
- G.77/4 Ey mu'abbir o mehüh kulluğın eyle ta'bır / Dün gice 'ālem-i rü'yāda çü sultān
oldum
- G.79/1 Ol güzeller řāhına medh ü řenā olsun dirin / Pādiřāhuma efendüme du'ā olsun dirin
- G.92/4 Dil-berā seni rakībühnden şakınsa dil n'ola / Āřık olan kişi şaklar sevdügin bed-
hıvāhdan
- G.108/1 Kan'ol ruhsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala
- G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rü yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa
baña penāh
- G.112/4 Tığ-i cefā ile öliceğ řınem üstine / Sūsen diküh niřāne-i řemřir-i āh ola
- G.113/3 Benüm rāh-ı maşabbetde günāhum n'oldı ā zālim / Günehlüler saña toğrı ola ben
bī-günāh egri
- G.134/4 Kādı olduğda irte Hāzret-i Hāğ / Hūblardan řikāyet olmaz mı

... hāline gelmek.

- T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tāc / **Oldum** řehā bu vechile halk ortasında aç
- T.1/3 Derdüh olalı dilde devā-yı sitem-mizāc / Bīmār-ı 'işka şerbet ile eyleme 'ilāc
- G.2/1 Gözlerüm yaşı řarāb-ı ergavān **oldı** baña / Senden ayru içdügüm ey dost kan **oldı**

baña

G.2/5 Tıtmayınca 'alemi āhum ben Āhı olmadum / Kendü āhum 'ākıbet nām ü nişān oldu
baña

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldu kıandedür / Ol şanem seyr ietmege gelmez mi
deryādan yaña

G.8/1 Ol büt-i kâfir kim oldum zār ü ser-gerdān aña / Naķş-i deyrem gūyiyā kim olmuşam
hayrān aña

G.8/2 Dil sarāyın halvet-i hāş eyledüm ol māh için / Tāze tāze dāgum oldu şemse-i eyvān
aña

G.9/2 Yine nergis gibi gülşende gözün fikri ile / İçelüm bāde-i gül-reng olalum mest ü
harāb

G.9/6 Ger göre lü'lü'-i lālā şanemā dişlerüni / Hıacletinden şadef içinde eriyüp ola āb

G.10/6 Kıaddüm bükülüp çenge döner şınem olur def' / Ağyār ile ol māh kaçan eylese
sohbet

G.19/1 Oklarıñ cān almada tiğünle yoldaş oldılar / Şınelerde kıan yalaşdılar kıarındaş
oldılar

G.24/4 Muķribe uymağ ile kāmil olur 'ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözün māhir olur

G.25/1 Sākı lebüñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / 'Aks-i ruhuñla sāğar-ı mey āftāb olur

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pür itdi cihānı kim / Yire inince kıatre-i şeb-nem gül-āb olur

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yokdur ey hümā / Tütü-i çarh her gice niçün gurāb olur

G.38/1 Cemālün şem'-i tābıyla yanın dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bımārı olan dil ölür derd
ile şağ olmaz

G.38/2 Yüzün meh-tāb-ı şevkınden ne tañ olsa gice gündüz / Cemālün şem'-i rüşendür aña
beñzer çerāğ olmaz

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey püte-i ğam cismümi / Hıalış altundur diyü meyl eyleye ola
Laķif

G.43/5 Belā āşüftesi olmuşsun Āhı / Be-hey şırıde miskın mübtelācık

G.59/3 Tağ u taş fırkatde kıan ağlamağa feryād için / Lāle hünün-çeşm olur dāğ-ı siyāhı
merdümek

G.59/4 Hānesini gönlümüñ yapduğda mi‘mār-ı ezel / Revzeni zaḥm oldu vü tır-i gamuñ yir yir direk

G.77/1 N’ola hālüm ki esir-i gam-ı hicrān oldum / Bilmezem n’eyleyeyüm vālih ü hayrān oldum

G.77/5 Kānı bir şāh-ı kemāl ıssı k’ola saña zahır / Āhi’yā dutalum eş’ārda Selmān oldum

G.90/6 Bu Āhi derd ile Ferhād’uñ oldu / Ki sen ol Husrev-i şirīn-zebānsın

G.94/2 Suvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādişehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir şehsuvār olsa

G.108/2 Çü mir’āta baka ol āftābum / Olur ruhsarı meh āyine hāle

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam kaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

G.113/6 Gehi mey-hāne yolında gehi mescidedür Āhi / Harāb-ı mest-i ‘ışk olmuş yürür geh toğrı gāh egri

G.116/5 Ayaklarda ğubār olmuşdı Āhi / Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ğamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saqlar oldu cānını

G.124/1 Ol ciger-vaşla ki biñ cāna deger vaşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vaşlacığı

G.126/3 Mest-i bi-ḥoş oldu şanmañ cām-ı şahbādan beni / Kim benüm bi-ḥodluğumu bir peri-zād eyledi

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı ḥalk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözüñ bu ibtilādan vāz gel

Bulunmak, var olmak.

T.1/5 ‘Ālemde Āhi **olmaz** ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

T.1/5 Aç ol cihānda minnetle ni‘met **olmasun** / Tek yirde gökde zerre kadar minnet **olmasun**

G.4/3 Her harāmı ğamze āhū-çeşm **olan** dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle şahrādan yaña

G.4/4 Ka‘be haqqı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger bir adem bassam
kiliseden yaňa

G.5/5 Hacerinden ekdiğuğm Şerh olmaz Āhi ol Őehũn / Diller olsa haşra dek abrũmde
her sũsen baňa

G.13/5 Yazardum haununũ vaşfin devāt-ı eşm-i Āhi‘den / Velı bu an olacağuğn ii iɦen
ara Şudur

G.24/1 Geri Yũsuf bigi mũmtāz gũzel nādir olur / İki ‘ālemde nazıruğn dağı yok Öz bir
olur

G.38/1 Cemālũn Şem‘-i tābıyla yanan dillerde dāđ olmaz / Gzũn bımārı olan dil ölür derd
ile Şağ olmaz

G.38/2 Yzũn meh-tāb-ı Őevinden ne tađn olsa gice gũndz / Cemālũn Őem‘-i rũŐendr aňa
beňzer erāđ olmaz

G.38/3 Didüm cānā ‘izāruđda neden yok zülf-i hũsn-ārā / Didi gülzār-ı Cennet‘dr
cemālüm anda zāđ olmaz

G.47/2 Sũsenler olmasun mı benüm ravzam ũsti kim / Hacerlerinden lmiŐem ol gül-
‘izārumũn

G.51/4 Gzũn ũstinde aŐuđn yoğ idi ‘ālemde eger / Olmasaydı pabucı nağşı eger
secdegehũn

G.54/5 VaŐ itmek in gl yzũnn olmaya hergiz / Āhi gibi bir bülbül-i Őeydāsı Memi‘nũn

G.86/3 Benüm menŐr-ı a‘mālm yiterdi rz-ı maŐerde / Seg-i kyuğn izi olsa berātumda
niŐān in

G.93/5 Baňa ol nāme-i a‘māl yiter Āhi kim / Yār haıtrıyla gāzeller ola dıvānumda

G.94/2 Süvār-ı esb-i nāz olmiŐ güzeller pādiŐehler ok / Atı nince seyr itsem baňa bir
Őehsvār olsa

G.94/3 Lebi gnca beli ince güzeller ok durur ammā / oulsa der-miyān olsa plse der-
kenār olsa

G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mlkine dek Āhi / te yanında dnyānuđn eger bir
reh-güzār olsa

G.99/5 Dil rũŐen olmaz Āhi cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca hāne muɦtāc olur

ziyāya

G.109/1 Göklere çıkar idi hasret ile āteş-i āh / Mihr-i burc-i şeref olmasa idi ‘Abdu’llāh

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü gamuñ olmasa geh gāh
benümle

G.112/5 Luţf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden kabā vü nergis-i zerden külāh ola

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydağ-ı hālūñ / Ki şatranc-ı maḥabbetde
degüldür rāh-ı şāh egri

G.127/4 Bı-vefādur bu felek ‘ışk u maḥabbet çoğ olur / Ne hüs(ü)n sende ne ḥod bende
maḥabbet bākı

G.133/1 Ey lebi gonca yanuñda komağıl ağıyārı / Çünkü olmaz gül-i gülzār-ı cinānuñ hārı

G.136/7 Bu düzd-i dil ol kāsır-ı cemāle çıkamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āhı

Meydana gelmek, vuku bulmak.

T.1/5 ‘Ālemde Āhı olmaz ise vuşlat olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfüñ gibi cānā dir gören / Olmasun bir kāfire vaқи‘ olan aḥvāl aña

G.9/1 Sākiyā faşl-ı bahār oldu getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen de kanı çeng ü
rebāb

G.28/1 Olmadıysa bize vişāl-i nigār / N’ola çeşmümedür ḥayāl-i nigār

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tığlar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü’min ider şikār

G.79/4 Nemden incindüñ benüm iki gözüm nemden ki ben / Ḥaste çeşmüñ her ne dirse hoş
ola olsun dirin

G.95/4 Hele sen cevr ü cefā itmede eksük komaduñ / Bu daḥi böyle ola ey yüzi gülzār hele

G.105/1 Nev-bahār oldu gelüñ ‘ayş idelüm güller ile / Şalalum ‘āleme āvāzeyi bülbüller ile

G.112/2 Çokdan raқиbe seg dir idüm lık korkaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

G.128/4 Sizüñ il ādeminüñ böyle m’olur resm şehā / Görüben yüz çevirür ‘aşık-ı bı-
çāreleri

G.134/4 Kādı olduḡda irte Ḥazret-i Ḥaḡ / Ḥüblardan şikāyet olmaz mı

Gerçekleşmek, tahakkuk etmek.

G.5/5 Hınçerinden çekdiğüm şerh olmaz Āhi ol şehūñ / Diller olsa haşra dek kabrümde
her süsen baña

G.79/1 Ol güzeller şāhına medh ü şenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du‘ā olsun dirin

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde ‘ışk olsun baña / Merhabāsuzlarda saña merhabā
olsun dirin

G.79/5 Kulları hālin yazup ol pādişāh-ı hüsne ben / Hem du‘ā vü hem şenā hem merhabā
olsun dirin

G.100/1 Kim kemān-ebrūlaruñ beñzetti kurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ kurbān olayın
rāyına

G.134/1 Şiive vü nāza gāyet olmaz mı / Bu ‘itāba nihāyet olmaz mı

G.134/2 Tıtalum kul günāh itse şehā / Luṭf-ı şehden himāyet olmaz mı

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa ‘isyāmı / Feyz irişüp ‘ināyet olmaz mı

G.134/5 Hāl-i Mecnūn’ı añup ağladuğum / Derd-i dilden hikāyet olmaz mı

G.134/6 Āhi’ye dañi şefkatüñ yok mı / Şiive vü nāza gāyet olmaz mı

*Geniş zamanın ve şimdiki zamanın tekil üçüncü şahsı “-dir” anlamında kullanılır
ve bildirme ifade eder*

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazirüñ dañi yok söz bir
olur

G.25/3 İrmez revāq-ı tākına hergiz kemend-i āh / Ol pādişāh-ı hüsne ne ‘ālī-cenāb olur

G.27/3 Gönlümüñ kâfilesi kūy-ı vefa ‘azmin ider / Hık ‘aceb irgüre mi ki ne uzak menzil
olur

G.49/2 Bir başum bir kılcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü
bir senüñ

G.133/5 Gördüğü dil-bere Āhi nice meyl eylesün / Şā‘irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş
kārı

Uygun düşmek, yerinde olmak.

G.30/5 Kõçsam bilũñ olur mı didũm didi hoş ola / Öpsem lebũñi didũm idi didi kim ne var

G.79/4 Nemden incindũñ benũm iki gözũm nemden ki ben / Haste çeşmũñ her ne dirse hoş
ola olsun dirin

G.30/5 Kõçsam bilũñ olur mı didũm didi hoş ola / Öpsem lebũñi didũm idi didi kim ne var

(Zaman bildiren kelimelerle) Gelip çatmak, yaklaşmak.

G.36/5 Bir vaqt ola ki ‘ibret için halka Āhi’yā / Tārīh ola illere seng-i mezārumuz

G.37/5 İçerüz Āhi mey-i nābı çũ her hũb ile biz / Biz kul oğullarına vaqt olur ağa dimezüz

G.57/3 Vaqt ola raħm ide dil-ber düşelũm ayağına / Yüz sürũp yalvaralum baş açalum
n’olsa gerek

G.95/1 Tiğ-i hecr ile benũm şimdi dilũm yar hele / Dem ola buluşavuz senũñ ile yār hele

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmnı virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhi gibi bir derdmendũm
var idi

Yaşamak, hayat sürmek, bulunmak.

G.90/3 Koyup bũlbũllerũñ zāđ ile olma / Revā mıdur çũ bir hoş gülsitānsın

ola:

Acaba, merak, şüphe, kararsızlık belirten bir söz.

G.11/3 Lebi vaşfın işidenler ısırup barmağını / Didiler kanda bulunur ola bunuñ gibi kãd

ola kim:

Olabilir ki, belki.

G.8/6 Ey ecel öldürme luř it Āhi-yi bĩ-çāreye / **Ola kim** bir çāre ide ol tağib-i cān aña

G.61/3 Ola kim sebz-i tarĩ ola gülistān-ı viřāl / Hele ey dil gözũñũñ yaşını bārān iderek

on dördü [K]:

Ayın on dördü; on dördüncü gecesindeki ay, ayın gökyüzündeki en büyük görünüşü, dolunay, bedir.

Mf.1/1 Aşşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördüne irişmeden ol mäh-pāremüz

oñmaduq:

Talihi yaver gitmeyen, başı beladan kurtulmayan; bereketsiz.

G.99/1 Baş koşdı nergis ü gül cem' oldı bir araya / Bir iki oñmaduqlar birkaç yeñi yaqaya

oran:

Ölçü, had, derece, miktar.

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüsnuñüñ pâyânı yoq / Cānuma cevri ü cefāsınuñ dañi oranı yoq

orta:

Ara, iç.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyli başum üzre tãc / Oldum şehã bu vechile halk ortasında aç

ortada:

Görünür yerde, göz önünde, meydanda.

G.16/5 Saña ne ortada Āhġ gönül ol şāhuñdur / Kendü mālîk evine gāh yapar gāh yıkar

G.112/2 Çokdan raqıbe seg dir idüm lġk qorqaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

ortaya at- [D]:

Merkeze, orta yere bırakmak. || Dile düşürüp alay konusu ettirmek, birini maskara etmek.

G.121/3 Getürüp noqta gibi ortaya atdı beni çarġ / Başladı kendü kıyı çizmege pergār gibi

Ö

ög-:

Övmek; bir kimse veya şeyin iyi, güzel ve üstün taraflarını söyleyerek değerini belirtmek, methetmek.

G.50/2 Bilmezem ne t̄ali' -i ferhunde-fālũñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde 'ışk olsun baña / Merhabāsuzlarda saña merhabā olsun dirin

ögdül:

Mükâfat, yarış mükâfatı.

G.105/4 Āhi'yā n'olsa gerek 'arşa-i nazm içre bugün / K̄oşalum tab'-ı semendin yine ögdüller ile

ögren-:

Bir şeyi yapma hususunda alışkanlık kazanmak, yetenek sahibi olacak duruma gelmek.

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne kaşuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri āferin üstādına

öğret-:

Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi kazandırmak, talim etmek, tedris etmek.

G.3/1 Kim geyürdi gül gibi bu cāme-i alı saña / Kimler **öğret**di bu āli hey Hasan Bālī saña

G.8/4 'Āşık-ı bī-dillere cevr ü cefā kılmaklığı / Ya o çarħa **öğredür** ya çarħ-ı ser-gerdān aña

öksüz:

Kimsesiz, garip.

G.46/4 Ben öksüz ağladuğça hadd u lebünden ayru / Şem'ün özi göyünür içi acır şarābuñ

G.66/1 Şine-i şad-pārede dāğ-ı nihānum var benüm / Öksüzem koynumda bir göynüklü
nānum var benüm

*Hançer, kılıç; öksüz, 16. yüzyılda yeniçerilerin kullandıkları uzunca bir palanın
namıdır. Öksüz Hasan Ağa isimli meşhur bir kılıç ustasından adını almıştır.*

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maḥbūb sever / Çifte öksüzler taḫınmış bir levendüm
var benüm

öl-:

Hayatı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek. || Yok olmak.

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğā
sefer

G.18/4 Qan yudup ölenlerüñ derd-i derünün yazmağā / Bir varağdur lālenüñ ağzında her
pergāleler

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Gamdan ölürdüm baña olmasa
hem-dem āh eger

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek ḥāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il
olur

G.38/1 Cemālüñ şem'-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bımārı olan dil ölür derd
ile şağ olmaz

G.92/5 Āḥj fūrkatde fiğāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben ḥaste āh / Nice 'āşıkdur şu kim cān virmeye
cānāneye

G.112/4 Tığ-i cefā ile öliceğ şinem üstine / Süsen diküñ nişāne-i şemşir-i āh ola

G.127/1 Derd ü ḥasret bu degül kim ola fūrkat bākı / Derd odur kim ben ölem qala bu
ḥasret bākı

G.127/2 Cān çıkınca hele hıdmetde ben eksük komadum / Eger ölmezsem efendi yine hıdmet bākı

Çok acı veya sıkıntı çekmek, acı, sıkıntı veya yorgunluktan bitkin duruma gelmek.

G.45/5 Seni gördükçe gayrı ile Āhı / Biñ kez ölür velı şikāyeti yok

G.124/2 Dehenüñ hastelere ‘ayn-ı şifā-hānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker vaşlacığı

Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek; bazı sebeplerle çok sıkıntı veya acı çekmek.

G.47/2 Süsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Hānçerlerinden ölmüşem ol gül-‘izārumuñ

G.92/5 Āhı fürqatde fiğāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

G.109/2 Zülfi ‘anber-şikenüñ hasreti ile ölsem / Qabrüm üzre yitişür kāh-şıfat mihr giyāh

G.111/1 Elüm irmez meded öldüm nigāra / Ki döymez kimseler hiç intizāra

öldür-:

Bir canlının hayatına son vermek.

G.8/6 Ey ecel **öldürme** luṭf it Āhı-yi bı-çāreye / Ola kim bir çāre ide ol ṭabīb-i cān aña

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āhır / Nice kāfir ki hiç ‘ināyeti yok

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zārı kıılır ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña olsun dirin

Bir canlının hayatına son vermek. || Eziyet ve sıkıntı çektirmek.

G.10/1 ‘Uşşākuñı **öldürmek** ise sende mürüvvet / Ahsente senüñ bāzūña kollaruña kuvvet

G.10/4 Hıışm ile nazar eyleyüp āşüfteñe her dem / **Öldürmege** kaşd itme be hey gözleri āfet

G.61/2 Ol ṭabīb-i dil ü cān āh ki ben hastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

G.74/5 Tiğ-i hicrân ile öldürmek diler dil-ber beni / Hâzır ol vaqtüne Āhî dime bildüm bilmedüm

‘ömr:

Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer ‘ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhî sen benüm eşk-i revānum çağlar

G.26/2 Kiştzâr-ı sîneme ekdüñ maḥabbet toḥmını / Hây ‘ömrüm ḥāşılı bi’llāh bundan ne biter

G.52/6 Yile viren ‘anber-i sārā gibi ‘ömrüm benüm / Ārzü-yı büy-ı luḫf-ı müşk-bāruñdur senüñ

G.83/4 Uzansun devr-i ḥüsnüñde benüm ‘ömrüm dırāz olup / İlāhî isterem senden ki ‘ömrüm cāvidān olsun

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ ‘ışkında cān virdi diyü / Kıbrümüñ üstindeki mermerde ‘ömrüm yazasın

G.86/5 Geçürdüm ‘ömr devrānın hevā-yı zülf-i yār ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu ‘ömr-i cāvidān için

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıkla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü ğamuñ olmasa geh gāh benümle

‘ömr-i cāvidān:

Sonsuz, ebedî ömür.

G.86/5 Geçürdüm ‘ömr devrānın hevā-yı zülf-i yār ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu ‘ömr-i cāvidān için

‘ömr-i dırāz:

Uzun ömür.

G.13/1 Nigārā ḥāşilum zülf-i semen-būyuñda bir būdur / Ki ‘ömr-i dırāzumda benüm

varum da bir budur

G.71/3 Nice kim tül-i emeller çekdüm ol kākülde ben / Kılca hāşıl bulmadum ‘ömr-i dırāzumdan benüm

öñ:

Bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yakın yer.

G.74/3 Kāmet ü ebrūñ öñüme düşdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice toğruldu egildüm bilmedüm

Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı.

G.115/4 Geldüginde dile mihmān-ı gamuñ dıdelerüm / Çekdügi hūn-ı cigerdür öñine mā-
hazarı

öñince:

Önüden, öñü sıra.

G.30/7 Tıgūñ öñince gonca bigi açılır gönül / Dil hurrem olur olcağız sözler ābdār

G.94/2 Sūvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādışehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir
şehsūvār olsa

öp-:

*Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine
değdirmek. || Öpmek fiili, hem kadehi dikip içmek hem de bağlılığını göstermek için ayak
öpmek anlamında kullanılmıştır.*

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhı gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tādār

*Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine
değdirmek.*

G.30/5 Koçsam bilüñ olur mı didüm didi hoş ola / Öpsem lebüñi didüm idi didi kim ne var

G.94/3 Lebi gonca beli ince güzeller çok durur ammā / Kõçulsa der-miyān olsa öpülse der-kenār olsa

G.116/3 Lebüñ öpdüğini gördi sāğar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisünde sāğaruñ bulsam içerdüm kanını

G.135/1 Ancak kemer kõçar yine ol ince belleri / Hātem öper meger yine ol ağ elleri

G.135/4 Hõş zevk ider cihānda giribān ile kemer / Öper kõçar tõiynca bu ra'nā güzelleri

öpüş-:

Birbirini öpmek.

G.107/4 Cām-ı meclis la'l-i mey-gūnuñla öpüşdüğüçün / Meskenet idüp şurāhı baş kõr ayağına

örti:

Örtü; örtmeye yarayan şey.

T.1/5 Tek yirde gökde zerre kãdar minnet olmasun / **Örti** dõşek Necātı'ye bir büriyā yiter

öt-:

(Kuş ve böcek) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak.

G.27/5 Yüri var çok sözü kõ nice ötersin bülbül / Şi'r-i Āhı'ye nazıre dimecük müşkil olur

öte:

Öteki, diğer, başka.

G.51/1 Hey ne fitne başıdur turre-i taraf-ı külehüñ / Zālimüñ öte ucıdur ser-i zülf-i siyehüñ

Öbür taraf, öbür yan, uzakça olan yer.

G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice hayrānla reyhān zülfine / Ol hümā-sāye didi Āhı elüñi öte

çek

G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhî / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzār olsa

öterek:

Uzakça, öteye.

G.50/3 İncinüp ol gönca-leb dil bülbülinüñ āhına / Didi luţf eyle yüri bi’llāh bizden öterek

öykün-:

Özenmek, taklit etmeye çalışmak, benzemek istemek.

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın daħi yüzi kıara levend

G.30/2 Kıadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenār

G.33/4 Hımret -i la‘l-i nigāra gönca öykündüğü’çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jāleler

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la‘l-i lebi cānāneye / Sākıyı gör kim ne kıanlar yutdurur peymāneye

G.112/5 Luţf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden kıabā vü nergis-i zerden külāh ola

öz:

Bir kimsenin kendi manevi varlığı, zati, kendisi.

G.39/5 Āhî vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

G.126/2 ‘Işkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şırın kıldı gāh Ferhād eyledi

özge:

Başka, diğەر.

T.1/2 Gamzeñ okına eylemişem şınemi nişān / Cevründen **özge** cevri ideli çarħ-ı bî-amān

G.44/5 Hatt-ı müşkinüñle Rüm u Şâm teshîr itmege / Hıttbe-i hüsñüñ tapuñdan özge bir sultānı yok

özi göyün- [D]:

Ciğeri, içi yanmak, çok acı duymak.

G.46/4 Ben öksüz ağladuğça hadd u lebüñden ayru / Şem'üñ özi göyünür içi acır şarābuñ

P

pabuc:

Ayakkabı. || Sevgilinin ayakkabısı.

G.51/4 Gözüñ üstinde kaşuñ yoğ idi 'ālemde eger / Olmasaydı pabucı nağsı eger secdegehüñ

pādişāh/pādişeh:

Büyük hükümdar. || Gönülde hüküm süren sevgili.

G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme iñen Āhi'yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādişehüñ

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhi pādişāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedāsı Hurrem'üñ

G.79/1 Ol güzeller şāhına medh ü şenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du'ā olsun dirin

G.94/2 Suvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādişehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir şehsuvār olsa

Padişah, hükümdar. || (Türkçe isim tamlamasının ikinci, Farsça terkiplerin birinci ögesi olarak) –nin başı, en büyüğü, birincisi.

G.94/5 Kamer yüzlü kara beñlü güzeller pādşāhıdur / Benüm mäh-ı siyeh-çerdem 'aceb mi hāldār olsa

G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pādişāhısın / Yaraşur mäh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külāh egri

pādişāh-ı hüsni:

Güzellik padişahı. || Sevgili.

G.25/3 İrmez revāḳ-ı tākına hergiz kemend-i āh / Ol pādişāh-ı hüsni ne ‘ālī-cenāb olur

G.79/5 Ḳulları ḥālīn yazup ol pādişāh-ı hüsne ben / Hem du‘ā vü hem ūenā hem merḥabā
olsun dirin

par par yan- [D]:

Yüksek ateşi olmak; bir yanıp bir sönmek; ışıl ışıl parlamak.

G.131/3 Yalınuzlıkda ḥayāl-i ḥaddūñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar
egler beni

pāre:

Parça.

G.123/3 O ḳadar kirpük oḳı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

G.128/1 Güllere dönse ‘aceb mi yüregüm pāreleri / Ğonca-veş ağız açar her yañadan
yāreleri

pāre pāre [K]:

Parça parça.

G.122/4 Bu pāre pāre ciger ḳanı ile sīnemde / Bölük bölük açılan lālezārı gördüñ mi

paşa:

Sayılan ve sevilen kimseler için kullanılan hitap sözü.

G.37/3 Rūm’a sultān u vezīr olur ise daḥi eger / Baş egüp biz ḳelebī kimseye paşa dimezüz

pay:

Birden fazla kişi arasında bölüştürmüştür bir bütünden, bu kişilerin her birine düşen bölüm, hisse. || Âşığın parçalanmış canından kalanlar kastedilmektedir.

G.100/2 Cānumı kırbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi kırbān payına

pay it- [K]:

(Birden çok kişi bir şeyi) Bölüşmek, paylaşmak.

G.100/2 Cānumı kırbān idüp pay itdiler meh-pāreler / Ol ala gözlüm benüm gelmez mi kırbān payına

pāyān:

Son, nihayet.

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüsnüñüñ pāyānı yok / Cānuma cevr ü cefāsınun dāhi oranı yok

pāydār ol- [K]:

Kalmak, yok olmamak, var olmakta, yaşamakta devam etmek.

G.94/4 Ne zibā kaşır idi el-ḥaḫ zümürred-reng eflākün / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

payına düş- [D]:

Bölüşmede hisse ayrılmak, belirli bir bölüm verilmek.

G.100/5 Hūblar bayramlık in‘ām idüp ‘āşıklara / Her güzelden Āhī‘nün bir buse düşdi payına

pāy-māl ol- [K]:

Ayaklar altında kalmak, çığnenmek, yok olmak, ortadan kalkmak.

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfün gibi cānā dir gören / Olmasun bir kāfire vaḳi‘ olan aḫvāl añā

pehlevānlık:

Güçlülük, kuvvetlilik, yiğitlik.

G.67/4 Pehlevānlık şatmasun ğamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şır-i merdüm
var benüm

G.119/2 Pehlevānlık adını ‘ālemde destān itmege / Kıanlu yaşlarla pür itdüm şınemüñ
meydānını

pehlü:

Vücadun iki yanından her biri.

G.65/5 Yirde pehlularumuñ naqşı ile Āhı hemān / Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

pejmürde:

Solmuş, soluk, canlılığı ve tazeliği kalmamış.

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanağınıñ / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

pelās:

Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan şeyler ve özellikle bunların eskileri.

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u kabā aña baña / Yüri sūfı yüri dervişe yiter vuşlacığı

penāh:

Sığınma, sığınacak yer.

K.1/6 Zālīm-i bı-dād için dergāh-ı ‘adlūndür **penāh** / Zūlm-i bı-feryād için yāduñ durur
feryād-res

G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zūlf-i siyāhuñ olmasa
baña penāh

penbe:

Pamuk.

G.18/3 H̄astelikten Şöyle tenhāyam bu ğurbet-hānede / Penbe ile aĝzuma Şu damzırur
tebhāleler

G.33/2 Őol kadar cāna teb-i hecrūñ ħarāret virdi kim / Penbe ile tamzırur Őu aĝzına
tebhāleler

G.107/2 Aĝ bulutdur Őanma karŐu mihr yūzin kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe
urunur dāĝına

penbe-i dāĝ-ı ten:

Tendeki yaranın pamuĝu.

G.104/1 Şarılıpdur bedenüm penbe-i dāĝ-ı tenüme / Geymege zerrece yir ħalmadı
pırāhenüme

per:

Kanat. || Sakinin kolu.

G.108/4 Eyü vardı seni mey tutdı sākı / Niĝün tolandurur perrūñ piyāle

Kanat.

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o ĝünden / Külāhum perri ta'n ider hilāle

per-i siyāh:

*Siyah kanat. || AŐıĝın ahının ateşinden ħıkan duman, ĝöĝe yükselmesi baĝlamında
siyah kanat olarak tasvir edilmiştir.*

G.68/1 ĀteŐ-i 'ıŐkuñla baŐda dūd-ı āhum var benüm / Bir kıızıl bōrk ile bir per-i siyāhum
var benüm

perĝem:

Alına düşen kısa saç demeti, kâkül.

G.69/3 Bir siyeh perçemlü simin-ber şanemden yâdigâr / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrin-
külâhumdur benüm

pergâle:

Parça.

G.18/4 Kân yudup ölenlerün derd-i derünün yazmağa / Bir varakdur lâlenün ağzında her
pergâleler

pergâr:

*Pergel kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekilleri; yay veya daire çizmekte
yahut ölçmekte kullanılan, baş taraflarından birbirine eklemiş açılır kapanır iki
koldan ibaret âlet.*

G.121/3 Getürüp nokta gibi ortaya atdı beni çarh / Başladı kendü kıyı çizmege pergâr gibi

perî:

*Tabiatüstü bir güce sahip bulunduğu inanılan cin tâifesinin çok alımlı ve çok
güzel olanlarına verilen isim. || Çekici güzelliği olan çok alımlı kız veya kadın.*

G.40/4 'Aceb mi ol güneş-tal'at kamerle iktirân olsa / Perîdür kendü cinsinden biriyle âşinâ
olmuş

G.59/5 Gerçi 'âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü
ne melek

G.61/4 Ol perî bezmine var hâlünü 'arz eyle gönül / Yan yakıl 'üd-şifat ney bigi efgân
iderek

G.75/3 'Aceb mi dostlar dîvâne olsam küh-ı fûrkatde / Şunuñ gibi perî yüzlü güzel
âdemden ayrıldum

perî-çihre:

Güzel yüzlü, çok güzel (kimse). || Sevgili.

G.35/5 Oğduğ da‘vet idüp uğramadı dā‘ireye / Ol perî-çihre kabûl eylemedi da‘vetümüz

perî-peyker:

Peri yüzlü; çok güzel. || Sevgili.

G.20/4 Ben kâra yazulıya harf atmak için dem-be-dem / Ey perî-peyker selâm eyler saña ser-nâmeler

perîşân:

Acınacak durumda, zavallı, kederli, mustarip.

G.44/4 Küfr-i zülfünden perîşân gönlümün hâlin bilür / İder ol miskîne rahm itmeyenün îmânı yok

perî-taşvîr:

Peri resmi.

G.120/2 Bir perî-taşvîrdür dîvâne nağş iden beni / Baña nağşı o melek yüzlü perî-zâd eyledi

perî-zâd:

“Periden doğmuş” peri gibi güzel (kadın). || Sevgili.

G.120/2 Bir perî-taşvîrdür dîvâne nağş iden beni / Baña nağşı o melek yüzlü perî-zâd eyledi

G.126/3 Mest-i bî-ğuş oldu şanmañ cām-ı şahbâdan beni / Kim benüm bî-ğodluğumı bir perî-zâd eyledi

pertev:

Işık, parlaklık.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālũñ şemmesinden bir eşer / Nūr-ı Aḥmed'dür cemālũñ
pervendinden muḳtebes

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Külāhum perri ta'n ider hilāle

pervāne:

Geceleri ışık etrafında dōnerek uğan kũęũk kelebek.

G.103/2 Şem'-i ser-keş kellesi kızdũkça bezm-i yārda / Germ olup her dem yalıñ ḥanęer
ęeker pervāneye

Perverdigār:

Bũtũn yaratıkları besleyen ve yetiştiren, Allah.

G.111/5 Elũnden yağamı ęāk idũp irte / Őikāyetler idem Perverdigār'a

Pervin:

*ũlker takım yıldızı, Sũreyyā. || Pervin'in kũęũklũk ve yuvarlaklığı dolayısıyla
sevgilinin benleri ile ilgi kurulmuştur.*

G.30/6 Mihrũñ yanında gōrine Pervin didũkleri / Garę-ı 'arağ olunca kaçan yār-ı gũl-'izār

pes:

Şu hāalde, ōyleyse, imdi.

G.78/2 Baña seni gerek n'iderũm pes cihānı kim / Bir daḥi gelsem iki olur bu cihāna ben

peykān:

Okun ucundaki sivri demir, temren. || Sevgilinin gam okunun ucu.

G.22/3 Gōnlũmũñ taḥtında Şimdi ey kemān-ebrũ senũñ / Ḥũkm iden cān yirine tır-i gamũñ
peykānidur

Okun ucundaki sivri demir, temren. || Sevgilinin kirpiği.

G.119/1 Gördiler kim cnlar alur ğamzeñüñ peyknını / Her kişi tende emnet saçlar oldu cnını

G.127/3 Sneden geçdi müjen zağmı trur dilde henüz / ıķdı peyknı vel ıaldı cerhat bķi

peykn ol- [K]:

Okun ucundaki sivri demir, temren olmak. || Oklarla dolmak, sevgilinin kirpik oklarıyla dolmak.

G.77/3 Baña kr eylemez ey ıaşı kemn tr-i cef / Devletinde müjenüñ toptolı peykn oldum

peymne:

İçki kadehi, özellikle şarap kadehi.

G.84/1 Döne döne üstüme peymneler ıan ağlasun / Yana yana ğlme şem‘-i şebistn ağlasun

G.99/2 Ol lebler içün içmedük peymnesini yruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merğabya

G.103/1 Niçün ykndñ diyü la‘l-i lebi cnneye / Sķiyi gr kim ne ıanlar yutdurur peymneye

per-tb it- [K]:

Atmak, fırlatmak. || Sevgilinin yüzünü aşığa dönmesi, yönelmesi bağlamında kullanılmıştır.

G.73/3 ıařlaruñ yayın ıurup per-tb it trin ber / İna sadrı ğzir li‘s-sehmi va‘llhi‘l-‘ağım

pir-i ğired:

Akıllı, bilge ihtiyar.

G.84/6 Ağlamaqla çıkdı gözden Āhi ey p̄ir-i h̄ired / Demdür ağlarsa yetim oldu ol oğlan ağlasun

p̄ir-i muğān:

Meyhaneci. || Vahdet feyzini veren, aşk şarabını sunan kâmil mürşit.

G.7/5 Haşre dek **p̄ir-i muğān** ayağın elden kıomayam / Āhiyā el vire ger devlet-i iğbāl baña

G.30/3 P̄ir-i muğānla ‘ahdi bütün eyleyenlere / Şır-ise kâsesin felegüñ irmez inkisār

p̄ir it- [K]:

Yaşlandırmak.

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı ‘ışk p̄ir itdi beni bir nevcüvān için

p̄ir olası [K]:

Pir, yaşlı olacak kişi. || Çok yaşamaya layık.

G.90/4 İñende almağıl ‘uşşākuñ āhın / Eyā p̄ir olası tāze cüvānsın

p̄irāhen:

Gömlek.

G.5/2 Lāle gibi çünkü ben şahrā-nişinler şāhıyam / Kırmızı eyvān yiter bu kanlu **p̄irāhen** baña

G.65/2 Vuşlalardur ki ciger zahmını bend itmek için / Yaralu şinemüñ üstinde benüm p̄irāhenüm

G.104/1 Şarılpdur bedenüm penbe-i dāğ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kalmadı p̄irāhenüme

G.117/3 Dil-i Mecnūn ferağ u hurrem olursa n’ola ger / Leyli’nüñ atınuñ eski çulıdur p̄irāheni

pirezen-i dehr:

Dünya kocakarısı, ihtiyar felek.

G.124/5 Virmese Āhî n'ola pîrezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacığıdur begüm er vuşlacığı

pîrlîk:

Pir olma durumu, ihtiyarlık.

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kıandesin / **Pîrlîk** vaktinde gel ey serv-i sîmîn-ten baña

G.81/4 Pîrlîkde sâ'il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağun altında unutma bir avuç hâkden

G.125/4 Pîrlîkde delûkanlıluğum aındurdu şarâb / Şimdi bu devr-i zamânlar bize oğlan geldi

pîster/bîster:

Yatak, döşek.

G.32/4 Saña gül-gün bâliş ü zer-beft pîster 'aşîka / Seng-i hûn-âlûd bâlîn büriyâ bîster yîter

pîş ü pes [K]:

Ön ve arka.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / Kıurb u bu'd u taht u fevk u şağ u sol u **pîş ü pes**

piyâle:

İçki kadehi, şarap kadehi.

G.108/4 Eyü vardı seni mey tutdı sâkı / Niçün tolandurur perrün piyâle

G.108/7 Gözüm nüş idicek hûn-ı cigerden / Lebünün 'aqsîdür aña piyâle

G.112/3 Cânänenün şarâb-ı leb-i la'li var iken / Sâkı piyâleyi bize şunmak günâh ola

pūte-i ğam:

Gam, keder potası.

G.41/3 Nār-ı hecr ile erit ey pūte-i ğam cismūmi / Hāliş altundur diyü meyl eyleye ola
Latīf

pūr it- [K]:

Doldurmak. || Kaplamak, yayılmak.

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pūr itdi cihānı kim / Yire inince kıatre-i şeb-nem gül-āb olur

G.119/2 Pehlevānlık adını ‘ālemde destān itmege / Kıanlı yaşlarla pūr itdüm şinemūñ
meydānını

pūr ol- [K]:

Dolmak. || Kaplanmak.

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pūr olup / ‘Aceb ol günlere Āhı ire mi sā‘atümüz

pūr-āşūb:

Kargaşa, fitne dolu.

G.113/2 O kıad bālā vü zūlf egri diyār-ı hūsn pūr-āşūb / Memālik fitne şeh zālim ‘alem ser-
keş sipāh egri

pūr-hūn eyle- [K]:

*Kanla doldurmak, kanlı hāle getirmek. || Rengi dolayısıyla şarap-kan ilişkisi
kurulmuştur.*

G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurāhı gibi pūr-hūn eyleyen / Hāset-i cām-ı şarāb-ı la‘l-i
nābuñdur senūñ

pür-hün ol- [K]:

Kan içinde kalmak, kanla dolu olmak.

G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la'lüñle ciger pür-hün olur / Cām-ı 'ışkuñla gönül mest ü ħarābuñdur senüñ

pür-nür it- [K]:

Nurla doldurmak, nurlandırmak.

G.91/4 İşidüp cān virdüğüm dildār sögmiş şınüme / Ol du'ādur dostlar ħabrüm benüm pür-nür iden

R

ra'd:

Gök gürlemesi, gök gürültüsü.

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd ħılsun nāleler / Ķabrüm üzre haşra dek yansun göyünsün lāleler

rāh:

Yol.

G.48/2 Ħāk-i ħadem-i yārı hemān başuña görme / Ey bād-ı şabā yürüdügüñ rāhı severseñ

G.87/5 Kūyuña 'azm eyledi Āħi naşib olmadı āh / Gerçi gitdi Ka'be'ye ammā ki döndi rāhdan

rāh-ı maħabbet:

Muhabbet yolu, aşk yolu.

G.113/3 Benüm rāh-ı maħabbetde günāhum n'oldı ā zālīm / Günehlüler saña toğrı ola ben bî-günāh egri

rāh-ı şāh:

Padişahın yolu. || Satranç oyunundaki en önemli taş olan şahın yolu.

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydağ-ı hālūñ / Ki şatranc-ı maḥabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

raḥm eyle- [K]:

Merhamet etmek, acımak.

G.10/2 **Raḥm** eyleyüben dār-ı şifāsında habībüm / Nāfi‘ diyüp içürdi bu sevdāyiye şerbet

raḥm it- [K]:

Merhamet etmek, acımak.

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır şimdi felek iḳbāl aña / **Raḥm ide** şāyed gönül var eyle ‘arz-ı hāl aña

G.1/5 Garḳ olur deryā-yı ğamda Āhi-yi āşüfte-hāl / Hızr gibi yitişüp **raḥm it**mesenñ fî’l-hāl aña

G.44/4 Küfr-i zülfüñden perişān gönümünñ hālın bilür / İder ol miskiñe raḥm itmeyenünñ imānı yok

G.57/3 Vaḳt ola raḥm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum n’olsa gerek

G.95/5 Āhi’yā raḥm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Ḳalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

G.103/3 Gördi ‘uşşāḳuñ başında devleti yok raḥm idüp / El şalar da‘vet kıılır çağırup devlet-hāneye

raḥş:

Gösterişli, güzel at.

G.53/2 Cān ü dil raḥşını tārāc itmege ey dostlar / Tıtdı cismümde vaḳan ḥaylī ḥayālī Aḥmed’ün

raķib:

Klasik Őiirde sevgiliyi âŐiktan uzaklaŐtırmaya çalışan, sevgili ile aŐıŐın kavuşmasına engel olan kimse, Şey, rakip.

G.15/6 Didüm raķibüñ aŐı ‘aceb neyle tıtılır / Dil-ber gülüp dir aŐzın anuñ üstüñvān tıtar

G.73/5 eŐm-i bımārına ķurbān olurum dimiş raķib / İñne hāze’l-ķādra ķat’an leyse yücrā min bahım

G.92/4 Dil-berā seni raķibüñden Őaķınsa dil n’ola / ‘ĀŐık olan kişi Őaķlar sevdüĝin bed- ħvāhdan

G.97/3 Seni dün gice raķib ile görüp Őoĥbetde / Düşdi yalıñ ķılıca Şem’-i Őebistān bu gice

G.107/3 Beni giryān itmeden ĥālĭ degül bir dem raķib / ‘Āķıbet eŐķümdür anuñ Şu ķoyan ocaĝına

G.107/5 Āhi’yā çün kim bilürsin ķatı aĝındur raķib / Geç sen ol yüzi ķaradan uyma bi’llāh aĝına

G.108/5 İñende Őoķma eŐmüme raķibi / Ķapuma ķarŐu yapmaĝıl ĥavāle

G.112/2 oķdan raķibe seg dir idüm lĭķ ķorķaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iŐtibāh ola

G.129/2 Nifāķ idüp göz idermiş tapuña seg raķib ammā / Őaķın iĝvāsına uyma begüm kör eyle Őeyĥānı

G.132/6 Āhi’yā müŐkil belādur seg raķibe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

G.133/4 Deng ider bār-ı firāķ ile cefākeŐlerini / Mĭve-i vaşlını Şunmasa raķibe bārĭ

raķib-i bed-liķā:

irkin suratlı rakip.

G.42/4 Raķib-i bed-liķā cānā cihānda bulmamıŐken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i kūyuñla yār ancak

rām ol- [K]:

Boyun eĝmek, itaat etmek.

G.132/2 Rūzede helvā-yı şirīn ile olmayan şikār / Bāde-i telh ile olur rām bayram irtesi

G.132/6 Āhi'yā müşkil belādur seg raķibe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

ra' nā:

Güzel, hoş, latif, parlak, revnaklı.

G.135/4 Hoş zevk ider cihānda girībān ile kemer / Öper çoçar toyınca bu ra' nā güzelleri

rāstī:

Doğrusu.

G.107/1 Kend'özin has bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstī yüz sürmez ol serv-ķadūñ
ayağına

ravza:

Çayır çimeni, ağacı, suyu bol yer, bahçe.

G.44/2 Sidre gibi mūntehā-ķaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağā serv-i sehjñūñ cānı
yok

Çayır çimeni, ağacı, suyu bol yer, bahçe. || Kabir, mezar.

G.47/2 Süsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Hānçerlerinden ölmüşem ol gül-
'izārumuñ

ravza-i 'ışķ:

Aşk bahçesi.

K.1/10 **Ravza-i 'ışķ**ñda cān murgını ta'līm itmege / Bu toķuz çarhı aña kıldıñ müşebbek
bir kafes

rāy:

Fikir, düşünce.

G.17/4 Kaşlarıñ cānā hilāl-i ‘ide teşbīh eylemeñ / Kim bilür anı nice keş-tab‘uñ egri rāyıdur

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N’idelüm taqđır işi bu rāya sıgmazmış dilek

G.100/1 Kim kemān-ebrūlarıñ beñzetti qurbān ayına / Āferiñ olsun anuñ qurbān olayın rāyına

rāz:

Gizlenen şey, sır.

G.125/5 ‘Işk rāzını iñen açma ki a‘dā işidür / Söyleme Āhî biraz meclise nādān geldi

rāz-ı derūn:

Gönüldeki sır.

G.29/4 Nits’iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lîk / Āh kim fāş eyleyen rāz-ı derūnum āhdur

rāz-ı ‘ışk:

Aşk sırrı.

G.88/4 Eşk ü āhum ‘āleme fāş itdi rāz-ı ‘ışkumı / Çok maħalde töhmet irer kişiye hem-rāhdan

rebāb:

Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz.

G.9/1 Sākiyā faşl-ı bahār oldı getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen de kanı çeng ü

rebāb

G.46/6 Āhî gönül göziyle baq bezm-i hüsn-i yāra / Cān kulağıyla diñle āvāzını rebābuñ

refîk ol- [K]:

Dost olmak. || Nasip olmak, bir şeye erişmek.

G.7/2 Dil-i tecrîd ki baş koşdı ben âvâre ile / Bir levendüm ki **refîk** oldu bir abdâl baña

reh-güzâr:

Geçilen yol.

G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhî / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzâr olsa

reng:

Renk. || Düzen, oyun, hile.

G.119/5 Gönlegin Āhî göge boyadı dūd-ı āhdan / Gör nice reng ile avlar ol levend oğlanını

rengin:

Parlak renkli. || Güzel, hoş, latif.

G.37/4 Yazaruz la‘l-i lebin yādına rengin ğazeli / Diyicek şî‘r dirtüz biz begüm inşā dimezüz

resen:

İp, urgan.

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ğasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taçup reseni

resm:

Ādet, usul.

G.128/4 Sizüñ il ādeminüñ böyle m’olur resm şehā / Görüben yüz çevirür ‘āşık-ı bj-

çäreleri

reşk-i gülzâr-ı İrem:

İremdeki gül bahçesini kışkandıran.

G.62/2 Dutmasun mı âh u zârum ‘âlemi bülbül gibi / Reşk-i gülzâr-ı İrem bir tâze verdüm
var benüm

revâ:

Layık, uygun, yerinde, münasip.

G.118/2 Bir vech ile terâveti vardur yanağınıñ / Pejmürde gösterürse revâdur gül-i teri

revâ mı [K]:

*Yerinde olmayan, uygun görülmeyen şeyler karşısında, “Layık mı, bu da olur mu?”
anlamında kullanılır.*

G.90/3 Koyup bülbüllerüñ zâğ ile olma / Revâ mıdur çü bir hoş gülsitânsın

revâķ-ı tāk:

*Kubbe çardağı. || Sevgilinin hükümdar olarak nitelenmesi sebebiyle bulunduğu
yahut oturduğu yer de bir taht olacağından tahtın saçağı şeklinde de yorumlanabilir.*

G.25/3 İrmez revâķ-ı tākına hergiz kemend-i âh / Ol pâdişâh-ı hüsne ne ‘âlî-cenâb olur

revân:

Ruh, can.

G.83/3 Benüm rûhumdur ol lebler revânumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revân için
benüm rûhum revân olsun

revân eyle- [K]:

Akıtmak, harcamak.

M.1/1 Yolına **revān** eyleyeyin cism ile cānı / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

revān ol- [D]:

Yola koyulmak, gitmek; akmak.

G.83/3 Benüm rūhumdur ol lebler revānumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revān için
benüm rūhum revān olsun

G.122/2 Bu kanlu kanlu yaşumdan revān olup göz göz / Bu çeşme çeşme akan cūybārı
gördüñ mi

revzen:

Pencere.

G.59/4 Hānesini gönülümüñ yapduğda mi ‘mār-ı ezel / Revzeni zaḥm oldu vü tır-i gamuñ yir
yir direk

reyhān:

Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki. || Güzel, hoş koku.

M.1/2 Bir gözleri nergis yüzi gül saçları **reyhān** / Bir lāle-ruḥ u gonce-dehen serv-i
hırāmān

G.44/6 Kāmet ü ruḥsār u ḥattūñ gibi ey hūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetüñ serv ü gül ü
reyhānı yok

G.54/4 Sünbülleri reyhānın añup şahn-ı çemende / Dik geldi çenāra kad-i bālāsı Memi’nüñ

G.56/5 Dest-dırāz itdüm gice ḥayrānla reyhān zülfine / Ol hümā-sāye didi Āhı elüñi öte
çek

ri‘āyet it- [K]:

Uymak; saygı göstermek, saymak.

G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye ‘āşıklarına / Hıvāce oldur ki ri‘āyet ide ḥıdmetkārı

rind:

GörünüŖe ve dünya iŖlerine kıymet vermeyen, kurallardan uzak, bütün varlığı kendi iç dünyasına göre değerlendiren, gönül gözüyle gören, hoŖ görülü, kalender, içkiye düŖkün ve derbeder görünüŖünün aksine arif, hakîm, gönül ehli kimse.

G.97/5 Rindler Ŗohbetine t̄alib olan ‘ârife diñ / Āhi’nüñ hücresine cem‘ ola yārān bu gice

riŖte:

İplik. || Bağ, alāka, rābita.

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riŖtesin / Sine-i Ŗad-pāreden göz dikediler kim alalar

riŖte-i cān:

Can ipliği. || Can bağı.

G.55/2 Nāmenüñ barmağına riŖte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o Ŗāh-i keremüñ

rūh:

İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.

G.83/3 Benüm rūhumdur ol lebler revānumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revān için benüm rūhum revān olsun

ruh:

Yanak. (Mecazen yüz manasında da kullanılır).

M.1/1 Sevdüm yine bir ruhları gül gonca-dehām / Bülbüllerini inledici Ŗūh-ı cihāmı

G.11/1 Güle ta‘n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / YaraŖur la‘l-i lebüñ eyler ise goncaya hānd

G.22/1 Ruḥlarıñ cān bāğınıñ berg-i gül-i ḥandāmıdır / Şaçlarıñ dil bezminüñ bŷy-ı ‘abır-efşānıdır

G.56/2 Alnuñ ile ruḥlarıña zerrece beñzetmeyem / Āftābum döne dursun mihr ü māh ile felek

G.98/4 Ruḥlarıñ ay u günü ḳodı beni tıḳdı eve / Yine bı-çāreleri şoḳdı delŷkden delŷge

G.136/3 Dil vechi var itse ruḥı devrinde tevaḳḳuf / Çŷn gŷrdi ŷaçı silsilesin nā-mŷtenāḥı

ruḥ-ı zerd:

Sararmıŷ, solgun yŷz.

G.115/2 N’ola eŷkŷmle ruḥ-ı zerdŷme meyl eylese yār / Meyl ider çŷnki gŷzeller gŷricek ŷım ŷ zeri

ruḥ-ı zıbbā:

Sŷslŷ, gŷzel yanak.

G.129/4 Ruḥ-ı zıbbāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yoḳdur anuñ gŷgsinde ĵmānı

ruḥsār:

Yanak, yŷz.

G.44/6 Ḳāmet ŷ ruḥsār u ḥatṭuñ gibi ey ḥŷr-ı-beḥiŷt / Bostān-ı Cennetüñ serv ŷ gül ŷ reyḥānı yoḳ

G.108/2 Çŷ mir’āta baḳa ol āftābum / Olur ruḥsārı meh āyine hāle

ruḥsār-ı dil-ber:

Sevgilinin yanağı.

G.108/1 Ḳan’ol ruḥsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

Rūm:

Anadolu bölgesi.

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhī kuluñdan diyesin / 'Işk meşk itmiş durur kim **Rūm** abdālī saña

G.37/3 Rūm'a sulţān u vezīr olur ise daħi eger / Baş egüp biz çelebī kimseye paşa dimezüz

Rūm u Şām [K]:

Anadolu ve Şam.

G.44/5 Hatt-ı müşkīnūñle Rūm u Şām teşhīr itmege / Hıtuḃe-i ḥüsnūñ tapuñdan özge bir sulţānı yok

Rūmili:

Rumeli; Osmanlıların Balkan yarımadasına verdikleri coğrafi isim ve bu bölgeyi içine alan eyalet.

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Karaman mülki yile / Varalum Rūmili'ni biz de ḥişār eyleyelüm

G.101/5 Ben bir baş açuĖ Rūm ili abdālīyam Āhī / YoĖdur dönüşüm cān virürin bu sözüüm üzre

rūşen:

Parlak, aydın, aydınlık.

G.29/2 Şem'-i ruḥsāruñ gibi rūşen delīlüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyāhuñda niçün güm-rāhdur

rūşen eyle- [K]:

Aydınlatmak.

G.135/5 Mihr-i ma'āñi ile yine rūşen eyledi / Eṫrāf-ı kā'inātı bu Āhī gāzelleri

rūşen it- [K]:

Aydınlatmak.

G.136/1 Ey şubh-ı ruhuñ maṭla‘-ı envār-ı İlähî / Sen mihri bu maṭla‘ nice rūşen ide māhı

rūşen ol- [K]:

Parlak, aydınlık olmak. || Ferah, rahat olmak.

G.99/5 Dil rūşen olmaz Āhî cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca hāne muhtāc olur
ziyāya

rūşenā ol- [K]:

Aydın olmak, ışıklı olmak.

G.40/5 Nigāruñ çeşmini Āhî münevver itmiş ol gül-ruh / Çerāğ-ı çeşm-i maqşūdı o mihrūñ
rūşenā olmuş

rūy:

Yüz, çehre.

G.52/2 Cevher-i ‘ışkuñla rūyın t̄alibūñ altun iden / Hāk-i iksir-i der-i devlet-meābuñdur
senūñ

rūy-i ter:

Islak, ıslanmış yüz.

G.32/5 ‘Ār u nāmūsı n’idem ben gözyaşı besdür baña / ‘Āşıka yüz şuyı ‘ālem içre rūy-i ter
yiter

rūy-i zerd:

Sararmış, solgun yüz.

G.62/1 Dün gün artar eksük olmaz rūy-i zerdüm var benüm / Hiç eṭibbā-yı cihān bilmez ne

derdüm var benüm

G.67/1 Tālib-i iksir-i 'ışkam rüy-i zerdüm var benüm / İşüm altun eyledüm kimden ne derdüm var benüm

rüz-ı fūrkat:

Ayrılık günü.

G.6/5 **Rüz-ı fūrkat** nicedür gösterem Āhī'ye dimiş / Baña ol günleri göstermesün Allāh baña

rüz-ı maḥşer:

Maḥşer günü, kıyamet koştuktan sonra insanların diriltip hesap için toplandıkları gün, kıyamet günü.

G.7/1 **Rüz-ı maḥşer**de 'ayān olmağa ol hāl baña / Bir levend-nāme yiter nāme-i a'māl baña

G.8/5 Nāme-i a'mālüm oldu **rüz-ı maḥşer**de benüm / Şol maḥabbet-nāme kim nāmuñ durur 'unvān aña

G.86/3 Benüm menşūr-ı a'mālüm yiterdi rüz-ı maḥşerde / Seg-i kūyuñ izi olsa berātumda nişān için

rüz u şeb [K]:

Gece gündüz, her zaman.

G.41/1 Sen kemān-ebrü için olalı ḳaddüm yā Latīf / Rüz u şeb vird-i zebān idinmişümdür yā Latīf

rūze:

Oruç.

G.132/2 Rūzede ḫelvā-yı şirīn ile olmayan şikār / Bāde-i telḫ ile olur rām bayram irtesi

G.132/3 Rūzede bir buse luḫf eyle didüm güldi didi / Birine biñ eyleyem ni'ām bayram

irtesi

G.132/5 Rūzede ey māh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Hāzır ol kim iderem iqdām bayram
irtesi

rūze-i ğam çek- [K]::

Gam orucu tutmak. || Sıkıntılara katlanmak.

G.58/2 'İd-i vaşlı şevki için rūze-i ğam çekmişem / Tā naşib ola diyü bir merhabası
Hurrem'ün

rūzgār:

Yel. || Zaman, devir; baht, talih.

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nāzumdan benüm / Rūzgār ayırdı serv-i ser-
firāzumdan benüm

G.111/6 Baña qan ağladur derd ile her dem / 'Aceb n'itdüm ki yā Rab rūzgāra

G.122/1 Ne naqş ider bizüm ile nigāri gördüñ mi / Ne fitneler qoparur rūzgāri gördüñ mi

rüsvā-yı cihān eyle- [K]:

Dünyaya rezil etmek.

M.1/4 Rūsvā-yı cihān eyleyüp itdi beni bed-nām / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şāñi

rüsvā-yı halk:

Yaratılmışların rezili.

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan
vāz gel

S

sā'at:

Vakit, zaman.

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / ‘Aceb ol günlere Āhî ire mi sâ‘atümüz

şabâ:

*Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli.
|| Āşık ile sevgili arasında haberci olması yönüyle kullanılmıştır.*

G.75/5 Varursañ kûy-ı dildâra şabâ şor hâl-i Āhî'den / ‘Adem mülkine ‘azm itdüm diyâr-ı
ğamdan ayrıldum

Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli.

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bâzû-bend atdı şabâ şâh-ı güle
ğoncaları

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdâlarına / Şabâ bî-çâre çok yeldi yöpürdi

şabr:

*Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felaket vb.
durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma,
tahammül gösterme.*

G.104/5 Şabrumuñ hırmenidür şinede cânım Āhî / Āh kim süz-ı dil âteş bırağur
hırmenüme

şabr eyle- [K]:

Sabırlı davranmak, sabır ve tahammül göstermek.

G.24/2 Mûcib-i mihr ü vefâ ola mı haţtuñ gelicek / Bir iki gün hele şabr eyleyelüm zâhir
olur

G.98/3 Câna cevr ideli âh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

şabr it- [K]:

Sabırlı davranmak, sabır ve tahammül göstermek.

G.98/3 Cāna cevri ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

şabır düken- [D]:

Katlanamaz, dayanamaz duruma gelmek, sabrı ve gücü kalmamak.

G.12/1 Dirler ki ‘āşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lāzım olupdur baña sefer

şaç:

Baş derisini kaplayan kıllar.

M.1/2 Bir gözleri nergis yüzi gül saçları reyhān / Bir lāle-ruḥ u ḡonce-dehen serv-i ḥirāmān

M.1/3 Dil düşdi yine bir şanemüñ ‘ışkına nā-gāh / Bend oldı saçı dāmına diyvāne olup āh

M.1/5 Oldı gönül Āhı yine bir dil-bere meftūn / Görse saçı zencirini Leyli ola Mecnūn

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben ḥaste için taşlar / Kabrüm üzre saçların çözmüş bulutlar ağlar

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra’d kılsun nāleler / Kabrüm üzre ḥaşra dek yansun göyünsün lāleler

G.22/1 Ruḥlarıñ cān bāğınıñ berg-i gül-i ḥandānidur / Saçlarıñ dil bezminüñ büy-ı ‘abır-efşānidur

G.66/4 N’ola bāğ-ı ‘ışkda ḥurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revānum var benüm

G.118/3 Müşkīn saçunu dām düzüp murğ-ı cān için / Bağlar ucına dāne-i ḥāl-i mu‘anberī

G.128/3 Uyku bağı getürür gibi saçun ‘uḡdeleri / Uykusuz ḳodı ḳamu bülbül-i bī-çāreleri

G.136/3 Dil vechi var itse ruḥı devrinde tevaḳḳuf / Çün gördi saçı silsilesin nā-mütenāhī

G.136/6 Müşkīn saçını ḥarf-ı ‘izārında gören dir / Kim ḥıtdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

şaç-:

Saçmak, dağıtmak, yaymak.

G.9/4 Görüben yüzüni ussum gidüben düşdükde / Acıyup merdüm-i çeşmüm **şaçar** üstüme
gül-âb

şaçıl-:

Ortalığa dağıtılmak, etrafa dökülmek.

G.74/1 Bir vefâsuz yâra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşk-veş yolında döküldüm
şaçıldum bilmedüm

G.101/4 Kanlu yaşımı deftere yazmağ diledükçe / Kanlar şaçılır şevk-i kalemde cüz'üm
üzre

şaçın çözüp ağla- [K]:

Saçını bağılı durumdan çıkararak açıp ağlamak; tutulan yasın derecesini bildirmek için kullanılmış olup çaresiz bir sevgili tasavvuru çizilmektedir. || Saçın siyah renkte oluşu dolayısı ile bulutların karararak her yeri yağmurla kaplaması anlamı da mevcuttur.

G.14/1 Bağına taşlar basup ben hâste için taşlar / Kabrüm üzre saçların çözüp bulutlar
ağlar

G.101/2 Tâ haşre degin sebz-i maḥabbet vire hâküm / Saçın çözüp ağlarsa bulutlar tozum
üzre

şadef:

Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde.

G.9/6 Ger göre lü'lü' -i lâlâ şanemâ dişlerüni / Hâcletinden **şadef** içinde eriyüp ola âb

şaf:

Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra.

G.30/1 Müjgân iki şaf oluban tığlar tutar / Dâmiyla gözi kâfiri mü'min ider şikâr

şafâ:

Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.

G.29/3 Gel ziyâretten şafâ ehlini mahrûm itme kim / Muştafâ nûrı hâkı ol çihre
Beytu'llâh'dur

şafâ geldün [K]:

“Hoş geldiniz” anlamında karşılama sözü.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafâ geldün diyü / Bezm-i 'ışkuñdan tırup kında
yıkıldum bilmedüm

şafâ sür- [D]:

Eğlenmek, hayatın tadını, zevkini çıkarmak.

T.1/4 Mu'tâd oldı dil dilemez kim süre şafâ / Dil-ber yolında yitmedi çekdügüm belâ

şafha-i defter:

Defter sayfası.

G.63/4 Kıl kâlemlerle yazarlar şafha-i defterlere / Kâkül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm
var benüm

şafha-i ruhsâr:

Yanağın yüzeyi.

Mt.3/1 Şafha-i ruhsârûña ol nokta-i hâl-i siyâh / Dest-i kilik-i şun' ile konmuş nişân-ı
büsegâh

şag:

Sağlam, sağlıklı, sıhhatli.

G.79/6 Şayru olan Āhī çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle ‘ālem mübtelā olsun dirin

şag u şol [K]:

Sağ ve sol.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / Kırb u bu‘d u taht u fevķ u **şag u şol** u pış ü pes

şag ol- [K]:

Yaşamak.

G.38/1 Cemālūñ şem‘-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözūñ bīmārı olan dil ölür derd ile şag olmaz

sāgar:

İçki kadehi.

G.116/3 Lebūñ öpdüğini gördi sāgar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şirīn lebūñ öpdükçe kim / Meclisūñde sāgaruñ bulsam içerdüm kanını

sāgar-ı mey:

Şarap kadehi.

G.25/1 Sākī lebūñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / ‘Aks-i ruħuñla sāgar-ı mey āftāb olur

sāgar u bāde [K]:

Kadeh ve şarap.

G.19/3 Bir ayaķda iki ‘ālem mülkini seyrān iden / Sāgar u bādeyle anlar kim ayaķdaş oldılar

saḥāvet:

Cömertlik, el açıklığı.

G.45/4 Ḥaylī cem‘ itdi meblağ-ı ḥüsni / Bu ‘acebdür velī saḥāveti yok

şaḥn-ı çemen:

Bahçenin ortası; çimenlik.

G.54/4 Sünbülleri reyḥānın añup şaḥn-ı çemende / Dik geldi çenāra ḳad-i bālāsı Memi’nüñ

şaḥn-ı ḥarem:

Harem bahçesi; evinin avlusu.

G.15/5 Nice ḥarāmī dimeyeyin gözlerüñe kim / Şaḥn-ı ḥaremdede murğ-ı dile āşiyān tutar

şaḥrā:

kır, ova

G.4/3 Her ḥarāmī ğamze āḥū-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle
şaḥrādan yaña

şaḥrā-nişin:

Kırda, çölde oturan. || Uzlete çekilme hali.

G.5/2 Lāle gibi çünki ben şaḥrā-nişinler şāḥiyam / Kırmızı eyvān yiter bu ḳanlı pırāhen
baña

sā’ il ol- [K]:

Dilenci olmak, dilenciye dönüşmek.

G.81/4 Pırlikde sā’ il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağūñ altında unutma bir avuç ḥākten

şakallu:

Sakalı olan, sakal bırakmış olan (kimse).

G.102/1 Evvel cihānda la‘net aña kim güzel / Koca şakallu cilt kekez mübtezel seve

sağla-:

Bir şeyi söylememek, bilgi ve haber vermemek suretiyle başkalarından gizli tutmak, gizlemek. || Gözetmek, esirgemek, korumak, himaye etmek.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp saqladugum ey meh bu kim / Mü‘minüñ kalbinde cāndan sevgili imānidur

G.92/4 Dil-berā seni rakıbüñden şakınsa dil n’ola / ‘Āşık olan kişi şaklar sevdügin bed- hıvāhdan

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur gamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saqlar oldı cānını

sāķi:

İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.

G.25/1 Sāķi lebüñ çü hem-dem-i cām-ı şarāb olur / ‘Aks-i ruhuñla sāğar-ı mey āftāb olur

G.35/6 İçerüz biz ayağı sāķiye biñ minnet ile / Elümüze virür ol ikide bir hürmetümüz

G.39/4 Tül-i emel virür dile sevdā-i zülf-i dost / Sāķi getir e cām-ı mey-i ergavānumuz

G.57/1 Sāķi taldur kadehi iç içelüm n’olsa gerek / Koma yarımı bugün hoş geçelüm n’olsa gerek

G.103/1 Niçün öykündüñ diyü la‘l-i lebi cānāneye / Sāķiyi gör kim ne şanlar yutdurur peymāneye

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden koma bir dem sāzuñı / İçelüm sāķi meyi gül yüzlilerüñ yādına

G.108/4 Eyü vardı seni mey tıtdı sāķi / Niçün tolandurur yirüñ piyāle

G.112/3 Cānānenüñ şarāb-ı leb-i la‘li var iken / Sāķi piyāleyi bize şunmak günāh ola

G.132/4 Şanuram bir deste güldür tāze şāh üzre turur / Sāķinüñ destinde şol bir cām

bayram irtesi

sāḳī-i gül-çihre:

Gül yüzlü saki.

G.26/3 Bir adeh meyle göz açdurmaz yaar bezm ehlini / Sāḳī-i gül-çihrenüñ bulunmaz
ayağın çeker

sāḳiyā:

Ey saki, ey içki dağıtan, kadeh sunan.

G.9/1 **Sāḳiyā** faşl-ı bahār oldı getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen de anı eng ü
rebāb

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuğlum açılsun sāḳiyā / Göñlümüñ āyinesinde yine gerdüm
var benüm

şakın:

*Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda
söylenen uyarı sözü.*

G.16/4 Āh-ı ‘aşık irişür hüsñüñüñ āyinesine / Şakın ey şāh şakın memleketüñ āh yığar

G.46/3 Ey dil firāk u hecre şakın muğārin olma / Zırā nemekle āteş anın içer kebābuñ

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg rağīb ammā / Şakın iğvāsına uyma begüm kör
eyle şeytānı

şakın-:

Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak.

G.16/4 Āh-ı ‘aşık irişür hüsñüñüñ āyinesine / Şakın ey şāh şakın memleketüñ āh yığar

G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu sihri ider Āhī / Bülbül şakınsun uğramasun kim kebāb olur

Korumak, gözetmek, esirgemek.

G.92/4 Dil-berā seni rakībūnden şakınsa dil n'ola / 'Āşık olan kişi şaklar sevdügin bed-
hıvāhdan

şal-:

*Koyvermek, serbest bırakmak, bırakmak. || Güç bir duruma düşürmek, uğratmak,
dûçar etmek.*

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murg-ı cānın şayd için şebbāz-ı
zülfin şalalar

Göndermek, yollamak. || Salınmak.

G.44/2 Sidre gibi müntehā-ğaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehīnūñ cānı
yok

Koymak, bırakmak, atmak, ilka etmek. || Yaymak.

G.105/1 Nev-bahār oldı gelūñ 'ayş idelüm güller ile / Şalalum 'āleme āvāzeyi bülbüller ile

G.107/1 Kend'özin has bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-ğadūñ
ayağına

şalın-:

Bir sağı, bir sola hafifçe meylederek naz ve eda ile yürümek.

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zarāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma ki hep şā'ir
olur

G.44/2 Sidre gibi müntehā-ğaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehīnūñ cānı
yok

şan:

Sanki.

G.47/3 Hāküm ziyāret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan naqş-ı na'l-i esbi durur şeh-süvārumuñ
G.97/1 Bir elif çekdi yine şıneme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice
G.120/3 Çāh-ı ğam maħbūsiyam ol şeh hālāş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindāndan
āzād eyledi

şan kim [K]:

Sanki, güya.

G.118/4 Haṭṭ-ı siyāhı 'aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını Şām leşkeri

şan-:

Zannetmek.

G.1/3 Lāleler şanmañ görinen dāmen-i kühsārda / Çeşm-i pür-hūnum geyürmişdür qabā-yı
al aña

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki haṭṭı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış
kara yazıdır

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer 'ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhı sen benüm eşk-i
revānum çağlar

G.21/4 Gülistānda berg-i gül şanmañ dağılmış bāddan / Küşte-i hār-ı ğam olan 'andelībüñ
kanıdır

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zārāfet idemez / Her Gülistān oquyan şanma ki hep şā'ir
olur

G.39/5 Āhı vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şım-āb ile ne naqş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın
tenhā Latıf

G.47/5 Kūyında Āhı'yā gören āhum şu'āını / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumuñ

G.62/3 Şerh-i düzaḥ itdügüñden şanma vā'iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir ğayrı
derdüm var benüm

G.73/4 Zāhidā korçar şanup añma cahimi sen baña / La yaḥāfu 'āşikun siddikun 'an nāri'l-

cahım

G.107/2 Aķ bulutdur Őanma ķarŐu mihr yűzin ķaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe
urunur dāĝına

G.126/3 Mest-i bĭ-ĥoŐ oldu Őanmañ cām-ı Őahbādan beni / Kim benűm bĭ-ĥodluĝumı bir
perĭ-zād eyledi

G.132/4 Őanuram bir deste gűldűr tāze Őāĥ űzre turur / Sāķĭnűñ destinde Őol bir cām
bayram irtesi

saña ne [K]:

“Seni ilgilendirmez, űstűne vazife deĝil, ne karıŐıyorsun” anlamında soru kalıbı.

G.16/5 Saña ne ortada Āĥĭ gűñűl ol Őāĥuñdur / Kendű mālĭk evine gāĥ yapar gāĥ yıķar

Şanem:

Put. || Tapımır gibi sevilen, ķok gűzel kadın; sevgili.

M.1/3 Dil dűŐdi yine bir Őaneműñ ‘ıŐķına nā-gāĥ / Bend oldu Őaķı dāmına dĭvāne olup āĥ

G.4/5 Gűzlerűm yaŐı deñizler gibi oldu ķandedűr / Ol Őanem seyr ietmege gelmez mi
deryādan yaña

G.34/2 Bezdűm usandum ol Őanemden dir / Gűr neler dir Őu Tañrı’dan bĭzār

G.50/4 Ol Şanem her seng-dilden eylemez tĭĝin dirĭĝ / Sen gerek ķan ol gerek derd ile taş
ol ey yűrek

G.69/3 Bir siyeh perķemlű Őimĭn-ber Őanemden yādigār / Őem’-i meclis dil-ber-i zerrĭn-
kűlāhumdur benűm

Şanem-i bĭ-bedel:

Benzeri olmayan, eŐsiz put. || Ćok gűzel kimse, dilber.

G.102/4 Sevmek ĥaťā imiŐ sevicek bārĭ bir ķiŐi / Dűnyāda seve bir Őanem-i bĭ-bedel seve

Őanemā:

Ey put, put gibi güzel sevgili.

- T.1/4 Şol deñlü eyledüñ **şanemā** cānuma cefā / Mu‘tād oldu dil dilemez kim süre şafā
- G.9/3 Bezm-i ğamda **şanemā** cām-ı lebüñ ḥasretine / Cigerüm āteş-i hicrānuñ ile oldu kebāb
- G.9/6 Ger göre lü’lü’-i lālā **şanemā** dişlerüñi / Ḥacletinden şadef içinde eriyüp ola āb
- G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüğümü yazdum idi / Nāmenüñ ḳaddini bükdi şanemā bār-ı ğamuñ
- G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam ḳaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle
- G.117/1 Şanemā görmeyeli güşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende ‘aḳıḳ-i Yemen’i
- G.130/1 Gel sevindür şanemā luḫf u vefā ile beni / Ki cefā odları ḥāk itdi yaḳup cān ü teni

Şāñi:

Özel isim (ikinci).

- M.1/1 Yolına revān eyleyeyin cism ile cānı / Şol āfet-i devrān ki dinür adına **Şāñi**
- M.1/2 İtdi dil ü cān murğımı bülbül gibi giryān / Şol āfet-i devrān ki dinür adına **Şāñi**
- M.1/3 Ḳıldum bu gönül taḫtına ol ḥüsn iyessin şāh / Şol āfet-i devrān ki dinür adına **Şāñi**
- M.1/4 Rüsivā-yı cihān eyleyüp itdi beni bed-nām / Şol āfet-i devrān ki dinür adına **Şāñi**
- M.1/5 Aḥvālümü derdā ki benüm itdi dige-gün / Şol āfet-i devrān ki dinür adına **Şāñi**

sarāy:

Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli bina. || Sevgilinin bulunduğu kalp.

- G.8/2 Dil **sarāy**ın ḥalvet-i ḥāş eyledüm ol māh için / Tāze tāze dāğum oldu şemse-i eyvān aña

şarıl-:

(Bir şey diğer bir şeyle) Kaplanmak, örtülmek.

G.65/5 Yirde pehlûlarumuñ naqşı ile Āhî hemân /Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

Kollarını dolamak, kucaklamak, sarmak.

G.97/1Bir elif çekdi yine şıneme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i hırāmān bu gice

Etrafında yer alınmak, kuşatılmak, çevrelenmek.

G.104/1 Şarılupdur bedenüm penbe-i dāğ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kalmadı pîrāhenüme

şarmaş-:

Birbirine sarılmak, sarmaş dolaş olmak, kucaklaşmak.

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-şaddi āl ile / Nice nāzükdür görüñ gül-gün kabāsi Hurrem'üñ

şat-:

(Övünmek maksadıyla) Kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, gösteriş yapmak.

G.67/4 Pehlevānlık şatmasun gamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şîr-i merdüm var benüm

sa'y it- [K]:

Çalışmak, emek vermek, gayret etmek.

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhî pādişāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedāsi Hurrem'üñ

şayd:

Av, avlama.

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murğ-ı cānın şayd için şebbāz-ı zūlfın şalalar

şayd u şikār eyle- [K]:

Av avlamak, avlanmak.

G.70/1 Gözi āhūları gel ‘azm-i kenār eyleyelüm / Biz de begler gibi bir şayd u şikār eyleyelüm

sāye:

Gölge.

G.44/2 Sidre gibi mūntehā-қaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehīnūñ cānı yok

G.93/3 Sāyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sāye görem yanumda

Gölge. || Sevgili.

G.93/3 Sāyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sāye görem yanumda

Gölge. || Yardım etmek, destek olmak suretiyle kayırma, koruyup gözetme, himāye.

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

sāye-i dīvār:

Duvar gölgesi. || Sevgilinin gökte (güneş) olmasına karşın âşıkların yere yakın olması, yerle bir olması bağlamında duvar dibinde oluşan gölge benzetmesi yapılmıştır.

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduğ üftādelerüz / Yirlere çalma iñen sāye-i dīvār gibi

sāye-i zülf-i siyāh:

Siyah saçının gölgesi.

G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa
baña penāh

sāyebān:

Gölgelik; büyük çadır. || Koruyan, himaye eden kimse.

G.15/3 Hāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı hüsnde / Bir Hindüdur ki sünbül-i ter sāyebān tutar

G.68/5 Kağı hār üstinde kırsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhı bārgāhum
var benüm

sāye-veş:

*Gölge gibi. || Aşıkların bir gölge gibi her daim sevgilinin peşinde olmaları
bağlamında kullanılmıştır.*

G.64/2 Sāye-veş üftāde kıllardan yanunca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi
māhum benüm

sayrefi:

Sarrafi.

G.21/3 ‘Aks-i la‘lūñle gören dir çeşm-i pür-eşküñ benüm / Dürr ü mercānla müzeyyen
sayrefi dükkānidur

şayru ol- [K]:

Hasta olmak.

G.79/6 Şayru olan Āhı çün sağ istemezmiş kimseyi / Anuñ için cümle ‘ālem mübtelā olsun
dirin

sāz:

Her çeşit musiki âletine verilen isim, çalgı.

G.9/1 Sâkiyâ faşl-ı bahâr oldı getür cām-ı şarâb / Muṭribâ **sāza** el ur sen de kıanı çeng ü rebâb

G.106/3 Ṭurma ey muṭrib elüñden kıoma bir dem sâzuñı / İçelüm sâkı meyi gül yüzlilerüñ yādına

sebeb:

Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.

G.67/5 Hatt-ı dil-berden ğubâr irmiş durur mir'âtuma / Ol sebeddendir ki âyinemde gerdüm var benüm

sebz-i maḥabbet:

Sevgi, aşk bitkisi.

G.101/2 Tâ ḥaşre degin sebz-i maḥabbet vire ḥāküm / Şaçın çözüp ağlarsa bulutlar tozum üzre

sebz-i ṭarî ol- [K]:

Taze yeşil olmak, yeşillenmek.

G.61/3 Ola kim sebz-i ṭarî ola gülistân-ı vişâl / Hele ey dil gözüñüñ yaşını bārân iderek

sebze-püş ol- [K]:

Yeşil giyen olmak; yeşil renkli elbise giymek, yeşile bürünmek.

G.63/1 Câme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

secde-geh:

Secde yeri. || Sevgilinin ayak izinin bulunduğu yer.

G.51/4 Gözüñ üstinde kaşuñ yoğ idi 'ālemde eger / Olmasaydı pabucı nakşı eger secde-
gehüñ

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var
benüm

sefer:

Yolculuk, seyahat.

G.12/1 Dirler ki 'āşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lāzım olupdur baña sefer

G.12/2 'İşkuñ müsāfirini iñen yakma gün gibi / Ā kıblegāh-ı Ka'be-i maḳsūdum ā sefer

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-kışşa vācib oldı baña bir yaña sefer

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğa
sefer

sefer eyle- [K]:

Yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak.

G.12/5 Dil-ber maḫallesinden ırağ itme Āhi'yi / Yazuḳ degül mi eyleye bir mübtelā sefer

G.14/4 Ben bu ğurbet-ḫāne-i fūrkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum ḳanlı şular gibi yolumu
bağlar

seg:

Köpek.

G.112/2 Çoḳdan raḳıbe seg dir idüm lık ḳorḳaram / Kūyuñ itüñle ortada bir iştibāh ola

G.129/2 Nifāḳ idüp göz idermiş tapuña seg raḳıb ammā / Şaḳın iğvāsına uyma begüm kör
eyle şeytānı

G.132/6 Āhi'yā müşkil belādur seg raḳıbe āh kim / Ol gözi āhū olursa rām bayram irtesi

seg-i kūy:

Mahallenin köpeği; sevgilinin mahallesinin köpeği.

G.42/4 Raķīb-i bed-liķā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu ‘izzet kim seg-i kūyuñla yār ancak

G.86/1 Seg-i kūyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğavgālar bir iki üstüñvān için

G.86/3 Benüm menşūr-ı a‘mālüm yiterdi rüz-ı maḥşerde / Seg-i kūyuñ izi olsa berātumda nişān için

G.93/4 Yidügüm ayru giderken seg-i kūyuñla benüm / Görmedüm nān ü nemek ḥaķķını yārānumda

G.116/1 Seg-i kūyuñ beni āşüfte gördi / Du‘ālar eyleyüp üstüme ürdi

seher:

Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman veya şafağın sökmek üzere olduğu vakit.

G.16/3 Dergeh-i ḥüsnüñe yasdanma ğurūr ile iñen / Ki seher āhı ğarıbüñ der ü dergāh yıkar

selām:

Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba.

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde ‘ışķ olsun baña / Merḥabāsuzlarda saña merḥabā olsun dirin

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña daḥi degmedük ey yār hele

selām eyle- [D]:

Uzakta bulunan birine mektup veya bir kimse aracılığıyla esenlik dilemek, selam söylemek, selam göndermek.

G.20/4 Ben kara yazulıya ḥarf atmaķ için dem-be-dem / Ey perī-peyker selām eyler saña

ser-nāmeler

selām vir- [D]:

Selamlamak, birine esenleme sözü söylemek.

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmın virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhî gibi bir derdmendüm
var idi

Selmān:

14. asırda yaşamış, ünlü Fars şairi Selman-ı Saveci.

G.77/5 Kānı bir şāh-ı kemāl ıssı k'ola saña zahîr / Āhî'yā dutalum eş'ârda Selmān oldum

semen-sā:

Yasemin gibi, yasemini andıran.

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur 'adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sāya yazuqlar
iftirā olmuş

sen:

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; Allah.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / Kurb u bu'd u taht u fevķ u sağ u
sol u pîş ü pes

K.1/9 Kaŋı nākesdür kese **senden** ümidin kahr ile / Ni'met-i luţfuñla çün mahrûm qalmaz
hiç kes

G.49/1 Hük-m-i taqđirüñe çün irmedi tedbîr senüñ / Fikr-i tedbîr benüm kısmet-i taqđir
senüñ

G.83/4 Uzansun devr-i hüşnüñde benüm 'ömrüm dırāz olup / İlāhî isterem senden ki
'ömrüm cāvidān olsun

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; şair Āhî.

K.1/11 o senā vū medħi gel Āħi du‘ā-yı Ĥazret it / Kim bu varlıdan amu ol bir du‘adur
saña bes

G.9/7 Āferin ab‘-ı gūher-bāruña Āħi ki senūñ / Silk-i nazm ire dizer sōz yirine dūrr-i hoş-
āb

G.10/7 Ger ĥvār u ĥaır itse be Āħi seni ol yār / İncinme ki ‘uşşāa budur ‘izzet ü ĥürmet

G.14/5 Şu gibi ağlar geer ‘ömrüm güzellik ağıdır / Şanma Āħi sen benüm eş-i
revānum ağlar

G.28/5 Saña Āħi hemin müyesser olan / Gözleründe alan ĥayāl-i nigār

G.38/5 Be Āħi üstüne bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün unki başuñdan senūñ
devlet ırāğ olmaz

G.41/2 Levh-i zerde gör ki sım-āb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın
tenhā Latif

G.61/7 Āhi‘yā şöhre-i āfāk olursun āħır / Sen bu üslūb-ı Ĥasen şive-i Selmān iderek

G.77/5 anı bir şāh-ı kemāl ıssı k‘ola saña zāħır / Āhi‘yā dutalum eş‘arda Selmān oldum

G.78/6 Va‘llāhi orarın adını añmağā saña / Bir şı‘r-i ter didüm yine Āħi fūlāna ben

G.80/6 Her ne cevritse yiridür Āħi ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bı-vefāya
görmedin

G.82/5 Saña maħlāş yiter Āħi kim ider aduñı yād / Her ĥazel kim oına defter ü
dīvānumdan

G.83/6 İtūmdür dimiş ol dil-ber ululamiş seni Āħi / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmran
olsun

G.91/5 Begligūñ var Āhi‘yā ĥi kimseyi görmez gözüñ / ‘Iş cāmıdır seni ĥod-bın ü hem
mağrūr iden

G.102/6 a‘-ı ‘alāa eyle cihāndan sen Āhi‘yā / Şol ĥız-i bı-temizi o mekr ü ĥiyel seve

G.107/5 Āhi‘yā ün kim bilürsin atı ağındur raıb / Ge sen ol yüzi aradan uyma bi‘llāh
ağına

G.111/7 Bulınur mı ‘aceb aransa Āħi / Senūñ gibi cihānda bı-sitāre

G.127/5 Őoħbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āħi senūñle yine Őoħbet bāı

G.128/5 İşıdüp ğayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı kaldı be Āhî didi yüz qaraları

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; çarh, felek.

T.1/4 Ey çarh **sen** de yâr gibi olma bî-vefâ / Zîrâ bu deñlü ‘âleme bir bî-vefâ yiter

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; dost.

G.2/1 Gözlerüm yaşı şarâb-ı ergavân oldu baña / **Senden** ayru içdüğüm ey dost kan oldu baña

G.43/4 Gözüm yaşı gibi kanlu şarâbı / Senüñle içelüm iki kabacık

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; Hasan Bâlî.

G.3/1 Kim geyürdi gül gibi bu câme-i alı **saña** / Kimler öğretti bu âli hey Hasan Bâlî **saña**

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; sevgili.

G.3/2 Vaşluñuñ ‘îdine kurbân itdügüñçün ‘âlemi / Şol kemân-ebrañ için kurbânlar olmalı **saña**

G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ ne odlar yaqduğın / Bir gice tenhâ bulup yansam biraz hâli **saña**

G.4/2 Qandesin ey serv kim bâğuñ gül ü nergisleri / Göz kulağ olmuş durur **sen** serv-i bälâdan yaña

G.6/1 **Saña** yanmağa yiter hâlümü geh gâh baña / Elif-i şîne ile dâğ-ı dilüm âh baña

G.7/3 Matla‘-ı şubh-ı şafâdur **saña** ol sürh kabâ / Zulmet-i şâm-ı belâdur bu kara şâl baña

G.7/4 **Sen** varup hâne-i ağıyâra kadem basduğuña / Başmağuß na‘lçesi nakşu yiter dâl baña

G.10/1 ‘Uşşâkuñı öldürmek ise **sende** mürüvvet / Ahsente **senüñ** bâzûña kollaruña kuvvet

G.11/5 Āhî’nüñ irmez eli zülfüne ey yâr senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cân bir yaña beni / El-kışşa vâcib oldu baña bir yaña sefer

G.13/4 Akıtduß kara yirlere şu gibi kanlu yaşımı / Saña bu gözyaşı neyler daği ey serv dil-

cüdur

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñeklü cāmeler / Nice bir yaçsun beni bu kanlu kanlu dāğlar

G.20/2 Derd ile yaçsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Çarşuma çoçsun seni altun beñeklü cāmeler

G.20/4 Ben kara yazulıya harf atmak için dem-be-dem / Ey perî-peyker selām eyler saña ser-nāmeler

G.22/3 Gönlümüñ tahtında şimdi ey kemān-ebrü senüñ / Hüküm iden cān yirine tır-i gamuñ peykānidur

G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdā-yı zülfüñle baña / Hayderiyeş bilüme zencir-i ejder-ser yiter

G.32/4 Saña gül-gün bāliş ü zer-beft pister ‘aşıka / Seng-i hün-ālūd bālin buriyā bister yiter

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyar / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

G.34/3 Seni hazır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

G.35/7 Devr-i la‘lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarāb ile harām oldu bizüm şöhetümüz

G.41/1 Sen kemān-ebrü için olalı kaddüm yā Latif / Rüz u şeb vird-i zebān idinmişümdür yā Latif

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhî’ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u kenār ancak

G.45/3 Nice teşbih idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kāmetsi yok

G.45/5 Seni gördükçe gayrı ile Āhî / Biñ kez ölür velî şikāyeti yok

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzı ‘ālî şem‘üñ / Olursa müşterisi sen şem‘-i mäh-tābuñ

G.49/2 Bir başum bir kılıcuñ bir sen ü bir ben berü gel / Bu cihān böyle olur bir benüm ü bir senüñ

G.49/3 Tırüñe karşı senüñ sine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sine benüm tır senüñ

G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi ‘ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol haç-ı tezvîr senüñ

- G.49/5 Kūymuñ dār-ı şifāsına varup Āhî didi / Uşta dıvāne benem bend ile zencır senüñ
- G.50/2 Bilmezem ne tāli‘-i ferhunde-fālūñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek
- G.50/5 Alnuña meh yüzüne mihr-i cihān-ārā dimiş / Dostum Āhî seni göge çıkarur giderek
- G.52/1 Goncayı dem-beste kılan la‘l-i nābuñdur senüñ / Lāl iden bülbülleri hüsni-ı hitābuñdur senüñ
- G.52/2 Cevher-i ‘ışkuñla rüyın tālibüñ altun iden / Hāk-i iksır-i der-i devlet-meābuñdur senüñ
- G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurāhî gibi pür-hün eyleyen / Haset-i cām-ı şarāb-ı la‘l-i nābuñdur senüñ
- G.52/4 Bir nefesde mürdeler ihyā iden ‘İsā gibi / Nāz ü işveyle hitāb-ı müsteṭābuñdur senüñ
- G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la‘lūñle ciger pür-hün olur / Cām-ı ‘ışkuñla gönül mest ü ḥarābuñdur senüñ
- G.52/6 Yile viren ‘anber-i sārā gibi ‘ömrüm benüm / Ārzū-yı būy-ı luṭf-ı müşk-bāruñdur senüñ
- G.52/7 Yıllar ile egleyen Āhî‘yi şehr-i Bursa‘da / Āstān-ı dergeh-i ‘ālî-cenābuñdur senüñ
- G.57/4 Cānuma geçdi senüñ tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül di e geçenden geçelüm n’olsa gerek
- G.59/5 Gerçi ‘ālemdə perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü ne melek
- G.63/6 Gülşen-i ṭab‘ından Āhî‘nüñ saña ey gonca-leb / Gül gibi bir tāze şî‘r-i dil-pesendüm var benüm
- G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde ḥayālūñi senüñ / Halkı uyutmamağa āh u fiğānum var benüm
- G.72/3 Bu ela gözlerle sen bāğ-ı İrem āhūsısın / Bu ala gönlekle ben kūh-ı belā kaplanıyam
- G.78/2 Baña seni gerek n’iderüm pes cihānı kim / Bir daḥi gelsem iki olur bu cihāna ben
- G.78/3 Bir yaña sen helāk idesin bir yaña zamān / Bilmem ki n’eyledüm saña n’itdüm zamāna ben

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münir kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana ben

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde 'ışık olsun baña / Merhabāsuzlarda saña merhabā olsun dirin

G.83/1 Şarāb-ı ergavān içsem lebüñsüz baña kan olsun / İçerseñ sen benüm kanum efendi nüş-ı cān olsun

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tazesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i gülden tazesin

G.87/1 Terk idüp sen şāhı yüz döndürsem ol dergāhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmid olam Allāh'dan

G.87/4 Kāmet eylerken namāza sen kıyām itdüñ meger / Kim mü'ezzin kend'özinden geçdi ilk Allāh'dan

G.88/1 Her kim ayırmak diler ben kuluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol dergāhdan

G.88/3 Nūr-ı hüsñin 'arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz döndürüp sen māhdan

G.89/2 Bendeñ olup da kapuñda n'ola kulluk eylesem / Hiç sen bilür misin seni nasıl efendisin

G.90/6 Bu Āhî derd ile Ferhād'uñ oldı / Ki sen ol Hüsrev-i şirîn-zebānsın

G.91/2 Leşker-i hübāna sen şāhı muzaffer eyledi / Qalb-i 'uşşāka sipāh-ı guşşayı manşür iden

G.92/4 Dil-berā seni rakıbüñden şakınsa dil n'ola / Āşık olan kişi şaklar sevdügin bed-hvāhdan

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

G.95/4 Hele sen cevri cefā itmede eksük komaduñ / Bu dañi böyle ola ey yüzi gülzār hele

G.97/3 Seni dün gice rakıb ile görüp şöhetde / Düşdi yalıñ kılıca şem'-i şebistān bu gice

G.100/3 Cān kuzusını benüm boynuma kurbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre kurbān iste kaşuñ yayına

G.112/5 Luţf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden kabā vü nergis-i zerden külāh ola

G.117/1 Şanemā görmeyeli gūşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende ‘aķıķ-i Yemen’i

G.127/4 Bî-vefādur bu felek ‘ışķ u maħabbet çoğ olur / Ne hūs(ü)n sende ne hōd bende maħabbet bākı

G.136/1 Ey şubh-ı ruħuñ maṭla‘-ı envār-ı İlāhı / Sen miħri bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; güzeller şahı.

G.3/4 Ol güzeller şāhına Āhı kuluñdan diyesin / ‘İşk meşk itmiş durur kim Rüm abdālı saña

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; mutrib.

G.9/1 Sākiyā faşl-ı bahār oldu getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur **sen** de kanı çeng ü rebāb

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; aşık.

G.34/4 İtmış ol Tañrısın āzārlamış / Tañrıdan kōrkmayup seni āzār

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tiğın dirığ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş ol ey yürek

G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el kōça müdām / Dil-ber odur ki sen kōçasın dā’im el seve

G.102/3 Sevmek midür ki sen sevesün dā’im el şana / Sevmek odur ki sen şana sen dā’im el seve

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; zahit.

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdu saña keyfiyyetümüz

G.48/1 Şūfı ne şorayım saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu gāvğā nedür Allāh’ı severseñ

G.73/4 Zāhidā kōrķar şanup añma cahimi sen baña / La yaħāfu ‘āşıkun siddıkun ‘an nāri’l-

cahım

G.76/4 Zāhidā ğilmān gerekmez cennet-i me'vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü
yārumdur benüm

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; gönül.

G.72/5 Ey dil-i āşüfte ben de Āhı-yi āvāreyem / Sen levend iseñ n'ola ben de levend
oğlanıyam

G.78/4 Bend-i cünün-ı 'ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma gönül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse
yiri

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü gam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek ĥücreye yārān
geldi

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; nale.

G.89/4 Kullāb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nāle sen de ĥaste gönüller kemendisın

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; saki.

G.108/4 Eyü vardı seni mey tutdı sākı / Niçün tolandurur yirüñ piyāle

Sen, ikinci tekil şahıs zamiri; şeh.

G.113/3 Benüm rāh-ı maĥabbetde günāhum n'oldı ā zālim / Günehlüler saña toĝrı ola ben
bı-günāh egri

şenā:

Övme, övüş, medih.

G.79/5 Kulları ĥālin yazup ol pādişāh-ı ĥüsne ben / Hem du'ā vü hem şenā hem merĥabā
olsun dirin

ŝenā vü medh [K]:

Övme, yüiceltme.

K.1/11 K̄o **senā vü medh**i gel Āhî du‘ā-yı Hāzret it / Kim bu varlığdan kamu ol bir
du‘ādur saña bes

seng-i hūn-ālūd:

Kana bulaşmış, kanlı taş.

G.32/4 Saña gül-gūn bāliš ü zer-beft pister ‘āşığa / Seng-i hūn-ālūd bālîn büriyā bister yiter

seng-i mezār:

Mezar taşı.

G.36/5 Bir vaqt ola ki ‘ibret için halka Āhî’yā / Tārîh ola illere seng-i mezārumuz

seng-i miḥnet:

Gam, keder taşı.

G.126/1 Sînem içre ‘ışk bir ğam-hāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dîvārın ābād
eyledi

seng-i yār:

*Sevgilinin (attığı) taşı. || Sevgilinin zalimliği ve âşığına eziyeti bağlamında
kullanılmıştır.*

G.63/5 Naş olup sînem nişān-ı zaḥmı seng-i yārda / Levh-i zerrîn üzre hatt-ı lāciverdüm
var benüm

seng-dil:

Taş yürekli, katı kalpli, acımasız, vicdansız (kimse).

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tîgin dirîğ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş

ol ey yürek

sepîdî vü siyâhî [K]:

Beyazlık ve siyahlık.

G.136/4 'Aks-i had ü zülfüñ durur ey cān-ı cihānuñ / Bu çeşm-i cihān-bînde sepîdî vü siyâhî

ser-i kabır:

Kabrinin başı.

G.65/4 Hānçerüñde dikilen kanlu yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i kabrümde benüm

ser-i küy:

Sokak başı. || Sevgilinin bulunduğu mahalle/semtin başı.

G.51/2 Tütüiyā gibi çaparlar ser-i küyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim 'acebā gerd-i rehüñ

ser-i zülf:

Saçının ucu.

G.116/5 Ayaklarda ğubār olmuşdı Āhî / Ser-i zülfüñ anı yirden götürdi

ser-i zülf-i siyeh:

Siyah saçının ucu.

G.51/1 Hey ne fitne başıdur turre-i taraf-ı külehüñ / Zālimüñ öte ucıdur ser-i zülf-i siyehüñ

ser-ā-ser [K]:

Baştan başa, tamamıyla.

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqđum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir ħil‘at
itdüm āhdan

ser-āğāz eyle- [K]:

Yeniden başlamak.

G.53/4 Bülbül-i gūyā gibi bir dem ser-āğāz eylese / Nağme-i Dāvūd’a ta‘n eyler maqāli
Aħmed’ūñ

ser-gerdān:

*Başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırmış, sersemlemiş bir durumda olan
(kimse), şaşkın, perişan.*

G.21/1 Ĥaddūññ māh-ı felek mihr ile ser-gerdānıdur / Ķaddūñññ serv-i sehĭ āşüfte vü
ħayrānıdur

G.72/1 Devr içinde bir meh-i nā-mihr ser-gerdānıyam / Bir kemān-ebrū nigāruñ ħuluyam
ħurbānıyam

ser-keş:

Dik başlı, dik kafalı, inatçı, itaatsiz, isyankâr.

G.113/2 O ħad bālā vü zülf egri diyār-ı ħüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālīm ‘alem ser-
keş sipāh egri

ser-nāme:

Mektupların başına yazılan yazı; başlık.

G.20/4 Ben ħara yazulıya ħarf atmaq için dem-be-dem / Ey perĭ-peyker selām eyler saña
ser-nāmeler

ser-nigūn:

Ters dönmüş, baş aşağı, tepetaklak. || Talihsiz, bahtsız.

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyar-ı merdūdı yine / Beñzer ol şeytānı sürdūñ ey melek dergāhdan

ser-tā-pā [K]:

Baştan ayağa, baştan aşıağı, tamamen.

G.105/3 Görmek isterseñüz ol māhı ser-tā-pā qarın / Yār dülbendini gör aq karanfüller ile

serv:

Servi kelimesinin eski metinlerde görülen asıl şekli; servigillerden, kışın koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, daha çok mezarlıklara dikilen uzun ömürlü, güzel kokulu, kozalaklı, ince uzun ağaç.

G.30/2 Kadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenār

G.44/6 Kāmet ü ruhsār u hattūñ gibi ey hūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetūñ serv ü gül ü reyhānı yok

G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

G.112/5 Luṭf eyle serv öykünemez saña ger aña / Gülden kabā vü nergis-i zerden külāh ola

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kadd-i dil-beri / Tūbā vü Sidre olmaya anuñ berāberi

Servi. || Servi boylu güzel.

G.4/2 Kandesin ey serv kim bāguñ gül ü nergisleri / Göz kulağ olmuş durur sen serv-i bālādan yaña

G.13/4 Aqıtduñ kara yirlere şu gibi kanlu yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler daği ey serv dil-cūdur

G.45/3 Nice teşbih idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kāmety yok

serv-i bālā:

Boyu servi gibi olan güzel.

G.4/2 andesin ey serv kim buğ ul  nergisleri / Gz ulağ olmiş durur sen **serv-i baladan** yaa

serv-i bulend:

Uzun servi. || Uzun boylu sevgili.

G.11/1 Gle ta'n itse ruğuğ vechi var ey serv-i bulend / Yaraşur la'1-i lebuğ eyler ise oncaya and

G.63/1 Cme-i sebz ile bir serv-i bulendm var benm / Serv gibi sebze-puş olmiş efendm var benm

G.89/1 Buğ egeri ul gibi serv-i bulendisiz / Meh-rularuğ efendi bugn şeh-levendisiz

G.114/1 Cme-i sebz ile bir serv-i bulendm var idi / Syesinde şh idm bir beg efendm var idi

serv-i dil-r:

Gnl ssleyen servi.

G.37/1 Ol elif-mete biz serv-i dil-r dimezz / Serv-addr ol elif-ad aa biz l dimezz

G.37/2 Tbi-i cennet ise omağa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-r dimezz

serv-i rmn:

Nazlı nazlı salınan servi. || Servi gibi salınan, naz ve eda ile salınarak yriyen sevgili.

M.1/2 Bir gzleri nergis yzi ul şaları reyn / Bir lle-ruğ u once-dehen **serv-i rmn**

G.97/1 Bir elif ekdi yine şneme cnn bu gice / şn şarıldı baa bir serv-i rmn bu gice

serv-i meh-li:

Yüzü ay gibi olan servi. || Sevgili.

G.99/4 Ebrûlaruñ hilâle beñzer didük biz ammâ / Eksük nazarla bakduk ol serv-i mehlikâyâ

serv-i nâz:

Nazlı servi. || Nazlı nazlı salınan servi boylu sevgili.

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nâzumdan benüm / Rûzgâr ayırdı serv-i serfirâzumdan benüm

serv-i revân:

Salına salına yürüyen uzun boylu, endamlı (sevgili).

G.66/4 N'ola bâğ-ı 'ışkda hurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revânum var benüm

G.83/3 Benüm rûhumdur ol lebler revânumdur benüm ol kad / Hey ol serv-i revân için benüm rûhum revân olsun

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

servi-i sebz-i kabā-püş:

Yeşil elbise giyen servi.

G.76/1 Bu dil-i evrākda hattuñ āh-ı şāhumdur benüm / Servi-i sebz-i kabā-püş ol efendümdür benüm

serv-i sehî:

Kavak gibi uzun, mevzun olan, dağınık olmayan servi.

G.21/1 Haddüñüñ mäh-ı felek mihr ile ser-gerdānidur / Qaddüñüñ serv-i sehî aşüfte vü hayrānidur

G.44/2 Sidre gibi muntehā-қaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağâ serv-i sehîñüñ cānı

yok

serv-i ser-firāz:

Başını kaldıran, yücelere, yükseklere uzanan servi. || Benzerlerinden üstün olan (kimse), seçkin, mümtaz.

G.71/1 Ayru düşdüm dostlar ol serv-i nāzumdan benüm / Rūzgār ayırdı serv-i ser-firāzumdan benüm

serv-i sîmîn-ten:

Gümüş tenli, gümüş gibi beyaz ve parlak vücutlu servi (boylu güzel; sevgili).

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi ağardı kıandesin / Pîrlik vaktinde gel ey **serv-i sîmîn-ten** baña

serv-şad:

Servi gibi boylu olan, servi boylu.

G.37/1 Ol elif-şamete biz serv-i dil-ārā dimezüz / Serv-şaddür ol elif-şad aña biz lâ dimezüz

G.58/3 Şarmaşup her şeb çoçar ol serv-şaddi āl ile / Nice nāzūkdür görñ gül-gün şabası Hurrem'ün

G.107/1 Kend'özin şas bigi şalmayan yaşı ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-şaddün ayağına

sev-:

(Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek; aşık olmak, gönül vermek.

M.1/1 Sevdüm yine bir ruşları gül şonca-dehāmı / Būlbüllerini inledici şūh-ı cihāmı

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim şüsñññ pāyānı yok / Cānuma cevr ü cefāsınuñ daşı oranı yok

- G.48/1 Şūfī ne şorayın saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu ğāvġā nedür Allāh'ı severseñ
- G.48/2 Hāk-i kadem-i yārı hemān başuña görme / Ey bād-ı şabā yürüdügüñ rāhı severseñ
- G.48/3 Zülmetde koma kullaruñ ey necm-i sa'ādet / Devlet güneşi nūr-ı şehergāhı severseñ
- G.48/4 Derd ü ğam için çarhda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ
- G.48/5 Cānān ışığın cennete ben virmezsin Āhī / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ
- G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maħbūb sever / Çifte öksüzler taķınmış bir levendüm var benüm
- G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tāzesin / Sen baña ey ğonca-leb her berg-i gülden tāzesin
- G.102/1 Evvel cihānda la'net aña kim güzel / Koca şaķallu cilt kekez mübtezel seve
- G.102/2 Lāyık mıdur ki sen sevesin el çoça müdām / Dil-ber odur ki sen çoçasın dā'im el seve
- G.102/3 Sevmek midür ki sen sevesün dā'im el şana / Sevmek odur ki sen şana sen dā'im el seve
- G.102/4 Sevmek haķā imiş sevicek bārī bir kişi / Dünyāda seve bir şanem-i bī-bedel seve
- G.102/5 Şol nāzenini sev ki niyāz ehlin isteye / Āvāz 'āşıkı ola şı'r ü ğazel seve
- G.102/6 Kāt'-ı 'alāķa eyle cihāndan sen Āhi'yā / Şol hīz-i bī-temizi ko mekr ü hīyel seve
- G.133/5 Gördügi dil-bere Āhī nice meyl eylesün / Şā'irüñ çünkü güzel sevmek olurmuş kārı

sevdā-i zülf:

(Sevgilinin) saçının arzusu; saçın karası.

- G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdā-i zülfüñle baña / Hayderiyeş bilüme zencir-i ejder-ser yiter

sevdā-i zülf-i dost:

Sevgilinin saçlarının sevdası, siyahlığı.

- G.39/4 Tül-i emel virür dile sevdā-i zülf-i dost / Sāķi getir e cām-ı mey-i ergavānumuz

sevdā eyle- [K]:

Sevdalanmak. || Bir şeye karşı aşırı istek duymak.

G.41/4 Aḥker-i nār-ı firāḫ itdi çü nūr-ı ‘ārīzuñ / Yiridür qarşuñda yanmaḫ eylesem sevdā
Latīf

sevdāya düş- [D]:

(Birinin, bir şeyin) Sevdasına düşmek; bir şeyi çok fazla istemek.

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdalarına / Şabā bî-çāre çok yeldi yöpürdi

sevdāyi:

Sevgiyle ilgili, sevgiden kaynaklanan. || Sevdalanmış, sevdalı.

G.10/2 Raḥm eyleyüben dār-ı şifāsında habībüm / Nāfi ‘ diyüp içürdi bu sevdāyiye şerbet

sevdügin:

Sevilen kişi, maşuk.

G.92/4 Dil-berā seni raḳībününden şaḳınsa dil n’ola / ‘Āşık olan kişi şaḳlar sevdügin bed-
ḥvāhdan

seveni severler [A]:

“Sev beni, seveyim seni” atasözü gibi sevginin karşılıklı olduğunu belirten bir ifade.

G.130/2 Ne için kılmayasın bendeñe luḫfuñ naḫarın / Bu meşeldür ki bilürsin çü severler
seveni

sevgili:

Sevgi duyulan, kendisine sevgi beslenen.

G.22/2 Dilde mihrüñ cān virüp sağladuğum ey meh bu kim / Mü'minüñ albinde cāndan sevgili imānidur

sevin-:

Sevinç duymak, memnun ve hoşnut olmak.

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek ĥücreye yārān geldi

sevindür-:

(Birinin) Sevinmesine sebep olmak, sevinmesini sağlamak, memnun ve hoşnut etmek.

G.130/1 Gel sevindür Őanemā luş u vefā ile beni / Ki cefā odları ĥāk itdi yağup cān ü teni

seyl-āb-ı eşk:

Gözyaşı seli.

G.59/2 Őinesini āk ider seyl-āb-ı eŐkümnden zemīn / Başına odlar yağar her Őubĥ āhumdan felek

seyr it- [K]:

Gözü ile takip etmek, bakmak.

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldu andedür / Ol Şanem **seyr it**mege gelmez mi deryādan yaña

Gezip dolaşmak, gezmek. || Yürümek.

G.94/2 Süvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādiŐehler ok / Atı öñince seyr itsem baña bir Őehsüvār olsa

seyrān it- [K]:

Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak.

G.19/3 Bir ayakda iki 'âlem mülkini seyrân iden / Sâgar u bâdeyle anlar kim ayakdaş oldılar

G.61/1 Gele gel bir tarafa nâz ile seyrân iderek / Gülerek 'arz-ı 'izâr-ı gül-i handân iderek

G.61/6 Bâde nûş itmez iseñ gönlümüz açılmağ için / Gidelüm kûy-ı muğâna hele seyrân iderek

seyre çık- [D]:

Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkmak; eğlenmek üzere gözlemek, bakmak.

G.2/3 **Seyre çıktum** yâr ile ağıyarı gördüm nâgehân / Vay bu kâfir hoş belâ-yı nâgehân oldu baña

G.4/1 Hâ çeker yaşum beni durmaz bu deryâdan yaña / **Seyre çıkmış**dur meger dil-ber Kâlata'dan yaña

sidre:

Arabistan kirazı. || Hz. Muhammed'in Miraç gecesinde Cebrail ile birlikte yükseldiği yedinci kat semâda bir makam.

G.44/2 Sidre gibi müntehâ-ğaddi şalaldan sâyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehînüñ cânı yok

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kad-i dil-beri / Tübâ vü Sidre olmaya anuñ berâberi

sidre kad:

Uzun boy.

T.1/1 Cân gülşeninde **sidre-ğadüñ** müntehâ yiter / Dil kişverine zülf-i siyâhuñ belâ yiter

sidre -ğad ol- [K]:

Sidre boylu olmak; sevgilinin erişilmesi güç çok uzun boyu kastedilmiştir.

G.40/3 Gezerken nāz ile gördüm efendiyle efendisın / Birisi sidre -kad olmuş birisi müntehā olmuş

sihr:

Büyü, efsun. || Âhî, şiirlerinin insan üzerinde bıraktığı etkiyi sihir olarak nitelendirmiştir.

G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu sihri ider Āhî / Bülbül şaķınsun uğramasun kim kebāb olur

Büyü, efsun. || Karşı konulmaz çekicilik, güçlü etki, kuvvetli cazibe.

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne kaşuñ adına / Kimden öğrendi bu sihri āferin üstādına

sihr it- [K]:

Sihir yapmak, büyülemek.

G.54/1 Başum çevürüp zülf-i semen-sāsı Memi'nüñ / Sihr itdi baña nergis-i şehlāsı Memi'nüñ

silk-i nazm:

Şiir ipliği. || Şiir tertibi, düzeni.

G.9/7 Āferin tab'-ı güher-bāruña Āhî ki senüñ / **Silk-i nazm** içre dizer söz yirine dürr-i hoş-āb

silsile:

Zincir ve saç örgüsü gibi zincirleme olan şey.

G.136/3 Dil vechi var itse ruḥı devrinde tevaḳḳuf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāhî

sım ü zer [K]:

Gümüş ve altın.

G.24/5 Yalınuz cān ile cānān ele girmez Āhı / Devlet ol kişiye kim sım ü zere kâdir olur

Gümüş ve altın. || Gözyaşı gümüşe; sararmış yüz ise altına benzetilmiştir.

G.115/2 N'ola eşkümler ruḥ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünkü güzeller göricek sım ü zeri

sım-āb:

Cıva.

G.41/2 Levh-i zerde gör ki sım-āb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın tenhā Latıf

sımın-ber:

Gümüş gibi beyaz göğüslü.

G.69/3 Bir siyeh perçemlü sımın-ber şanemden yādigār / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrin-külāhumdur benüm

sın:

Mezar, kabir.

G.91/4 İşidüp cān virdüğüm dildār sögmiş sınıme / Ol du'ādur dostlar kabrum benüm pür-nür iden

sine:

Göğüs, bağır, sadr; gönül, kalp, yürek.

T.1/2 Gamzeñ okına eylemişem **sınemi** nişān / Cevründen özge cevrideli çarḥ-ı bî-amān

G.6/3 Tır-i gamzeñ yine **sınem**de iki zaḥm urdı / İki göziyle nazar eyledi ol şāh baña

G.10/6 Kaddüm bükülüp çenge döner sınıem olur def' / Ağyār ile ol māh kaçan eylese

şoĥbet

G.19/1 Oĥlaruñ cān almada tiġüñle yoldaş oldılar / Sınelerde ĥan yalaşdılar ĥarındaş oldılar

G.33/1 Vaĥtidür eflāke ĥıĥarsa fiġān u nāleler / Dāġ-ı miĥnetden açıldı sĥnem üzre lāleler

G.35/3 Sĥne tablın dögüben āh livāsın ĥekerüz / Hem livāmuz ĥekilür hem dögülür nevbetümüz

G.36/4 Abdāllaruz ki her ĥarafa yā ‘Alĥ diyü / Diller uzatdı sĥnemdeki Zülfeĥārumuz

G.47/4 Mihrüñ şehĥidi olalı sĥnemde dil-berā / Bir zerresini yirde ĥomazlar ġubārumuñ

G.49/3 Tĥrüñe ĥarşu senüñ sĥne siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sĥne benüm tĥr senüñ

G.59/2 Sĥnesini ĥāk ider seyl-āb-ı eşkümden zemĥn / Başına odlar yaĥar her şubĥ āhumdan felek

G.63/5 Naĥş olup sĥnem nişān-ı zaĥmı seng-i yārda / Levh-i zerrĥn üzre ĥatt-ı lāciverdüm var benüm

G.65/2 Vuşlalardur ki ciger zaĥmını bend itmek içün / Yaralu sĥnemüñ üstinde benüm pĥrehenüm

G.76/2 Ben Ĥüseyniyem şehā kim Kerbelā abdālıyam / Tĥr-i müjġān ile sĥnem bir nişānumdur benüm

G.81/1 Sĥnede her şu‘leler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş ĥıĥarmış ĥākden

G.97/1 Bir elif ĥekdi yine sĥneme cānān bu gice / Şan şarıldı baña bir serv-i ĥırāmān bu gice

G.98/2 Ger ġüzer eyler ise sĥneme tĥr-i ġam-ı dost / Sĥne luĥfindan anuñ muĥkem utanup elike

G.104/5 Şabrumuñ ĥırmenidür sĥnede cānum Āĥĥ / Āh kim süz-ı dil āteş bıraġur ĥırmenüme

G.112/4 Tiġ-i cefā ile öliceĥ sĥnem üstine / Süsen diküñ nişāne-i şemşir-i āh ola

G.113/1 ĥıĥarsa n’ola sĥnemden benüm dūd-ı siyāh egri / Dütüni toġrı ĥıĥsun tek olursa dūdġāh egri

G.114/2 Uĥdı elden altun üsküflü ġüzel şāhin gibi / Bir kebüter sĥnelü şehbāz efendüm var idi

G.119/2 Pehlevānlık adını ‘ālemde destān itmege / Kānlu yaşlarla pür itdüm sīnemūñ meydānını

G.122/4 Bu pāre pāre ciger kani ile sīnemde / Bölük bölük açılan lālezāri gördüñ mi

G.126/1 Sīnem içre ‘ışk bir ğam-hāne bünyād eyledi / Seng-i miḥnetle der ü dijvārın ābād eyledi

G.127/3 Sīneden geçdi müjen zaḥmı tırur dilde henüz / Çıkdı peykānı veli kaldı cerāḥat bākı

G.130/3 Sīnemūñ üstine cānā basar iseñ ayaġuñ / Duruban şevkuñ ile çāk idem ol dem kefeni

Mt.2/1 Sīnede ḥālī degül hicrān hicrān üstine / Tekyede eksük degül mihmān mihmān üstine

sīne-i şad-pāre:

Yüz parçaya bölünmüş gönül. || Paramparça yürek.

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Sīne-i şad-pāreden göz dikkiler kim alalar

G.66/1 Sīne-i şad-pārede dāġ-ı nihānum var benüm / Öksüzem koynumda bir göynükli nānum var benüm

sīne siper eyle- [K]:

Göğüs (göğsünü) siper etmek; (bir kimse veya şeyi) canı pahasına korumak.

G.49/3 Tırüñe karşı senüñ sīne siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm sīne benüm tır senüñ

sīneye çek- [D]:

Kötü bir davranış, söz veya olaya ister istemez katlanmak.

G.82/4 Sīneye çekdi diyü tırüñi ey kaşı kemān / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

sipāh:

Asker, ordu.

G.67/2 Zaḥm-ı tırüñdür zırılılar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı 'ışkam ğam sipāhıyla neberdüm
var benüm

G.68/2 Kirpügüñ ebrüaruñ göñlüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oğlu bir sipāhum
var benüm

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tiğ ile zulmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipāhumdur benüm

G.113/2 O kad bālā vü zülf egri diyār-ı ḥüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālim 'alem ser-
keş sipāh egri

sipāh-ı ğuşşa:

Keder ordusu.

G.91/2 Leşker-i ḥübāna sen şāhı muzaffer eyledi / Qalb-i 'uşşāka sipāh-ı ğuşşayı manşür
iden

sitemkār:

Zulüm ve haksızlık eden, zalim, sitemger.

G.95/2 Ey cefā-ḥü geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daḥi sitemkār
hele

siyeh/siyāh:

Siyah; en koyu renk, kömür rengi, kara.

G.69/3 Bir siyeh perçemlü şimîn-ber şanemden yādigār / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrin-
külāhumdur benüm

siyāh ol- [K]:

Kararmak, siyahlaşmak. || Kötü hale gelmek; utanmak.

G.112/1 Göster kaşuñı kıaddi hilālũñ dü-tāh ola / Çöz zũlfũñi ki çihre-i ‘anber siyāh ola

siyeh-çerde:

Esmer renkli, kara yağız.

G.123/2 Bağrumı lāle gibi odlara yandurdı benüm / Bir siyeh-çerdecigũñ hāl-i siyehkārecigi

siz:

Siz, ikinci çoğul şahıs zamiri; şah, sevgili.

G.128/4 Sizũñ il ādeminũñ böyle m’olur resm şehā / Görüben yüz çevirür ‘āşık-ı bî-çāreleri

şıçra-:

Şıçramak. || (Nesneler için) Yerinden koparak parçalar hâlinde savrulmak.

G.33/4 Hümret -i la‘l-i nigāra gönca öykündüğü’çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jāleler

şidk:

İçten, yürekte bağlanma, bağlılık, sadakat.

G.109/3 Şidkumuñ da‘vīsine ‘ışkuñ yolında dostum / Eşk-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvāh

şığ-:

(Bir husus) Bir şeyin sınırları içine girebilmek. || Bir şeye uygun düşmek, yakışmak, kabul edilebilir olmak.

G.8/3 Ol bu hüsn ile cihāna şığmaz iken bilmezem / Kim ne vech ile mekān oldu dil-i vjirān āña

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N’idelüm taqdîr işi bu rāya

sıgımazmış dilek

G.106/2 Biz kemjine kulları hıdmetde takşır itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şıgarsa adına

şıhhat bul- [K]:

Sağlık bulmak, iyileşmek.

G.75/2 Nice şıhhat bulam şimdengirü ben hıaste ey yārān / Tabıb-i cān ü dil olan Mesıhādemden ayrıldum

sır:

Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem.

G.2/4 Cām-ı meyden añladum ‘aks-i lebüñ esrārını / ‘Ālem-i ervāhdan bir sır ‘ayān oldu baña

şır:

Sır; çanak, çömlek, küp gibi topraktan yapılmış eşyaya parlaklık vermek, sızdırmalarını önlemek, dış etkenlerden korumak için sürülen saydam veya donuk vernik.

G.30/3 Pır-i muęānla ‘ahdi bütün eyleyenlere / şır-ise kāsesin felegüñ irmez inkisār

řoĥbet:

Arkadaşlık etme, birlikte bulunma, arkadaşlık.

G.35/7 Devr-i la‘lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki řarāb ile ĥarām oldu bizüm řoĥbetümüz

G.97/3 Seni dün gice raķıb ile görüp řoĥbetde / Düşdi yalıñ kılıca şem‘-i řebistān bu gice

G.97/5 Rindler řoĥbetine řālib olan ‘ārife diñ / Āĥı‘nün hücreesine cem‘ ola yārān bu gice

G.127/5 řoĥbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āĥı senüñle yine řoĥbet bāķı

İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal, musahabe.

G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āhî yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şöhetün āvārecigi

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoĥbet esbābı gerek ĥücreye yārān geldi

G.129/3 Ķadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur ĥānum ki şöhetdür Süleymānî

şoĥbet-i ehl-i riyā:

İkiyüzlü kimselerin sohbeti.

G.57/2 Varalum meykedede ĥālîş ü muĥlîş olalum / Şoĥbet-i ehl-i riyādan kaçalum n'olsa gerek

şoĥbet-be-şoĥbet [K]:

Sohbet sohbet, sohbetten sohbeta.

G.17/5 Āhî'yi ğuşe-be-ğuşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şöhet-be-şoĥbet bir ğül-i hercāyîdür

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şöhet-be-şoĥbet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhî fülānuñ üstine

şoĥbet eyle- [K]:

Sohbet etmek, birlikte vakit geçirmek.

G.10/6 Ķaddüm bükülüp çenge döner şinem olur def / Ağyār ile ol māh kaçan eylese şöhet

şor-:

Sormak, araştırmak; soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / Ol tabīb-i dil ü cān virmedi bir kerre cevāb

G.48/1 Şūfī ne şorayın saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu gāvġā nedür Allāh'ı severseñ

G.48/4 Derd ü ġam için çarħda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

G.75/5 Varursañ kūy-ı dildāra şabā şor ħāl-i Āhī'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı ġamdan ayrıldum

G.81/5 Şorma Āhī 'ışk ħālinden fakīh-i şehre kim / Ma'rifet gelmez bilürsin degme bī-idrākden

G.122/6 Şorar irişdüğine Āhī göz yaşını döküp / Qabā-yı surħ ile ol gül-'izārı gördün mi

şoyun-:

Üzerindeki elbise ve giyeceklerin bir kısmını veya tamamını çıkarmak. || Varlık elbisesini çıkarmak, dünyaya ait her şeyi terk etmek.

G.104/2 Şoyunup 'ışk-ile Mecnūn gibi 'üryān oluram / Yañılup kimse yapışmaya benüm dāmenüme

sög-:

Sövmek, kötü söz söylemek.

G.38/4 Görüp ārāyış-i ħüsnūñ al-i la'lüñe sögmeye / Qaçan kim şehir donansa mey içmege yasağ olmaz

G.91/4 İşidüp cān virdüğüm dildār sögmiş şünüme / Ol du'ādur dostlar qabrüm benüm pür-nür iden

sögüt:

Sögüt; söğütgiller familyasından, daha çok su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulur ağaç.

G.65/4 Hınçeründe dikilen kanlı yürekler gibidür / Her söğütde duran elma ser-i qabrümde benüm

söyle-:

Sözle bildirmek.

G.39/2 Hār-ı cefālar ile neler çekdiğüm benüm / Söyler çemende bülbül olup kışsa-
h̄vānumuz

G.125/5 'Işk rāzını iñen açma ki a 'dā işidür / Söyleme Āhî biraz meclise nādān geldi

(Bir fikir veya hususu) İleriye sürmek, ortaya koymak.

G.67/6 Derd-i dil hālî degül şî'rümde Āhî şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü
derdüm var benüm

söz:

*Ağızdan çıkan bir veya daha fazla heceden meydana gelen, mana ifade eden kelime
veya kelime topluluğu, laf, lafız, kelam.*

G.9/7 Āferîñ tab '-ı güher-bāruña Āhî ki senüñ / Silk-i nazm içre dizer **söz** yirine dürr-i hoş-
āb

G.27/1 Dir imiş cümle murād ölmeyicek hāşıl olur / Dostum bu nice sözdür buña kim kâ'il
olur

G.27/5 Yüri var çok sözü ço nice ötersin bülbül / Şî'r-i Āhî'ye nazîre dimecük müşkil olur

G.30/7 Tığüñ öñince gonca bigi açılır gönül / Dil hurrem olur olıcağız sözler ābdār

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalması tende bu gam ile yarı cānumuz

G.87/3 Leblerüñle goncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yağası açılmadı sözler çıkar
efvāhdan

G.101/5 Ben bir baş açuğ Rüm ili abdālıyam Āhî / Yokdur dönüşüm cān virürin bu sözüm
üzre

G.115/5 Vaşf-ı hüsnüñde ferîd olsa 'aceb mi Āhî / Gün gibi şu'le virür çünki sözünñ
güheri

Söz, nasihat.

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmīl olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözin māhir olur

söz bir ol- [K]:

Söz birliğı etmek; ağız birliğı etmek. || Aynı düşünceyi kabul etmek.

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazırūñ dağı yok söz bir olur

söz diñle- [K]:

Söylenen sözü benimseyip davranışlarını ona uydurmak, lâf dinlemek.

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan vāz gel

söz söyle- [K]:

Konuşmak, laf söylemek.

G.66/2 Ben didüm la‘l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

Hakkında konuşmak.

G.96/4 Қаşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrū-kemānuñ üstine

şu:

Bu sıvıdan oluşan deniz, göl, akarsu, pınar birikinti vb.

G.14/4 Ben bu ğurbet-ḥāne-i fürkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumu bağlar

G.118/4 Hattı-ı siyāhı ‘aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını Şām leşkeri

Su, çiy tanesi.

G.18/2 Şâh-ı gül devrâmidur yilsün yöpürsün bād-ı şubh / Şâhid-i servüñ ayağına şu döksün jäleler

Su.

G.18/3 Hâstelikten şöyle tenhâyam bu ğurbet-hânede / Penbe ile ağzuma şu damzırur tebhâleler

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harâret virdi kim / Penbe ile tamzırur şu ağzına tebhâleler

Su. || Tarz, yol, hâl, durum.

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa ‘isyāmı / Feyz irişüp ‘inâyet olmaz mı

şu gibi [K]:

Bol miktarda, bol bol, çok.

G.13/4 Aķıtduñ kara yirlere şu gibi kıanlı yaşımı / Saña bu göz yaşı neyler dağı ey serv dil-cüdur

şu gibi çağla- [K]:

Su gibi akmak; (zaman için) hızla geçip gitmek.

G.14/5 Şu gibi çağlar geçer ‘ömrüm güzellik çağıdır / Şanma Āhı sen benüm eşk-i revānum çağlar

su’âl it- [K]:

Sormak.

G.72/4 Al kemhâdan yaķa itmiş su’âl itdüm didi / Ehl-i ‘işkuñ ol şehüñ boynına düşmiş kıanıyam

şubh-ı ruḥ:

Yanağının sabahı.

G.136/1 Ey şubh-ı ruḥuñ maṭla‘-ı envār-ı İlāhî / Sen mihri bu maṭla‘ nice rüşen ide māhı

şubḡāh:

Sabah vakti.

G.109/5 Nice görünsin felek taḡında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur şubḡāh

şūfî:

Dinin ibadet kısmına diğ̈er yönlerinden daha çok önem veren, şer’i emir ve yasakları derinlemesine tefsir ve tefekküre lüzum görmeden uygulamaya çalışan (kimse), zahit.

G.48/1 Şūfî ne şorayın saña ol şāhı severseñ / Mescidde bu ġāvġā nedür Allāh’ı severseñ

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u ḡabā añma baña / Yüri şūfî yüri dervişe yiter vuşlacıġı

şula-:

Sulamak, su vermek.

G.31/5 Beytün ocaġını şulayup süpürüp silen / Āhî’yle bir kişinün ġazel-i ābdārıdur

sulṭān:

Hükümdar, sultan, padişah.

G.44/5 Ḥatt-ı müşkinünle Rüm u Şām teshîr itmege / Ḥuṭbe-i ḡüsnün ṭapuñdan özge bir sulṭānı yok

G.77/4 Ey mu‘abbir o mehün ḡulluġın eyle ta‘bîr / Dün gice ‘ālem-i rü’yāda çü sulṭān oldum

Hükümdar. || Belli bir alanda en üst düzeyde olanlar için kullanılan bir söz.

G.69/2 Mülk-i ğam sultānıyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarh-ı atlas üzre zerrin bārgāhumdur benüm

sultān u vezir [K]:

Sultan ve/ya vezir. || Yüksek mevkide bulunan kimse.

G.37/3 Rüm'a sultān u vezir olur ise daħi eger / Baş egüp biz çelebî kimseye paşa dimezüz

şun-:

Bir büyüğe veya nezaket gereğince bir kimseye bir şeyi vermek, arz etmek, yollamak, göndermek, takdim etmek.

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuqluğum açılson sākiyā / Gönlümün āyinesinde yine gerdüm var benüm

G.112/3 Cānānenün şarāb-ı leb-i la'li var iken / Sāki piyāleyi bize şunmağ günāh ola

G.133/4 Deng ider bār-ı firāk ile cefākeşlerini / Mıve-i vaşlını şunmasa rakıbe bārı

sūr çek- [K]:

Sur (kale duvarı) çekmek. || Sarmak, etkisi altına almak.

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu tağ-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāhat hişāridur

şurāhi:

İçine su, şerbet, şarap vb. şeyler koymaya yarayan, uzun boyunlu cam veya billur kap.

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhi gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tācdār

G.52/3 Dem-be-dem bağrum şurāhi gibi pür-hün eyleyen / Hāsret-i cām-ı şarāb-ı la'li nābuñdur senün

G.107/4 Cām-ı meclis la‘l-i mey-gūnuñla öpüşdüğüçün / Meskenet idüp şurāhı baş kor
ayağına

sūsen:

*Sūsengillerden, yaprakları kılıç biçiminde, çiçekleri iri ve mor renkli, güzel
görünümlü ve kokulu, çok yıllık bir süs bitkisi, susam. || Yapraklarının kılıç şeklinde oluşu
yönüyle kullanılmıştır.*

G.5/5 Hānçerinden çekdiğüm şerh olmaz Āhı ol şehūñ / Diller olsa haşra dek kabrümde
her sūsen baña

G.47/2 Sūsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Hānçerlerinden ölmüşem ol gül-
‘izārumuñ

G.81/3 Çāk çāk oldı ciger yandı derūnum lāle-vār / Çıkdı sūsenler gibi dūd-ı dilüm her
çākden

G.112/4 Tiğ-i cefā ile öliceğ şinem üstine / Sūsen dikūñ nişāne-i şemşir-i āh ola

sūz-ı āh:

Ahın ateşi.

G.56/4 Sūz-ı āhumdan gice yandım yağıldım ‘āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol hārāretten
yürek

sūz-ı dil:

Gönül ateşi, gönül yangını.

G.104/5 Şabrumuñ hırmenidür şinede cānum Āhı / Āh kim sūz-ı dil āteş bırağur
hırmenüme

sūzen-i müjgān:

Kirpiklerin iğnesi, iğneye benzeyen kirpik.

G.23/2 Sūzen-i müjgānlaruñ biñ āl ile cān riştesin / Şine-i şad-pāreden göz dikdiler kim

alalar

Süleymānî:

Hz. Süleyman'a ait.

G.129/3 Kadeh nūş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur hānum ki
şoḥbetdür Süleymānî

sünbül:

*Zambakgillerden, ilkbaharda basit salkım şeklinde, daha çok açık mor renkli,
keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi. || Sevgilinin saçı.*

G.54/4 Sünbülleri reyḥānın añup şahn-ı çemende / Dik geldi çenāra kad-i bālāsı Memi'nün

G.66/4 N'ola bāğ-ı 'ışkda hurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revānum
var benüm

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdālarına / Şabā bî-çāre çok yeldi yöpürdi

sünbül-i ter:

Taze sümbül. || Sevgilinin saçı.

G.15/3 Hāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı hüsnde / Bir Hindüdur ki sünbül-i ter sāyebān tutar

süpürüp sil- [K]:

Hiçbir şey bırakmamacasına tüketmek, bitirmek, yok etmek.

G.31/5 Beytün ocağını şulayup süpürüp silen / Āhî'yle bir kişinün gāzel-i ābdārıdur

sür-:

Değdirmek, dokundurmak.

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuḳ Āhî'den ne
derdüm var benüm

Kovmak, uzaklaştırmak.

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tiğ ile z̄ulmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş sipāhumdur benüm

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıār-ı merdūdı yine / Beñzer ol şeytānı sürdüñ ey melek dergāhdan

İçinde bulunup yaşamak, geçirmek.

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrānidur / Sürsün ol gün yüzli sürsün geçmedin devrānını

sürh_ķabā:

Kırmızı kaftan. || Kırmızı, Osmanlı hanedanına mahsus bir renktir ve bağlamda âşığın sevgiliyi bir hükümdar gibi hayal etmesi ile ilgi kurulmuştur.

G.7/3 Matla'-ı şubh-ı şafādur saña ol **sürh ķabā** / Z̄ulmet-i şām-ı belādur bu ķara şāl baña

sürül-:

Kovulmak, uzaklaştırılmak.

G.88/1 Her kim ayırmak diler ben ķuluñı sen şāhdan / Göreyin merdūd olup sürülsün ol dergāhdan

süvār-ı esb-i nāz:

Naz atının binicisi.

G.94/2 Süvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādişehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir şehsüvār olsa

Ş

şafağ:

Güneş battıktan sonra ufukta kalan kızılık. || Gökte oluşan kızılık, feleğin gökyüzüne kan ağlatması şeklinde tahayyül edilerek aralarında renk benzerliği yönüyle ilgi kurulmuştur.

G.76/3 Çarh elinden kanlar ağladan şafağ gibi baña / Câme-i surh ile ol gün yüzlü mâhumdur benüm

şâh:

Dal, budak.

G.132/4 Şanuram bir deste güldür taze şâh üzre turur / Sâkinün destinde şol bir cām bayram irtesi

şâh:

Padişah, hükümdar. || Sevgili.

M.1/3 Kıldum bu gönül tahtına ol hüsniyesin şâh / Şol âfet-i devrân ki dinür adına Şânî

G.6/3 Tır-i gamzeñ yine şinemde iki zaħm urdı / İki göziyle nazâr eyledi ol şâh baña

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şâh yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı ki Allâh yıkar

G.16/4 Āh-ı ‘aşık irişür hüsniñün āyinesine / Şaħın ey şâh şaħın memleketün āh yıkar

G.16/5 Saña ne ortada Āhî gönül ol şâhuñdur / Kendü mâlik evine gâh yapar gâh yıkar

G.48/1 Şüfî ne şorayın saña ol şâhı severseñ / Mescidde bu gâvgâ nedür Allâh’ı severseñ

G.87/1 Terk idüp sen şâhı yüz döndürsem ol dergâhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmîd olam Allâh’dan

G.88/1 Her kim ayırmağ diler ben kuluñı sen şâhdan / Göreyin merdüd olup sürülsün ol dergâhdan

G.91/2 Leşker-i hübâna sen şâhı muzaffer eyledi / Kâlb-i ‘uşşâka sipâh-ı guşşayı manşür iden

Padişah, hükümdar. || (Türkçe isim tamlamasının ikinci, Farsça terkiplerin birinci ögesi olarak) –nin başı, en büyüğü, birincisi.

G.3/4 Ol güzeller **şāh**ına Āhī kuluñdan diyesin / 'Işk meşk itmiş durur kim Rüm abdālī saña

G.5/2 Lāle gibi çünkü ben şahrā-nişinler **şāh**ıyam / Kırmızı eyvān yiter bu kanlu pīrāhen baña

G.43/2 Kamer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şāhı dil-ber Muştafācık

G.79/1 Ol güzeller şāhına medh ü şenā olsun dirin / Pādişāhuma efendüme du'ā olsun dirin

Padişah, hükümdar.

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var idi / Sāyesinde şāh idüm bir beg efendüm var idi

şāh-ı cihān:

Cihan padişahı. || Hüküm süren sevgili.

G.90/1 Şehā bir dil-ber-i nā-mihrbānsın / İnen şıvelüce şāh-ı cihānsın

şāh-ı gül:

Güllerin şahı; en güzeli.

G.18/2 Şāh-ı gül devrānidur yilsün yöpürsün bād-ı şubh / Şāhid-i servüñ ayağına şu döksün jāleler

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz nazarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle göncaları

şāh-ı 'ışk:

Aşk sultanı.

G.32/2 Şāh-ı 'ışkam kūs-ı riḥletle fenādan göçmişem / Baña hicrān leşkeri mülk-i 'adem kişver yiter

G.67/2 Zaḥm-ı tırüñdür zırılılar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı ‘ışkam ğam sipāhıyla neberdüm
var benüm

şāh-ı kemāl:

*Olgunluk sahibi padişah. || Şairin şiirdeki başarısını takdir edecek ve karşılığını
verecek bir padişah.*

G.77/5 Kıanı bir şāh-ı kemāl ıssı k’ola saña zāhır / Āhi’yā dutalum eş’ārda Selmān oldum

şāh-ı kāmran:

Arzusuna, muradına ermiş padişah. || Sevgili.

G.90/5 Bugün hūbān-ı ‘ālem çākerüñdür / Göñül tahtında şāh-ı kāmranısın

şāh-ı kerem:

Cömert ve lütufkâr padişah. || Sevgili.

G.55/2 Nāmenüñ barmağına rışte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şāh-ı
keremüñ

şāh-ı tācdār:

Hükümdar, padişah.

G.30/4 Öp cāmın ayağını şurāhı gibi müdām / Meclisde olmağ ister iseñ şāh-ı tācdār

şāhid:

Tanık.

G.116/4 Gözüñ şāhid kıaşuñ da‘vācı oldu / Lebüñ kıanuma vardı hať getürdi

şāhid-i eşk:

Gözyaşının tanığı.

G.49/4 Birisi cāna tanıkdur birisi ‘ışka güvāh / Şāhid-i eşk benüm ol haṭ-ı tezvīr senūñ

şāhid-i serv:

Servi güzeli.

G.18/2 Şāh-ı gül devrāmidur yilsün yöpürsün bād-ı şubḥ / Şāhid-i servūñ ayağına şu döksün jāleler

şāhin:

55-60 santim boyunda, kanatları ve kuyruğu geniş, tüyleri benekli ve çizgili, yaygın olarak yaşayan, pek çok türü bulunan, doğana benzer yırtıcı avcı kuş.

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbāz efendüm var idi

şāhin bakışlı:

Azametli, sert ve keskin bakışlı.

G.36/2 Şehbāziyuz bu bışe-i ‘ışkuñ ki her zamān / Şāhin bakışlı bir balabandur şikārumuz

şā‘ir:

Şiir söyleyen veya yazan kimse.

G.19/4 Şol kadar tasvīr iderler dilde yāruñ naqşını / Şimdi şā‘irler ḳodılar şī‘ri naḳḳāş oldılar

G.24/3 Her güzelle şalınan kesb-i zārāfet idemez / Her Gülistān okuyan şanma ki hep şā‘ir olur

G.89/5 Şi‘rūñ ṭatarsa ‘ālemi Āhī ‘aceb degül / Şā‘irler içre şimdi Kemāl-i Ḥucendī’sin

G.133/5 Gördügi dil-bere Āhī nice meyl eylemesün / Şā‘irūñ ḳünki güzel sevmek olurmuş kārı

şām:

Akşam, gece.

G.118/4 Hattı-ı siyāhı ‘aksini eşkümde dir gören / Şan kim geçer cihān şuyını şām leşkeri

şām u seher [K]:

Akşam sabah.

G.130/5 Āhi’yem āh iderem ‘işkuñ ile şām u seher / Kerem it Tañrı’ya bak eyleme bî-çāre
beni

şām-ı ecel:

Ecel akşamı.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhi yakın ol hakk ile / Vaktidür şimdengirü ‘azm eyle
Me’vā’dan yaña

şām-ı ğam-ı dildār:

Sevgilinin gam, keder gecesi.

G.26/4 Hem-demüm āhum durur şām-ı ğam-ı dildārda / Gamdan ölürdüm baña olmasa
hem-dem āh eger

şarāb:

*Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalandırılmasından
elde edilen alkollü içki.*

G.35/7 Devr-i la’lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarāb ile harām oldu bizüm
sohbetümüz

G.43/4 Gözüm yaşı gibi kanlu şarābı / Senüñle içelüm iki kabacık

G.46/4 Ben öksüz ağladuğça hadd u lebünden ayru / Şem’üñ özi göyünür içi acır şarābuñ

G.46/5 Mey-hānede dutıya kor idi hırkasımı / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ

G.125/4 Pırlıkde delükanlıluğum aındurdu şarāb / Şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan
geldi

şarāb-ı ergāvān:

Erguvan renkli şarap.

G.2/1 Gözlerüm yaşı **şarāb-ı ergāvān** oldu baña / Senden ayru içdüğüm ey dost ған oldu baña

G.83/1 Şarāb-ı ergāvān içsem lebūnsüz baña ған olsun / İçerseñ sen benüm ғанum efendi nūş-ı cān olsun

şarāb-ı hoş-güvār:

Lezzetli, tatlı şarap.

G.131/5 Zehrini dehrūñ ferāmūş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarāb-ı hoş-güvār egler beni

şarāb-ı leb-i la'l:

Kırmızı dudağının şarabı.

G.112/3 Cānānenūñ şarāb-ı leb-i la'li var iken / Sāķi piyāleyi bize şunmaķ günāh ola

şatranc-ı maḥabbet:

Muhabbet satrancı.

G.113/4 İñende kej-rev olmasun bizümle beydaķ-ı ḥālūñ / Ki şatranc-ı maḥabbetde degüldür rāh-ı şāh egri

şāyed:

Belki, ola ki, olabilir ki.

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır şimdi felek iķbāl aña / Raḥm ide **şāyed** gönül var eyle 'arz-ı ḥāl aña

G.95/5 Āhi'yā raḥm ide şāyed işidüp ol gül-i ter / Ҙalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

şeb-i zülf-i siyâh:

Siyah saçının karanlığı.

G.29/2 Şem‘-i ruhsârûñ gibi rüşen deljlüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyâhuñda niçün güm-râhdur

şeb-külâh:

Keçeden yapılmış bir külâh çeşidi.

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külâhum var benüm

G.113/5 Kâmer gibi yüzi beñlü güzeller pâdişâhısın / Yaraşur mâh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külâh egri

şeb-rev-i İblis:

Gece yol alan şeytan.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihân zindânı bendinden hâlâş / Aña kim bu şeb-rev-i İblis ü nefis oldı ‘ases

şefkat:

Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.

G.134/6 Āhi’ye dañı şefkatüñ yok mı / Şi’ve vü nâza gâyet olmaz mı

şeh:

Şah kelimesinin nazımda ve bazı birleşik şekillerde kullanılan şekli; padişah, hükümdar. || Sevgili.

G.5/5 Hânçerinden çekdüğüm şerh olmaz Āhi ol şehüñ / Diller olsa haşra dek kabrümde her süsen baña

G.23/4 Ben zebünuñ şehlere lâyıq mı ey kebk-i hırâm / Murâ-ı cânın şayd için şehbâz-ı

zülfin şalalar

G.72/4 Al kemhâdan yağa itmiş su'âl itdüm didi / Ehl-i 'işkuñ ol şehüñ boynına düşmiş
kanıyam

G.113/2 O kad bālā vü zülf egri diyār-ı hüsn pür-âşüb / Memâlik fitne şeh zâlim 'alem ser-
keş sipâh egri

G.120/3 Çâh-ı ğam maħbûsıyam ol şeh ħalâş idüp beni / Bir levendi şan bugün zindândan
âzâd eyledi

G.120/4 Göñlümi yıķduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamân / Yıķdı bir şeh Ka'beyi tekrâr
bünyâd eyledi

şeh-i ebrü-kemân:

Kaşı yay gibi düzgün olan padişah. || Sevgili.

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrü-kemâna ben / Oķ gibi anuñ için atıldum yabana ben

şehâ:

Ey şah, ey padişah, ey sevgili.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tâc / Oldum **şehâ** bu vechile halk ortasında aç

G.15/4 Bezm-i çemende la'l-i lebüñ şevķine şehâ / Lâle elinde câm-ı mey-i ergavân tutar

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehâ / Kâlbe evvel kend'özin uran
müjeñ alayıdur

G.51/2 Tütüyâ gibi kıparlar ser-i küyuñda şehâ / Degme gözler mi görür kim 'acebâ gerd-i
rehüñ

G.71/4 Tütüyâ ile izüñ tozını bir görmek şehâ / Hâşa li'llâh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan
benüm

G.76/2 Ben Hüseyñiyem şehâ kim Kerbelâ abdālıyam / Tır-i müjgân ile sñnem bir
nişānumdur benüm

G.90/1 Şehâ bir dil-ber-i nâ-mihrbānsın / İñen şıvelüce şâh-ı cihānsın

G.128/4 Sizüñ il âdeminüñ böyle m'olur resm şehâ / Görüben yüz çevirür 'âşık-ı bî-

çäreleri

G.134/2 Tatalum kul günāh itse şehā / Luṭf-ı şehden himāyet olmaz mı

şehbāz/şāhbāz:

İri ve beyaz bir doğan cinsi. || Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse.

G.36/2 Şehbāzıyuz bu bişe-i 'ışkuñ ki her zamān / Şāhin bağışlı bir balabandur şikārumuz

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal'ati / Uçdı gönüm şāhbāzı bir hümāyı görmedin

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebüter şinelü şehbāz efendüm var idi

şehbāz-ı zülf:

Sevgilinin doğan kuşuna benzeyen zülfü. || Avcı, tuzak kuran saç.

G.23/4 Ben zebūnuñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murğ-ı cānın şayd için şehbāz-ı zülfin şalalar

şehid ol- [K]:

Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölmek.

G.47/4 Mihrüñ şehidi olalı şinemde dil-berā / Bir zerresini yirde komazlar gubārumuñ

şeh-levend:

Boylu poslu, yakışıklı genç kimse, güzeller güzeli.

G.89/1 Bāguñ egerçi gül gibi serv-i bülendisın / Meh-rūlaruñ efendi bugün şeh-levendisın

şehr:

Şehir, büyük belde, büyük kent, il. || Sevgilinin yüzündeki güzelliğinin süsünü (makyajı) bir şehrin donanmasına, süslenmesine benzetme bağlamında kullanılmıştır.

G.38/4 Görüp ārāyiş-i hüsnuñ al-i la'lüñe sögmeye / Kaçan kim şehr donansa mey içmege
yasag olmaz

şehr-i Bursa:

Bursa şehri.

G.52/7 Yıllar ile egleyen Āhî'yi şehr-i Bursa'da / Āstān-ı dergeh-i 'ālî-cenābuñdur senüñ

şehr-i vaşl:

Kavuşma şehri, vuslat yeri.

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm
yañıldum bilmedüm

şehriyār:

Padişah, hükümdar, sultan, şah.

G.15/7 Bir şehriyāra gönlini bağladı Āhî kim / Atup kemend-i zülfini iqlım-i cān tutar

şeh-süvār:

Çok usta binici. || Sevgili.

G.47/3 Hāküm ziyāret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan naqş-ı na'l-i esbi durur şeh-süvārumuñ

G.94/2 Süvār-ı esb-i nāz olmuş güzeller pādişehler çok / Atı öñince seyr itsem baña bir
şehsüvār olsa

şeker:

*Şekerle hazırlanmış akide, lokum, çikolata vb. yiyeceklere verilen ortak ad. ||
Sevgilinin ağzı.*

G.124/2 Dehenüñ hastelere 'ayn-ı şifā-hānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker
vaşlacığı

şeker-leb:

Dudağı şeker gibi tatlı olan, tatlı dudaklı.

G.21/5 Hüzni-i Ya'küb ile Āhî mübtelā kıldı beni / Mısr-ı hüsnüñ ol şeker-leb Yūsuf-ı Ken'ânıdur

şem' :

Mum.

G.3/3 Şem' gibi başuma 'ışkuñ ne odlar yakduğın / Bir gice tenhā bulup yansam biraz hālî saña

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzı 'ālî şem'üñ / Olursa müşterîsi sen şem' -i mäh-tābuñ

G.46/4 Ben öksüz ağladuğça hadd u lebüñden ayru / Şem'üñ özi göyünür içi acır şarābuñ

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zulmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş sipāhumdur benüm

G.69/6 Ol meh-i nā-mihr elinden şem' gibi Āhi'yā / Başuma odlar yağan baht-ı siyāhumdur benüm

G.131/3 Yalñuzlıkda hayāl-i haddüñ ey meh-rū gelüp / Şem' gibi her gice par par yanar egler beni

şem' -i mäh-tāb:

Ay ışıklı mum.

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzı 'ālî şem'üñ / Olursa müşterîsi sen şem' -i mäh-tābuñ

şem' -i meclis:

Meclisin mumu.

G.69/3 Bir siyeh perçemlü şimîn-ber şanemden yādigār / Şem' -i meclis dil-ber-i zerrin-külāhumdur benüm

şem‘-i ruhsār:

Yanağın mumu. || Sevgilinin yanağının ışığı.

G.29/2 Şem‘-i ruhsāruñ gibi rüşen delîlüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyāhuñda niçün güm-rāhdur

şem‘-i rüşen:

Parlak mum.

G.38/2 Yüzüñ meh-tāb-ı şevķinden ne tañ olsa gice gündüz / Cemālüñ şem‘-i rüşendür aña beñzer çerāğ olmaz

şem‘-i ser-keş:

Dik başlı, itaatsiz mum.

G.103/2 Şem‘-i ser-keş kellesi kızduķça bezm-i yārda / Germ olup her dem yalıñ hañçer çeker pervāneye

şem‘-i şebistān:

Yatak odasının mumu. || Aşığıñ içinde bulunduğu ruh halini ve yalnızlığını tasvir etmesi bağlamında kullanılmıştır.

G.84/1 Döne döne üstüme peymāneler kıan ağlasun / Yana yana hālüme şem‘-i şebistān ağlasun

G.97/3 Seni dün gice rakıb ile görüp şöhetde / Düşdi yalıñ kılıca şem‘-i şebistān bu gice

şem‘-i tāb:

Parlayan mum.

G.38/1 Cemālüñ şem‘-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bımārı olan dil ölür derd ile şağ olmaz

şemme:

Çok az miktar, zerre miktarı.

K.1/4 Nār-ı Mūsā'dur celālūñ **şemmesinden** bir eşer / Nūr-ı Aḥmed'dür cemālūñ pertevinden muḳtebes

şemse-i eyvān:

Köşkünün şemsesi (güneş şeklindeki süsleme motifi).

G.8/2 Dil sarāyın ḥalvet-i ḥāş eyledüm ol māh için / Tāze tāze dāğum oldu **şemse-i eyvān** aña

şemşir-i müjgān:

Kirpiğinin kılıcı. || Sevgilinin kirpikleri ile kılıç arasında keskin ve öldürücü olma yönüyle ilgi kurulmuştur.

G.73/2 Ditreme tutsa n'ola şemşir-i müjgānuñ görüp / Küllü şey'in bi'z-zarūri hāfin 'an sayfın ḥarım

şerār:

Kıvılcım.

G.122/3 Direk direk dikilürken ḳapuñda dūd-ı dilüm / 'Alem 'alem göge ağan şerārı gördüñ mi

şerbet:

Sıvı hâlinde ilaç.

T.1/3 Derdüñ olalı dilde devā-yı sitem-mizāc / Bīmār-ı 'ışḳa **şerbet** ile eyleme 'ilāc

Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.

G.10/2 Raḥm eyleyüben dār-ı şifāsında habībüm / Nāfi ' diyüp içürdi bu sevdāyīye **şerbet**

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdu saña keyfiyyetümüz

şerh:

Açık açık anlatma, izah.

G.5/5 Hınçerinden çekdügüm şerh olmaz Āhî ol şehûn / Diller olsa haşra dek kabrümde
her süsen baña

şerh-i düzah it- [K]:

Cehennemi anlatmak.

G.62/3 Şerh-i düzah itdügünden şanma vâ'iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir gayrı
derdüm var benüm

şerh eyle- [K]:

Açıklamak, ayrıntısına inerek açıklamak.

G.55/5 Ne bilür hāme ki şerh eyleye hālüm Āhî / Kar'elif çıkmaya karnını yararsañ
kalemün

şerh ol- [K]:

Açıklamak, yorumlamak.

G.67/6 Derd-i dil hālî degül şî'rümde Āhî şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü
derdüm var benüm

şermende it- [K]:

Utandırmak, mahcup etmek.

G.117/1 Şanemā görmeyeli gūşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşı şermende 'aķık-i
Yemen'i

şevk:

Şiddetli arzu, istek, aşırı heves.

G.15/4 Bezm-i çemende la‘l-i lebûñ şevkine şehâ / Lâle elinde cām-ı mey-i ergavân tutar

G.33/5 Āhî‘yâ yāruñ ‘arūsı hüsni şevkine bugün / Al vālâyı gelincikveş tonandı lāleler

G.58/2 ‘İd-i vaşlı şevki için rûze-i ğam çekmişem / Tâ naşjb ola diyü bir merhabâsı
Hurrem’üñ

G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rûyuñ şevkine / Çarhı tokuz tolanur āh-ı
sehergāhum benüm

G.70/6 İçelüm bir güzelüñ zülf ü ruhı şevki ile / Çünkü ‘işret günidür leyl ü nehâr eyleyüm

G.103/5 Bâdeden başını kaldurmaz habâb-ı mey gibi / La‘l-i nābuñ şevkine Āhî düşüp
mey-hāneye

G.130/3 Sjnemüñ üstine cānâ basar iseñ ayaguñ / Duruban şevkuñ ile çāk idem ol dem
kefeni

şevk-i kalem:

Kalemin arzusu.

G.101/4 Kanlu yaşımı deftere yazmak diledükçe / Kanlar saçılır şevk-i kalemde cüz’üm
üzre

şevk-i la‘l:

Parlak kırmızı renkli dudağın arzusu.

G.52/5 Bezm-i ğamda şevk-i la‘lünle ciger pür-hün olur / Cām-ı ‘ışkuñla gönül mest ü
harābuñdur senüñ

şeytân:

*Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah’ın emirlerine karşı geldiği
için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan asi varlık, iblis. || Rakip.*

G.92/3 Ser-nigün gördüm bugün ağıyar-ı merdudi yine / Beñzer ol şeytānı sürdüñ ey melek
dergāhdan

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg rakı̇b ammā / Şaķın iğvāsına uyma begüm kör eyle şeytānı

şikār:

Av.

G.36/2 Şehbāziyuz bu bişe-i ' işkuñ ki her zamān / Şāhin baķışlı bir balabandur şikārumuz

şikār it- [K]:

Avlamak, ele geçirmek. || Kendine âşık etmek, gönlünü çelmek.

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tıglar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü' min ider şikār

şikār ol- [K]:

Avlanmak.

G.132/2 Rūzede helvā-yı şirīn ile olmayan şikār / Bāde-i telh ile olur rām bayram irtesi

şikāyet:

Durumundan memnun olmayıp yakınma veya başına gelen bir dertten sızlanma.

G.45/5 Seni gördükçe ğayrı ile Āhı / Biñ kez ölür veli şikāyeti yok

G.134/4 Kādı olduğda irtē Hāzret-i Hāķ / Hūblardan şikāyet olmaz mı

şikāyet it- [K]:

Durumundan yakınmak, sızlanmak, memnuniyetsizliğini ifade etmek.

G.111/5 Elüñden yaķamı çāk idüp irtē / Şikāyetler idem Perverdigār'a

şimden girü:

Artık, bundan sonra.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhî yakın ol haqq ile / Vaqtidür **şimdengirü** ‘azm eyle
Me’vā’dan yaña

G.10/3 Dā’im baña cevr ile cefādur işüñ ammā / **Şimdengirü** it mihr ü vefā kār be-nevbet

G.75/2 Nice şihhat bulam şimdengirü ben haste ey yārān / Tabīb-i cān ü dil olan Mesihā-
demden ayrıldum

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh
benümle

şimdi:

İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda.

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır **şimdi** felek iqbāl aña / Raḥm ide şāyed gönül var eyle ‘arz-ı
hāl aña

G.19/4 Şol kadar tasvir iderler dilde yāruñ naqşını / Şimdi şā’irler kodılar şī’ri naqqāş
oldılar

G.22/3 Gönlümüñ tahtında şimdi ey kemān-ebrü senüñ / Hüküm iden cān yirine tır-i gamuñ
peykānidur

G.29/1 Luṭf ile burc-i sipihr-i hüsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehr-i melāhat şimdi
‘Abdu’llāh’dur

G.89/5 Şī’rūñ tutarsa ‘ālemi Āhî ‘aceb degül / Şā’irler içre şimdi Kemāl-i Hucendî’sin

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

G.95/2 Ey cefā-hū geleli dünyeye ben şimdiye dek / Görmedüm sencileyin daḥi sitemkār
hele

G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma gönül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse
yiri

G.125/4 Pırlıkde delükanluluğum aındurdu şarāb / Şimdi bu devr-i zamānlar bize oğlan
geldi

G.131/2 Zā’f ucından taqat u şabrum dükendi kalmadı / Eşk-i hünjñ ile şimdi āh u zār egler
beni

şimdiden:

Zamanının gelmesini beklemeden, şu andan itibaren, hemen.

Mf.1/1 Aşşamlamağa başladı ellere şimdiden / On dördine irişmeden ol mäh-pāremüz

şî r:

Şiir, edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz, manzume.

G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yāruñ naşşını / Şimdi şā'irler şodılar şî'ri naşşāş oldılar

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin ğazeli / Diyicek şî'r dirüz biz begüm inşā dimezüz

G.67/6 Derd-i dil hālî degül şî'rümde Āhî şerh olan / Kendü hālüm söylerem ben kendü derdüm var benüm

G.89/5 Şî'rün tutarsa 'ālemi Āhî 'aceb degül / Şā'irler içre şimdi Kemāl-i Hucendî'sin

şî r-i Āhî:

(Şair) Āhi'nin şiiri.

G.27/5 Yürü var çok sözü ko nice ötersin bülbül / Şî'r-i Āhî'ye nazîre dimecük müşkil olur

şî r-i dil-pesend:

Gönle hoş gelen, gönlün beğendiği şiir.

G.63/6 Gülşen-i tab'ından Āhî'nün saña ey ğonca-leb / Gül gibi bir taze şî'r-i dil-pesendüm var benüm

şî r-i ter:

Yeni, taze şiir.

G.78/6 Va'llāhi korşarın adımı añmağa saña / Bir şî'r-i ter didüm yine Āhî fülāna ben

şî' r ü ğazel [K]:

Şiir ve gazel.

G.102/5 Şol nāzenîni sev ki niyāz ehlin isteye / Āvāz 'āşıkı ola şî' r ü ğazel seve

şîr-i merd:

Yiğit aslan. || Āşığın sevgilinin eziyetinden korkmayan gönlü.

G.67/4 Pehlevānlık şatmasun ğamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şîr-i merdüm var benüm

şîrin:

Tatlı.

G.43/3 Sögermiş aĝzumuza tatlu tatlu / İñen nāzūkdür ol şîrin dudacık

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şîrin lebüñ öpdükçe kim / Meclisüñde sāgaruñ bulsam içerdüm kanını

Hoşa gidecek niteliklere sahip, sevimli, iç açıcı, cana yakın. || Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı.

G.126/2 'Işkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şîrin kıldı gāh Ferhād eyledi

G.126/4 Kōdı derd ehline Āhî yine Şîrin yādĝār / Kūhken gitdi velî 'ālemde bir ad eyledi

Şîrin-sūhan:

Tatlı sözlü. || Şirin gibi tatlı sözlü.

G.23/3 Eşk-i hūn-efşāmidur Ferhād'uñ ey Şîrin-sūhan / Açılanlar yir yirin deşt-i belāda lāleler

şişe:

İçine su ve her türlü sıvı madde konan, camdan çeşitli biçim ve büyüklükte, boyu

enine göre çok daha uzun, ağız kısmı dar kap. || *Âşığın gözü içine toz dolan bir şişe olarak tasavvur edilmiştir.*

G.35/8 Gözümüz şişeleri izi tozından pür olup / 'Aceb ol günlere Āhi ire mi sâ'atümüz

şive-i Selmân:

Selman tarzı. || Şair Selmân-ı Sâvecî tarzı.

G.61/7 Āhi'yâ şöhre-i āfāk olursun āhır / Sen bu üslüb-ı Ḥasen şive-i Selmân iderek

şive vü nâz [K]:

İşve, cilve, eda ve naz.

G.134/1 Şive vü nâza gâyet olmaz mı / Bu 'itâba nihâyet olmaz mı

G.134/6 Āhi'ye daḥi şefkatüñ yok mı / Şive vü nâza gâyet olmaz mı

şivelü:

İşveli; hal ve davranışları gönül çekici ve edalı olan, nazlı, cilveli, şuh.

G.90/1 Şehâ bir dil-ber-i nâ-mihrbânsın / İñen şivelüce şâh-ı cihânsın

şivekâr:

Naz ve eda sahibi, cilveli.

G.15/2 Bir şivekâra müşterî oldı gönül yine / Bâzâr-ı şivede gözi kaçı kemân tutar

şol:

Şu, o.

M.1/1 Yolına revân eyleyeyin cism ile câmı / **Şol** âfet-i devrân ki dinür adına Şâni

M.1/2 İtdi dil ü cân murğını bülbül gibi giryân / **Şol** âfet-i devrân ki dinür adına Şâni

M.1/3 Kıldum bu gönül tahtına ol ḥüsn iyessin şâh / **Şol** âfet-i devrân ki dinür adına Şâni

- M.1/4 Rüsivā-yı cihān eyleyüp itdi beni bed-nām / **Şol** āfet-i devrān ki dinür adına Şānı
- M.1/5 Aḥvālümü derdā ki benüm itdi dige-gün / **Şol** āfet-i devrān ki dinür adına Şānı
- G.1/1 **Şol** melek-hū kim kıılır şimdi felek iḳbāl aña / Raḥm ide şāyed gönül var eyle ‘arz-ı ḥāl aña
- G.3/2 Vaşluñuñ ‘ıdine ḳurbān itdügüñçün ‘ālemi / **Şol** kemān-ebrūñ için ḳurbānlar olmalı saña
- G.8/5 Nāme-i a ‘mālüm oldı rüz-ı maḥşerde benüm / **Şol** maḥabbet-nāme kim nāmuñ durur ‘unvān aña
- G.29/1 Luṭf ile burc-i sipihr-i ḥüsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehr-i melāḥat şimdi ‘Abdu’llāh’dur
- G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş aḡyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār
- G.81/4 Pırlıkde sā’ il olmuş şol aḡarmış gözlerüm / Ayaḡuñ altında unutma bir avuç ḥākden
- G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merḥabāya
- G.102/5 Şol nāzenini sev ki niyāz ehlin isteye / Āvāz ‘āşığı ola şı’r ü ḡazel seve
- G.102/6 Ḳat’-ı ‘alāḳa eyle cihāndan sen Āhi’yā / Şol ḥız-i bı-temizi ḳo mekr ü ḥiyel seve
- G.132/4 Şanuram bir deste güldür tāze şāḡ üzre turur / Sāḳinüñ destinde şol bir cām bayram irtesi

şol deñlü [K]:

O denli, o kadar.

- T.1/4 **Şol deñlü** eyledüñ şanemā cānuma cefā / Mu’tād oldı dil dilemez kim süre şafā
- G.87/2 Şol ḳadar çekdüm elif şol deñlü yaḳdum dāḡlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir ḥil’at itdüm āhdan

şol ḳadar [K]:

O kadar, çok.

- G.18/5 Şol ḳadar od yaḳdı āhum başlarına Āḥı kim / Göklere aḡdı geḳüp benden fiḡān u nāleler

G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yâruñ naqşını / Şimdi şâ'irler qodılar şî'ri naqqâş oldılar

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harâret virdi kim / Penbe ile tamzırur şu ağızına tebhâleler

G.65/1 Şol kadar lāle gibi kanlara ğarq oldu tenüm / Qabrüm üzre açılan lāleye döndi kefenüm

G.87/2 Şol kadar çekdüm elif şol deñlü yaqdum dāğlar / Kim ser-ā-ser cismüme bir hil'at itdüm āhdan

şöhre-i āfāq ol- [K]:

Bütün dünyaca tanınmış olmak.

G.61/7 Āhi'yā şöhre-i āfāq olursun āhır / Sen bu üslüb-ı Hasen şîve-i Selmān iderek

şöhre-i şehri melāhat:

Güzellik şehrinin şöhreti.

G.29/1 Luţf ile burc-i sipihri hüsne şol kim māhdur / Şöhre-i şehri melāhat şimdi 'Abdu'llāh'dur

şöyle:

Öyle (çok anlamında).

G.14/2 Şöyle germ itmiş cünün-ı nev-bahār-ı hüsn-i dost / Deşt ü şahrâlarda zencirin sürür ırmağlar

G.18/3 Hastelikten şöyle tenhāyam bu ğurbet-hānede / Penbe ile ağızuma şu damzırur tebhâleler

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhi şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.25/2 Būy-i bahār şöyle pür itdi cihānı kim / Yire inince qatre-i şeb-nem gül-āb olur

G.35/7 Devr-i la'lünde senüñ şöyle yasağ oldu meye / Ki şarāb ile harām oldu bizüm

şoĥbetümüz

G.119/3 Şöyle cānum acıdur şırın lebüñ öpdükçe kim / Meclisünde sāgaruñ bulsam içerdüm kanını

Şu şekilde, şu yolda.

G.112/6 Göñli evi yapılmaga yok çäre Āhî'nüñ / Qaldı hemİN şöyle şu yir kim tebāh ola

şöyle kim:

Şöyle ki; bir fikri, bir iddiayı açıklamak amacıyla söylenecek sözlerin başına getirilir.

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhî derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduqça bir āh itmege dermānı yok

şu:

Şu, işaret sıfatı.

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı'dan bizār

G.72/2 Halk ĥayrāndur benüm keyfiyyet-i esrāruma / Ben şu ma'cūncı güzel esrārınuñ ĥayrānyam

G.112/6 Göñli evi yapılmaga yok çäre Āhî'nüñ / Qaldı hemİN şöyle şu yir kim tebāh ola

Şu, işaret zamiri; sevgili.

G.75/3 'Aceb mi dostlar dıvāne olsam kūh-ı fūrkatde / Şunuñ gibi perı yüzlü güzel ādemden ayrıldum

G.75/4 Yaqamı çāk idüp ĥamdan ĥayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi ĥoncandan ayrıldum

Şu, işaret zamiri; aşık.

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben ĥaste āh / Nice 'āşıkdur şu kim cān virmeye

cānāneye

şu‘ā‘:

Işın, Güneş'ten veya başka bir ışık kaynağından uzanan tel tel ışıklar.

T.1/1 Hüsnuñ şu‘āı ‘āleme nūr u ziyā yiter / La‘lūñ dil-i şikesteğe bir dem devā yiter

G.47/5 Kūymda Āhı’yā gören āhum şu‘āını / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumuñ

şūh:

Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli, nazlı. || Sevgili.

G.27/2 Bir nefes her kime kim hem-dem ola göñlin alur / Hey kimūñ cānidur ol şūh ne ehl-i dil olur

şūh-ı cefākār:

Eziyet eden cilveli sevgili.

G.117/5 Āhı bir şūh-ı cefākāra göñül düşdi yine / N’ideyin n’eyleyeyin vāy beni vāy beni

şūh-ı cihān:

Dünyalar güzeli.

M.1/1 Sevdüm yine bir ruḥları gül gonca-dehānı / Bülbüllerini iñledici şūh-ı cihānı

şu‘le:

Işık, parlıltı.

G.81/1 Sıñede her şu‘leler bu āh-ı āteşnākden / Güyiyā bir lāledür kim baş çıkarmış hākden

şu‘le vir- [K]:

Işık, parlıltı vermek; aydınlatmak.

G.115/5 Vaşf-ı hüsnüñde ferîd olsa 'aceb mi Āhî / Gün gibi şu'le virür çünkü sözünñ güheri

şürîde:

Perişan, karışık.

G.43/5 Belâ aşüftesi olmuşsun Āhî / Behey şürîde miskîñ mübtelâcık

T

tâ:

Dek, değın, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fülın, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz.

G.58/2 'İd-i vaşlı şevkı için rûze-i ğam çekmişem / Tâ naşîb ola diyü bir merhabâsı Hurrem'ün

G.62/4 Câm-ı mey şun tâ donuğlugum açılson sâkiyâ / Göñlümünñ âyinesinde yine gerdüm var benüm

G.101/2 Tâ haşre değın sebz-i maħabbet vire hâküm / Şaçın çözüp ağlarsa bulutlar tozum üzre

tâb:

Işık, parıltı.

G.64/4 Tûr-ı Mûsâ döymedi envâr-ı hüsnünñ tâbına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allâh'um benüm

tab'-ı güher-bâr:

Cevher yağdıran tabiat.

G.9/7 Āferîñ tab'-ı güher-bârûña Āhî ki senünñ / Silk-i nazm içre dizer söz yirine dürr-i hoş-âb

ṭab‘-ı semend:

Güzel, süratli ve çevik at tabiatlı.

G.105/4 Āhi’yā n’olsa gerek ‘arşa-i nazm içre bugün / Kıoşalum ṭab‘-ı semendin yine ögdüller ile

ṭabanca ur- [K]:

Tokat atmak.

G.30/2 Kıadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve ṭabanca urur ise yiridür çenār

tābe serāh [D.İ.]:

“Toprağı temiz olsun” anlamında dua ifadesi.

G.109/7 Āhiḫāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merkıadine tābe serāh

ṭabīb:

Tıp ālimi, tıp ilmini bilen, hastalara bakan hekim.

T.1/3 Bīmār-ı ‘işka şerbet ile eyleme ‘ilāc / Var ey **ṭabīb** kıo beni derdüm baña yiter

ṭabīb-i cān:

Gönül doktoru. || Sevgili.

G.8/6 Ey ecel öldürme luḫ it Āhi-yi bı-çāreye / Ola kim bir çāre ide ol **ṭabīb-i cān** aña

ṭabīb-i dil ü cān [K]:

Canın ve gönlün doktoru. || Sevgili.

G.9/5 Haste-dil derdine em şordı lebinden nice kim / Ol **ṭabīb-i dil ü cān** virmedi bir kerre cevāb

G.61/2 Ol ṭabīb-i dil ü cān āh ki ben ḫastesini / Öldüriser bigi bir gün yine dermān iderek

G.75/2 Nice şıhhat bulam şimdengirü ben h̄aste ey yārān / Ṭabīb-i cān ü dil olan Mesīhā-
demden ayrıldum

ta'bir eyle- [K]:

Rüyayı yormak, açıklamak.

G.77/4 Ey mu'abbir o mehūñ kulluğın eyle ta'bir / Dün gice 'ālem-i rü'yāda çü sultān
oldum

ṭabl:

Davul.

G.35/3 Sīne ṭablın dögüben āh livāsın çekerüz / Hem livāmuz çekilür hem dögülür
nevbetümüz

tāc u ḳabā [K]:

Taç ve kaftan. || Sufilere has giysiler.

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u ḳabā añma baña / Yüri sūfī yüri dervīşe yiter vuşlacığı

ṭağ:

Dağ.

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben h̄aste için ṭağlar / Ḳabrüm üzre saçların çözmüş bulutlar
ağlar

ṭağ etegi [K]:

Dağın yayla veya ovanın düzlüğüyle birleşen kısımları.

G.70/3 Yaçalum lāle gibi ṭağlar eteginde buhūr / Bir beñi fülful ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

ṭağ u taş [K]:

Dağ ve taş. || Sevgilinin bulunduğu mekânlar yeşillikler, çimenlerin olduğu bahçeler iken âşığın sevgiliden uzak oluşu nedeniyle içinde bulunduğu ruh halini yansıtacak bir mekân olarak dağ taş kullanılmıştır.

G.59/3 Tağ u taş fūrkatde kıan ađlamađa feryād içün / Lāle hūnün-çeřm olur dāđ-ı siyāhı merdümek

taht:

Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk. || Hükümdarlık makamı, hükümdarlık; en üst makam.

M.1/3 Kıldum bu gönül **taht**ına ol hüsn iyesin řāh / şol āfet-i devrān ki dinür adına řānı

G.22/3 Gönlümüñ tahtında şimdi ey kemān-ebrü senüñ / Hüküm iden cān yirine tır-i ğamuñ peykānidur

G.90/5 Bugün hūbān-ı ‘ālem ākerüñdür / Gönül tahtında řāh-ı kāmrañsın

taht u fevk [K]:

Alt ve üst.

K.1/3 Sensin ol bı-çün ki birdür saña nisbet her mekān / Kıurb u bu ‘d u **taht u fevk** u şağ u şol u pış ü pes

tahrir it- [K]:

Kaleme almak, yazmak.

G.55/1 Nice taħrır ideyin vaşfını derd ü elemüñ / Bağrı yufka kāğıduñ gözleri yaşlu kıalemüñ

G.55/3 Nāmede nām-ı humāyūnuñı taħrır ideli / Yiri bař üzredür ol nāme-i müřkıñ-raķamuñ

taķ:

(Yapılarda) Kemer veya yarım daire şeklindeki kapı ve pencere üstü; kubbe,

kümbet. || Sevgilinin saçının kıvrımı ve kaşının kavisli oluşu bağlamında ilgi kurulmuştur.

G.63/3 Zülfi ile kaşları tākında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var
benüm

Kubbe, kümbet.

G.109/5 Nice görünsin felek tākında ey meh āftāb / Āteş-i āhumla odlara yanupdur
şubhğāh

tāk-:

(Bir şeyi başka bir şey üzerine) İliştirmek, tutturmak veya geçirmek, asmak.

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u hasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma tākup
reseni

tāk-ı yār:

Sevgilinin kemeri. || Sevgilinin kemer biçimindeki kaşı.

G.31/2 Bir sūr çekdi kim bedenümde bu tāk-ı yār / Başdan ayağa mülk-i melāhat hişārıdur

takat:

Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.

G.88/5 Fürkatünde hālin ey dil-ber bu Āhı hastenüñ / Takatüm yok kim diyem bārı işit
efvāhdan

takat u şabrı düken- [K]:

Takat ve sabrı tükenmek; katlanamaz duruma gelmek, tahammülü kalmamak.

G.131/2 Za‘f ucından takat u şabrum dükendi kalmadı / Eşk-i hünñ ile şimdi āh u zār egler
beni

taqdir:

Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezeli karar, alın yazısı, kader.

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdir işi bu rāya sığmazmış dilek

taqın-:

Kendine takmak; kuşanmak.

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maḥbūb sever / Çifte öksüzler taqınmış bir levendüm var benüm

taqşir it- [K]:

Kusur, kabahat işlemek; bir konuda tedbirsizlik, dikkatsizlik göstermek.

G.106/2 Biz kemine kulları hıdmetde taqşir itmezüz / İşlesün ol dil-berüm her ne şığarsa adına

taali' :

Baht, talih.

G.35/4 Der-i mey-hāne durur devlet-i sermed bize lık / Taali'i gör ki bugün işlemedi devletümüz

taali' -i ferhunde-fāl:

Talihli, kutlu ve uğurlu baht.

G.50/2 Bilmezem ne taali' -i ferhunde-fālūñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek

taalib:

İsteyen, talep eden, istekli olan kimse. || Âşık.

G.52/2 Cevher-i 'ıŝkuñla rūyın t̄alibūñ altun iden / H̄āk-i iksir-i der-i devlet-meābuñdur senūñ

t̄alib-i d̄id̄ar ol- [K]:

Sevgilinin) yüzünün talibi olmak.

K.1/5 **T̄alib-i d̄id̄ar olan** dil-teŝne vü nem-d̄id̄eler / Cūy-ı h̄un aqıtdılar gözden çü Ceyhūn u Aras

t̄alib-i iksir-i 'ışk:

Aşk iksirinin talibi.

G.67/1 T̄alib-i iksir-i 'ıŝkam rūy-i zerdüm var benüm / İŝüm altun eyledüm kimden ne derdüm var benüm

t̄alib ol- [K]:

İstemek.

G.97/5 Rindler ŝoŝbetine t̄alib olan 'ārife diñ / Āh̄i'nūñ hücre sine cem' ola yārān bu gice

ta'lim it- [K]:

Eğitme; ders verme.

K.1/10 Ravza-i 'ıŝkuñda cān murğını **ta'lim itme**ge / Bu toquz çarhı aña kılduñ müşebbek bir kafes

tamām it- [K]:

Tamamlamak, sona erdirmek.

G.51/3 Kaŝlaruñ m̄ah-ı neve gösterüp eksükligini / Alnuñ işini tamām itdi meh-i çār-dehūñ

t̄amzır-:

Damlatmak.

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harāret virdi kim / Penbe ile tamzırur şu ağzına
tebhāleler

ta‘n it- [K]:

Ayıplamak, hor görmek.

G.11/1 Güle ta‘n itse ruḥuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la‘l-i lebüñ eyler ise
ğoncaya ḥand

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o günden / Külāhum perri ta‘n ider hilāle

ta‘n eyle- [K]:

Kınamak, yermek, ayıplamak, zemmetmek.

G.53/4 Bülbül-i güyā gibi bir dem ser-āgāz eylese / Nağme-i Dāvūd’a ta‘n eyler maḳāli
Aḥmed’üñ

tañ mı [K]:

Şaşılır mı.

K.1/11 Bulmasa **tañ mı** cihān zindānı bendinden ḥalāş / Aña kim bu şeb-rev-i İblis ü nefis
oldı ‘ases

G.59/7 Tiğ-i cān-baḥşuña karşı varsa Āḥi tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege
yangın yürek

G.81/2 Qametüm ğamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarḥ oḳı gibi yağar tır-i ḳazā
eflākden

G.92/5 Āḥi fürḳatde fiğāndan ölse cānā tañ mıdur / Niceler öldi bilürsin derd ile bu āhdan

tañıq:

Delil, hüccet.

G.49/4 Birisi cāna tañıqdur birisi ‘ışḳa güvāḥ / Şāhid-i eşḳ benüm ol ḥaṭ-ı tezvır senüñ

Tañrı:

Tanrı, İlâh, Allah.

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyâr / Gör e şol Tañrı düşmânın ey yâr

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı'dan bizâr

G.34/3 Seni hâzır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

G.34/4 İtmiş ol Tañrısın âzârlamış / Tañrıdan kôrkmayup seni âzâr

G.34/5 Āhi'nün yirde gökde vallâhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

G.114/5 Ey baña Tañrı selâmın virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhi gibi bir derdmendüm var idi

G.130/5 Āhi'yem âh iderem 'ışkuñ ile şâm u seher / Kerem it Tañrı'ya bak eyleme bi-çäre beni

Tañrı haqı [K]:

Allah hakkı; Allah hakkı için.

G.109/4 Mihr ile mâhuñ yüzine bakmayam Tañrı haqı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gâh nigâh

ıapu:

Zat, zatiâli, hazret.

G.44/5 Hatt-ı müşkinüñle Rüm u Şâm teşhîr itmege / Hıtuñbe-i hüsñüñ ıapuñdan özge bir sultânı yok

G.129/2 Nifâk idüp göz idermiş ıapuña seg rakıñ ammâ / Şağın iğvâsına uyma begüm kôr eyle şeytânı

târâc it- [K]:

Yağma etmek, yağmalamak.

G.53/2 Cān ü dil rahşını tārāc itmege ey dostlar / Tıtdı cismümde vaṭan ḥaylī ḥayāli
Aḥmed'üñ

ṭaraf:

Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri.

G.36/4 Abdāllaruz ki her ṭarafa yā 'Alī diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfeḳārumuz

Yön, yan, doğrultu.

G.61/1 Gele gel bir tarafa nāz ile seyrān iderek / Gülerek 'arz-ı 'izār-ı gül-i ḥandān iderek

ṭarf-ı 'izār:

Yanağın kenarı.

G.136/6 Müşķin saçını ṭarf-ı 'izārında gören dir / Kim tıtdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

tārīh:

Önemli tarih olaylarını, doğum, ölüm, inşa tarihlerini göstermek üzere eski alfabemizdeki harflerin ebcet hesabındaki değerlerinden faydalanılarak yazılan mısra, beyit veya manzume.

G.36/5 Bir vaķt ola ki 'ibret için ḥalkā Āhi'yā / Tārīh ola illere seng-i mezārumuz

tārīh it- (düşür-) [D]:

Önemli sayılan bir olayın, çoğunlukla nazım biçiminde söylenen sözlerle, ebcet hesabına göre tarihini belirtmek.

G.86/2 N'ola 'ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengin-dil / İşigi ṭaşını dikse mezārumda nişān için

ṭas:

Solaklarla peyklerin ve tulumbacıların başlarına giydikleri başlık.

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum
var benüm

taşhıh eyle- [K]:

Düzeltilmek, doğrultmak.

G.98/5 Āhi'nün eylesün kimsene beytin taşhıh / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok
helike

tasvir it- [K]:

Betimlemek, resmetmek.

G.19/4 Şol kadar tasvir iderler dilde yāruñ naşını / Şimdi şā'irler kodılar şî'ri naqqāş
oldılar

taş-:

(Sulu ve sıvı şeyler için) Bulunduğu yere sığmayarak dışarıya doğru akmak.

G.116/3 Lebüñ öpdüğünü gördi sāgar / Biraz meclisde mey taşdı köpürdi

taş dik- [K]:

(Bir mezarın başına) Taş koymak.

G.86/2 N'ola 'ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengin-dil / İşiği taşını dikse mezārumda nişān
içün

taş ol- [K]:

Taş gibi kaskatı kesilmek. || Taşa dönüşmek.

G.19/2 La'l ü mercāni lebi cānāna nisbet itdiler / Kimisi deryāya düşdi kimisi taş oldılar

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tiğın dirig / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş

ol ey yürek

taşdan:

Taştan yapılmış. || Sağlam, dayanıklı.

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsnuñ tábına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş
Allāh'um benüm

tatlu tatlu [K]:

Güzel, hoş gidecek bir biçimde, tatlılıkla, güzel güzel.

G.43/3 Sögermiş ağzumuza tatlu tatlu / İñen nāzūkdür ol şirîn dudacık

tāvūs-şifat:

Tavus gibi; sülingiller familyasından, tiz sesli, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş.

G.61/5 Giyicek cāme-i zer-beftüñi tāvūs-şifat / N'ola gelseñ bize denāz ile cevlān iderek

tāze:

İlk ve yeni durumunu koruyan, bozulmamış olan.

G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum 'ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm
var benüm

G.67/3 Yaralu қolumda iki қanlı dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki tāze verdüm var
benüm

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülüñ bir tāzesin / Sen baña ey gonca-leb her berg-i
gülден tāzesin

G.132/4 Şanuram bir deste güldür tāze şāḫ üzre turur / Sāķinüñ destinde şol bir cām
bayram irtesi

Taze; yeni, zamanı geçmemiş.

G.63/6 Gülşen-i ıab'ından Āhi'nüñ saña ey ğonca-leb / Gül gibi bir taze Şi'r-i dil-
pesendüm var benüm

Dinç görünüŐlü, yıpranmamıŐ, körpe.

G.85/1 Gerçi kim bülbül sever her dem gülün bir tazesin / Sen baña ey ğonca-leb her berg-i
gül den tazesin

G.90/4 İñende almağıl 'uŐŐaķuñ āhın / Eyā pır olası taze cüvānsın

tāze tāze [K]:

Yeni yeni, çok yeni.

G.8/2 Dil sarāyın ħalvet-i ħāŐ eyledüm ol māh için / **Tāze tāze** dāğum oldı Şemse-i eyvān
aña

teb-i hecr:

Ayrılık ateşi.

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrün ħarāret virdi kim / Penbe ile ıamzırur Şu ağına
tebhāleler

tebāh ol- [K]:

Harap olmak, yıkılmak.

G.112/6 Göñli evi yapıлмаğa yok çāre Āhi'nüñ / Kaldı hemın Şöyle Şu yir kim tebāh ola

tebhāle:

Hararet nedeniyle dudaklarda veya ağızın çevresinde oluşan uçuk, kabarcık.

G.18/3 Ĥastelikten Şöyle tenhāyam bu ğurbet-ĥānede / Penbe ile ağızuma Şu damzırur
tebhāleler

G.23/5 Dāğlardur ğüyyiā ben bülbülün cānında āh / Āhi'yā ol ğoncanuñ la'indeki
tebhāleler

G.33/2 Şol kadar cāna teb-i hecrüñ harāret virdi kim / Penbe ile ʔamzırur şu ağına
tebhāleler

tecellî eyle- [K]:

Görünmek, belirmek, zuhur etmek.

G.126/2 ‘İşkdur dürlü libās ile tecellî eyleyen / Gāh özin Şırın kıldı gāh Ferhād eyledi

tedbîr:

*Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, başvuru çare,
önlem.*

G.49/1 Hük-m-i taqdîrüne çün irmedi tedbîr senüñ / Fikr-i tedbîr benüm kısmet-i taqdîr
senüñ

tek:

Yeter ki, yalnız.

T.1/5 ‘Ālemde Āhî olmaz ise vuşlat olmasun / **Tek** ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

T.1/5 Aç ol cihānda minnetle ni‘met olmasun / **Tek** yirde gökde zerre kadar minnet
olmasun

G.113/1 Çıķarsa n’ola sīnemden benüm dūd-ı siyāh egri / Dütünü tođrı çıķsun tek olursa
dūdğāh egri

tekrār:

Yeniden, bir daha, yine.

G.120/4 Göñlümi yıķduñ bugün yapsañ n’ola kim bir zamān / Yıķdı bir şeh Ka‘beyi tekrār
bünyād eyledi

tekye:

Tekke.

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālī yetiş tekyeye kurbān geldi

Mt.2/1 Şinede hālī degül hicrān hicrān üstine / Tekyede eksük degül mihmān mihmān üstine

temāşā it- [K]:

Seyretmek, bakmak.

G.129/5 Cemāl-i ‘ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āhī kemend-i zülfine cānı

ten:

Vücut, beden.

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalması tende bu ğam ile yarı cānumuz

G.59/6 Nokta-veş ayırsa tenden başımı tığ-i ecel / Harf-i ‘ışkuñ mümteni‘dür levh-i dilden k’ola haq

G.65/1 Şol kadar lāle gibi kanlara ğarq oldu tenüm / Qabrüm üzre açılan lāleye döndi kefenüm

G.119/1 Gördiler kim cānlar alur ğamzeñüñ peykānını / Her kişi tende emānet saqlar oldu cānını

ten-i ‘uryān:

Çıplak ten, beden.

G.93/1 Bir haşırüm yoğ iken külbe-i aHzānumda / Būriyā naqşı görünür ten-i ‘uryānumda

tenhā:

Tek başına, yalnız.

G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ ne odlar yaqduğın / Bir gice **tenhā** bulup yansam biraz hālī saña

G.18/3 H̄astelikten Öyle tenhāyam bu ğurbet-hānede / Penbe ile aĝzuma Şu damzırur
tebhāleler

G.64/2 Sāye-veŐ ūftāde kullardan yanuñca kimse yoĝ / Ğun gibi tenhā yūrūrsin ey yūzi
māhum benūm

Tek başına, yalnız. || Boş, yeteneĝi olmayan.

G.41/2 Levh-i zerde ĝor ki Őim-āb ile ne naĝŐ itmiŐem / Őanma zer-gerlikde sen ūstādsın
tenhā Latıf

tenūr:

*Fırın, ocak, tandır. || Kalp aŐk ateŐiyle sūrekli yanmakta olması dolayısıyla tandıra
benzetilmiştir.*

G.82/2 Dil tenūrında ciger yandıĝı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ĝam daĝı bir
yanumdan

terāvet:

Tazelik, kūrpelik.

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanaĝınuñ / Pejmūrde ĝosterūrse revādur ĝūl-i teri

terāzū:

Terazi; bir kolun iki ucuna asılı iki kefedden oluşan tartı, mizan.

G.13/3 İzūñ tozını tutarsam n'ola ĝözūmle yollarda / Efendūm cevherūñ ĝadrin bilene ĝöz
terāzūdur

G.71/2 Milket-i hūsnūñ metā'ın baña 'arz itmeñ ki hiĝ / Yūsuf-ı MıŐrı daĝı aĝmaz
terāzūmdan benūm

tercemān ol- [D]:

Tercūman olmak; baŐkasının dūŐūncesini ve duygusunu bildirmek, dile getirmek,

anlatmak.

G.83/5 Hüseynüñ ağızın añmağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālī'nuñ ağızından zebānum tercemān olsun

terk-i diyār eyle- [K]:

Memleketini bırakıp gitme.

G.70/2 Başumuz alup ayak götürelüm 'ālemden / Gel ıalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

terk eyle- [K]:

Bırakmak, vazgeçmek.

G.6/4 'Işkı terk eyle baña 'akluñ ile ol yürü dir / Gör ne ağıular ider bu dil-i güm-rāh baña

terk it- [K]:

(Bir yer veya kimseyi) Bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek.

G.87/1 Terk idüp sen şāhı yüz döndürsem ol dergāhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmid olam Allāh'dan

teşhür it- [K]:

Ele geçirmek, kendine tabi kılmak, zapt etmek.

G.44/5 Hatt-ı müşkinüñle Rüm u Şām teşhür itmege / Hıtu-be-i hüsnüñ tapuñdan özge bir sultānı yok

teşbih eyle- [K]:

Benzetmek.

G.17/4 Kaşlaruñ cānā hilāl-i 'ide teşbih eylemeñ / Kim bilür anı nice kej-ıab'uñ egri rāyıdur

teşbih it- [K]:

Benzetmek.

G.45/3 Nice teşbih idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kâmeti yok

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münir kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana
ben

tevaqquf it- [K]:

Beklemek, durmak.

G.136/3 Dil vechi var itse ruhi devrinde tevaqquf / Çün gördi saçı silsilesin nâ-mütenâhi

tevbe:

İşlediği bir hatadan, suç veya günahdan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme.

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa 'isyâmı / Feyz irişüp 'inâyet olmaz mı

tevbe it- [K]:

Bir günah veya suçu bir daha yapmamaya söz vermek.

G.83/2 Elüm ol kan olacağdan yuyuban tevbe itmişdüm / Naşûhuñ la'1-i şirini gözüm kan
itdi kan olsun

tığ:

Kılıç. || Sevgilinin yan bakışı veya kirpiği.

G.19/1 Oğlaruñ cân almada tığüñle yoldaş oldılar / Sînelerde kan yalaşdılar qarındaş
oldılar

G.30/1 Müjgân iki şaf oluban tıglar tutar / Dâmiyla gözi kâfiri mü'min ider şikâr

G.30/7 Tığüñ önince gonca bigi açılır gönül / Dil hurrem olur olıcağız sözler âbdâr

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tığın dirîğ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş
ol ey yürek

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zûlmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipâhumdur benüm

tığ-i cān-bahş:

*Can veren, hayat bağışlayan kılıç. || Sevgilinin cana can katan kılıç gibi keskin yan
bakışı.*

G.59/7 Tığ-i cān-bahşuña karşı varsa Āhî tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege
yangın yürek

tığ-i cefā:

Eziyet, ceфа kılıcı.

G.112/4 Tığ-i cefā ile öliceک şinem üstine / Sūsen dikūñ nişāne-i şemşir-i āh ola

tığ-i ecel:

Ecel kılıcı. || Ölüm.

G.59/6 Noқта-veş ayırsa tenden başumı tığ-i ecel / Hārf-i 'ışkuñ mūmteni' dūr levh-i dilden
k'ola hāq

tığ-i ğamze:

Yan bakışının kılıcı. || Sevgilinin öldürücü yan bakışının kılıcı.

G.73/1 Tığ-i ğamzeyle n'ola başumı yār itse dü-nīm / Küllü fi'lin şādirun minhu 'ale'r-
ra'si samjın

tığ-i hecr:

Ayrılık kılıcı.

G.95/1 Tığ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senūñ ile yār hele

tığ-i hicrân:

Ayrılık kılıcı.

G.74/5 Tığ-i hicrân ile öldürmek diler dil-ber beni / Hâzır ol vaqtüne Âhî dime bildüm bilmedüm

tır:

Ok. || Sevgilinin kirpiği.

G.49/3 Tırüne karşı senün şine siper eylemişem / Berü gel ceng idelüm şine benüm tır senün

G.73/3 Kaşların yayın kurup per-tâb it tırin berü / İna sadrı hâzirî li's-sehmi va'llâhi'l-'azîm

G.82/4 Şineye çekdi diyü tırünü ey kaşı kemân / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.100/4 Ya çeker ebruların kaşı kemânlar kılına / Tır atar ğamzeñ gözi âhuların alayına

G.117/2 Eyledi cevri ü cefâ tırine gönlümü nişân / Vay ne hoş bilür imiş işbu gönülden geçeni

tır-i cefâ:

Eziyet oku. || Sevgilinin kirpiği.

G.77/3 Baña kâr eylemez ey kaşı kemân tır-i cefâ / Devletinde müjenün toptolı peykân oldum

tır-i ğam:

Üzüntü, keder oku. || Sevgilinin aşkı.

G.22/3 Gönlümün tahtında şimdi ey kemân-ebrü senün / Hüküm iden cân yirine tır-i ğamun peykânıdır

G.59/4 Hânesini gönlümün yapdukda mi'mâr-ı ezel / Revzeni zağm oldu vü tır-i ğamun yir yir direk

tır-i ğam-ı dost:

Sevgilinin keder oku.

G.98/2 Ger güzey eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Şine luşından anuñ muħkem utanup elike

tır-i ğamze:

Gamze oku; yan bakış oku.

G.6/3 **Tır-i ğamzeñ** yine şınemde iki zaħm urdı / İki göziyle nazar eyledi ol řāh baña

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne řařuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri āferin üstādına

tır-i řazā:

Kaza oku. || Kader.

G.81/2 **Ķametüm ğamdan kemān** olursa řañ mı kim baña / Ķarh oķı gibi yaĝar tır-i řazā eflākden

tır-i kemān-ebrū:

Yay gibi, kavisli kaşlarının oku.

G.57/4 Cānuma geĉdi senuñ tır-i kemān-ebrūlaruñ / Ey gönül di e geĉenden geĉelüm n'olsa gerek

tır-i müjĝān:

Kirpiklerin oku.

G.42/1 Nigārā ĉeřm-i fettānuñ be-ĝāyet ğamzekār ancak / Cigerden tır-i müjĝānuñ geĉüp cāna kıyar ancak

G.76/2 Ben Hüseyniyem řehā kim Kerbelā abdālıyam / Tır-i müjĝān ile şınem bir niřānumdur benüm

G.129/1 Kemānkeş kaşuñ atduķca bu cāna tır-i müjgānı / Hasedden düşmenüñ cānā kırur
cismindeki cānı

tıfıl:

Çocuk. || Toy, tecrübesiz kimse.

G.28/3 ‘ Aceb olmaz tıfıl durur daħı / Ey gönül bilmez ise hāli nigār

tıķ-

Zorla bir yere sokmak veya kapamak.

G.98/4 Ruħlaruñ ay u günü ķodı beni tıķdı eve / Yine bı-çāreleri şoķdı delükden delüğe

toğ-

Doğmak; (güneş, ay, yıldızlar) ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulû etmek.

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemān / Zırā begüm mübārek olur gün toğa sefer

G.46/2 Bezm-i şerefde toğdı ılduzı ‘ālī şem‘üñ / Olursa müşterısi sen şem‘-i māh-tābuñ

G.78/5 Dün doğdı dünle büyüdi bedr-i münır kim / Teşbih idem mi sen güneşi dün toğana ben

toğrı:

Doğru; yalan veya yanlış olmayan, gerçeğe uygun, gerçek.

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i ķadd-i dost/ Nokta koyan kim durur ‘ālemde anuñ üstine

Akla, mantığa ve duruma uygun, yerinde, müinasip.

G.113/3 Benüm rāh-ı maħabbetde günāhum n’oldı ā zālīm / Günehlüler saña toğrı ola ben bı-günāh egri

Bir uçtan bir uca yönünü değiştirmeden giden, aynı doğrultuda devam eden, müstakim.

G.113/6 Gehi mey-hâne yolında gehi mescidedür Āhi / Ĥarāb-ı mest-i 'işk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri

toğrul-:

Doğrılmak; (yatan veya oturan bir kimse) davranıp kalkmak. || Namazda kıyam etmek.

G.74/3 Kāmet ü ebrūñ öñüme düřdi mescidde bugün / Hey kıyāmet nice toęruldum
egildüm bilmedüm

tohum:

Toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane. || Bir şeyin doğurucusu durumunda olan ve ortaya çıkmasına sebep olan şey.

G.26/2 Kiřtār-ı sīneme ekdüñ maħabbet tohumını / Hāy 'ömrüm ĥāşılı bi'llāh bundan ne
biter

toğun-:

Dokunmak, değmek. || Ulaşmak, erişmek.

G.16/2 Yalıñuz çarĥa toğunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh
yıkār

G.64/1 Yırde kıalmaz āteř-i āh-ı sehergāhum benüm / Toğunur çarĥuña bir gün ey felek
āhum benüm

toğuz:

Dokuz.

K.1/10 Ravza-i 'iřkuñda cān muręını ta'lim itmege / Bu **toğuz** çarĥı aña kılduñ müşebbek

bir kafes

toğuz tolan- [D]:

Dokuz dolanmak; çok dolaşmak, bir kimse veya bir şeyin etrafında dönüp durmak.
|| *Feleğin dokuz kattan oluştuğu düşüncesi etrafında dokuzuncu kata (arşa) ulaşma bağlamında da kullanılmıştır.*

G.64/3 Kandasın ey meh ki her gün mihr-i rüyuñ şevkine / Çarhı toğuz tolanur āh-ı sehergāhum benüm

tol-:

Dolmak; bir yere iyice yayılmak, kaplamak.

G.97/4 Yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kāse idüñ / Ki cihān tolmış idi na're-i mestān bu gice

G.111/4 Tolardı nūr ile kabrüm nigārā / Eger bir kerre gelseydüñ kenāra

tolan-:

Sarılmak. || Sarmak, kaplamak.

G.104/3 Kanda bir bār-ı girān u ğam u miḥnet var ise / Yār-ı cānum gibi muḥkem tolanur gerdenüme

tolandur-:

Dolandırmak; dolaştırmak.

G.108/4 Eyü vardı seni mey tutdı sākı / Niçün tolandurur perrüñ piyāle

tolaş-:

İlişmek, sataşmak. || Vurulmak, âşık olmak.

G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma gönül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlerse yiri

oldur-:

Doldurmak; dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek.

G.57/1 Sāķı oldur ķadehi iē iēelüm n'olsa gerek / Őoma yarımı bugün hoş geēelüm n'olsa gerek

olu:

Dolu; iēki ile doldurulmuş, iēinde iēki bulunan bardak ve teşmil yoluyla kadehin iēindeki iēki.

G.99/2 Ol lebler iēün iēmedük peymānesini yāruñ / Bir olu kim iēilmez şol iki merĥabāya

onan-:

Süslenmek, bezenmek. || Baştan aşığı kaplanmak.

G.33/5 Āĥı'yā yāruñ 'arūsı ĥüsni şevķine bugün / Al vālāyı gelincik-veş onandı lāleler

op:

Gülle veya şarapnel atan ateşli silah.

G.74/2 Şehr-i vaşluñ ķal'asın op yıķmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm yañıldum bilmedüm

optolu [K]:

Dopdolu; büsbütün dolu.

G.77/3 Baña kār eylemez ey ķaşı kemān tır-i cefā / Devletinde müjenüñ optolu peykān oldum

oyunca:

Doyunca, doyasıya; doyuncaya kadar, bol bol.

G.135/4 Hoş zevk ider cihānda girībān ile kemer / Öper çoçar toyınca bu ra'nā güzelleri

toz:

İnce un halinde toprak, zerre.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tāt / Oldum şehā bu vechile halk ortasında aç

G.13/3 İzüñ tozını tutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherüñ kıdrin bilene göz terāzūdur

G.101/2 Tā haşre degin sebz-i maḥabbet vire ḥāküm / Şaḥın çözüp aḡlarsa bulutlar tozum üzre

töhmet:

Suç, kabahat.

G.88/4 Eşk ü āhum 'āleme fāş itdi rāz-ı 'ışkıımı / Çok maḥalde töhmet irer kişiye hem-rāhdan

ṭübā:

Cennette bulunduḡuna ve bütün cennete gölge saldıḡına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşıaḡıda büyük aḡaç.

G.118/1 Ben serve nice beñzedeyin kıad-i dil-beri / Ṭübā vü Sidre olmaya anuñ berāberi

ṭübī-i cennet:

Cennet tubası. || Cennette bulunduḡuna ve bütün cennete gölge saldıḡına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşıaḡıda büyük aḡaç.

G.37/2 Ṭübī-i cennet ise çoçmaḡa el virmeyicek / Dil-ber-i ser-keşe biz serv-i dil-ārā dimezüz

tuḡra:

Osmanlı padişahlarının resmî yazılarda ve paralarda imza yerine kullandıkları,

özel bir şekli olan işaret. || Sevgilinin hükümdar olması bağlamında kaşları tuğra/mühür şeklinde nitelendirilmiştir.

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki ‘unvân-ı melâhat / ‘Unvân-ı cemâle kaş tuğrası Memi’nün

ṭül-i emel çek- [K]:

Sonu gelmez arzu çekmek, arzulamak.

G.71/3 Nice kim ṭül-i emeller çekdüm ol kâkülde ben / Kılca hâşıl bulmadum ‘ömr-i dırâzumdan benüm

ṭül-i emel vir- [K]:

Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs vermek.

G.39/4 Ṭül-i emel virür dile sevdâ-yı zülf-i dost / Sâķi getir e cām-ı mey-i ergavânumuz

ṭümâr:

Tomar; dürülerek boru biçimi verilmiş deriler veya kâğıtlar.

G.121/4 Yaralu kollarımı dâğ-ı ğamuñdan nice bir / Dest-mâl ile asam boynuma ṭümâr gibi

ṭur-:

Oturmak, kalmak, ikâmet etmek.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafâ geldün diyü / Bezm-i ‘ışkuñdan ṭurup kanda yıkıldum bilmedüm

Durmak; yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.

G.106/3 Ṭurma ey muṭrib elüñden koma bir dem sâzuñı / İçelüm sâķi meyi gül yüzlilerün yādına

Durmak; bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.

G.127/3 Sıñeden geçdi müjen zağmı tırur dilde henüz / Çıkdı peykānı veli kaldı cerāhat
bāđı

G.132/4 Şanuram bir deste güldür tāze şāđ üzre turur / Sāđınüñ destinde şol bir cām
bayram irtesi

*Dengesini bulup bir yerde kalmak, yerleşip artık hareket etmemek, yerinden
oynamamak.*

G.136/5 Bağup yuğarı şasr-ı cemālüne değerken / Tırmaz egilür māh-ı nevün başda külāhı

Ṭūr-ı Mūsā:

Hz. Musa'nın Tur'u; Sina çölünde Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu dağ.

G.64/4 Ṭūr-ı Mūsā döymedi envār-ı hüsnüñ tābına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş
Allāh'um benüm

ṭurre-i şarf-ı küleh:

Külāhının kenarından sarkan kıvrıcık saç lülesi.

G.51/1 Hey ne fitne başıdır ṭurre-i řarf-ı külehüñ / Zālimüñ öte ucıdır ser-i zülf-i siyehüñ

ṭuş ol- [K]:

(Göze) çarpmak, görünmek.

M.1/4 **Ṭuş olalıdan** çeşmüme ol hüb-ı dil-ārām / Bir lağza dağı eylemez ansız bu dil ārām

ṭut-:

Tutmak; saklamak, muhafaza etmek, gizlemek.

G.13/3 İzüñ tozını ṭutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherüñ şadrin bilene göz
terāzüdur

Kaplamak, sarmak.

G.15/1 Gāh āhum ile yiri gögi bir duḥān tutar / Geh nālem ile iki cihānı fiḡān tutar

Bürünmek, benzemek.

G.15/2 Bir şivekāra müşteri oldu gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi қаşı kemān tutar

Tutmak, örtmek.

G.15/3 Ḥāl-i siyāhı gūşe-i gülzār-ı ḥüsnde / Bir Hindūdur ki sünbül-i ter sāyebān tutar

Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.

G.15/4 Bezm-i çemende la'l-i lebüñ şevķine şehā / Lāle elinde cām-ı mey-i ergavān tutar

Olmak, haline gelmek. || Alıkoymak.

G.15/5 Nice ḥarāmı dimeyeyin gözlerüñe kim / Şaḥn-ı ḥaremdede murğ-ı dile āşiyān tutar

Kapatmak, susturmak.

G.15/6 Didüm raķıbüñ ağızı 'aceb neyle tutilur / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstüḥvān tutar

Ele geçirmek, yakalamak.

G.15/7 Bir şehriyāra gönlini bağladı Āḥı kim / Atup kemend-i zülfini iķlim-i cān tutar

Maruz bırakmak, hedef olarak almak.

G.30/1 Müjgān iki şaf oluban tığlar tutar / Dāmıyla gözi kāfiri mü'min ider şikār

(İçki, yiyecek ve içecekler için) Sarhoş veya hasta etmek, başına vurmak, dokunmak.

G.108/4 Eyü vardı seni mey tıtdı sâkı / Niçün tolandurur yirüñ piyâle

Karşısına getirmek, yaklaştırıp göstermek.

G.136/6 Müşkîñ saçını tarf-ı 'izârında gören dir / Kim tıtdı güneş üstine bu çetr-i siyâhı

tütü-i çarh:

Felek papağanı.

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yoğdur ey hümā / Tütü-i çarh her gice niçün gurāb olur

tūtiyā:

Göze parlaklık ve kuvvet veren sürme taşı tozu. || Sevgilinin ayak tozu.

G.51/2 Tūtiyā gibi çaparlar ser-i kūyuñda şehā / Degme gözler mi görür kim 'acebā gerd-i rehüñ

G.71/4 Tūtiyā ile izüñ tozını bir görmek şehā / Hāşa li'llāh işbu çeşm-i pāk-bāzumdan benüm

tūtiyā-yı hāk-i pāy:

Ayağının toprağının sürmesi.

G.26/1 Tūtiyā-yı hāk-i pāyuñdur kılan kaç'-ı nazar / İki gözümse gerekmez çıksun ey nūr-ı başar

tuz etmek kadri [K]:

Yapılan iyiliğin kıymeti.

G.84/5 İtlerüñle āstānuñda tuz etmek kadrini / Añıcağ nān u nemek haqqını yārān ağlasun

U

u:

“ve” bağlacı.

K.1/3 Sensin ol bî-çün ki birdür saña nisbet her mekân / Kırb u bu'd u taht u fevk u sağ u sol u piş ü pes

K.1/5 Tâlib-i dîdâr olan dil-teşne vü nem-dîdeler / Cüy-ı hün akıtdılar gözden çü Ceyhun u Aras

M.1/2 Bir gözleri nergis yüzi gül saçları reyhân / Bir lâle-ruh u gonce-dehen serv-i hırâmân

G.33/3 Dir gören âyine-i hüsninde yâruñ haţtını / Çevre olmuş mâh u mihr-efrûza güyâ hâleler

G.44/6 Kâmet ü ruhsâr u haţtuñ gibi ey hür-ı-behişt / Bostân-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyhânı yok

G.104/3 Kanda bir bâr-ı girân u gam u miñnet var ise / Yâr-ı cânum gibi muhkem tolanur gerdenüme

G.117/3 Dil-i Mecnûn ferağ u hurrem olursa n'ola ger / Leylî'nüñ atınuñ eski çulıdur pîreheni

G.117/4 Veh ki cellâd-ı gam u hasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dâra iledür boynuma taçup reseni

uc:

Bir şeyin baş veya son noktası.

G.51/1 Hey ne fitne başıdur turre-i taraf-ı külehüñ / Zâlimüñ öte ucıdur ser-i zülf-i siyehüñ

G.118/3 Müşkîñ saçuñı dâm düzüp murğ-ı cân için / Bağlar ucına dâne-i hâl-i mu'anberî

ucından:

Sebebiyle, yüzünden, -den dolayı, ötürü.

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi hayâlüñ gönlüme / Nideyin ol gamze ucından

delinüpdür yürek

G.131/2 Ža‘f ucından taqat u şabrum dükendi qalmanı / Eşk-i ħünin ile Őimdi āh u zār egler
beni

uç-:

(Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar) Havada yol almak, havada gitmek.

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal‘ati / Uçdı gönlüm Őāh-bāzı bir hümāyı
görmedin

Uçmak, havada yol almak. || Gitmek, ulaşmak.

G.96/1 Uçmasun yañlıŐ haberler ol hümānuñ üstine / ĀŐiyān-ı zāğa varmaq düşmez anuñ
üstine

uçmaq:

Cennet.

G.106/5 Cennet-i Me‘vā’dan uçmaq isteseydi ħūriler / Ger geleydi gülŐenüñ bir kez behiŐt-
ābādına

uçur-:

Uçmasına sebep olmak, uçmasına yol açmak.

G.80/3 Göklere uçurdılar dün bir hümā-yı tal‘ati / Uçdı gönlüm Őāh-bāzı bir hümāyı
görmedin

‘ūd u rebāb [K]:

Ud ve rebap.

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmil olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūŐ eyleye üstād Őözün māhir olur

‘ūd-şıfat:

Öd ağacı gibi.

G.61/4 Ol perî bezmine var hālūñi ‘arz eyle gönül / Yan yakıl ‘ūd-şıfat ney bigi efgān iderek

uğra-:

Bir yerin yanından veya içinden geçmek.

G.25/5 Gülzār-ı kūyuñ içre bu sihri ider Āhî / Bülbül şaķınsun uğramasun kim kebāb olur

Bir yere kısa bir süre kalmak üzere gitmek, gidip kısa süre kalmak.

G.35/5 Oķuduķ da‘vet idüp uğramadı dā‘ireye / Ol perî-çihre ķabül eylemedi da‘vetümüz

Bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek. || Karşılaşmak, maruz kalmak.

G.123/3 O ķadar kirpük oķı pārelere atdı beni / Göreyin kim cigere uğraya her pārecigi

uğrula-:

Hırsızlık yapmak, çalmak.

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi hayālūñ gönlüme / Nideyin ol ğamze ucından delinüpdür yürek

‘uķde:

Düğüm.

G.128/3 Uyķu bağı getürür gibi şaķuñ ‘uķdeleri / Uyķusuz ķodı ķamu bülbül-i bî-çāreleri

ulula-:

Büyük saygı göstermek, hürmet ve itibar etmek, tevkir etmek.

G.83/6 İtümdür dimiş ol dil-ber ululamış seni Āhî / Kemāl-i devleti artsun ‘aziz-i kāmran

olsun

um-:

İçinde, istediği ve beklediği şeyin gerçekleşeceğine dâir bir duygu taşıyarak o şeyin olmasını beklemek, ümitle beklemek, ümit etmek.

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhi'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u kenār ancak

unut-:

Aklında kalmamak, hatırlamamak.

G.81/4 Pırılıkde sā'il olmuş şol ağarmış gözlerüm / Ayağuş altında unutma bir avuç hākden

'unvān:

İsim, vasıf; şan, şöhrət; bir kitabın veya bir bölümünün, makale, mektup vb.nin başına yazılan yazı veya kelime.

G.8/5 Nāme-i a' mālüm oldı rüz-ı maşşerde benüm / Şol maşabbet-nāme kim nāmuñ durur

'unvān aña

'unvān-ı cemāl:

Güzellik unvanı; yüz güzelliğinin unvanı.

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki 'unvān-ı melāhat / 'Unvān-ı cemāle kaşı tuğrası Memi'nüñ

'unvān-ı melāhat:

Güzellik unvanı. || Sevgilinin kaşları.

G.54/2 Misk ile çeküpdür iki 'unvān-ı melāhat / 'Unvān-ı cemāle kaşı tuğrası Memi'nüñ

ur-:

Yağmalamak, talan etmek.

G.2/2 ‘Akl u şabrum kârbânın urdı bir kâfir benüm / Hey müselmânlar bu yolda çok ziyân oldu baña

Saplamak, vurmak.

G.17/3 Çeşm-i mestüñ gerçi kim çenge göz açdurmaz şehâ / Qalbe evvel kend’özin uran müjeñ alayıdur

Giydirmek, giyinmek, takmak.

G.68/3 Āteş-i āhumla oddan taş urupdur başuma / Bir levendüm kırmızı bir şeb-külāhum var benüm

urun-:

Konulmak, oturtulmak, takılmak.

G.107/2 Aq bulutdur şanma qarşu mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdāl-ı felek penbe urunur dāğına

usan-:

(Bir kimse veya şeyden) Sıkılıp artık ondan hoşlanmaz, onu istemez duruma gelmek, bıkmak, bezmek.

G.34/2 Bezdüm usandum ol şanemden dir / Gör neler dir şu Tañrı’dan bizār

uslu:

Akıllı.

G.78/4 Bend-i cünün-ı ‘ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

uşşı git- [D]:

Bir şeyi çok fazla beğenmekten, bir şeyden korkmaktan veya şaşkınlıktan dolayı sağlıklı düşünememek, kendini kaybetmek, bayılmak; şaşırıp kalmak.

G.9/4 Görüben yüzüni **ussum gidüben** düşdükde / Acıyup merdüm-i çeşmüm şaçar üstüme gül-âb

uş:

İşte, şimdi.

G.98/3 Cāna cevr ideli āh iderem şabr idemem / Nice şabr eyleyeyin irdi bıçağ uş ilige

G.128/2 Uşda vardum diyüben gönlümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm gamzeñ oķı yāreleri

‘uşşāķ:

Āşıklar.

G.10/1 ‘**Uşşāķuñı** öldürmek ise sende mürüvvet / Aħsente senüñ bāzūña qollaruña kuvvet

G.10/7 Ger hıvār u hāķır itse be Āhı seni ol yār / İncinme ki ‘**uşşāķa** budur ‘izzet ü hürmet

G.17/1 Cān ķurbān itdüren ‘uşşāķa ķaşuñ yayıdır / Ey güneş yüzli ķaşuñ beñzer ki ķurbān ayıdır

G.90/4 İñende almağıl ‘uşşāķuñ āhın / Eyā pır olası tāze cüvānsın

G.103/3 Gördi ‘uşşāķuñ başında devleti yoķ rahm idüp / El şalar da‘vet kıılır çağırup devlet-hāneye

G.135/3 ‘Uşşāķ hastelendi belürdi ise hūtuñ / Beñzer yakın geldi bularuñ ecelleri

ušta:

İşte.

G.49/5 Kūyınıñ dār-ı şifāsına varup Āhı didi / Ušta dıvāne benem bend ile zencır senüñ

utan-:

(Saygı, edep, çekinme vb. duyguların etkisiyle) Ölçülü hareket etmek, bir şeyi yapmaktan kaçınmak, çekinmek, hayâ etmek.

G.30/2 Kıadd-i nigāra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenār

G.98/2 Ger güzey eyler ise şıneme tır-i ğam-ı dost / Şıne lutfından anuñ muhkem utanup elike

uy-:

Birine veya bir şeye tabi olmak, bağlanmak.

G.24/4 Muṭrıbe uymağ ile kāmıl olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözün māhir olur

Davranışlarını, hareket, fikir vb.ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak.

G.78/4 Bend-i cünün-ı ‘ışka dolaşduñ delü gönül / Uslu diyemezem hele saña uyana ben

G.129/2 Nifāk idüp göz idermiş tapuña seg rakıb ammā / Şaķın iğvāsına uyma begüm kör eyle şeytānı

uyku bağı getir- [K]:

Uyku bağı getirmek; uykuya engel olmak için büyü yoluyla uykunun bağlanması anlamına gelmektedir.

G.128/3 Uyku bağı getirür gibi şaçuñ ‘uğdeleri / Uykusuz kıodı kıamu bülbül-i bı-çāreleri

uykusuz:

Uyumamış veya uykusunu alamamış.

G.128/3 Uyku bağı getirür gibi şaçuñ ‘uğdeleri / Uykusuz kıodı kıamu bülbül-i bı-çāreleri

uyut-:

Uyumasını sağlamak, uyur duruma getirmek.

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde hayālünü senün / Halkı uyutmamağa āh u fiğānum var
benüm

uzaq:

Arada çok mesafe bulunan, uzun sürede gidilebilen, irak. || Arada çok zaman bulunan, zaman bakımından çok geride veya ileride olan.

G.27/3 Gönlümün kâfilesi küy-ı vefa ‘azmin ider / Hâk ‘aceb irgüre mi ki ne uzaq menzil
olur

uzan-:

Uzun sürmek, uzamak.

G.83/4 Uzansun devr-i hüsnünde benüm ‘ömrüm dırâz olup / İlâhî isterem senden ki
‘ömrüm cāvidān olsun

uzat-:

Verilecek bir şeyi bir kimseye doğru yöneltmek.

G.36/4 Abdāllaruz ki her tarafa yā ‘Alî diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfeķārumuz

Ü

ü:

“ve” bağlacı.

M.1/2 İtdi dil ü cān murgını bülbül gibi giryān / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānî

T.1/2 Geh yaş gelür gözümde ü geh yaş yirine kan / Derd-i derünü bilmege bu mā-cerā
yiter

G.9/1 Sākiyā faşl-ı bahār oldu getür cām-ı şarāb / Muṭribā sāza el ur sen de kanı çeng ü
rebāb

G.32/4 Saña gül-gün bāliş ü zer-beft pister ‘āşika / Seng-i hūn-ālūd bāliñ buriyā bister yiter

G.44/6 Kāmet ü ruhsār u haṭṭuñ gibi ey hūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyḥānı yok

G.60/2 Būstān-ı leṭāfet içinde / Gül-i nesrīn ü yāsemīn olduñ

G.77/1 N'ola ḥālüm ki esīr-i ğam-ı hicrān oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü ḥayrān oldum

G.85/5 İrmez ol māhuñ kulağına fiğānuñ Āhi'ya / Gerçi āhum inledür çarḥuñ der ü dervāzesin

G.91/5 Begligüñ var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözüñ / 'Işk cāmıdur seni ḥod-bīn ü hem mağrūr iden

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u ḥasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taḳup reseni

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü ğam-ı yār gibi / Ne ferāğat yiri var gūşe-i ḥammār gibi

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü ğam-ı yār gelür / Şoḥbet esbābı gerek ḥücreye yārān geldi

üftāde:

Düşkün, biçare; âşık.

G.64/2 Sāye-veş üftāde kullardan yanuca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi māhum benüm

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduğ üftādelerüz / Yırlere çalma inen sāye-i dīvār gibi

ümīd-i vaşl-ı yār:

Sevgiliye kavuşma ümidi.

G.131/1 Künc-i fūrkatde ümīd-i vaşl-ı yār egler beni / Cān virürdüm derd ile ol intizār egler beni

ümīdini kes- [D]:

Umudunu kesmek; artık olacağını beklememek.

K.1/9 Kağı nâkesdür **kese** senden **ümidin** kahr ile / Ni‘met-i luṭfuñla çün mahrûm kıalmaz
hiç kes

ür-:

Havlamak, ulumak.

G.116/1 Seg-i kūyuñ beni âşüfte gördi / Du‘âlar eyleyüp üstüme ürdi

‘üryân ol- [K]:

Soyunmak, çıplak duruma gelmek.

G.104/2 Şoyunup ‘ışık-ile Mecnûn gibi ‘üryân oluram / Yañılup kimse yapışmaya benüm
dâmenüme

üsküf:

*Başlık, serpuş. || Şahin ve doğanların avda asabiyet göstermesi ve ava süratle
atılması için gözlerini kapalı tutmak maksadıyla başlarına geçirilen meşin başlıktır.*

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şâhin gibi / Bir kebüter şinelü şebbâz efendüm var
idi

üslüb-ı Ḥasen:

Güzel üslup. || Şair Hassân üslubu.

G.61/7 Âhi’yâ şöhre-i âfâk olursun âhır / Sen bu üslüb-ı Ḥasen şive-i Selmân iderek

üst:

Beden, vücut; vücuda giyilmiş olan elbise, giyecek, üst baş.

G.9/4 Görüben yüzüñi ussum gidüben düşdükte / Acıyup merdüm-i çeşmüm şaşar **üstüme**
gül-âb

G.84/1 Döne döne üstüme peymâneler kıan ağlasun / Yana yana hâlüme şem‘-i şebistân
ağlasun

Vücut, gövde, beden. || (Makam, rütbe, derece vb. kelimelerle) Daha ileri derecede olan, daha üstün olan.

G.34/3 Seni hazır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

Bir kimsenin kendisi, şahsı.

G.38/5 Be Āhî üstüne bir gün doğar gün gibi ol meh-rû / Yigitsün çünkü başundan senün devlet ırağ olmaz

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşiyān-ı zāğa varmak düşmez anuñ üstine

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şöhet-be-şöhet diyeler / Bir ğazel didi yine Āhî fülānuñ üstine

G.116/1 Seg-i küyuñ beni āşüfte gördi / Du‘ālar eyleyüp üstüme ürdi

G.130/3 Sınemün üstine cānā basar iseñ ayağuñ / Duruban şevkuñ ile çāk idem ol dem kefeni

Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.

G.47/2 Süsenler olmasun mı benüm ravzam üsti kim / Hānçerlerinden ölmüşem ol gül-‘izārumuñ

G.47/5 Kūyında Āhî’yā gören āhum şu‘ānı / Nūr indi şanur üstine hāk-i mezārumuñ

G.65/2 Vuşlalardur ki ciger zaħmını bend itmek için / Yaralu sijnemün üstinde benüm pîrehenüm

G.67/3 Yaralu kolumda iki kanlu dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki taze verdüm var benüm

G.112/4 Tîğ-i cefā ile ölicek sijnem üstine / Süsen dikün nişāne-i şemşir-i āh ola

Bir şeyin yukarısında bulunan boşluk veya yer.

G.68/5 Kağı hār üstinde kırsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhī bārgāhum var benüm

G.96/2 Toğrıdur çün kim elif gibi nihāl-i kıadd-i dost/ Noқта kıoyan kim durur ‘ālemde anuñ üstine

Bir şeyin görülen yanı, yüzü.

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ ‘ışkıında cān virdi diyü / Kıabrümüñ üstindeki mermerde ‘ömrüm yazasın

G.136/6 Müşkün saçını taraf-ı ‘izārında gören dir / Kim tutdı güneş üstine bu çetr-i siyāhı

üstād:

Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sahibi olan, üstün bir yeri, tam vukūfu bulunan kimse.

G.24/4 Muṭribe uymağ ile kāmil olur ‘ūd u rebāb / Her ki gūş eyleye üstād sözün māhir olur

G.41/2 Levh-i zerde gör ki şim-āb ile ne naqş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstādsın tenhā Latıf

G.106/1 Tır-i ğamzeñ çok iş ider fitne kıaşuñ adına / Kimden öğrendi bu siħri āferin üstādına

üstühvān:

Kemik.

G.15/6 Didüm rakıbüñ ağızı ‘aceb neyle tutılır / Dil-ber gülüp dir ağızın anuñ üstühvān tutar

G.86/1 Seg-i kıyuñ ne ceng eyler bu cism-i nā-tüvān için / Ne lāzım bunca ğavğālar bir iki üstühvān için

üstine toz kıondurma- [D]:

Bir şeyin veya kimsenin kusurlu olabileceğini kabul etmemek.

G.96/4 Kaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler halk / Kimse toz kondurmaz ol ebrū-kemānuñ üstine

üstüvār ol- [K]:

Sağlam, dayanıklı, kuvvetli olmak.

G.94/4 Ne zibā kaşr idi el-ḥaḫ zümür-rūd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

üzre:

Üstüne, üstünde, üzerinde.

G.14/1 Bağrına taşlar basup ben ḥaste için tağlar / Qabrüm üzre saçların çözmüş bulutlar ağlar

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra'd kılsun nāleler / Qabrüm üzre ḥaşra dek yansun göyünsün lāleler

G.28/2 Lāle-veş yüregüme dāğ urdı / Āteş-i ḥaddi üzre ḥāl-i nigār

G.33/1 Vaḫtidür eflāke çıkarsa fiğān u nāleler / Dāğ-ı miḥnetden açıldı sīnem üzre lāleler

G.63/5 Naḫş olup sīnem nişān-ı zaḥmı seng-i yārda / Levh-i zerrīn üzre ḥaṭṭ-ı lāciverdüm var benüm

G.65/1 Şol ḫadar lāle gibi ḫanlara ğarḫ oldı tenüm / Qabrüm üzre açılan lāleye döndi kefenüm

G.69/2 Mülk-i ğam sultānıyam kim dūd-ı āhum āteşi / Çarḫ-ı atlas üzre zerrīn bārgāhumdur benüm

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağüñ yüzüm üzre / Naḫş oldı na'leñ yiri iki gözüm üzre

G.101/2 Tā ḥaşre degin sebz-i maḥabbet vire ḥāküm / Saçın çözüp ağlarsa bulutlar tozum üzre

G.101/3 'Aynumda degül kuḫl-i Şifāḥān benüm ammā / İzüñ tozınuñ minneti iki gözüm

üzre

G.101/4 Kānlu yaşımı deftere yazmağ diledükçe / Kānlar saçılır şevk-i kalemde cüz'üm
üzre

G.101/5 Ben bir baş açuğ Rūm ili abdālıyam Āhī / Yoğdur dönüşüm cān virürin bu sözüüm
üzre

G.108/3 Lebüñde dürr-i dendānın gören dir / Dizilmiş gūyiyā la'l üzre jāle

G.109/2 Zülfi 'anber-şikenūñ ḥasreti ile ölsem / Kābrüm üzre yitişür kāh-şifat mihr giyāh

G.132/4 Şanuram bir deste güldür tāze şāḥ üzre turur / Sāḳīnūñ destinde şol bir cām
bayram irtesi

V

vācib ol- [D]:

Yapılması gerekli olmak.

G.12/3 Dil bir yaña çeker saña cān bir yaña beni / El-kışşa vācib oldı baña bir yaña sefer

va' de-i dīdār:

Tecelli sözü. || Sevgilinin güzel yüzünün görünmesi vaadi.

G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhī hemān / Yarına kaldı işüm va' de-i dīdār gibi

vā' iz:

*İbadethanelerde kalpleri yumuşatacak, sevaba, tâata, güzel ahlâka, iyiliğe, nefsi
ıslaha sevk edecek, kötülüklerden tövbe ettirecek şekilde dinî konuşma yapan, nasihat
veren kimse.*

G.62/3 Şerḥ-i düzaḥ itdüğüñden şanma vā' iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir gayrı
derdüm var benüm

vāḳi' ol- [K]:

Meydana gelmek, vuku bulmak.

G.1/4 Pāy-māl olalı zülfüñ gibi cānā dir gören / Olmasun bir kāfire **vaḳi**‘ olan aḥvāl aña

vaḳt:

Zaman.

G.36/5 Bir vaḳt ola ki ‘ibret için ḥalkā Āḥi’yā / Tārīḥ ola illere seng-i mezārumuz

G.37/5 İçerüz Āḥi mey-i nābī çü her ḥüb ile biz / Biz ḳul oğullarına vaḳt olur aḡa dimezüz

G.57/3 Vaḳt ola raḥm ide dil-ber düşelüm ayaḡına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum
n’olsa gerek

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmın virmeyen bir vaḳt ola / Diyesin Āḥi gibi bir derdmendüm
var idi

Çaḡ, devir.

G.5/3 Gözlerüm berg-i semen gibi aḡardı ḳandesin / Pırlık **vaḳt**inde gel ey serv-i sımın-ten
baña

Belirlenmiş zaman, belirli zaman.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āḥi yaḳın ol ḥaḳḳ ile / **Vaḳt**idür şimdengirü ‘azm eyle
Me’vā’dan yaña

G.33/1 Vaḳtidür eflāke çıkarsa fiḡān u nāleler / Dāḡ-ı miḥnetden açıldı şinem üzre lāleler

G.74/5 Tiḡ-i hicrān ile öldürmek diler dil-ber beni / Ḥāzır ol vaḳtüñe Āḥi dime bildüm
bilmedüm

vālā:

İnce bir kumaş çeşidi.

G.33/5 Āḥi’yā yāruñ ‘arūsı ḥüsni şevḳine bugün / Al vālāyı gelincikveş tonandı lāleler

vālih:

Şaşmış, hayret içinde kalmış, şaşakalmış (kimse).

G.77/1 N'ola hālüm ki esîr-i ğam-ı hicrân oldum / Bilmezem n'eyleyeyüm vālih ü hayrân oldum

vallāhi:

"Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü.

G.34/5 Āhî'nün yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

G.78/6 Va'llāhi korğarın adını añmağa saña / Bir şi'r-i ter didüm yine Āhî fülāna ben

var:

Kâinata veya düşüncede bulunan, mevcut olan (şey).

G.11/1 Güle ta'n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la'1-i lebün eyler ise ğoncaya ħand

G.29/2 Şem'-i ruhsāruñ gibi rüşen delîlüm var iken / Dil şeb-i zülf-i siyāhuñda niçün güm-rāhdur

G.34/3 Seni hāzır görürken üstinde / Dimemiş üstümüzde Tañrı mı var

G.34/5 Āhî'nün yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

G.44/3 Hār-ı cevruñden yüzüne karşı inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yok

G.50/2 Bilmezem ne tāli'-i ferħunde-fālūñ var ki hiç / Her kişi ögse seni göge çıkarur ey melek

G.62/1 Dün ğün artar eksük olmaz rüy-i zerdüm var benüm / Hiç eṭibbā-yı cihān bilmez ne derdüm var benüm

G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum 'ālemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm var benüm

G.62/3 Şerħ-i düzaħ itdüğüñden şanma vā'iz giryemi / Kendü başum ağlarum bir ğayrı derdüm var benüm

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuqluğum açılısun sākiyā / Gönlümün āyişesinde yine gerdüm var benüm

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağ alnum açuğ Āhi'den ne derdüm var benüm

G.63/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülendüm var benüm / Serv gibi sebze-püş olmuş efendüm var benüm

G.63/2 Bu dil-i āvāre bir yirden iki maḥbūb sever / Çifte öksüzler taḫınmış bir levendüm var benüm

G.63/3 Zülfi ile kaşları taḫında cān asılmağa / Dūd-ı dilden kara ibrişim kemendüm var benüm

G.63/4 Kıl kalemlele yazarlar şafḫa-i defterlere / Kākül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm var benüm

G.63/5 Naş olup şinem nişān-ı zaḫmı seng-i yārda / Levh-i zerrin üzre ḫatt-ı lāciverdüm var benüm

G.63/6 Gülşen-i taḫ'ından Āhi'nün saña ey gonca-leb / Gül gibi bir tāze şı'r-i dil-pesendüm var benüm

G.64/4 Tūr-ı Mūsā döymedi envār-ı ḫüsnün tābına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāh'um benüm

G.66/1 Şine-i şad-pārede dāğ-ı nihānum var benüm / Öksüzem koynumda bir göynüklü nānum var benüm

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

G.66/2 Ben didüm la'l-i leb-i yāra sözüñ varsa eyit / Didi söz söylemege aña ne cānum var benüm

G.66/3 Kimse görmesün diyü düşde ḫayālünñ senün / Halkı uyutmamağa āh u fiğānum var benüm

G.66/4 N'ola bāğ-ı 'ışkda ḫurrem olursam gül gibi / Bir saçı sünbül boyı serv-i revānum var benüm

G.66/5 Āhi'yā aña baña bāğ-ı cinān kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bāğ-ı cinānum var benüm

G.67/1 T̄alib-i iksir-i 'işkam r̄y-i zerd̄um var ben̄um / İşum altun eyled̄um kimden ne derd̄um var ben̄um

G.67/2 Zahm-ı t̄ir̄üñdür zırılılar dağlar cevşenler̄um / şah-ı 'işkam ğam sipāhıyla neberd̄um var ben̄um

G.67/3 Yaralu çolumda iki şanlı dāđ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki t̄aze verd̄um var ben̄um

G.67/4 Pehlevānlık şatmasun ğamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şir-i merd̄um var ben̄um

G.67/5 Haşı-ı dil-berden ğubār irmiş durur mir'ātuma / Ol sebedendür ki āyınemde gerd̄um var ben̄um

G.67/6 Derd-i dil hālī degül şi' r̄ümde Āhi şerh olan / Kendü hāl̄um söylerem ben kendü derd̄um var ben̄um

G.68/1 Āteř-i 'iřkuñla başda d̄ud-ı āhum var ben̄um / Bir kıızıl bork ile bir perr-i siyāhum var ben̄um

G.68/2 Kirpügüñ ebr̄ularuñ ğöñl̄um kemān u t̄ir̄ idüp / Çifte yaylu çifte oğlu bir sipāhum var ben̄um

G.68/3 Āteř-i āhumla oddan şas urupdur başuma / Bir levend̄um kırmızı bir şeb-külāhum var ben̄um

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var ben̄um

G.68/5 Rağı hār üstinde şorsam sāyebānumdur nemed / Her diken dibinde Āhi bārgāhum var ben̄um

G.91/5 Begligüñ var Āhi'yā hiç kimseyi görmez gözüñ / 'Işk cāmıdur seni ğod-bın ü hem mađr̄ur iden

G.104/3 Kıanda bir bār-ı girān u ğam u mişnet var ise / Yār-ı cānum gibi muşkem şolanur gerdenüme

G.112/3 Cānānenüñ řarāb-ı leb-i la'li var iken / Sākı piyāleyi bize şunmak ğünāh ola

G.114/1 Cāme-i sebz ile bir serv-i bülend̄um var idi / Sāyesinde řāh id̄um bir beg efend̄um var idi

G.114/2 Uçdı elden altun üsküflü güzel şāhin gibi / Bir kebūter şinelü şehbāz efendüm var idi

G.114/3 Dāmenümde besledüm kendüm ciger gūšem gibi / Eşk dirler bir delūkanlu levendüm var idi

G.114/4 N'idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zūlfüñe / Kıl kalemle yazacak bir ince bendüm var idi

G.114/5 Ey baña Tañrı selāmın virmeyen bir vaqt ola / Diyesin Āhī gibi bir derdmendüm var idi

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanağınūñ / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

G.121/1 Ne muşāhib bulunur derd ü ğam-ı yār gibi / Ne ferāgat yiri var gūşe-i hāmmār gibi

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u kabā añma baña / Yüri sūfī yüri dervişe yiter vuşlacığı

G.127/5 Şoĥbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āhī senüñle yine şoĥbet bākī

G.136/3 Dil vechi var itse ruĥı devrinde tevaĥkuf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāhī

Sahip olunan şeylerin bütünü, mal, servet.

G.13/1 Nigārā ḥāşilum zūlf-i semen-būyuñda bir būdur / Ki 'ömr-i dırāzumda benüm varum da bir budur

var-:

Gitmek.

T.1/3 Bīmār-ı 'işka şerbet ile eyleme 'ilāc / **Var** ey taĥīb ko beni derdüm baña yiter

G.1/1 Şol melek-hū kim kıılır şimdi felek iĥbāl aña / Raĥm ide şāyed göñül **var** eyle 'arz-ı ḥāl aña

G.7/4 Sen **varup** ḥāne-i aġyāra kadem basduġuña / Başmaġuñ na 'lçesi naĥşı yiter dāl baña

G.11/2 Öykünür zūlfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın daĥi yüzi kara levend

G.11/4 Göñlüm eydür baña düş var anuñ ḥançerine / Beni başdan çıkarur bu dil-i düşvār-pesend

G.19/5 Başlar çıkmış durur bağrumda Āhî şöyle kim / Niceler ol derd ile varup kızılbaş oldılar

G.48/4 Derd ü ğam için çarhda 'İsā'ya devā şor / Ey nāle var eflāke çık ol māhı severseñ

G.49/5 Kūyınıñ dār-ı şifāsına varup Āhî didi / Uşta dıvāne benem bend ile zencir senüñ

G.55/2 Nāmenüñ barmağına rişte-i cān bağladı dil / Ki varup benden elin öpe o şāh-ı keremüñ

G.57/2 Varalum meykedede hālîş ü muhliş olalum / Şoĥbet-i ehl-i riyādan kaçalum n'olsa gerek

G.58/5 Olmağ isterseñ cihān içinde Āhî pādîşāh / Sa'y idüp var ol işiginde gedāsı Hurrem'üñ

G.61/4 Ol perî bezmine var hālüñi 'arz eyle gönül / Yan yakıl 'ūd-şifat ney bigi efgān iderek

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Qaraman mülki yile / Varalum Rümili'ni biz de hişār eyleyelüm

G.75/5 Varursañ kūy-ı dildāra şabā şor hāl-i Āhî'den / 'Adem mülkine 'azm itdüm diyār-ı ğamdan ayrıldum

G.96/1 Uçmasun yañlış haberler ol hümānuñ üstine / Āşiyān-ı zāğa varmak düşmez anuñ üstine

G.128/2 Uşda vardum diyüben gönlümi āvāre kıılır / Cānuma geçdi benüm ğamzeñ oқи yāreleri

(Gelişen bir olay veya durum) Belli bir sona dayanmak, ... ile sonuçlanmak, müncer olmak, müntehi olmak.

G.116/4 Gözüñ şāhid қаşuñ da'vācı oldu / Lebüñ қanuma vardı haṭ getürdi

varaқ:

Yaprak, ağaç ve ot yaprağı. || Kitap yaprağı, iki sayfadan ibâret üzeri yazılı yaprak.

G.18/4 Qan yudup ölenlerüñ derd-i derünin yazmağā / Bir varaқdur lālenüñ ağızında her

pergāleler

G.71/5 Kışsa-i Ferhād u Mecnūn kim oqurlar Āhi'yā / Bir varaqdur defter-i 'ışk-ı
mecāzumdan benüm

varlık:

Var olan her şey.

K.1/11 Qo senā vü medhi gel Āhi du'ā-yı Hāzret it / Kim bu **varlık**dan kamu ol bir du'ādur
saña bes

Bulunma, mevcudiyet, vücut.

G.57/5 Āhi'yā ehli degülseñ bu fenā dünyānuñ / Geçelüm varlığın elden şaçalum n'olsa
gerek

vaşf:

Bir kimse veya şeyin taşıdığı hâl, sıfat, nitelik.

G.11/3 Lebi vaşfin işidenler ısırup barmağın / Didiler kıanda bulunur ola bunuñ gibi kıand

G.13/5 Yazardum haşunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhi'den / Velî bu kıan olacağıñ içi iñen
kıara şudur

G.55/1 Nice taşrîr ideyin vaşfını derd ü elemün / Bağrı yufka kâğıduñ gözleri yaşlu
kıalemün

vaşf-ı hüsn:

Güzelliğinin vaşfi, niteliği.

G.115/5 Vaşf-ı hüsnünde ferîd olsa 'aceb mi Āhi / Gün gibi şule virür çünkü sözünüñ
güheri

vaşf it- [K]:

(Birşey veya kimsenin) Durumunu, sıfatlarını ve niteliklerini sayarak tarif etmek.

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Āhı gibi bir bülbül-i şeydâsı Memi'nün

vaşl:

Sevdiğine kavuşma, vuslat.

G.3/2 **Vaşlu**ñuñ 'idine kurbân itdügüñçün 'âlemi / Şol kemân-ebrûñ için kurbânlar olmalı saña

G.56/1 Olmadı vaşluñ müyesser cidd ile çün ey melek / N'idelüm taqdîr işi bu rāya sığmazmış dilek

G.132/5 Rūzede ey mäh-ı nev vaşluña irmezdi elüm / Hâzır ol kim iderem iqdām bayram irtesi

vañan:

Yurt, memleket.

G.31/1 Gün toğmaduğ başuma vañan ğam diyārıdır / Merdümlerini gör gözümüñ yār bāğıdır

vañan tut- [D]:

(Bir yeri) Vatan edinmek, (bir yere) yerleşmek.

G.53/2 Cān ü dil rahşını tārāc itmege ey dostlar / Tıtdı cismümde vañan haylı hayālî Añmed'üñ

vay:

Eyvah, yazık.

G.2/3 Seyre çıqdum yār ile ağıyārı gördüm nāgehān / **Vay** bu kâfir hoş belā-yı nāgehān oldı baña

Şaşkınlık, kızgınlık, şikâyet, esef, telaş, acı, sevgi vb. çeşitli duygularda anlamı kuvvetlendirir.

G.117/2 Eyledi cevri ü cefâ tırine gönümi nişân / Vay ne hoş bilür imiş işbu gönülden geçeni

vây beni [K]:

Vay halime, yazık bana.

G.117/5 Āhi bir şüh-ı cefākāra gönül düşdi yine / N'ideyin n'eyleyeyin vây beni vây beni

vâz gel [K]:

Vazgeçmek, terk etmek, bırakmak.

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan vâz gel

Kt.1/2 Yılduzuñ ol mäh ile alışmamışdur mäh-şaşal / Āhi'yā gel bî-sitāre bu hevādan vâz gel

vech:

Tarz, biçim, yol, sebep.

T.1/3 İzüñ tozını eyleyeli başum üzre tāt / Oldum şehā bu **vech**ile halk ortasında aç

G.8/3 Ol bu hüsn ile cihāna şıgımaz iken bilmezem / Kim ne **vech** ile mekān oldu dil-i vjṛān aña

Sebep, vesile, dayanak.

G.11/1 Güle ta'n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la'l-i lebün eyler ise goncaya hand

G.68/4 Gün toğusu kıbleli dirlerse vechi var baña / Kim iki mihrāblu bir secdegāhum var benüm

G.118/2 Bir vech ile terāveti vardur yanağınun / Pejmürde gösterürse revādur gül-i teri

G.136/3 Dil vechi var itse ruhi devrinde tevaqquf / Çün gördi şacı silsilesin nā-mütenāhi

vefā:

Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakat.

G.39/5 Āhî vefāda bizi eyü añlamaz nigār / Bizi özi gibi şanur ol bed-gümānumuz

vefā eyle- [K]:

Sevgi ve dostluk göstermek.

G.133/2 Güzel oldur ki vefā eyleye ‘aşıklarına / H̄vāce oldur ki ri ‘āyet ide h̄dmetkārı

vefāsuz:

Vefası olmayan, sevgisinde, dostluğunda sebat göstermeyen (kimse). || Sevgili.

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur ‘adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sā ya yazuqlar iftirā olmuş

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşkveş yolında döküldüm saçıldum bilmedüm

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilādan vāz gel

veh:

Vah kelimesinin daha çok nazımda kullanılan bir şekli.

G.117/4 Veh ki cellād-ı ğam u hasret ü zülfüñle boyuñ / Beni dāra iledür boynuma taqup reseni

velî:

Ama, fakat, lâkin, şöyle ki.

G.13/5 Yazardum hatunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhî’den / Velî bu kan olacağıñ içi iñen kara şudur

G.45/4 H̄aylî cem’ itdi meblağ-ı h̄sni / Bu ‘acebdür velî saḫāveti yok

G.45/5 Seni gördükçe ğayrı ile Āhı / Biñ kez ölür velî şikâyeti yok

G.59/5 Gerçi 'âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü ne melek

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ üstine

G.126/4 Kōdı derd ehline Āhı yine Şırın yādgār / Kūhken gitdi velî 'âlemde bir ad eyledi

G.127/3 Sîneden geçdi müjen zaḥmı tırur dilde henüz / Çıkdı peykānı velî kaldı cerāḥat bākı

verd:

Gül. || Sevgili.

G.62/2 Dutmasun mı āh u zārum 'âlemi bülbül gibi / Reşk-i gülzār-ı İrem bir tāze verdüm var benüm

Gül. || Âşığın kolunun üzerine dağladığı yarası.

G.67/3 Yaralu kolumda iki kanlu dāğ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki tāze verdüm var benüm

v'ey:

Ve bağlacı ile ey nida ünleminin kısaltılmış şekli.

K.1/1 Ey nesim-i kudretüñ nefhinde ādem bir nefes / V'ey ḥarim-i gülşen-i luṭfuñda 'âlem ḥār ü ḥas

vilāyet:

İl, diyar, ülke, memleket.

T.1/1 Dil kişverine zülf-i siyāhuñ belā yiter / Yıkmağa bu vilāyeti ol ejdehā yiter

vir-:

Bırakmak veya bağışlamak, istifadesine sunmak.

G.42/5 Cihānuñ māl ü mülkini virürseñ Āhî'ye almaz / Nigārā senden umduğı hemān būs u kenār ancağ

G.124/5 Virnese Āhî n'ola pırezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacıdır begüm er vuşlacığı

Vermek; bırakmak. || Değişmek.

G.48/5 Cānān işigin cennete ben virmezsin Āhî / Firdevsi baña aña o dergāhı severseñ

Meydana getirmek, hâsıl etmek, ortaya çıkarmak.

G.101/2 Tā haşre degin sebz-i maħabbet vire hāküm / Şaçın çözüp ağılarsa bulutlar tozum üzre

vird-i zebān:

Dilden düşmeyen, her zaman tekrarlanan dualar, dilekler, sözler.

G.41/1 Sen kemān-ebrū için olalı kıddüm yā Latîf / Rüz u şeb vird-i zebān idinmişümdür yā Latîf

vişāl:

Sevdiğine kavuşma, vuslat.

G.53/1 Āftāb-ı şubh-ı devletdür cemāli Aħmed'ün / Gülsitān-ı bāğ-ı Cennetdür vişāli Aħmed'ün

vişāl-i nigār:

(Resim gibi güzel) Sevgiliye kavuşma.

G.28/1 Olmadıysa bize vişāl-i nigār / N'ola çeşmümdedür hayāl-i nigār

vuşla:

Bir şeyi başka şeye ekleyen, bitiştiiren şey, ek, yama. || Parça.

G.65/2 Vaşlalardur ki ciger zaḥmını bend itmek için / Yaralu sīnemüñ üstinde benüm pīrehenüm

G.124/1 Ol ciger-vuşla ki biñ cāna deger vuşlacığı / Hey ne cān pāresi olmuş o ciger-vuşlacığı

G.124/2 Dehenüñ ḥastelere ‘ayn-ı şifā-ḥānesidür / Meded öldüm baña bir pāre şeker vuşlacığı

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u ḳabā añma baña / Yüri sūfı yüri dervişe yiter vuşlacığı

G.124/4 Ḳıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzüñ / Ḥayf nā-dāna düşüpdür o güher vuşlacığı

G.124/5 Virmese Āḥi n’ola pīrezen-i dehre murād / Begüm er vuşlacığıdur begüm er vuşlacığı

vuşlat:

Kavuşmak, ulaşmak.

T.1/5 ‘Ālemde Āḥi olmaz ise **vuşlat** olmasun / Tek ara yirde dil-ber ile fetret olmasun

vü:

“ve” bağlacı.

K.1/5 Ṭālib-i dīdār olan dil-teşne **vü** nem-dīdeler / Cūy-ı ḥūn aḳıtdılar gözden çü Ceyḥun u Aras

G.21/1 Ḥaddüñüñ mäh-ı felek mihr ile ser-gerdānıdur / Ḳaddüñüñ serv-i sehı aşüfte vü ḥayrānıdur

G.59/4 Ḥānesini gönümün yapduḳda mi ‘mār-ı ezel / Revzeni zaḥm oldu vü tır-i ḡamuñ yir yir direk

G.59/5 Gerçi ‘ālemde perı yüzlü melekler çok velı / Gözüme sensüz görünmez ne perı vü ne melek

G.79/5 ulları halin yazup ol padiah-ı husne ben / Hem du‘a vu hem ena hem merhaba
olsun dirin

G.106/4 Bamadı benden yana vu ılmadı nalem eer / Nitekim gl bülbülünün ılmaz nazar
ferydına

G.112/5 Luf eyle serv yknemez sana ger ana / Gülden aba vu nergis-i zerden klh ola

G.113/2 O ad bla vu zülf egri diyr-ı husn pr-b / Memlik fitne eh zlim ‘alem ser-
ke siph egri

G.118/1 Ben serve nice bezedeyin ad-i dil-beri / Tba vu Sidre olmaya anun berberi

Y

y:

Ey, seslenme nlemi.

G.36/4 Abdllaruz ki her arafa y ‘Al diyü / Diller uzatdı önemdeki Zlfearumuz

G.41/1 Sen kemn-ebr içün olalı addm y Latf / Rz u eb vird-i zebn idinmimdr
y Latf

y ek- [K]:

Yay ekmek. || Sevgilinin ldrc bakilar atmak için kaşlarını kaldırması.

G.100/4 Ya çeker ebrlarun aı kemnlar ılına / Tr atar amzen gzinn alayına

y ol- [K]:

Yay gibi eilmek, bükülmek.

G.41/1 Sen kemn-ebr içün olalı addm y Latf / Rz u eb vird-i zebn idinmimdr
y Latf

ya... ya... :

Ya... ya... balacı; iki kelimeyi, iki kelime beini veya iki cümleyi birbirine balar.

G.8/4 ‘Āşık-ı bî-dillere cevr ü cefâ kılmaklığı / **Ya** o çarha öğredür **ya** çarh-ı ser-gerdân aña

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zârî kıılır ben bir yaña / Yâ beni öldür yâ hâlüm bir yaña olsun dirin

yâ Rab [K]:

“Ey Allah’ım, ey Rabbim, ey Tanrım” anlamında olan bu söz Allah’tan yardım isteme, şaşkınlık, korku vb. durumlarda ve Allah’a sığınma ifadesi olarak kullanılır.

G.111/6 Baña kan ağladur derd ile her dem / ‘Aceb n’itdüm ki yâ Rab rûzgâra

ya şabr u ya sefer [A]:

Ya sabredersin ya da gidersin. (Ya bu deveyi güdersin ya da bu diyardan gidersin.) Bir kimsenin veya yerin ya şartlarına uygun davranırsın ya da orada duramazsın; âşık, sevgilinin şartlarına uymalı, isteklerini yerine getirmelidir. Yoksa ondan ayrı kalacaktır

G.12/1 Dirler ki ‘âşık olana ya şabr u ya sefer / Şabrum dükendi lâzım olupdur baña sefer

yabana at- [D]:

Sağa sola atmak, fırlatmak. || Dikkate almamak, itibar etmemek, değer vermemek, önem vermemek.

G.78/1 Doğruluğ itdüm ol şeh-i ebrû-kemâna ben / Oğ gibi anuñ içün atıldum yabana ben

yâd:

Hatırlama, anma.

K.1/6 Zâlim-i bî-dâd içün dergâh-ı ‘adlûndür penâh / Zûlm-i bî-feryâd içün **yâduñ** durur feryâd-res

G.37/4 Yazaruz la‘l-i lebin yâdına rengin gazeli / Diyicek şî‘r dirüz biz begüm inşâ dimezüz

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden koma bir dem sâzuñı / İçelüm sâkı meyi gül yüzlilerüñ

yādına

yād it- [K]:

Anmak, hatırlamak.

G.77/2 Kendümi dāne-i hālūñ gibi cem' itmiş iken / Zülfüñi yād idicek bād-ı perişān oldum

G.82/5 Saña maḥlāş yiter Āhî kim ider aduñı yād / Her ğazel kim oḡına defter ü dîvānumdan

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālî yetiş tekyeye ḡurbān geldi

yādgār ḡo- [D]:

Yadigâr bırakmak; hatırlanmak için arkasında bir kimseyi veya bir nesneyi bırakmak.

G.126/4 Ḳodî derd ehline Āhî yine Şîrîñ yādgār / Kūhken gitdi velî 'ālemde bir ad eyledi

yādigār:

Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yahut onlardan kalan şey.

G.42/3 Ġubār-ı ḡāk-i pāyuñuñ nesîm-i şubḡ-dem her dem / Ḳoyup bu merdüm-i çeşme didi ḡoş yādigār ancaḡ

G.69/3 Bir siyeh perçemlü şimîñ-ber şanemden yādigār / Şem'-i meclis dil-ber-i zerrîñ-külāhumdur benüm

yaḡ-:

Çok miktarda, arka arkaya gelmek.

G.81/2 Ḳametüm ḡamdan kemān olursa tañ mı kim baña / Çarḡ oḡı gibi yaḡar tîr-i ḡazā eflākden

yağ-:

(Güneş) Çok fazla ısıtmak.

G.12/2 'İşkuñ müsâfirini iñen yağma gün gibi / Ā kıblegâh-ı Ka'be-i maşsüdum ā sefer

Çok fazla ıztırap vermek.

G.14/3 Nice bir çoçsun seni altun beñeklü cāmeler / Nice bir yağsun beni bu kanlı kanlı dāğlar

G.20/2 Derd ile yağsun beni bu kanlı kanlı dāğlar / Karşuma çoçsun seni altun beñeklü cāmeler

G.26/3 Bir kadeh meyle göz açdurmaz yağar bezm ehlini / Sākı-i gül-çihrenüñ bulunmaz ayāğın çeker

Yanmasını sağlamak, tutuşturmak.

G.70/3 Yağalum lāle gibi tğlar eteginde buhūr / Bir beñi fülful ile 'ayş-ı bahār eyleyelüm

Ateşe vermek, ateşle yok etmek. || Çok fazla ıztırap vermek.

G.130/1 Gel sevindür şanemā luş u vefā ile beni / Ki cefā odları hāk itdi yağup cān ü teni

yağa it- [K]:

Yaka edinmek; yaka, giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümüdür.

G.72/4 Al kemhādan yağa itmiş su'āl itdüm didi / Ehl-i 'işkuñ ol şehüñ boynına düşmiş kanıyam

yağa (yağayı) çāk it- [D]:

Kıskançlık ve üzüntüden üstünü başını parçalamak, bağırip çağırarak, feryat etmek.

G.75/4 Yağamı çāk idüp gāmdan hayāl olsam 'aceb midür / Şunuñ gibi bili ince lebi gōncamdan ayrıldum

G.111/5 Elüñden yaşamı çāk idüp irte / Şikāyetler idem Perverdigār'a

yaqası açılmadıq [D]:

Söylenmesinden kaçınılan (söz, sövgü veya açık saçık nükte).

G.87/3 Leblerüñle göncalar bilsem ne nisbet itdiler / Yaqası açılmadıq sözler çıkar
efvāhdan

yaqın ol- [K]:

Yaklaşmak.

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhī **yaqın ol** haqq ile / Vaqtidür şimdengirü 'azm eyle
Me'vā'dan yaña

yalıñ hañçer çek- [K]:

*Kınından çıkmış hañçeri karşısındakine doğrultmak. || Yanan mumun çevresine
yaklaşan pervaneyi ateşiyle yok etmesi halihazırdaki hañçeri çekmek olarak tasvir
edilmiştir.*

G.103/2 Şem'-i ser-keş kellesi kızduqça bezm-i yārda / Germ olup her dem yalıñ hañçer
çeker pervāneye

yalıñ kılıca düş- [K]:

Elinde kılıç olduğu hâlde, kılıçlı olarak düşmek. || İntihar etmek.

G.97/3 Seni dün gice raqıb ile görüp şöhetde / Düşdi yalıñ kılıca şem'-i şebistān bu gice

yalıñuz:

Yalnız, sadece.

G.16/2 Yalıñuz çarha toqunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh
yıkar

G.24/5 Yalıñuz cān ile cānān ele girmez Āhī / Devlet ol kişiye kim şim ü zere kādır olur

G.110/2 Gitdüñ şanemā mihr ü vefā eylemez olduñ / Gam kaldı hemān yalıñuz eyvāh benümle

yalıñuzlıq:

Yalnızlık; yalnız olma, yanında kimse bulunmama durumu.

G.110/4 ‘Ömrüm yalıñuzlıqla geçerdı dün ü gün āh / Kim derd ü gamuñ olmasa geh gāh benümle

G.131/3 Yalıñuzlıqla hayāl-i haddüñ ey meh-rū gelüp / Şem‘ gibi her gice par par yanar egler beni

yalvar-:

Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek.

G.57/3 Vaqt ola raħm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum n’olsa gerek

yan:

Yakın, civar.

G.30/6 Mihrüñ yanında görüne Pervin didükleri / Garķ-ı ‘araķ olunca kaçan yār-ı gül-‘izār

G.51/5 Āsitānuñdan ırağ itme iñen Āhi’yi kim / Ehl-i dil kulları yanında gerek pādişehüñ

G.64/2 Sāye-veş üftāde kullardan yanuñca kimse yoķ / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi māhum benüm

G.93/3Sāyemi başuma ben gün doğacağın bilürin / Başa ol gün mi toğar sāye görem yanumda

G.110/3 Nālem işidüp kimse benüm yanuma gelmez / Şimden girü feryād ola gümrāh benümle

G.133/1 Ey lebi gonca yanuñda komağıl ağıyārı / Çünki olmaz gül-i gülzār-ı Cinānuñ hārı

Vücutun sağ veya sol tarafı.

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırüni ey kaşı kemân / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

Taraf, yön, cihet.

G.94/6 Başum alup giderdüm ben ‘adem mülkine dek Āhî / Öte yanında dünyānuñ eger bir reh-güzār olsa

yan-:

Dile getirmek, dert dökmek, anlatmak.

G.3/3 Şem‘ gibi başuma ‘ışkuñ ne odlar yaqduğın / Bir gice tenhā bulup **yansam** biraz hālî saña

G.6/1 Saña **yanmağa** yiter hālümü geh gāh baña / Elif-i şine ile dāğ-ı dilüm āh baña

Yanmak. || Keder ve ıstırap çekmek.

G.18/1 Saçların çözsün bulutlar ra‘d kılsun nāleler / Qabrüm üzre haşra dek yansun göyünsün lāleler

G.38/1 Cemālūñ şem‘-i tābıyla yanan dillerde dāğ olmaz / Gözüñ bīmārı olan dil ölür derd ile şağ olmaz

G.76/5 Āh kim dildāruma ma‘lüm olupdur hācetüm / Müm olup yanmağ ezelden Āhî fikrümdür benim

G.109/6 Mihr-i ruhsāruñdan ey meh-rū yanardum hecrden / Sāye-i zülf-i siyāhuñ olmasa baña penāh

Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek. || Perişan olmak, çaresiz kalmak, büyük zarar görmek.

G.41/4 Aḥker-i nār-ı firāk itdi çü nūr-ı ‘arīzuñ / Yiridür karşında yanmağ eylesem sevdā Laṭif

G.56/4 Süz-ı āhumdan gice yandum yaqıldum ‘āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol harāretten

yürek

Tutuşmak, alev almak.

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tığ ile zülmet 'askerin / Şem'ler altun ışık geymiş
sipāhumdur benüm

Şiddetli bir arzu duymak.

G.80/2 Göklere ağar duhānum āteş-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-liķāya
görmedin

*Hasar görmek, kömürleşmek, kavrulmak. || Çok ıstırap çekmek, büyük bir acı
içinde olmak, çok üzölmek.*

G.81/3 Çāk çāk oldu ciger yandı derūnum lālevār / Çıkdı süsenler gibi dūd-ı dilüm her
çākden

yaña:

Yan; taraf, yön. || -e doğru.

G.4/1 Hā çeker yaşum beni durmaz bu deryādan **yaña** / Seyre çıkmışdur meger dil-ber
Kāлата'dan **yaña**

G.4/2 Kāndesin ey serv kim bāğūñ gül ü nergisleri / Göz kulağ olmuş durur sen serv-i
bālādan **yaña**

G.4/3 Her hārāmī ğamze āhū-çeşm olan dil-berlere / Yüz çevirmek mi gerekdür böyle
şahrādan **yaña**

G.4/4 Ka'be hāķķı ol Firenk oğlanı kıblem olmasa / Kāfirem ger bir kadem bassam
kiliseden **yaña**

G.4/5 Gözlerüm yaşı deñizler gibi oldu kandedür / Ol şanem seyr itmege gelmez mi
deryādan **yaña**

G.4/6 İrmedin şām-ı ecel Āhı yakın ol hāķķ ile / Vaktidür şimdengirü 'azm eyle Me'vā'dan

yaña

G.106/4 Baqmadı benden yaña vü kılmadı nâlem eşer / Nitekim gül bülbülün kılmaz nazâr feryâdına

G.128/1 Güllere dönse ‘aceb mi yüregüm pâreleri / Ğonca-veş ağız açar her yañadan yâreleri

yana yana [K]:

Yanarak.

G.84/1 Döne döne üstüme peymâneler kıan ağlasun / Yana yana ħâlüme şem‘-i şebistân ağlasun

yanaq:

Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri.

G.118/2 Bir vech ile terâveti vardur yanađınıñ / Pejmürde gösterürse revâdur gül-i teri

yandur-:

Yandırmak; yakmak, tutuşturmak. || Doğmasını sağlamak.

G.69/1 Döndüren fânüs-ı çarĥı dūd-ı āhumdur benüm / Yanduran ħurşidi āh-ı şubĥgāhumdur benüm

yanğın:

Yanmış, yanık. || Acılı, dertli.

G.59/7 Tığ-i cān-baĥşuña karşı varsa Āĥi tañ mı kim / Cān virür āb-ı revāna irmege yanğın yürek

yañıl-:

Aldanmak, hata yapmak.

G.74/1 Bir vefâsuz yâra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşkveş yolında döküldüm
şaçıldum bilmedüm

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrâna yüz virdüm
yañıldum bilmedüm

G.104/2 Şoyunup 'ışk-ile Mecnûn gibi 'üryân oluram / Yañılup kimse yapışmaya benüm
dâmenüme

yañılış:

Doğru olmayan, hatalı.

G.96/1 Uçmasun yañılış haberler ol hümânuñ üstine / Āşiyân-ı zâğa varmak düşmez anuñ
üstine

yanup yakıl- [D]:

Derdini anlatıp sızlanmak, şikâyet etmek.

G.56/4 Sûz-ı âhumdan gice yandum yağıldum 'âleme / Yir yirin dutışdı yandı ol harâretten
yürek

G.61/4 Ol perî bezmine var hâlünü 'arz eyle gönül / Yan yakıl 'üd-şifat ney bigi efgân
iderek

yap-:

Onarmak, tamir etmek.

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şâh yıkar / Kimse yapmaz ebedî anı ki Allâh yıkar

G.16/5 Saña ne ortada Āhî gönül ol şâhuñdur / Kendü mâlik evine gâh yapar gâh yıkar

G.59/4 Hânesini gönlümüñ yapduğda mi'mâr-ı ezel / Revzeni zaħm oldu vü tır-i gamuñ yir
yir direk

G.120/4 Gönlümü yıkduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamân / Yıkdı bir şeh Ka'beyi tekrâr
bünyâd eyledi

Yapı olarak kurmak, bina ve inşa etmek.

G.31/3 Mecnûn ki yaptı başına murğ âşiyânını / Görenler anı didi ki Leylî 'imâridur

yapıl-:

Yapı olarak kurulmak, inşa edilmek.

G.98/5 Âhî'nüñ eylesün kimsene beytin taşhîh / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

yapış-:

Yapışmak, yaklaşmak.

G.33/4 Hümret -i la'l-i nigāra gonca öykündüğü'çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jäleler

yār:

Sevgili.

T.1/4 Ey çarh sen de **yār** gibi olma bî-vefā / Zîrā bu deñlü 'āleme bir bî-vefā yiter

G.2/3 Seyre çıkdum **yār** ile ağıyarı gördüm nāgehān / Vay bu kāfir hoş belā-yı nāgehān oldı baña

G.10/5 Cānna cefālar ideyüm dir imiş ol **yār** / Andan ne gelürse görürem cānuma minnet

G.10/7 Ger h̄vār u haķır itse be Âhî seni ol yār / İncinme ki 'uşşāka budur 'izzet ü hürmet

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın daħi yüzi qara levend

G.11/5 Âhî'nüñ irmez eli zülfüñe ey yār senüñ / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.19/4 Şol kadar tasvîr iderler dilde yāruñ naķşını / Şimdi şā'irler qodılar şî'ri naķķāş oldılar

G.27/4 Yārı görmek nicesi men' ide ilden 'āşık / Zerre hürşid ziyāsına kaçan hā'il olur

G.31/1 Gün toğmaduķ başuma vaţan ğam diyāridur / Merdümlerini gör gözümüñ yār bāğıdur

G.33/3 Dir gören āyine-i hüsniinde yāruñ haṭṭını / Çevre olmuş mäh-ı mihr-efrūza gūyā hāleler

G.33/5 Āhī'yā yāruñ 'arūsı hüsni şevkine bugün / Al vālāyı gelincikveş tonandı lāleler

G.34/1 Saña düşmanlık eylemiş ağıyār / Gör e şol Tañrı düşmānın ey yār

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur 'adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sā ya yazuqlar iftirā olmuş

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhī derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduqça bir āh itmege dermānı yok

G.73/1 Tiğ-i ğamzeyle n'ola başumı yār itse dü-nim / Küllü fi'lin şādirun minhu 'ale'r-ra'si samim

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşkveş yolında döküldüm saçıldum bilmedüm

G.76/4 Zāhidā ğilmān gerekmez cennet-i me'vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü yārumdur benüm

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhī kim / Yār haṭṭıyla ğazeller ola dıvānumda

G.95/1 Tiğ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yār hele

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña dañi degmedük ey yār hele

G.99/2 Ol lebler için içmedük peymānesini yāruñ / Bir tolı kim içilmez şol iki merħabāya

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice 'āşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

G.105/3 Görmek isterseñüz ol mähı ser-tā-pā qarın / Yār dülbendini gör aq karanfüller ile

G.111/3 Gülünç itdi beni düşmanlaruma / Be zālīm böyle m'ider yār yāra

G.115/2 N'ola eşkümler ruḡ-ı zerdüme meyl eylese yār / Meyl ider çünkü güzeller göricek şim ü zeri

G.129/3 Kadeh nüş eyleyüp yāra durup ikrām-ı tām itdüm / Didi bi'llāh buyur hānum ki şöhetdür Süleymāñı

G.129/5 Cemāl-i 'ālem-ārāsın temāşā iderek yāruñ / Düşürdi nāgehān Āhī kemend-i zülfine cānı

G.130/4 Yārı aǵyār ile görüp iñen aǵlama gōñül / Çü bilürsin ki gülüñ olmamaǵ olmaz diken

Kt.1/1 Gel yiter rüsvā-yı halk ol bir vefāsuz yār için / Diñle sözüm aç gözüñ bu ibtilādan vāz gel

Dost, arkadaş.

G.42/4 Raǵīb-i bed-liqā cānā cihānda bulmamışken yir / Neden aña bu izzet kim seg-i kūyuñla yār ancaǵ

yār-ı cān:

Can dostu (sevgili).

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalması tende bu ğam ile yarı cānumuz

G.104/3 Qanda bir bār-ı girān u ğam u miñnet var ise / Yār-ı cānum gibi muhkem tolanur gerdenüme

yār-ı gül-‘izār:

Gül yanaklı sevgili.

G.30/6 Mihrüñ yanında görine Pervin didükleri / Garq-ı ‘araǵ olınca qaçan yār-ı gül-‘izār

yār-ı sengin-dil:

Taş gibi katı yürekli, zalim sevgili.

G.86/2 N’ola ‘ālemde bir tārīh ide ol yār-ı sengin-dil / İşigi taşını dikse mezārumda nişān için

yar-:

Ortadan ayırmak, bölmek.

G.55/5 Ne bilür hāme ki şerh eyleye hālüm Āhī / Qar’elif çıkmaya karnını yararsañ kalemüñ

G.95/1 Tiğ-i hecr ile benüm şimdi dilüm yar hele / Dem ola buluşavuz senüñ ile yâr hele

yâr ol- [D]:

Dost ve yakın olmak, yardımcı olmak.

G.110/1 Hem-dem olalı âh-ı şehergâh benümle / Yâr olmadı bir lahzacığ ol mâh benümle

yara/yâre:

Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik. || Dert, üzüntü, acı.

G.82/4 Sıneye çekdi diyü tırüñi ey kaşı kemân / Yaralar ağız üşürdi baña her yanumdan

G.128/1 Güllere dönse ‘aceb mi yüregüm päreleri / Gonca-veş ağız açar her yañadan yäreleri

G.128/2 Uşda vardum diyüben göñlümi âvâre kıılır / Cānuma geçdi benüm gamzeñ oğı yäreleri

yaralu:

Yaralanmış olan, yarası olan (kimse), mecruh. || İncinmiş, kırılmış, üzgün, dertli (kimse).

G.65/2 Vuşlalardur ki ciger zağmını bend itmek için / Yaralu sijnemüñ üstinde benüm pîrehenüm

Yaralanmış olan, yarası olan (kimse), mecruh.

G.67/3 Yaralu kolumda iki kanlu dâğ urdum yine / Bir nihâl üstinde iki taze verdüm var benüm

G.121/4 Yaralu kollarımı dâğ-ı gamuñdan nice bir / Dest-mâl ile asam boynuma tûmâr gibi

yârân:

Dostlar.

G.75/2 Nice şıhhat bulam şimdengirü ben haste ey yārān / Tabīb-i cān ü dil olan Mesihā-
demden ayrıldum

G.84/5 İtlerüñle āstānuñda tuz etmek qadrini / Añıcaq nān u nemek haqqını yārān ağlasun

G.93/4 Yidügüm ayru giderken seg-i küyuñla benüm / Görmedüm nān ü nemek haqqını
yārānumda

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim şöhet-be-şöhet diyeler / Bir gazel didi yine Āhı fülānuñ
üstine

G.97/5 Rindler şöhetine t̄alib olan ‘ārife diñ / Āhı’nüñ hücre sine cem’ ola yārān bu gice

G.125/2 Sevin ey dil ki saña derd ü gam-ı yār gelür / Şöhet esbābı gerek hücreye yārān
geldi

G.127/5 Şöheti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yürü ey Āhı senüñle yine şöhet bākı

yaraş-:

Uymak, uygun düşmek, yakışmak.

G.11/1 Güle ta’n itse ruhuñ vechi var ey serv-i bülend / Yaraşur la’l-i lebüñ eyler ise
ğoncaya hānd

G.32/6 Baña Āhı yaraşur altun beñeklü cāme-ḥvāb / Külhan içre bister-i sincābı hākister
yiter

G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pādīşāhısın / Yaraşur mäh-ı nev gibi geyerseñ şeb-
külāh egri

yarı:

Bir şeyin yarımı kadar olan, yarım olan.

G.39/1 Düşmen söziyle küsdi bize yār-ı cānumuz / Qalmadı tende bu gam ile yarı cānumuz

yarın:

İçinde bulunan gündün sonra gelen gün.

G.57/1 Sākı taldur qadehi iç içelüm n’olsa gerek / Qoma yarını bugün hoş geçelüm n’olsa

gerek

Sonraki günde veya günlerde, gelecek zamanda.

G.121/5 Ol kıyāmet beni ferdāya şalup Āhī hemān / Yarına kaldı işüm va‘de-i dīdār gibi

yasag ol- [K]:

Yapılmaması istenmek, yasaklanmak.

G.35/7 Devr-i la‘lünde senüñ şöyle yasag oldı meye / Ki şarāb ile harām oldı bizüm şohbetümüz

G.38/4 Görüp ārāyış-i hüsñüñ al-i la‘lüne sögmeye / Kaçan kim şehr donansa mey içmege yasag olmaz

yasdan-:

Yaslanmak, dayanmak.

G.16/3 Dergeh-i hüsñüne yasdanma gurūr ile iñen / Ki seher āhī ğarībūñ der ü dergāh yıkar

yāsemjñ:

Zeytingiller familyasından, güzel koku yapımında kullanılan, beyaz renkli (ender olarak kırmızı veya sarı), çok kokulu çiçekler açan, sarmaşık cinsinden ağaççık.

G.60/2 Būstān-ı leṭāfet içinde / Gül-i nesrjñ ü yāsemjñ olduñ

yaş:

Gözyaşı.

T.1/2 Geh yaş gelür gözümden ü geh yaş yirine kan / Derd-i derünü bilmege bu mā-cerā yiter

G.2/1 Gözlerüm yaş1 şarāb-ı ergāvān oldı baña / Senden ayru içdügüm ey dost kan oldı baña

G.4/1 Hā çeker **yaşum** beni durmaz bu deryādan yaña / Seyre çıkmışdur meger dil-ber
Kalata'dan yaña

G.4/5 Gözlerüm **yaşı** deñizler gibi oldu kandedür / Ol şanem seyr itmege gelmez mi
deryādan yaña

G.14/4 Ben bu ğurbet-ĥāne-i fūrkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumu
bağlar

G.29/4 Nits'iderdüm çıkışurdum gözlerüm yaşıyla lık / Āh kim fāş eyleyen rāz-ı derūnum
āhdur

G.43/4 Gözüm yaşu gibi kanlu şarābı / Senüñle içelüm iki kabacık

G.47/1 Kabrūme dökülen gözi yaşu nigārumuñ / Nergis bitürdi dā'iresinde mezārumuñ

G.75/1 Ne bilsün ĥalk-ı 'ālem ben nice hem-demden ayrıldum / Gözüm yaşuyla bir ben
bilürem kim nemden ayrıldum

G.84/2 Destmālin gözleri yaşuyla gömgök şu idüp / Ol bahār-ı ĥüsne karşı ebr-i bārān
ağlasun

G.107/1 Kend'özin ĥas bigi şalmayan yaşu ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-ĥadūñ
ayağına

G.117/1 Şanemā görmeyeli ğüşe-i dükkānda seni / İtdi gözüm yaşu şermende 'aĥıĥ-i
Yemen'i

yaş dök- [D]:

Ağlamak, üzüntüyle gözyaşı dökmek.

G.20/3 Nāme gibi ben ĥara yazulu bağı yufkadur / Durmayup yaşlar döküp ĥālūme ağlar
ĥāmeler

yaşlu:

Yaşlı; yaşla dolmuş.

G.55/1 Nice taħrİR ideyin vaşfını derd ü elemüñ / Bağı yufka kāğıduñ gözleri yaşlu
kalemüñ

yat-:

Boylu boyunca uzanmak. || Bulunmak, var olmak, mevcut olmak.

G.42/2 Güzellik cāme-ḥvābında yatup maḡrūr-ı ḥüsn olma / Naẓar kıl ḥāl-i ‘uṣṣāka ki
‘ālem bî-ḡarār ancak

G.53/5 Künc-i fūrḡatde yaturken ḥamduli’llāh Āhi’yā / Oldı ben dil-ḡasteye mūnis ḡayālî
Aḡmed’ūñ

yavuz:

Fena, kötü.

G.96/3 Āh-ı serd iriṣmesün bārid nefesler çok velî / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ
üstine

G.115/1 Nergisüñ degmemek için güle yavuz naẓarı / Bāzū-bend atdı şabā şāh-ı güle
ḡoncaları

yay:

İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma aleti, kavis.

G.17/1 Cān ḡurbān itdüren ‘uṣṣāka ḡaṣuñ yayıdır / Ey güneş yüzli ḡaṣuñ beñzer ki ḡurbān
ayıdır

G.17/2 Gamzeñ oḡından ḡaṣuñ yayı ne gücler çekdüḡün / Dostum benden beter anuñ da
başı ḡayıdır

*İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis.|| Sevgilinin
kaşı.*

G.68/2 Kirpügüñ ebrūlaruñ ḡönlüm kemān u tır idüp / Çifte yaylu çifte oḡlu bir sipāhum
var benüm

G.96/4 ḡaşları yayı gibi biñ dürlü sözler söyler ḡalk / Kimse toz ḡondurmaz ol ebrū-
kemānuñ üstine

G.100/3 Cān kuzusını benüm boynuma kurbān eylemeñ / Sen hemān bir kerre kurbān iste
kaşuñ yayına

yay k̄ur- [K]:

*Çilesini veya kirişini takıp yayı atışa hazır duruma getirmek. || Sevgilinin kaşlarını
çatması ile yay kurulması arasında şekil benzerliği yönüyle ilgi kurulmuştur.*

G.73/3 Kaşlarıñ yayın k̄urup per-tāb it t̄irin berü / İna sadrı hāzirî li's-sehmi va'llāhi'l-
'azîm

yaz-:

... olarak kaydetmek.

G.13/2 Benüm ebrūlarum şanmañ bu iki haṭṭı alnumda / Başumda ey kemān-ebrū yazılmış
kara yazıdır

G.109/7 Āhî hāk olur ise ger āteş-i hicrān ile / Ehl-i diller yazalar merkadine tābe serāh

Yaziya geçirmek, yazı ile anlatmak.

G.13/5 Yazardum haṭṭunuñ vaşfin devāt-ı çeşm-i Āhî'den / Velî bu kan olacağıñ içi iñen
kara şudur

G.18/4 Kan yudup ölenlerüñ derd-i derünün yazmağa / Bir varağdur lālenüñ ağzında her
pergāleler

G.55/4 Gam-ı hecrüñle neler çekdüğümü yazdum idi / Nāmenüñ kaddini bükdi şanemā bār-
ı ğamuñ

G.63/4 Kıl kalemlerle yazarlar şafha-i defterlere / Kākül-i dil-berde bir kaç dürlü bendüm
var benüm

G.79/5 Kulları hālin yazup ol pādişāh-ı hūsne ben / Hem du'ā vü hem šenā hem merhabā
olsun dirin

G.85/3 Bir büt-i sengin-dilüñ 'ışkında cān virdi diyü / Kabrümüñ üstindeki mermerde
'ömrüm yazasın

G.101/4 Kānlu yaşımı deftere yazmak diledükçe / Kānlar saçılır şevk-i kalemde cüz'üm
üzre

Yazıya geçirmek, kaleme almak. || Söylemek.

G.37/4 Yazaruz la'l-i lebin yādına rengin gāzeli / Diyicek şî'r dirüz biz begüm inşā
dimezüz

G.114/4 N'idelüm irgürmedük canbāz-ı cānı zülfüne / Kıl kalemle yazacak bir ince
bendüm var idi

yazuk:

Yazık; olmaması gereken bir şey karşısında duyulan üzüntüyü ifade eder.

G.12/5 Dil-ber maḥallesinden ırağ itme Āhî'yi / Yazuk degül mi eyleye bir mübtelā sefer

yazuklar:

"Yazıklar olsun" anlamında kınama bildirir.

G.40/2 Dimişler kim vefāsuzdur 'adūlar yār için yāra / Meded hey ol semen-sāya yazuklar
iftirā olmuş

yel-:

Aceleyle, telaşlı bir biçimde koşmak.

G.86/5 Geçürdüm 'ömr devrānın hevā-yı zülf-i yār ile / Naşib olmadı çok yeldüm bu 'ömr-
i cāvidān için

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdālarına / Şabā bî-çāre çok yeldi yöpürdi

yeñi yağa [D]:

Acemi, genç, toy.

G.99/1 Baş koşdı nergis ü gül cem' oldı bir araya / Bir iki oñmaduklar birkaç yeñi yağaya

yetim:

Zavallı, muhtaç, kimsesiz. || Aşık.

G.84/4 Ben yetimün acıyup ağlarsa kanlu yaşuma / Baħr-ı ulzüm acısun deryā-yı
‘Ummān ağlasun

Babası ölmüş olan (çocuk), babasız. || Gözyaşı tanesi.

G.93/2 Merdüm-i dide ciger-güşelerini nice bir / Besleyem kendü yetimüm gibi
dāmānumda

yetim ol- [K]:

Yetim olmak, kimsesiz kalmak.

G.84/6 Ağlamakla çıkdı gözden Āhī ey pır-i hıred / Demdür ağlarsa yetim oldı ol oğlan
ağlasun

yetiş-:

Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak.

G.125/1 Leblerin yād idicek cismümüze cān geldi / Göñül abdālı yetiş tekyeye urbān
geldi

yi-:

Perişan etmek, mahvetmek, harcamak.

G.82/2 Dil tenūrında ciger yandığı yetmez midi kim / Yidi derd ile beni ğam daħi bir
yanumdan

yidüğü ayru git- [K]:

Çok samimi olmamak, hep beraber bulunmamak.

G.93/4 Yidügüm ayru giderken seg-i kūyuñla benüm / Görmedüm nān ü nemek haqqını
yārānumda

yigit:

Yürekli, cesur (kimse).

G.38/5 Be Āhı üstüñe bir gün doğar gün gibi ol meh-rū / Yigitsün çünki başuñdan senüñ
devlet ırağ olmaz

yil:

Yel; havanın yer değıştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgar. || Nefes.

G.96/3 Āh-ı serd irişmesün bārid nefesler çok velı / Esmesün yavuz yil ol serv-i revānuñ
üstine

yil-:

Yel gibi esmek.

G.18/2 Şāh-ı gül devrānidur yilsün yöpürsün bād-ı şubḥ / Şāhid-i servüñ ayağına şu döksün
jāleler

yile var- [D]:

Heba olmak, havaya gitmek, boşa gitmek, heder olmak, savrulup telef olmak.

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı Қaraman mülki yile / Varalum Rūmili'ni biz de hişār
eyleyelüm

yile vir- [D]:

Savurup telef etmek, boşuna harcamak, heder etmek.

G.29/5 Āhi'yā āh itme kim yile virürsin gendümi / Hırmen-i 'ıışk içre cism-i nā-tüvānum
kāhdur

G.52/6 Yile viren 'anber-i sārā gibi 'ömrüm benüm / Ārzū-yı büy-ı luḫ-ı müşk-bāruñdur

senüñ

yine:

Yeniden, bir daha, tekrar, gene.

M.1/1 Sevdüm **yine** bir ruĥları gül ğonca-dehānı / Bülbüllerini iñledici şüĥ-ı cihānı

M.1/3 Dil düşdi **yine** bir şanemüñ 'ıŝķına nā-gāĥ / Bend oldı ŝaĥı dāmına dıvāne olup āĥ

M.1/5 Oldı gönül Āĥı **yine** bir dil-bere meftün / Görse ŝaĥı zencirini Leylî ola Mecnün

G.6/3 Tır-i ğamzeñ **yine** şinemde iki zaĥm urdı / İki göziyle nazār eyledi ol ŝāĥ baña

G.9/2 **Yine** nergis gibi ğülşende gözün fikri ile / İçelüm bāde-i ğül-reng olalum mest ü ĥarāb

G.15/2 Bir ŝivekāra müşteri oldı gönül yine / Bāzār-ı şivede gözi kaşı kemān tutar

G.44/1 Bir ğüzel sevdüm yine kim ĥüsnüñüñ pāyānı yok / Cānuma cevri ü cefāsınuñ daĥi oranı yok

G.61/2 Ol taĥıb-i dil ü cān āĥ ki ben ĥastesini / Öldüriser bigi bir ğün yine dermān iderek

G.62/4 Cām-ı mey şun tā donuĥluĥum açılsun sāķiyā / Göñlümün āyinesinde yine gerdüm var benüm

G.65/3 Çekeyin ĥārını ol ğülşen-i 'ömrüm ğülinün / Kendü bāĥum çemenidür yine kendü dikenüm

G.67/3 Yaralı ĥolumda iki ĥanlı dāĥ urdum yine / Bir nihāl üstinde iki tāze verdüm var benüm

G.78/6 Va'llāhi ĥorĥarın adını añmaĥa saña / Bir şi'r-i ter didüm yine Āĥı fülāna ben

G.92/3 Ser-niĥün gördüm bugün aĥyār-ı merdüdi yine / Beñzer ol ŝeytānı sürdüñ ey melek dergāhdan

G.96/5 Ayduñuz yārāna kim ŝoĥbet-be-ŝoĥbet diyeler / Bir ĥazel didi yine Āĥı fülānuñ üstine

G.97/1 Bir elif çekdi yine şineme cānān bu gice / şan şarıldı baña bir serv-i ĥırāmān bu gice

G.97/4 Yine bilsem ki 'aceb kimlere hem-kāse idün / Ki cihān tölmiş idi na're-i mestān bu gice

- G.98/4 Ruḥlarıñ ay u günü ḳodı beni tıḳdı eve / Yine bî-çâreleri ōḳdı delükden delüğe
- G.105/4 Āhi'yā n'olsa gerek 'arṣa-i nazm içre bugün / Ḳoşalum ṭab'-ı semendin yine ögdüller ile
- G.117/5 Āhi bir ūḥ-ı cefākāra gönül düṣdi yine / N'ideyin n'eyleyeyin vāy beni vāy beni
- G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āhi yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol ōḥbetüñ āvāreciği
- G.126/4 Ḳodı derd ehline Āhi yine Őirün yādgār / Kūhken gitdi veli 'ālemde bir ad eyledi
- G.127/2 Cān çıkınca hele ḥıdmetde ben eksük ḳomadum / Eger ölmezsem efendi yine ḥıdmet bākı
- G.127/5 Őoḥbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yürü ey Āhi senüñle yine ōḥbet bākı
- G.135/1 Ancaḳ kemer ḳoçar yine ol ince belleri / Ḥātem öper meger yine ol aḡ elleri
- G.135/5 Mihr-i ma'āñi ile yine rüſen eyledi / Eṭrāf-ı kā'inātı bu Āhi ğazelleri

yir:

Yeryüzü.

- T.1/5 Aḳ ol cihānda minnetle ni'met olmasun / Tek yirde gökde zerre ḳadar minnet olmasun
- G.15/1 Gāḥ āhum ile yiri göḡi bir duḥān ṭutar / Geh nālem ile iki cihānı fiḡān ṭutar
- G.25/2 Būy-i bahār ōyle pür itdi cihānı kim / Yire inince ḳatre-i ōeb-nem gül-āb olur
- G.34/5 Āhi'nüñ yirde gökde vallāhi / Bir efendisi bir de Tañrısı var

Bir nesne veya kimsenin kapladığı yahut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal.

- G.47/3 Ḥāküm ziyāret eyleyenüñ ḳaşları yiri / Şan naḳş-ı na'l-i esbi durur ōeh-süvārumuñ
- G.98/5 Āhi'nüñ eylemesün kimsene beytin taṣḥiḥ / Beyt kim mermer ile yapıla yir yoḳ helike

Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin.

G.47/4 Mihrüñ şehidi olalı sînemde dil-berâ / Bir zerresini yirde kıomazlar ğubârumuñ

G.65/5 Yirde pehlûlarumuñ naķşı ile Āhi hemân /Bir haşıra şarılu mürdeye döndi bedenüm

Yer; mevki, mekân, mahal. || Kalp, gönül.

G.63/2 Bu dil-i âvâre bir yirden iki maĥbûb sever / Çifte öksüzler taķınmış bir levendüm
var benüm

Yer; bir şeyden kalan iz, nişan.

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayaĝuñ yüzüm üzre / Naķş oldu na'ıçeñ yiri iki gözüm
üzre

G.112/6 Göñli evi yapımaĝa yok çäre Āhi'nüñ / Kaldı hemjñ şöyle şı yir kim tebâh ola

Vücudun herhangi bir bölümü.

G.104/1 Şarılpdur bedenüm penbe-i dâĝ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kıalmadı
pırâhenüme

Yer; mevki, mekân, mahal.

G.121/1 Ne muşâhib bulunur derd ü ĝam-ı yâr gibi / Ne ferâĝat yiri var ĝüşe-i ĥammâr gibi

yir bul- [D]:

Bir yere yerleşmek, yerleşecek bir yer bulmak, oturacak yere sahip olmak.

G.42/4 Raķib-i bed-liķâ cânâ cihânda bulmamışken yir / Neden aña bu 'izzet kim seg-i
küyuñla yâr ancak

yir yir [K]:

Yer yer; kısım kısım, bölüm bölüm, orada burada, bazı yerlerde.

G.23/3 Eşķ-i ĥün-efşânıdur Ferĥâd'uñ ey Şırın-süĥan / Açılanlar yir yirin deşt-i belâda

lāleler

G.56/4 Sūz-ı āhumdan gice yandum yağıldum ‘āleme / Yir yirin dutışdı yandı ol Һarāretten
yürek

G.59/4 Hānesini gönlümün yapduğda mi‘mār-ı ezel / Revzeni zaħm oldu vü tır-i ğamuñ yir
yir direk

G.69/5 Na‘lçeñ naqşı degül ebrūlarumdan yir yirin / Hākde ҡalmıř niřān-ı secdegāhumdur
benüm

yirde ҡalma- [K]:

Boşa gitmemek, heba olmamak.

G.64/1 Yirde ҡalmaz āteř-i āh-ı seħergāhum benüm / Toķunur arħuña bir ğün ey felek
āhum benüm

yirden göge [K]:

Yerden göge kadar, baştan ayağa.

G.80/2 Göklere ağar duhānum āteř-i āhum gibi / Yanaram yirden göge bir meh-likāya
görmedin

yirden göge dek [D]:

Çok fazla, pek çok.

G.50/1 Nāliřumden giceler yummaz gözini nüh-felek / Āh ki ol meh ‘ālemi incitdi yirden
göge dek

yirden götür- [K]:

Yükseltmek, zilletten, perişanlıktan kurtarmak.

G.116/5 Ayaqlarda ğubār olmişdı Āhı / Ser-i zülfün anı yirden götürdi

yire al- [D]:

Yere atmak, yere fırlatmak. || Kötü bir duruma sokmak, birini kötü söz ve davranışlarla küçük duruma düşürmek.

G.121/2 Bir bölük başına gün toğmaduk üftâdelerüz / Yirlere çalma iñen säye-i dıvâr gibi

yiridür:

Yeridir; layıktır, uygundur, yeri var.

G.30/2 Kadd-i nigâra öykünür imiş utanmadın / Serve tabanca urur ise yiridür çenâr

G.41/4 Ahker-i nâr-ı firâk itdi çü nûr-ı 'ârızuñ / Yiridür karşında yanmak eylesem sevdâ
Laţif

G.80/6 Her ne cevri itse yiridür Āhî ol dil-ber saña / Böyle dil virmek neden bir bî-vefâya
görmedin

G.115/3 Dir idüm zülfine tolaşma gönül eslemedüñ / Yiridür şimdi saña her ne iderlese
yiri

yirine:

Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere.

T.1/2 Geh yaş gelür gözümdeñ ü geh yaş **yirine** kan / Derd-i derûnı bilmege bu mâ-cerâ
yiter

G.9/7 Āferîñ tab'-ı güher-bâruña Āhî ki senüñ / Silk-i nazm içre dizer söz **yirine** dürr-i
hoş-âb

G.22/3 Göñlümüñ tahtında şimdi ey kemân-ebürü senüñ / Hüküm iden cân yirine tır-i gamuñ
peykânıdur

yirlere geç- [D]:

Yerlere geçmek, yerle bir olmak. || Çok utanıp sıkılmak veya kahrolmak.

G.133/3 Baña ol mâh gibi döne döne cevri eyler / Göreyin yirlere geçsün felek-i gaddârı

yit-:

Yetiŕecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek.

T.1/1 Hüsnuñ ŕu‘âi ‘âleme nür u ziyâ **yiter** / La‘lûñ dil-i ŕikesteye bir dem devâ **yiter** / Cân gülŕeninde sidre-kađûñ müntehâ **yiter** / Dil kiŕverine zülf-i siyâhuñ belâ **yiter** / Yıkmağa bu vilâyeti ol ejdehâ **yiter**

T.1/3 Bîmâr-ı ‘iŕka ŕebet ile eyleme ‘ilâc / Var ey tabîb ko beni derdüm baña **yiter**

T.1/4 Mu‘tâd oldu dil dilemez kim süre ŕafâ / Dil-ber yolunda **yit**medi çekdüğüm belâ

T.1/4 Ey çarh sen de yâr gibi olma bî-vefâ / Zîrâ bu deñlü ‘âleme bir bî-vefâ **yiter**

T.1/5 Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun / Örti döŕsek Necâtî’ye bir büriyâ **yiter**

G.5/2 Lâle gibi çünkü ben ŕahrâ-niŕinler ŕâhiyam / Kırmızı eyvân **yiter** bu kanlu pîrâhen baña

G.82/5 Saña maħlâŕ yiter Âhi kim ider aduñı yâd / Her ğazel kim oğına defter ü dîvânumdan

G.124/3 Gam pelâsı var iken tâc u kabâ añma baña / Yürü sūfî yürü derviŕe yiter vuŕlacığı

Kt.1/1 Gel yiter rüsvâ-yı halk ol bir vefâsuz yâr için / Diñle sözüm aç gözün bu ibtilâdan vâz gel

Kâfi sebep olmak, bir husus için yeterli olmak.

T.1/2 Geh yaŕ gelür gözümdeñ ü geh yaŕ yirine kan / Derd-i derünı bilmege bu mâ-cerâ **yiter**

G.6/1 Saña yanmağa **yiter** hâlümü geh ğâh baña / Elif-i ŕine ile dâğ-ı dilüm âh baña

G.7/1 Rûz-ı maħŕerde ‘ayân olmağa ol hâl baña / Bir levend-nâme **yiter** nâme-i a‘mâl baña

G.7/4 Sen varup hâne-i ağıyâra kadem basduğıña / Baŕmağıñ na‘leŕesi nağŕı **yiter** dâl baña

G.32/1 Kâse-i zehr-i felâket baŕuma efer yiter / Egnüme zillet libâsı câme-i zîver yiter

G.32/2 Ŗâh-ı ‘iŕkam kûs-ı riħletle fenâdan göçmiŕem / Baña hicrân leŕkeri mülk-i ‘adem kiŕver yiter

G.32/3 Sen kuŕan zerrin kemer sevdâ-i zülfüñle baña / Ğayderi-veŕ bilüme zencir-i ejder-ser yiter

G.32/4 Saña gül-ğün bâliŕ ü zer-beft piŕter ‘âŕıka / Seng-i hün-âlüd bâlîn büriyâ bister yiter

G.32/5 'Ār u nāmūsı n'idem ben gözyaşı besdür baña / 'Āşıka yüz şuyı 'ālem içre rüy-i ter yiter

G.32/6 Baña Āhı yaraşur altun beñeklü cāme-ḥvāb / Külhan içre bister-i sincābı ḥākister yiter

G.58/4 Ne şorarsın kıandadır diyü gönül āb-ı ḥayāt / Mürdeye yetmez mi la'l-i cān-fezāsı Ḥurrem'ün

G.82/2 Dil tenūrında ciger yandıḡı yitmez midi kim / Yidi derd ile beni ḡam daḡı bir yanumdan

G.86/3 Benüm menşūr-ı a'mālüm yiterdi rüz-ı maḡşerde / Seg-i kūyuñ izi olsa berātumda nişān için

G.93/5 Baña ol nāme-i a'māl yiter Āhı kim / Yār ḡaḡıyla ḡazeller ola dıvānumda

Yetmek; ulaşmak, erişmek, vasıl olmak.

G.108/1 Kıan'ol ruḡsār-ı dil-ber gibi lāle / Nice al ola kim yite bu ala

yitiş-:

(Bitki için) Gelişip büyüme, olmak.

G.109/2 Zülf-i 'anber-şikenün ḡasreti ile ölsem / Kıabrüm üzre yitişür kāh-şıfat mihr giyāh

yık-:

Bozma, tahrip etme.

T.1/1 Dil kışverine zülf-i siyāhuñ belā yiter / **Yık**maḡa bu vilāyeti ol ejdehā yiter

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kıal'asın ḡop yıkılmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm yañıldum bilmedüm

G.120/4 Gönlümi yıkduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān / Yıkdı bir şeh Kıa'beyi tekrār bünyād eyledi

Yok etme. || Harap etme, mahvolmasına sebep olmak, perişan etme:

G.16/1 İl yapar gönlüm evini benüm ol şāh yıkar / Kimse yapmaz ebedi anı ki Allāh yıkar

G.16/2 Yalıñuz çarha tokunmaz benüm āh-ı seherüm / Nice zālimler evin āh-ı sehergāh yıkar

G.16/3 Dergeh-i hüsniñe yasanma gurūr ile iñen / Ki seher āhı ğarībūñ der ü dergāh yıkar

G.16/4 Āh-ı ‘āşık irişür hüsniñüñ āyinesine / Şağın ey şāh şağın memleketüñ āh yıkar

G.16/5 Saña ne ortada Āhi göñül ol şāhuñdur / Kendü mālİK evine gāh yapar gāh yıkar

yıķıl-:

Gücü kalmayıp olduğu yere düşüvermek, yığılmak.

G.74/4 Dest-i ğam birkaç içürdi kim şafā geldüñ diyü / Bezm-i ‘ışkuñdan turup kında yıkıldum bilmedüm

yılduzı alış- [K]:

Yıldız (yıldızları) barışmak; birini kendine yakın bulmak, anlaşıp uyuşmak.

Kt.1/2 Yılduzuñ ol māh ile alışmamışdur mā-ħaşal / Āhi’yā gel bİ-sitāre bu hevādan vāz gel

yıllar ile [K]:

Yıllarca.

G.52/7 Yıllar ile egleyen Āhi’yi şehr-i Bursa’da / Āstān-ı dergeh-i ‘ālİ-cenābuñdur senüñ

yok:

Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazırūñ dađı yok söz bir olur

G.25/4 Çün dūd-ı āhumuñ eşeri yođdur ey hümā / Tütİ-i çarĥ her gice niçün gurāb olur

G.38/3 Didüm cānā ‘izāruñda neden yok zūlf-i hüs-nārā / Didi ğülzār-ı Cennet’dür

cemālüm anda zāğ olmaz

G.44/1 Bir güzel sevdüm yine kim hüsnüñüñ pâyânı yok / Cānuma cevr ü cefāsınuñ daħı oranı yok

G.44/2 Sidre gibi müntehā-ķaddi şalaldan sāyesin / Ravzada şalınmağa serv-i sehñnüñ cānı yok

G.44/3 Hār-ı cevrüñden yüzüñe karşı inlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nālānı yok

G.44/5 Hatt-ı müşķinüñle Rüm u Şām teshİR itmege / Hıtbe-i hüsnüñ tapuñdan özge bir sultānı yok

G.44/6 Kāmet ü ruhsār u hattıñ gibi ey hūr-ı-behişt / Bostān-ı Cennetüñ serv ü gül ü reyhānı yok

G.44/7 Nā-tüvān oldu bu Āhı derdüñ ile şöyle kim / Yārını añduķça bir āh itmege dermānı yok

G.45/1 Āh kim cevrüñüñ nihāyeti yok / N’ideyin ‘ışkumuñ da ğāyeti yok

G.45/2 Beni zulm ile öldürür āħir / Nice kāfir ki hiç ‘ināyeti yok

G.45/3 Nice teşbİh idem saña güneşi / Kim anuñ serv gibi kāmety yok

G.45/4 Hıylı cem’ itdi meblağ-ı hüsnı / Bu ‘acebdür velı saħāveti yok

G.45/5 Seni gördükçe ğayrı ile Āhı / Biñ kez ölür velı şikāyeti yok

G.64/2 Sāye-veş üftāde kullardan yanuñca kimse yok / Gün gibi tenhā yürürsin ey yüzi māhum benüm

G.88/5 Fırķatüñde hālın ey dil-ber bu Āhı hastenüñ / Taķatüm yok kim diyem bārı işit efvāhdan

G.93/1 Bir haşırüm yoğ iken külbe-i aħzānumda / Būriyā naķşı görünür ten-i ‘uryānumda

G.98/5 Āhı’ñüñ eylemesün kimsene beytin taşhİh / Beyt kim mermer ile yapıla yir yok helike

G.101/5 Ben bir baş açuķ Rüm ili abdālıyam Āhı / Yokdur dönüşüm cān virürin bu sözüñm üzre

G.103/3 Gördi ‘uşşāķuñ başında devleti yok raħm idüp / El şalar da‘vet kılur çağırıp devlet-hāneye

G.112/6 Göñli evi yapılmaga yok çäre Āhî'nüñ / Kaldı hemjñ şöyle şu yir kim tebāh ola

G.134/6 Āhi'ye daħi şefkatüñ yok mı / Şıve vü nāza gāyet olmaz mı

yol:

Uğruna, uğruna. || Amaç, maksat.

M.1/1 **Yol**ına revān eyleyeyin cism ile cāni / Şol āfet-i devrān ki dinür adına Şānı

T.1/4 Mu'tād oldı dil dilemez kim süre şafā / Dil-ber **yol**ında yitmedi çekdügüm belā

G.74/1 Bir vefāsuz yāra dil virdüm yañıldum bilmedüm / Eşk-veş yolında döküldüm saçıldum bilmedüm

G.95/3 Bunca yoluñda fedā itmiş iken cān u dili / Bir selāmuña daħi degmedük ey yār hele

G.103/4 Yār yolında ölmege cān virürin ben haste āh / Nice 'aşıkdur şu kim cān virmeye cānāneye

Mt.1/1 Kim dimişler es-sahıyyu mā-melek / Döneyüm yoluñda döndükçe felek

Bir şeye ulaşmak için takip edilen seyir.

G.2/2 'Aql u şabrum kārbanın urdı bir kāfir benüm / Hey müselmānlar bu **yolda** çok ziyān oldı baña

G.79/2 Bir selām için yoluñ ögmekde 'ışk olsun baña / Merhabāsuzlarda saña merhabā olsun dirin

G.109/3 Şıdkumuñ da'vı sine 'ışkuñ yolında dostum / Eşk-i çeşmümle olupdur çihre-i zerdüm güvāh

G.113/6 Gehı mey-hāne yolında gehı mesciddedür Āhı / Harāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür geh toğrı gāh egri

Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah.

G.13/3 İzün tozını tutarsam n'ola gözümle yollarda / Efendüm cevherüñ kıdrin bilene göz terāzūdur

yoldaş ol- [K]:

Yol arkadaşlığı yapmak, birlikte hareket etmek.

G.19/1 Oğlarıñ cān almada tiğüñle yoldaş oldılar / Sınelerde kan yalaşdılar qarındaş oldılar

yolumı bağla- [D]:

Yolunu kesmek, bir şeyi yapabilmek için gerekli imkânları ortadan kaldırmak, birinin geçip gitmesini veya bir amaca ulaşmasını engellemek.

G.14/4 Ben bu ğurbet-ğhāne-i fürkatde eylerdüm sefer / Yaşlarum kanlı şular gibi yolumı bağlar

yöpür-:

Telaşlı bir biçimde öteye beriye koşmak; savurmak.

G.18/2 Şāh-ı gül devrānidur yilsün yöpürsün bād-ı şubh / Şāhid-i servüñ ayağına şu döksün jāleler

G.116/2 Düşelden sünbülün sevdālarına / Şabā bî-çāre çok yeldi yöpürdi

yu-:

Yıkamak.

G.134/3 Tevbe şuyı yumazsa ‘isyānı / Feyz irişüp ‘ināyet olmaz mı

yukarı:

Üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya.

G.136/5 Bakup yukarı qasr-ı cemālüne degerken / Turmaz egilür mäh-ı nevün başda külāhı

Yūsuf:

Hz. Yusuf. || Hz. Yakub'un oğlu Hz. Yusuf. Mısır'a sultan olması, kardeşleri

tarafından kuyuya atılıp ölüme terk edilmesi ve güzelliği yönüyle edebiyatımızda söz konusu edilmektedir.

G.24/1 Gerçi Yūsuf bigi mümtāz güzel nādir olur / İki ‘ālemde nazīrūñ daħi yok söz bir olur

Yūsuf-ı gül-çihre:

Gül yüzlü Yusuf. || Sevgili.

G.124/4 Kıymetin bilmediler Yūsuf-ı gül-çihremüzüñ / Hayf nā-dāna düşüpdür o güher vuşlacığı

Yūsuf-ı Ken ‘ān:

Kenan ilinin Yusuf'u; Hz. Yusuf. || Sevgili.

G.21/5 Hüzni Ya‘kūb ile Āhı mübtelā kıldı beni / Mısr-ı hüsñüñ ol şeker-leb Yūsuf-ı Ken ‘ānidur

Yūsuf-ı Mısr:

Mısır'ın Yusuf'u; Yusuf peygamber. || Sevgili.

G.35/2 Ey ‘azizüm nice bir ‘āleme dellāl olalum / Yūsuf-ı Mısr bizüm bilmeyicek kıymetümüz

G.71/2 Milket-i hüsñüñ metā‘ın baña ‘arz itmeñ ki hiç / Yūsuf-ı Mısrı daħi ağmaz terāzūmdan benüm

yübüset:

Kuruluk.

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmuş idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze kan geldi

yürek:

Kalp. || Aşığın kalbi.

G.50/4 Ol şanem her seng-dilden eylemez tığın dirîğ / Sen gerek kan ol gerek derd ile taş
ol ey yürek

G.56/3 Gerçi göz uğrulayup düzdi hayâlün gönlüme / Nideyin ol gamze ucundan
delinüpdür yürek

G.56/4 Süz-ı âhumdan gice yandum yakıldum 'äleme / Yir yirin dutışdı yandı ol harâretten
yürek

G.59/1 Hâr-ı müjgândan hezârân pâre olursa yürek / Ğonca-veş ey 'âşıq-ı şeydâ dilün
tutmağ gerek

G.59/7 Tığ-i cân-bağşuña karşı varsa Āhî tañ mı kim / Cân virür âb-ı revâna irmege
yanğın yürek

G.64/4 Tūr-ı Mūsâ döymedi envâr-ı hüsniñ tábına / Hey ne taşdan yüregüm var imiş
Allâh'um benüm

G.128/1 Güllere dönse 'aceb mi yüregüm pâreleri / Ğonca-veş ağız açar her yañadan
yâreleri

yürek yağı [K]:

Yürek yağı. || Kalbi kuşatan, saran (şey).

G.123/1 Bir yürek yağı ciger vuşlası cân pâreciği / Cigerüm parladı gamze-i mekkâreciği

yüregüne dağ ur- [D]:

Ciğerini dağlamak, yaralamak, büyük bir acıya uğratmak..

G.28/2 Lâle-veş yüregüme dağ urdı / Āteş-i haddi üzre hâl-i nigâr

yüri-:

İlerlemek, devam etmek.

G.6/4 'Işkı terk eyle baña 'aqluñ ile ol **yüri** dir / Gör ne ağular ider bu dil-i güm-râh baña

G.48/2 Hâk-i kadem-i yârı hemân başuña görme / Ey bād-ı şabâ yürüdüğüñ râhı severseñ

G.50/3 İncinüp ol ğonca-leb dil bülbülinüñ āhına / Didi luţf eyle yüri bi'llāh bizden öterek

G.113/6 Gehi mey-hāne yolında gehi mescidedür Āhi / Ğarāb-ı mest-i 'ışk olmuş yürür
geh toğrı gāh egri

G.124/3 Gam pelāsı var iken tāc u kabā añma baña / Yüri süfı yüri dervişe yiter vuşlacığı

G.127/5 ŞoĞbeti var mey-i nāb ile bugün yārānuñ / Yüri ey Āhi senüñle yine şoĞbet bākı

Gezmek.

G.17/5 Āhi'yi ğuşe-be-ğuşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şoĞbet-be-şoĞbet bir gül-i
hercāyıdır

G.64/2 Sāye-veş üftāde kıllardan yanunca kimse yok / Ğün gibi tenhā yürürsin ey yüzi
māhum benüm

G.123/5 Bezm-i ğamda bugün Āhi yine āvāre yürür / Eksük olmaz hele ol şoĞbetüñ
āvārecigi

yüri var [K]:

“Var git, yürü git” anlamında kullanılan kalıp ifade.

G.27/5 Yüri var çok sözü kı nice ötersin bülbül / Şi'r-i Āhi'ye nazıre dimecük müşkil olur

yüz-:

Kol, bacak, yüzgeç vb. organları hareket ettirerek suda ilerlemek.

G.136/2 Māhi gibi dil 'arızuñ ābında yüzerken / Māhiyyetin anuñ nice keşf ide kemāhi

yüz:

Sima, çehre, surat.

M.1/2 Bir gözleri nergis **yüzi** gül saçları reyĞān / Bir lāle-ruĞ u ğonce-dehen serv-i
Ğırāmān

G.9/4 Görüben **yüzüñi** ussum gidüben düşdükte / Acıyup merdüm-i çeşmüm şaçar üstüme
gül-āb

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemân / Zîrâ begüm mübârek olur gün toğa sefer

G.17/1 Cân kırbân itdüren ‘uşşâka kaşuñ yayıdur / Ey güneş yüzli kaşuñ beñzer ki kırbân ayıdur

G.21/2 Gizleme zülf-i ‘arağ-rizüñ külâhuñdan çıkar / Dil-berâ çün yüzüñüñ ebr-i gül-âb-efşâındur

G.22/4 Bir güle baksañ yüzine n’ola çün ey gonca-leb / Midhatüñ bâğınuñ Āhi murğ-ı hoş-elhâındur

G.38/2 Yüzüñ meh-tâb-ı şevkıñden ne tañ olsa gice gündüz / Cemâlüñ şem‘-i rüşendür aña beñzer çerâğ olmaz

G.43/2 Kamer devrindeki gül yüzlilerden / Güzeller şâhı dil-ber Muştafâcık

G.44/3 Hâr-ı cevruñden yüzüñe karşı iñlersem ne tañ / Var mı bir gül kim anuñ bir bülbül-i nâlânı yok

G.46/1 Cânâ götür yüzüñden lutf eyleyüp niķâbuñ / İtme nihân cemâlin ebriyle âftâbuñ

G.50/5 Alnuña meh yüzüñe mihr-i cihân-ârâ dimiş / Dostum Āhi seni göge çıkarur giderek

G.54/5 Vaşf itmek için gül yüzini olmaya hergiz / Āhi gibi bir bülbül-i şeydâsı Memi’nüñ

G.59/5 Gerçi ‘âlemde perî yüzlü melekler çok velî / Gözüme sensüz görünmez ne perî vü ne melek

G.64/2 Sâye-veş üftâde kıllardan yanuñca kimse yok / Gün gibi tenhâ yürürsin ey yüzi mâhum benüm

G.66/5 Āhi’yâ aña baña bâğ-ı cinân kevşerini / Kim lebi kevşer yüzi bâğ-ı cinânum var benüm

G.75/3 ‘Aceb mi dostlar dîvâne olsam küh-ı fûrkatde / Şunuñ gibi perî yüzlü güzel âdemden ayrıldum

G.76/3 Çarğ elinden kınarlar ağıladan şafağ gibi baña / Câme-i sürğ ile ol gün yüzlü mâhumdur benüm

G.94/1 Güzellik nev-bahârında cihân bâğı bahâr olsa / Baña ol yüzi gülşensüz gerekmez ger hezâr olsa

G.94/5 Kamer yüzlü kıra beñlü güzeller pâdşâhıdır / Benüm mâh-ı siyeh-çerdem ‘aceb mi

hâldâr olsa

G.95/4 Hele sen cevri ü cefâ itmede eksük komaduñ / Bu dañi böyle ola ey yüzi gülzâr hele

G.101/1 Andan berü kim basduñ ayağuß yüzüm üzre / Nağş oldu na'leşñ yiri iki gözüm üzre

G.105/2 Bir yüzi gül lebi mül servi kenâr eyleyi gör / 'İşret isterseñ eger güller ile müller ile

G.106/3 Tırma ey muṭrib elüñden koma bir dem sâzuñı / İçelüm sâķı meyi gül yüzlilerüñ yâdına

G.107/2 Ağ bulutdur şanma karşı mihr yüzün kaplayan / Kim bu abdâl-ı felek penbe urunur dâğına

G.113/5 Kamer gibi yüzi beñlü güzeller pâdişâhısın / Yaraşur mâh-ı nev gibi geyerseñ şeb-külâh egri

G.119/4 Geçdi çün devr-i kamer gün yüzliler devrânıdır / Sürsün ol gün yüzli sürsün geçmedin devrânını

G.120/2 Bir perî-taşvirdür dîvâne nağş iden beni / Baña nağşı o melek yüzlü perî-zâd eyledi

G.122/5 Kaçup kaçup da ırâqdan dönüp dönüp yüzüme / Kıya kıya bağan ol gamzekârı gördüñ mi

Yüzey, satıh.

G.33/4 Hümret -i la'l-i nigâra gonca öykündüğü'çün / Şıçrayup yüzine yapışmağa durur jâleler

(Kesici aletlerde) Keskin taraf.

G.67/4 Pehlevânlık şatmasun gamzeñ kılıç yüzinde kim / Bir kılıç ile dirilür şîr-i merdüm var benüm

yüz çevir- [D]:

Yüzü döndürmek; yüz çevirmek; gösterdiği ilgiyi kesmek.

G.4/3 Her harāmî ğamze āhū-çeşm olan dil-berlere / **Yüz çevirmek** mi gerekdür böyle sahrādan yaña

G.128/4 Sizüñ il ādeminüñ böyle m'olur resm şehā / Görüben yüz çevirtür 'āşık-ı bî-çāreleri

yüz döndür- [D]:

Yüz çevirmek; gösterdiği ilgiyi kesmek.

G.87/1 Terk idüp sen şāhı yüz döndürsem ol dergāhdan / Kıbleden dönsün yüzüm nevmîd olam Allāh'dan

G.88/3 Nūr-ı hüsniñ 'arz idüp her dem gelürse āftāb / Bir gün aña bakmayam yüz döndürüp sen māhdan

yüz şuyı [D]:

Namus ve şeref, haysiyet, utanma duygusu, itibar, saygınlık.

G.32/5 'Ār u nāmūsı n'idem ben gözyaşu besdür baña / 'Āşıkā yüz şuyı 'ālem içre rüy-i ter yiter

yüz sür- [D]:

Saygı ve sevgi ile yere kapanmak, yüzünü yere koymak, hürmet etmek.

G.57/3 Vaqt ola rahm ide dil-ber düşelüm ayağına / Yüz sürüp yalvaralum baş açalum n'olsa gerek

G.107/1 Kend'özin has bigi şalmayan yaşu ırmağına / Rāstı yüz sürmez ol serv-қadüñ ayağına

yüz vir- [D]:

Fırsat vermek; birine ilgi ve yakınlık göstermek, itibar etmek.

G.74/2 Şehr-i vaşluñ kal'asın top yıkmış idi dostum / Leşker-i hicrāna yüz virdüm

yañıldum bilmedüm

yüzi qara [D]:

Utanicacak bir durumu bulunan, rezil.

G.11/2 Öykünür zülfine yāruñ varur elden ele misk / Görmedüm ancılayın dañi yüzi qara
levend

G.107/5 Āhi'yā çün kim bilürsin qatı ağındur raqıb / Geç sen ol yüzi qaradan uyma bi'llāh
ağına

G.123/4 Yüzüm ağı alnum açuqdur benüm ağıyārı qoma / Kendü kazancı durur kendü yüzi
qaracığı

G.128/5 İşidüp gayra düşürdügümi zülf-i siyehi / Saña mı kaldı be Āhi didi yüz qaraları

yüzi ağı alnu açuq [D]:

Çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmayan.

G.62/5 Hāk-pāy-ı yāra sürdüm bu mezellet çihresin / Yüzüm ağı alnum açuq Āhi'den ne
derdüm var benüm

G.123/4 Yüzüm ağı alnum açuqdur benüm ağıyārı qoma / Kendü kazancı durur kendü yüzi
qaracığı

yüzi yirde [D]:

Utangaç, sıkılğan, mahçup, alçakgönüllü.

G.89/3 Nāleñ irişdi göklere yirlerdedür yüzüñ / Beñzer dilā ki bir güzelüñ derdmendisın

yüzine baqma- [D]:

Yüzüne bakmamak; önem vermemek, ilgilenmemek.

G.109/4 Mihr ile māhuñ yüzine baqmayam Tañrı haqı / Bir göz ucıyla ider iseñ baña gāh
niğāh

Z

za‘f:

Zayıflık.

G.131/2 Za‘f ucından taqat u şabrum dükendi kalmadı / Eşk-i hūnīn ile şimdi āh u zār egler
beni

za‘f-ı humār:

İçkiden sonra gelen baş ağrısı ve sersemliğin verdiği zayıflık.

G.70/5 Cigerüm mey gibi hūn itdi benüm za‘f-ı humār / Kāyata’ya geçelüm def‘-i humār
eyleyelüm

zāğ:

Karga. || Karganın siyah oluşu dolayısıyla sevgilinin saçına benzetilmesi, kâfir olarak nitelendirilmesi ve küfrü çağrıştırması bağlamında kullanılmıştır.

G.38/3 Didüm cānā ‘izāruñda neden yok zūlf-i hūsn-ārā / Didi gülzār-ı Cennet’dür
cemālüm anda zāğ olmaz

G.90/3 Koyup bülbüllerüñ zāğ ile olma / Revā mıdur çü bir hoş gülsitānsın

zāhid:

Çok dindar olup irfanı olmayan kimse, kaba sofu.

G.46/5 Mey-hānede dutıya kor idi hırkasını / Ger bilse idi zāhid hāşşıyyetin şarābuñ

G.129/4 Ruḥ-ı zībāya meyl itmez didiler zāhidi ammā / Meger bir zerrece yokdur anuñ
gögsinde imānı

zāhidā:

Ey zahit. || Çok dindar olup irfanı olmayan kimse, kaba sofu.

G.35/1 Zāhidā içseñ eger sen de bizüm şerbetümüz / Gün gibi zāhir olurdu saña
keyfıyyetümüz

G.73/4 Zāhidā kırkır şanup añma cahımı sen baña / La yaḥāfu ‘āřıkun siddıkun ‘an nāri’l-
cahım

G.76/4 Zāhidā ğılmān gerekmez Cennet-i Me’vā saña / Bu fenā dünyāda yārum girü
yārumdur benüm

G.125/3 Zāhidā biz de yübüsetle helāk olmış idük / Mey-i nāb ile biraz beñzümüze kıan
geldi

G.132/1 Zāhidā içsem ‘aceb mi cām bayram irtesi / İrdi nev-rüz ile ğül eyyām bayram
irtesi

zāhir:

Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).

G.77/5 Kıanı bir řāh-ı kemāl ıssı k’ola saña zāhır / Āhi’yā dutalum eş’ārda Selmān oldum

zāhir ol- [K]:

Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.

G.24/2 Mūcib-i mihr ü vefā ola mı ḥatṭuñ gelicek / Bir iki ğün hele řabr eyleyelüm zāhir
olur

zaḥm:

Yara. || Gönül yarası, ayrılık acısı.

G.59/4 Ḥānesini ğöñlümüñ yapduğda mi’mār-ı ezel / Revzeni zaḥm oldu vü tır-i ğamuñ yir
yir direk

G.65/2 Vuşlaldur ki ciger zaḥmını bend itmek için / Yaralu řınemüñ üstinde benüm
pırehenüm

G.127/3 Şineden ğeçdi müjen zaḥmı ṭurur dilde henüz / Çıkdı peykānı veli kıaldı cerāḥat
bākı

zaḥm-ı tır:

Ok yarası. || Sevgilinin kirpiğinin, bakışının âşığın kalbinde açtığı yara.

G.67/2 Zaḥm-ı tırüñdür zırhlar dağlar cevşenlerüm / Şāh-ı ‘ışkam ğam sipāhıyla neberdüm
var benüm

zaḥm ur- [K]:

Yara açmak.

G.6/3 Tır-i ğamzeñ yine şinemde iki **zaḥm urdı** / İki göziyle nazār eyledi ol şāh baña

zaḥma merhem ur- [D]:

Sıkıntıyı giderecek bir yol bulmak, sıkıntıya, derde derman olmak.

G.73/6 Giderüp gönli qarasin merhem urdı zaḥmuma / Muştafā bedrū’d-dücā hel lā ‘alā
ḥulḳin ‘azim

zālim:

Zulüm ve haksızlık yapan (kimse). || Acımasız, merhametsiz (kimse).

G.16/2 Yalıñuz çarḫa toḳunmaz benüm āh-ı seḫerüm / Nice zālimler evin āh-ı seḫergāh
yıḳar

G.51/1 Hey ne fitne başıdur turre-i tarf-ı külehün / Zālimün öte ucıdur ser-i zülfi siyehün

G.111/3 Gülüñç itdi beni düşmanlaruma / Be zālim böyle m’ider yār yāra

G.113/2 O ḳad bālā vü zülfi egri diyār-ı ḫüsn pür-āşüb / Memālik fitne şeh zālim ‘alem ser-
keş sipāh egri

G.113/3 Benüm rāh-ı maḫabbetde günāhum n’oldı ā zālim / Günehlüler saña toğrı ola ben
bı-günāh egri

zālim-i bı-dād:

Adaleti olmayan zalim (kimse).

K.1/6 **Zālim-i bı-dād** içün dergāh-ı ‘adlünür penāh / Zūlm-i bı-feryād içün yāduñ durur
feryād-res

zamān:

Olmuş ve olacak hadiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit. || Zamanın yok ediciliği, zaman içerisinde insanın başına gelen zorluklar bağlamında kullanılmıştır.

G.78/3 Bir yaña sen helāk idesin bir yaña zamān / Bilmem ki n'eyledüm saña n'itdüm zamāna ben

zār:

Ağlayan, inleyen.

G.95/5 Āhi'yā raħm ide şayed işidüp ol gül-i ter / Qalayın derd ile bülbül gibi ben zār hele

zār u sitem [K]:

Ağlama ve sitem, şikayet.

G.110/5 Āhi nice hālî olayın zār u sitemden / Her qanda gidersem biledür āh benümle

zār ü ser-gerdān [K]:

Inleyen ve başı dönen.

G.8/1 Ol büt-i kāfir kim oldum **zār ü ser-gerdān** aña / Naqş-i deyrem güyiyā kim olmuşam hayrān aña

zār it- [K]:

Ağlatıp inletmek.

G.17/5 Āhi'yi gūşe-be-gūşe zār iden bülbül gibi / Yüriyen şoħbet-be-şoħbet bir gül-i hercāyîdür

G.86/4 Belini çeng iki bükdi elinden zār idüp ağlar / Hevā-yı 'ışk pîr itdi beni bir nev-cüvān için

zāri kıı- [K]:

Ağlamak.

G.79/3 Haste gönlüm bir yaña zāri kııur ben bir yaña / Yā beni öldür yā hālüm bir yaña
olsun dirin

zebān:

Dil. || Üslup.

G.83/5 Hüseynüñ ağzın añağa dilüm varmaz benüm ammā / Hasan Bālī'nuñ ağzından
zebānum tercemān olsun

zebün:

Zayıf, güçsüz, aciz.

G.23/4 Ben zebünüñ şehlere lāyık mı ey kebk-i hırām / Murā-ı cānın şayd için şebbāz-ı
zülfin şalalar

zehr:

*Girdiği organizmada fizyolojik görevleri bozan veya yok ederek ölüme sebep olan
madde, ağu, sem. || Helāk edici ıstırap.*

G.131/5 Zehrini dehrüñ ferāmüş itmek için Āhi'yā / Mest olup her gün şarāb-ı hoş-güvār
egler beni

zemın:

Yer; yeryüzü.

G.59/2 Sınesini çāk ider seyl-āb-ı eşkümden zemın / Başına odlar yağar her şubh āhumdan
felek

zencir:

Zincir; art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi. || Sevgilinin saç bölüğu.

M.1/5 Oldı gönül Āhî yine bir dil-bere meftûn / Görse saçı **zencir**ini Leylî ola Mecnûn

G.49/5 Kûyinuñ dâr-ı şifâsına varup Āhî didi / Uşta dîvâne benem bend ile zencir senüñ

zencir-i dil:

Gönül zinciri.

G.89/4 Kullâb-ı zülf egerçi bir zencir-i dil geçer / Ey nâle sen de haste gönüller kemendisiz

zencir-i ejder-ser:

Ejder başlı zincir.

G.32/3 Sen kuşan zerrin kemer sevdâ-i zülfüñle baña / Hayderî-veş bilüme zencir-i ejder-ser yiter

zencir-i 'ışk:

Aşk zinciri, aşk bağı.

G.31/4 Zencir-i 'ışkı boynuña kim taqdı dir iseñ / Dâr-ı cihânda bir güzelüñ zülfi mârıdur

zencirin sürü- [K]:

Akmak; bağı olduğu zinciri kırıp atmış bir deli gibi akmak. || Coşkun bir şekilde akmak, ilerlemek.

G.14/2 Şöyle germ itmiş cünün-ı nev-bahâr-ı hüsn-i dost / Deşt ü şahrâlarda zencirin sürür ırmağlar

zer-beft:

Sırmalı, altın işlemeli (kumaş).

G.32/4 Saña gül-gün bāliş ü zer-beft pister 'āşıkā / Seng-i hūn-ālūd bālın büriyā bister yiter

zer-ger:

Kuyumcu.

G.41/2 Levh-i zerde gör ki sîm-âb ile ne nakş itmişem / Şanma zer-gerlikde sen üstâdsın
tenhâ Latîf

zerre:

Çok küçük parçacık.

G.27/4 Yârı görmek nicesi men' ide ilden 'âşık / Zerre hürşîd ziyâsına kaçan hâ'il olur

G.47/4 Mihrûñ şehîdi olalı sînemde dil-berâ / Bir zerresini yirde kıomazlar ğubârumuñ

zerre kadar [K]:

Çok küçük, çok az; hiç mi hiç.

T.1/5 Aç ol cihânda minnetle ni'met olmasun / Tek yirde gökde **zerre kadar** minnet
olmasun

zerrece:

Zerre kadar; hiç.

G.56/2 Alnuñ ile ruĥlaruña zerrece beñzetmeyem / Āftâbum döne dursun mihr ü mâh ile
felek

G.104/1 Şarılıpdur bedenüm penbe-i dâĝ-ı tenüme / Geymege zerrece yir kıalmadı
pîrâhenüme

G.108/6 Bulalı zerrece pertev o ğünden / Külâhum perri ta'n ider hilâle

zerrin:

Altından yapılmış.

G.32/3 Sen kıuşan zerrin kemer sevdâ-yı zülfüñle baña / Ħayderi'veş bilüme zencir-i ejder-
ser yiter

G.69/2 Mülk-i ğam sultâniyam kim dūd-ı âhum âteşi / Çarĥ-ı atlas üzre zerrin
bârgâhumdur benüm

zevķ it- [K]:

Eğlenmek.

G.135/4 Hoş zevķ ider cihānda girıbān ile kemer / Öper ıoçar ıoyınca bu ra' nā güzelleri

zıbā:

Süslü.

G.85/4 Her gedānuñ ıaddine geydürme 'ıřkuñ cāmesin / Kim bu zıbā ģil'atüñ bozduñ hemān endāzesin

G.94/4 Ne zıbā ıaır idı el-ıaķ zümürrüd-reng eflāküñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār olsa

zıkr-i ģamd:

Hamd zıkrı; şükür ifadesi.

K.1/2 **Zıkr-i ģamd**üñdür ki her milletden oldı āřıkār / Ka'be'den āvāz-ı hū büthāneden bāng-i ceres

zillet:

Aşağı olma, hakirlik, horluk.

G.32/1 Kāse-i zehr-i felāket başuma efser yiter / Eğnüme zillet libāsı cāme-i zıver yiter

zindān:

İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer. || Çok karanlık, sıkıntılı yer.

K.1/7 Bulmasa tañ mı cihān **zindānı** bendinden ģalāř / Aña kim bu şeb-rev-i İblıs ü nefis oldı 'ases

G.120/3 Çāh-ı ģam maģbūsıyam ol řeh ģalāř idüp beni / Bir levendi řan bugün zindāndan āzād eyledi

zîrâ:

Çünkü, şundan dolayı.

T.1/4 Ey çarh sen de yâr gibi olma bî-vefâ / **Zîrâ** bu deñlü ‘âleme bir bî-vefâ yiter

G.12/4 Görsem yüzüñi göñlüme ölmek gelür hemân / Zîrâ begüm mübârek olur gün toğa sefer

G.46/3 Ey dil firâk u hecre şaşın muķârin olma / Zîrâ nemekle âteş kanın içer kebâbuñ

G.91/1 Āh kim kūyuñdan āhumdur beni mehcūr iden / Bāddur zîrâ mekânından gubârı dūr iden

ziyâ:

Parlaklık, aydınlık, ışık.

G.27/4 Yârı görmek nicesi men ‘ ide ilden ‘âşık / Zerre hürşid ziyâsına kaçan hâ’il olur

G.99/5 Dil rüşen olmaz Āhî cām-ı mey olmayıcağ / Cām olmayınca hâne muhtâc olur ziyâyâ

ziyân ol- [D]:

Boşuna harcanmak, zarar görmek. || Yazık olmak.

G.2/2 ‘Ağl u şabrum kârbânın urdı bir kâfir benüm / Hey müselmânlar bu yolda çok **ziyân** oldu baña

ziyâret:

Bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.

G.29/3 Gel ziyâretten şafâ ehlini maħrûm itme kim / Muştafâ nûrı haķı ol çihre Beytu’llâh’dur

ziyâret eyle- [K]:

Ziyaret etmek; (belli bir yer veya kimseyi) görmeye gitmek.

G.47/3 Hâküm ziyâret eyleyenüñ kaşları yiri / Şan naqş-ı na‘l-i esbi durur şeh-süvârumuñ

zırh:

Zırh; savaşlarda silah darbelerinden korunmak için giyilen, demir veya tel levhalardan, köseleden yapılmış giyecek.

G.67/2 Zaḥm-ı tîrûndür zırırlar dağlar cevşenlerüm / Şâh-ı ‘ışkam ğam sipâhıyla neberdüm
var benüm

zulm:

Zulüm, haksızlık, eziyet.

G.45/2 Beni zulm ile öldürür âḥîr / Nice kâfir ki hiç ‘inâyeti yok

zulm-i bî-feryâd:

Feryadı olmayan zulüm, eziyet.

K.1/6 Zâlim-i bî-dâd için dergâh-ı ‘adlûndür penâh / **Zulm-i bî-feryâd** için yâduñ durur
feryâd-res

zulmet:

Karanlık.

G.48/3 Zulmetde koma kullaruñ ey necm-i sa‘âdet / Devlet güneşi nûr-ı seḥergâhı severseñ

G.69/4 Yanar oddur kim sürer tîğ ile zulmet ‘askerin / Şem‘ler altun ışık geymiş
sipâhumdur benüm

zulmet-i şâm-ı belâ:

Sıkıntı akşamının karanlığı.

G.7/3 Maṭla‘-ı şubḥ-ı şafâdur saña ol sürḥ kabâ / **Zulmet-i şâm-ı belâ**dur bu kara şâl baña

zülf:

Yüzün iki tarafından sarkan sa lülesi.

G.1/4 Py-ml olalı **zülfün** gibi cn dir gören / Olmasun bir kfire vai‘ olan avl ana

G.11/2 öykünür zülfine yrun varur elden ele misk / Görmedüm anclayn daı yüzi ara
levend

G.11/5 h‘nn irmez eli zülfüne ey yr senün / Atdı evc-i felege himmet ile gerçi kemend

G.31/4 Zencr-i ‘ık boynuna kim tadı dir isen / Dr-ı cihnda bir güzelün zülfi mrdur

G.41/5 Dest-i cevrunle büküp h adin zülfün bigi / Eyle bir engüşter-i cn al bah ana
Latf

G.56/5 Dest-drz itdüm gice ayrnla reyn zülfine / Ol hm-sye didi h elni öte
ek

G.58/1 h kim derd ile oldum mbtels Hürrem’n / Düşdi ngeh gönlüme zülfi hevs
Hürrem’n

G.63/3 Zülfi ile aşları tında cn asılmaa / Dd-ı dilden ara ibrişim kemendüm var
benüm

G.77/2 Kendümi dne-i hln gibi cem‘ itmiş iken / Zlfni yd idicek bd-ı perişn
oldum

G.112/1 Göster aşunı addi hilln d-th ola / z zlfni ki çihre-i ‘anber siyh ola

G.113/2 O ad bl v zülf egri diyr-ı hüsn pr-şb / Memlik fitne şeh zlim ‘alem ser-
keş siph egri

G.114/4 N’idelüm irgürmedük canbz-ı cnı zülfüne / l alemle yazaca bir ince
bendüm var idi

G.115/3 Dir idüm zülfine tlaşma gönül eslemedn / Yiridür şimdi sana her ne iderlerse
yiri

G.117/4 Veh ki celld-ı am u asret  zlfnle boyun / Beni dra iledür boynuma tup
reseni

zülf-i ‘anber-şiken:

Amber (kokusu) dağıtan sa.

G.109/2 Zülf-i ‘anber-şikenün ĥasreti ile ölsem / abrm üzre yitişür kh-şıfat mihr giyh

zülf-i ‘ara-riş:

Ter dken sa.

G.21/2 Gizleme zülf-i ‘ara-rişn klhuñdan çıkar / Dil-ber ĉn yüzünün ebr-i gül-b-efşndur

zülf-i dil-ber:

Gönlü kendine çeken sevgilinin saçı.

G.70/4 Zülf-i dil-ber gibi vardı araman mülki yile / Varalum Rmili’ni biz de ĥiřr eyleyelüm

zülf-i ĥsn-r:

Güzelliği süsleyen zülf, sa.

G.38/3 Didüm cn ‘izruñda neden yo zülf-i ĥsn-r / Didi glzr-ı Cennet’dr cemlm anda zđ olmaz

zülf-i semen-by:

Yasemin kokulu sa.

G.13/1 Nigr ĥřılum zülf-i semen-büyuñda bir bdur / Ki ‘mr-i dirzumda benüm varum da bir budur

zülf-i semen-s:

Yasemin gibi sa.

G.54/1 Başum evrp zülf-i semen-ssı Memi’nn / Sihr itdi baña nergis-i şehlsı

Memi'nün

G.54/3 Bir bend ile aldı dil-i dıvānemi benden / Bend itdi baña zülf-i semen-sāsı

Memi'nün

zülf-i siyāh:

Sevgilinin siyah saçı.

T.1/1 Cān gülşeninde sidre-ḳadūñ müntehā yiter / Dil kişverine **zülf-i siyāhuñ** belā yiter

G.128/5 İşidüp ğayra düşürdüğümü zülf-i siyehi / Saña mı ḳaldı be Āhī didi yüz ḳaraları

G.136/7 Bu düzd-i dil ol ḳasr-ı cemāle ḳıḳamazdı / Zülf-i siyehi gibi kemend olmasa Āhī

zülf ü ruḥ [K]:

Saç ve yanak. || Sevgilinin saçı ve yanağı.

G.70/6 İçelüm bir güzelün zülf ü ruḥı şevḳi ile / Çünki 'işret günidür leyl ü nehār eyleyüm

Zülfekār:

Hz. Ali'nin ucu çatallı, ortası yivli olan çok meşhur kılıcı.

G.36/4 Abdāllaruz ki her ḫarafa yā 'Alī diyü / Diller uzatdı şinemdeki Zülfekārumuz

zümürüd-reng:

Zümrüt renk; yeşil.

G.94/4 Ne zībā ḳaşr idi el-ḫaḳ zümürüd-reng eflākūñ / Bināsı pāydār olsa esāsı üstüvār
olsa

SONUÇ

Çalışmamızın amacı doğrultusunda Âhî Divanı'nın bağlamalı dizin ve işlevsel sözlüğü oluşturulmaya gayret edildi. Anlamlandırma işlemi sırasında gerek çeşitli sözlüklerden ve makalelerden gerek TEBDİZ sisteminin ortak havuz sisteminde yer alan kelimelerle mukayeseler edilerek bağlama en uygun anlam verilmeye çalışıldı.

Her ne kadar kaynaklarda şair Âhî ve şiirinin özellikleri ile ilgili bilgiler mevcut olsa da divanının tamamı kelime kelime taranarak meydana getirilen bağlamalı dizin sayesinde şairin söz dağarcığı ve bunların hayal dünyasındaki yansımaları tanıkları ile meydana çıkmıştır. Âhî'nin şiirlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullandığını, fakat Arapça ve Farsçaya da hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Divanında bir mısrası Türkçe bir mısrası Arapça olacak şekilde düzenlediği mülemma bir gazelinin bulunması, gerek tamlamalarda gerek terkiplerde kullandığı Farsça kelimelerin yoğunluğu buna dayanaktır. Şair her ne kadar Arapça bilhassa Farsça kelimeler kullanmış olsa da kullandığı bu kelimelerin gelenek içerisinde yaygın kullanımını olanları tercih ettiği görülmektedir.

Şairin üçlü dörtlü tamlamalar kullanmakla birlikte atıf vavı ile oluşturulan terkipleri sıklıkla tercih ettiği görülmektedir. Yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiillerin çoğunluğunu Farsça kelimelerle oluşturmuştur. Kurduğu diğer kalıp ifadelerde de bu durumun aksine Türkçe kelimelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Âhî sözlerinin vurgusunu arttırmak için kullandığı yemin sözü olarak zikredebileceğimiz ifadelerin dışında ayet, hadis ve dua ifadelerine pek yer vermemiştir.

Âhî şiirlerini meydana getirirken dilin tüm olanaklarından faydalanmıştır. Öyle ki şiirlerinde çok sayıda deyim, atasözü ve günlük dile ait söyleyişler mevcuttur. Özellikle deyimlerin hayli fazla oluşu, şairin günlük dildeki kullanımları şiirine taşıdığı bir göstergesidir.

Divanında azımsanmayacak ölçüde kullandığı ikilemeler, şairin şiirlerinde ahenk unsuru olarak önemli bir yer teşkil etmektedir. Kullandığı kelime kadrosu içerisinde birleşik fiillerin yoğunlukta olduğunu ve bunları en fazla da “ol-“ yardımcı fiili ile oluşturduğu görülmektedir. Şairin “ol-“ fiili ile ortaya çıkardığı kelimelerin ve hatta bireysel olarak da yine en fazla kullanılan “ol-“ fiilinin olduğu bağlamları birlikte değerlendirdiğimizde şairin oluşum ve dönüşüm barındıran bir ruh halinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönüşüm kimi zaman şiirdeki ustalığının geldiği boyutu kimi zaman da âşığın (şairin) aldığı perişan hali sergilemektedir.

Klasik âşık-sevgili-rakip üçlüsünün yer aldığı hayal unsurlarının yanında şairin dizelerinin arasında yaşayan, canlı bir hayat olduğuna da şahit olmaktayız. Kurban pay etme, içkinin yasaklanması, kamyş kalemin ucunu sivirtme, bayramlık hediye etme, ağıt bağlamında saçını yolarak ağlama gibi günlük hayata dair izler bulunmaktadır. Bunlarla birlikte şairin avcılık, okçuluk gibi terimlerin yanında saray hayatını da iyi bildiğini yaptığı benzetmeler ve tercih ettiği kelimelerden anlamaktayız.

Âhî'nin herhangi bir tarikat yahut oluşumun içine dâhil olmadığı bilirse de şiirlerinde özellikle Alevilik bağlamında Zülfekar, Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Kerbela, Kızılbashlık gibi isimleri kullanması dikkat çekmektedir.

Şairin şiirlerinde meydana getirdiği hayal unsurlarına ait kelime kadrosunu, bezm ve bezme ait unsurlar etrafında oluşturduğu görülmektedir. Bunların yanında gök cismi olarak Pervin yıldızı, güneş, ay ve ayın hallerini (dolunay, hilal); bitki isimleri olarak da gül, lale, serv, karanfil, süsen, çınar, söğüt, yasemin, sünbül, gelincik, reyhan, elma ve buğdayı teşbih aracı olarak kullanmıştır.

Bağlamlı dizin oluşturulurken zamirlerin kimi yahut neyi işaret ettiği de tarafımızca belirlendi. Neticesinde şairin seslenişlerinin âşık-sevgili-rakip üçlüsü etrafında gerçekleşse de ekseriyetle kendisinden, kötü talihinden dem vurduğunu görmekteyiz. Zira bu noktada şairin bir yanda keder ve ıstırap dolu hali ortaya çıkarken bir yanda da şuh tavırlar sergileyen rint-meşrep mizacı ortaya çıkmaktadır.

Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde diğer sözlüklerden farklı olarak işlevsel sözlük çalışmalarının Klasik Türk şiirini idrak edebilme noktasında önem taşıdığını söyleyebiliriz. Zira gelenekte var olan hayaller ve mazmunlar belli olsa da bunları her şairin şiirinde değişen hayal dünyaları, inançları ve yaşayışları dolayısıyla farklı boyutlar alabildiğini görmekteyiz. Daha dikkat ve özenle, tertipli bir şekilde hazırlanması gereken bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları, bu noktada önemli bir boşluğu dolduracaktır.

KAYNAKÇA

- Ağra, C. (2003). *Âhî Divanı Üzerine Bir Yorum Denemesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim*. Ankara: Engin.
- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) 3*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aslan, S. D. (2017). *Nev'î Divanı Sözlüğü (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük)*. (Doktora Tezi) Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*. (2010). Haz. Filiz Kılıç, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü; (2018), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>
- Canım, R. (2016). *Divan Edebiyatının Kaynakları*. İstanbul: Akıl Fikir.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvufî Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, A. (2002). *Ahi Divanı'nda İnsan ve Toplum*. (Yüksek Lisans Tezi) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=peGBefBNC0PEgIDC-w1_1A&no=srJfrRDWXA0WwyqN0xbk3w
- Doğan, A. (2012). Rumeli Şairlerinden Âhî'nin Şiirlerinde Kimsesizlik Duygusu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 5(9), 202-214.
- Doğan, D. M. (2014). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1994). *Divan Şiiri I*. İstanbul: Say.
- İsen, Mustafa (1994). *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi; (2017), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0>
- Kanar, M. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say.
- Kaya, B. A. (2011). Atasözleri ve Deyimlerin Divan Şiirinde Kullanımı ile Divanların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. VI, 11-54.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*. (2017). Haz. Aysun Sungurhan, Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Köksal, M. F. (2013). “Âhî, Benli Hasan, Dilsiz Danişmend”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/>, (E. T: 16.03.2021)
- Kubbealtı Lügati. <http://www.lugatim.com> (E.T: 25.06.2021)
- Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ*. (2000). Haz. Rıdvan Canım, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi; (2018). Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiraturun-nuzamapdf.pdf?0>

- Levend, A. S. (1962). *Ümmet Çağı Edebiyatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Levend, A. S. (2015). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh.
- Levend, A. S. (2017). *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergâh.
- Mengi, M. (1986). "Necatinin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı". *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, II, 4, 47-58.
- Onay, A. T. (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkan, M-Sevinçli V. (2015). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Öztürk, F. (2008). İşlevsel Sözlük ve Osmanlı Şiirinde Bağlam. *Turkish Studies*, 3(1), 326-334.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlıca Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (2017). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Redhouse, J. W. (1992). *Türkishand English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sefercioğlu, M. N. (2001). *Nev'î Divanı'nın Tahlili*. Ankara: Akçağ.
- Sehî Beg, *Heşt Bihişt*. (2017). Haz. Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey, Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&cr efer=2ED4F65CD89E881A4526F61177B326FBF060275A55EB5D50E22315FCF4748024
- Sungur, N. (1994). *Âhî Divânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Şakar, S. Ö. (2021). *Eski Türkiye Türkçesinin Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: DBY.
- Şemsettin, S. (2016). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Nadir Eserler Kitaplığı.
- Şenödeyici, Ö. (2011). *Naili Divanı Sözlüğü [bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük]*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenödeyici, Ö. (2017). Üslup Araştırmaları Açısından Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği. *Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 282-306.
- Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ.
- Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü, <http://www.tebdiz.com/> (E.T: 29.06.2021)
- Tökel, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar-Şahıslar Mitolojisi*. Ankara: Akçağ.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (E.T: 27.06.2021)
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com> (E.T: 28.06.2021)
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dil Bilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

- Yaman, Y. (2014). *Âhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yeşilyaprak, Y. (2017). *Adlî Divanı'nın Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü*. (Yüksek Lisans Tezi) Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. İstanbul: Kesit.
- Zavotçu, G. (2013). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*. İstanbul: Kesit.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Seher ŞEN

Eğitim Durumu

Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Yüksek Lisans:Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Yayınlar:

Şen, S. (2019). “Âhî Divanı’nda Harâbâtî Unsurlar”. *Uluslararası Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi-KAPSOSBİL*, Niğde: Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi.

Şen, S. (2020). Ahmet Gökbel, Ansiklopedik Alevi Bektaşî Terimleri Sözlüğü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2019. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 94, 229-231.

Şen, S. (2020). Ahmet Paşa Bibliyografyası. *Uluslararası Yunus Emre Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 77-99.